

Skilda världar

Trettioåtta kapitel om politik, medier och samhälle

SOM-undersökningen 2007

SOM-rapport nr 44

Sören Holmberg och Lennart Weibull

(red)

Redaktörer: Sören Holmberg och Lennart Weibull

Administrativ redaktör: Kerstin Gidsäter

Omslagsbild: Erik Olson, Aftonlandskap

Copyright: © Erik Olson/BUS 2008

Omslag: Josefine Sternvik

Redigering: Henny Östlund

Tryck: Livréna AB, 2008

ISBN: 978-91-89673-14-4

ISSN: 0284-4788

ISRN: GU-STJM--44--SE

INNEHÅLL

Förord	7
Skilda världar Sören Holmberg och Lennart Weibull	9
DEN POLITISKA VÄRLDEN	
Svenskt institutionsförtroende på väg upp igen? Sören Holmberg och Lennart Weibull	39
Partiledarkännedom Henrik Oscarsson	59
Riksdagens besökare Martin Brothén	69
Dåligt betyg för lobbyister – registrera dem! Larsåke Larsson	83
Välfärdspolitik i vågskålen Lennart Nilsson	93
Mona Sahlin – The Comeback Woman Sören Holmberg	103
Förtroendet för JO och andra ombudsmän Ylva Norén-Bretzer	113
DEN SOCIALA VÄRLDEN	
De sociala klassernas skilda världar Maria Oskarson	125
Unga värderingar – är de annorlunda? Susanne Johansson	137

Den svåra konsten att lita på andra, att vara nöjd med sig själv och att vara ung Bo Rothstein	149
Självförtroende Sören Holmberg	159
Alkoholvanor och alkoholpolitik Sören Holmberg och Lennart Weibull	169
AMS går i pension Johan Martinsson	181
Flyktingopinionen: Långsamma förskjutningar inom stabila ramar Marie Demker	195
DEN EKOLOGISKA VÄRLDEN	
Forskare och fiskare i skilda världar Daniel Berlin	207
Vindkraft på frammarsch Per Hedberg	213
Minskat förtroende för kärnkraftsindustrin Sören Holmberg	227
KULTURVÄRLDEN	
Förtroendeförsvagningen för forskningen Sören Holmberg och Lennart Weibull	241
Det myckna bokskrivandet tar aldrig slut... Lennart Weibull, Åsa Nilsson och Sören Holmberg	257
Biblioteken – kontinuitet eller nya trender? Lars Höglund och Eva Wahlström	269
Mera film – men inte på bio Marina Ghersetti	285

MEDIEVÄRLDEN

- Svenska folkets nyhetsvanor**
Mathias A. Färdigh och Josefine Sternvik 301
- Svensk dagstidningsläsning 1986 – 2007**
Mathias A. Färdigh 313
- Morgonpressens innehåll – vad är läst och vad är viktigt 2007?**
Jan Strid 331
- Pressande tider för den prenumererade morgontidningen**
Åsa Nilsson, Jonas Ohlsson och Josefine Sternvik 343
- Många tidningar = fler läsare?**
Ingela Wadbring 359
- Radio i kris**
Jan Strid 367
- Skilda tv-världar**
Åsa Nilsson 377
- Stabil reklamopinion?**
Marie Grusell 393

DEN DIGITALA VÄRLDEN

- Web 2.0 – om deltagande online**
Annika Bergström 407
- Från Hardcore till Parent Gamer – onlinespelande, ålder och livsstil**
Monika Djerf-Pierre 417
- Mobilgenerationer i skilda världar**
Göran Bolin 435
- En mobilt uppkopplad nyhetsgeneration?**
Oscar Westlund 445
- Skilda mediepolitiska åsikter**
Lennart Weibull 457

VÄRLDEN UTANFÖR

Ökat opinionsstöd för EU

Sören Holmberg

471

Natomedlemskap och svensk militär närvaro i Afghanistan

Ulf Bjereld

485

En förändrad världsbild?

Lennart Weibull

491

DOKUMENTATION

Den nationella SOM-undersökningen

Åsa Nilsson

511

Författarna

535

Deltagande projekt i SOM-undersökningen 2007

539

Adresser

543

BILAGOR

Informationsbroschyr, frågeformulär (I och II), publikationer

547

FÖRORD

Skilda världar är den 44:e publikationen från SOM-Institutet vid Göteborgs universitet sedan den första blygsamma rapporten år 1987. Den tar sin utgångspunkt i den nationella SOM-undersökningen från hösten 2007. Liksom de senaste undersökningarna omfattar den *två* riksrepresentativa undersökningar på vardera 3 000 slumpmässigt valda personer i åldern 15-85 år. Undersökningarna har genomförts parallellt och innehåller delvis gemensamma frågor. Fältarbetet genomfördes huvudsakligen under september och oktober 2007. Ansvarig för datainsamlingen har varit Kinnmark DM i Göteborg med Magnus Kinnmark som fältledare. Närmare uppgifter om uppläggning och genomförande samt analyser av likheter och skillnader mellan de två enkäterna finns i metoddokumentationen i bokens slut.

Skilda världar innehåller i första hand analyser som uppdaterar trender i fråga om *Sambälle*, *Opinion* och *Massmedia*, det vill säga de tre huvudområden som står i centrum för SOM-institutets årliga studier. Uppläggen är i huvudsak den samma som i tidigare års redovisningar. Svenska folkets samhällsförtroende, synen på den offentliga sektorn, åsikter om kärnkraft och energi, läsningen av dagstidningar, tilliten till andra människor, användning av ny medieteknologi, besök på bibliotek är exempel på analyserade långtidstrender. Andra kapitel ger fördjupningar av enskilda ämnesområden, bl a åsikter om alkoholpolitik, uppfattningar om flyktingar, föreställningar om lobbyism och läsning av litteratur. I och med den stora förändring som för närvarande sker inom medieområdet finns i år relativt många kapitel som på olika sätt belyser hur medievärlden ändrat sig, särskilt skiftet mellan pappersmedier och digitala plattformar..

Varje författare svarar själv för slutsatserna i respektive kapitel. Som redaktörer har vi huvudsakligen begränsat oss till teknisk redigering. Samtidigt med att boken utkommer utger SOM-institutet en uppdaterad utgåva av den engelskspråkiga *Swedish Trends*, där ett antal av de centrala tidsserierna finns samlade, samt ett antal specialanalyser om bl a biografbesök och attityder till film, förtroende för riksbanken och AMS.

Skilda världar är också titeln på bokens inledande översikt kapitel. Titeln anspelar på skillnader mellan olika grupper i synen på samhället, inte sällan skillnader som ökat över tid. Det gäller inte minst medieområdet där en förändrad struktur bidragit till att våra medievanor håller på att kraftigt förändras.

SOM-undersökningarna genomförs av SOM-institutet, en forsknings- och utbildningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Centrum för forskning om offentlig sektor (Cefos), Institutionen för journalistik och mass-

kommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Undersökningsledare för den nationella SOM-undersökningen 2007 har varit fil kand Åsa Nilsson, som även svarar för metoddokumentationen. Bokproduktionen har Kerstin Gidsäter samordnat medan Henny Östlund har ansvarat för redigering. Undertecknade har varit projektansvariga för de nationella SOM-undersökningarna sedan starten 1986.

Dataunderlaget från tidigare SOM-undersökningar finns tillgängligt via tidigare Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SSD), numera Svensk Nationell Datatjänst (SND) vid Göteborgs universitet. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i föreliggande volym. Mer information om SOM-institutet finns på institutets hemsida (www.som.gu.se).

Göteborg i maj 2008

Sören Holmberg
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet

Lennart Weibull
Institutionen för journalistik
och masskommunikation
Göteborgs universitet

SKILDA VÄRLDAR

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Enligt vissa kunskapsteoretiker lever vi alla i skilda världar. En del menar till och med att verklig kommunikation mellan människor egentligen inte är möjlig. Det är givetvis en extrem ståndpunkt men det är ändå uppenbart att kön, ålder och social bakgrund gör att vi människor betraktar världen genom olika glasögon. Skillnaderna i perspektiv berikar livet liksom de inte sällan ger upphov till konflikter. Uttrycket skilda världar är väl etablerat. Söker man på det med hjälp av Google får man våren 2008 drygt 60 000 träffar. En stor del av dessa gäller såpoperan *Skilda världar* som sändes i TV4 mellan 1996 och 2002. Serien var en svensk version av den australiska originalserien *Sons and Daughters*, producerad av Grundy Organization med 972 halvtimmas episoder 1981-1987. Till Storbritannien kom serien 1983 och sändes i ITV fram till 1988 (www.sonsanddaughters.co.uk/bakground). *Sons and Daughters* kom att bli en stor internationell framgång. Den sändes förutom i Sverige bland annat i Nederländerna, Belgien, Spanien och Irland. Temat i serien är illustrativt och motsvarar vårt intresse för vad som händer nära skilda världar konfronteras med varandra. I tv-serien handlar det om ett kärleksförhållande mellan två ungdomar med olika klassbakgrund. I den svenska versionen beskrevs det som ”en historia som kretsar kring två familjer, Bovallius och Toivonen, och spänningen mellan över- och arbetarklass. Tvillingarna Daniel Toivonen och Sara Bovallius har vuxit upp i tron att de tillhör olika familjer, men efter att ha inlett en kärleksaffär uppdagas deras släktskap med varandra. Så tar handlingen fart...” (<http://sv.wikipedia.org>). Serien sändes tidig kväll och hade sin målgrupp främst bland unga kvinnor, men blev i övrigt ingen stor publiksuccé.

Det som skapar nerven i *Skilda världar* är de två familjernas skilda vanor och olikartade syn på världen. I episoderna handlar det om sociala trösklar som måste övervinnas och efter hand om allt flera sociala komplikationer, där i slutet av 1990-talet förhållandet mellan fattiga och rika blev mindre framträdande på bekostnad av snåriga familjerelationer.

Att förekomsten av skilda världar skapar spänning – men också viktiga frågor – är utgångspunkten för vår bok som redovisar huvudresultat från den nationella SOM-undersökningen 2007. Sedan SOM-institutet började sina årliga mätningar har vi noterat många opinionssvängningar. Boktitlar som *Ett missnöjt folk* (1996), *Ljusnande framtid* (1998), *Land, Du välsignade?* (2001) och *Du stora nya värld* (2006) är uttryck för skilda stämningsslägen i den svenska opinionen.

Det som gör frågan om skillnader och långsiktiga förändringar lockande är att förutsättningarna för opinionsbildningen i hög grad ändrat sig. År 1986 var det

svenska samhället fortfarande präglad av folkhemstanken. Visserligen hade det genom mordet på Olof Palme tidigare samma år börjat segla upp mörkare moln på den politiska himlen, men socialdemokraterna hade snarast stärkts och 1980-talets goda konjunktur dölde många konfliktlinjer i det svenska samhället. Inom radio och tv hade public service fortfarande ensamrätt även om det blivit möjligt med utländska satellitsändningar via kabel. I Sveriges omvärld var det kalla kriget fortfarande ett faktum, men det började komma nya tongångar från Sovjetunionen.

Tjugo år senare är bilden en helt annan. Redan såpoperan Skilda världar är ett uttryck för förändringen genom att den sändes i den nya tv-kanalen TV4 som 1991 fick rätt att sända reklam-tv i Sverige. De stora förändringarna skedde emellertid främst på de politiska och ekonomiska områdena. Influenser från USA och Storbritannien medförde en ökad avreglering som förstärktes av den ”frihetsopinion” som följde på Berlinmurens fall 1989. Den långvariga ekonomiska krisen i början av 1990-talet och Sveriges inträde i EU 1995 skapade en ny situation. IT-utvecklingen – både bubblan, kraschen och återhämtningen – har i andra avseenden kraftigt påverkat det svenska samhället.

Frågan är då om 1986 och 2007 representerar två skilda världar eller om grundmönstren trots allt är desamma. Vi har i några av våra mätningar, oberoende av opinionsläge, tyckt oss kunna iaktta ökade skillnader mellan olika samhällsgrupper i Sverige. Det kan gälla mellan män och kvinnor, mellan yngre och äldre och mellan arbetare och högre tjänstemän. I mitten av 1980-talet var både beteenden och bedömningar bland svenskarna ofta mera sammanhållna, medan spridningen en bit in på 2000-talet ibland är större. Detta framträder redan i svaren på den nationella SOM-undersökningens enkät, där gruppskillnaderna 2007 är klart större än de var 1986 (se metodkapitlet i bokens slut).

De ökade gruppskillnaderna kan ses som en följd den ökade individualisering som varit utmärkande för de senaste decenniernas samhällsutveckling i den industrialiserade världen (Giddens, 1991). Individualiseringsprocessen leder i sin tur till skilda livsvärldar (Habermas, 1987). Frågan är vad detta på sikt betyder för samhällets sätt att fungera. I denna volym kan vi givetvis inte ge något svar på den frågan. Syftet är däremot att försöka sätta fokus på de skilda världarna. Kapitelförfattarna har uppmanats att se närmare på hur olika gruppskillnader har utvecklats inom olika områden. I detta inledande kapitel gäller frågan främst de övergripande tendenserna. På samma sätt som tidigare gör vi det genom att lyfta fram och kommentera ett antal exempel på trender som på ett översiktligt sätt speglar gruppskillnader i politik och samhälle hösten 2007 i ljuset av de tendenser vi sett under de gångna två decennierna. Låt oss först se på vad svenskarna betraktade som de viktigaste frågorna hösten 2007.

Sysselsättningen inte längre viktigaste frågan

Sysselsättningsfrågan är inte längre svenska folkets viktigaste fråga. Det var den mycket tydligt 2005 och i samband med valet 2006. I senaste SOM-mätningen

Tabell 1 Medborgarnas dagordning när det gäller viktiga samhällsproblem (procent)

Fråga: "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem." Samtliga svars personer i SOM ingår i procentbasen.

Samhällsfråga	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Sjukvård	24	21	22	24	20	19	22	18	15	25	35	30	41	39	41	38	43	33	29	29	25
Sysselsättning	15	6	2	7	39	49	59	58	51	58	50	51	28	14	14	14	14	20	33	44	22
Miljö	53	62	46	32	38	19	17	20	27	10	10	9	11	9	9	10	6	7	10	13	21
Utbildning/skola	12	9	12	10	11	9	4	8	7	10	22	34	38	35	37	32	23	18	19	24	21
Pensioner/ äldre	10	10	16	13	16	14	16	12	10	17	19	15	21	23	22	24	21	19	20	16	14
Lag och ordning	20	13	38	11	15	8	9	11	25	14	13	15	16	15	12	12	18	18	16	14	14
Invandring/ flyktingar	7	8	11	14	13	19	25	12	14	13	10	8	13	12	13	19	11	11	14	14	14
Socialpolitik	3	5	3	6	9	7	5	6	6	7	4	17	6	7	6	6	9	8	6	9	11
Sveriges ekonomi	8	10	9	32	24	39	29	32	24	10	7	9	7	6	9	10	11	9	9	8	9
Skatter	7	9	14	13	6	3	2	3	2	4	6	7	5	8	7	7	6	7	9	7	5
Familjepolitik	6	9	8	8	7	8	9	6	4	6	7	7	5	7	6	7	7	6	5	6	5
Religion/moral	1	4	3	2	2	2	1	2	3	5	2	2	3	4	4	4	5	4	4	2	3
Kommunikationer	1	1	1	2	1	0	0	1	0	0	1	1	1	2	2	2	1	1	1	2	2
Energi/kärnkraft	7	6	8	11	1	2	2	1	2	2	2	2	0	1	1	1	1	1	2	2	1
EU/EMU	1	3	3	7	6	11	9	15	7	3	3	4	3	4	3	3	7	3	1	1	1
Offentlig sektor/ privatisering	3	2	2	4	2	3	2	2	3	7	2	2	2	2	1	1	4	1	1	1	1
Jordbruk/ decentralisering	2	2	2	1	3	1	1	0	0	0	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1

Antal svarande 1672 1643 1578 1582 1573 1889 1857 1777 1707 1779 1754 3561 3503 3546 3638 3609 3675 3612 3499 3336 3435

minskar dock andelen svenskar som anger sysselsättningen som en viktig fråga/problem mycket drastiskt – från 44 procent 2006 till 22 procent 2007. Alliansregeringens viktigaste fråga – den de vann valet på – är ett år senare inte längre folkets viktigaste fråga. Orsaken är till en del att arbetslösheten har fortsatt att gå ned under år 2007. Problemet är mindre än tidigare. Men nedgången i viktighet har också att göra med att siffrorna valåret 2006 var extra uppskrivade på grund av valrörelsen och en framgångsrik kampanj från Allianspartiernas sida.

Viktigaste frågan 2007 är nu istället sjukvården. Men även sjukvården har något lägre siffror på väljarnas viktighetsagenda än 2006, precis som många andra frågor. Det enda område som uppvisar en klar tillväxt i viktighet på folkets dagordning är miljöfrågan. Och här spelar klimatdebatten en viktig roll bakom ökningen (tabell 1).

Med syfte att undersöka hur skilda världarna är mellan olika sociala och politiska grupper när det gäller bedömningar av samhällets viktiga frågor har vi systematiskt studerat sex olika gruppers viktighetsdagordningar under åren 1987, 1993, 2000 och 2007. Hur mycket skiljer sig dagordningarna åt och vad har hänt över tid? Har eventuella skillnader ökat eller minskat? Analysen har koncentrerats till de tio sakområden som svenska folket genom åren oftast har placerat någorlunda högt på agendan.

Huvudresultatet när det gäller viktiga frågor är att skillnader mellan olika gruppers bedömningar oftast är små – i de allra flesta fall mindre än 5 procentenheter som genomsnitt för våra fyra undersökningsår. Det gäller i 53 procent av de undersökta fallen (6 grupper gånger 10 sakområden=60 fall). Antalet fall med skillnader på 10 procentenheter eller mer återfinns endast i 9 fall (15 procent). Fyra av dessa fall gäller skillnader mellan unga och äldre, fyra skillnader mellan låg- och högutbildade och en skillnaden mellan arbetare och högre tjänstemän. Ingen könsskillnad var större än 10 procentenheter. Detsamma gäller skillnaden mellan landsbygd och storstad och skillnaden mellan socialdemokratiska och moderata sympatisörer, det vill säga ingen viktighetsskillnad var större än 10 procentenheter.

De största skillnaderna, även om de inte alltid var över 10 procentenheter, känner vi för det mesta till sedan tidigare. Kvinnor anger oftare vårdfrågor och utbildning som viktiga medan män betonar skatter och ekonomi. Yngre personer betonar sysselsättning och flyktingfrågan mer än äldre. De äldsta talar oftare om äldrevård och sjukvård som viktigt.

Egenintresset slår ibland igenom tydligt, speciellt när det gäller de äldstas prioriteringar. De största skillnaderna vi har i hela undersökningen gäller hur yngre och äldre personer bedömer viktigheten hos vårdfrågorna. Och de äldsta tycker att de är klart viktigare än yngre personer. Skillnaden när det gäller äldrevården är hela 27 procentenheter i genomsnitt under vår tjugoåriga undersökningsperiod. Många fler äldre människor jämfört med yngre tycker äldrevård är viktigt.

Högre tjänstemän framhåller utbildning klart oftare än arbetare. Lågutbildade (oftast äldre) pekar mer ut äldrevården som viktig än högutbildade, som i sin tur

oftare än lågutbildade anger miljön, utbildningen och ekonomin som problem. Socialdemokratiska sympatisörer sätter främst sysselsättningen högre på agendan än moderata sympatisörer, medan m-anhängare mer ofta än s-anhängare tycker att skatter och ekonomi är problemfrågor.

De skilda världar vi hittar när det gäller vad svenska folket tycker är viktiga frågor återfinns alltså främst bland de yngsta och de äldsta. Äldrevården är den enskilda fråga som uppvisar allra största viktighetsskillnader mellan olika grupper i hela vår studie. I de flesta andra fall är bedömningsskillnaderna mellan olika grupper modesta eller icke existerande.

När det gäller vad som hänt över tid är svaret – inte mycket. Skillnader i viktighetsbedömningar mellan olika grupper har i de allra flesta fall varken ökat eller minskat. Mönstren från 1980-talet består oftast 2007. Vi har som mest funnit sex någorlunda tydliga förändringar av sextio möjliga. När det gäller kön, ålder och landsbygd-storstad är alla viktighetsskillnader desamma och av samma storlek som under 1980-talet. Inget har hänt.

Tre av de förändrade mönster vi funnit gäller att högre tjänstemän jämfört med arbetare mer tydligt än på 1980-talet pekar ut miljön som viktig och att högutbildade jämfört med lågutbildade mer betonar utbildningsfrågorna idag än tidigare samtidigt som skillnaden mellan låg- och högutbildades viktighetsbedömning av sjukvården blivit mer lika över tid.

Övriga tre förändringar är partipolitiska. De gäller socialdemokratiska och moderata sympatisörers viktighetsbedömningar av utbildning (som betonas alltmer av m-anhängare), av miljö (också mer betoning bland m-sympatisörer idag) och sysselsättningen (där en tidigare s-övervikt på 1980-talet har försvunnit år 2007).

Huvudslutsatsen av vår förändringsanalys består dock. Världarna när det gäller olika gruppers viktiga frågor är i allt väsentligt inte mer skilda åt i början på 2000-talet än de var i slutet på 1980-talet.

Goda tider

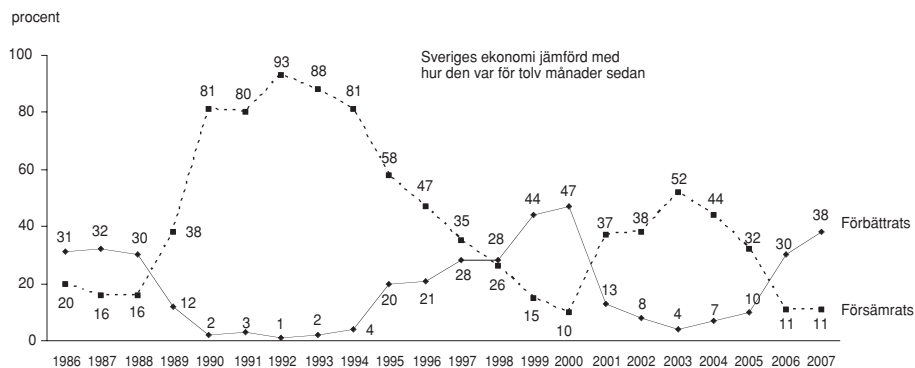
Svenska folket har aldrig tidigare sedan SOM började mäta 1986 varit så nöjda med den egna ekonomins utveckling som under hösten 2007. Trettio procent uppfattade att den egna ekonomiska situationen hade förbättrats jämfört med tolv månader tidigare. Endast 18 procent upplevde att de fått en försämrad ekonomi. Det tidigare rekordet härstammar från år 2000 då 28 procent upplevde att den egna ekonomin förbättrats. När svenskarna var som mest negativa till den egna ekonomins förändring var det endast 15 procent som uppfattade en förbättring mot hela 39 procent som såg försämringar. Det var mitt under den ekonomiska krisen 1993.

Även bedömningarna av hur Sveriges ekonomi utvecklas var övervägande positiva hösten 2007 – 38 procent tyckte den förbättrats under senaste året jämfört med 11 procent som tyckte den försämrats. Det är den tredje mest positiva värderingen av hur svensk ekonomi utvecklas som har gjorts i SOM-studierna sedan 1986.

Endast åren 1999 och 2000 kan uppvisa än mer positiva bedömningar (se figurerna 1 och 2).

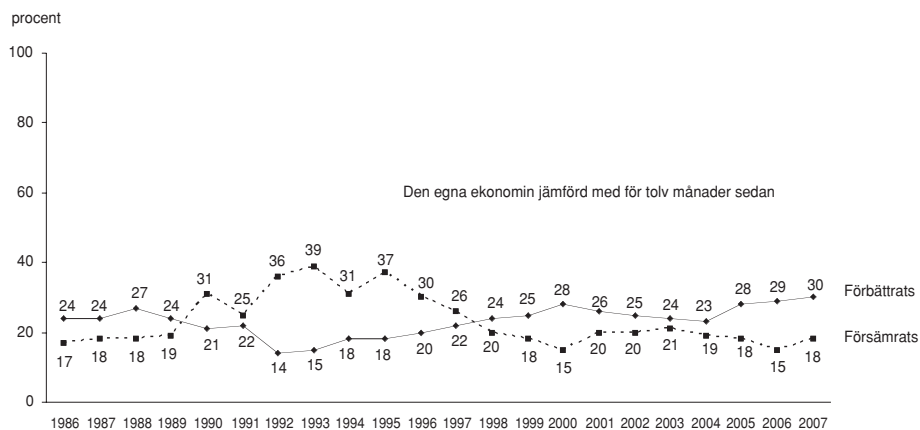
Figur 1 Bedömning av Sveriges ekonomi (procent)

Fråga: ”Enligt din uppfattning, har den svenska ekonomin under de senaste 12 månaderna förbättrats, förblivit densamma, eller försämrats?” Alla svarande i SOM-studierna ingår i procentbasen.

Figur 2 Bedömning av den egna ekonomin (procent)

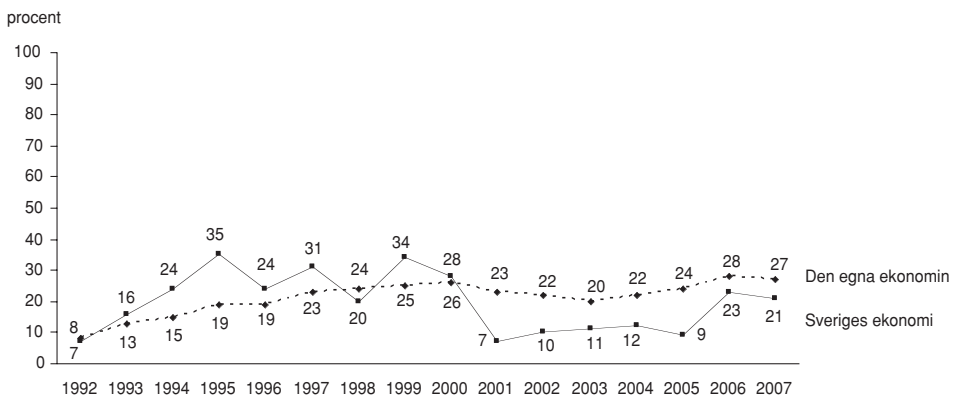
Fråga: ”Enligt din uppfattning, har din egen ekonomi under de senaste 12 månaderna förbättrats, förblivit densamma, eller försämrats?” Alla svarande i SOM-studierna ingår i procentbasen.

När man ser dessa övervägande positiva ekonomibedömningar är det inte så underligt att sysselsättningsfrågan sjunker på väljarnas viktighetsagenda eller att ekonomin hamnar lågt. Få svenskar tyckte 2007 att tiderna var dåliga. Optimismen inför framtiden var också på rekordnivå, åtminstone när det gäller den egna ekonomin (figur 3). Andel svenskar som trodde på en förbättrad egen ekonomi under det närmaste året var 28 procent 2006 och 27 procent 2007, de högsta siffror vi uppmätt i SOM sedan frågan började ställas 1992. När det gäller framtiden för Sveriges ekonomi var optimismen något mindre uttalad. Tjugotre respektive 21 procent trodde på förbättringar 2006 och 2007. Det är inga rekordsiffror. Andelen optimister när det gäller svensk ekonomi var ofta högre under sent 1990-tal. Störst var tron på förbättringar 1995 (35 procent) och 1999 (34 procent).

Den borgerliga alliansregeringen förknippas alltså med mindre positiva ekonomiförväntningar vad gäller den svenska ekonomiska utvecklingen än s-regeringen under flera år under 1990-talet. Men bedömningarna under sent 1990-tal gjordes mot bakgrund av den ekonomiska krisen under tidigt 1990-tal. Dagens ekonomiska framtidsbedömningar under den borgerliga regeringen är klart mer positiva än motsvarande bedömningar var under den socialdemokratiska regeringens sista år (2001-2005).

Figur 3 Optimister när det gäller Sveriges respektive den egna ekonomins framtid (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen som svarat "förbättras" på frågan om Sveriges respektive den egna ekonomins utveckling de närmaste 12 månaderna bland personer som besvarat enkätfrågan.

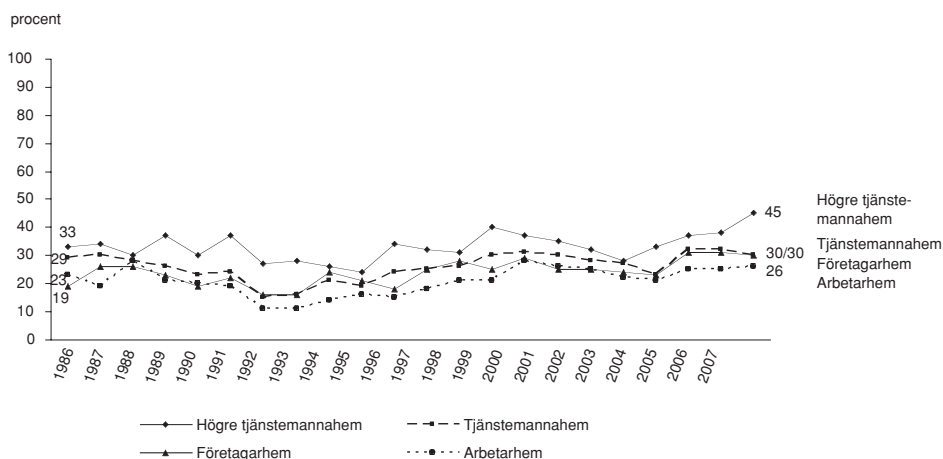
Men trots alla dessa ljusa bedömningar av ekonomin har den borgerliga regeringen rekorddåliga opinionssiffror hösten 2007. På liknande sätt var det med regeringen Persson (s). Röststödet i valet 2006 blev rekordlåg trots högkonjunkturen. Det är

uppenbart att svenska väljare inte betar sig enligt den ekonomiska belönings-beskrifningsteorin. Den som säger att väljare belönar sittande regeringar med extra röster i goda tider men bestraffar regeringar med minskat stöd i dåliga tider (Lewis-Beck and Stegmaier 2007). I globaliseringens och marknadsekonomins tidevarv fungerar människorna inte enligt ett sådant enkelt mönster. I Sverige kan vi sedan många val tillbaka visa att åtminstone inte belöningskomponenten fungerar. Väljarna ger inte längre äran åt regeringen om ekonomin går bra. Däremot tycks bestraffningstendensen fortfarande verka (se Oscarsson och Holmberg 2008).

Klara och ökande klasskillnader

Ekonomibedömningar ser inte likadana ut i olika sociala och politiska grupper. I SOM-undersökningarna har exempelvis människor från övre medelklassen ända sedan första mätningen 1986 i större utsträckningen än människor från arbetarklassen upplevt att den egna ekonomin blivit bättre. Och den skillnaden i upplevelse har aldrig varit större än i senaste mätningen 2007. Skilda ekonomiska världar har blivit mer skilda ekonomiska världar. I SOM-studien 2007 uppger 45 procent bland högre tjänstemän att deras egen ekonomi förbättrats under senaste året. Motsvarande andel bland arbetare är 26 procent – en skillnad på 19 procentenheter. År 1986 angav 33 procent bland högre tjänstemän att deras ekonomi förbättrats mot 23 procent bland arbetare – en differens på 10 procentenheter (figur 4).

Figur 4 Andel som tycker att den egna ekonomin förbättrats under de senaste tolv månaderna (procent)

Kommentar: Indelningen i yrkesgrupper bygger på en självklassificeringsfråga. Alla svarande i SOM ingår i procentbasen.

Men observera dock att även om skillnaderna i högre tjänstemäns och arbetares bedömningar av den egna ekonomins utveckling har ökat har båda grupperna en mer positiv värdering av förändringen 2007 än 1986. Såväl högre tjänstemän som arbetare gör bland de mest positiva bedömningar som gjorts av den egna ekonomins utveckling under år 2007.

Den tydliga klasskillnaden i ekonomibedömningarna 2007 återfinns också när det gäller framtidssynen. Högre tjänstemän är klart mer optimistiska om framtiden än arbetare både när det gäller den egna ekonomins utveckling och när det gäller den svenska ekonomins förändring. När det gäller Sveriges ekonomi tror 36 procent bland högre tjänstemän på en förbättring det närmaste året mot endast 13 procent bland arbetare. Motsvarande siffror för den egna ekonomins utveckling är 36 procent som förväntar sig en förbättring bland högre tjänstemän mot 24 procent bland arbetare. Både yrkesgrupperna är alltså mer förhoppningsfulla när det gäller den egna ekonomin än när det gäller Sveriges, men det är högre tjänstemän som är mest optimistiska.

En annan yrkesgrupp som gör nästan lika positiva ekonomiska bedömningar om framtiden som högre tjänstemän är företagare. När det gäller den svenska ekonomins framtid är företagarna de som är mest optimistiska. Trettien procent bland dem tror på förbättringar, endast 10 procent tror på försämringar.

Partipolitiserade ekonomibedömningar slår rekord

Bakom de klara skillnaderna i olika yrkesgruppers ekonomibedömningar kan man misstänka att partifaktorn spökar. Högre tjänstemän och företagare tenderar att sympatisera med borgerliga partier medan arbetare oftast är socialdemokrater. Och vi vet sedan tidigare att väljare till en del påverkas av sina partisympatier när det bedömer hur ekonomin utvecklas. Man tenderar att se något ljusare på ekonomin om det egna partiet är med i regeringen och något mörkare om det egna partiet är i opposition. Ekonomibedömningarna rymmer en partipolitisk faktor. Ekonomin uppfattas som bättre om ens hemmalag styr. Är det ett bortalag som har makten fångas bedömningarna mer i svart.

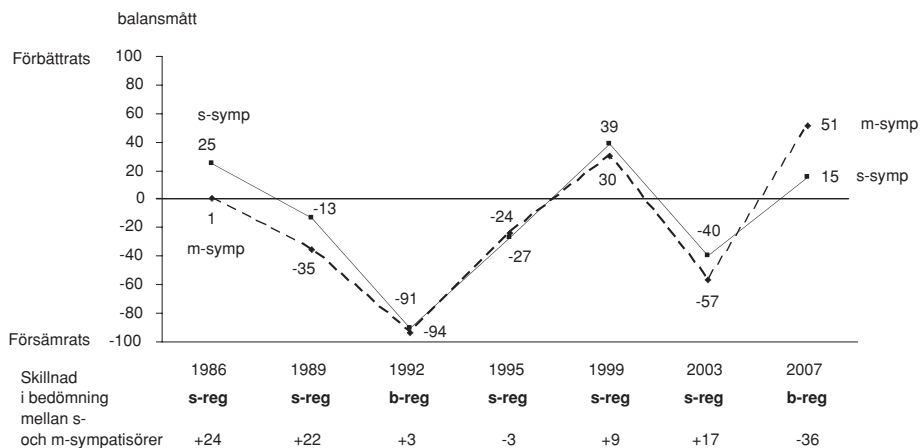
När vi prövar om sambanden ser ut på detta sätt i SOM-data från 1986 och framåt visar det sig att mönstret stämmer i fem fall av sju. Vi har testat sambanden ett år efter varje val sedan 1985. När socialdemokraterna haft makten 1986, 1989, 1999 och 2003 har s-väljare gjort mer positiva bedömningar av hur Sveriges ekonomi utvecklas än m-väljare. På ett motsvarande sätt bedömer m-sympatisörer den svenska ekonomiska utvecklingen ljusare än s-sympatisörer år 2007.

De två fall där mönstret inte stämmer är åren 1992 och 1995 under den ekonomiska krisen. Vid båda dessa tillfällen bedömde s- och m-sympatisörer den svenska ekonomiska utvecklingen mycket likartat och mycket negativt (figur 5).

Störst partiskillnad i bedömningarna återfinns 2007. Partipolitiseringen i bedömningarna av hur svensk ekonomi utvecklas har aldrig tidigare varit större än under

alliansregeringen 2007. Moderata sympatisörer är klart mer positiva till hur Sveriges ekonomi förändras än s-sympatisörer.

Figur 5 Socialdemokratiska och moderata sympatisörer bedömer den svenska ekonomins utveckling ett år efter valen 1985 – 2006 (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data. En plusskillnad (+) visar att s-sympatisörer bedömer den svenska ekonomins utveckling under de senaste 12 månaderna mer positivt än m-sympatisörer. En minusskillnad (-) visar tvärtom att m-sympatisörer bedömer ekonomins utveckling mer positivt än s-sympatisörer. Skalan går mellan -100 (försämrats) och 100 (förbättrats). Alla svarande i SOM ingår i procentbasen.

Enkätfråga: "Enligt Din uppfattning, har den svenska ekonomin under de senaste 12 månaderna förbättrats, förblivit densamma, eller försämrats?"

Även när det gäller bedömningar av den svenska ekonomins framtid är de partipolitiska skillnaderna 2007 de största vi uppmätt i SOM. Moderata sympatisörer är klart mer optimistiska än s-sympatisörer. Bland de senare överväger till och med en negativ tro på hur svensk ekonomi kommer att utvecklas under det kommande året. Fler tror på försämringar än på förbättringar. Framtidsbedömningarna är klart partipolitiskt färgade. Och det har de varit efter alla val vi kunnat studera med SOM-data sedan 1992 (fem fall). När de borgerliga haft makten tror moderater mer än socialdemokrater på en positiv ekonomisk framtid för Sverige (1992 och 2007). Mönstret är omvänt när vi har socialdemokratiska regeringar – då är s-väljare mer optimistisk när det gäller Sveriges framtida ekonomi än moderata sympatisörer (1995, 1999 och 2003). Men aldrig tidigare har framtidsbedömningarna varit så olika mellan s- och m-sympatisörer som 2007.

Ökad oro för klimatförändringar

Miljöfrågorna var det enda område som ökade i betydelse på folkets agenda 2007. Vi ser samma mönster när vi mer explicit frågar om vad som oroar svenska folket (tabell 2). Det är miljöförstöring (1:a) och klimatförändringar (2:a) som hamnar i topp; och med klart ökande svarsandelar jämfört med tidigare år under 2000-talet. Övriga företeelser bland de tolv vi frågar om 2007 uppvisar en minskande oro eller i huvudsak en stabil eller föga föränderlig oro. Minskad oro återfinns för arbetslöshet (8:a) och terrorism (4:a). Fattigdom i tredje världen (5:a), naturkatastrofer (6:a), ökat antal flyktingar (7:a), ökad alkoholkonsumtion (9:a), militära konflikter (10:a), befolkningsökningen (11:a) och ekonomisk kris (12:a och sist) har i allt väsentligt stabila orossiffror under senare år.

Signifikativt nog kommer försämrad havsmiljö första gången den mäts på plats 3 på oroslistan 2007. Det är klimatet och miljöfrågorna som idag oroar svenska folket mest.

Människor med olika social och politisk bakgrund oroar sig inte alltid för samma saker. I vissa fall finns stora skillnader mellan olika gruppers oro. Vi har systematiskt undersökt sex olika samhällsgruppers oro för fem olika företeelser under perioden 1986-2007. De fem orosområden vi studerat är terrorism, miljöförstöring, ekonomisk kris, ökat antal flyktingar och stor arbetslöshet.

När det gäller kön är kvinnor mer än män oroliga för fyra av våra fem undersökta områden – mest tydligt när det gäller terrorism, miljöförstöring och arbetslöshet, mindre påtagligt när det gäller ekonomisk kris. Ökat antal flyktingar oroar däremot män något mer än kvinnor. Någon förändring i mönstren kan inte spåras över tid.

Unga och äldre skiljer sig framförallt åt när det gäller terrorism där oron är mycket vanligare bland de äldsta. Äldre är också mer oroliga för ett ökat antal flyktingar än yngre och här har skillnaderna i oro ökat över tid. Äldre är också något mer oroad för ekonomisk kris och arbetslöshet än yngre, men skillnaderna är små. När det gäller miljöförstöring har mönstret ändrat sig. På 1980-talet var äldre mer oroad än yngre. Idag är det tvärtom yngre som oroar sig mer än äldre.

Arbetare och högre tjänstemän skiljer sig främst åt när det gäller oro för ett ökat antal flyktingar och arbetslöshet, där arbetare är klart mer oroliga än högre tjänstemän. Arbetare är också något mer oroliga för terrorism och ekonomisk kris än högre tjänstemän, men här är skillnaderna mindre. När det gäller miljöförstöring tenderar däremot högre tjänstemän att vara något mer oroad än arbetare. Skillnaderna är dock små. Alla mönster är desamma över åren.

Lågutbildade är mer oroad än högutbildade för framförallt ökat antal flyktingar, terrorism och stor arbetslöshet. Men också för ekonomisk kris, fast i mindre utsträckning. Oron för miljöförstöring uppvisar ett omvänt mönster med mest oro bland högutbildade och mindre bland lågutbildade. Mönstren har inte förändrats över åren.

Tabell 2 Vad oroar svenskarna? (procent)

Fråga: "Om du ser till läget i dag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?"

	1986	1988	1991	1993	1994	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Max
Miljöförstoring	72	-	58	51	50	56	38	38	43	50	47	48	48	61	72
Stor arbetslöshet	-	-	56	60	48	68	17	25	38	40	-	44	25	25	68
Terrorism	64	51	39	31	28	38	27	59	41	52	51	48	44	42	64
Förändringar i jordens klimat	-	-	-	-	-	-	-	37	39	40	36	51	36	58	58
Ny nazism	-	-	-	-	-	-	56	54	54	57	-	-	-	-	57
Organiserad brottslighet	-	-	-	-	-	-	-	45	47	56	49	-	38	-	56
De militära rustningarna	52	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52
Försämrade havsmiljö	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45
Fattigdomen i tredje världen	-	-	-	-	-	37	37	35	33	-	-	41	-	40	41
Ekonomisk kris	-	-	39	37	30	29	9	17	24	23	17	16	11	13	39
Ökat antal flyktingar	-	-	38	30	30	29	17	20	27	28	20	24	24	27	38
Naturkatastrofer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38	17	38
Ett nytt världskrig	-	-	-	-	-	-	-	34	26	-	-	-	-	-	34
Situationen i Ryssland	-	-	-	31	22	18	12	-	-	-	-	-	-	-	31
Religiösa motsättningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	-	-	-	28
Befolkningsökningen	18	28	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	15	28
Motsättningarna mellan rika och fattiga länder	27	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27
Spridning av kriget på Balkan	-	-	-	25	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25
Militära konflikter	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	20	11	18	25
Ökade sociala klyftor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	25
Risken för ett stormaktskrig	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	24
Ökad alkoholkonsumtion	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	18	23
Militanta veganer	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	19
Sinande oljekällor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	18
U-båtskränkningarna	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Företagens globalisering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	16
Motorcykelgång	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	15
Försvagad demokrati	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	15
Globala epidemier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	14

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som svarat "mycket oroande", av de som besvarat åtminstone någon delfråga i frågebatteriet. Övriga svarsalternativ är "ganska oroande", "inte särskilt oroande", "inte alls oroande". 1986-1993 ställdes frågan specifikt om "läget i världen idag".

Källa: Riks-SOM-undersökningen

Storstads- och landsbygdsbor uppvisar genomgående förhållandevis små skillnader vad gäller oro för de olika företeelserna. Det är främst när det gäller terrorism som det finns en viss skillnad. Landsbygdsens folk är mer oroliga än storstädernas. En viss skillnad finns också när det gäller miljöförstöring som dessutom har förändrats över tid. På 1980-talet var landsbygdsbor mer oroade över miljön än storstadsbor. Idag är mönstret det omvända med mer oroliga människor i storstäderna än på landsbygden. Oron för ekonomisk kris, ökat antal flyktingar och arbetslöshet är i allt väsentligt densamma på landet och i storstaden; och mönstren har inte förändrats genom åren.

Den partipolitiska skillnaden mellan socialdemokratiska och moderata väljares oro märks tydligast när det gäller arbetslöshet, där s-sympatisörer är mer oroade än m-sympatisörer. Men skillnaden har minskat påtagligt över tid. För övriga fyra orosområden är skillnaderna mellan s- och m-väljare klart mindre och några större förändringar i mönstren har inte skett genom åren. Socialdemokratiska sympatisörer är något mer oroliga för ekonomisk kris och miljöförstöring än m-sympatisörer medan moderata väljare är något mer oroade över ett ökat antal flyktingar än s-väljare. När det gäller terrorism varierar resultaten något för de olika undersökningsåren men inom små marginaler. Huvudslutsatsen blir att s- och m-sympatisörer inte skiljer sig åt när det gäller oro för terrorism.

Olika sociala och politiska grupper lever alltså i förhållandevis skilda världar vad gäller oro för olika samhällsfenomen. Men de skillnader vi funnit mellan olika gruppers oro har i de flesta fall inte förändrats eller förvärrats över tid. Den stora majoriteten av fall uppvisar samma gruppskillnader i oron idag som för tjugo år sedan (26 fall av 30). Det är endast i fyra fall som vi kan iaktta tydligare förändringar i mönstren. Två av dem gäller ålder och att yngre relativt äldre blivit mer oroade för miljöförstöring och mindre oroade för ett ökat antal flyktingar. Ett tredje fall är arbetslösheten där moderater närmast sig socialdemokrater i oro. Det fjärde fallet är att storstadsbor över tid blivit mer oroade över miljöförstörelsen jämfört med landsbygdsbor. Men huvudresultatet är alltså att olika gruppers skilda världar när det gäller oro för olika samhällsföreteelser inte blivit mer åtskilda genom åren. De allra flesta skillnader har varken blivit större eller mindre. De har förblivit desamma som under 1980- och 1990-talen.

Viktiga politiska barometrar

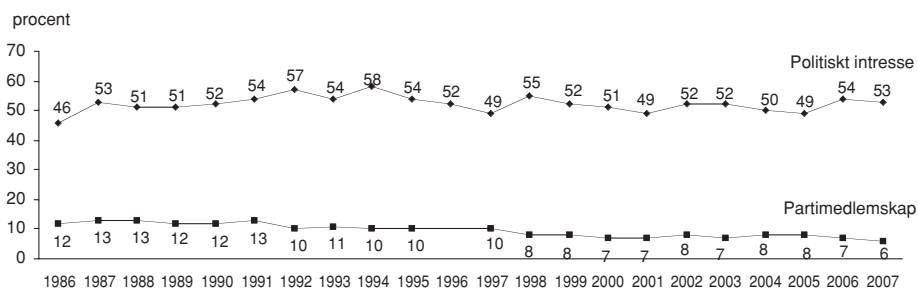
SOM-institutet mäter systematiskt en hel serie av centrala politiska variabler över tid. Flera av dem kan avläsas som en slags barometrar som mäter viktiga tillstånd i den svenska demokratin. Vi skall se på fem sådana barometrar som mäter det politiska intresset, andelen partimedlemmar, graden av partiövertygelse, subjektiv vänster-högerposition och bedömningen av regeringens arbete.

Resultaten i figur 6 visar att det politiska intresset i Sverige har hållit sig mycket stabilt och på ungefär samma nivå under de senaste tjugo åren. En viss valårseffekt

finns. Intresset tenderar att gå upp valår för att sedan sjunka något året efter ett val. Så skedde också 2007. Men nedgången jämfört med 2006 är anmärkningsvärt liten – endast en procentenhet. Någon kris för politiken kan alltså inte noteras utifrån människors politiska intresse. Det är i allt väsentligt lika stort idag som tidigare under 1980-och 1990-talen.

Figur 6 Politiskt intresse och partimedlemskap (procent)

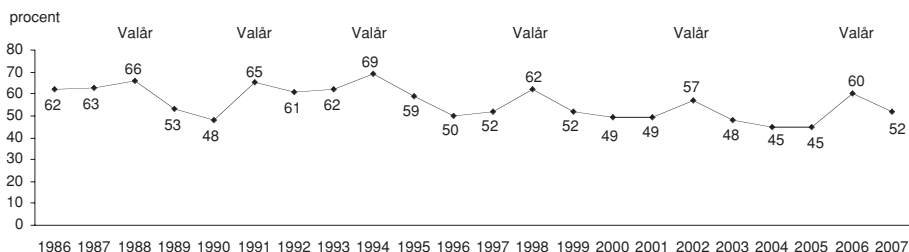
Fråga: ”Hur intresserad är du i allmänhet av politik?” Fyra svarsalternativ: ”mycket intresserad; ganska intresserad; inte särskilt intresserad; inte alls intresserad”. Medlemskap i ungdoms- respektive kvinnoförbund är inkluderade i partimedlemskap.

Kommentar: Resultaten avser dem som angett mycket och ganska intresserade av politik respektive andel partimedlemmar bland samtliga svarande i SOM. Frågan om partimedlemskap ingick inte 1996.

Figur 7 Partiövertygelse (procent)

Fråga: (till personer som uppgivit sig sympatisera med något politiskt parti) ”Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?” Svarsalternativ: ”ja, mycket övertygad; ja, något övertygad; nej”.

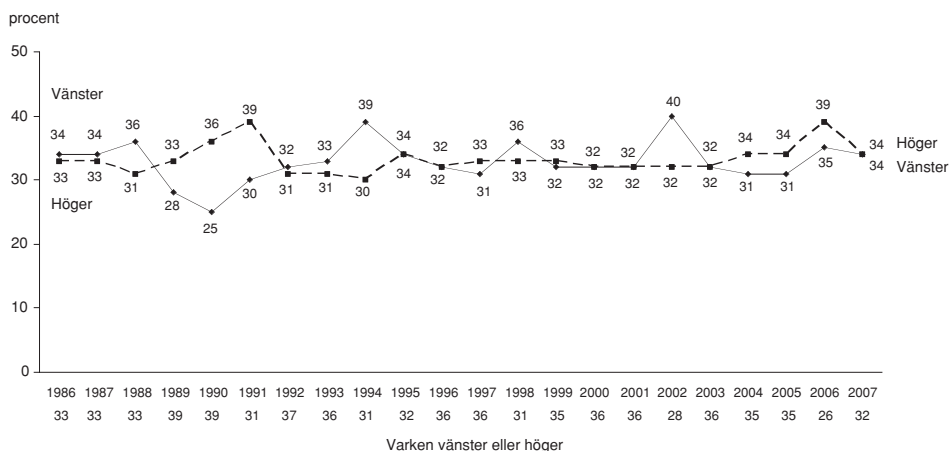
Kommentar: Resultaten visar andelen personer som svarat mycket eller något övertygad. Samtliga svarpersoner i SOM ingår i procentbasen.

Partierna krisar dock om vi ska döma utifrån siffrorna på medlemskap som stadigt pekar nedåt. Siffrorna går också nedåt när det gäller graden av partiövertygelse. Men här är nivåerna fortfarande relativt höga. En majoritet av svenska folket uppger fortfarande att de är mycket eller något övertygade anhängare av ett parti (52 procent). Valårseffekten är dock mycket tydlig när det gäller partiövertygelsen. Den ökar under valår för att sedan åter sjunka året efter ett val. Och det var vad som hände 2007 jämfört med 2006. Den genomsnittliga partiövertygelsen sjönk från 60 till 52 procent (figur 7).

Få saker är så viktiga för att förstå och förutspå valutfall i Sverige som väljarnas subjektiva positioner och förändringar på vänster-högerskalan. Vänster-högerideologi är fortfarande mycket starkt kopplat till partival bland svenska väljare. Det finns inga andra ideologiskt-politiska åsikter som till närmelsevis kan konkurrera i betydelse med den traditionella vänster-högerdimensionen (Oscarsson och Holmberg 2008).

Figur 8 Ideologisk vänster-högerplacering (procent)

Fråga: ”Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?” Fem svarsalternativ: ”klart till vänster; något till vänster; varken till vänster eller till höger; något till höger; klart till höger”.

Kommentar: Personer som ej besvarat frågan är inte medtagna i analysen. De utgör omkring 3–5 procent av svarspersonerna genom åren.

Resultaten i figur 8 visar att det oftast varit jämnt mellan andelen vänster- respektive högerpersoner bland svenska folket. Fördelningen har under SOM:s mät histo-

ria sedan 1986 varit ungefär en tredjedel vänsterpersoner, en tredjedel högerpersoner och en tredjedel i mitten. I mätningen 2007 har både vänster- och högergruppen 34 procent och mittengruppen 32 procent. Den högervåg som märktes tydligt 2006 och som bidrog till alliansens seger har mattats av 2007. Men fortfarande syns spår av den. Andelen högerplacerade personer har varit högre de senast fyra åren (34, 34, 39 och 34 procent) än tidigare ända tillbaka till åren 1990 och 1991 (36 och 39 procent högerplacerade). Andelen svenskar som identifierar sig som höger är alltså fortfarande 2007 något högre än de allra flesta år under perioden 1992-2003. Högerideologi är inte lika populär idag som under valåret 2006, men den är alltfört mer populär än under de flesta år sedan vi började mäta 1986.

Andelen vänsterpersoner 2007 är också 34 procent – en nedgång från 35 procent 2006. Vänsterideologi har dock flera gånger tidigare uppvisat lika starka eller starkare siffror än 34 procent. Det har inträffat åren 1986-1988, 1994-1995, 1998, 2002 och 2006, varav flertalet är valår då polariseringen mellan vänster och höger traditionellt ökar något. Trettiofyra procent är alltså relativt sett ett något bättre resultat för högern än för vänstern. Men skillnaden är obetydlig. Huvudsatsen är att såväl högerideologi som vänsterideologi har ett något starkare stöd 2007 än genomsnittet över åren sedan 1986. Vänster-högerpolariseringen är något starkare 2006 och 2007 än i samband med tidigare val sedan SOM började mäta. Den klassiska vänster-högerdimensionen är långt ifrån överspelad i Sverige.

Regeringsfrågan och väljarnas allmänna bedömning av hur sittande regering sköter sig är en annan mycket central faktor när det gäller att studera väljarbeteende och vad som påverkar hur olika val går (Oscarsson och Holmberg 2008). Resultaten i figur 9 visar att Regeringen Reinfeldt får en övervägande negativ bedömning 2007. Fler svarspersoner tycker regeringen sköter sin uppgift dåligt än som tycker att regeringen sköter sig bra. Men den negativa övervikten är mycket liten, 34 procent dåligt mot 32 procent bra. Två andra regeringar, som också liksom alliansregeringen gjorde en svag start opinionsmässigt, fick ännu sämre betyg av väljarna ett år efter makttillrådet. De regeringar det gäller är den borgerliga 1992 (43 procent dåligt mot 28 procent bra) och den socialdemokratiska 1995 (38 procent dåligt mot 28 procent bra).

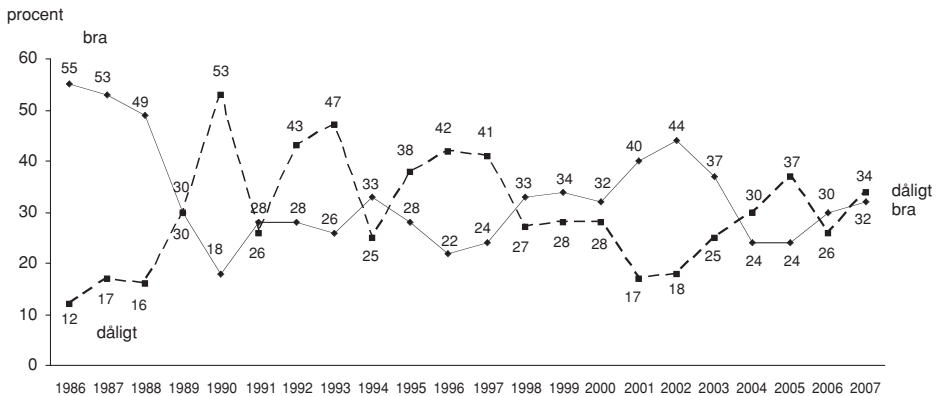
Bottenrekordet i negativt betyg av väljarna har emellertid en annan regering – Ingvar Carlssons (s) 1990 med hela 53 procent med omdömet dålig mot endast 18 procent bra. Men det kan svänga fort. Ingvar Carlsson har också rekordet på den positiva sidan. På hösten 1986 efter mordet på Olof Palme fick regeringen Carlsson (s) betyget dålig av endast 12 procent mot betyget bra av hela 55 procent.

Om vi jämför regeringen Reinfeldts (m) betyg 34 procent dålig 2007 med vad andra tidigare regeringar har fått för sämsta betyg står sig Fredrik Reinfeldt än så länge väl. Carlsson (s) fick som sämst 53 procent dålig 1990, Bildt 47 procent dålig 1993 och Persson (s) 42 procent dålig 1996. Fast det är klart Reinfeldts betyg med 32 procent bra är inte starkt. Ingvar Carlsson (s) hade bättre betyg kring 50 procent bra under 1980-talet och Göran Persson uppnådde kring 40 procent bra under åren

kring valet 2002. Men Carl Bildt (m) har sämre bästa betyg än Reinfeldt, 28 procent bra år 1992. De moderatledda regeringarna har alltså uppnått sämre bästa betyg än de s-ledda regeringarna.

Figur 9 Bedömning av regeringens arbete (procent)

Fråga: ”Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift?” Fem svarsalternativ: ”mycket bra; ganska bra; varken bra eller dåligt; ganska dåligt; mycket dåligt”.

Kommentar: Resultaten visar andel svarande som angett mycket eller ganska bra/dåligt. Procentbasen utgörs av samtliga svarande i SOM. Åren 1991, 1994 och 2006 var det regeringsskifte mitt i undersökningsperioden.

Huvudintrycket av resultaten vad gäller regeringsbetygen är att alliansregeringen 2007 visserligen får ett övervägande negativt betyg för sitt första regeringsår, men att betyget ändå är relativt positivt. Det är ett betyg mot mitten av skalan jämfört med hur andra regeringar har bedömts. Flera regeringar har fått bättre betyg, men flera regeringar har också fått sämre betyg. Med tanke på alla tillsättningsbekymmer och avgångar som drabbat regeringen Reinfeldt (m) kunde det ha gått mycket värre.

Ett medieteknologiskt skifte – främst bland unga

Opinion om politik och partier handlar inte bara om åsikterna i sig utan i hög grad också om hur de förmedlas. Här spelar massmedierna en viktig roll. Samtidigt håller medietekniken på att förändras. Blickar vi tillbaka på den svenska mediehistorien finns det ett antal viktiga tekniskiften som haft betydelse för samhällsutvecklingen. Ett första var tryckpressen som möjliggjorde mångfaldigande av böcker och tidningar och en viktig förutsättning för en pluralistisk politisk opinionsbildning.

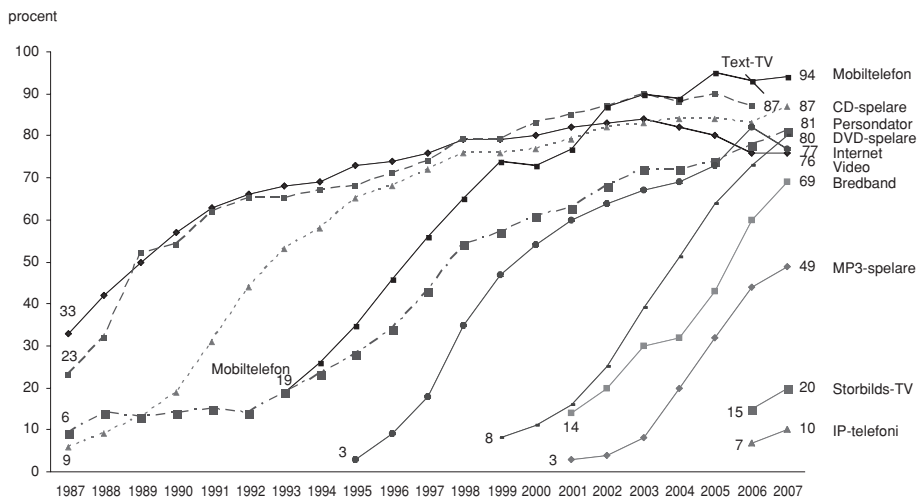
Nästa större skifte var radions genombrott på 1920-talet som innebar ett första medium som var riktat till hela nationen. Att bildmediet tv tog över samma funktioner ändrade knappast bilden. Radion och televisionen i Sverige fortsatte också som public service-företag med ensamrätt på etersändningar (Hadenius, 1998).

En stark dagspress och ensamrätt för public service inom radio och tv var grundbultarna i den medierade opinionsbildningen då den första SOM-undersökningen genomfördes 1986. Samtidigt hade det emellertid börjat etableras vägar vid sidan av de traditionella medierna. Närradion hade sedan början av 1980-talet sänt förningsradio vid sidan av monopolet, men den kom inte att spela någon större roll utom för att driva opinion mot etermonopolet.

De tekniska förutsättningarna var också givna: radio- och tv-apparater fanns i alla hushåll. Svenskarna var snabba att ta till sig ny teknologi och videoapparaterna som gjorde det möjligt att se filmer som inte visades i tv eller på biograf fick snabbt en stor spridning under 1980-talet. Hushållen investerade också fortsatt i musikmaskiner och CD-spelaren fick sitt genombrott under första hälften av 1990-talet. Det verkliga teknikskiftet kommer emellertid först med persondatorn och senare med internet.

Figur 10 Tekniktillgång i hushållet

Fråga: "Vilka typer av utrustning etc har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?"

Kommentar: Resultaten avser andel svarande som anger att de har tillgång till utrustningen i sitt hushåll. Procentbasen utgörs av samtliga svarande. Smärre ändringar i ålderssammansättningen genom åren påverkar nivån av tillgång för media som video, CD-spelare och PC/internet med några få procentenheter.

Persondatorn – och mobiltelefonen – står i Sverige för ett slags tredje våg när det gäller de svenska hushållens anskaffning av ny medieteknologi. De första vågorna var dels ett slags förlängningar av den traditionella TV-apparaten (videon), dels olika typer av underhållningselektronik. Den tredje vågen såg till en början ut som en förlängning av den andra genom att de persondatorer som först vann inträde i de svenska hushållen kallades speldatorer. Först efter 1995 började det bli klart vad en hemdator egentligen var och det var nu spridningen tog fart och därmed förutsättningen för hushållens uppkoppling på internet. År 2007 är persondator tillgången 81 procent och nättillgången 77 procent i Sverige (figur 10).

Det är svårt att värdera när teknikskiften sker. Om vi väljer den tidpunkt då en ny teknik når mer än hälften av hushållen kan persondatorns genombrott dateras till 1998 och internetgenombrottet till år 2000 (Jfr Hadenius, Weibull och Wadbring, 2007). Senare har introduktionen av bredband ytterligare förbättrat kvaliteten i nättillgången. Mellan 2001 och 2007 har andelen som bor i hushåll med bredband ökat från 14 till 69 procent.

Det är ingen tvekan om att den medievärld vi ser 2007 på avgörande sätt skiljer sig från den vi hade bara ett drygt decennium tidigare. Men det är lika uppenbart att den nya digitalvärlden inte har nått alla svenskar. Stora grupper saknar fortsatt tillgång till internet. Dessutom har gapet snarast ökat. Det är de yngsta och de högutbildade som snabbast tagit till sig den nya teknologin, medan lågutbildade och pensionärer halkade efter. År 2000 var gapet som störst på närmare 60 procentenheter – 77 procent av 15-29 åringarna hade tillgång till persondator, i jämförelse med 19 procent av pensionärerna; år 2007 var motsvarande andelar 93 och 48 procent, en minskad skillnad till 45 procentenheter. När det gäller internetanslutning i hushållet 2007 är andelen bland personer under 30 år över 90 procent och bland pensionärer fortfarande bara drygt 40 procent, år 2000 var andelarna 69 och 15 procent. Alltså även här dock en viss minskad skillnad.

Utbildning uppvisar motsvarande resultat när det gäller spridning av ny teknologi. Bland högutbildade är andelen nätanslutna 91 procent, att jämföra med 55 procent bland lågutbildade. Tar vi fram de verkliga extremerna kan vi observera att internetuppkopplingen bland högutbildade unga män är 97 procent, medan den bland äldre lågutbildade kvinnor är endast 26 procent.

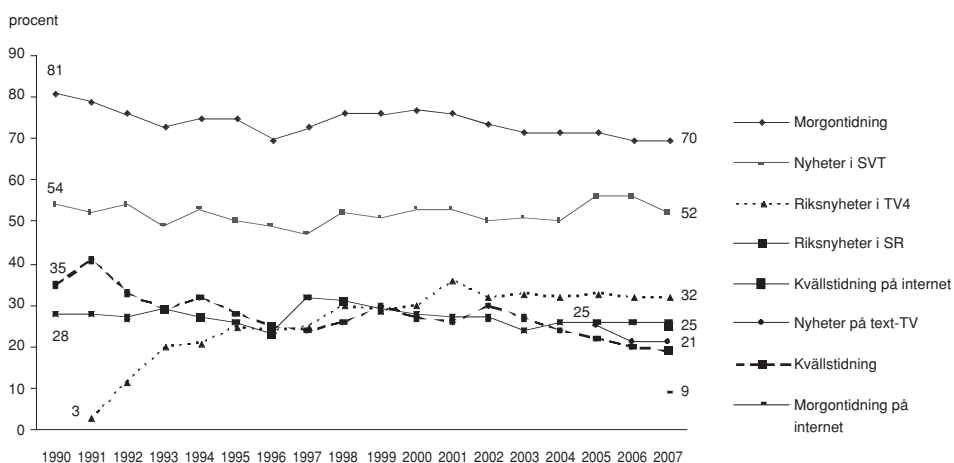
Även om gapet är stort särskilt mellan unga och gamla har det alltså sedan några år skett en förändring. Gapet minskar sakta och det är bland de äldre och de lågutbildade som internetanslutningen stiger. Det går emellertid långsamt. De digitala klyftor som vi ser och som diskuteras närmare i Annika Bergströms kapitel i denna volym är i stor utsträckning åldersbundna medan de sociala skillnaderna minskar framför allt bland yngre och medelålders. Klart är emellertid att det här rör sig om mycket skilda världar, som i sin tur påverkar de olika gruppernas tillgång till samhällets service.

...men traditionella nyhetskällor håller sin ställning – bland de äldre

Ett ytterligare drag hos de ny tillkomna kanalerna är att de strävar efter interaktivitet med sin publik. Människor skall kunna bearbeta informationen och anpassa den till sina behov. Ännu så länge har det emellertid främst handlat om att påverka vad man vill ta del av i det stora medieutbudet, men på sikt finns möjligheten att nätverken även tillåter enskilda människor att själva använda tekniken för att påverka innehållet i det man använder. Trots sådana ambitioner hos många medier är det ändå de traditionella nyhetskällorna som behåller sin ställning bland svenskarna (figur 11, se även Mathias Färdighs och Josefine Sternviks kapitel om svenska nyhetsvanor 2007).

Figur 11 Nyhetsvanor

Fråga: ”Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och TV?; Om du läser en morgontidning regelbundet – ungefär hur många gånger i veckan brukar du läsa den?; Hur ofta har du besökt nyhetssiter på internet?”

Kommentar: Resultaten visar andelen bland samtliga svarspersoner som läste en morgontidning minst fem dagar i veckan, sett på de olika TV-programmen åtminstone fem dagar i veckan respektive använt nyheter på internet minst tre gånger i veckan.

Mönstret i svenska folkets nyhetsvanor är på en gång både förväntat och överraskande mot bakgrund av de stora förändringar som skett inom medieområdet sedan 1986. Det förväntade ligger bland annat i uppgången för Nyheterna i TV4. De ökar sin andel regelbundna tittare, först kraftigt och sedan gradvis, fram till 2001 för att därefter stabiliseras på drygt 30 procent. Mera överraskande är att morgontidning-

arna på papper behåller sin starka ställning som det dominerande nyhetsmediet med omkring 70 procent regelbundna läsare. Över tid finns dock tendenser att vanan att läsa tidningar på papper luckras upp: andelen regelbundna morgontidningsläsare var 1986 80 procent och fortfarande omkring år 2000 över 75 procent (se vidare Mathias Färdighs kapitel om dagstidningsläsning). Att dagspressen trots de många nya medierna ändå har kunnat behålla en så pass stark ställning sammanhänger med att gratistidningar som Metro, City och den i maj 2008 nedlagda Punkt se kompensera för nedgången för betaltidningarna (jfr Ingela Wadbrings kapitel).

De lösnummerförsålda kvällstidningarna på papper uppvisar en tydligare, mer långsiktig nedgång än morgontidningarna. Från att i slutet av 1980-talet ha redovisat nästan 40 procent regelbundna läsare ligger andelen 2007 bara på närmare 20 procent.

För att få en bild av vilken roll de digitala tidningarna spelar för nyhetsvanorna har vi i 2007 års SOM-undersökning ställt jämförbara frågor mellan pappers- och digitalversioner (se en detaljerad analys i Mathias Färdighs kapitel om dagstidningsläsning). Det visar sig då att andelen regelbundna läsare av kvällstidningarnas versioner på nätet är något högre (27 procent) än andelen som läser dem på papper (19 procent). För morgontidningarna är den regelbundna läsningen av nätversionerna klart lägre än läsningen på papper – mindre än 10 procent. För morgonpressen är det dessutom något vanligare att man läser både på papper och webb. Den samlade morgontidningsläsningen – både papper och nät – ligger på 72 procent; lägre än tidigare under 1980-talet då motsvarande andel var omkring 80 procent.

Samtidigt har gapet mellan unga och äldre morgontidningsläsare ökat kraftigt. År 1986 läste 68 procent av 15-29 åringarna minst en morgontidning fem gången i veckan, år 2007 är andelen 41 procent. Bland de äldsta är det en svag uppgång från 81 till 85 procent. Gapet har således ökat från 23 till 44 procentenheter. Där emot har klasskillnaderna inte ökat för ett befolkningsgenomsnitt och inte heller om vi ser till befolkningen under 45 år. Andelen morgontidningsläsare i arbetarfamiljer har gått från 67 till 47, alltså en minskning med 20 procentenheter. Nedgången bland högre tjänstemän är av samma storleksordning – från 89 till 67 procent (22 procentenheter).

Vid sidan av dagspressen på papper är tv-nyheterna i public service-tv det viktigaste nyhetsmediet. De stora nyhetsprogrammen Rapport och Aktuellt har behållit sin ställning trots att det i televisionen under de gångna decennierna tillkommit en mängd nya kanaler som medfört att Sveriges Television har tappat publikandelar – år 2007 hade SVT bara omkring 30 procent av den samlade tittartiden (www.mms.se/arsrapp).¹ För SVT tillför inte tittandet på webben särskilt mycket. Som Åsa Nilsson visar i sin artikel om tv-vanor präglas SVT av samma ökande gap mellan unga och äldre som morgonpressen. År 1986 var 28 procent av de unga regelbundna tittare på SVT-nyheter, 2007 är andelen 12 procent, bland pensionärerna har andelen varit relativt konstant – 91 procent 1986 och 85 procent 2007. Ålders-

klyftan har således ökat. En förklaring ligger i att många av de yngre flyttat över till de nya kanalerna och väljer andra typer av program (Nilsson, 2006)

Radion spelar sin viktigaste roll i fråga om lokala nyheter. Också här är det public service som är helt dominerande: Sveriges Radios P4 är den största enskilda kanalen med drygt 35 procent av allmänheten som följer den regelbundet. Även om publiken för Sveriges Radios P1-nyheter är tämligen stabil håller dock radion långsiktigt på att försvagas som medium, bland annat under påverkan från nya medietekniker som Mp3, vilket möjligen kan ha effekter även på det samlade nyhetslyssnandet (Mediebarometern 2007, 2008; jfr även Jan Strids kapitel). Privat lokalradio har ännu så länge inte varit någon större publikframgång i Sverige, vilket avspeglar sig i låga siffror för nyhetslyssnande. Också radion präglas av ökande åldersklyftor. Public service-radion tappar de yngre till den privata radio, särskilt P3- och P4-lyssnare, men behåller de äldre särskilt i den senare kanalen.

En sammanfattande bild av ålderskillnaderna 2007 för de olika nyhetskanalerna redovisas i tabell 3, där vi även lagt till några kanaler som inte redovisades i figur 10. Den allmänna bilden är att äldre tar del av samtliga traditionella nyhetskanaler i större utsträckning än yngre. Den största skillnaden finns i fråga om Sveriges Television. Nationella tv-nyheter har bara drygt tio procent regelbundna tittare bland unga, de regionala nyhetsprogrammen knappt tio procent, medan motsvarande siffror bland de äldsta är 84 respektive 71 procent. Tendensen är densamma för regelbunden läsning av morgontidningar på papper (41 respektive 85 procent) och Sveriges Radios lokala kanaler (6 respektive 54 procent).

Tabell 3 Nyhetsvanor efter medium och ålder 2007 (procent)

	Morgontidning minst 5 dagar/vecka		Kvällstidning minst 3 dagar/vecka		Nationella tv-nyheter minst 5 dagar/vecka			Regionala tv-nyheter minst 5 dagar/vecka		Radionyheter minst 5 dagar/vecka			Antal svar- personer
	Papper	Nät	Papper	Nät	SVT	TV4	TV3	SVT	TV4	Eko	P4	Privat	
Yngre (15 – 29 år)	41	11	14	35	12	17	4	8	12	8	6	4	636
Äldre (65 – 85 år)	85	3	20	9	84	40	1	71	34	37	54	10	765
Samtliga	70	9	19	27	52	32	2	38	23	26	32	10	3 436

Ser vi på det samlade mönstret visar det sig att de yngsta överlag tar mindre del än äldre av nyheter i alla traditionella kanaler – både press, radio och tv; enda undantaget var Update i TV3 2007, men där är siffrorna mycket låga. Ett något överraskande resultat är möjligen att den tryckta morgontidningen bland de yngsta står starkast av de traditionella medierna.

Den intressanta frågan på sikt är vad den elektroniska medievärlden betyder för samtliga nyhetsmedier. Jämförelsen mellan papper och nät i fråga kvällstidningsläsning faller ut helt som förväntat. De yngsta har en större regelbunden användning av nätversionen än av pappersversionen för både morgon- och kvällspress jämfört med äldre personer. Bakom detta mönster finns dels de yngstas intresse för kvällstidningens journalistisk – kvällspressen har alltid haft sina läsare främst bland unga vuxna (Mediebarometern 2007, 2008), dels deras större intresse för information på webben.

En första slutsats som framträder är att ålderskillnaderna i de svenska nyhetsvanorna har blivit större genom introduktionen av kommersiella radio- och tv-kanaler. Yngre har relativt snabbt tagit till sig de nya annonskanalerna, medan de äldstas tittande under hela perioden har varit på i stort sett samma nivå. Nyheterna i TV4 har efter toppåren i slutet på 1990-talet minskat från närmare 30 till idag omkring 20 procent bland de unga; de äldsta ligger under samma tid konstant på omkring 30 procent. Bakom denna ökade ålderskillnad ligger inte att de unga söker sig till andra nyhetskällor i radio och tv utan framför allt att väljer andra kanaler (se Matias Färdighs och Josefine Sternviks kapitel om nyhetsvanor och Åsa Nilssons om tv-vanor).

En andra slutsats är att de yngre snabbt anammat den digitala tidningen, utan att fördenskull överge papperstidningen. Om det skall betraktas som ett uttryck för skilda världar är däremot osäkert. I den mån innehållet i tidningarna är likartat på papper och webb är skillnaden bara en fråga om distributionsteknik; om vi däremot utgår ifrån att pappers- och nättidningar utvecklas åt olika håll är det rimligt att tala om en klar digital åldersklyfta. Den möjligen något paradoxala slutsatsen är att den lokala morgontidningen är det medium som i varje fall delvis håller samman människor i den nya medievärlden.

Skilda uppfattningar om vanliga människor har fått det bättre eller sämre

Vad man ser beror på var man står. Så är det självklart ute i terrängen, men så är det också när det gäller hur människor uppfattar allt från verkligheten till varandra. Det är en av socialpsykologins bättre belagda sanningar att människors kognitioner av omvärlden till en del påverkas av vilka människorna själva är och inte bara av hur omvärlden är konstruerad (Granberg 1993). Människor uppfattar saker olika därför att människor är olika. Kognitionerna påverkas inte bara av hur objekten/sändaren ser ut utan också av hur subjekten/mottagaren är funtad. Vi uppfattar den sociala och politiska världen delvis olika beroende på vilka vi är och var vi befinner oss. Människor i skilda världar – *downstairs* och *upstairs* – är inte alltid ense om hur världen ser ut. Frågan är alltså inte om olika verklighetsföreställningar finns. De finns. Frågan är istället hur olika föreställningar ser ut i olika sociala och politiska grupper.

Vi skall avslutningsvis belysa denna problematik genom att analysera hur svenska folket bedömer de senaste årtiondenas samhällsutveckling. Den fråga vi fokuserar på gäller om man uppfattar att vanliga människor fått ett bättre eller sämre liv. Frågan är om ”dom där uppe” och ”dom där nere” ser samma utveckling. Hur skilda är de uppfattade världarna? Resultaten i tabell 4 redovisar hur ett stort antal sociala grupper besvarade frågan om människor fått det bättre eller sämre under de senaste årtiondena.

Totalt sett är det klart fler personer som tycker att människor fått det bättre (47 procent) än sämre (27 procent). Men det är ingen majoritet som gör den positiva bedömningen att människor fått det bättre. Ett något dystert resultat kan det tyckas. Inte ens hälften av svenska folket tycker att vanliga människor har fått det bättre under de senaste årtiondena.

Skillnaderna i bedömningarna är dock relativt stora mellan olika sociala grupper. Mest positiva bedömningar görs av personer nära centrum på Johan Galtungs sociala centrum-periferiskala (Galtung 1961). Människor mer ut mot periferin i olika avseenden gör klart mer negativa bedömningar av utvecklingen. Högst andel som uppfattar att vanliga människor fått det bättre återfinns bland män (53 procent), bland unga (52 procent), bland högutbildade (54 procent), bland höginkomsttagare (57 procent), bland högre tjänstemän (60 procent), bland företagare (59 procent) och bland personer som subjektivt upplever den egna hälsan som god (51 procent). Lägst andel som uppfattar att människor fått det bättre återfinns bland kvinnor (42 procent), bland lågutbildade (40 procent), bland arbetare (40 procent), bland låginkomsttagare (40 procent), bland arbetslösa (31 procent), bland sjukpensionärer (endast 19 procent), bland långtidssjukskrivna (33 procent) och bland människor med en subjektivt upplevd dålig hälsa (31 procent).

När det gäller hälsovariablerna är det fler personer bland dem med dålig hälsa, långa sjukskrivningar och sjukpensionering som uppfattar att människor har fått det sämre än som uppfattar att människor har fått det bättre. Det är mycket påtagligt att hur man själv har det påverkar hur man uppfattar att den allmänna utvecklingen varit. Personliga problem projiceras på hur de har blivit för andra ”vanliga” människor.

Men det finns en tydlig politisk influens också. Uppfattningen att människor snarare fått det bättre än sämre delas inte av alla olika politiska läger (se tabell 5).

Mest positiva bedömningar av utvecklingen görs av personer med en ideologisk högerposition (61 procent), av sympatisörer till centerpartiet, folkpartiet och moderaterna och av EU-anhängare. Uppfattningen att människor fått det bättre är klart mindre vanligt förekommande bland personer med en ideologisk vänsterhemsvis (45 procent), bland sympatisörer till vänsterpartiet och miljöpartiet – men också bland sverigedemokraternas sympatisörer – bland EU-motståndare och bland personer som är kritiska till hur svensk demokrati fungerar.

Tabell 4 Har livet blivit bättre eller sämre för vanliga människor? (procent)

Fråga: ”Anser Du att samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?”

	bättre	varken eller	sämre	ingen uppfattning	summa procent	antal svarande
samtliga	47	21	27	5	100	1 722
kvinnor	42	21	29	8	100	892
män	53	21	23	3	100	830
15 – 30	52	21	16	11	100	355
31 – 60	45	19	31	5	100	841
61 – 85	47	24	26	3	100	526
landsbygd	47	20	29	4	100	240
tätort	44	23	29	4	100	352
stad	50	20	24	6	100	822
storstad	47	20	27	6	100	239
lågutbildad	40	29	25	6	100	419
mellan	47	20	28	5	100	741
högutbildad	54	16	25	5	100	541
förvärvsarbetande	48	19	28	5	100	962
arbetslös	31	31	35	3	100	65
sjukpensionär	19	17	51	13	100	59
arbetarhem	40	23	31	6	100	708
tjänstemannahem	49	21	26	4	100	451
högre tj-mannahem	60	15	21	4	100	300
jordbrukarhem	48	24	22	6	100	54
företagarhem	59	16	21	4	100	120
låginkomst	40	22	32	6	100	570
mellan	47	23	26	4	100	519
höginkomst	57	17	22	4	100	572
uppväxt i Sverige	48	21	26	5	100	1 551
i Norden	37	31	29	3	100	35
i Europa	49	13	31	7	100	45
utanför Europa	41	14	38	7	100	29
ej varit sjukskriven	50	19	26	5	100	1 070
sjukskriven kort tid	45	23	26	6	100	286
sjukskriven längre tid	33	24	39	4	100	186
subjektiv hälsa dålig	31	24	39	6	100	84
mellan	39	25	32	4	100	351
subjektiv hälsa god	51	19	24	6	100	1 254

Kommentar: Resultaten kommer från den nationella SOM-undersökningen 2007.

Tabell 5 Bedömningar av om livet blivit bättre eller sämre för vanliga människor efter politiska variabler (procent)

Fråga: ”Anser Du att samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?”

	bättre	varken eller	sämre	ingen uppfattning	summa procent	antal svarande
samtliga	47	21	27	5	100	1 722
subjektiv vänster	45	18	33	4	100	582
varken eller	37	25	30	8	100	509
subjektiv höger	61	20	16	3	100	562
v	34	20	44	2	100	103
s	45	21	28	6	100	606
mp	31	22	40	7	100	134
c	63	20	16	1	100	99
fp	59	22	18	1	100	149
kd	45	25	28	2	100	76
m	60	19	16	5	100	361
sd	33	24	38	5	100	37
inget parti	40	18	29	13	100	117
för EU-medlemskapet	59	18	20	3	100	781
mot EU-medlemskapet	38	22	37	3	100	549
<i>Nöjd med hur demokratin fungerar i Sverige</i>						
mycket	65	14	15	6	100	246
ganska	51	22	22	5	100	1 030
inte särskilt	29	24	43	4	100	290
inte alls	24	13	57	6	100	87

Kommentar: Resultaten kommer från den nationella SOM-undersökningen 2007.

De allra mest negativa bedömningarna av utvecklingen görs av vänsterpartister och av personer som är mycket kritiska till hur demokratin fungerar i Sverige. I båda grupperna är det en klar övervikt för uppfattningen att människor har fått det sämre under de senaste årtiondena.

Verklighetsbilderna är med andra ord mycket olika i dagens Sverige beroende på vilken social eller politisk grupp man tillhör.² Dom där uppe och i centrum tenderar att tycka att vanligt folk har fått ett bättre liv. Dom där nere och i periferin är dock inte lika övertygade om att vanliga människor fått det bättre. Och dom där nere och i periferin kanske vet bäst. Dom uttalar sig ju om sig själva.

Skilda världar – nej och ja

Vår huvudslutsats kan formuleras mycket kort. Vi har funnit många belägg för skilda världar i våra analyser. Medievärlden ser inte likadan ut i olika samhällsgrupper. Och svenska folkets åsikter om viktiga frågor, vad som oroar inför framtiden, hur ekonomin utvecklas och om samhällsförändringen varit till det bättre eller till det sämre för vanliga människor skiljer sig ofta mycket påtagligt åt mellan olika sociala och politiska grupper. Men – och det är ett viktigt men – på de flesta områden har skillnaderna inte ökat över tid. Vi lever i huvudsak inte i mer skilda världar idag än för tjugo år sedan. Fast, å andra sidan, vi lever heller inte i mindre skilda världar. Mönstren ser i de flesta fall ut på samma sätt idag som på 1980-talet.

Men på två områden stämmer inte bilden av stabilitet. Det ena är de ökade klassskillnaderna i synen på samhällsekonomin utveckling, den andra de ökade åldersskillnaderna när det gäller att ta del av morgontidningar och public service-kanaler i radio och tv. I synen på samhällsekonomin skiljer sig arbetare i ökad utsträckning från högre tjänstemän, i läsning av traditionell morgonpress yngre från äldre. Det som är utmärkande för båda dessa områden är att det skett stora förändringar under främst 1990-talet. Den ekonomiska politiken lades om i en mer marknadsliberal riktning och avregleringen av medieområdet och digitaliseringen skapade ett nytt mediasystem med fler valmöjligheter. Förändringarna har påverkat förhållandet mellan olika grupper och tar sig här uttryck i en större polarisering. I fråga om digitaliseringen rör det främst om en fråga om diffusion och gapet minskar om än långsamt.

När det gäller åsikter i övrigt verkar alla de stora förändringar vi gemensamt genomgått från murens fall över IT-revolutionen, mångfaldsexplosionen i media, globaliseringen och marknadsekonomin segertåg inte ha inneburit att svenska folkets åsiktvärldar blivit mer olika mellan skilda sociala och politiska grupper. Människor i periferin ser nu som då något annorlunda på utvecklingen än människor i centrum. Men skillnaderna har i de flesta fall varken ökat eller minskat. De består. Skilda världar alltså, men inte mer skilda världar.

Noter

- ¹ Ökningen i tittande på Aktuellt och Rapport efter 2004 har en frågeteknisk förklaring. Frågan gäller fr o m 2005 om man sett antingen Aktuellt eller Rapport i SVT. Tidigare fick svarspersonerna ange om man brukade se Aktuellt respektive Rapport. De tittare som såg respektive program mindre regelbundet klassificerades då som ej regelbundna tittare trots att de kanske såg TV-nyheter regelbundet. 2005 års siffra måste därför bedömas som mer rättvisande för det sammantagna tittandet på TV-nyheter.
- ² Någon jämförelse bakåt i tiden kan inte göras. Enkätfrågan har inte tidigare funnits med i någon SOM-undersökning. Vi kan alltså inte säga om de skillnader vi funnit mellan olika gruppers bedömningar är större eller mindre idag jämfört med för tjugo år sedan.

Referenser

- Galtung, Johan (1961) *Verdiorientering og social posisjon*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press
- Granberg, Donald (1993). Political Perceptions. In Iyengar, Shanto and McGuire, William (eds.) *Exploration in Political Psychology*. Durham: Durham University Press.
- Habermas, Jürgen (1987) *The Theory of communicative action. Vol 2, Lifeworld and system: a critique o functionalist reason*. Cambridge: Polity Press
- Hadenius, Stig (1998) *Kampen om monopolet*. Stockholm: Prisma
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela (2008) *Massmedier. Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Lewis-Beck, Michael and Stegmaier, Mary (2007). Economic Models of Voting. In Dalton, Russell and Klingemann, Hans-Dieter (eds.) *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Mediebarometern 2007* (2008) Göteborg: Nordicom-Sverige vid Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2006) Regelbundna tv-vanor i Holmberg, S, Weibull, L (red) *Du stora nya världen*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik, Holmberg, Sören (2008). *Maktskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts juridik.

Den politiska världen

SVENSKT INSTITUTIONSFÖRTROENDE PÅ VÄG UPP IGEN?

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Vad är det som gör att stämningläget i ett samhälle förändrar sig? Vad skapar optimism inför framtiden och vad drar ner på våra förväntningar? Det är frågor som opinionsforskare i alla tider brottats med. Vi kan se att det blåser högervindar eller vänstervindar i opinionen, men vi har svårare att förklara vad som ligger bakom uppkomsten av dem.

Om vi ser till forskningen om politisk opinionsbildning kan vi – med en viss förenkling – skilja ut två huvudlinjer i debatten. Den ena skulle kunna kallas den idealistiska, den andra den materialistiska (McQuail, 2005). Den idealistiska förklaringsmodellen lägger framför allt tonvikten på att nya idéer, tankar och föreställningar vinner insteg och påverkar opinionen. I äldre tid kan det handla om nya tänkare som publicerar sig, i modern tid framhålls ofta mediernas roll. Den materiella modellen lägger i stället tonvikten på samhällets förändring, framför allt på de ekonomiska faktorerna i samhällsutvecklingen. I praktiken är renodlingen av de två perspektiven inte alltid tydlig utan det handlar ofta om en interaktion mellan idéer och ekonomi.

Frågor om vad som påverkar skiften i opinionen är naturliga att ställa när SOM-institutets årliga mätning av institutionsförtroende har genomförts i mer än två decennier. I våra tidigare översikter har vi kunnat observera olika skiften i allmänhetens förtroende. En grundtes som tidigare har belysts är de politiska valens roll för att påverka förtroendet och då inte bara för de politiska institutionerna utan även flera andra (Holmberg och Weibull, 2007). Vi kunde även observera hur den ekonomiska krisen i 1990-talets början gjorde att flertalet ekonomiska institutioner tappade kraftigt i allmänhetens förtroende och att bankerna ännu ett drygt decennium senare inte har återhämtat sin tidigare ställning bland allmänheten. Krisen ledde även till en ökad uppslutning kring offentliga institutioner som sjukvården och skolan. En tredje typ av påverkan från omgivningen är enskilda händelser, exempelvis effekten av terrorattackerna i USA i september 2001 som medförde ett ökat förtroende för flertalet samhällsinstitutioner i Sverige, främst de politiska.

Trots att det i speciella fall har förekommit betydande förändringar i allmänhetens förtroende för enskilda institutioner har ändå den långsiktiga stabiliteten varit ett dominerande drag. Sjukvården, universiteten och polisen har alla år varit de institutioner som åtnjuter störst förtroende och de fackliga organisationerna, de politiska partierna och EU-institutionerna de som ligger lägst. Bakom detta mönster finns ofta en värdering av hur viktig en institution anses vara, men vi har också

visat att det finns ett samband mellan människors mellanmänniska tillit – förtroendet för andra människor – och förtroendet för flertalet av samhällets institutioner (Holmberg och Weibull, 2006; jfr Rothstein, 2003).

I ett sådant perspektiv kan vi se det förtroende som en enskild institution åtnjuter som resultatet av ett samspel mellan ett slags individuellt basförtroende eller tillit och ett generellt samhällsförtroende. Basförtroendet förväntas ligga förhållandevis fast och är bestämt av det förtroende en individ har för sin omgivning, medan samhällsförtroendet är en följd av de bedömningar som man gör av samhällets utveckling.

Vi kommer i det följande att göra en översiktlig beskrivning av trenderna i samhällsförtroendet. Fokus i analysen är på förtroendet för de institutioner som vi har följt under längre tidsperioder. Det betyder tjugo institutioner plus Riksbanken som är med i den reguljära analysen för andra gången.

Samhällsförtroende 2007

I den första SOM-mätningen 1986 ingick elva samhällsinstitutioner. De var valda för att ge ett brett spektrum av politiska, mediala, ekonomiska och sociala institutioner. Efter hand har fler institutioner lagts till – senast 2005 då Riksbanken tillkom. År 2007 fick svarspersonerna ta ställning till tjugoen olika samhällsinstitutioner¹. Dessutom ställdes frågor om ytterligare fyra organisationer i en särskild tillägsfråga. Resultatet från mätningen redovisas i tabell 1.

Om vi först ser på rangordningen mellan institutionerna efter andelen som har *mycket stort* förtroende är det, i likhet med de senaste åren, sjukvården och kungahuset som kommer högst. med ca 15 procent – men i jämförelse med 2006 har sjukvården ökat något, medan kungahuset minskat. Också polisen och Riksbanken ligger på över tio procent.

När vi väljer en vidare definition på förtroende och utgår från andelen som har åtminstone ganska stort förtroende kommer sjukvården högst (68 procent), följt av polisen (60 procent) och universitet/högskolor (51 procent). I botten ligger då de politiska partierna (16 procent) samt Europaparlamentet och EU-kommissionen (17 respektive 18 procent). I jämförelse med 2006 är det en svag uppgång för sjukvården i toppen och för EU-kommissionen i botten. I toppen har universiteten tappat något (jfr vårt kapitel om förtroende för vetenskap). I övrigt är mönstret i stort detsamma som de senaste åren.

Den redovisningsmodell som vi valt att huvudsakligen använda då det gäller samhällsförtroende bygger på vad vi kallat förtroendebalansen. Utgångspunkten är att värderingen av en samhällsinstitution inte bara bestäms av andelen som har stort förtroende för den, utan även av hur stor andel som har ett litet förtroende. En samlad uppslutning kring en institution gör den givetvis starkare än om det finns en relativt stor grupp människor som inte hyser något större förtroende för den. De institutioner som har lägst andel med lågt förtroende är universitet/högskolor,

riksbanken och radio-TV med klart under tio procent, medan över en tredjedel anger att de har ett litet förtroende för EU-institutionerna.

Det vi kallar förtroendebalans är ett mått där vi väger in både andelen stort och andelen litet förtroende för varje institution. Det ger ett balansmått som enkelt innebär att andelen högt förtroende minskas med andelen lågt förtroende. Förtroendet för en institution blir då andelen högt förtroende minus andelen med lågt förtroende. En rangordning efter balansmättet kommer att skilja sig från en rangordning efter enbart andelen högt förtroende, särskilt i de fall där det finns en hög andel med lågt förtroende.²

Tabell 1 Förtroendet för samhällsinstitutioner 2007 (procent och förtroendebalans)

Samhällsinstitution	Mycket stort	Ganska stort	Varken/ eller	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Förtr.-balans
Sjukvården	17	51	20	9	3	100	+56
Polisen	11	49	25	11	3	100	+46
Universitet/högskolor	8	43	42	5	2	100	+44
Riksbanken	11	40	41	6	2	100	+41
Radio/TV	7	44	39	8	2	100	+41
Grundskolan	7	40	36	14	3	100	+30
Domstolarna	9	37	36	13	5	100	+28
Bankerna	7	39	36	14	4	100	+28
FN	9	37	36	12	6	100	+28
Kungahuset	13	28	38	11	10	100	+20
Dagspressen	3	27	45	19	6	100	+5
Riksdagen	4	27	43	18	9	100	+4
Svenska kyrkan	6	24	41	17	12	100	+1
Storföretagen	3	24	47	19	7	100	+1
Regeringen	5	27	34	21	13	100	-2
Försvaret	5	20	48	18	9	100	-2
Kommunstyrelserna	2	20	49	22	7	100	-7
De fackliga org.	3	19	38	26	14	100	-18
EU-kommissionen	2	16	45	22	15	100	-19
Europaparlamentet	2	15	46	21	16	100	-20
De politiska partierna	2	14	46	25	13	100	-22

Kommentar: Tabellen redovisar en sammanläggning av resultaten från de två nationella SOM-undersökningarna 2007 (antal svarspersoner = 3 436). Personer som hoppat över hela frågan eller ej besvarat förtroendefrågan för någon särskild institution är inte medtagna i procenttalen. Dyliga svar var sällsynta och lämnades av endast mellan fem och sju procent för de olika institutionerna. Förtroendebalansen kan gå mellan +100 (alla svarspersoner anger stort förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger litet förtroende). **Källa:** Riks-SOM 2007

När vi utgår från förtroendebalansen visar det sig att sjukvården ligger klart högst med ett balansmått på +56, exakt samma siffra som 2006. På andra plats finns polisen och på tredje universitet/högskolor med +46 respektive +44. Förhållandet mellan bedömningarna av universitet/högskolor och polisen är illustrativt för hur förtroendebalansen slår. Det är en högre andel av svarspersonerna som har ett stort förtroende för polisen än för universitet/högskolor, men för polisen finns det också en stor andel som har ett litet förtroende. Universitet/högskolor har däremot få negativa, men en hög andel som placerar sig i mitten.

Lägst förtroende åtnjuter fackliga organisationer (-18), de båda EU-institutionerna (-19 respektive -20) och de politiska partierna (-22).

Två tredjedelar av de undersökta institutionerna har positiva balansmått, övriga negativa. Ser vi närmare på listan visar det sig att det finns fyra grupper:

- De som åtnjuter mycket stort förtroende (sjukvården, polisen, universitet/högskolor, riksbanken och radio-tv) som alla har som lägst ett balansmått på +41
- De som åtnjuter ganska stort förtroende (grundskolan, domstolarna, bankerna, FN och kungahuset) som alla ligger runt +25
- De som placerar sig i mitten med i stort sett samma andel positiva som negativa (dagspressen, riksdagen, Svenska kyrkan, storföretagen, regeringen, kommundstyrelserna och försvaret)
- De som åtnjuter ganska lågt förtroende (de fackliga organisationerna, EU-kommissionen, Europaparlamentet och de politiska partierna) med omkring -20

Mönstret är nästan helt identiskt med allmänhetens bedömningar 2006. Den fråga som ställdes på grundval för analyserna baserade på valåret 2006 var om det bara var en valårseffekt. Ett år senare kan vi fastslå att det var både och: den uppgång som noterades för valåret 2006 kvarstår i flera fall fortfarande – men de politiska institutionerna fick en förväntad nedgång 2007. Vi skall återkomma till det.

I de speciellt utvalda institutioner som ingick i 2007 års mätning efterfrågades förtroendet för staten och för Stockholmsbörsen. Syftet var att belysa förtroende för ytterligare en politisk och en ekonomisk institution. Resultaten visar att drygt hälften av svarspersonerna inte kunnat ta ställning till dem, alltså en högre andel än för någon av de regelbundet studerade institutionerna. En annan sak som förenar dem är att de båda har ungefär en lika stor andel som hyser ett litet förtroende, men fler hyser större förtroende för staten än för Stockholmsbörsen. Förtroendebalansen är +17 respektive +7.

För bedömningarna av staten är det möjligt att jämföra med SOMs förtroendemätning 2005, där förtroendebalansen för staten var +2; då hyste fler än var fjärde svarsperson lågt förtroende, i jämförelse med var sjätte 2007 (Holmberg och Weibull, 2006). För Stockholmsbörsen finns ingen motsvarande jämförelse, men det kan möjligen vara intressant att notera att börsen i genomsnitt åtnjuter högre förtroende än de storföretag som noteras på den.

Förändringsmönster

Förtroende för det mesta som har med politik att göra brukar gå upp under valår. Valårsuppgången bekräftades i analysen av 2006 års förtroendemätning. I förhållande till 2005 hade det genomsnittliga samhällsförtroendet ökat från +4 till nästan +13. Det genomsnittliga förtroendet 2007 ligger emellertid med +12 kvar på nästan samma höga nivå som valåret 2006. Som framgår av figur 1, där förtroendebedömningarna redovisas över tid, har de relativt kraftiga förtroendeökningarna från 2006 stabiliserats och i några fall till och med fortsatt att öka. Att ändå en avklingande valårseffekt kan beläggas visas av att samtliga svenska politiska institutioner – riksdag, regering, kommunstyrelser och partierna – har minskat i förtroende mellan 2006 och 2007.

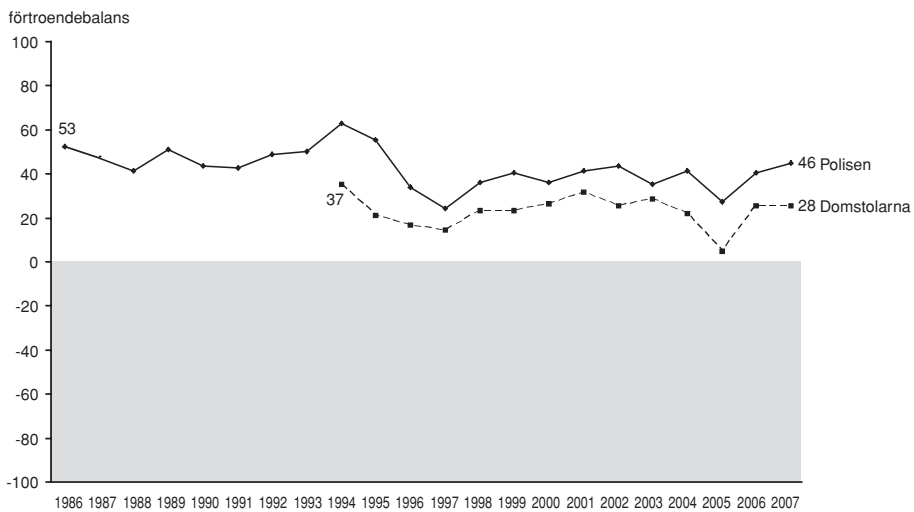
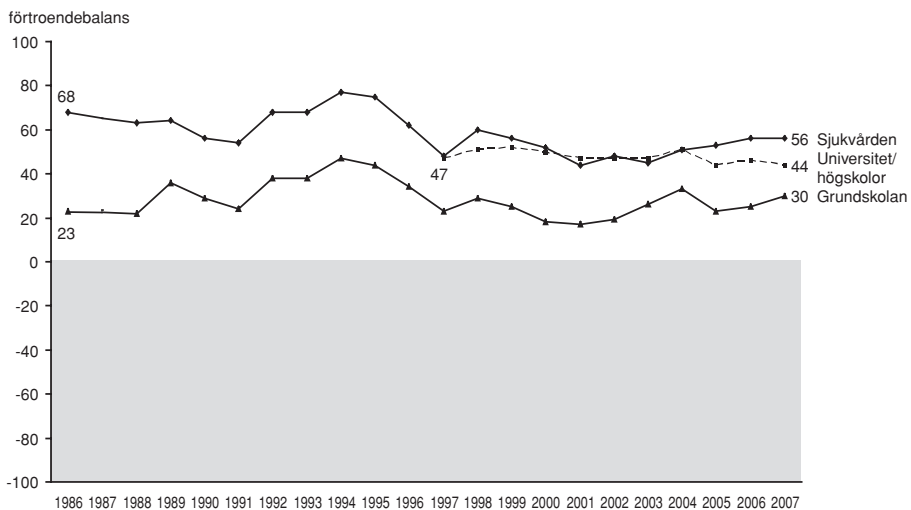
Även om vi kan konstatera förhållandevis små förändringar i den samlade institutionsbedömningen mellan enskilda år finns det både kortsiktiga och långsiktiga tendenser att uppmärksamma. Om vi enbart ser till de senaste tre-fyra åren är det tydliga uppgångar för polisen, sjukvården och grundskolan, men också för de två EU-institutionerna, låt vara att de senare fortfarande ligger på en mycket låg nivå. När vi väljer att se på förtroendebalanserna i ett något längre perspektiv är bilden klart mer komplex. Sociala institutioner som grundskolan, sjukvården, polisen och domstolarna hade ett klart högre förtroende i mitten av 1990-talet. Detsamma gäller kungahuset som efter hand tappat i förtroende även om det fortfarande har ett klart positivt balansmått.

Institutioner som åtnjuter ett ökat förtroende även i ett något längre perspektiv är de ekonomiska. Bankerna som var den stora förloraren i 1990-talskrisen har sedan 2001 gått gradvis uppåt och har 2007 en förtroendebalans som är den högsta sedan 1991. Även storföretagen går något uppåt efter rekordlåga siffror 2002 i IT-kraschens efterdyningar.

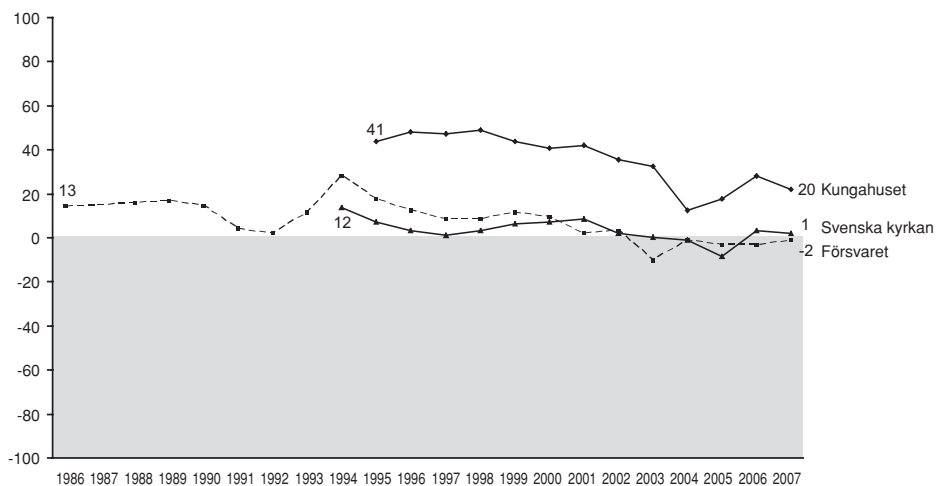
När det gäller medieinstitutionerna ligger förtroendet för radio-tv mycket stabilt och högt. Det är den institution vars förtroendebalans förefaller mest opåverkad av nästan allt som händer i omvärlden, även om det finns en liten försvagning efter 2000. Omvänt gäller för dagspressen som efter hand tappat i förtroende, parallellt med fallande upplagor. Förtroendebalansen för 2007 antyder dock möjligen en vändning och är med +5 den högsta sedan 2001.

Det är svårt att finna någon enhetlig vind bakom de två senaste årens förändringar. Både offentliga institutioner som sjukvård, grundskola och polis och ekonomiska som banker och storföretag har fått ett ökat förtroende. Möjligen är innebörden att förtroendeopinionen är på väg att polariseras, men en sådan tolkning måste omgärdas med många reservationer. Det enda mönster som förefaller säkert är den förväntade nedgången för de politiska institutionerna ett eftervalsår som 2007.

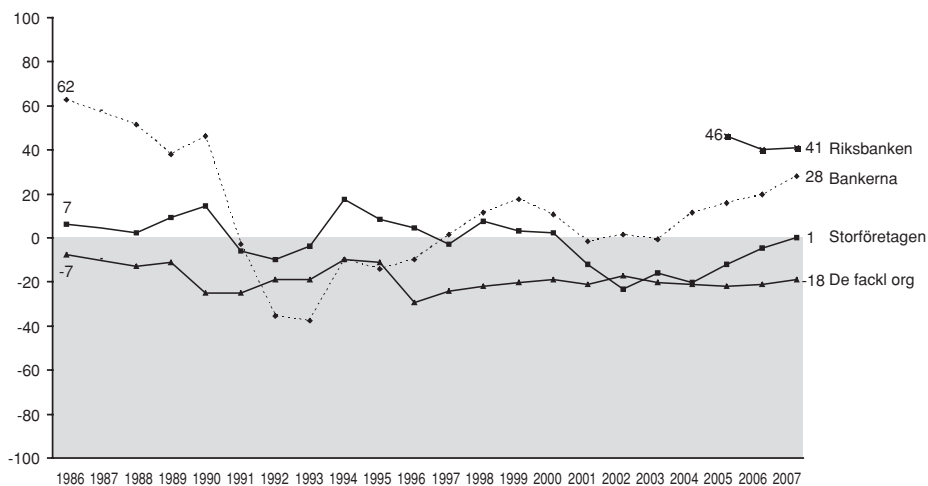
Figur 1 Förtroendet för tjugoen samhällsinstitutioner 1986-2007 (förtroendebalans)

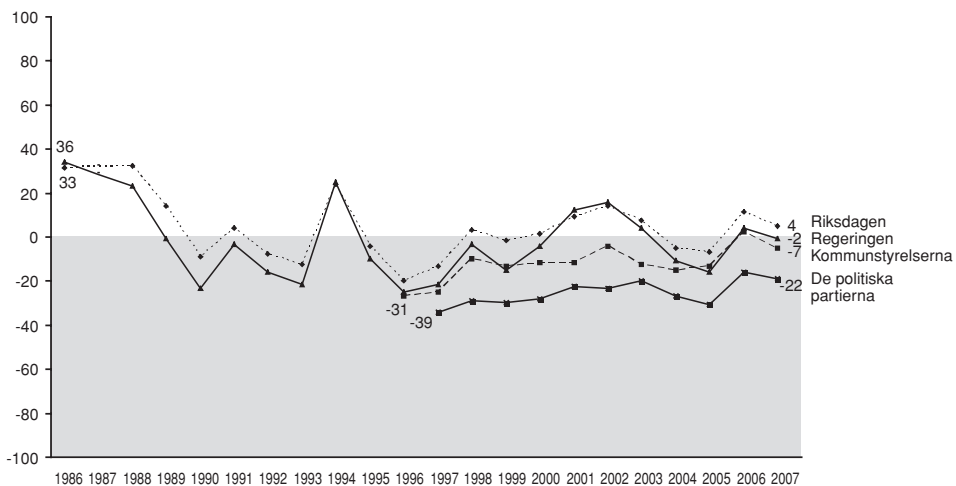
förtroendebalans

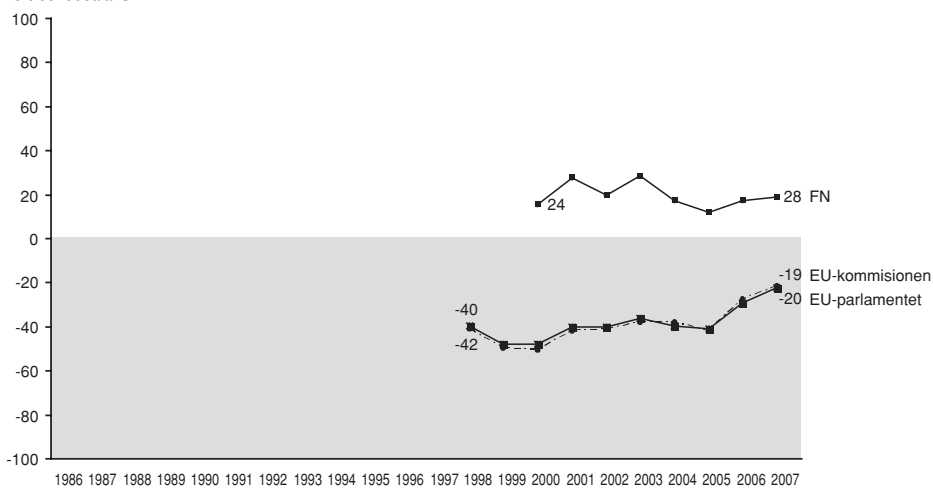
förtroendebalans

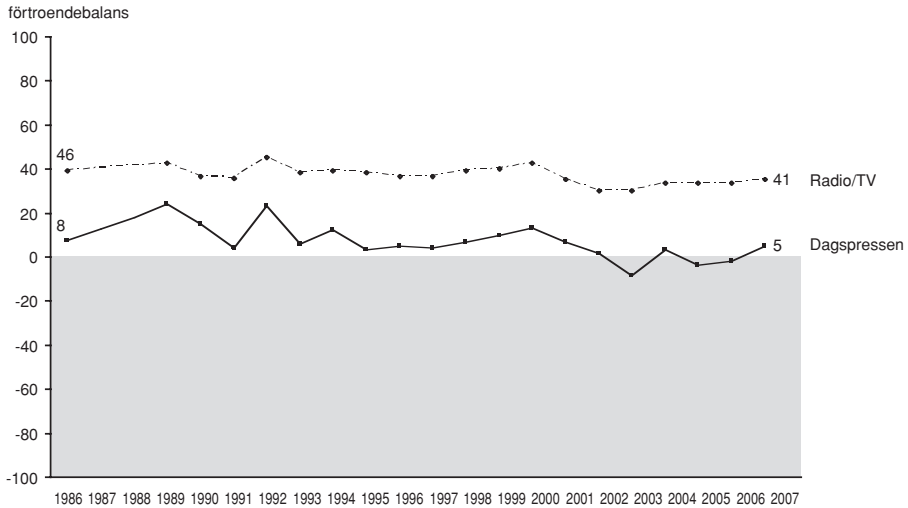

förtroendebalans

förtroendebalans

Kommentar: Om förtroendebalansen se tabell 1. År 1987 saknas i figurerna eftersom ett annat inte jämförbart mått användes detta år. För de två medieinstitutionerna saknas av samma skäl siffror även för 1988.

Dimensioner i bedömningarna

Redan kurvorna över tid ger en klar indikation om att det finns klara samband mellan hur olika institutioner bedöms. Exempelvis visar det sig att förtroendet för de offentliga institutionerna uppvisar ungefär samma mönster över tid. Men det är viktigt att också peka på att det överlag finns en positiv samvariation i förtroendebedömningarna: människor som har högt förtroende för en institution tenderar också att ha det för andra institutioner. De som är positiva är det inte bara till några institutioner utan till de allra flesta, liksom den som är negativ till en institution ofta är det för fler. Det finns exempelvis till och med ett svagt positivt samband mellan förtroendet för storföretag och förtroendet för fackliga organisationer och mellan förtroendet för kungahuset och de fackliga organisationerna, låt vara att det är på gränsen till att vara signifikant ($r=0,08$ respektive $0,04$). I själva verket finns det endast ett negativt samband – förtroende för regeringen och förtroende för de fackliga organisationerna – men det är inte statistiskt säkerställt ($r=-0,04$). Mönstret skiljer sig i detta avseende inte från tidigare års.

I ljuset av detta är det givetvis intressant att se var de starkaste sambanden finns. Mellan de två EU-institutionerna är korrelationen drygt $r=0,90$. På en mer detaljerad nivå finner vi i övrigt i stort sett de förväntade mönstren, t ex att politiska institutioner bedöms efter likartade kriterier. Liksom tidigare år har vi gjort en explorativ faktoranalys baserad på förtroendesambanden mellan alla våra tjugoen institutioner. Den visar på en lösning med fyra dimensioner. Vi har döpt dem till *Politik*, *Etablissemang*, *Socialt* och *Media* (tabell 2).

Tabell 2 Faktoranalys av institutionsförtroende 2007 (faktorladdning)

	Politik	Etablissemang	Socialt	Media
EU-kommissionen	.85	.11	.11	.21
Europaparlamentet	.84	.09	.12	.23
De politiska partierna	.76	.18	.17	.19
Riksdagen	.68	.29	.24	-.02
Regeringen	.65	.43	.07	-.23
Kommunstyrelserna	.44	.28	.32	.24
FN	.44	.12	.32	.29
Kungahuset	.08	.71	.14	-.01
Riksbanken	.29	.61	.25	.19
Storföretagen	.29	.59	.06	.18
Svenska kyrkan	.10	.52	.25	.17
Bankerna	.20	.48	.23	.24
Sjukvården	.07	.09	.74	.11
Polisen	.17	.25	.70	.04
Försvaret	.24	.25	.57	-.02
Grundskolan	.09	.09	.53	.43
Domstolarna	.32	.38	.45	.17
Radio-TV	.07	.33	.06	.70
Dagspressen	.17	.34	-.06	.66
De fackliga organisationerna	.15	-.17	.32	.63
Universitet/högskolor	.28	.24	.35	.39
Förklarad varians	18%	13%	12%	10%

Utfallet är snarlikt det som framkom i analysen av 2006 års data. EU-institutionerna utgör kärnan i den dimension vi kallat *politik*, men de politiska partierna, riksdagen och regeringen laddar också högt. Kommunstyrelserna och FN laddar lägre. Det vi, möjligen något oegentligt, kallat *etablissemang* är en dimension där kungahuset, riksbanken och storföretagen laddar högst, men där även Svenska kyrkan och bankerna har förhållandevis höga faktorladdningar. Socialt inkluderar främst sjukvården, polisen, försvaret och grundskolan, medan dimensionen *medier* vid sidan av radio-TV och dagspress även har en hög laddning i fråga om de fackliga organisationerna.

Resultaten från 2007 bekräftar det något förändrade förtroendemönster som blev en följd av regeringsskiftet 2006. Då det var socialdemokratisk regering fanns det ett starkt positivt samband mellan exempelvis förtroendet för regeringen och förtroendet för de fackliga organisationerna. Annorlunda uttryckt hade den politiska dimensionen då ett positivt samband med partipolitiska åsikter åt vänster, efter regeringsskiftet är sambandet istället åt höger.

De ideologiska omkastningarna framträder även i fråga om enskilda samhällsinstitutioner. Förtroendet för staten – som i en faktoranalys placerar sig i dimensionen politik – är ett illustrativt exempel. År 2005 var det under 20 procent bland svars-personer som placerade sig politiskt åt höger som hade mycket eller ganska stort förtroende för staten, år 2007 är det drygt 40 procent. Samtidigt har förtroendet för staten minskat bland personer som placerar sig åt vänster från 40 procent 2005 till omkring 30 procent 2007. Det intressanta är dock att personer med högeråsikter har ökat sitt förtroende för staten mer än vad personer åt vänster har minskat sitt. I detta ligger förklaringen till att förtroendet för staten har gått upp förhållandevis mycket mellan tiden före och efter regeringsskiftet.

När det gäller övriga tre dimensioner är skillnaderna mindre. De institutioner som placerar sig under *socialt* åtnjuter ett större förtroende bland personer som placerar sig till vänster och de som kallas *etablissemang* värderas högre bland personer som placerar sig till höger. Men mellan 2005 och 2007 förefaller sambandet ha försvagats något mellan vänster-höger-åsikt för de sociala institutionerna genom att personer till höger blivit något mer positiva, samtidigt som ideologikopplingen har förstärkts något i fråga om etablissemangets institutioner.

Gruppskillnader i förtroendet 2007

Institutionsförtroendet varierar för det mesta inte dramatiskt mellan olika sociala grupper. Visserligen har vi sett att bedömningarna kan ha olika politisk laddning men det allmänna mönstret är ändå att institutioner som åtnjuter högt förtroende tenderar att ha goda siffror i alla grupper medan institutioner som har svaga förtroendesiffror överlag ligger förhållandevis lägre. Exempel på den förra typen av institutioner är sjukvården och universiteten medan EU-verksamheterna kan representera det senare slaget. Härvidlag råder det en stor stabilitet över de undersökta åren. I tabell 3 redovisas förtroendenivåerna för samtliga institutioner med uppdelning på kön, ålder och utbildning.

I tidigare undersökningar har kvinnor visat ett högre institutionsförtroende än män. Mönstret för 2007 avviker dock något genom att det nu är förhållandevis jämnt mellan könen. Medan det 2006 fanns övervikt bland kvinnor med minst fem procentenheter för sju av de 21 undersökta institutionerna, finns det 2007 bara för tre (polisen, bankerna och kungahuset). Även män har fem procentenheters högre förtroende än kvinnor för tre institutioner (storföretagen, riksbanken och regeringen). Det som delvis förklarar kvinnornas relativt sett lägre förtroende är nedgången i bedömningen av regering och riksdag, där nu männen är mer förtroendefulla. För övriga institutioner är det i stort sett jämnt.

När det gäller ålder finns det ibland stora skillnader i förtroendet och flera intressanta mönster. Det finns till exempel en tydlig tendens att institutionsförtroendet ligger relativt högt bland de yngsta; för tretton av de tjugo institutionerna har de yngsta en mer positiv inställning än någon annan åldersgrupp; år 2006 var det tio.

Förtroendet för försvaret, grundskolan, FN och universitet/högskolor minskar till exempel med ökande ålder – störst är skillnaden för grundskolan där hela 59 procent av de yngsta har ett mycket eller ganska stort förtroende i jämförelse med 38 procent bland pensionärerna. Två institutioner har ett omvänt mönster - Svenska kyrkan (unga 28 och gamla 38 procent förtroende) och kungahuset (35 respektive 55 procent), men skillnaderna är i dessa fall något mindre än 2006 främst beroende på ökat förtroende bland de unga. För övriga institutioner är åldersskillnaderna mindre. Det kan för övrigt noteras att åldersgruppen 50-64 år, uppvisar de genomsnittligt lägsta förtroendesiffrorna – för fjorton institutioner ligger de lägst, i två fall med delat lägsta förtroende.

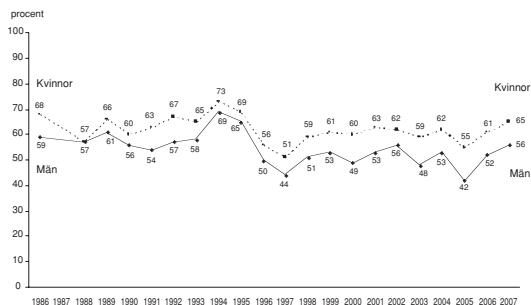
Tabell 3 Mycket eller ganska stort förtroende för samhällsinstitutioner efter kön, ålder och utbildningsnivå (procent)

	Kön		Ålder				Utbildning			
	Kvinna	Man	15-29	30-49	50-64	65+	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Regeringen	29	34	31	36	27	31	19	27	36	47
Polisen	65	56	61	64	58	59	58	59	60	65
Sjukvården	68	68	70	69	66	68	68	67	67	71
Försvaret	25	25	37	25	21	20	22	27	25	24
Riksdagen	29	33	36	34	27	28	22	28	31	43
Bankerna	49	42	59	41	41	47	47	48	44	42
Dagspressen	31	30	32	30	28	33	29	29	28	35
De fackliga org	22	22	26	22	20	21	24	24	17	22
Radio och tv	50	53	54	45	52	57	55	53	49	48
Grundskolan	49	45	59	53	40	38	45	48	46	49
Storföretagen	23	31	33	29	22	24	22	27	28	30
Svenska kyrkan	32	28	28	27	28	38	33	27	29	32
Domstolarna	45	46	48	47	47	41	38	43	48	55
Riksbanken	48	53	46	51	52	52	42	49	52	59
Kungahuset	44	39	35	39	39	55	43	43	41	39
Kommunstyrelserna	21	23	23	20	19	27	23	21	21	24
Universitet/högskolor	50	52	64	52	46	46	38	49	53	63
De politiska partierna	16	15	23	16	12	13	11	16	13	21
EU-kommissionen	17	18	25	17	14	16	12	17	16	25
Europaparlamentet	16	18	25	16	13	15	12	17	16	22
Förenta nationerna	47	46	56	47	41	44	39	47	46	53
Minsta antalet svarande	1665	1550	609	1010	935	658	703	1076	627	752

För flertalet samhällsinstitutioner finns det inte obetydliga utbildningsskillnader i förtroendet. Nästan genomgående är det högutbildade som uppvisar högst förtroende. Två undantag finns dock: radio-tv och kungahuset, för vilka lågutbildade

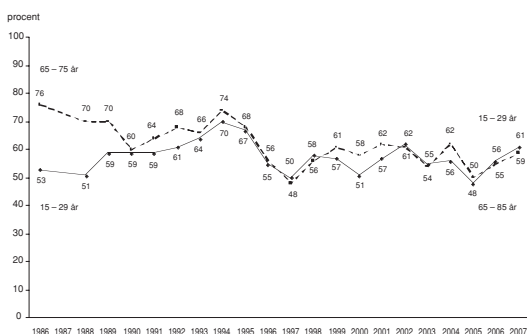
Figur 2a-1

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter kön (procent)

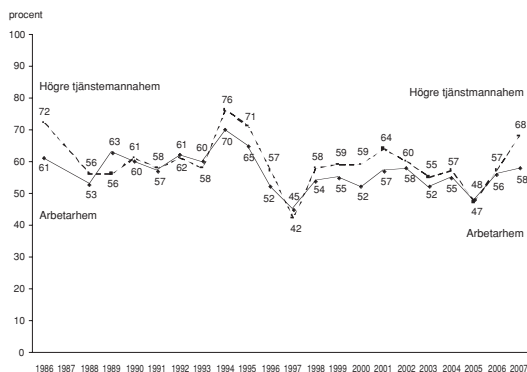
Figur 2a-2

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter ålder (procent)

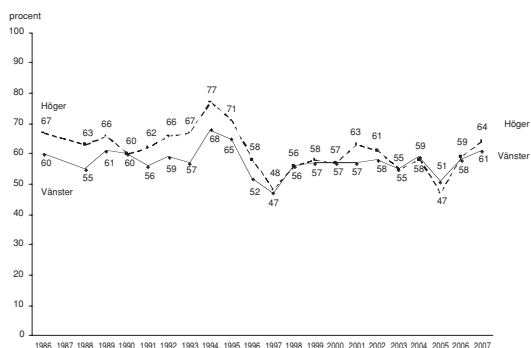
Figur 2a-3

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter subjektiv klasstillhörighet (procent)

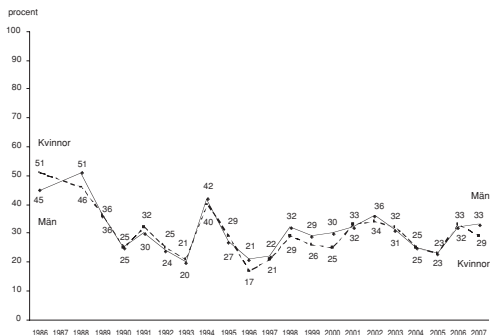
Figur 2a-4

Mycket eller ganska stort förtroende för polisen efter subjektiv vänster-högerplacering (procent)

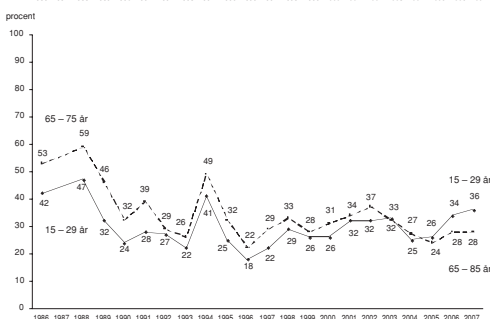
Figur 2b-1

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter kön (procent)

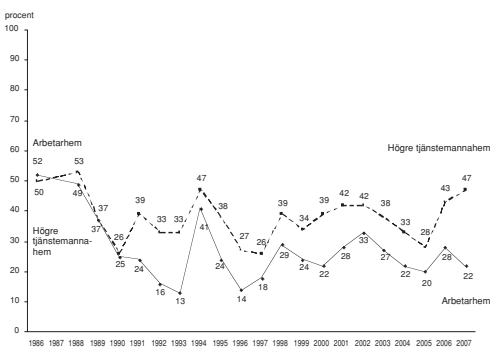
Figur 2b-2

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter ålder (procent)

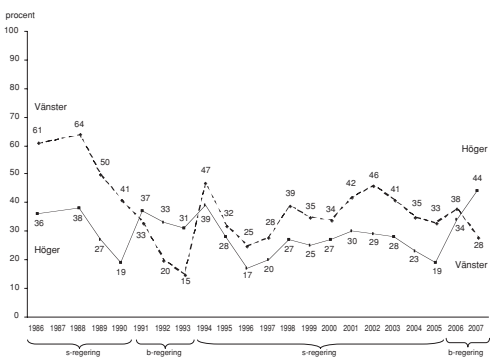
Figur 2b-3

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter subjektiv klassstillhörighet (procent)

Figur 2b-4

Mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen efter subjektiv vänster-högerplacering (procent)

hyser ett större förtroende. Stora utbildningsskillnader finns i bedömningen av universitet/högskolor (63 procent mycket eller ganska stort förtroende bland högutbildade mot 38 procent bland lågutbildade), domstolarna (55 respektive 38 procent) och riksbanken (59 mot 42 procent). Störst förtroendeskillnader mellan hög- och lågutbildade finns dock när det gäller regeringen med ett 47 procentigt förtroende bland högutbildade mot endast 19 bland lågutbildade.

Det intressanta med både de politiska och demografiska mönstren är att de ligger förhållandevis fasta över tid. Olika subjekttegenskaper hos individerna påverkar förtroendet för en enskild institution, men när opinionsvinden blåser förändras bedömningarna på ungefär samma sätt inom alla grupper, om inte institutionsobjektet ändrar sig. Vi kan som exempel ta förtroendet för riksdagen och polisen. För polisen gäller förhållandevis små skillnader efter kön, ålder, subjektiv klasstillhörighet och ideologisk självplacering och vi kan följdriktigt se hur likartade förtroendekurvorna är för olika grupper över tid (figur 2).

I fråga om riksdagsförtroendet är skillnaderna något större, men mönstren över tid är i stort desamma, men med ett undantag. Undantaget är i fråga om ideologisk självplacering, som uppvisar olika förtroendesamband beroende på vilken politisk majoritet som finns i riksdagen, det vi i tidigare analys kallade en objekttegenskap (Holmberg och Weibull, 2007). Personer till vänster har således inte oväntat något större förtroende med en vänstermajoritet i riksdagen och personer med högeråsikt värderar en riksdag med högermajoritet mer positivt.

Samhällsförtroende och mellanmännisklig tillit

I ljuset av de iakttagna förändringarna över tid är det intressant att återvända till den i inledningen ställda frågan om förhållandet mellan det personliga basförtroendet – den mellanmänniskliga tilliten – och ett generellt samhällsförtroende. I tidigare analyser har det visat sig att det finns ett relativt starkt samband mellan människors mellanmänniskliga tillit och deras förtroende för enskilda samhällsinstitutioner (Rothstein, 2003; Holmberg och Weibull, 2006). Det kommer till uttryck i det ovan redovisade positiva sambandet i bedömningarna mellan olika institutioner, men det framgår också av en klar positiv korrelation mellan förtroendet för andra människor och förtroendet för de olika samhällsinstitutionerna (figur 3).

Vi kan också jämföra den mellanmänniskliga tillitens roll i förhållande till de bakgrundsfaktorer som analyserades i föregående avsnitt. Förtroende för andra människor har ett klart högre samband med institutionsförtroendet än exempelvis ålder och något högre än vänster-högeråsikt. Mer intressant är att se med vilka samhällsinstitutioner sambandet är starkast. Resultaten visar att det är med staten, riksdagen, domstolarna och polisen (samtliga korrelationer över .20). Däremot är det klart lägre för kungahuset och bankerna (.05). Resultatet är i linje med vad som tidigare påvisats att de politiska institutionerna utgör en slags gemensamhetsgrund i samhället; för att ett förtroendefullt samhälle skall kunna utvecklas är det särskilt viktigt

att förtroendet för politikens och rättsstatens institutioner är högt (Se vidare Bo Rothsteins artikel samt Rothstein, 2003).

Figur 3 Korrelationer mellan förtroendet för tjugotvå samhällsinstitutioner och förtroendet för andra människor 2007 (Pearson's r och medelvärden)

Samhällsinstitution	Korrelation	Medelvärde för mellanmännskligt förtroende bland personer med högt resp. lågt institutionsförtroende	
		Högt	Lågt
Staten	.24	7,0	5,4
Riksdagen	.23	7,1	5,8
Domstolarna	.22	7,0	5,7
Polisen	.21	6,8	5,5
Sjukvården	.19	6,7	5,6
De politiska partierna	.19	7,1	6,1
Riksbanken	.18	6,8	5,7
Regeringen	.18	7,0	6,1
Grundskolan	.16	6,9	5,9
Kommunstyrelserna	.16	6,9	6,1
FN	.16	6,8	6,0
Europaparlamentet	.14	7,0	6,2
Universitet	.14	6,8	5,7
EU-kommissionen	.14	6,9	6,2
Svenska kyrkan	.13	6,8	6,1
Dagspressen	.10	6,8	6,2
De fackl org	.10	6,8	6,3
Storföretagen	.10	6,8	6,2
Radio-tv	.09	6,7	5,9
Försvaret	.09	6,6	6,1
Bankerna	.06	6,6	6,2
Kungahuset	.05	6,6	6,3

Kommentar: Samtliga korrelationer är signifikanta på 99-procentnivån. Förtroendet för andra människor är mätt på en skala mellan 0 – 10, där 0-alternativet lyder "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och 10-alternativet "Det går att lita på människor i allmänhet". Medelvärdet på skalan är 6,5 för samtliga svarande.

I figurens högra kant har även angivits den genomsnittliga mellanmännskliga tilliten hos dem som har högt respektive lågt förtroende för respektive samhällsinstitution.

Det är slående att det är personerna som har högt förtroende för de politiska institutionerna och för polis och domstolar som särskilt utmärker sig med ett högt medelvärde för den mellanmännsliga tilliten.

Det basförtroende för omvärlden som kommer till uttryck i tilliten till andra människor samspekar således tydligt med förtroendet för flertalet undersökta samhällsinstitutioner. Sambanden ligger också relativt fast över tid.

En intressant fråga är vilken betydelse andra mer konjunkturmässigt bestämda värderingar har för institutionsförtroendet i jämförelse med den mellanmännsliga tilliten. Frågan är hur människors allmänna syn på samhällsutvecklingen påverkar förtroendet för institutionerna. Vi har som test använt människors bedömningar av samhällsekonomin för det kommande året, där vi vet att bedömningarna varierar över tid och mellan olika grupper (jfr figur 3 i bokens inledningskapitel). Tanken är att positiva ekonomiska framtidsförhoppningar smittar av sig på förtroendet för institutionerna. I en regressionsanalys har vi behandlat mellanmännslig tillit och ekonomisk framtidsbedömning som förklaringsvariabler till förtroendet för var och en av våra 22 studerade institutioner.

Testet visar entydigt att mellanmännslig tillit och ekonomiska framtidsbedömningar båda har signifikanta samband med förtroendet för flertalet institutioner. Undantagen är grundskolan och radio-tv där ekonomibedömningarna inte lämnar något signifikant bidrag och kungahuset och bankerna där mellanmännslig tillit saknar förklaringskraft. Samtliga samband utom ett – det mellan förtroendet för fackliga organisationer och bedömningen av samhällsekonomin – är dessutom positiva. Det visar sig samtidigt att mellanmännslig tillit har en klart större betydelse: i 14 av de 22 fallen har tillit en högre förklaringskraft än ekonomibedömningarna. Speciellt märks det nät det gäller staten, riksdagen, domstolarna och polisen. I åtta fall har ekonomibedömningarna starkare effekt. Det gäller tydligast förtroendet för regeringen, storföretagen, EU-institutionerna och riksbanken.

Ett rimligt antagande är att de institutioner som uppvisar höga samband med samhällsekonomska bedömningar och låga på mellanmännslig tillit i större utsträckning än andra kan vara utsatta för kortsiktiga opinionssvängningar, medan de som har höga samband med mellanmännslig tillit står förhållandevis stabilt i opinionen. I vilken riktning påverkanssambanden går är dock på inget sätt självklart. Personer som 2007 har förhoppningar om en förbättrad samhällsekonomi är de som i högre grad än andra har tilltro till regeringen, storföretagen och EU, alltså de institutioner som man kan hoppas skall göra arbetet.

Långa och kortare trender

Institutionsförtroendet minskar i Sverige. Det är den långsiktiga trenden. Sedan SOM började mäta 1986 har förtroendet för alla undersökta institutioner gått ned, med ett enda undantag – grundskolan. Övriga tio långsiktigt studerade institutioner har fått se sitt förtroendekapital minska mellan 1986 och 2007. Störst förtro-

endetapp har regeringen med -38 balansmåttsheter, följt av bankerna (-34) och riksdagen (-29). I genomsnitt har institutionsförtroende minskat med -14 balansmåttsheter under de senaste tjugo åren. Två institutioner, som förutom grundskolan, klarat sig relativt bra jämfört med genomsnittet är radio/TV och dagspressen som endast gått ned -5 respektive -3 balansmåttsheter i förtroende.

Den långsiktiga trenden är alltså något dystert med i huvudsak fallande siffror för institutionsförtroendet i Sverige. Ser vi mer kortsiktigt på utvecklingen och koncentrerar oss på vad som hänt under 2000-talet blir bilden dock klart ljusare. Sedan 2000 kan en majoritet av våra undersökta institutioner uppvisa förbättrade förtroenderesultat. Det gäller för elva av tjugo studerade institutioner. Mellan 2000 och 2007 har det genomsnittliga institutionsförtroendet stigit med +4 balansmåttsheter i Sverige. Förtroendet stiger igen; inte mycket och inte för alla, men det stiger något och det stiger för de flesta institutioner.

Alla politiska institutioner har fått ett ökat förtroende hittills under 2000-talet. Mest har förtroendet ökat för EU:s institutioner (kommissionen (+34) och parlamentet (+29)). Bankerna har också kommit starkt tillbaka med en ökning på +18 balansmåttsheter.

Bland förlorarna – de som tappat i förtroende sedan 2000 – märks främst kungahuset med en tydlig minskning i förtroendet med hela -18 balansmåttsheter. Andra förlorare är medierna där dagspressen gått tillbaka med -10 och radio/TV med -9. Det ständigt krisande försvaret har också tappat i förtroende (-10). I ärlighetens namn måste vi också tillstå att även universiteten gått bakåt förtroendemässigt på senare år(-6).

Förändringarna i institutionsförtroendet har dock inte lett till större skillnader i förtroendenivå mellan institutioner med ett högt respektive ett lågt förtroende. Avstånden mellan toppen och botten på vår förtroendeliga har inte ökat, varken långsiktigt eller kortsiktigt. Mönstret är snarare det motsatta med mindre skillnader i förtroende mellan de mest uppskattade och de mest ogillade institutionerna. Denna utjämnningstendens är tydligast för åren sedan 2000.

Institutionernas förtroendevärld har inte blivit mera skild. Och den utvecklingen beror främst på att institutionerna i förtroendebotten knappar in på institutionerna i förtroendetoppen. Konkret uttryckt betyder det att förtroendet för EU:s institutioner ökat snabbare under 2000-talet än förtroendet för svensk sjukvård och svensk polis. Världen håller på att bli mindre skild och mer global.

Noter

¹ Fr o m 1999 ingår bedömningen av samtliga samhällsinstitutionerna i båda de nationella SOM-undersökningarna. Detta ger 2007 ett totalt antal svarande på 3 436.

- ² Balansmättet kan variera mellan +100 (alla svars personer anger högt förtroende) och -100 (alla svars personer anger lågt förtroende). I beräkningen av balansmätt ingår således inte alternativet ”varken högt eller lågt förtroende”. Metodanalyser tyder på att detta alternativ rymmer både personer som placerar institutionsförtroendet i mitten och personer som inte kan ta ställning.

Referenser

- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna. TV, radio och dagspress i allmänhetens ögon*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004) Förtroendet för näringslivet. I *Näringslivet och förtroendet*. (SOU 2004:47). Bilagedel.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2006) Flagnande förtroende. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2007) Ökat förtroende – bara en valårseffekt? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Det nya Sverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- MacQuail, Denis (2005) *McQuail's mass communication theory*. 5 ed. London: SAGE.
- Putnam, Robert (2001) *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. London: Simon & Schuster.
- Putnam, Robert, Butler, Robert, Feldstein, Lewis (2003) *Better together: restoring the American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rothstein, Bo (2003) *Sociala fallor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

PARTILEDARKÄNNEDOM

HENRIK OSCARSSON

Få betvivlar idag det normativa idealet om fullt informerade och förnuftsstyrda samhällsmedborgare. Kapabla och kunniga medborgare betraktas som en grundförutsättning för att en demokrati skall kunna fungera effektivt. Ju mer politiskt kunniga och sofistikerade medborgarna är desto bättre anses de kunna fullgöra sina plikter i den representativa valdemokratin: att i samband med regelbundet återkommande val ge mandat och att utkräva ansvar av sina valda representanter.

Forskning om svenska folkets politiska kunskaper är en växande genre som tilldrar sig stort intresse. Syftet med analyserna i det här kapitlet är att utveckla ett nytt mått på politisk kunskap utifrån ett frågebatteri om partiledarkännedom. Syftet är också att undersöka vilka individfaktorer som är betydelsefulla för att generera politiskt kunniga medborgare. Huvuddelen av den politiska information som kommer medborgarna till del inhämtas från massmedier. Särskild uppmärksamhet kommer därför att ägnas åt medborgarnas konsumtion av nyheter: leder ökad nyhetskonsumtion till bättre politiska kunskaper?

Svenska folkets politiska kunskaper

Frågan om hur politiskt kunniga svenska väljare egentligen är går inte att besvara på ett enkelt sätt. Tidigare studier av politiska kunskaper har konstaterat att svenska väljare är duktiga på att känna till partiets ståndpunkter i sakfrågor. När det gäller att placera ut partier på rimliga sätt längs olika konfliktdimensioner som t ex vänster-högerdimensionen eller EMU-dimensionen tillhör de svenska väljarna världseliten (Holmberg & Oscarsson 2004). Sämre ställt är det med de väljarkunskaper som är en förutsättning för att valmanskåren effektivt skall kunna utkräva politiskt ansvar i efterhand – exempelvis är det endast hälften av väljarna som kände till att vi hade en socialdemokratisk enpartiregering under perioden 2002-2006.

När det gäller kunskap om hur det politiska systemet fungerar – som t ex vem som är statsminister eller hur många ledamöter som sitter i parlamentet – anses svenskarna vara vassare än nordamerikanska och sydeuropeiska väljare, även om internationella studier fortfarande lider av jämförbarhetsproblem (Milner 2002). Precis som i många andra länder existerar i valmanskåren en betydande variation i politisk kunskap. Samtidigt är variationen mellan de minst och mest kunniga mindre i Sverige än i andra länder. Och snittmässigt ligger Sverige alltså hyggligt till när det gäller politiska kunskaper.

I den internationella forskarkåren bedöms svenska väljare ofta vara kunnigare om politik än många andra länders väljare. Förklaringen ligger givetvis inte i att svenskar generellt skulle besitta större mental kapacitet än andra länders väljare: det handlar snarare om att vissa typer av politiska system tenderar att främja medborgarnas möjligheter och motivation att inhämta politisk information.

I en ny analys av medborgares politiska kunskaper i 32 länder visar den amerikanske statsvetaren Jason Ross Arnold att institutionell, politisk och medial kontext är betydelsefulla faktorer för att förklara nivåskillnader i politisk kunskap mellan länder (Arnold 2007).¹ Länder med enkammersystem och proportionella valsystem har exempelvis kunnigare väljare än länder med tvåkammersystem och majoritetsvals-system. I länder där staten äger (men inte nödvändigtvis kontrollerar) massmedierna och i länder där det finns stora *public service*-aktörer är de politiska kunskaperna bättre än i länder med stora inslag av privatägda kommersiella medier. I länder med jämnare inkomstfördelning är de politiska kunskaperna större än i länder med skevare inkomstfördelning. Med andra ord är det inte så märkligt att egalitära skandinaviska välfärdsstater med proportionella valsystem och lång *public service*-tradition hamnar i topp i politisk kunskap.²

Inspirerad av den internationella jämförande forskningen vill vi här pröva hypotesen att *konsumtion av framför allt public service-nyheter främjar individers politiska kunskaper*. Analysen syftar till att jämföra kunskapseffekter av exponering för public service-medier (nyhetsprogram i SVT och SR) och för icke public service-medier (nyhetsprogram i TV3 och TV4).

Svenska väljares personkunskaper

Så länge vi rör oss inom partidemokratis domän är svenska väljares politiska kunskaper relativt goda. Väljarna har bra koll på partierna och på deras visioner, ideologier och sakfrågeståndpunkter. Sådana kunskaper är förstås centrala för en väljarkår som i huvudsak ägnar sig åt så kallat framåtblickande röstning; mandatgivande (Oscarsson 2007).

De svenska väljarnas akilleshäla är personkännedom. Partiernas kandidater blir allt mer anonyma för väljarna. I samband med 2006 års val kunde endast 29 procent korrekt uppge namnet på en riksdagskandidat från den egna valkretsen. Personvalsreformen har hittills visat sig vara ett fiasko. Andelen personkryssande väljare minskar för varje riksdagsval. Av de 22 procent som kryssade för en kandidat i 2006 års riksdagsval var det bara hälften som i efterhand kunde komma ihåg vilken kandidat de hade röstat på. Påståenden om att det skulle pågå en omfattande personifiering av svensk politik framstår som ogrundade.

Valundersökningarnas mätningar av personkunskaper bekräftar bilden av allt anonymare politiska personligheter. Väljarnas kunskaper om partiernas främsta företrädare är överlag dåliga, men närmast katastrofalt låga bland de allra yngsta väljarna (Oscarsson & Holmberg 2008).³

I SOM-undersökningarna förekommer normalt få kunskapsfrågor. Det beror främst på att det är svårt att studera människors kunskaper med hjälp av postenkätundersökningar. Men fördenskull saknas det inte möjligheter att konstruera kunskapsindex för personkännedom som liknar dem som kommer till användning i intervjuundersökningar. I SOM-undersökningarna ges respondenterna möjlighet att svara ”personen är okänd för mig” när de ombeds placera ut partiledare på en elvgradig ogillar-gillarskala från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt).⁴ Kunskapsmåttan är bra eftersom det finns begränsat utrymme för skilda tolkningar av svaret ”personen är okänd för mig”. Analyserna i det här kapitlet bygger på dessa rätt tuffa medgivanden från respondenternas sida.

Partiledarkännedom är alltså vårt kunskapsmått i följande analyser. Det finns flera skäl till varför det är särskilt intressant att undersöka politisk kunskap med hjälp av indikatorer för just partiledarkännedom. Föreställningar om en pågående *personifiering av politiken* ställs nämligen på hårda prov eftersom dessa föreställningar utgår ifrån att det framför allt är partiernas främsta företrädare – partiledarna – som i växande utsträckning exponeras på bekostnad av andra ledande företrädare. Den ökade koncentrationen på partiledarna kan beläggas, men det handlar inte om några dramatiska förändringar (Johansson 2008).

Resultaten visar att sverigedemokraternas Jimmie Åkesson är den i särklass mest okände av de partiledare som finns med i SOM-undersökningarnas popularitetsmätningar (se tabell 1). Fyrtiotre procent av svenska folket svarade att de inte kände till Åkesson hösten 2007. De etablerade partiernas ledare var emellertid betydligt mer kända. Bland dem finns två kännedomsdivisioner – en lägre division för partiledare som är okända för mellan 8-13 procent av svenskarna (Jan Björklund, Peter Eriksson, Göran Hägglund och Maria Wetterstrand) – och ett slags elitserie för de partiledare som mycket få (1-4 procent) säger att de inte känner till (Lars Ohly, Maud Olofsson, Fredrik Reinfeldt och Mona Sahlin).

Partiernas ledare är som väntat betydligt mer välkända än andra partiföreträdare. Nivåskattningarna är mycket högre än för motsvarande personkunskapsindex som mäter kännedom om andra partiföreträdare än just partiledarna. Ett kunskapsindex bestående av nio indikatorer (känner till partiledaren) har god skalbarhet (Cronbachs $\alpha = .77$ och Loevingers $H = .71$). Drygt hälften av svenska folket (53 procent) får full poäng, det vill säga nio rätt av nio möjliga, när det gäller partiledarkännedom. Det genomsnittliga indexvärdet för befolkningen är mycket högt: 8,05. Partiernas ledare är generellt sett mycket välkända bland väljarna. Merparten av dem som missar full poäng ”går bet” på vem sd-ledaren Jimmie Åkesson är.⁵

En resa bakåt i tiden visar att det inte är självklart att etablerade partiers ledare är allmänt kända. Tillståndet i partiledarkännedom hösten 2007 är i själva verket mycket bättre än vad det varit tidigare under 2000-talet. Var tredje svensk kände inte till Fredrik Reinfeldt första gången vi mätte honom på ogillar-gillarskalan. Det tog tre år innan ledaren för det näst största partiet i riksdagen, moderaterna, blev allmänt känd. Först efter att Reinfeldt blivit statsminister hösten 2006 nådde han nära nollpunkten i anonymitet. Det tar tid för partiledare att bli kända.

Tabell 1 Anonymitetsligan. Andel av samtliga som svarar "personen okänd för mig" 2002-2007 (procent)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Jimmie Åkesson	–	–	–	–	–	43
Jan Björklund	–	–	–	–	–	13
Peter Eriksson	20	19	22	16	11	11
Göran Högglund	–	–	32	20	9	9
Maria Wetterstrand	18	15	15	12	8	8
Lars Ohly	–	–	14	9	4	4
Maud Olofsson	7	4	4	4	3	2
Fredrik Reinfeldt	–	33	12	5	1	1
Bo Lundgren	3	3	–	–	–	–
Gudrun Schyman	1	–	–	–	–	–
Lars Leijonborg	2	2	4	3	1	–
Göran Persson	1	1	2	2	1	–
Alf Svensson	2	2	–	–	–	–

Fråga: Resultaten är hämtade från 2007 års SOM-undersökning. Frågan om partiledarevalueringar ingick i politikformuläret: "Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?" (respondenten placerar ut nio partier på ogillar-gillarskalan). Följfråga: "Om Du skulle använda samma skala för partiledarna, var skulle du placera...?". Ledarna har rangordnats efter hur anonyma de var hösten 2007. Nederst i tabellen återfinns tidigare partiledare som mätts under perioden. Procentbasen är samtliga svarande utom de som använt sig av "dubbelkruss".

Samma mönster gäller för Göran Högglund som vid första mätningen 2004 var okänd för 32 procent av svenska folket. Han blev mindre okänd under 2005 (20 procent) och efter valet 2006 (9 procent). Därefter har Högglunds anonymitets-siffror stabiliserats kring 10 procent.

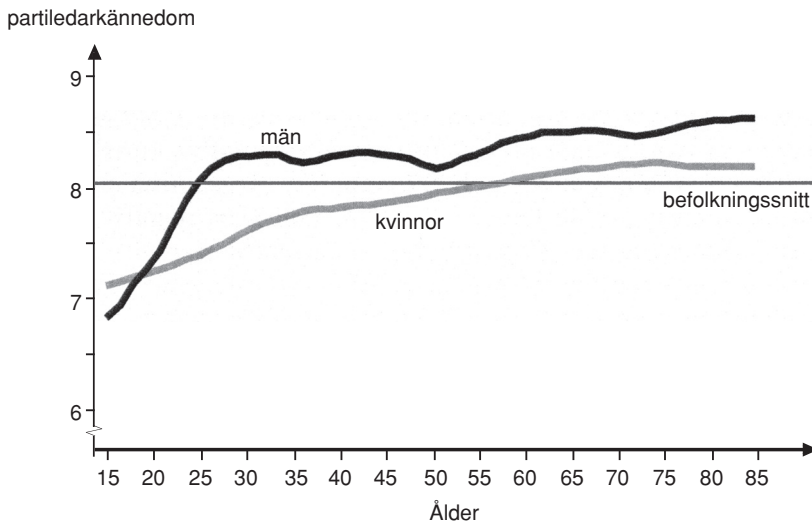
I ljust av Reinfeldts och Högglunds kändiskarriärer framstår Jan Björklunds förstämning som en klart bättre start. Tretton procent uppgav att de inte visste vem Björklund var. Även Mona Sahlin har fått en flygande start när det gäller partiledarkännedom. Endast en procent av svenska folket kryssade att de inte kände till Sahlin hösten 2007.

Vem känner till partiledarna?

Partiledarkännedomindex uppför sig mycket likt de personkunskapsindex som brukar användas i analyser av politiska kunskaper. I figur 1 visas överskådligt hur partiledarkännedom tillväxer med ålder. Åldersgruppen 15-19 år är den klart minst kunniga med genomsnitt omkring 7,0 poäng medan pensionärsgrupper äldre än

65 år ligger klart över befolkningssnittet med närmare 8,5 poäng. Figuren illustrerar också det välkända resultatet att män tenderar att få högre poäng än kvinnor på politiska kunskapsindex.

Figur 1 Partiledarkännedom. Antalet partiledare man känner till bland män och kvinnor i olika åldrar 2007 (prediktionslinje)

Kommentar: Partiledarkännedomindex består av nio indikatorer (se tabell 1) och visar hur många av partiledarna respondenterna säger sig känner till. Indexpoängen kan variera mellan 0 och 9. Figuren visar predicerade genomsnitt bland män och kvinnor i olika åldrar. Resultaten är hämtade från 2007 års SOM-undersökning. I figuren presenteras prediktionslinjen för partiledarkännedom för män och kvinnor i olika åldrar. n = 1400

I den yngsta åldersgruppen 15-19 år (varav de flesta kommer att begå sin demokratiska rösträttsdebut 2009 eller 2010) är det endast 42 procent som har full poäng på vårt kunskapsindex (se tabell 2). De enda partiledarna som är kända av mer än nittio procent bland de yngsta är Mona Sahlin (91 procent), Maud Olofsson (92 procent) och Fredrik Reinfeldt (97 procent). De partiledare som är minst kända bland tonåringarna (och som alltså får flest kryss i rutan ”personen okänd för mig”) är den nyblivne partiledaren för folkpartiet Jan Björklund (61 procent), Peter Eriksson (75 procent) och Göran Haggglund (79 procent).

Tabell 2 Partiledarkännedom i olika åldersgrupper (procent)

	Ålder								
	samtliga	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-75	76-85
Jimmie Åkesson	55	53	53	62	54	57	50	57	59
Jan Björklund	86	61	68	79	82	87	91	94	94
Peter Eriksson	89	75	74	84	86	89	93	94	96
Göran Håggglund	90	79	75	89	91	91	90	95	94
Maria Wetterstrand	91	80	79	84	91	92	92	96	94
Lars Ohly	96	84	88	90	96	97	99	99	96
Maud Olofsson	98	92	94	95	98	99	100	99	99
Fredrik Reinfeldt	99	97	100	100	100	100	100	99	99
Mona Sahlin	99	91	99	99	100	99	100	99	99
Andel med full poäng (känner till alla 9)	53	42	48	55	50	56	50	57	63
antal svarande	1 593	102	81	83	248	264	287	408	120

Kommentarer: De respondenter som betraktas känna till partiledarna är alla de som inte kryssat för "personen okänd för mig" utan givit ledarna en sympatipoäng längs en elvgradig ogillar-gillarskala från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt).

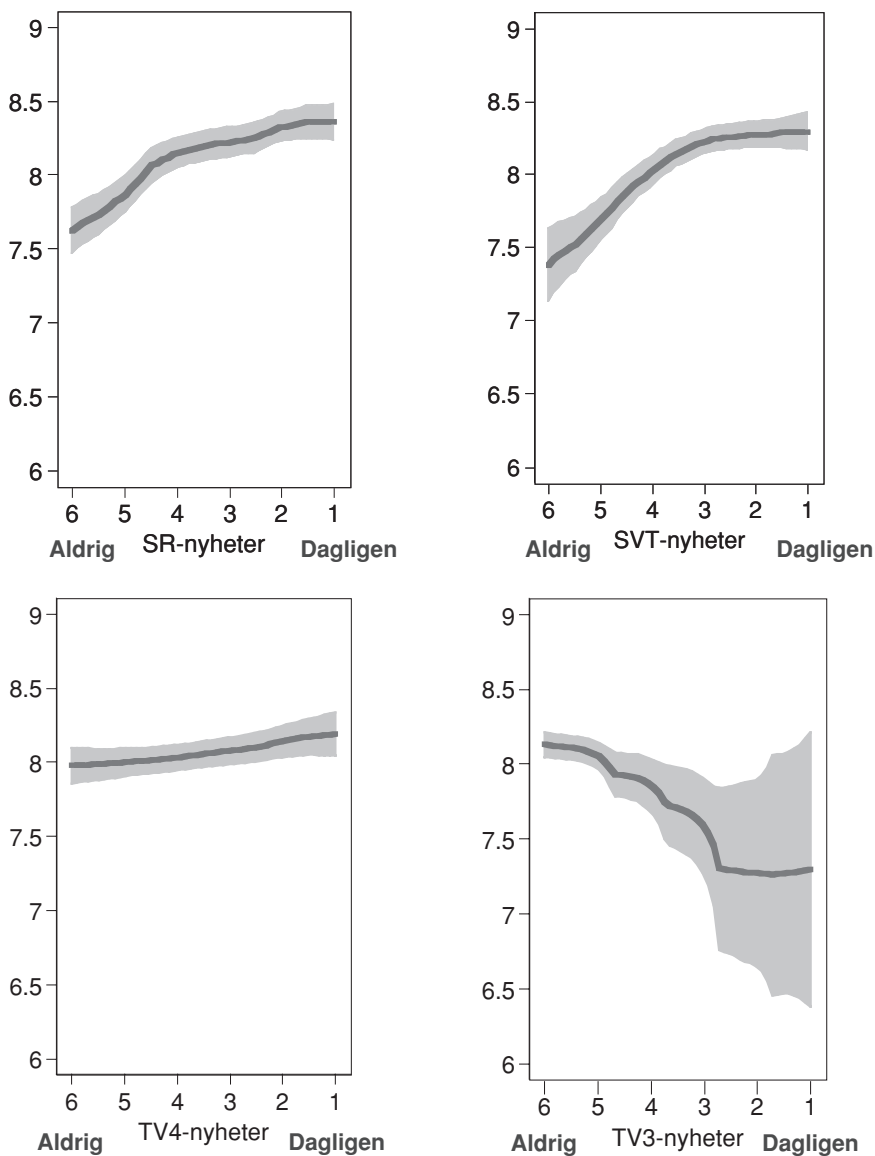
Blir vi kunnigare av att följa public service-nyheter?

Nu till huvudfrågan: Finns det ett samband även på mikronivå mellan exponering för public service-nyheter och politisk kunskap? Och är i så fall denna typ av nyhetsexponering bättre på att producera kunnigare väljare än nyhetsprogram från icke public service-källor?

I figur 2 illustreras samvariationen mellan nyhetsexponering och partiledarkännedom med hjälp av en prediktionslinje som visar den förväntade genomsnittliga partiledarkunskapen för varje nivå av nyhetsexponering.⁶ De bivariata analyserna visar att det finns tydliga positiva kunskapseffekter av exponering för SVT-nyheter och SR-nyheter, blygsamma positiva kunskapseffekter av exponering för TV4-nyheter och klart negativa kunskapseffekter av exponering för TV3-nyheter. Analyserna ger stöd för att det framför allt är exponering för public service-nyheter som ger de största kunskapseffekterna: de bivariata effekterna av TV4-nyhetskonsumention är signifikant svagare än de bivariata effekterna av SVT- och SR-nyheter.

Effekternas storlek kan debatteras: personer som dagligen tar del av SVTs nyhetsprogram känner i genomsnitt till ytterligare en partiledare jämfört med personer som aldrig tar del av dessa nyhetsprogram. Det kan vid första anblicken uppfattas som en relativt blygsam kunskapseffekt, men med hänsyn taget till att det råder begränsad variation i vår kunskapsvariabel handlar det ändå om en mycket tydlig effekt.

Figur 2 Sambandet mellan nyhetsexponering (SR/SVT/TV4/TV3) och partiledarkännedom 2007 (prediktionslinje med konfidensintervall)

Kommentar: I figurerna används originalkodningen av nyhetsexponeringsvariablerna där 1 motsvarar "dagligen", 2="5-6 ggr/veckan", 3="3-4 ggr/veckan" 4="1-2 ggr/veckan" 5="mer sällan" och 6="aldrig".

Bivariat samvariation är en sak. Men om man vill framgångsrikt argumentera för att det faktiskt finns ett samband mellan nyhetsexponering och politisk kunskap behöver man genomföra en mer ambitiös analys. Det finns nämligen gott om alternativa förklaringar till den samvariation som visas i figur 2.

Det går att tänka ut en hel serie alternativa förklaringar till varför vi hittat denna samvariation mellan public service-konsumtion och politisk kunskap. Ökad ålder ger exempelvis *både* en ökad sannolikhet att följa Rapport- och Aktuellt-sändningar *och* ökad politisk kunskap. Den bivariata samvariation vi funnit skulle alltså kunna bero på att människors ålder styr båda fenomenen och att de därför kanske inte alls har med varandra att göra. Selektionsmekanismer skulle i så fall orsaka sambandet: redan kunniga personer väljer att titta på nyhetsprogram i allmänhet och public service-nyheter i synnerhet. På motsvarande sätt kan man argumentera för att politiskt intresserade människor har en ökad tendens att vilja exponera sig för nyheter. Intresserade är mer motiverade att ta till sig och minnas vad de lärt sig.

Vi måste ta in de här alternativa förklaringarna i en och samma analys för att kunna bli säkrare på att det finns ett verkligt orsakssamband. Genom att elaborera ursprungssambandet kan vi finna stöd för eller avfärda att det faktiskt finns ett samband mellan nyhetsexponering och politisk kunskap.

Tabell 3 Effekt av exponering för nyheter på partiledarkännedom (ostandardiserade regressionskoefficienter, standardfel)

	effekt av exponering oftare än 1-2 ggr i veckan		effekt av exponering "sällan eller aldrig" under kontroll för kön, ålder, politiskt intresse och utbildning			
	b	s.e.	b	s.e.		
Sveriges Radio	+ .57	.081	***	+ .28	.086	***
Sveriges Television	+ .78	.105	***	+ .41	.111	***
TV4	+ .16	.089	*	+ .16	.087	**
TV3	- .49	.114	***	- .16	.113	ej sign

Kommentar: Den beroende variabeln i analysen är partiledarkännedomindex (0-9). Medieexponeringsvariablerna bygger på de index som använts i analyser men här har de dikotomiserats för att underlätta tolkning (0="sällan"+"aldrig"; 1="1-2 ggr/veckan"+"3-4 ggr/veckan"+"5-6 ggr/veckan"+"dagligen"). I den multivariata analysen har följande kontrollvariabler använts: kön (0=kvinna, 1=man), ålder (kontinuerlig variabel 15-85 år), tre dummyvariabler för politiskt intresse som representerar fyra svarsalternativ (mycket/ganska/inte särskilt/inte alls intresserad) samt tre dummyvariabler för utbildning som representerar fyra kategorier (hög/medelhög/medellåg/låg). En fullständig redovisning av de multivariata modellerna kan erhållas från författaren: henrik.oscarsson@pol.gu.se. * = $p < .10$ ** = $p < .05$ *** = $p < .01$

I tabell 3 redovisas resultaten från bivariata och multivariata analyser av effekten av att exponeras för nyheter från olika källor. Resultaten visar att även med hänsyn

taget till sammansättningen av publiken (kön, ålder, utbildning och politiskt intresse) för de olika nyhetsprogrammen kvarstår signifikanta effekter för Sveriges Radio, SVT och TV4 (exponering oftare än 1-2 ggr per vecka leder till bättre kunskaper). Kunskapseffekterna är starkast för konsumtion av Sveriges Televisions nyhetsprogram (+.41), följt av Sveriges Radios-nyheter (+.28) och TV4-nyheter (+.16). De bivariata effekterna av nyhetskonsumtion av TV3-nyheter (-.16) är emellertid inte längre signifikanta i den multivariata analysen.

De resultat som presenterats här är analyser av 2007 års SOM-undersökning. Jag har också genomfört motsvarande analyser av 2006 års valundersökning och funnit identiska resultat. Tidigare forskning har också konstaterat att sambandet mellan nyhetskonsumtion är särskilt starkt när det gäller just public service-medier (Peterson 2006). Härvidlag kan vi vara säkra på att resultaten kan replikeras från flera olika studier och med många olika operationaliseringar av politisk kunskap.

Det är sannolikt inte ägarförhållandena i sig självt som ligger bakom att public service-nyheter skulle ha högre sannolikhet att producera politiskt kunniga medborgare. Nyhetsprogrammets omfattning, struktur, innehåll och kvalitet spelar sannolikt roll för den kunskapshöjande effekten. Långa, ambitiösa, väljorda nyhetsprogram som behandlar aktuella inrikes- och utrikespolitiska händelser har bättre förutsättningar att göra sina tittare och lyssnare kunniga om politik än korta och mindre påkostade nyhetsprogram som ägnar utrymme åt andra slags nyheter än politiska nyheter, t ex väder-, sport- eller nöjesnyheter.

I ett läge med fallande tittarsiffror för public service-nyheter kan man inte låta bli att fundera om vi därmed håller på att bli mindre politiskt kunniga som befolkning?

Noter

- ¹ Jason Ross Arnold sammanfattar sina resultat så här: "Parliamentary systems with proportional representation electoral rules, generous public broadcasting systems, and more equitable distributions of wealth tend to have better informed citizens, and these results hold after controlling for education, income, and the size of a country's economy" (Arnold 2007)
- ² I Arnolds studie av politisk kunskap toppar Danmark, Sverige, Island, Holland och Tjeckoslovakien listan över politisk kunskap i världen. I botten av listan återfinns Brasilien, Mexico, Peru, Ukraina och Korea (Arnold 2007) Arnolds kunskapsmått utgår från information om väljarnas perceptioner av partiernas vänster-högerpositioner, vilket kan betraktas vara en typ av kunskap där svenska väljare har särskilt lätt för sig på grund av det svenska partisystemets starkt en-dimensionella konfliktstruktur.
- ³ I 2006 års valundersökning användes en frågeserie där respondenterna ombads att tala om vilka partier nio partiföreträdare tillhörde (Karin Pilsäter, Bosse Ringholm, Fredrik Federley, Gunilla Carlsson, Yvonne Ruwaida, Alice Åström,

Inger Davidsson, Carin Jämtin och Jan Eliasson). Svenska väljare hade i genomsnitt 3,33 korrekta svar av nio möjliga. Sambandet mellan ålder och kunskap är mycket starkt. Bland förstagångsväljare 18-22 år var motsvarande genomsnitt endast 0,71 rätta svar. Väljare som är äldre än 60 år snittar på 4,5 rätta svar (Oscarsson & Holmberg 2008).

- ⁴ Resultaten från popularitetsmätningen 2007 redovisas i Sören Holmbergs kapitel *Mona Sahlin The Comeback Woman* i denna volym.
- ⁵ Ett partiledarkännedomindex med enbart riksdagspartiernas åtta ledare (Jimmie Åkesson exkluderad) visar att 79 procent av väljarna känner till samtliga partiledare. Resultaten av analyserna i det här kapitlet förändras inte om man utesluter Åkesson ur partiledarkännedomindex.
- ⁶ För att pröva hypotesen om kunskapsgenererande nyhetsexponering användes en frågeserie om hur ofta man tar del av olika nyhetsmedier. Fyra mått på nyhetsexponering konstruerades varav tre är additiva index: 1) Exponering för Sveriges Radio-nyheter mättes med indikatorerna "Lokalnyheter i radions P4" och "Ekonyheterna i riksradien". 2) Exponering för SVT-nyheter mättes med indikatorerna "Aktuellt/Rapport i SVT", "Regionala nyheter i SVT" och "SVT:s morgonnyheter". 3) Exponering för TV4-nyheter mättes med indikatorerna "Nyheter i TV4", "Lokala nyheter i TV4" och "Nyhetsmorgon i TV4". 4) Exponering för TV3-nyheter mättes med en indikator "Update i TV3".

Referenser

- Arnold, Jason Ross (2007). *Contextualising Political Knowledge: A Cross-National Multi-Level Approach*. Department of Political Science at University of Minnesota.
- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson (2004). *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Johansson, Bengt (2008). "Popularized Election Coverage. New Coverage of Swedish Parliamentary Election Campaigns 1979-2006." Artikelmanuskript. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Milner, H. (2002). *Civic literacy. How informed citizens make democracy work*. Hanover, University Press of New England.
- Oscarsson, Henrik (2007). "A matter of fact? Knowledge effects on the Vote in Swedish General Elections 1985-2002." *Scandinavian Political Studies* **30**(3): 301-322.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2008). *Väljarkunskap. Tabellsammanställning*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen (<http://www.valforskning.pol.gu.se>).
- Pettersson, Olof, Red. (2006). I *Mediernas valmakt*. Demokratirådets rapport, 2006. Stockholm, SNS förlag.

RIKSDAGENS BESÖKARE¹

MARTIN BROTHÉN

”Riksdagen och dess ledamöter tar emot en ständig ström av besökare – alltifrån välförberedda lobbyister till partiavdelningar och skolklasser från hela landet. Det var alltid roligt att kunna visa runt i huset och berätta om riksdagens arbete, och kanske bidrog visningarna av riksdagshuset och informationen om riksdagsarbetet i någon mån till att minska det så kallade politikerföraktet.”²

Citatet är hämtat från statsvetaren och f.d. riksdagsledamoten Björn Molins bok *Ingen väg tillbaka* (2002). Det är också ett i samhällsvetenskaplig forskning vanligt antagande att kontakter mellan medborgare och folkvalda ökar kunskapen och förståelsen för det politiska systemet. I förlängningen tros förtroendet för politiker och politiska institutioner öka. Medborgare med personliga erfarenheter av politiker och politiska institutioner kan förväntas ha störst politikerförtroende. Personliga möten, personliga relationer eller professionellt baserad erfarenhet av politiker leder dock inte nödvändigtvis till ett tillitsfullt förhållande till de folkvalda. Sambanden har i empirisk forskning visat sig svaga, även om de går i den riktning vi förväntar oss.³

Det här kapitlet sätter fokus på det specifika mötet mellan väljare och folkvalda. På ett generellt plan granskas antagandet att medborgarnas kontakter med valda representanter och politiska institutioner ökar förtroendet för representanterna och institutionen. Från den generella diskussionen om kontakter mellan väljare och valda görs dock en avgränsning. Vi undersöker i det här kapitlet om *kontakter med riksdagsledamöter* och *besök i riksdagen* har något samband med *förtroendet för riksdagen* som institution.

Faktiska beteenden, som kontakter och besök, är svåra att undersöka. I det följande har vi dock möjlighet att utnyttja ett omfattande empiriskt enkätmaterial. Enkättekniken har många fördelar men också en del nackdelar och brister. Risker finns till exempel att respondenterna under- eller överskattar sina kontakter och besök. Vi är dock inte ensamma om dessa svårigheter. Det är ett generellt problem i samhällsvetenskapliga undersökningar att behöva förlita sig på självrapporterade uppgifter för att undersöka beteenden.⁴

Två frågeställningar kommer att diskuteras. Den första handlar om utbredningen av kontakterna mellan medborgare och riksdagsledamöter. Vi analyserar ett material som grundar sig på medborgarnas självrapporterade uppgifter. Den andra frågan handlar om medborgarnas besök i Riksdagshuset. Också i det avseendet utnyttjar vi självrapporterade uppgifter från medborgarna.

Båda frågeställningarna kan knytas till förtroendet för riksdagen. Vi undersöker sambandet mellan å ena sidan förtroendet för riksdagen och å andra sidan förekomsten av kontakter med riksdagsledamöter respektive besök i Riksdagshuset.

Medborgarnas kontakter med riksdagsledamöter och besök i riksdagen

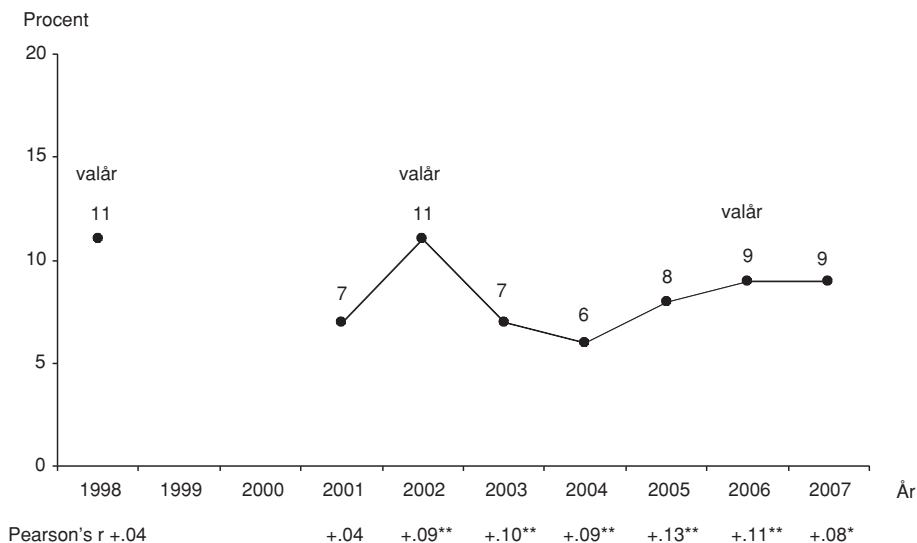
Inledningsvis undersöker vi i vilken utsträckning medborgare har kontakter med de valda representanterna i riksdagen. Två antaganden styr förväntningarna på resultaten. Det första antagandet säger att andelen medborgare som uppger sig ha kontakter med riksdagsledamöter är lägre än andelen medborgare som uppger sig ha kontakter med politiker i allmänhet. Från tidigare studier har vi kunskap om att ungefär var tionde medborgare har någon form av politikerkontakt.⁵ När det specifikt gäller medborgarkontakter med riksdagsledamöter bör vi därför förvänta oss något lägre nivåer. Det andra antagandet är att politiska kontakter generellt sett är mer omfattande valår jämfört med andra år. Valrörelseaktiviteten bland väljare och valda bör ge utslag i antalet kontakter. Vi bör därför kunna förvänta oss en variation i medborgarnas kontakter som följer en valårscykel.

I figur 1 redovisas andelen medborgare som mellan 1998 och 2007 uppger sig ha haft kontakt med någon riksdagsledamot under det senaste året. Vårt antagande om något lägre nivåer än vid kontakter med politiker i allmänhet visar sig stämma. Tidigare undersökningar har visat att omkring var tionde medborgare säger sig ha någon form av kontakt med politiker. Våra resultat visar att det främst är under valår som vi uppmäter en lika stor andel som har kontakter med riksdagsledamöter. Andelen medborgare med någon form av kontakt med någon ledamot i riksdagen är lägre andra år.

Andelen medborgare som har kontakter med någon riksdagsledamot skiljer sig åt olika år. Åren 2001, 2003–2005 samt 2007 var det som minst 6 och som mest 10 procent av de svarande som uppger sig ha haft en riksdagskontakt. Valåren 1998, 2002 och 2006 var samma andel 9 till 11 procent. Resultaten känner vi igen som en *elektoral cykel* som identifierats i fråga om flera politiska beteenden och attityder.⁶

Våra förväntningar på resultaten av hur många medborgare som besöker riksdagen under ett år vägleds dels av redovisade resultat om andelen medborgare med kontakter med någon riksdagsledamot, dels av uppgifter om antalet besökare till riksdagen och Riksdagshuset.

Någon samlad uppfattning om hur många människor som årligen besöker riksdagen och Riksdagshuset i Stockholm finns inte. Omkring 70 000 personer besöker riksdagen genom de många grupper som riksdagen tar emot.⁷ Till dessa gruppbesök kommer enskilda riksdagsledamöters och tjänstemäns besök samt medverkande och besökare vid riksdagens offentliga utfrågningar. Dessutom tillkommer besökare till kammarens åhörarläktare.

Figur 1 Medborgarnas kontakter med riksdagsledamöter 1998–2007 (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som uppgivit sig ha haft någon kontakt med någon riksdagsledamot under det senaste året. Sambandsmättet Pearson's r visar sambandet mellan "kontakt med riksdagsledamot" och "förtroende för riksdagen". Variabeln "förtroende för riksdagen" gavs värdena "förtroende" (mycket eller ganska stort förtroende) och "ej förtroende" (ganska eller mycket litet förtroende). Variabeln "kontakt med någon riksdagsledamot" gavs värdena "kontakt" (någon kontakt med någon riksdagsledamot under det senaste året) och "ej kontakt" (ingen kontakt med någon riksdagsledamot under det senaste året). * $p \leq .05$, ** $p \leq .01$. Antalet svarspersoner varierade mellan 1 510 och 1 703. **Källa:** SOM-undersökningarna 1998, 2001–2007.

För första gången har i SOM-undersökningen ställts en fråga om besök i Sveriges riksdag och Riksdagshuset i Stockholm under de senaste tolv månaderna.⁸ Tre olika svarsalternativ gjordes tillgängliga: "ja", "nej, men tidigare" och "nej". Av de svarande är det tre procent som uppger sig ha besökt riksdagen under det senaste året. Sett till befolkningsstatistiken motsvarar det en besöksiffra på omkring 240 000 personer.⁹ Resultaten från undersökningen är, som indikerats ovan, svåra att validera. Exakta uppgifter om antalet årliga besökare i riksdagen finns inte. Besöks-siffran 240 000 personer känns något i överkant.

Som framgått tidigare är enskilda nivåskattningar svåra att hantera. Vi har att hantera respondenternas eventuella under- eller överskattningar av såväl kontakter som besök. Med tabell 1 kan vi däremot undersöka skillnader mellan olika svarandegrupper i fråga om kontakter med riksdagens ledamöter och besök i Riksdagshuset.

Tabell 1 Besök och kontakter med riksdagen (procent)

	Besökt Sveriges riksdag/Riksdagshuset under de senaste 12 månaderna			Kontakt med riksdagsledamot under de senaste 12 månaderna
	Ja	Nej, men tidigare	Nej	Ja
Samtliga	3	33	64	9
Kön				
Man	3	30	67	12
Kvinna	3	33	64	7
Ålder				
15–19 år	8	27	65	7
20–29 år	2	33	65	6
30–39 år	4	38	59	9
40–49 år	3	34	63	12
50–59 år	3	32	65	10
60–75 år	2	28	70	9
Utbildning				
Låg	1	20	79	4
Medel	3	31	66	8
Hög	5	45	50	15
Nuvarande familjesituation				
Arbetarhem	2	24	74	6
Jordbrukarhem	0	43	57	19
Tjänstemannahem	3	37	60	9
Högre tjänstemannahem	7	45	48	18
Företagarhem	1	28	71	11
Län				
Stockholm	5	44	51	9
Uppsala	4	46	50	12
Södermanland	5	33	62	7
Östergötland	3	31	66	10
Jönköping	6	29	65	10
Kronoberg	0*	33*	67*	11*
Kalmar	0*	11*	89*	7*
Gotland	0*	75*	25*	11*
Blekinge	0*	14*	86*	10*
Skåne	2	19	79	8
Halland	3	27	70	5
Västra Götaland	3	27	70	10
Värmland	0	31	69	17
Örebro	2	52	46	5
Västmanland	5	46	49	12
Dalarna	5	27	68	2
Gävleborg	0	38	62	2
Västernorrland	2	20	78	4
Jämtland	4*	19*	77*	15*
Västerbotten	4	19	77	2
Norrbottn	3	24	73	19

Forts.

	Besökt Sveriges riksdag/Riksdagshuset under de senaste 12 månaderna			Kontakt med riksdagsledamot under de senaste 12 månaderna
	Ja	Nej, men tidigare	Nej	Ja
Stad/landsbygd				
Ren landsbygd	1	28	71	11
Mindre tätort	3	25	72	7
Stad eller större tätort	3	34	63	8
Stockholm, Göteborg, Malmö	6	39	55	13
Intresse för politik				
Mycket intresserad	8	44	48	25
Ganska intresserad	2	33	65	10
Inte särskilt intresserad	2	28	70	3
Inte alls intresserad	3	25	72	3
Partitillhörighet				
Vänsterpartiet	3	31	66	8
Socialdemokraterna	4	27	69	9
Centerpartiet	2	34	64	12
Folkpartiet	2	35	63	10
Moderaterna	2	37	61	10
Kristdemokraterna	3	43	54	10
Miljöpartiet	5	31	64	10

Kommentar: Resultaten visar andelen svarande som "besökt riksdagen under de senaste 12 månaderna", "inte besökt riksdagen under de senaste 12 månaderna men tidigare", "inte besökt riksdagen" samt andelen svarande som haft någon kontakt med någon riksdagsledamot under de senaste 12 månaderna. * Anger att antalet svarande understiger 40. **Källa:** SOM 2007.

Vi har förväntningar om att resultaten återspeglar olikheter i resursstyrka hos medborgare. Sociala och ekonomiska faktorer påverkar vilka medborgare som har politikerkontakt. Tidigare forskningsresultat om politiskt deltagande har visat att vi kan vänta oss att det främst är resursstarka grupper som är politiskt aktiva. Det gäller troligen också både specifika kontakter med riksdagsledamöter och besök i Riksdagshuset. Det gör att vi förväntar oss att det huvudsakligen är resursstarka grupper som har kontakter med folkvalda riksdagsledamöter.

När det gäller besök i Riksdagshuset har vi anledning att modifiera våra förväntningar något. Vi tror att dessa besök också styrs av resursstyrka. Men vi tror också att både ålder och bostadsort påverkar i hur hög grad människor har besökt riksdagen under det senaste året. Skolklasser utgör en dominerande besöksgrupp för riksdagen, vilket talar för att ålderskategorin 15–19 år borde vara den som redovisar högst andel riksdagsbesök. Närheten till riksdagen borde också avspegla sig i resultaten för vilka grupper som besöker Riksdagshuset. Personer i Stockholmsregionen har ett försteg här.

Andelen män som uppger sig ha haft kontakt med någon riksdagsledamot är högre än motsvarande andel bland kvinnor. Besöksmässigt återfinns inte samma skillnad.

Åldersmässigt är det som väntat främst yngre personer som besöker Riksdagshuset. Andelen bland landets gymnasister som gjort ett sådant riksdagsbesök under det senaste året är 8 procent och högre än i någon annan åldersgrupp. Däremot är det inte samma åldersgrupp som redovisar högst andel när det gäller kontakter med riksdagsledamöter. Högst andel uppmäts i åldersgrupperna 40–49 och 50–59 år.¹⁰

Utbildningsfaktorn har också en effekt på graden av kontakt med riksdagens ledamöter och besök i Riksdagshuset. Som i många andra studier av politiskt deltagande uppger sig högutbildade i större utsträckning än lågutbildade ha politikerkontakter.

Var människor bor tycks dock ha en mindre betydelse för i vilken utsträckning de säger sig ha haft kontakt med någon riksdagsledamot under det senaste året. Däremot påverkar bostadsorten tydligt i vilken utsträckning människor har besökt Riksdagshuset under det senaste året. Högst andelar uppmäts i län som ligger närmast Riksdagshuset.

Inget entydigt kan sägas om vilka partisympatisörer som har högst andel som uppger sig ha kontakter med folkvalda riksdagsledamöter eller som har besökt Riksdagshuset. Inget särskilt tyder till exempel på att kontakterna är vanligare bland sympatisörer till stora partier eller partier med folkrörelsekaraktär. Möjligen är det dock signifikativt att det är Centerpartiets väljare som också i denna undersökning uppvisar högst andel med kontakter med någon riksdagsledamot (12 procent). Motsvarande resultat för Centerpartiet har kunnat uppmätas i andra studier.¹¹

Medborgares intresse för politik har inverkan när det gäller både kontakter och besök. De personer som säger sig ha ett stort intresse för politik uppger sig i tydligt större utsträckning än andra ha kontakter med riksdagsledamöter. Det är också människor med stort intresse för politik som i störst utsträckning redovisar besök i Riksdagshuset. Resultaten är desamma och lika tydliga när vi ser till medborgarnas förtroende för riksdagen.

Sambandet mellan kontakter och förtroendebedömning

Medborgarnas förtroende för riksdagen redovisas i tabell 2 och figur 2.¹² I tabellen redovisas utvecklingen mellan 1986 och 2007. Av redovisningen framgår hur svarspersonerna fördelar sig på fem alternativa svarsmöjligheter och hur andelen svars personer med stort förtroende minus andelen svars personer med litet förtroende (förtroendebalans) har varierat under samma period. Figuren åskådliggör tabellens resultat genom att visa hur andelen personer med mycket eller ganska stort förtroende har utvecklats under den aktuella tidsperioden.

Tabell 2 Förtroendet för riksdagen 1986–2007 (procent, förtroendebalans)

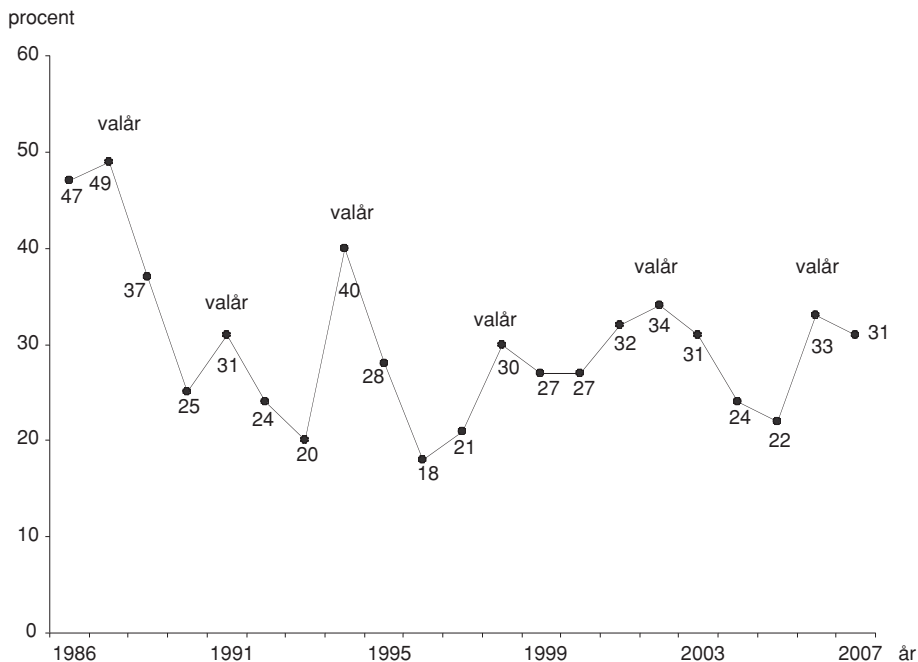
	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Förtroendebalans	Antal svarande
1986	10	37	38	11	4	100	+32	1 556
1987 ¹⁾	12	52	–	29	7	100	+28	1 606
1988	10	39	37	10	4	100	+34	1 558
1989	6	31	41	16	6	100	+14	1 483
1990	4	21	39	22	14	100	–11	1 522
1991	4	27	41	19	9	100	+3	1 502
1992	3	21	41	23	12	100	–11	1 663
1993	2	18	45	22	13	100	–15	1 645
1994	5	35	43	13	4	100	+24	1 511
1995	3	25	39	23	10	100	–5	1 589
1996	2	16	40	26	16	100	–23	1 541
1997	2	19	41	26	12	100	–17	1 514
1998	3	27	41	21	8	100	+1	3 133
1999	3	24	41	21	11	100	–5	3 143
2000	2	25	45	19	9	100	–1	2 959
2001	3	29	45	16	7	100	+9	2 976
2002	4	30	45	15	6	100	+13	3 057
2003	4	27	44	18	7	100	+6	3 079
2004	2	22	43	23	10	100	–9	3 110
2005	2	20	45	23	10	100	–11	2 912
2006	4	29	45	16	6	100	+11	2 799
2007	4	27	42	18	9	100	+4	2 813
Differens								
1986-2007	–6	–10	+5	+7	+5		–28	

Kommentar: ¹⁾ Mittenalternativet "varken stort eller litet förtroende" fanns inte med i 1987 års undersökning. Resultaten avser svenska medborgare mellan 15 och 75 år. Frågeformulering: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" **Källa:** SOM-undersökningarna 1986–2007.

Förtroendet för riksdagen uppgick valåret 2002 till den högsta nivån sedan bottnåret 1996. Ökningen mellan 1996 och 2002 var tydlig; andelen medborgare med förtroende för riksdagen steg från 18 procent till 34 procent. Valår – som 2002 – är dock speciella. Mot bakgrund av den elektorala cykeln var en nedgång i förtroendet väntad 2003. Nedgången 2003 följdes dock av ytterligare nedgångar 2004 och 2005. Ökningen i samband med riksdagsvalet hösten 2006 var dramatisk och uppgick till hela 11 procentenheter. Förtroendet nådde därmed nivåer som uppmättes i samband med terrorhösten 2001 och därefter. Nivån nådde dock inte upp till de höga nivåer som uppmättes i seriens början i slutet av 1980-talet. Nedgången i förtroendet

2007 är väntad mot bakgrund av den elektora cykeln. Samtidigt är nedgången relativt begränsad och ungefär lika stor som efter valen 2002 och 1998.

Figur 2 Förtroendet för riksdagen 1986–2007 (andel mycket och ganska stort förtroende)

Kommentar: Frågeformulering: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" **Källa:** SOM-undersökningarna 1986–2007.

Med tvärsnittsdata av den typ som det nu utnyttjade SOM-materialet erbjuder är det svårt att avgöra den kausala ordningen mellan kontakter och förtroende. Det ena förhållandet skulle kunna vara lika troligt som det andra. Är det människor med förtroende för riksdagen som tar, eller låter sig utsättas för, parlamentariska kontakter (graden av förtroende förklarar graden av kontakter) eller är det människor som haft kontakter med riksdagen och dess ledamöter som utvecklar ett förtroende (graden av kontakter förklarar graden av förtroende)?¹³

De flesta studier utgår från att människors grad av kontakter med parlamentarer förklarar graden av tillit.¹⁴ Det är också det antagande som vägleder de följande analyserna. De resultat om sambanden mellan kontakter och förtroende som Sören Holmberg redovisat tidigare avser sambanden mellan medborgares politikerkon-

takter och ett allmänt förtroende för politiker. De gäller således inte specifikt hur medborgarnas kontakter med riksdagsledamöter påverkar förtroendet för riksdagen.

Tabell 3 visar sambandet mellan medborgarnas besök i Riksdagshuset respektive kontakter med riksdagsledamöter och vilket förtroende de har för riksdagen.

Tabell 3 Förtroende för riksdagen bland personer med olika kontakter med riksdagen (procent)

	Förtroende för riksdagen					Summa procent	Förtroende-balans
	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet		
Besökt Sveriges riksdag/ Riksdagshuset under de senaste 12 månaderna							
Ja	6	42	35	17	0	100	+31
Nej, men tidigare	5	33	42	16	4	100	+18
Nej	4	25	44	18	9	100	+2
Kontakt med riksdagsledamot under de senaste 12 månaderna							
Ja	6	36	39	15	4	100	+23
Nej	4	28	43	18	7	100	+7

Kontakter och förtroende har ett samband. Likaså har besök och förtroende ett samband. Förtroendebalansen är högst bland de som har kontakter respektive har besökt Riksdagshuset.

Medborgare som uppger sig ha haft någon kontakt med en riksdagsledamot det senaste året har större förtroende för riksdagen än medborgare utan politikerkontakter. Vi har, som framgick av figur 1, möjlighet att undersöka sambandet under åtta år (1998 respektive 2001–2007). Andelen medborgare som uppger sig ha ett mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen är samtliga år högre bland medborgare som har haft någon riksdagskontakt jämfört med medborgare som inte haft någon sådan kontakt. De skillnader som uppmäts går i förväntad riktning. Andelen medborgare med förtroende är högre bland dem som har kontakter jämfört med dem som inte har några kontakter.

Sambandsanalyser med hjälp av Pearson's r ger dock ett relativt svagt stöd för hypotesen att människor som har kontakter med riksdagen och dess ledamöter har ett större förtroende för riksdagen än människor utan sådana kontakter.¹⁵ I den mån ett samband kan uppmätas går det förvisso i den riktning vi kunnat förvänta oss, men sambanden är väldigt svaga. Något starkt samband kan vi inte tala om.

Sambandet, mätt med korrelationsmättet Pearson's r , uppgår till $+0.08$ för år 2007. De statistiskt signifikanta sambandsmått har, som framgår av figur 1, varierat från som lägst $+0.08$ (2007) till som högst $+0.13$ (2005). Sören Holmberg har mot bakgrund av ungefär samma samband ($+0.10$) hänvisat till att människor som har kontakter med partier och politiker också har en generell sett större politikertilltro.¹⁶ Sambandet mellan att ha besökt Riksdagshuset och förtroende för riksdagen uppgår till $+0.14$ (Pearson's r).¹⁷

Besök och kontakter som en del av den representativa demokratin

Relationen mellan väljare och valda utgör kärnan i teorier om representativ demokrati. Kontakter mellan de representerade och representanterna sägs ofta vara en förutsättning för en väl fungerande representativ demokrati.¹⁸ Det är således en central statsvetenskaplig forskningsuppgift att närmare analysera faktiska relationer och kontakter mellan väljare och valda. Inte minst gäller det kontakterna mellan medborgarna och de folkvalda i det nationella parlamentet.

Även nationella parlament, som den svenska riksdagen, som har en ambition att stå i medborgarnas tjänst har behov av att veta mer om hur relationen mellan väljare och valda utvecklas. Hur kan parlamentet bidra till att underlätta och utveckla kontakterna mellan folkvalda representanter och väljare? Finns det grupper av medborgare som har färre kontakter med riksdagens ledamöter? Finns det grupper som inte i samma utsträckning som andra besöker riksdagen och Riksdagshuset?

Forskningen har hittills varit begränsad om kontakternas utbredning och utseende. Vilka som har besökt Riksdagshuset eller andra politiska församlingar har i det närmaste varit en outforskad statsvetenskaplig fråga. Inte heller riksdagen har några exakta uppgifter om antalet besökare. Däremot har vissa ansträngningar gjorts att undersöka riksdagens besökare och besökarna på riksdagens webbplats på Internet utifrån olika bakgrundsfaktorer. Utifrån kunskap om att riksdagens besöksgrupper är geografiskt snedfördelade har initiativ tagits till ett resebidrag för skolklasser med långt avstånd till riksdagen.

Alldeles tydligt finns det åldersmässiga och geografiska skillnader i vilka medborgare som besöker riksdagen och Riksdagshuset. Sambandet mellan besök och förtroendebedömning är också tydligt. Området är samtidigt tämligen outforskat. Fler studier om riksdagens besöksgrupper skulle kunna initieras. Sådan forskning kan belysa om effekterna av ett besök i riksdagen på politikertilltron ser olika ut i olika grupper.

Resultaten från det här kapitlet visar att det finns ett samband mellan å ena sidan förtroende för riksdagen och å andra sidan kontakter med riksdagsledamöter respektive besök i riksdagen och Riksdagshuset. I kontakterna, likväl som i förtroendet för riksdagen, slår en tydlig valårscykel igenom. Det hindrar dock inte att kontakterna mellan valda och väljare också är viktiga under mellanvalsåren. Den representativa demokratin med dess kontakter mellan väljare och valda har en funktion också utanför valåren.

Noter

- 1 Det här kapitlet utgör avrapportering för det av Riksbankens Jubileumsfond finansierade forskningsprojektet "Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin". Forskningsprojektet leds av Martin Brothén och Sören Holmberg. Kapitlet utgör också en avrapportering för de av Riksbankens Jubileumsfond finansierade förtroendemätningarna för institutionen riksdagen. Dessa mätningar genomförs av SOM-institutet inom ramen för forskningsprojektet "Förtroendet för riksdagen", vilket leds av Martin Brothén och Sören Holmberg.
- 2 Molin 2002:76.
- 3 Möller 2000:137. Sören Holmberg skriver i boken *Critical Citizens*: "The correlations tend to be modest (about .10), but the point is clear: people in contact with parties or MPs tend to be more appreciative and trusting of them compared to people without any contacts" (Holmberg 1999a:110).
- 4 För referenser om problem med över- och underskattning i olika typer av samhällsvetenskaplig forskning och hur man vetenskapligt kan hantera självrapporterat beteende, se Brothén 2002:47 f.
- 5 Gilljam & Holmberg 1995:180 f.; Petersson m.fl. 1998:53 f.
- 6 Holmberg 1994.
- 7 Uppgift från riksdagens informationsenhet, sektionen för besök och utbildning.
- 8 I det här avseendet är intresset inte riktat mot de regionala riksdagshörnor som finns på stadsbiblioteken i Göteborg, Malmö, Sundsvall och Umeå. Där kan medborgare träffa riksdagsledamöter. Sådana kontakter med riksdagsledamöter får anses omfattas av den andra fråga som ställs i SOM-undersökningen.
- 9 SOM-undersökning 2007 har skickats ut till ett urval medborgare i åldern 15–85 år. 3,2 procent av de svarande har uppgivit sig ha besökt Riksdagshuset/Sveriges riksdag under de senaste tolv månaderna. SCB:s befolkningsstatistik (<http://www.scb.se>) visar att Sverige den 31 december 2007 hade 7 441 198 medborgare i åldern 15–85 år. 3,2 procent av 7 441 198 utgör 238 118.
- 10 Jfr Brothén 2002.
- 11 Jfr Brothén 2002.
- 12 Resultaten baseras på en frågeformulering med följande lydelse: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" Svarsalternativen har varit: "mycket stort förtroende", "ganska stort förtroende", "varken stort eller litet förtroende", "ganska litet

förtroende” och ”mycket litet förtroende”. Frågan om förtroendet för olika samhällsinstitutioner har ställts i SOM-undersökningarna sedan 1986. Urvalet för SOM-undersökningen hösten 2006 har bestått av cirka 6 050 personer i hela Sverige i åldern 15–85 år. Urvalet för undersökningarna har varierat något under tidsperioden 1986–2007. För att uppnå jämförbarhet för hela mätserien från 1986 och framåt ingår endast svars personer som är svenska medborgare och som är mellan 15 och 75 år. I 1998 års undersökning saknas 15-åringarna helt.

- 13 Den kausala ordningen skulle möjligen kunna prövas med hjälp av panelstudier. Valundersökningarna erbjuder en begränsad möjlighet att analysera sambandet mellan förtroendet för politiker i allmänhet och kontakter med riksdagsledamöter; dock kan en specifikation till kontakter och förtroende för just riksdagsledamöter inte åstadkommas med dessa undersökningar.
- 14 Parker & Parker 1993.
- 15 Pearson's r är ett statistiskt korrelationsmått för att studera sambandet mellan två variabler och kan variera från $-1,0$ (perfekt negativt samband) till $+1,0$ (perfekt positivt samband).
- 16 Holmberg 1999a:110.
- 17 Vid denna analys dikotomiserades båda variablerna. Variabeln ”förtroende för riksdagen” gavs värdena ”förtroende” (mycket eller ganska stort förtroende) och ”ej förtroende” (ganska eller mycket litet förtroende). Variabeln ”besökt riksdagshuset” gavs värdena ”besökt” (besökt riksdagen under det senaste året eller tidigare) och ”ej besökt” (inte besökt Riksdagshuset).
- 18 Aberbach m.fl. 1981; Holmberg 1999b, Oscarsson 2003.

Referenser

- Aberbach, J. D., Putnam, R. D. & Rockman, B. A. (1981) *Bureaucrats and Politicians in Western Democracies*, Cambridge: Mass. Harvard University Press.
- Brothén, M. (2002) *I kontakt med omvärlden. Riksdagsledamöterna och internationaliseringen*, Stockholm: SNS Förlag.
- Brothén, M. (2002) ”I kontakt med riksdagen”, i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Det våras för politiken, SOM-rapport nr 30*, Göteborg: SOM-institutet.
- Gilljam, M. & Holmberg, S. (1995) *Väljarnas val*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Holmberg, S. (1994) ”Partierna tycker vi bäst om i valtider”, i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Vägval, SOM-undersökningen 1993, SOM-rapport nr 11*, Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, S. (1999a) ”Down and Down We Go. Political Trust in Sweden”, I Norris, P. (red.) *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government*, New York: Oxford University Press.

- Holmberg, S. (1999b) *Representativ demokrati. Demokratiutredningens skrift nr 24, SOU 1999:64*, Stockholm: Fakta info direkt.
- Molin, B. (2002) *Ingen väg tillbaka*, Stockholm: Ekerlid.
- Möller, T. (2000) *Politikens meningslöshet. Om misstro, cynism och utanförskap*, Stockholm: Liber.
- Oscarsson, H. (2003) "Demokrati i nätverkssamhället", i Oscarsson, H. (red.) *Demokratitrender, SOM-rapport nr 32*, Göteborg: SOM-institutet.
- Parker, G. R. & Parker S. L. (1993) "Why Do We Trust Our Congressman?", i *The Journal of Politics*, Vol. 55, No. 2, s. 442–453.
- Petersson, O., Hermansson, H., Micheletti, M., Teorell, J. & Westholm, A. (1998) *Demokrati och medborgarskap. Demokratirådets rapport 1998*, Stockholm: SNS Förlag.

DÅLIGT BETYG FÖR LOBBYISTER – REGISTRERA DEM!

LARSÅKE LARSSON

Medborgarnas förtroende för samhällets institutioner och representanter är en viktig parameter i och för en fungerande demokrati. En rad andra parter deltar i den demokratiska processen och spelet om inflytande. Hit hör de intressen som söker påverka denna process, däribland lobbyister, PR-aktörer och andra relations- och kommunikationsexperter. Frågan är hur stort förtroende allmänheten har för dessa grupper. I denna studie granskas förtroendet för två av grupperna, lobbyister och informatörer.

Förtroendets roll för samhällsapparaten har länge uppmärksamats av en rad äldre samhällsteoretiker, däribland Durkheim. I modern politisk och sociologisk teoribildning betraktas begreppet förtroende normalt i relationsmässiga termer. Den politiska forskningen har här främst ägnat sig åt allmänhetens förtroende för politiska institutioner (se Easton 1965, Holmberg 1981) liksom betydelsen av förtroende i den demokratiska processen (se Behn 2001). SOM-institutet har som bekant mätt förtroendet för samhällsinstitutioner sedan 1986. Sociologer fokuserar för sin del på förhållandet mellan individ och system (se Luhmann 1979, 1988; Giddens 1991). Förtroende behandlas vanligen som en del av individens respons på andra aktörer och som en del av interaktionen mellan sociala aktörer.

/Trust is/ a particular level of the subjective probability with which an agent assesses that another agent or group of agents will perform a particular action, both before he can monitor such action /.../ and in a context in which it affects his own action (Gambetta 1988:217).

Inom det dominerande synsättet på förtroende som en individföreteelse finns två huvudsakliga linjer i hur forskningen uppfattar fenomenets natur, som en handling som individen utför och som ett tillstånd hos denne. Enligt den första linjen innebär förtroende ett rationellt val mellan att lita på och att misstro någon. Synsättet att förtroendet är ett tillstånd hos individen innebär att det ses som en känslomässig präglad förväntan. Det handlar om förväntan på andras välvilja, redbarhet, hederlighet och värn om vissa intressen, förutom en tro på att tillvarons fundamentala ordning förblir orubbad. Det kan också ses som en förväntan på samhällets expertsystem (Barber 1983; Giddens 1991, se även Elliot 1997).

Att medborgarna har förtroende för de aktörer som verkar i samhällsprocessen är av central demokratisk betydelse. Till dessa aktörer hör givetvis politiker och rätts-

apparatus funktionärer och även den offentliga sfärens funktionärer som lärare och socialtjänstemän. Men även andra aktörer agerar på den demokratiska spelplanen, exempelvis intressedrivande aktörer som lobbyister och PR-experter. Vilket förtroende har svenska folket för dessa lobbyister? Är lobbyister självklara deltagare i den politiska processen som legitimt framför sin organisations eller uppdragsgivares uppfattning i en fråga? Eller är de en slipad kår av påverkare som otillbörligt söker styra beslutsfattarna i samhället?

Allmänt lågt förtroende för lobbyister

I denna studie undersöks i första hand allmänhetens förtroende för lobbyister. Huvudfrågan om vilket förtroende svenska folket har för denna grupp jämförs med förtroendet för informatörer. Dessutom innehåller studien en tilläggsfråga huruvida lobbyisterna bör registreras när de agerar i riksdagen.

Lobbyisten möter och samtalar med beslutsfattare, historiskt i den lokal, lobbyen, i brittiska parlamentet där utomstående personer kunde träffa ledamöterna. Fenomenet och aktiviteten kallas här i fortsättningen lobbning.

Tabell 1 *Förtroende för lobbyister och informatörer 2007, jämfört med förtroendet för PR-konsulter och informatörer 2002 (procent)*

	PR-konsulter 2002	Lobbyister 2007	Informatörer 2002	Informatörer 2007
Mycket stort förtroende	1	1	2	2
Ganska stort förtroende	6	4	12	16
Varken-eller	37	55	52	60
Ganska litet förtroende	30	21	21	15
Mycket litet förtroende	26	19	13	7
Totalt	100	100	100	100
Förtroendebalans	-49	-35	-20	-4
Antal	1326	1236	1313	1341

Kommentar: Balansmättet anger förhållandet mellan stort och litet förtroende. Det går från +100 (alla har stort förtroende) till -100 (alla har lågt förtroende). De som svarat Ingen uppfattning ingår inte i nägon av tabellerna 1-4.

Förtroendet för vissa närstående yrken, däribland PR-konsulter, har tidigare studerats (2002) inom SOM-institutets undersökningsverksamhet. I den nu aktuella redovisningen sker därför fortsättningsvis en jämförelse med den tidigare studien av förtroendet för PR-konsulter och informatörer (Larsson 2004, i Holmberg & Weibull 2004). Även om lobbyister och PR-konsulter är två skilda yrkesbenäm-

ningar och kan betraktas som två skilda roller, så tillåter jag mig här att sätta ett rollmässigt likhetstecken mellan dem då deras uppgifter är likartade och utbytbara – en PR-aktör sysslar i många fall med lobbning och en lobbyist kan syssla med PR-frågor som medierelationer och opinionsbildning.

En mycket liten andel eller fem procent av de svarande säger sig ha stort eller ganska stort förtroende för lobbyister, medan 40 procent uttalar ganska litet eller mycket litet förtroende för denna yrkesgrupp. Det resulterar i en förtroendebalans med det mest negativa balansvärdet av alla undersökta yrken 2007 (där även politiker och journalister uppvisar minusvärden som dock ligger närmare 0-strecket, samtidigt som sjukvårdspersonal, poliser, lärare och forskare uppvisar mycket höga plusvärden). Vi ska dock ha i minnet att mer än hälften av populationen svarar varken-eller och undviker att ta ställning.

Vid en jämförelse med förtroendet för PR-konsulter 2002 visar det sig att de med stort förtroende utgör en ungefär lika liten grupp. Allmänheten förefaller se likartat på de två yrkesgrupperna. En obetydlig försämring kan noteras under de fem år som gått. Förtroendebalansen har dock blivit mindre negativ.

Ser vi till informatörerna så är bilden något ljusare där de som avger stort förtroende utgör en knapp femtedel av de tillfrågade, medan den motstående gruppen utgör en dryg femtedel. Det innebär en förtroendebalans som närmar sig noll. Jämfört med läget fem år tidigare innebär det en klart förbättrad balans; inställningen till denna yrkesgrupp har således blivit mindre negativ med åren. Det bör dock påpekas att varken-eller-gruppen är mycket stor även i detta fall.

När siffrorna för hela populationen bryts ner i olika demografiska och politiska skikt kan vi notera mer eller mindre tydliga skillnader vad gäller exempelvis kön, ålder och politisk preferens. Det framgår av tabell 2 nästa sida.

Män är betydligt mer negativa till lobbyister än kvinnor som alltså har en mindre negativ syn på denna grupp. För både män och kvinnor har förtroendebalansen förbättrats vid en jämförelse med inställningen till PR-konsulter 2002, särskilt för kvinnorna. I fråga om förtroendet för informatörer kan vi notera en tydlig skillnad mellan könen där kvinnorna uppvisar plusbalans medan männen uppger minusvärden.

Förtroendet för de båda yrkestyperna varierar betydligt beroende på ålder. I fråga om synen på lobbyister ser vi att balansmättet faller negativt från den yngsta gruppen till den äldsta där den senare gruppen uppvisar mycket låga värden. När det gäller informatörer faller värdena också efter ålder, men här anmäler ungdomarna ett klart plusvärde medan övriga grupper uppvisar minusvärden men inte alls på samma låga nivå som för lobbyister.

Personer med högre utbildning anger betydligt lägre förtroendevärden gentemot lobbyister än personer på övriga skolnivåer. Den kritiskt präglade inställningen har dock mildrats jämfört med 2002 även om den fortfarande hamnar på en klart negativ förtroendebalans. Det visar sig också att de som bor i de tre storstäderna är betydligt mer negativa till lobbyister än människor från andra områden i landet.

Tabell 2 Förtroende för lobbyister och informatörer 2007, jämfört med förtroendet för PR-konsulter och informatörer 2002, fördelade efter kön, ålder, utbildning, yrke och politisk syn m m (balansmått)

	PR-konsulter 2002	Lobbyister 2007	Informatörer 2002	Informatörer 2007	Antal 2007
<i>Kön</i>					
Kvinnor	-43	-26	-12	+4	628
Män	-53	-43	-28	-13	608
<i>Ålder</i>					
15-29 år	-27	-15	-5	+15	205
30-49 år	-51	-33	-18	-4	406
50-75 år	-57	-41	-29	-12	545
<i>Utbildning</i>					
Låg	-50	-36	-26	-9	249
Medel	-38	-30	-13	-1	680
Hög	-55	-44	-18	-10	295
<i>Yrkesgrupp</i>					
Tjänstemän	-57	-43	-21	-8	510
Arbetare	-41	-27	-5	-1	447
Företagare	-44	-39	(-31)	-19	90
<i>Anställning</i>					
Statlig	-64	-45	-26	-10	129
Kommunal	-46	-32	-20	-2	318
Privat	-48	-35	-20	-6	642
<i>Ideologisk självplacering</i>					
Till vänster	-53	-38	-20	-4	402
Varken-eller	-43	-31	-21	-3	391
Till höger	-45	-36	-19	-7	414
<i>Politiskt intresse</i>					
Mycket intresserad	-50	-49	-18	-11	159
Ganska intresserad	-50	-38	-18	-6	547
Inte särskilt intr.	-44	-27	-23	-2	414
Inte alls intresserad	-38	-13	-20	+8	98

Kommentar: Om balansmått se tabell 1.

Statligt anställda är vidare mer negativa än såväl kommunalt anställda som privat anställda. Orsaken kan diskuteras, men en orsak kan vara att det är de statligt anställda i kanslier och myndigheter som träffar på lobbyisterna. Det kan möjligen stödjas av att det särskilt är yrkesgruppen tjänstemän som uppger de lägsta värdena

(jämfört med arbetare och företagare). Jämfört med tidigare mätning har dock inställningen blivit mindre negativ hos samtliga tre anställningskategorierna.

Vi kan förmoda att människors syn på lobbyister även och kanske i hög grad är avhängig deras allmänna inställning till politik och samhällets fungerande. Här kan konstateras en tydlig skillnad i fråga om politiskt intresse, där de som anger högt sådant intresse (mycket/ganska intresserade) är betydligt mer negativa än de med lågt intresse. Förtroendebalansen är dock klart på minussidan för båda lägren. Tilläggas kan att vid en nedbrytning visar det sig att de som uppger sig vara mycket politiskt intresserade placerar sig ytterligare tiotalet steg neråt på den negativa skalan (-50). När det gäller ideologisk självplacering är skillnaderna mellan höger- och vänsteridentifiering emellertid små. Sett över partitillhörighet (partisympati) är förtroendet förhållandevis likartat med ett undantag. Balansvärdet hamnar mellan -35 och -45 (med folkpartiet och moderaterna med bäst värden och kristdemokraterna med lägst värde), Undantaget gäller dem med socialdemokratisk sympati som placerar sig på värdet -25.

Registrera lobbyisterna?

I SOM-undersökningen 2003 tillfrågades respondenterna om deras syn på lobbning gentemot regering och riksdag, genom att de ombads ta ställning till förslaget att kontakterna mellan dessa organ och lobbyister ska begränsas. I den nu aktuella undersökningen (2007) ställdes en något annorlunda fråga, nämligen hur man såg på förslaget att registrera lobbyisterna. Det är en fråga som diskuterats under senare år; sådant gäller exempelvis i USA:s kongress och är under införande i EU-parlamentet. Besvarandet på dessa två förslag framgår av tabell 3.

Tabell 3 *Synen på förslag att begränsa lobbyistkontakterna i riksdag/regering (2003) och att lobbyister som är verksamma i riksdagen ska registreras (2007) (procent)*

	Begränsa lobbyistkontakterna 2003	Registrera lobbyister 2007
Mycket bra förslag	16	17
Ganska bra förslag	24	21
Varken- eller	49	52
Ganska dåligt förslag	8	5
Mycket dåligt förslag	3	5
Totalt	100	100
Balans	+29	+28
Antal	1697	1546

Kommentar: Om balansmått se tabell 1.

Reaktionen på de två förslagen 2003 och 2007 är i det närmaste identiska. Fyra av tio anser att det är ett bra förslag medan en av tio har motsatt uppfattning, att det är ett dåligt förslag. Hälften ligger dock mitt emellan och tar inte ställning i frågan. Balansvärdet ligger på knappt +30 i båda fallen. Resultaten kan tolkas som att det finns en opinion bland allmänheten för registrering av lobbyister, även den inte utgör en majoritetsopinion. Detta opinionsläge är inte tillfälligt utan har stått sig över tid, genom att en lika stor andel 2003 ansåg att riksdagens och regeringens kontakter med lobbyister bör begränsas. Det finns således en opinion kring restriktion i någon form av denna påtryckargrupp och dess aktiviteter gentemot samhällets beslutsfattare.

Politiskt intresserade äldre män särskilt restriktiva

Liksom i fråga om förtroendet för lobbyister så avslöjar undersökningen flera tydliga skillnader i uppfattningen kring registrering beroende på olika bakgrundsvariabler och politisk värdering. Det framgår av tabell 4 nästa sida.

Sammanställningen visar för det första att det är förhållandevis stora skillnader mellan kvinnor och män. Männen anser i betydligt större utsträckning än kvinnor att lobbyister bör registreras. Det ligger i linje med deras mer negativa hållning till lobbyism som fenomen i sig. Förhållandet var detsamma i den tidigare undersökningen om begränsning av lobbyistkontakterna men inte lika markerat. För det andra visar det sig att ålder spelar in på inställningen till registrering – ju äldre man är desto mer benägen är man att bejaka sådan registrering, på samma sätt som inställningen till begränsning av kontakterna ökade med ålder i studien 2003.

Undersökningen visar vidare att de med hög utbildning vill registrera lobbyister i högre grad än dem som tillhör de övriga skolnivåerna; hela 44 procent av de högt utbildade anser det vara ett mycket bra förslag. Statligt anställdas negativa hållning till lobbyister (se ovan) följs upp av en betydligt högre andel, jämfört med kommunalt och privat anställda, som vill registrera denna påtryckargrupp – 52 procent av de statsanställda anser det vara en bra idé. Ser vi till yrken är både tjänstemän och särskilt företagare mer benägna att förordna registrering än arbetarkollektivet. Denna restriktiva hållning gällde också i undersökningen 2003. Storstadsboende är betydligt mer tilltalade av registrering än boende på andra platser i landet, i linje med deras större misstro mot lobbyister.

Inställningen till registrering efter politiskt intresse skapar en fallande (balans)skala från hög grad av ja-svar hos dem som uppger sig vara mycket politiskt intresserade till en låg grad av bejakande hos dem som helt saknar politiskt intresse, eller att 50 procent av de förra anser det vara ett bra förslag medan bara 21 procent av de senare har samma syn. Personer som placerar sig själva till vänster anser att förslaget till registrering är bra i större utsträckning än dem som står till höger.

När det gäller partisympati anser 40-45 procent av vänster-, miljö- och centerpartisterna samt kristdemokraterna att det är en bra idé, medan socialdemokrater,

Tabell 4 Synen på förslag att lobbyister som är verksamma i riksdagen ska registreras, fördelade på kön, ålder, politiskt intresse och partisympati m m (balansmätt)

	Begränsa lobbyist- kontakterna 2003	Registrera lobbyisterna 2007	Antal svar 2007
Alla	+29	+28	1546
<i>Kön</i>			
Kvinnor	+26	+18	801
Män	+32	+38	745
<i>Ålder</i>			
15-29 år	+14	+15	262
30-49 år	+26	+27	502
50-75 år	+38	+32	675
<i>Utbildning</i>			
Låg	+29	+30	331
Medel	+30	+24	835
Hög	+27	+34	363
<i>Politiskt intresse</i>			
Mycket intresserad	+36	+36	188
Ganska intresserad	+31	+33	686
Inte särskilt intresserad	+26	+20	530
Inte alls intresserad	+16	+10	120
<i>Ideologisk självplacering</i>			
Till vänster	+32	+35	505
Varken-eller		+24	475
Till höger	+25	+24	531
<i>Demokratisyn</i>			
Mycket nöjd	+8	+35	222
Ganska nöjd	+28	+28	956
Inte särskilt nöjd	+35	+24	281
Inte alls nöjd	+38	+15	60
<i>Partisympati</i>			
Vänsterpartiet	+32	+34	73
Socialdemokraterna	+28	+26	561
Miljöpartiet	+37	+36	125
Centerpartiet	+40	+30	83
Folkpartiet	+28	+26	129
Kristdemokraterna	+43	+31	67
Moderaterna	+19	+23	325

Kommentar: Om balansmätt se tabell 1

folkpartister och moderater ligger runt 35 procent i bejakande av detta förslag. Jämfört med undersökningen 2003 var då särskilt sympatisörer till miljö- och centerpartierna tilltalade av en begränsning av lobbyistkontakterna, medan moderater var mindre förtjusta även om balansvärdet var positivt.

För att förstå människors syn på fenomenet lobbning är det knappast tillräckligt att studera samband med enskilda demografiska och politiska variabler. Fenomenet måste snarare förstås i relation till mer kontextuella och institutionellt omgivande faktorer som synen på riksdag och EU m.m.

Det är för det första knappast att förvåna att förtroendet för lobbyister i allmänhet påverkar synen på registrering. Närmare 60 procent av dem som uttrycker lågt förtroende för lobbyister anser att dessa bör registreras, medan en mycket liten andel av dem med stort förtroende anför detsamma. När det sedan gäller synen på demokratin (i Sverige) kan vi konstatera samma fallande skala som för politiskt intresse, från dem som är mycket nöjda med demokratin, vilka avger höga värden, till dem som inte alls är nöjda, med klart lägre värden för registreringsförslaget. När meningarna om sådan registrering slutligen kontrolleras mot förtroendet för riksdag och regering (liksom förtroendet för politiker) föreligger emellertid inga skillnader jämfört med den generella bilden – i runda tal fyra av tio biträder här registrering medan en av tio säger nej, oavsett grad av förtroende. Samma sak gäller vid kontroll mot inställningen till EU (där lobbning är ett betydande inslag i EU-miljön), här ligger värdena likaså på ungefär samma nivå (balansvärde drygt +30), oavsett om man är positiv eller negativ till EU.

Brist på förtroende – och legitimitet?

Lobbning har blivit ett betydande organisatorisk aktivitet under senare decennier. Utvecklingen kan ses som en följd av förändringen av det demokratiska och politiska systemet, från ett korporativistiskt präglat system till ett mer liberalpluralistiskt. Denna utveckling kan också beskrivas i termer av att ett tidigare institutionaliserat deltagande i politiken nu övergått i ett icke-institutionaliserat deltagande. Vid sidan av representativt inflytande via partisystemet och via val gäller i allt högre grad ett inflytande från olika partsintressen genom direkt påverkan på beslutsfattare och via allmän opinion (Hermansson m.fl. 1999). Sveriges deltagande i EU och EU-maskineriet har också bidragit till tillväxten av lobbning; en rad företag och organisationer bedriver stadigvarande lobbning i Bryssel. Det innebär att kåren av påverkansexperter som lobbyister, PR-konsulter och opinionsmakare ökat märkbart under det senaste halvannat decenniet och blivit en viktig maktfaktor (se Larsson 2005).

Människors förtroende för och tilltro till lobbyister är lågt om vi ska rätta oss efter den här aktuella undersökningen. Ytterst få tilltalade anmäler att de har (stort eller ganska stort) förtroende för denna kår, medan fyra av tio uttrycker litet för-

troende. Särskilt män, äldre och övre medelålders personer, högutbildade grupper och politiskt intresserade människor uttalar mycket lågt förtroende. Det bristande förtroendet leder givetvis till legitimitetsproblem.

Frågan är om det svaga förtroendet också betyder att man ställer sig negativ till lobbning som form för deltagande i det demokratiska och politiska spelet, i betydelsen att olika intresseföreträdare uppvaktar och söker informera och påverka samhällets beslutsfattare? Eller är man enbart negativt inställd till lobbningens utförandeformer, att organisationerna överlåter sådana aktiviteter till utomstående specialister?

Kontakter med och påverkan på politiska beslutsfattare sker inte bara av dem som betraktar sig som lobbyister utan lika mycket av PR-experter; rollbenämningarna kan växla. En jämförelse med en mätning av förtroendet för PR-konsulter 2002 visar att förtroendet förbättrats något från en då ännu lägre och mycket låg nivå.

Synen på informatörer är ljusare, åtminstone i den senaste mätningen, även om balansvärdet lägger sig på minussidan strax under nollstrecket.

I studien har frågan också ställts huruvida man anser att lobbyisterna ska/bör registreras. Fyra av tio tilltalade svarar ja på detta påstående medan en av tio anser att det är en dålig idé (hälften svarar dock undvikande eller saknar uppfattning i denna sak). Även om de ja-svarande inte utgör en majoritet kan vi säga att det finns en relativt tydlig opinion bland allmänheten för registrering av och restriktioner för lobbyister.

Referenser

- Barber, Bernard (1983); *The Logic and Limits of Trust*. New Brunswick: Rutgers University Press
- Behn, Robert (2001): *Rethinking democratic accountability*. Washington: Brookings Institution Press.
- Dunn, J (1988): Trust and Political Agency, i Gambetta (ed.): *Trust. Making and Breaking Cooperative Relations*. Oxford: Basil Blackwell
- Easton, David (1965): *A System Analysis of Political Life*. New York: John Wiley & Sons
- Elliot, Maria (1997): *Förtroendet för medierna*. Göteborgs universitet/JMG
- Gambetta, Diego (1988): Can We Trust Trust?, i Gambetta (ed.): *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Oxford: Basil Blackwell
- Giddens, John (1991): *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press
- Hermansson, Jörgen m.fl. (1999): *Avkorporatisering och lobbyism*. Stockholm: Liber (SOU 1999:121).
- Holmberg, Sören (1981): *Svenska väljare*. Stockholm: Liber Förlag
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2004)(red.): *Ju mer vi är tillsammans /SOM-undersökningen 2003/*. Göteborgs universitet/SOM-institutet

- Larsson, Larsåke (2004): Synen på PR- och reklamkonsulter, i Holmberg & Weibull (red): *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet.
- Larsson, Larsåke (2005): *Opinionsmakarna. En studie av PR-konsulter, journalistik och demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Luhmann, Niklas (1979): *Trust and Power. Two Works by Niklas Luhman*. Chichester: John Wiley & Sons
- Luhmann, Niklas (1988): Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives, i Gambetta, Diego (ed.): *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Oxford: Basil Blackwell

VÄLFÄRDSPOLITIK I VÅGSKÅLEN

LENNART NILSSON

Med utbyggnaden av välfärdsstaten genomgick det svenska samhället en genomgripande förändring. Perioden från mitten av sextio-talet kan med utgångspunkt från medborgarnas bedömningar och attityder delas in i fem skeden: *De stora förväntningarnas missnöje, kritiken mot den offentliga sektorn, uppslutningen bakom välfärdsstaten, välfärd i obalans* och *trovärdig välfärdspolitik?* Under expansionsperioden, som sträckte sig från mitten av 1960-talet till slutet av 1970/början av 1980-talet, förväntade sig medborgarna mer på allt fler områden. Med utbyggnaden sker dock en avmattning av kraven. Det andra skedet tog sin början i mitten av 1980-talet, och kritiken mot den offentliga sektorn med avreglering och privatisering som nyckelbegrepp förstärks mot slutet av årtiondet med en höjdpunkt 1990. Därefter skedde ett trendbrott, och missnöjet kom i stället att avse de förändringar som av ekonomiska och/eller ideologiska skäl föreslogs och i flera fall också genomfördes under den ekonomiska krisen under 1990-talets första hälft. Under detta tredje skede ägde en uppslutning rum bakom välfärdsstaten bland medborgarna. Med den ekonomiska återhämtningen under senare delen av 1990-talet steg förväntningarna ånyo och fler blev under det fjärde skedet, välfärd i obalans, mindre nöjda med offentlig service inom traditionella välfärdsområden, trots stor tilltro till offentliga lösningar. (Johansson, Nilsson och Strömberg 2001, kap 5-7)

Under valrörelsen 2002 aktualiserades trovärdigheten i välfärdspolitiken med krav på överensstämmelse mellan förslag i skattefrågan och välfärdspolitiska satsningar. I denna mening blev avvägningen mellan medborgarnas rättigheter och skyldigheter en fråga på dagordningen. Därefter skapade den offentliga sektorns förbättrade finanser nytt utrymme för offentliga satsningar och/eller skattesänkningar. Partierna vände sig på nytt till väljarna med reformförslag samtidigt som partierna på den parlamentariska arenan sökte skapa trovärdiga regeringsalternativ. Samverkan med andra kan emellertid skapa problem inom partierna när det gäller uppslutning för den förda politiken. Efter valsegern 2006 har alliansregeringen genomfört en rad förändringar som gäller den offentliga sektorn och dess gränser. Förändringar som idag ligger i vågskålen när det gäller medborgarnas bedömning av välfärdspolitikens trovärdighet.

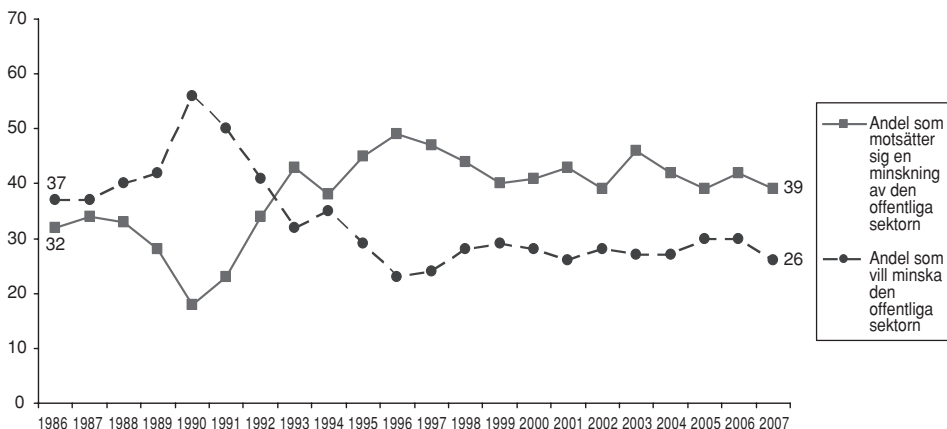
I detta kapitel skall svenska folkets inställning till välfärdspolitiken belysas i två avseenden: åsikter om den offentliga sektorns storlek och attityder till privatisering inom vård, skola och omsorg samt aktuella förslag till förändringar av den offentliga sektorns gränser. Underlaget för analyserna utgörs av data från de nationella

SOM-undersökningarna 1986-2007 men på vissa punkter kommer också referenser att göras till de regionala och lokala SOM-undersökningarna.

Svenska folket och den offentliga sektorns storlek

Sedan mitten av 1980-talet har stora opinionsförskjutningar ägt rum i synen på den offentliga sektorns gränser. Fram till 1988 var svenska folkets inställning till den offentliga sektorns storlek förhållandevis stabil och tudelad med ungefär lika många som ville bibehålla som ville minska den. I slutet av 1980-talet, då det förelåg ett ekonomiskt överskott för den konsoliderade offentliga sektorn, rasade opinionsstödet. År 1990 var det tre gånger så många som ville skära ner som motsatte sig en minskning. Av stor betydelse för den dramatiska opinionsförändringen var utvecklingen i Östeuropa med Berlinmurens fall samt högervågen i de anglosaxiska länderna som kom sent till Sverige. (Hadenius och Nilsson 1991) Därefter vände trenden, och 1993 då underskottet i den offentliga sektorns finanser var som störst, var det för första gången i SOM-undersökningarna övervikt för andelen personer som *motsatte* sig en minskning.

Figur 1 Svenska folkets åsikter om den offentliga sektorns storlek i SOM-undersökningarna 1986-2007 (procent)

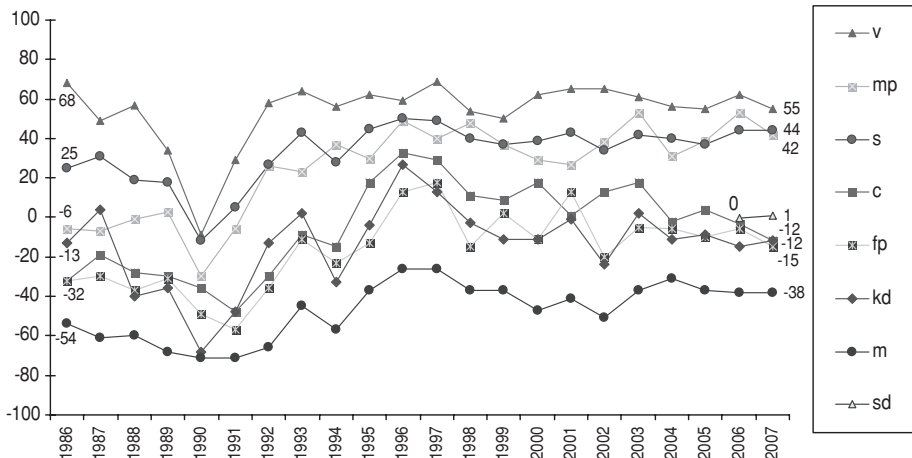

Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget *Minska den offentliga sektorn* med svarsalternativen: *Mycket bra förslag*, *ganska bra förslag*, *varken bra eller dåligt förslag*, *ganska dåligt förslag* och *mycket dåligt förslag*. Andelen som inte tagit ställning till detta förslag utgör andelen vet ej. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Resultaten för 1998-2007 kommer från den politikinriktade SOM-undersökningen.

Under de följande åren ökade åter uppslutningen bakom den offentliga sektorn och 1996 var gapet mellan de som vill bevara en stor offentlig sektor och de som vill minska rekordstort. Med en förbättrad samhällsekonomisk situation minskade gapet stegvis fram till 1999. Därefter har opinionsläget i huvudsak varit stabilt med små svängningar mellan åren. Stödet för den offentliga sektorn har varit större än motståndet. År 2007 minskade både andelen som ville minska och andelen som motsatte sig en minskning något medan drygt en tredjedel inte tog ställning.

I denna centrala vänster-högerfråga har också spännvidden mellan de positioner som partiernas sympatisörer intagit varit betydande, men varierat över tid. Genomgående har vänsterpartiets sympatisörer varit mest positiva och moderata samlingspartiets mest negativa till den offentliga sektorn. Under perioden 1986-1988 var opinionen i huvudsak stabil också inom de olika partierna. Därefter försköts positionerna inom alla partier markant mot en mer negativ inställning till den offentliga sektorn. Endast bland m-sympatisörer var förskjutningen mer begränsad. År 1990 var opinionsbalansen negativ inom samtliga partier. Det var främst sympatisörer till partier på vänsterkanten som varit mest positiva till den offentliga sektorn som hade närmast sig de traditionellt borgerliga väljarnas negativa positioner.

Figur 2 Svenska folkets inställning till den offentliga sektorns storlek efter partisympati 1986-2007 (balansmätt)

Kommentar: Balansmättet anger andelen dåligt förslag minus andelen bra förslag. Partisympati avser bästa parti generellt.

Efter 1990 vände trenden ånyo och blev mer positiv till den offentliga sektorn, först bland sympatisörer till v och s. Fram till 1996/97 blev samtliga partiernas sympatisörer mer negativa till minskningar av den offentliga sektorn. Bland borgerliga sym-

patisörer var förändringarna mycket stora. Åren 1996-97 var det bara bland moderata samlingspartiets sympatisörer som det fanns en opinionsövertikt för att minska den offentliga sektorn. Därefter försvagades motståndet mot en minskning något. Efter 1999 ökade dock spännvidden på nytt genom att vänsterpartiets och moderata samlingspartiets sympatisörer gick åt vänster respektive åt höger, vilket medförde en ökad polarisering.

Under senare år utkristalliserar ett mönster där vänsterpartiets sympatisörer fortsatt står längst till vänster och starkt motsätter sig en minskning av den offentliga sektorn. Även bland mp- och s-sympatisörer finns en markant övertikt för att bibehålla den offentliga sektorns storlek och de två partiernas sympatisörer ligger nära varandra. Sedan 1994 har emellertid under valåren mp-sympatisörer legat till vänster om s-sympatisörer. C-, fp- och kd-sympatisörer bildar en grupp, där andelen som vill skära ner är något större än andelen som vill behålla nuvarande storlek. Centerpartiets sympatisörer har sedan 2003 stegvis blivit mer positiva till att minska den offentliga sektorn. Moderata samlingspartiets sympatisörer förespråkar hela tiden en minskning av den offentliga sektorn. Sverigedemokraternas sympatisörer placerar sig 2006-2007 i denna centrala vänster- högerfråga i mitten med lika många som vill minska den offentliga sektorn som inte vill göra det. Antalet svarande är emellertid få och resultatet skall tolkas med försiktighet.¹

Opinionen och privatisering sedan 1987

Avgörande för en indelning i offentligt eller privat är i vilken utsträckning det offentliga reglerar, finansierar och är ansvarig för produktionen (Lundqvist 2001). Offentlig finansiering och produktion förutsätter reglering, men reglering kan också ske av verksamhet som drivs i privat regi med privat finansiering. Privatisering i vid mening innebär att det offentligas inflytande i något eller några av dessa tre avseenden minskas, men används vanligen som benämning på en minskning av den offentliga finansieringen och/eller produktionen. Det är i denna senare betydelse som begreppet kommer att användas här.

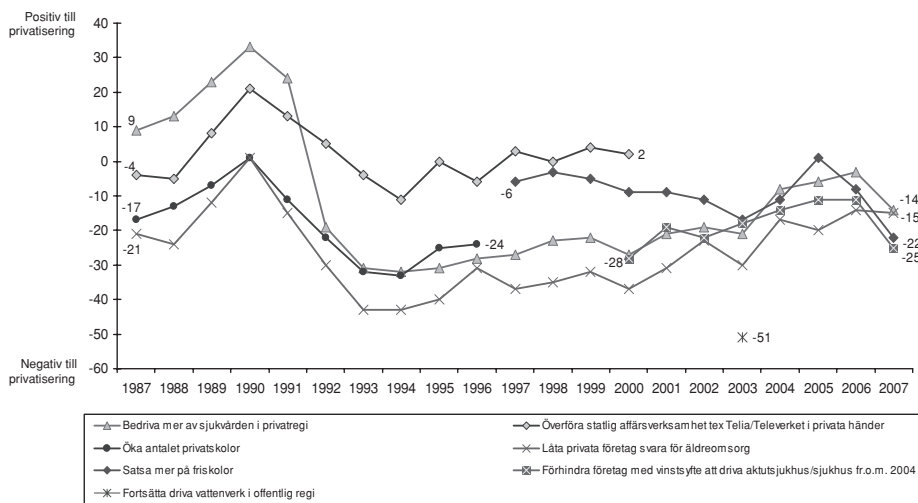
Privatisering har förespråkats som en politisk strategi inom välfärdspolitiken av huvudsakligen två skäl, för att minska kostnaderna och för att erbjuda individuell anpassning och större valfrihet (Esping-Andersen 1996 och 2002). Statsvetarna Blomqvist och Rothstein konstaterar efter en genomgång av forskningen inom området att själva utformningen av systemen uppvisar stora skillnader och att problemen och möjligheterna påverkas av olika institutionella lösningar. En jämförelse mellan skolan och sjukvården visar att det finns betydande skillnader i detta avseende mellan de två verksamhetsområdena. En bedömning av effekterna kräver därför att förhållandena studeras i de enskilda fallen (Blomqvist och Rothstein 2000). Studier av privatiseringar inom vården visar att balansen mellan kontroll över resursfördelningen och ökad konkurrens och produktivitet med ökat utbud av tjänster är svår att upprätthålla (Blomqvist 2005).

I SOM-undersökningarna har ingått frågor om förslag till privatisering sedan 1987 (Nilsson och Strömberg 1988). Över tid är det möjligt att följa opinionsutvecklingen inom tre områden: sjukvård, skola och äldreomsorg. Skola och äldreomsorg är centrala primärkommunala uppgifter medan sjukvården är den viktigaste landstingskommunala/regionala uppgiften. De svarande har på dessa områden haft att ta ställning till följande förslag:

- Bedriva mer av sjukvården i privat regi,
- Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus 2000-2002/sjukhus fr.o.m. 2004,
- Öka antalet privata skolor (t.o.m. 1996)/satsa mer på friskolor (fr.o.m. 1997),
- Låta privata företag svara för äldreomsorg samt
- Fortsätta driva vattenverk i offentlig regi

Gemensamt för tre av förslagen är att de avser en förändring mot ökade privata inslag i produktionen av offentligt finansierade tjänster men inte nödvändigtvis en övergång till en huvudsakligen icke-offentlig modell; två förslag avser att förhindra denna typ av privatisering.

Figur 3 Svenska folkets inställning till privatisering inom sjukvård, skola, äldreomsorg samt vattenförsörjning 1987-2007 (balansmätt)

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen har varit: *Mycket bra förslag*, *Ganska bra förslag*, *Varken bra eller dåligt förslag*, *Ganska dåligt förslag* och *Mycket dåligt förslag*. Andelen som inte tagit ställning till respektive förslag utgör andelen vet ej. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag men för "stopplagen" och vattenförsörjning är positiv övervikt lika med negativ till privatisering. Resultaten kommer huvudsakligen från den politikinriktade SOM-undersökningen men några av åren har vissa sakområden ingått i den medieinriktade SOM-undersökningen.

Förändringen av attityden till privatisering följer samma huvudmönster som inställningen till den offentliga sektorn som helhet. Motståndet mot privatiseringar minskade 1988-1990. År 1990 fanns ett klart stöd för privatiseringar inom sjukvården, och av statlig affärsverksamhet, medan det var lika många för som emot privatiseringar inom skola och äldreomsorg. Därefter minskade opinionsstödet för privata alternativ mycket kraftigt. År 1993/94 var motståndet mot privata lösningar inom sjukvård, skola och äldreomsorg väsentligt större än 1987. På dessa tre områden tog en majoritet avstånd från ytterligare privatiseringar. För sjukvården var förändringen särskilt markant.

Under perioden 1993-1996 minskade motståndet mot privatiseringar inom sjukvård, skola och äldreomsorg något. Därefter har förskjutningarna gått i delvis olika riktning. För sjukvården har trenden i riktning mot minskat privatiseringsmotstånd fortsatt fram till 2006 för att därefter vända med något ökat motstånd 2007. Däremot fanns det en klar övervikt för att förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus, då denna fråga ingick i undersökningarna 2000-2002. När ”stopplagen” år 2004 fick en annan konstruktion ändrades frågan till att avse ”sjukhus” med något mindre stöd. (Prop. 2000/01:36 och Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23).² Stegvis minskade stödet för stopplagen. Våren 2007 fattade riksdagen beslut om att upphäva ”stopplagen”.³ (Prop. 2006/07:52). Samtidigt ökade svenska folkets stöd för en stopplag till samma nivå 2007 som år 2000.

Attityden till privat äldreomsorg har stegvis blivit mindre negativ. År 1997 uppvisar emellertid ett ”hack” i kurvan som påverkades av mediernas kritiska behandling av fallet Polhemsgården (Nilsson 2000). Även på detta område där svenska folket varit mest kritiskt har motståndet mot privata lösningar långsiktigt blivit mindre men med samma värde 2007 som 2006.

Från och med 1997 har inställning till offentligt finansierade insatser inom skolan registrerats genom frågan *satsa mer på friskolor* och stödet för friskolorna minskade stegvis minskat till år 2003 men därefter ökade stödet två år i rad, balansmättet blev +1 år 2005, för att på nytt bli mera negativt de senaste åren. Inställningen till friskolorna har dock varierat starkt mellan olika delar av landet, främst mellan storstäder och glesbygdskommuner (Carlsson 2006).

I ett globalt perspektiv har debatten om privatisering varit särskilt intensiv när det gäller vattenförsörjning (se t.ex. Shiva 2003 och Segerfeldt 2003). I 2003 års undersökning ingick en fråga om att *fortsätta driva vattenverk i offentlig regi*. Ingen fråga inom området har gett ett så starkt utslag, balansmättet blev +51 och i ingen fråga har partiernas väljare varit så samstämmiga. Svenska folket är klart motståndare till en privatisering av vattenförsörjningen.

De samlade partipolitiska effekterna av de stora svängningarna i privatiseringsoptionen är mycket stora. (Nilsson 2007) Under tioårsperioden 1987-1999 i det närmaste halverades åsiktsavståndet mellan vänsterpartiets och moderata samlingspartiets sympatisörer inom de fyra undersökta områdena och det minskade avståndet var resultatet av att både partierna till vänster och till höger förflyttade sig mot

mitten. När det gällde sjukvård och äldreomsorg var det främst de borgerliga partiernas sympatisörer som rörde sig mot mitten medan det var v- och s- sympatisörer som förflyttade sig mest när det gällde skolan.

Vid millennieskiftet polariserades opinionen och moderata sympatisörer gick åt höger i samtliga frågor. Omvänt gick v-sympatisörer till vänster. För övriga partier har förändringarna varit mindre enhetliga. När det gäller vård och omsorg är samstämmigheten stor mellan s-, mp- och v-sympatisörer; de är motståndare till privatiseringar inom äldreomsorg och sjukvård och stöder stopplagen och förslaget att *förhindra* företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus.

Moderata samlingspartiets sympatisörer är genomgående mest positiva till förslag om privatiseringar inom vård och omsorg och är motståndare till stopplagen. Samtliga borgerliga partiers sympatisörer har sedan millennieskiftet fram till 2006 rört sig klart till höger och tydligast var förändring bland c-sympatisörer. År 1999 var c-sympatisörer motståndare till ökade inslag av privat vård och omsorg och man slöt upp bakom stopplagen. År 2006 stödde de flesta c-sympatisörer privatiseringar inom dessa områden. Bland c-, fp- och kd-anhängare var dock övervikten mot stopplagen liten år 2006 (balansmått cirka -5).

När det gäller friskolor ser mönstret delvis annorlunda ut. V-sympatisörer har hela tiden varit starkt emot att satsa mer på friskolor och även inom s har det hela tiden funnits en klar övervikt emot. Mp-sympatisörers position har när det gäller inställningen till friskolorna skiftat över tid men år 2007 är inställningen till att satsa mer klart negativ. Även bland c-, och fp-sympatisörer är det en svagt negativ övervikt de senaste åren. Mest positiva till att satsa mer på friskolor har varit kd och m-sympatisörer men även bland dem har stödet minskat. Opinionsstödet för friskolor är förhållandevis svagt vilket också framgår av att *friskola* är det utan jämförelse oftast nämnda besparingsobjektet om nedskärningar ska göras oavsett typ av kommun och politiskt block.⁴

Bland sverigedemokraternas sympatisörer föreligger år 2006/2007 en övervikt emot privatisering inom vård, skola och omsorg och sverigedemokraterna är emot avskaffandet av stopplagen.

I vågskålen efter valet

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att opinionen i fråga om den offentliga sektorns storlek och förslag till privatiseringar genomgått stora svängningar över tid. Ställningstagandet till förslagen präglas av ideologi och partisympati. Huvudmönstret är att frågorna om offentligt – privat är klart blockskiljande.

I tabell 1 redovisas inställningen år 2007 till sex förslag att ändra den offentliga sektorns gränser. Förutom de fyra frågeområden som är möjliga att följa över tid och som kommenterats ovan ingår två nya som tar upp förslag från alliansregeringen, nämligen: *Införa vårdnadsbidrag för barn mellan 1 och 3 år* och *Sälja statliga bolag som bedriver affärsverksamhet*.

Tabell 1 Partisynpati och förslag om förändring av den offentliga sektorns gränser 2007 (balansmätt)

	v	s	mp	c	fp	kd	m	sd	Totalt
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	-70	-47	-25	1	14	35	38	-24	-14
Förhindra företag med vinstsyfte att driva företag	64	43	64	4	7	-7	-8	22	25
Låta privata företag svara för äldreomsorg	-66	-47	-22	4	12	9	31	-8	-15
Satsa mer på friskolor	-46	-41	-33	-25	-8	10	15	-37	-22
Införa vårdnadsbidrag för barn mellan 1 och 3 år	4	15	18	44	26	68	41	22	25
Sälja statliga bolag som bedriver affärsverksamhet	-62	-45	-48	-10	34	9	36	-29	-16
Minsta antal svarspersoner	76	596	126	88	133	69	330	41	1 494

Kommentar: Svarspersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen var: *Mycket bra förslag*, *Ganska bra förslag*, *Varken bra eller dåligt förslag*, *Ganska dåligt förslag* och *Mycket dåligt förslag*. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag. Resultaten kommer huvudsakligen från den politikinriktade SOM-undersökningen men vissa sakområden har ingått i den medieinriktade SOM-undersökningen.

Medan stödet för friskolorna är svagt har förslaget att införa vårdnadsbidrag för barn mellan 1 och 3 år utbredd stöd. Balansmättet är för svenska folket +25 och det finns fler som är för än emot bland samtliga partiers sympatisörer även om det är störst bland de borgerliga. Kristdemokraterna har drivit frågan och inom partiet finns en mycket stor uppslutning, balansmätt +68. I tidigare studier har också rapporterats en positiv inställning till vårdnadsbidrag men frågan har inte stått högt på den politiska agendan på grund av bristande uppslutning bland andra borgerliga partier. Medan socialministern kan registrera ett brett opinionsstöd för vårdnadsbidraget är inställningen mera negativ till finansmarknadsministerns förslag om försäljning av statliga bolag som bedriver affärsverksamhet. Endast bland m- och fp-sympatisörer finns starkt stöd och en svag positiv övervikt inom kd. Däremot är det en svagt negativ övervikt bland c- sympatisörer och en mycket kritisk inställning bland mp-, s- och v-sympatisörer.

Under utbyggnaden av välfärdsstaten var reformerna främst inriktade på offentliga system för transfereringar och tjänster. Samlat innebar det en utökad välfärds-satsning med tonvikt på offentliga lösningar. Med mer utbyggda system har under senare tid fokus förskjutits mot marknadslösningar och valfrihet mellan offentliga och privata alternativ. Dagens situation präglas av tydliga ideologiska skillnader där alliansregeringens förslag öppnar för stora olikheter när det gäller välfärdspolitiken mellan kommuner med borgerlig och icke borgerlig majoritet, främst i storstadsområdena.

Noter

- 1 Antalet svarande uppgår till mellan 32-37 personer.
- 2 Inskränkningen i rätten att överlämna driften akutsjukhus till annan upphörde att gälla med utgången av 2002, då de i riksdagen samverkande partierna inte kunde enas om en förlängning av lagen. Baserat på en överenskommelse mellan regeringen och Vänsterpartiet och Miljöpartiet om vilka villkor som skulle gälla för alternativa driftsformer inom vården ändrades Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), vilket innebar att ”Om landsting överlämnar ansvaret för driften av hälso- och sjukvård som ges vid ett sjukhus till annan skall avtalet innehålla villkor om att verksamheten inte får drivas med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent.” (Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23; Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10)
- 3 Därmed upphävs bestämmelserna om att landsting inte kan sluta avtal om verksamheten skall drivas med vinstsyfte, vården skall finansieras uteslutande med vårdavgifter, att landstingen inte får överlämna driften av regionsjukhus/kliniker till annan och kravet på att landstinget skall bedriva hälso- och sjukvård vid minst ett sjukhus i offentlig regi.
- 4 Att friskolan är det oftast nämnda området som man i första hand kan minska på går igen i andra undersökningar. Samma resultat redovisas från undersökningar i Skåne och Västsverige (Persson 1999, Granqvist 2004 a och b, Nilsson 2008 och Samhälle Opinion Massmedia, Västra Götaland 2006).

Referenser

- Blomqvist, P 2005 ”Privatisering av sjukvård; lösning eller komplikation” i *Socialvetenskaplig tidskrift* 2005:2-3.
- Blomqvist, P & Rothstein, B (2000), *Välfärdsstatens nya ansikte. Demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Agora.
- Carlson, B R (2006) ”Friskolor mellan ideologi och erfarenhet” i Nilsson, L (red) *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Esping-Andersen, G (1996), ”After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy.” I Esping-Andersen, G, ed. *Welfare States in Transition*. Sage Publications.
- Esping-Andersen, G (2002) ”Towards the Good Society, Once Again?” In Esping-Andersen, G m.fl. (2002) *Why we need a New Welfare State*. Oxford University Press.
- Granqvist, N (2004a) *Kommunundersökningen. Lerum 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Granqvist, N (2004b) *Kommunundersökningen. Stenungsund 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hadenius, S och Nilsson, L (1991) *Ifrågasatt. Den offentliga sektorn i debatt och opinion*. Svensk Informations mediecenter.
- Johansson, F, Nilsson, L och Strömberg, L (2001), *Kommunal demokrati under fyra decennier*. Liber.
- Lundqvist, Lennart J (2001) "Privatisering – varför och varför inte." I Rothstein, Bo (red) *Politik som organisering. förvaltningspolitikens grundproblem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Nilsson, L (2000), "Opinionstrender och medieeffekter." I Fridolf, M (red), *Vem formar politiken i kommunerna?*. SNS Förlag.
- Nilsson, L (2008), "Välfärd, demokrati och service – Skåne 2006". I Nilsson, L och Antoni, R red. *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Strömberg, L (1988) "Offentligt – privat, Svenska Folkets åsikter om privatisering och avreglering." I Holmberg, S och Weibull, L (red), *SOM-undersökningen 1987*, SOM-rapport nr 3. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Persson, J (1999), *Storstadsregionens kontraster. Kommunundersökningarna i Göteborgsregionen 1996-1998*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Proposition 2000/01:36, *Sjukhus med vinstsyfte*.
- Proposition 2006/07:52, *Driftsformer för sjukhus*.
- Proposition 2006/07:57, *Försäljning av vissa statligt ägda företag*.
- Samhälle, Opinion, Samhälle. Västra Götaland 2006*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Segerfeldt, F (2003) *Vatten till salu. Hur företag och marknad kan lösa världens vattenkris*. Pejling nr 44, Timbro.
- Shiva, V (2003) *Krig om vatten: plundring och profit*. Ordfront.
- Socialdepartementet*, Promemoria 2004-06-23.
- Socialdepartementet*, Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10.

MONA SAHLIN THE COMEBACK WOMAN

SÖREN HOLMBERG

Mona Sahlin(s) har inte bara återkommit på toppnivå i svensk politik. Hon har också återkommit i SOM-institutets popularitetsmätningar. Peter Esaiasson var förutseende nog att inkludera Mona Sahlin i SOMs undersökningar 1994 och 1995. Hösten 1994 var hon dåtidens mest populära politiker. Sedan rasade hon dramatiskt året därpå i samband med kontokortsaffären och när hon tog time-out och blev detroniserad som socialdemokraternas kronprinsessa (Esaiasson 1995, 1996).

I SOMs mätning som gäller hur mycket man gillar eller ogillar olika politiker hade Mona Sahlin medeltalet +10 år 1994. Det är ett relativt högt värde på skalan som kan variera mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar).¹ Sahlins genomsnitt på +10 var ett bättre resultat än alla då verksamma partiledare hade, inklusive Ingvar Carlsson (s) som låg bäst till med +9. Fallet blev desto större hösten 1995 då Mona Sahlin registrerades för en uppskattningssiffra på låga -6. Det innebär att Sahlin tappade hela 16 enheter i popularitet på ett enda år. Det utan konkurrens största popularitetsraset som någon svensk politiker råkat ut för sedan SOM började sina mätningar för över tjugo år sedan.

En inte särskilt populär tättrio

Den uppenbara frågan nu när Mona Sahlin har kommit tillbaka igen som svensk toppolitiker och ledare för socialdemokraterna är vad som har hänt med hennes popularitet. Att hon har kommit upp ur den impopularitetsgrop hon föll i 1995 kan vi väl utgå ifrån, men har hon lyckats återta positionen som Sveriges mest uppskattade rikspolitiker?

Resultaten i figur 1 ger svaret. För jämförelsens skull visar vi också mätresultaten för de övriga partiledarna. Redovisningen gäller inte bara hur populära partiledarna är bland samtliga svenskar. Den visar också hur uppskattade de olika partiledarna är bland det egna partiets sympatisörer.

Det visar sig mycket riktigt att Mona Sahlin kommit upp ur gropen från 1995, men också att hon 2007 är med och slåss om titeln Sveriges mest populära partiledare. Men hon är inte ensam på toppen. Hennes genomsnittspopularitet är +2 bland samtliga svars personer. Samma medelsiffra har också Fredrik Reinfeldt (m) och den nye folkpartiledaren Jan Björklund. I Reinfeldts fall innebär resultatet en rejäl ned-

gång sedan valåret 2006 då han hade +11. Hans start har inte varit lyckosam, varken när det gäller den personliga populariteten eller när det gäller alliansregeringens opinionsstöd. För Björklund är dock +2 en bra siffra, klart bättre än företrädarens Lars Leijonborgs (fp) uppskattning på -5 år 2006.

Men när det gäller Mona Sahlin är +2 inte ett odelat positivt resultat. Det är klart sämre än vad hon hade 1994 (+10). Och att vara med och konkurrera om titeln Sveriges mest populära partiledare med ett så jämförelsevis svagt resultat som +2 kan inte kännas tryggt. Alla andra mätår i SOMs historia har vi alltid haft någon eller några partiledare med högre popularitetssiffror än vad topptrion Sahlin, Björklund och Reinfeldt lyckas uppnå 2007. Dagens mest uppskattade partiledare är helt enkelt inte särskilt populära.

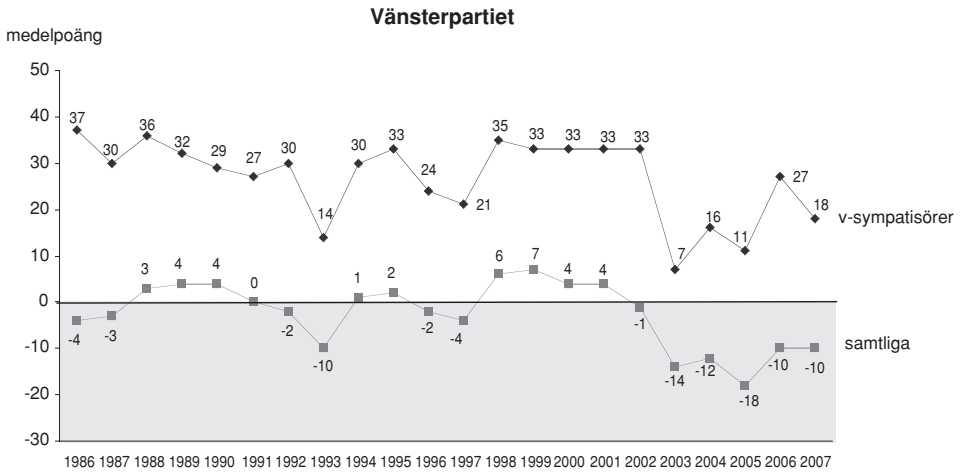
Mest populär i SOMs mät historia har Ingvar Carlsson varit med resultatet +20 1986 och 1987. Carlsson har också varit topplacerad vid inte mindre än sju mät tillfällen (1986-1988, 1991-1993, 1995), senast hans avskedsår 1995 med resultatet +8. Andra svenska partiledare som toppat något eller några år är Bengt Westerberg (1989-1990), Lars Werner (1990), Alf Svensson (1991, 1998-2000), Carl Bildt (1996-1997), Göran Persson (2001-2003) och Fredrik Reinfeldt (2004-2007).

Det är tuffare att komma med på topplistan om man är partiledare för ett mindre parti. Partiledarna för de två stora partierna har en stor fördel eftersom väljare har en klar tendens att ge höga uppskattningspoäng till det egna partiets ledare. Vi vet det eftersom vi mäter partiernas popularitet på samma skala som partiledarnas. Och då visar det sig att korrelationen mellan hur svarspersonerna bedömer ett parti och dess ledare i genomsnitt håller sig kring höga +.75. Människor som tenderar att gilla ett parti mycket tenderar också att gilla partiets ledare mycket. Och tvärtom. Gillar man inte ett parti ogillar man oftast också dess ledare.

Populär bland de egna?

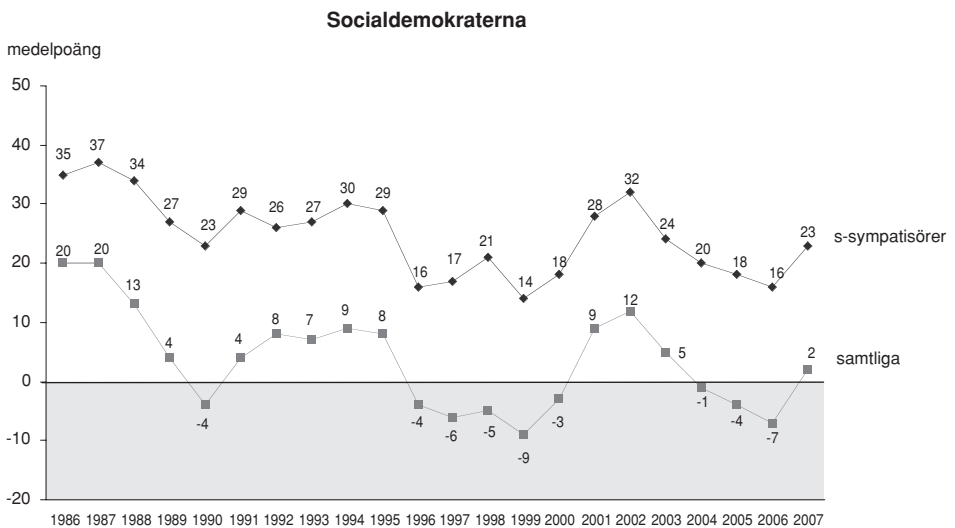
Ett annat sätt att värdera partiledarnas popularitet är följaktligen att studera hur uppskattade de är på hemmaplan, bland sina egna sympatisörer. Då för vi en annan rangordning. Fredrik Reinfeldt toppar då ensam med resultatet +34 bland moderata sympatisörer (ned dock från +38 år 2006), följd av Maud Olofsson (c) på +32 bland centersympatisörer och Göran Hägglund (kd) på +26 bland kd-sympatisörer. Mona Sahlin kommer här först på delad fjärde plats med popularitetssiffran +23 bland socialdemokratiska sympatisörer. Hon delar fjärdeplatsen med miljöpartiets Maria Wetterstrand. Sist kommer Lars Ohly (v) och Peter Eriksson (mp) med +18 respektive +17 bland de egna sympatisörerna. De båda är också de partiledare som hamnar sist i popularitet bland hela svenska folket. Eriksson med -5 och Ohly allra sist med -10.

Figur 1 Partiedarpopularitet (medeltal)

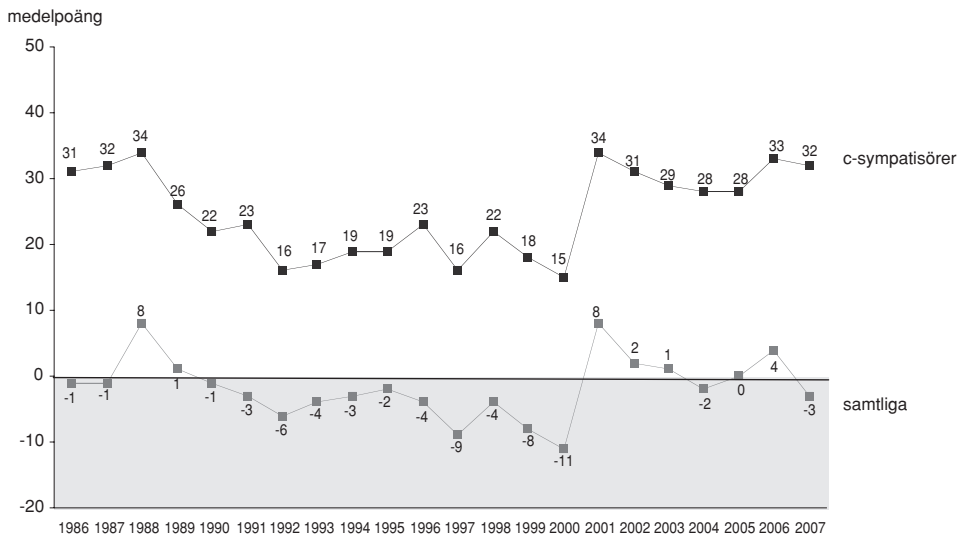
Fråga: "Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de olika partiledarna"

Kommentar: Mätningen gäller Lars Werner 1986-1992, Gudrun Schyman 1993-2002, Ulla Hoffman 2003 och Lars Ohly 2004-2007. Respondenterna fick använda sig av en skala mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar). I redovisningen har resultaten multiplicerats med 10 för att undvika decimaler.

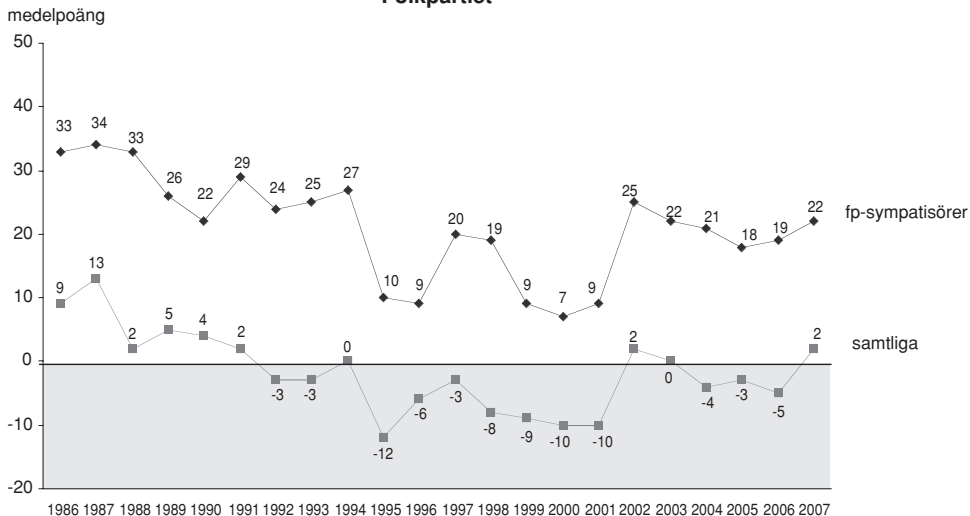
Kommentar: Ingvar Carlsson 1986-1995, Göran Persson 1996-2006. Mona Sahlin 2007.

Centerpartiet

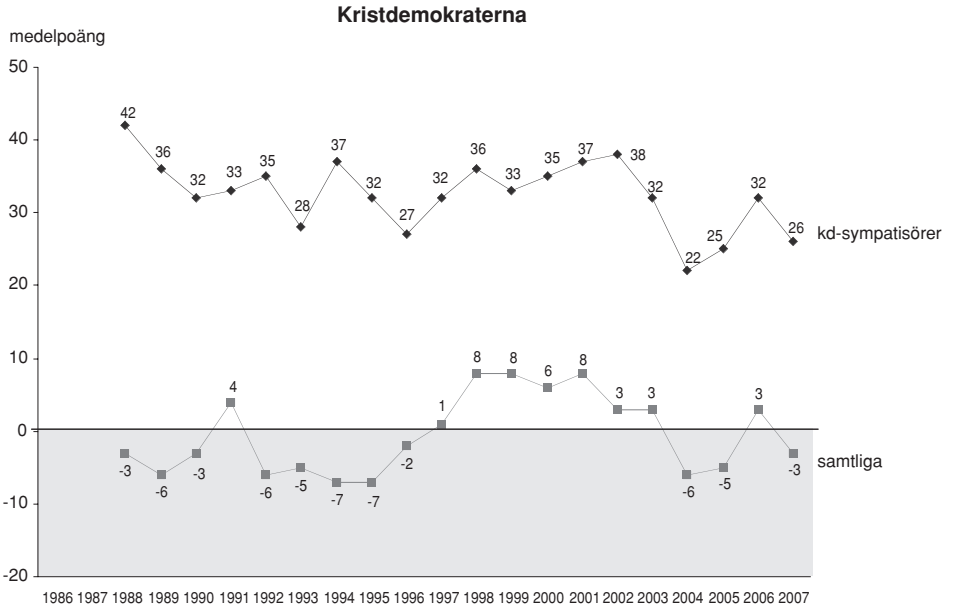

Kommentar: Karin Söder 1986, Olof Johansson 1987-1997, Lennart Daléus 1998-2000, Maud Olofsson 2001-2007.

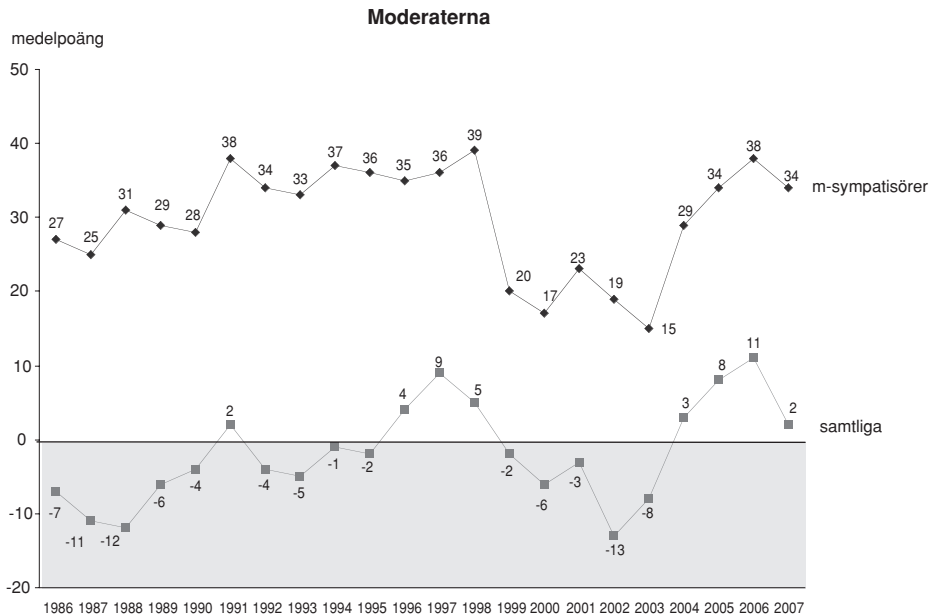
Folkpartiet

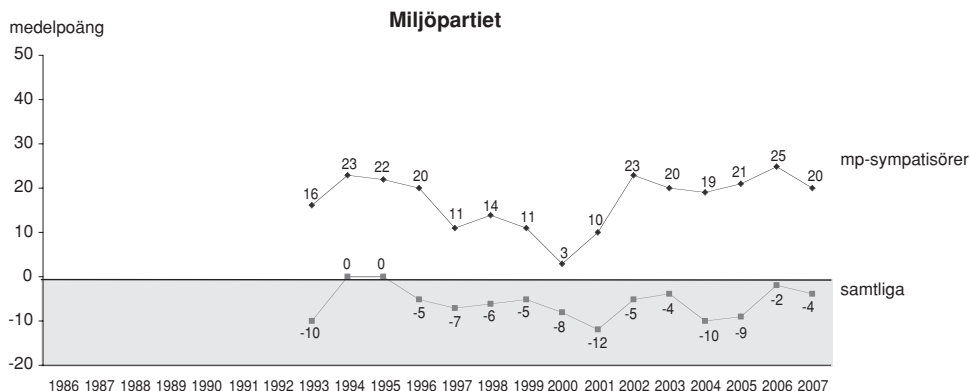
Kommentar: Bengt Westerberg 1986-1994, Maria Leissner 1995-1996, Lars Leijonborg 1997-2006, Jan Björklund 2007.

Kommentar: Alf Svensson 1986-2003, Göran Hägglund 2004-2007.

Kommentar: Carl Bildt 1986-1998, Bo Lundgren 1999-2003, Fredrik Reinfeldt 2004-2007.

Kommentar: Resultaten gäller för mp:s manliga språkrör Birger Schlaug t o m 1997. Därefter är resultaten sammanvägda för kvinnliga och manliga språkrör. 1998 Birger Schlaug och Marianne Samuelsson, 1999 Birger Schlaug och Lotta Nilsson-Hedström, 2000-2001 Matz Hammarström och Lotta Nilsson-Hedström, 2002-2007 Peter Eriksson och Maria Wetterstrand.

Resultat för kvinnliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
mp-sympatisörer	+4	+3	+6	+10	+24	+24	+20	+24	+29	+23
samtliga	-7	-4	-8	-12	-4	-2	-9	-7	+1	-2
Resultat för manliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
mp-sympatisörer	+23	+19	-0	+10	+21	+15	+17	+18	+20	+17
samtliga	-5	-5	-8	-11	-5	-5	-10	-11	-5	-5

Tilläggs bör kanske att resultaten gäller för riksdagspartiernas ledare. Om vi också inkluderar sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson får vi ytterligare en konkurrent om bottenplatsen. Åkesson är 2007 med för första gången i SOMs mätning. Hans popularitet bland samtliga svars personer är bland de lägsta vi någonsin mätt för en nationell politiker (-18). Dock inte i närheten av Vivianne Franzéns (nyd) bottenrekord på -26 från 1994. Bland sd-sympatisörer fick Åkesson +18, alltså ungefär samma låga nivå som Ohly och Eriksson bland sina sympatisörer.

Jimmie Åkesson är (ännu) inte lika känd som de mer etablerade partiernas ledare. Andelen svars personer som anger att de känner till honom var 55 procent 2007. Motsvarande andel för riksdagspartiernas ledare varierar mellan 86 procent för folkpartiets nye partiledare (Jan Björklund) och 99 procent för Fredrik Reinfeldt och Mona Sahlin.²

Ingen kvinnobonus men heller ingen negativ reaktion bland män

Könsfaktorn är naturligtvis intressant när vi för första gången har fått en kvinnlig partiledare för Sveriges största parti. Tidigare forskning kring huruvida kvinnor och

män uppskattar partiledare utifrån könsmissiga grunder har visat på mycket begränsade samband. Det finns en tendens att kvinnor i genomsnitt bedömer alla partiledare något mer positivt än män, och det oavsett kön hos partiledaren. Men därutöver finns en viss könseffekt. Ledande kvinnliga politiker och partiledare tenderar oftast att få något mer uppskattning av kvinnor än av män. Manliga partiledare däremot är i allt väsentligt lika populära eller ogillade bland både kvinnor och män (Esaiasson 1995, Wängnerud 2004).

I SOM-studien 2007 gav kvinnor i genomsnitt +3,7 högre popularitetspoäng till partiledarna än männen. Alla partiledare utom en fick högre uppskattningssiffror bland kvinnor än bland män. Undantaget är Fredrik Reinfeldt som fick 1 enhets högre uppskattning bland män än bland kvinnor. Störst könsskillnader i bedömningarna återfinns för två kvinnliga partiledare. Mest tydligt för Maud Olofsson som var +7 enheter mer populär bland kvinnor än bland män och för Maria Wetterstrand med +6.

För Mona Sahlin är motsvarande siffra +4 enheter mer uppskattad bland kvinnor än bland män.³ Resultatet för Sahlin (+4) är detsamma som genomsnittet för samtliga partiledare. Någon speciell kvinnobonus har alltså inte Mona Sahlin när det gäller populariteten. Men heller inte någon negativ reaktion bland män. Relativt sett är hon lika uppskattad bland kvinnor och män. Det är en slutsats som också Peter Esaiasson drog utifrån sina mer elaborerade analyser baserade på data från 1994-95 (Esaiasson 1995).

Bland socialdemokratiska sympatisörer är Mona Sahlin lika populär i båda könen, +23 bland kvinnor och +23 bland män. Intressant nog har Fredrik Reinfeldt ett liknande könsneutralt stöd bland m-sympatisörer. Bland m-kvinnor får han +34 precis som bland m-män. Två partiledare som dock har en viss könsdifferentiering i uppskattningen bland de egna är Maud Olofsson och Göran Hägglund som båda är mer populär bland kvinnor än bland män på hemmaplan, +5 respektive +9. Men i dessa båda fall är resultatet inte unikt för de egna sympatisörerna. Olofsson och Hägglund är de två partiledare som genomgående är något mer uppskattade bland kvinnor än bland män i alla partigrupper.

Inget dragplåster

Popularitet är inte nödvändigtvis samma sak som dragningskraft på väljarna. På samma sätt behöver inte en svag uppskattning innebära en avgörande nackdel för en partiledare. Valforskningen har visat på förhållandevis begränsade effekter av partiledarnas personliga popularitet. Dragplåster och sänken har funnits i modern svensk valhistoria men de är inte vanliga. I de flest fall kan vi inte spåra några oberoende effekter på valutslagen av olika partiledares popularitet (Oscarsson och Holmberg 2008).

Det mått vi använder i SOM för att uppskatta partiledarnas potentiella förmåga att vinna röster för sina partier bygger på en systematisk jämförelse mellan partile-

darens och partiets popularitet. Ett dragplåster bör vara mer uppskattat än sitt parti för att personligen dra röster. En partiledare som tvärtom är mindre populär än sitt parti löper risken att istället bli ett sänke som åsamkar sitt parti röstförluster. I SOM-undersökningarna mäts partiernas popularitet på samma elvgradiga skala som partiledarnas. Det gör att vi kan studera partiledarnas uppskattning under kontroll för partiernas.

Tabell 1 Partiledarna som dragplåster eller sänken i kampen om opinionen 1986 – 2007 (medeltalsskillnader)

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland samtliga väljare

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07
v	+13	+14	+15	+15	+15	+13	+11	+4	+10	+9	+5	+3	+10	+11	+8	+8	+4	-4	-1	-3	+2	+1
s	+10	+9	+4	+2	±0	+1	±0	-2	-2	+3	-4	-8	-10	-10	-7	-2	+1	-1	-3	-4	-10	-5
mp	-	-	-	-	-	-	-	-7	-2	-5	-5	-5	-6	-4	-2	-4	+1	+4	+1	+1	+1	-3
c	±0	-2	+3	+1	-1	-5	-4	-3	-4	-1	-1	-4	-2	-5	-6	+4	+1	+1	±0	-1	+2	±0
fp	+6	+5	+1	+3	+2	+2	±0	±0	+1	-6	-1	±0	-5	-6	-6	-8	-3	-2	-3	-5	-4	+4
kd	-	-	+5	+3	+4	+4	+3	+4	+5	+5	+5	+8	+8	+8	+8	+8	+7	+7	+2	+2	+6	+5
m	±0	-4	-11	±0	-2	+4	+3	+3	+6	+3	+8	+11	+9	-1	-3	-1	-4	-5	+5	+6	+8	+6
Snitt fem partiledare	+6	+4	+2	+4	+3	+3	+2	±0	+2	+2	+1	±0	±0	-2	-3	±0	-0	-2	-0	-1	-0	+1
Snitt sju partiledare								-1	+2	+1	+1	+1	+1	-1	-1	+1	+1	±0	+0	-1	+1	+1

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland egna sympatisörer

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07
v	-1	±0	±0	+4	+3	-3	-2	-12	-6	±0	-3	-9	±0	+2	±0	-2	-2	-26	-10	-16	-5	-12
s	±0	+1	-1	-1	-4	-4	-5	-5	-4	-2	-8	-9	-10	-13	-11	-4	-2	-3	-5	-10	-16	-8
mp	-	-	-	-	-	-	-	-14	-7	-7	-8	-14	-21	-20	-23	-17	-10	-10	-7	-6	-13	-7
c	-3	-6	-3	-4	-5	-13	-14	-12	-12	-12	-7	-10	-10	-15	-13	+1	-2	-1	-1	±0	-1	±0
fp	+3	+4	-2	+1	-2	±0	-1	+1	-2	-19	-15	-6	-14	-17	-20	-25	-8	-5	-7	-10	-14	-7
kd	-	-	+1	+1	+2	-3	±0	-4	+1	+2	±0	+3	+3	+4	+3	+3	+2	+2	-8	-9	±0	±0
m	-6	-11	-6	-3	-3	+1	+2	±0	+3	+2	+3	+5	+2	-15	-16	-12	-17	-18	-2	±0	+2	-6
Snitt fem partiledare	-1	-3	-2	-1	-2	-4	-4	-6	-5	-6	-6	-6	-6	-12	-12	-8	-6	-11	-5	-7	-7	-5
Snitt sju partiledare								-7	-5	-5	-5	-6	-7	-11	-11	-8	-6	-9	-6	-7	-7	-6

Kommentar: Resultaten visar hur populära partiledarna är i jämförelse med sina egna partier. Differensmättet kan variera mellan +100 (partiledaren mer populär än partiet) och -100 (partiet mer populär än partiledaren). Plusvärden indikerar m a o att partiledaren är mer populär än partiet, medan minusvärden visar att partiledaren är mindre populär än sitt parti. Partiernas och partiledarnas popularitet har mätts på en gillar-ogillar skala med värden mellan +5 (gillar) och -5 (ogillar). Resultaten för mp:s språkrör är sammanvägda fr o m 1998. Dessförinnan gäller resultaten för mp:s manliga språkrör. Snittsiffrorna inkluderar inte resultaten för sd och Jimmie Åkesson. Sd:s popularitet bland samtliga svarande 2007 var -29 och Åkessons uppskattning -18, en skillnad på +11 enheter i partiledarens favör. Bland enbart sd-sympatisörer fick sd uppskattningen +37 mot +18 för Åkesson, en skillnad på -19 enheter till partiledarens nackdel.

Resultaten i tabell 1 visar att vi 2007 inte hade något potentiellt dragplåster bland partiledarna. Ingen partiledare var mer populär än sitt parti bland de egna sympatisörerna. Reinfeldt och Olofsson kom närmast. De var lika uppskattade som sina partier bland moderata respektive centerpartistiska sympatisörer. Övriga partiledare var klart mindre populära än sina partier bland de egna anhängarna. Det gäller speciellt Lars Ohly och Jimmie Åkesson, men också Mona Sahlin, Jan Björklund, Göran Hägglund och miljöpartiets båda språkrör.

För Mona Sahlin är resultatet speciellt bekymmersamt eftersom hon är den av alla partiledare som bland samtliga svars personer har sämst personliga popularitets-siffror relativt det egna partiet. Flera av de borgerliga partiledarna har här klart mer positiva siffror, till exempel Björklund, Reinfeldt och Hägglund. Mona Sahlins personliga uppskattning är +2 bland samtliga svenskar jämfört med +7 för det socialdemokratiska partiet. Hon är alltså klart mindre uppskattad än partiet såväl bland samtliga svars personer (-5) som bland socialdemokratiska sympatisörer (-8). Mona Sahlin är långt ifrån att vara ett potentiellt dragplåster. Dock är hennes resultat bättre än Göran Perssons 2006. Han var -10 enheter mindre populär än socialdemokratiska partiet bland samtliga svenskar och minus hela 16 enheter bland s-sympatisörer.

Titelmatchen 2010

Socialdemokraternas återkomst som ett 40/45-procentsparti i opinionsmätningarna efter valet och partiledarskiftet kan alltså inte tillskrivas Mona Sahlins personliga popularitet. Så uppskattad är hon inte, varken bland svenska folket eller bland de egna. Hon har skakat av sig de dåliga siffrorna från 1995 – året när kontokortsaffären exploderade i media och hon inte blev Ingvar Carlssons efterträdare. Men hon har ännu inte nått upp till den stora uppskattning hon hade när hon var den utvalda kronprinsessan 1994.

Den stora testen kommer dock först 2010. Det är främst då som en partiledare skall var ett dragplåster. Mona Sahlin har inte prövats som ledare i en valrörelse. Hon har först chansen att öva sig i EU-valet 2009. Sedan kommer titelmatchen 2010.

Noter

- ¹ Frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar eller ogillar de politiska partierna och partiledarna (ibland också andra ledande politiker). Svaren kan avges på en skala mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar). Medeltalen har i texten och i resultatredovisningen multiplicerats med 10 för att undvika decimaler.
- ² Kännedomsandelarna för övriga partiledare är: Maud Olofsson 98 procent, Lars Ohly 96, Peter Eriksson 89, Maria Wetterstrand 91 och Göran Hägglund 90

procent. Kännedom är definierad som att svarspersonen satt ett kryss på gillar-ogillarskalan och *inte* kryssat för att personen är okänd. Procentbasen utgörs av de personer som besvarat respektive partiledarfråga med antingen ett uppskattningskryss mellan -5 och +5 eller kryssat för ”personen är okänd för mig”.

- ³ Resultaten för övriga partiledare är: Ohly +4 enheter mer populär bland kvinnor än bland män, Björklund +2, Eriksson +5, Hägglund +4 och Jimmie Åkesson +2.

Referenser

- Esaiasson, Peter (1994). Mosiga Mona och andra historier. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Det gamla riket*. Göteborg: SOM-institutet
- Esaiasson, Peter (1995). Mona Sahlins förlorade popularitet. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Mitt i 90-talet*. Göteborg: SOM-institutet
- Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (2008). *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Wängnerud, Lena (2004). Personfaktorns betydelse. I Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (red) *Kampen om euron*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen

FÖRTROENDET FÖR JO OCH ANDRA OMBUDSMÄN

YLVA NORÉN BRETZER

Justitieombudsmannen (JO) är allmänhetens och medborgarnas företrädare gentemot statsmakten. JO:s uppgift är att säkra att lagarna tillämpas lika för alla medborgare och att rättssäkerheten värnas. Till JO kan man till exempel anmäla om kommuner eller statliga myndigheter inte hanterar ärenden på ett korrekt sätt. JO-ämbetet har funnits sedan 1809 och redan då var det tänkt att JO skulle fungera som allmänhetens värn gentemot myndigheterna. Varje år görs ungefär 5.000 anmälningar till JO, varav omkring 60 procent tas upp till utredning. JO tar även egna initiativ till inspektioner eller utredningar, och de kan även påtala förslag till lagändringar.¹ Idag finns det fyra justitieombudsmän, alla är juridiskt skolade och en av dessa är chefs-JO.

Med anledning av JO-ämbetets förestående jubileum 2009, har SOM-institutet mätt svenskarnas kännedom och förtroende för JO som institution. För att kunna relatera dessa mätningar har vi även mätt kännedom och förtroendenivåer för fyra andra *ombudsmän*, nämligen konsumentombudsmannen (KO), jämställdhetsombudsmannen (JämO), justitiekanslern (JK) och diskrimineringsombudsmannen (DO). Dessa ombudsmannaroller kan sägas vara ett unik svenskt påfund som har kommit att exporteras till andra länders statssystem. Ombudsmän av detta slag är en rest av Montesquieus maktindelningstanke inom den svenska staten, där politik och juridik väger mot varandra (Mattson & Petersson 2003). Trots parlamentarismens tydliga genomslag i och med den nya konstitutionen 1974, har JO-ämbetet fortsatt ansetts som betydelsefullt. En förklaring till det kan finnas i den traditionella uppdelningen mellan de politiska beslutsfunktionerna och de så kallade *självständiga ämbetsverken*. Vissa menar att denna uppdelning mellan de politiska och de myndighetsutövande sfärerna är under omprövning, men det finns ännu alltför lite systematisk forskning för att kunna uttala sig om detta. Däremot är det av stort värde att undersöka JO:s ställning hos den svenska allmänheten 2007 och även relativt andra ombudsmän. Dock kan vi inte uttala oss om huruvida stödet för JO eller kännedomen om JO har ökat eller minskat över tid, eftersom jämförande data saknas.

Vi ställde frågan Vilket förtroende har du för följande institutioner? och angav fem olika ombudsmän som svarsalternativ. Till detta fogades en förtroendskala i fem steg, med ytterpunkterna ”mycket stort förtroende” respektive ”mycket litet förtroende”. Dessutom kunde man svara att man hade ”ingen uppfattning” eller ”känner inte till institutionen”. Som ett första steg redovisas i tabell 1 vilka som inte

känner till institutionen, vilka som saknar uppfattning och vilka som har en uppfattning (dvs de som har svarat på förtroendeskalan). Det visar sig att flest personer har en uppfattning om KO, medan minst andel personer har en uppfattning om DO och JK. Skillnaderna är inte särskilt stora mellan de enskilda grupperna, och i första hand är det ytterligheterna man kan ta fasta på, vilket också gäller senare redovisningar i detta kapitel.

Tabell 1 Vilket förtroende har du för följande institutioner? (procent)

	Känner inte till institutionen	Ingen uppfattning	Har en uppfattning	Summa procent
Konsumentombudsmannen (KO)	5	34	61	100
Jämställdhetsombudsmannen (JämO)	6	37	57	100
Justitieombudsmannen (JO)	7	42	51	100
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)	8	44	48	100
Justitekanslern (JK)	9	43	48	100

Sex av tio tillfrågade har en uppfattning om KO, medan knappt varannan har det om DO och JK. Även om JO har endast varannan svarande en uppfattning. Det är anmärkningsvärt många som saknar uppfattningar om ombudsmännen, mellan 30 – 40 procent, vilket tyder på att dessa personer känner till institutionen men kan inte säga att de känner till vad ombudsmännen gör. Endast 5 procent svarar att de inte känner till KO och 9 procent känner inte till JK. En sammantagen slutsats av detta skulle kunna vara att allmänheten i relativt hög grad känner till ombudsmännen till namnet, men att endast mellan 50-60 procent är beredda att tycka till om dem.

Förtroendet bland dem som har en uppfattning

Låt oss stanna upp vid de 50 – 60 procent som har tyckt till om de fem olika ombudsmännen i undersökningen. Att mäta förtroendet för olika samhällsinstitutioner har blivit allt vanligare inom forskningen på senare år, kanske främst för att man har noterat att förtroendet för de politiska institutionerna har minskat över tid i både USA och i Skandinavien (jfr Elliot 1997; Holmberg 1999; Norén Bretzer 2005). De senare årens forskning har dock visat att det beror lite på hur man mäter, vilka indikatorer man väljer och vilka tidsintervall. Intresset för frågan om allmänhetens förtroende har också spridit sig till exempelvis frågan om förtroendet för

universiteten eller för polis- och rättsväsendet. I och med denna breddning av hela förtroendebatten är det också av stort intresse att stanna upp vid några av de ombudsmannafunktioner som vi har inom den svenska statsapparaten. I tabell 2 redovisas procentandelar och balansmått för de personer som har en uppfattning om dessa olika ombudsmannaroller.

Tabell 2 Förtroende för ombudsmän hos dem som har en uppfattning

	Mycket/ ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska/ mycket litet förtroende	Summa procent	Balans- mått	Antal personer
Konsumentombudsmannen (KO)	60	34	6	100	54	974
Justitiekanslern (JK)	51	40	9	100	42	758
Justitieombudsmannen (JO)	50	42	8	100	42	807
Jämställdhetsombudsmannen (JämO)	45	42	13	100	32	907
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)	34	49	17	100	17	752

Kommentar: Balansmättet anger procentandel positiva svar minus procentandel negativa.

KO är den mest förtroendeingivande av de nämnda fem ämbetsmannafunktionerna, medan DO är den minst förtroendeingivande. Andelen positiva är hela 60 procent av dem som har en uppfattning om KO, medan endast 34 procent är positivt inställda till DO. Visserligen är andelen indifferent så stor som 49 procent, av dem som har en uppfattning om DO, vilket i princip är hälften av de svarande, men det är också tydligt att andelen med negativt förtroende är som störst då det gäller DO. Förtroendet för JO, som jag i första hand fokuserar på i detta kapitel, hamnar på en mellannivå, där både JO och JK visar sig ha ett något lägre förtroende än KO, men ändå högre än både JämO och DO.

Vad kan då förklara förtroendet för JO? Två frågor man kan ställa sig är dels vilken betydelse det kan ha att man själv har *kännet* om hur man överklagar ett myndighetsbeslut, dels betydelsen av att ha *egen erfarenhet* av att överklaga eller att känna någon som har gjort det. Tabell 3 visar att 30 procent har blivit felaktigt eller orättvist behandlad av en offentlig myndighet eller tjänsteman. Av dessa känner 28 procent till att man har möjlighet att anmäla sådant. Bland personer som *saknar erfarenhet* av felbehandling är motsvarande andel 26 procent. Erfarenheten av att bli felbehandlad tycks här inte påverka kännet om att kunna överklaga särskilt mycket.

Tabell 3 Att bli felaktigt eller orättvist behandlad av myndighet eller tjänsteman (procent)

Har det under de senaste 12 månaderna hänt att du eller någon nära anhörig/vän blivit felaktigt eller orättvist behandlad av en offentlig myndighet eller tjänsteman?		Om du själv eller någon annan skulle bli felaktigt eller orättvist behandlad av en offentlig myndighet eller tjänsteman, känner du till att du har möjlighet att anmäla det?			
		Ja	Nej	Summa procent	Antal personer
Nej		26	74	100	1131
Ja, en eller flera ggr		28	72	100	479

Kommentar: På frågan om man känner till möjligheten att anmäla gavs svarsalternativen *Nej*, eller *Ja, men jag vet inte vart jag skulle vända mig*; *Ja, och jag vet vart jag skulle vända mig*; samt *Ja, och jag har tidigare gjort anmälan*. Kategori *Nej* avser här både de som svarat "Nej" och de som har svarat "Ja, men jag vet inte vart jag skulle vända mig".

Av de totalt 1.610 personer som besvarade de två frågorna har 1.131 personer aldrig blivit orättvist behandlade. Av de 479 personer som hade erfarenhet av orättvis behandling kände 28 procent till att de kunde överklaga (de visste vart de skulle vända sig och/eller hade tidigare gjort anmälan), medan 72 procent inte visste vart de skulle vända sig. Förhållandena var nästan identiska för gruppen som inte hade erfarenhet av felbehandling, själv eller i den nära bekantskapskretsen. Av detta drar jag slutsatsen att *erfarenhet* av myndighetsfel-behandling i sig inte påverkar kunskapen om att kunna överklaga ett sådant beslut.² Nästa fråga är om vi kan visa att *erfarenhet av myndighetsfelbehandling* eller om *kunskap* om att överklaga påverkar det allmänna förtroendet för JO, eller ej.

Betydelsen av erfarenhet och kännedom

Kan *erfarenhet av myndighetsfelbehandling* och/eller *kunskap om att överklaga* var för sig ha en betydelse för allmänhetens förtroende för JO-ämbetet? Tabell 4 visar att den egna erfarenheten av myndighetsfelbehandling (för egen del eller i vänskretsen) faktiskt ökar förtroendet för JO något, även om skillnaden inte är statistiskt säkerställd. Den mest positiva nyheten här är att den egna erfarenheten stärker förtroendet för JO – det minskar inte – vilket också hade kunnat vara en tänkbar effekt. Det pekar på att de som har drabbats av myndigheternas övertramp också uppfattar att JO spelar den roll han/hon ska. De som har lägst förtroende för JO har heller inte någon egen erfarenhet av myndighetsfel.

Tabell 4 Förtroendet för JO efter erfarenhet och kännedom

Vilket förtroende har du för JO?

100=Mycket stort förtroende; 0=Mycket litet förtroende

	JO-förtroende	Antal totalt
Erfarenhet av myndighetsfelbehandling	+8	
Ja, flera gånger	66	52
Ja, någon gång	60	186
Nej	58	560
Kännedom om anmälan	+6	
Nej	62	496
Ja (jag vet vart jag skulle vända mig/ jag har tidigare gjort anmälan)	68	298

Kommentar: Fet markering indikerar signifikanta skillnader på 95-procentsnivån. Redovisningen baseras på frågan Vilket förtroende har du för följande institutioner?

Svarsalternativen var Mycket stort förtroende (100), Ganska stort förtroende (75), Varken stort eller litet förtroende (50), Ganska litet förtroende (25), samt Mycket litet förtroende (0). Även alternativen ”Känner inte till institutionen” eller ”Ingen uppfattning” var möjliga. Redovisningen ovan anger medelvärdet för de personer som har avgett svar på förtroendeskalan (dvs alternativen mellan 0 och 100; jfr med kolumn ”har en uppfattning” i tabell 1). Feta differensangivelser markerar signifikans.

Bland personer som känner till vart man vänder sig vid en myndighetsfelbehandling ökar förtroendet för JO bland de som har denna kunskap. Denna effekt är dessutom signifikant, så troligen skulle det säkraste sättet att öka förtroendet för JO vara att öka kännedomen bland allmänheten om hur en JO-anmälan kan göras. Det kan ju också tyckas mer naturligt att om kunskapen om JO ökar, och om hur anmälningar görs, så kan denna kunskap aktiveras av den enskilde medborgaren ifall han eller hon eventuellt skulle drabbas av ett myndighetsfel.

Andra förklaringar till förtroendet för JO och andra ombudsmän

Kännedom om hur anmälan görs vid ett myndighetsfel påverkar förtroendet för JO-institutionen i positiv riktning. Rimligtvis finns det även andra mer bakomliggande, strukturella faktorer som också kan förklara vilka grupper i samhället som har högre eller lägre förtroende för JO eller för någon av de andra ombudsmännen. I tabell 5 prövas några sådana förklaringar, och de variabler jag har valt ut är *ålder, utbildning, politiskt intresse, morgontidningsläsning, partisynpati, stad-land* och *kön*.³

Tabell 5 Förtroendet för olika ombudsmän (medelvärde)

	KO	JK	JO	JämO	DO	Högst /lägst
<i>Medelvärde totalt:</i>	67	64	64	60	55	
Ålder	+3	+7	+12	+2	0	
15-19 år	*	*	*	*	*	*
20-29 år	64	60	55	59	54	+10
30-39 år	69	61	61	58	52	+17
40-49 år	67	65	65	60	56	+11
50-59 år	70	65	66	61	56	+14
60-75 år	67	67	67	61	54	+13
Utbildning	+4	+8	+7	+1	0	
Låg (grundskola)	66	60	61	60	56	+10
Medellåg (gymnasium, folkhögskola)	64	60	59	57	52	+12
Medelhög (läst vid universitet)	69	69	67	62	56	+13
Hög (examen från universitet)	70	68	68	61	56	+14
Politiskt intresse	+3	+9	+10	+2	+3	
Mycket/ganska intresserad	68	67	67	61	56	+12
Inte särskilt/allt intresserad	65	58	57	59	53	+12
Morgontidningsläsning	+3	+7	+7	+1	+4	
6-7 dgr/vecka	68	66	66	61	56	+12
1-5 dgr/vecka	67	62	61	58	54	+13
Mer sällan	65	59	59	60	52	+13
Partisynpati		+10				
Vänsterpartiet	*	*	*	*	*	
Socialdemokraterna	67	63	64	62	56	+11
Centerpartiet	67	73	68	60	*	+7
Folkpartiet	71	73	69	63	61	+10
Moderaterna	67	65	65	58	53	+14
Kristdemokraterna	*	*	*	*	*	*
Miljöpartiet	67	66	66	65	59	+8
Annat parti	*	*	*	*	*	*
Stad-land	+3	+5	+4	+4	+1	
Stockholm, Gbg, Malmö	69	68	68	63	57	+12
Stad eller större tätort	68	64	63	59	54	+14
Mindre tätort	65	63	62	60	54	+11
Ren landsbygd	66	63	64	59	56	+10
Kön	+2	-1	-2	+4	+6	
Kvinna	68	64	63	62	58	+10
Man	66	65	65	58	52	+14

Kommentar: *=för få svarspersoner för att kunna redovisas statistiskt. Principen för förtroende-medelvärden följer mönstret från tabell 4.

De svarandes *ålder* kan antas ha en betydelse för förtroendet för JO därför att låg ålder vanligen innebär mindre kunskap och kännedom. En ung människa har inte haft anledning att fundera så mycket över vad JO är – rent statistiskt sett – även om det förstås också finns unga som känner till JO och kan säga sig ha en uppfattning om ämbetet. I Tabell 5 bekräftas detta antagande, mellan de yngsta svarspersonerna (20-29 år) och de äldsta (60-75 år) skiljer sig förtroendemedelvärdet 12 enheter till de äldres fördel. Förtroendet blir högre med stigande ålder för alla undersökta ombudsmannaroller, utom för DO, där ålder saknar betydelse. Åldersfaktorn är dock störst för JO och något lägre för JK, medan förtroendeskillnaderna är försumbara mellan de yngre och äldre då vi talar om KO och JämO.

Utbildning är en förklaring man gärna vill pröva. Tanken är att högutbildade mer sannolikt känner till JO-ämbetet och därför också har en uppfattning om det. Sannolikt läser högutbildade oftare *morgontidningen* (och tar oftare del även av andra media), vilket borde bidra till kännedomen om JO och att man kan ange vilket förtroende man hyser för denna ombudsmannafunktion. För både JO och JK återfinns också mycket riktigt signifikanta effekter i detta avseende; högutbildade hyser ett högre förtroende. Likaså har de som oftare läser morgontidning ett signifikant högre förtroende för båda institutionerna, medan motsvarande effekter ej återfinns för övriga ombudsmän (KO, JämO och DO). Troligen är det i princip samma grupper som är högutbildade och som läser morgontidning. I tabell 5 finner vi även att de *politiskt intresserade* har ett högre förtroende för både JO, JK och KO jämfört med politiskt ointresserade personer, medan inga reella skillnader finns mellan dessa grupper beträffande JämO och KO.

Partisynpati är intressant att analysera ombudsmannaförtroendet emot, även om det tycks lite långsökt att personer med någon viss partipreferens skulle hysa ett högre förtroende av något slag. De flesta skillnader här visar sig heller inte vara signifikanta, och kanske är det av ett större intresse här att se vilka ombudsmannafunktioner som gillas mest eller minst inom ett och samma parti. Till exempel kan noteras att både moderater och socialdemokrater har högst förtroende för KO och lägst för DO (skillnad +14 för moderater, +11 för socialdemokrater).

Genom att undersöka faktorn *stad-land* prövas huruvida förtroendenivåerna skiljer sig mellan personer bosatta i storstäderna, i mindre tätorter eller på landsbygden. Redovisningen i tabell 5 visar att signifikanta sådana skillnader saknas. Förvisso finns det vissa marginella sådana skillnader i materialet, men det är dock alltför litet för att kunna säkerställas statistiskt.

Kön är en intressant fråga, inte minst vad gäller de ämbeten som behandlar diskrimineringsfrågor av olika slag. Mycket riktigt, det visar sig att signifikanta skillnader återfinns mellan män och kvinnor just beträffande förtroendet för JämO och DO, medan sådana skillnader saknas beträffande exempelvis JO. Möjligen kan kvinnor ha något lägre förtroende jämfört med män beträffande JO och JK, men materialet är för litet för ett sådant konstaterande. Här kan vi endast tolka detta som en indikation.

Vilka har förtroende för JO?

Till att börja med ska sägas att endast varannan person av de som har deltagit i denna undersökning om JO har en uppfattning om ämbetet. Varannan svarande har angivit att hon eller han inte känner till institutionen eller inte har någon uppfattning. Bland de återstående som har en uppfattning om JO har 50 procent ”mycket eller ganska stort” förtroende, medan 42 procent har ”varken stort eller litet förtroende” för JO och endast 8 procent har ”mycket eller ganska litet” förtroende. Förtroendet för JO-ämbetet är i paritet med förtroendet för JK, medan förtroendet för KO ligger något högre och förtroendet för JämO och DO är något lägre. I övrigt kan vi inte göra några jämförelser över tid, då tidigare sådan forskning saknas.

Drygt var fjärde, 27 procent, vet hur han eller hon ska överklaga ett myndighetsfel, och 8 procent har även själva gjort en anmälan tidigare. *Kännedom* eller kunskap om hur man gör en JO-anmälan ökar chansen för ett högre förtroende för JO, medan erfarenheten att bli felbehandlad av myndigheter inte lika säkert bidrar till ett ökat förtroende för JO. Andra grupper i samhället som tydligt har ett högre förtroende för JO är *högutbildade*, och personer som *läser morgontidning*, och de som är *politiskt intresserade*. Den kanske viktigaste faktorn är *ålder*, med stigande ålder ökar chansen för ett högre förtroende för JO-ämbetet. Kort kan detta sammanfattas med att äldre personer som har utvecklat ett politiskt intresse, eventuellt via utbildning, är de som har det högsta förtroendet för JO. Motsatt, de grupper som har det lägsta förtroendet för JO är därmed 20-29-åringar som saknar ett politiskt intresse, som inte läser morgontidning och som heller inte har kunskap om när ett överklagande kan bli aktuellt.

En fortsatt fråga som väcks utifrån denna undersökning är huruvida de som faktiskt gör en JO-anmälan tillhör de mer högutbildade samhällsskikten, eller om alla delar av samhället finns företrätt bland anmälarna. Ett ämbete som ska tillse att medborgarna inte drabbas av myndighetsmissbruk, korruption eller på annat sätt drabbas av rättsosäkerhet (ojämlikhet inför lagen), bör då nyttjas lika av alla delar av befolkningen. Svårigheten torde dock vara att en sådan studie skulle kräva att alla som gjorde en JO-anmälan också angav ingående personuppgifter, vilket skulle kunna uppfattas som kränkande och skulle i värsta fall även påverka anmälningsbenägenheten. I stället torde det vara av större vikt att JO mer aktivt försöker identifiera de grupper som har lägst kunskap om och förtroende för JO, för att mer aktivt informera om sin verksamhet i dessa grupper.

En spännande fråga är hur JO har kunnat överleva både konstitutionella och samhälleliga förändringar fram tills idag, en fråga som också behandlas utförligt i Jesper Ekroths avhandling. Han pekar på att JO genom sina kritiska och rättsväglärande uttalanden bidrar till en god kontakt med medborgarna. Detta leder även till att en god förvaltningssed utvecklas (Ekroth 2001:329). Ekroth menar även att JO har ett tydligt medborgarperspektiv i sin verksamhet. Huruvida denna linje

kommer att ligga fast för JO:s fortsatta verksamhet, eller om ökad parlamentarisk lydnad kommer att eftersträvas, är en öppen fråga. Vad som avses med *likhet inför lagen* kan komma att tolkas olika inom detta spänningsfält, och framtiden får utvisa huruvida JO:s roll kommer att omprövas, eller om den nuvarande rollen ligger relativt fast.

Noter

- ¹ En klagan ska gälla myndigheter eller handläggares sätt att hantera ärenden, inte själva sakfrågan i sig eller att ”fel beslut” har fattats. Inte heller kan man klaga på regeringen eller enskilda politiker.
- ² Motsvarande resultat nås även om svarsalternativet ”Ja, men jag vet inte vart jag skulle vända mig” förs till kategorin ”Ja”. Ställningarna blir då 19 – 81 för de som inte har blivit felbehandlade, och 21 – 79 för de som har blivit det.
- ³ Det hade även varit intressant att analysera förtroendet för JO gentemot födelseland [Sverige, Norden, Europa, utanför Europa], men antalet svaranden utanför Sverige var för litet (n=709, 21, 16, 14).

Referenser

- Ekroth, Jesper. (2001). *JO-ämbetet: En offentlighetsrättslig studie*. Juridiska institutionen: Stockholms universitet.
- Elliot, Maria. (1997). *Förtroendet för medierna*. Göteborg: JMG vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, S. (1999). “Down and Down We Go: Political Trust in Sweden” in Norris, P. (eds.) *Critical Citizens*. Oxford University Press.
- Mattson, I. & Petersson, O., Red. (2003). *Svensk Författningspolitik*. SNS Förlag: Stockholm.
- Norén Bretzer, Ylva. (2005). *Att förklara politiskt förtroende: Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

Den sociala världen

DE SOCIALA KLASSERNAS SKILDA VÄRLDAR

MARIA OSKARSON

Sverige beskrivs ofta som ett av världens mest jämlika och homogena länder. Men Satt ett land är mer jämlikt än ett annat innebär inte att alla människor lever under samma förhållanden, bara att skillnaderna är mindre än i andra länder. Som så ofta beror sanningshalten i påståendet på vad man jämför med. Att människor i Sverige lever under olika villkor, med olika materiell levnadsstandard och med olika livsstil blir tydligt under en spårvagnsfärd från ändhållplats till ändhållplats i Göteborg, eller om man rör sig från Stureplan i Stockholms city till någon av Bergslagens nedläggningsdrabbade småorter. En sådan exposé visar att det som brukar kallas klass, och klasstillhörighet är väsentligt för sociala, kulturella och politiska förhållanden. Oavsett vad man mer specifikt lägger in i begreppet klass och klasstillhörighet visar otaliga studier att människors sociala situation i termer av position på arbetsmarknaden och i samhället spelar roll för levnadsförhållanden livsstil och politiska uppfattningar. Så har det varit så länge vi sysslat med samhällsvetenskaplig forskning. Även om denna typ av samband i vissa fall är svagare idag än för några decennier sedan är de fortfarande betydelsefulla för samhällsvetenskapliga analyser.

Detta kapitel syftar till att presentera en översiktlig ögonblicksbild av de sociala klassernas skilda världar. Betydelsen av klasstillhörighet ska relateras till tre sfärer av människors liv: Materiell levnadsstandard och ekonomi, livsstil och välbefinnande samt politiska attityder och partisympati. Men innan denna bild av Sverige 2007 kan presenteras måste vi ringa in vad som här avses med social klass.

Vad är klass?

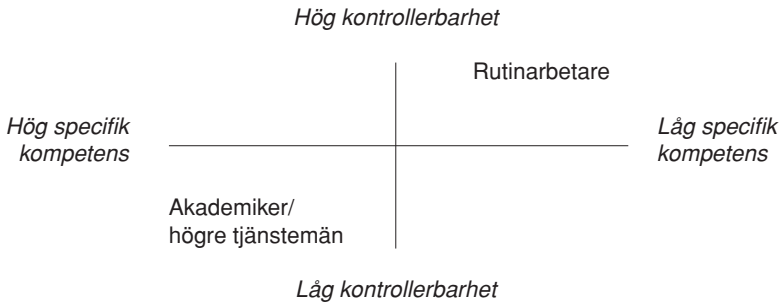
Vad som ska avses med begreppet klass är inte entydigt. Det finns en rad olika perspektiv som pekar på olika aspekter av social position som differentierar olika grupper från varandra i socialt, ekonomiskt och politiskt avseende. Ändå är begreppet klass eller social klass centralt för samhällsvetenskaplig forskning. En sökning på Google Scholar på ”*social class*” ger cirka 1 230 000 träffar¹. Huvudlinjerna i olika definitioner av klass kan härledas tillbaka till två av samhällsvetenskapens giganter – Karl Marx respektive Max Weber. Karl Marx definierade klasser utifrån relationen till produktionsmedlen. Max Weber vidgade förståelsen av klass till att förutom ekonomiska förhållanden också beakta sociala och politiska förhållanden. För Weber utgjorde graden av kontroll över de egna livschanserna den centrala beståndsdelen i klassbegreppet. Möjligheten till kontroll är i sin tur bestämd av en rad faktorer – inkomst, status samt tillgång till makt i företag och politiska organi-

sationer. I modern samhällsvetenskap talar man idag om klassdefinitioner baserade på anställningsrelationer, definitioner utifrån status samt olika typer av kommunitära definitioner av klass (Svallfors 2004: 19ff.). Det perspektiv som är det förhärskande idag utgår från att klasskillnader uppkommer från ägande eller avsaknad av ägande och från de anställningsrelationer som följer av detta, främst avseende kontroll över det egna arbetet och typen av anställningskontrakt. Klasser kan därmed ses som ”grupperingar av positioner på arbetsmarknad och i produktionsenheter, vilka operationaliseras genom en kombination av yrkestitlar och anställningsrelationer” (Svallfors 2004: 19; även Scott 2002). Det innebär ett förhållandevis snävt klassbegrepp som ibland likställs med ekonomisk klass, och där klasstillhörighetens samband med exempelvis livsstil, värderingar, mobilitet och organisation ses som empiriska frågor snarare än inbegrips i själva definitionen och operationaliseringen av klass.²

Som framgår är det gängse sättet att analysera klass att utgå från yrkesbenämningar och eventuell ytterligare information om ägande och/eller anställningsförhållanden. Det innebär att klass operationaliseras empiriskt som grupperingar av yrken, vilket innebär att hur yrken kodas blir av stor vikt. Yrkeskodning och kategoriseringar i olika klasser ligger därmed på olika teoretisk och analytisk nivå. När statistik över social position började samlas in var denna distinktion i många avseenden inte tydlig, men allt eftersom den samhällsvetenskapliga forskningen liksom teknikerna för statistisk analys utvecklats är distinktionen alltmer central. Då social klass är en av samhällsvetenskapens mest centrala variabler, antingen som uttryck för samhällets sociala stratifiering eller som bakgrundsvariabel för analyser av olika aspekter av sociala och politiska förhållanden, är det väsentligt att eftersträva en god teoretisk och operationell validitet och hög reliabilitet i klassificeringarna. SOM-undersökningarna kodar därför sedan 2005 yrke med den svenska standardklassificeringen SSYK, som är framtagen av SCB. Den är mycket lik de internationella standards som används, och innebär att det är möjligt att använda de flesta klassoperationaliseringar som används i internationell forskning även på SOM-undersökningarna.³

European Socio-economic Classification (ESeC)

Det finns som sagt en rad olika sätt att operationalisera klass. *European Socio-economic Classification* är en ny klassindelingsstandard som utvecklats inom ramen för det sjätte ramprogrammet i EU, i syfte att skapa en europeisk standard.⁴ Liksom för de flesta andra klassscheman är en grundläggande distinktion den mellan anställda och företagare/egenanställda. Avseende egenanställda urskiljs företagare med fler än 10 anställda från företagare med få eller inga anställda, samt företagare inom jordbruk från övriga. Bland de anställda grupperas yrken utifrån de teoretiska dimensionerna i John Goldthorpes klassschema EGP, dvs. specifik kompetens (*human capital requirements*) och kontrollerbarhet.⁵ Dessa dimensioner illustreras i figur 1.

Figur 1 Dimensioner i klassbegreppet

Utifrån klassificering längs dessa båda dimensioner urskiljs i ESeC sju klasspositioner bland anställda, en för småföretagare/egenanställda samt en för jordbrukare. Företagare med fler än 10 personer förs till de högre tjänstemännen, då de i denna typ av undersökningar är för få för att utgöra en separat kategori. I originalklassificeringen av ESeC utgör en tionde grupp personer som är arbetslösa. Här har även personer i arbetsmarknadsåtgärder samt förtidspensionerade förts till denna kategori så att den inbegriper personer som ej är sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden. Detta ger alltså ett schema med 10 grupper vilka presenteras i tabell 1. Då det ännu inte finns några ”officiella” beteckningar för de olika klasspositionerna på svenska, är de benämningar som används här preliminära.

Tabell 1 Klasspositioner i European Socio-economic Classification (ESeC)

	Procent	Antal
Högre tjänstemän, ledande befattningar & större företagare	13,8	341
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	21,8	541
Lägre tjänstemän	11,5	284
Småföretagare	4,8	118
Jordbrukare	1,7	41
Arbetsledare och tekniker	6,9	171
Service, försäljning och enklare kontorsarbete	14,3	353
Lägre tekniker, kvalificerade industriarbetare	7,2	179
Rutinanställning, okvalificerat industriarbete	9,5	235
Arbetslösa/förtidspensionerade	8,6	214
Total	100,0	2477

Kommentar: resultaten bygger på data från 2007 års SOM-studie. Studerande samt personer som ej uppgett yrkestillhörighet är ej inkluderade. Ålderspensionärer är kodade efter tidigare yrke.

Den enskilt största gruppen i ESeC är tjänstemän i mellanställning och mellanchefer. Detta inbegriper yrken som lärare, ekonomichef och civilingenjör i mellanställning. Näst största grupp är service och försäljning. Jordbrukarna utgör en mycket liten grupp, och kunde kanske läggas ihop med småföretagare. Då det kommer att framgå i följande grupper att jordbruare och småföretagare dock inte är så lika i de avseenden som kommer att redovisas behålls jordbrukare som separat klassposition här, men det handlar som sagt om få personer varför resultaten blir osäkra. Den kategorisering som görs av personer utanför den reguljära arbetsmarknaden kan naturligtvis diskuteras. Här inbegriper den alltså arbetslösa, personer i olika typer av arbetsmarknadsåtgärder eller arbetsmarknadsutbildning samt förtidspensionerade. Sammantaget utgör denna grupp 8,6 procent av samtliga som kunnat klassificeras utifrån arbetsmarknadsrelation.

Att klassposition har samband med hur man lever ligger nästan i själva definitionen. I tabell 1 redovisas några exempel på detta. Procentbasen är respektive klass, det vill säga hur stor andel av klassen som förts till en viss kategori.

Tabell 2 Social sammansättning och klassposition. Procent av respektive klass

	30-39 år	50-59 år	kvinnor	Minst en förälder uppväxt utanför Sverige	Univer- sitets- utbild- ning	Obliga- torisk utbild- ning	bosatta i stor stad	mindre tätort
Högre tjänstemän, ledande befattningar & större företagare	23	19	32	14	93	6	26	12
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	18	19	53	12	46	5	21	16
Lägre tjänstemän	14	21	77	12	22	12	19	23
Småföretagare	20	19	36	11	8	26	14	31
Jordbrukare	7	15	27	3	7	54	5	10
Arbetsledare och tekniker	18	10	31	14	5	28	15	24
Service, försäljning och enkla kontorsarbete	18	20	80	10	4	31	12	26
Lägre tekniker, kvalifi- cerade industriarbetare	8	17	8	8	1	54	7	26
Rutinanställning, okvalifi- cerat industriarbete	12	19	39	10	3	48	6	25
Arbetslösa/förtids- pensionerade	9	28	67	25	13	37	13	24
Samtliga	16	19	51	13	24	23	16	21

Kommentar: Observera att samtliga avser dem som kunnat klassificeras enligt ESeC och inte samtliga svarspersoner.

När det gäller åldersammansättning framgår tydligt att grupperna lägre tekniker och industriarbetare, rutinarbetare samt de som befinner sig utanför den reguljära arbetsmarknaden i högre utsträckning består av personer över 50 år. Gruppen akademiker och ledande befattningar å andra sidan har en viss överrepresentation i åldergruppen 30 – 39 år, vilket delvis återspeglar att yngre generationer generellt har en högre utbildning, men sannolikt också att en del akademikeryrken tillkommit eller expanderat under senare år, exempelvis inom IT-sektorn. Att den svenska arbetsmarknaden är tydligt könssegregerad återspeglas här genom att gruppen ”lägre tekniker” endast består av 8 procent kvinnor, medan service och försäljning till 80 procent består av kvinnor. Tabellen återspeglar också en betydelse av etniskt bakgrund för klassposition. Här har gruppen med minst en förälder uppvuxen utanför Sverige urskiljts, och den grupp där denna grupp är tydligast överrepresenterad är bland dem utanför den reguljära arbetsmarknaden, men också bland småföretagare.

Klassindelningen baseras till viss del på utbildningsnivå. Gruppen högre tjänstemän är till absolut övervägande del universitetsutbildad, medan andelen med enbart obligatorisk utbildning är högst bland jordbrukare och lägre tekniker. Utbildningsnivå är emellertid nära förknippat med ålder, då det främst är medelålders och äldre som enbart har obligatorisk utbildning. Den absoluta merparten av de yngre generationerna har även gått igenom gymnasiet. Tabellen visar också att befolkningens sammansättning skiljer sig mellan storstäderna (Stockholm, Göteborg och Malmö) och mindre tätorter. Högre tjänstemän och tjänstemän i mellanställning är överrepresenterade i storstäderna, medan lägre tekniker och rutinarbetare är överrepresenterade i de mindre tätorterna. Städer i mellanstorlek ligger i huvudsak mellan storstäderna och de mindre tätorterna i sin befolkningssammansättning.

Spelar klass någon roll?

Mycket talar för att en individs klassposition har betydelse för livsvillkor, och även för politiska åsikter. I det följande ska social klassposition relateras till tre olika sfärer: ekonomi och levnadsstandard, livsstil och subjektivt välbefinnande samt politiska uppfattningar. Procentbasen är genomgående klasspositionen, och på nedersta raden redovisas procentskillnaden mellan grupperna ”högre tjänstemän och företagare” respektive ”rutinarbetare”, vilket ger en uppfattning om betydelsen av social klass.

Ofta är det den materiella levnadsstandard som ses som en av de främsta indikatorerna på materiell klass, vilket illustreras i tabell 3. Att exempelvis över 60 procent av grupperna högre tjänstemän och småföretagare bor i egenägd villa, jämfört med 50 procent av de okvalificerade industriarbetarna, är således knappast någon nyhet, eller att det motsatta mönstret finns för boende i hyresrätt. Ser vi till tillgång till fritidshus eller fritidsbåt återfinns motsvarande skillnader. Skillnaderna i materiell levnadsstandard som de framkommer i tabell 3 får betraktas som förhål-

landevis måttliga och i viss mening underskattas skillnaderna. Villaboende har ett samband med var i landet man bor då en villa i exempelvis Stockholm är betydligt dyrare än i mindre tätorter på längre avstånd från storstäderna, samtidigt som utbudet av hyreslägenheter är större. Att ha fritidshus inkluderar allt från exempelvis en sommarvilla i Falsterbo till ett enkelt torp i norra Värmland, liksom att ha fritidsbåt kan äsyfta allt från en enkel eka till en stor och exklusiv motorbåt.

Tabell 3 Levnadsstandard i olika sociala klasser. Procent av respektive klass

	Bor i villa	Hyr bostad	Har fritids- hus	Har fritids- båt	Hushålls- inkomst under 400 000	Egen ekonomi förbättrats senaste 12 mån	Förväntar bättre egen ekonomi kommande 12 mån	Generell förbättring senaste årtiondena (mkt+ngt)
Akademiker, Ledande befattningar & större företagare	65	19	34	28	26	45	34	62
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	60	24	33	23	38	38	26	53
Lägre tjänstemän	63	18	26	20	34	30	21	42
Småföretagare	70	17	30	29	65	27	35	47
Jordbrukare	61	13	15	12	82	8	15	38
Arbetsledare och tekniker	65	21	24	27	54	25	22	46
Service, försäljning och enklare kontorsarbete	54	31	23	16	58	31	26	41
Lägre tekniker, kvalifice- rade industriarbetare	68	24	21	21	63	28	19	48
Rutinanställning, okvalifi- cerat industriarbete	50	36	18	14	64	26	18	41
Arbetslösa/förtids- pensionerade	54	34	18	17	75	13	23	25
Samtliga	59	26	26	21	51	31	26	47
Skillnad högre tjänste- män / rutinarbetare	+15	- 17	+16	+14	-38	+19	+16	+21

Kommentar: Observera att samtliga avser dem som kunnat klassificeras på ESeC och inte samtliga svarspersoner.

Störst procentskillnad mellan gruppen högre tjänstemän och rutinarbetarna återfinns när det gäller hushållsinkomst. Medan 26 procent av de högre tjänstemännen/akademikerna uppger att de har en hushållsinkomst under 400 000 kronor per år, gör 64 procent av rutinarbetarna det. Bland jordbrukare och dem utanför den reguljära arbetsmarknaden är det en ännu större majoritet som uppger en samlad hushållsinkomst under 400 000 kronor per år. När det gäller ekonomiska bedömningar både bakåt i tiden och framåt finns också ett tydligt klassmönster. Bland de högre tjänstemännen är samtliga bedömningar mycket positiva; vanliga människor

har fått det bättre under de senaste årtiondena, den egna ekonomin har förbättrats senaste åren och förväntningarna på att de ska fortsätta förbättras är höga. Även bland övriga tjänstemanna- och företagargrupper är de positiva bedömningarna övervägande.

Bland dem som står utanför arbetsmarknaden är däremot samtliga bedömningar betydligt mer negativa. Samhällsutvecklingen har försämrat livet för vanliga människor, man har själv fått det sämre och förväntar sig knappast att detta ska förändras framöver. Bland rutinarbetare och lägre tekniker/industriarbetare är bedömningarna något litet mer positiva, men mycket långt ifrån de positiva bedömningar som högre tjänstemän och företagare gör.

Klassposition har också betydelse för livsstil. Människor i olika klassposition lever inte bara på olika materiell standard, de tenderar också att göra olika saker. Tabell 4 ger en enkel illustration av detta.

Tabell 4 Livsstil. Procent av respektive klass

	Minst en gång senaste 12 månaderna						
	Läser morgontidning dagligen	Läst skönlitteratur	Spelat tips, lotto, V75	Gått på teater	Gått på fotboll/hockey	Rest utomlands	Handlat med aktier
Högre tjänstemän, ledande befattningar & större företagare	50	91	46	59	43	84	47
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	42	89	53	54	36	75	40
Lägre tjänstemän	43	88	53	55	31	70	28
Småföretagare	36	64	64	40	33	72	36
Jordbrukare	27	60	61	37	40	46	39
Arbetsledare och tekniker	31	71	64	40	38	69	27
Service, försäljning och enklare kontorsarbete	30	76	59	35	34	45	21
Lägre tekniker, kvalificerade industriarbetare	22	59	71	24	49	50	27
Rutinanställning, okvalificerat industriarbete	23	60	68	29	45	52	22
Arbetslösa/förtidspensionerade	26	65	58	39	33	44	22
Samtliga	35	78	56	45	38	64	31
Skillnad högre tjänstemän / rutinarbetare	+27	-31	-22	+30	-2	+32	+25

Kommentar: Observera att samtliga avser dem som kunnat klassificeras på ESeC och inte samtliga svarspersoner.

Den aktivitet som i SOM2007 uppvisar minst klasskillnader är att ha gått på fotboll eller hockey minst en gång de senaste 12 månaderna. Att läsa skönlitteratur och att gå på teater är däremot klart relaterat till klassposition, liksom att regelbundet läsa en morgontidning. Tjänstemannagrupperna är klart överrepresenterade för dessa aktiviteter, vilket sannolikt också har att göra med utbildningsnivå. I tabellen presenteras tre aktiviteter som till åtminstone en viss del kan antas ha att göra med inkomster, och de visar motsvarande klasskillnader som avseende inkomster i tabell 3. Högre tjänstemän och mellantjänstemän spelar på tips, lotto eller V75 i lägre utsträckning än rutinarbetare, medan de i högre utsträckning handlar med aktier. Även utlandsresandet visar ett tydligt samband med klassposition.

Klassposition har också ett visst samband med psykiskt och fysiskt välbefinnande vilket redovisas i tabell 5, som redovisar medelvärden för hur svarspersonerna placerat sig på skalor mellan 0 och 10.

Tabell 5 Välmående (medelvärden 0= mycket dåligt, 10= mycket bra)

	Självförtroende	Hälsotillstånd	Nöjd med livet
Högre tjänstemän, ledande befattningar & större företagare	7,5	7,9	7,7
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	7,7	7,8	8,2
Lägre tjänstemän	7,2	7,5	7,7
Småföretagare	8,3	7,9	7,5
Jordbrukare	7,3	7,4	8,2
Arbetsledare och tekniker	7,4	7,3	8,1
Service, försäljning och enklare kontorsarbete	7,2	7,3	7,9
Lägre tekniker, kvalificerade industriarbetare	7,6	7,5	8,0
Rutinställning, okvalificerat industriarbete	7,1	7,3	7,7
Arbetslösa/förtidspensionerade	6,8	6,2	6,4
Samtliga	7,4	7,5	7,8
Skillnad högre tjänstemän / rutinarbetare	+0,4	+0,6	+0

Kommentar: Observera att samtliga avser dem som kunnat klassificeras på ESeC och inte samtliga svarspersoner.

Bäst självförtroende har här småföretagarna, och bäst subjektivt hälsotillstånd uppger småföretagare tillsammans med de högre tjänstemännen sig ha. Mest nöjda med livet är emellertid jordbrukarna tillsammans med mellantjänstemännen, även om skillnaderna mellan olika grupper överlag är små. I tabell 4 är det genomgående en grupp som genomgående har placerat sig lägre än övriga, nämligen personer som

står utanför den reguljära arbetsmarknaden (arbetslösa, personer i olika typer av arbetsmarknadsåtgärder samt förtidspensionerade). Denna grupp har lägst självförtroende, sämst subjektivt hälsotillstånd samt är minst nöjda med livet.

Att människor i olika klassposition delvis har olika sociala egenskaper och har olika ekonomisk och materiell standard är sannolikt för de flesta ganska välbekant om än inte självklart. Att även livsstil hänger samman med klassposition har uppmärksammats under senare år av sociologer som Bourdieu. Att klassposition även hänger samman med politisk opinionsbildning är en gammal sanning, inte minst för svenska politiska förhållanden. Redan Herbert Tingsten analyserade på 1930-talet klasskillnader i valdeltagande, och på 1940-talet myntades uttalandet ”att som du lever socialt, så tänker du politiskt” av Lazarsfeld. Även om sambanden generellt var starkare för några decennier sedan är en individs klassposition fortfarande av stor betydelse för politiska uppfattningar. Det finns en rad mer eller mindre empiriskt välbelagda förklaringar till att så är fallet, men att ekonomiskt egenintresse, personliga erfarenheter och utbildning spelar in är ställt utom tvivel, liksom att det också spelar roll hur politik och politiska förslag presenteras i media och av politiska partier.⁶ I tabell 6 presenteras några aspekter av sambanden mellan klassposition och politisk opinionsbildning.

Tabell 6 Politik. Procent av respektive klass

	Intresse- rad av politik	Nöjd med demo- kratin i Sverige	Rege- ringen sköter sitt uppdrag	Står något eller klart till höger	I huvudsak positiv till EU	Positiv till att minska offentlig sektor
Högre tjänstemän, ledande befattningar & större företagare	74	87	56	58	73	48
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	65	82	42	43	59	32
Lägre tjänstemän	58	81	39	41	44	30
Småföretagare	59	81	44	48	59	35
Jordbrukare	61	57	72	62	50	42
Arbetsledare och tekniker Service, försäljning och enklare kontorsarbete	57	78	30	32	44	25
Lägre tekniker, kvalificerade industriarbetare	43	75	23	25	28	19
Rutinställning, okvalificerat industriarbete	53	72	19	21	32	22
Arbetslösa/förtidspensionerade	37	64	14	15	27	14
Samtliga	45	66	19	17	38	20
	56	78	34	36	47	28
Skillnad högre tjänstemän / rutinarbetare	+37	+23	+42	+43	+46	+34

Kommentar: Observera att samtliga avser dem som kunnat klassificeras på ESeC och inte samtliga svarspersoner.

Intresse för politik, liksom utvärdering av hur demokratin i Sverige fungerar och hur regeringen sköter sitt uppdrag har alla ett tydligt samband med klassposition. Tjänstemanna- och företagargrupperna är överlag mer intresserade av politik och mer nöjda med regeringen och den svenska demokratin än vad exempelvis rutinarbetare eller personer utanför arbetsmarknaden är. Att framförallt hur regeringen sköter sitt uppdrag hänger samman med klassposition beror till en del på hurvida man stödjer deras politik eller ej. Partisympti presenteras i nästa tabell, men redan i tabell 6 är det tydligt att vänster-högerposition fortfarande har ett tydligt samband med klassposition. Medan 58 procent av högre tjänstemän och företagsledare uppger att de står något eller klart till höger ideologiskt, gör endast 15 procent av rutinarbetarna det.

Att inställning till EU har ett tydligt samband med klassposition har visats i tidigare studier. Hösten 2007 var 73 procent av dem som klassificerats som högre tjänstemän positiva till EU, mot 27 procent bland rutinarbetare, alltså en skillnad på 46 procentenheter. Motsvarande mönster återfinns i inställning till att minska den offentliga sektorn, då endast 14 procent av ”rutinarbetarna” mot 48 procent av de högre tjänstemännen tycker det är ett mycket eller ganska bra förslag.

Överlag är klasskillnaderna i relation till politik tydligare än vad de var i relation till materiell levnadsstandard eller livsstil. Det är endast inkomstskillnaderna som är i närheten av samma magnitud. Det återspeglar att svensk politik till stor del handlar om klassbaserade skillnader och intressen. Det är i denna typ av skiljelinjer i samhället som våra politiska partier en gång i tiden uppstod, och skillnader mellan olika gruppers materiella och ekonomiska situation är fortfarande tydliga i den politiska retoriken och rapporteringen. Att det även återspeglas i människors partisymptier framgår av tabell 7 som avslutningsvis redovisar partisympti hösten 2007 bland personer i olika klassposition. Det välkända mönstret att personer i olika klasspositioner tenderar att ha olika partisympti återfinns även här.

Största parti bland högre tjänstemän och företagsledare är moderaterna, medan det bland mellantjänstemän är moderaterna tillsammans med socialdemokraterna som får störst stöd. Bland lägre tjänstemän är socialdemokraterna störst. I alla tre tjänstemannagrupper är också folkpartiet förhållandevis populärt. Bland småföretagare är moderaterna det mest populära partiet, men även centerpartiet åtnjuter ett relativt högt stöd. Värt att notera är också att detta är sverigedemokraternas starkaste grupp, även om siffran är osäker på grund av få svars personer.

Tabell 7 Partisympati och klassposition. Procent av respektive klass

	v	s	c	fp	m	kd	mp	sd	annat	Summa procent	Antal personer
Högre tjänstemän, ledande befattningar & större företagare	5	20	7	12	43	2	8	1	2	100	329
Mellanchefer, tjänstemän i mellanställning	4	29	7	15	28	7	7	1	2	100	507
Lägre tjänstemän	4	34	5	12	28	8	8	1	0	100	256
Småföretagare	7	22	11	6	38	4	5	5	2	100	109
Jordbrukare	0	11	34	0	40	9	0	0	6	100	35
Arbetsledare och tekniker	7	45	2	8	22	5	6	3	2	100	161
Service, försäljning och enklare kontorsarbete	5	49	3	9	16	3	9	3	3	100	325
Lägre tekniker, kvalificerade industriarbetare	10	57	5	5	11	5	2	4	1	100	161
Rutinanställning, okvalificerat industriarbete	4	63	6	4	8	3	5	4	3	100	216
Arbetslösa/förtidspensionerade	6	59	4	7	6	3	8	3	4	100	201
Samtliga	5	39	6	10	24	5	7	2	2	100	2300
Skillnad högre tjänstemän / rutinarbetare	+1	-34	+1	+8	+35	-1	+3	-3	-1		

Kommentar: Observera att samtliga avser dem som kunnat klassificeras på ESeC och inte samtliga svars personer.

Detta var en övergripande bild av de sociala klassernas skilda världar i Sverige hösten 2007. Bilden är på inget sätt uttömmande, men trots det framgår tydligt att även om Sverige må vara världens jämlikaste land finns det betydande skillnader i flera avseenden mellan personer i olika social klassposition. I redovisningen framkommer de tydligaste klasskillnaderna avseende ekonomi och politiska förhållanden. De indikatorer på materiell levnadsstandard som presenterats är trubbiga och underskattar antagligen en del av skillnaderna, och avseende livsstil är det uppenbarligen inte klassposition utifrån relationen till arbetslivet som spelar störst roll. Men i mångt och mycket var den utgångspunkt som TV-serien ”Skilda världar” en gång utgick ifrån fortfarande giltig – vilken klass man tillhör spelar roll!

Noter

¹ Sökning gjord 2006-11-24

² En utmärkt översikt över diskussionen om klassdefinitioner återfinns i Scott, John ”Social Class and Stratification in Late Modernity”, *Acta Sociologica* 2002

- 45:1 p 23-35. Se även kapitel 2 i Stefan Svallfors bok *Klassambällets kollektiva medvetande* från 2004, och Leiulfstrud, Håkon, Bison, Ivano och Jensberg Heidi (2003) *Social Class i Europe*, en rapport skriven för användare av European Social Survey.
- ³ Se vidare Oskarson (2007) 'Att koda klass. Valundersökningarnas klassschema jämfört med European Socio-Economic Classification (ESeC).' SOM-institutets rapportserie, Göteborgs universitet.
- ⁴ Bakgrunden till projektet samt full dokumentation om klassificeringar, syntaxer och liknande finns publicerat på <http://www.iser.essex.ac.uk/esecl/>. Redogörelsen som följer bygger på rapporten *The European Socio-economic Classification (ESeC) User Guide* av Eric Harrison och David Rose från september 2006 (tillgänglig på projektets hemsida).
- ⁵ Bihagen Erik, Nermo, Magnus och Erikson Ronbert (2006) Class Schemas and Employment Relations. Comparisions between the ESeC and the EGP class schemas using European Data. Arbetspapper 2006-10-03.
- ⁶ Se exempelvis Oskarson, Maria (1994) *Klassröstning i Sverige*. Stockholm: Nerenius&Santérus förlag eller Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år* Stockholm: Norstedts juridik för en översikt över samband mellan klasposition och politisk opinionsbildning.

Referenser

- Bihagen Erik, Nermo, Magnus och Erikson Ronbert (2006) 'Class Schemas and Employment Relations. Comparisions between the ESeC and the EGP class schemas using European Data.' Arbetspapper 2006-10-03.
- Harrison, Eric och David Rose 'The European Socio-economic Classification (ESeC) User Guide '. <http://www.iser.essex.ac.uk/esecl/>
- Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*, Stockholm: Norstedts juridik
- Leiulfstrud, Håkon, Bison, Ivano och Jensberg Heidi (2003) 'Social Class in Europe', www.ess.nsd.uib.no
- Oskarson, Maria (2007) 'Att koda klass. Valundersökningarnas klassschema jämfört med European Socio-Economic Classification (ESeC).' *SOM-institutets rapportserie*, Göteborgs universitet.
- Oskarson, Maria (1994) *Klassröstning i Sverige*. Stockholm: Nerenius&Santérus förlag
- Scott, John (2002) 'Social Class and Stratification in Late Modernity', *Acta Sociologica* 45:1 p 23-35.
- Svallfors, Stefan (2004) *Klassambällets kollektiva medvetande* Umeå: Borea

UNGA VÄRDERINGAR – ÄR DE ANNORLUNDA?

SUSANNE JOHANSSON

Som grupp röner ungdomar ofta uppmärksamhet. En förklaring kan vara den Sallmänt förekommande uppfattningen att i ungdomar ser vi framtiden. Ungdomsgruppen betraktas således som sesmografer (Carle 2000). En typ av frågor där det ofta antas att kommande vuxengenerationers uppfattningar slår fullt ut är i deras värderingar, det vill säga individens mer grundläggande uppfattningar och föreställningar. Värderingar är en typ av frågor där vi dessutom antar att den tidiga socialiseringen har stor betydelse och att i takt med att individen blir äldre tar hon med sina ”ungdomsperspektiv” in i vuxenlivet. Därför är det också intressant att undersöka hur ungdomar ställer sig i olika värderingsrelaterade frågor. Går ungdomars uppfattningar på tvärs med andra åldersgruppers, de mer konventionella skiljelinjerna i samhället och kanske främst, det politiska systemets? I följande kapitel kommer ungdomars uppfattningar i värderingsfrågor att stå i fokus och frågan som ställs: Unga värderingar – är de annorlunda?

Är ungdomar speciella?

Innan vi ger oss i kast med hur ungdomar ställer sig i olika värderingsfrågor krävs svar på vad det innebär att vara ung. Frågan är i sig spännande. Under de senaste decennierna har det skett en förskjutning i uppfattningen om och innebörden av att vara ung. Större möjligheter att resa, välja utbildning och en förändrad arbetsmarknad resulterar i att alltfler unga etablerar sig senare och därmed också blir vuxna senare. Ungdomsstyrelsen menar att det finns två aspekter av vuxenblivande, en formell och en existentiell. Den formella aspekten innefattar att flytta hemifrån, ha avslutat sin utbildning och att försörja sig själv. Den existentiella delen av vuxenblivandet handlar om att individen vet vad hon vill, har funnit sin identitet och kan ta ansvar för sig själv (Ungdomsstyrelsen 1998). Ungdomsstyrelsen menar att det skett en förskjutning i det formella såväl som i det existentiella vuxenblivandet. Definitionen ger utrymme för individuella variationer när en individ är att betrakta som vuxen. En konsekvens av att ungdomstiden blivit längre är att ungdomsgruppen också blir allt mer heterogen. ”Ungdom” är en 15-åring i niondeklass, men likaväl en 27-åring som just avslutat sin högskoleutbildning (jfr diskussion i Johansson 2007).

Tanken om ungdomar som sesmografer innebär också en föreställning om att unga är annorlunda, att de inte betar sig som vuxna, eller som dagens vuxna gjorde när de var i motsvarande ålder. Föreställningen om de annorlunda ungdomarna kan

till del undersökas empiriskt, men börjar vi skrapa lite på ytan reses en rad frågetecken. Ser vi till vilka sakfrågor ungdomar respektive vuxna betraktar som viktiga finns det skillnader, men också stora likheter. Bilden som framträder, kanske något förvånade, är istället att det finns en överraskande stor korrespondens mellan vad ungdomar respektive vuxna bedömer och anser som centralt i dagens Sverige. De skillnader som finns i vad ungdomar och vuxna betraktar som viktigt kan bland annat relateras till i vilken livsfas individen är i. Uppfattningen om livsfasens betydelse står i motsättning till argumentet om generationstillhörighetens betydelse och ungdomar som seismografer. Medan generationstanken förutsätter att socialisation sker när individen är ung och de erfarenheter man får under ungdomstiden resulterar i en viss typ av generationsspecifika värderingar, attityder och beteendemönster, uppfattas livsfaserna som ett uttryck för mer speciella uppfattningar och beteendemönster. Som ung befinner man sig i en etableringsfas, där är frågor om möjligheten att få jobb och bostad är betydligt viktigare än för äldre, medan yngre vuxna som oftare har barn i förskole- och skolåldern bedömer skola och barnomsorgsfrågor som mer centrala. I gruppen medelålders och äldre prioriteras frågan om äldreomsorg högre jämfört med i ungdomsgruppen. Skillnader i hur viktigt olika (ålders)grupper bedömer en sakfråga är intressant i sig men också ett argument för varför det är intressant att studera ungdomar och åldersgrupper rent generellt.

Tanken om den annorlunda ungdomsgruppen knyts ofta till föreställningen om den allmänt ökande/tilltagande individualiseringen i samhället. Inglehart (1977) argumenterade för att individualiseringen är en följd av den allmänna och tilltagande välbefinningsökningen främst i västvärlden. När enskilda individer inte längre behöver fokusera på att skydda liv och hälsa, kan hon istället ägna tid åt att vårda och utveckla andra intressen (Inglehart & Welzel 2005). Levinsen (2002) ser individualiseringen i termer av sociala förändringsprocesser som får följdverkan på individnivån. Levinsen menar vidare att individualisering handlar om hur vi ser på och betraktar kulturella auktoriteter och sociala institutioner i samhället som syftar till att upprätthålla normer och värderingsmönster. Individualisering blir således en benämning eller en positivare omskrivning på frigörelse från tidigare auktoriteter. En ökad fokusering på individuella värden handlar om att värdesätta individuell frihet och autonomi samt möjliggöra för individen att handla i överrensstämmelse med egna personliga önskningar och intentioner. Den ökande individualiseringen i samhället och speciellt i ungdomsgruppen handlar om att ungdomar idag prioriterar och värdesätter andra saker relativt dagens vuxengrupper. I SOM-institutets mätningar framgår också att ungdomar har värderingsuppfattningar som inte helt går i linje med äldre grupper. Unga prioriterar frihet, kärlek, lycka och njutning och är mindre av kollektivisterna som prioriterar landets säkerhet, en värld i fred och hälsa. Unga är, precis som resten av befolkningen, inte särskilt benägna att anse att teknisk utveckling, socialt anseende, rikedom och makt är viktigt. Till en del är ungdomar mer av individualister jämfört med äldre grupper (Oscarsson 2005; Johansson 2007). Även om ungdomars värderingar inte går helt i linje med äldre ål-

dersgrupper, visar analyser att det finns en sammanhängande värderingsstruktur även i ungdomars värderingar. För att kunna bedöma och se huruvida ungdomar är speciella eller annorlunda krävs systematiska jämförelser med andra åldersgrupper, men också analyser inom en och samma åldersgrupp. Genom SOM-undersökningarnas breda urval finns möjlighet att göra både och.

Nya och gamla värderingar

Sedan början på 2000-talet har SOM-institutet i sin nationella undersökning ställt frågor i försök att fånga medborgarnas uppfattningar i olika moralfrågor och samhällsvärderingar (Holmberg & Weibull 2007). Frågorna är genomgående formulerade som påståenden och respondenten får för respektive förslag ange huruvida man anser att det är ett mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt förslag. Det finns också möjlighet att ange att man saknar uppfattning. Frågetekniken innebär att vi genom att ställa frågor om människors uppfattningar i mer eller mindre specifika sakfrågor kan "översätta" svaren till mer generella värderingar som finns i befolkningen (Dalton 2002:97; Johansson 2007:135ff).

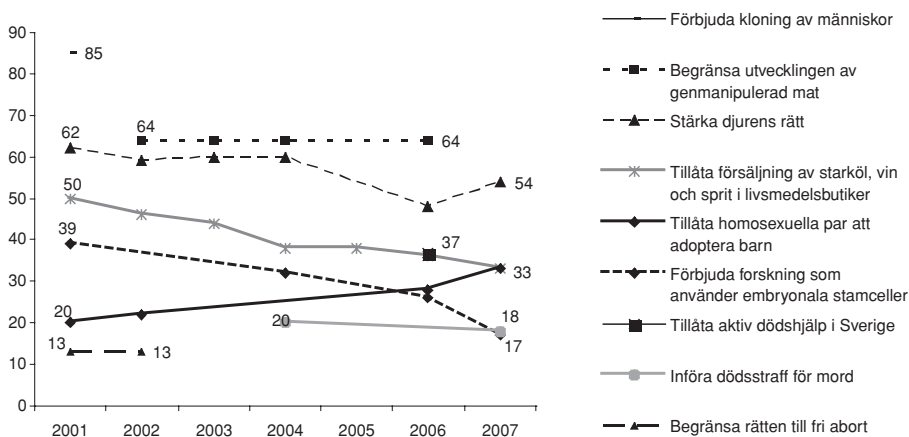
Av figur 1 framgår hur befolkningen i allmänhet ställer sig i ett antal värderingsrelaterade påståenden. Frågorna handlar bland annat om synen på genmanipulerad mat, öka tillgängligheten till alkohol och stärka djurens rätt. Mönstret som framträder är att det för flera av frågorna skett betydande förändringar i uppfattningarna, medan det för andra inte skett någon åsiktsförskjutning alls. De frågor där medborgarnas uppfattningar är konstanta avser abortfrågan, införa dödsstraff för mord samt begränsa utvecklingen av genmanipulerad mat. För övriga frågor finns en påtaglig förändring i opinionen. Den fråga där den största opinionsförskjutningen skett är synen på homosexuellas pars rätt att adoptera barn.

Ser vi närmare på resultaten framgår att av de svarande uppger 54 procent att det är bra eller ett mycket bra förslag att stärka djurens rätt. Fram till år 2006 var förändringen i uppfattningar relativt liten, år 2006 sjönk andelen positiva betydligt för att 2007 öka igen. Sett över hela mätperioden, 2001 till 2007, är mer än hälften av befolkningen positivt inställda till förslaget. Tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiken är cirka en tredje del av befolkningen positivt inställd till. Opinionen har förändrats sedan början av 2000-talet när nära nog hälften av befolkningen instämde i att detta är ett bra förslag. Ytterligare en fråga där det skett (betydande) förändring i opinionen är hur man ställer sig till förekomsten av embryonala stamceller i forskning. I 2007 års Riks-SOM-undersökning uppger 17 procent att de tycker att det är ett bra eller mycket bra förslag att förbjuda forskning där stamceller används. Motsvarande andel år 2001 var 39 procent. En fråga som varit föremål för debatt är huruvida homosexuella par ska ha rätt att adoptera barn eller inte. Under 2000-talet har skett en positiv förskjutning i opinionen och 2007 uppger 30 procent av befolkningen att de tycker att det är ett bra eller mycket bra

förslag att låta homosexuella par adoptera barn. Sedan år 2000 är det en förändring med 12 procentenheter.

Ett antagande bakom värderingsforskningen är att vi har att göra med grundläggande, djupt rotade och trögrörliga uppfattningar hos individen. En tänkbar förklaring till några av förändringsmönstren i figur 1 är att frågorna inte mäter djupbottnade värderingsuppfattningar, utan snarare fångar mer lättrorliga attityduppfattningar. De frågor där det skett en betydande förändring i opinionen har exempelvis förekommit flitigt i den politiska debatten. Moralfrågor kan betraktas som ständigt aktuella. Till en del kan dessa och liknande frågor betraktas som ungdomsfrågor. Under 1960- och 70-talen utnyttjade ungdomar denna typa av frågor för att testa samhällets normer och uppfattningar. Och motsvarande sker även idag. Jämför vi de allmänna attityduppfattningarna några decennier tillbaka i tiden i dessa och liknande frågor har toleransnivån i samhället ökar generellt. En förklaring kan vara att sekulariseringen tagit fart och många av de moral- och etikfrågor som tidigare hade en religiöskoppling idag värderas utifrån andra grunder (Dalton 2002:112-114).

Figur 1 *Uppfattningar i värderingsfrågor – andel bra eller mycket bra förslag (procent)*

Kommentar: Frågan är formulerad som: Här återfinns ett antal förslag hämtade från den svenska samhällsdebatten. Vilken är din uppfattning om vart och ett av dem? Frågan har sex svarsalternativ: "mycket bra förslag; ganska bra förslag; varken bra eller dåligt förslag; ganska dåligt förslag; mycket dåligt förslag; ingen uppfattning". I figuren redovisas andelen som anser att respektive fråga är ett bra eller mycket bra förslag. Andelen avser dem som besvarat frågan. Källa: Riks-SOM 2001-2007.

Ytterligare ett antagande när vi analyserar frågor vi benämner som ”nya värderingar” är att de inte i särskilt hög grad samvarierar med den traditionella vänsterhögerskalan. Medborgarnas sorterar således inte in sina uppfattningar i denna typ av frågor längs med den traditionella dimensionen i svensk politik (Holmberg & Weibull 2007). En sambandsanalys visar däremot att kopplingen mellan åsikterna som redovisas i figuren är höga, det vill säga att en positiv uppfattning i en fråga innebär att individen också är positivt inställd till en annan. Även om det inte finns ett tydligt samband med vänster-höger fångar frågorna något annat. Allra högst är sambandet mellan uppfattningen att tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiker och att förbjuda forskning med embryonala stamceller. Analyseras sambanden mellan vänster-högeruppfattning och nya värderingar per åldersgrupp framträder däremot ett annat mönster. Genomgående är kopplingen mellan vänsterhögerskalan och åsikterna som redovisas i figur 1 tydligare än vad som är fallet med övriga åldersgrupper. Så även om frågorna inte tydligt samvarierar med vänster-höger sorterar ungdomar ändå även dessa uppfattningar i relation till denna väletablerade politiska dimension. Sakfrågor som kan placeras längs den traditionella vänster-högerskalan samvarierar i lägre grad med de nya värderingsfrågorna. Tolerans och etik är således en sak, vänster-höger en annan (Johansson 2007).

Yngst och äldst sticker ut!

Frågan i fokus för kapitlet är om ungdomar är annorlunda, det vill säga har andra värderingar jämfört med resterande befolkningen. Finns det åsiktsskillnader i värderingsfrågor som kan förklaras med ålderstillhörighet? Förutom antagandet att unga är mer av individualister, antas ungdomar också vara mer liberala men samtidigt också mer radikala i sina uppfattningar. De tycker annorlunda och de tycker mer, annorlunda uttryckt. Ser vi till värderingsfrågorna som redovisas i figur 1 finns det skäl att anta ålderskillnader för flera av sakfrågorna, exempelvis frågan om att stärka djurens rätt. I tabell 1 redovisas fem värderingsfrågor där skillnaderna mellan åldersgrupper lyfts fram. I redovisningen används genomgående en fyrdelad åldersindelning, 15-29, 30-49, 50-64 och 65-85 år.

Att stärka djurens rätt är en fråga som ungdomar i högre grad än övriga befolkningen tycker är ett bra eller mycket bra förslag. Frågan har ställts vid sex tillfällen under 2000-talet. År 2007 anger 61 procent av ungdomarna att det är ett bra eller ganska bra förslag att stärka djurens rätt, mot 56 procent av dem i den äldsta åldersgruppen 65 år och över och cirka 50 procent i övriga befolkningen. Även sett över tid är ungdomar mer positiva till förslaget, även om det skett förändringar även i ungdomsopinionen. Ytterligare en fråga där det finns tydliga ålderskillnader är uppfattningen om homosexuella pars rätt att adoptera barn. Ungdomar är betydligt mer positivt inställda till förslaget, relativt övriga befolkningen. I 2007 års SOM-undersökning menar 59 procent av ungdomsgruppen (15-29 år) att det är ett bra eller ganska bra att tillåta homosexuella par att adoptera barn. Det kan jämföras

med den äldsta åldersgruppen 65 – 85 år, där endast 16 procent anser att det är ett bra eller ganska bra förslag att låta homosexuella par adoptera barn. En jämförelse över tid visar att gapet mellan åldersgruppernas uppfattningar ökat från 25 procentenheter år 2001 till 43 procentenheter år 2007.

Frågan om man bör embryonala stamceller i forskning har återkommande diskuterats och framstegen inom forskningen har aktualiserat den etiska debatten. Av figur 1 framgår att det skett en förskjutning i den allmänna opinionen kring syn på användning av embryonala stamceller. Andelen som anser att det är ett bra förslag att förbjuda användningen av embryonala stamceller har minskat från 39 till 17 procent. Ungdomsgruppen är genomgående mer positivt inställd till forskning där embryonala stamceller används. Men som framgår av tabell 1 är det i den *äldsta* åldersgruppen som den största opinionsförskjutningen skett. Äldre personer är generellt mer positivt inställda idag jämfört med för några år sedan. För frågan om att tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelbutiker är åldersbilden mer splittrad jämfört med övriga åldersgrupper. Ett åldersmönster som återkommer är att den yngsta och äldsta åldersgruppen åsiktsmässigt är mer samsynta och står emot de två övriga åldersgruppernas uppfattningar. Ungdomar har varierat i sina uppfattningar om att tillåta alkoholförsäljning i livsmedelsbutiker. I 2007 års mätning är ungdomsgruppen de som är mest skeptiska. 26 procent anser att det är ett bra eller mycket bra förslag jämfört med cirka 36 procent i grupperna 30-64 år. Uppfattningen om vikten att satsa på ökad jämställdhet mellan män och kvinnor, uppvisar inga åldersskillnader. Unga som äldre är i hög grad benägna att instämma i denna fråga.

Frågan om ungdomar är annorlunda, kan så här lång besvaras med delvis (jfr Oscarsson 2005). De fem frågor som exemplifierat diskussionen visar att det finns skillnader mellan åldersgrupper, frågan är om skiljelinjen går mellan att vara ung, medelålders eller äldre? Således, när det sker förändringar i opinionen får det följdverkan i alla åldersgrupper, men det finns skillnader mellan åldersgrupper som också kan förklaras av annat, en sådan är förmodat inställningen till homosexuella pars rätt att adoptera barn.

Skillnader mellan generationer snarare än mellan åldersgrupper

När åldersgrupper jämförs finns alltid någon form av livsfaseffekt inbyggd. En förklaring är att olika frågor är varierande viktiga för en individ i olika skeenden av livet. Ett annat perspektiv att analysera ålderns betydelse är därför att jämföra generationer med varandra. I grunden avser frågan om generationstillhörigheten betydelse om individer tar med sig de värderingar som de socialiserar in i tidigt i livet – är viktiga livet ut. Förändring sker långsamt och genom att en generation ersätter en annan. I analyser av ålderstillhörighetens betydelse är det även centralt att beakta typ av fråga som analyseras. För vissa frågor är generationseffekterna

Tabell 1 Ålderskillnader i värderingsfrågor – andel bra förslag (procent)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Stärka djurens rätt							
15-29 år	66	62	66	61	*	60	61
30-49 år	57	57	59	58	*	48	52
50-64 år	60	57	58	60	*	46	49
65-85 år	70	62	58	61	*	44	56
<i>Totalt</i>	62	59	60	60	*	48	54
Tillåta homosexuella par att adoptera barn							
15-29 år	35	41	*	*	*	49	59
30-49 år	21	21	*	*	*	33	34
50-64 år	14	15	*	*	*	23	28
65-85 år	10	11	*	*	*	11	16
<i>Totalt</i>	20	22	*	*	*	28	33
Förbjuda forskning som använder embryonala stamceller							
15-29 år	40	*	*	33	*	26	18
30-49 år	41	*	*	36	*	30	18
50-64 år	44	*	*	33	*	24	13
65-85 år	40	*	*	33	*	26	18
<i>Totalt</i>	39	*	*	32	*	26	17
Tillåta försäljning av vin, sprit och öl i livsmedelsbutiker							
15-29 år	47	41	42	30	37	35	26
30-49 år	51	49	47	40	43	40	36
50-64 år	56	52	50	44	41	38	37
65-85 år	42	37	34	35	28	28	28
<i>Totalt</i>	50	46	44	38	38	36	33
Satsa på ökad jämställdhet mellan män och kvinnor							
15-29 år	84	82	82	84	81	82	85
30-49 år	80	79	81	80	78	80	84
50-64 år	81	78	82	82	78	81	86
65-85 år	80	81	80	79	77	82	80
<i>Totalt</i>	81	80	81	81	78	81	84

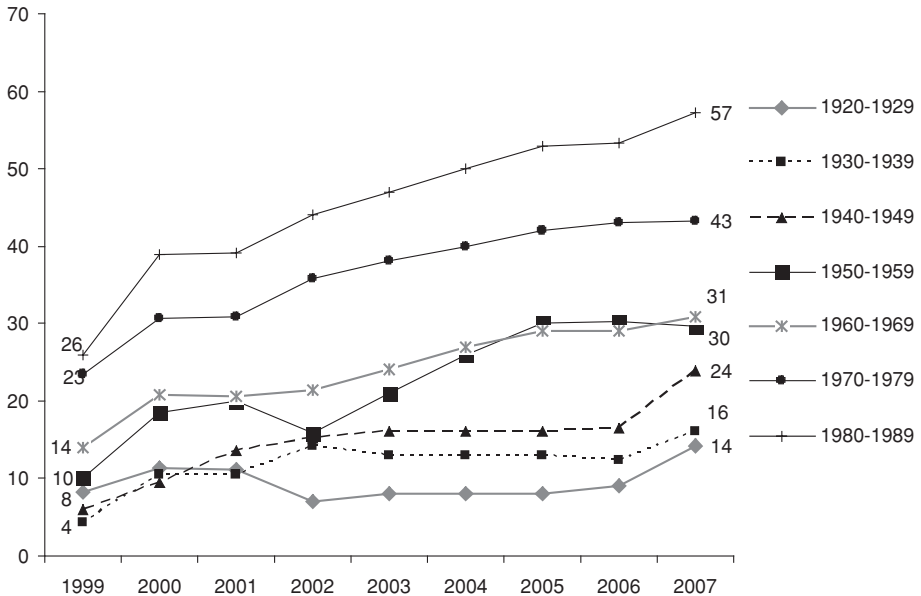
Kommentar: Frågan är formulerad som: Här återfinns ett antal förslag hämtade från den svenska samhällsdebatten. Vilken är din uppfattning om vart och ett av dem? Frågan har sex svarsalternativ: "mycket bra förslag; ganska bra förslag; varken bra eller dåligt förslag; ganska dåligt förslag; mycket dåligt förslag; ingen uppfattning". Observera att frågan om jämställdhet endast har fem svarsalternativ, ingen uppfattning utgörs där av dem som valt att hoppa över frågan. I tabellen redovisas andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag fördelat per åldersgrupper. *) anger att frågan inte ställts detta år. Andelarna avser dem som besvarat frågan, förutom frågan om jämställdhet. Källa: Riks-SOM 2001-2007.

större, relativt andra frågor. Politiska sakfrågor styrs inte enbart av individens värderingar utan är också beroende av externa faktorer. En extern faktor är om frågan funnits med på den politiska dagordningen eller inte. Om en fråga diskuteras får individen möjlighet att inte bara ta ställning, utan också tillfälle att applicera sina värderingar i den specifika frågan.

Att uttala sig om generationsmönster, eller effekter av generationstillhörighet, kräver data insamlad över en längre tidsperiod. Det empiriska material som används som underlag för kapitlet är den nationella SOM-undersökningen 1999 – 2007. Det som vi kan testa är om det är skillnader mellan generationer. Jag kommer här att visa på två exempel på frågor där vi kan se huruvida det finns skillnader mellan generationer och huruvida generationsklyftorna ökat. Att under denna relativt korta tidsperiod sluta sig till generationseffekter är inte givet, men materialet ger ändå en indikation om generationstillhörighetens betydelse. Av denna anledning har jag valt att även analysera frågan om hur man ställer sig till om ökad jämställdhet mellan män och kvinnor är något man bör satsa på eller inte. Frågan har ställts i SOM-undersökningen sedan 1993 och lämpar sig därmed bättre för generationsanalyser. Analysen visar att skillnaden i uppfattningen om huruvida man ska satsa på ökad jämställdhet mellan män och kvinnor är relativt små. Inte heller över tid finns några tydliga skillnader mellan generationer. Skillnader i uppfattningen är således inte generationsbundna. Även om det inte finns några tydliga generationsmönster framgår det av Riks-SOM-undersökningen 2007 att ungdomar (15-29 år) i högre grad än andra åldersgrupper tycker att jämställdhet är ett viktigt samhällsproblem.

Det andra exemplet, som tydligare visar effekter av generationstillhörighet, är hur man ställer sig till frågan om homosexuella pars rätt att adoptera barn. Som framgår av figur 2 finns det tydliga skillnader i uppfattningar mellan generationer, individer födda på 1920-talet till 1980-talet. Tydligt är att de äldsta generationerna är minst positiva, och de yngsta allra mest. Som synes finns det en effekt av att tillhöra en viss generation. Det finns ingen anledning, även om tidsspännet för mätningen bara är nio år, att tro att generationsmönstren plötsligt skulle komma att vika av. Successivt kommer det att ske en förändring, i mer positiv riktning, i den allmänna uppfattningen i frågan. Viktigt att hålla minnet när man tittar på skillnader mellan generationer är också att politik idag i grunden är mer liberal (Dalton 2002). Det finns betydligt mer att välja på och det är lättare att ”skaffa sig en egen åsikt”, det vill säga få information och bilda sig en uppfattning.

Figur 2 Tillåta homosexuella par att adoptera barn – generationsskillnader, andel bra förslag (procent)

Kommentar: Av figuren framgår andelen som tycker att det är ett bra eller mycket bra förslag att tillåta homosexuella par att adoptera barn per generation. Källa: Riks-SOM-undersökningen 1999-2007.

Är alla ungdomar lika?

Att undersöka skillnader mellan åldersgrupper eller generationer innebär en form av stereotypisering. Skillnader söks i syfte att hitta utmärkande drag just för en specifik (ålders)grupp. Men likaväl som det finns skillnader *mellan* finns det även skillnader *inom* (ålders)grupper (Johansson 2007). Idag när utvecklingen går allt snabbare vill vissa hävda att skillnaderna inte alltid finns mellan utan inom en åldersgrupp, exempelvis mellan ungdomar. I de frågor jag redovisat har äldre ungdomar, 25-29 år, tydligt och mer åsikter är övriga delar av ungdomsgruppen. En förklaring är att många av värderingsfrågorna är svåra och kräver såväl kunskap som erfarenhet. En sambandsanalys visar att det finns signifikanta ålderseffekter mellan yngre och äldre ungdomar för nästan samtliga de frågor som redovisas i figur 1. De största effekterna finns för att begränsa utvecklingen av genmanipulerad mat (-.21) och tillåta försäljning av vin och sprit i livsmedelbutiker (-.14), det vill säga att yngre ungdomar är mer positiva till förslagen. Effekten ska dock ses i ljuset av att det skett förändringar i opinionen sedan början av 2000-talet. I tabell 2 redovisas hur olika delar av ungdomsgruppen (skillnader avseende kön, utbildningsnivå,

subjektiv klasstillhörighet samt placering på vänster-högerskalan) uppfattar de olika värderingsförslagen.

Tabell 2 Uppfattningar i värderingsfrågor inom ungdomsgruppen 15-29 år – andel bra förslag (procent)

	Stärka djurens rätt	Tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiker	Tillåta homosexuella par att adoptera barn	Förbjuda forskning som använder embryonala stamceller	Införa dödsstraff för mord
Samtliga	61	26	59	16	21
Kön					
Kvinna	66	20	72	17	16
Man	53	36	37	14	29
Utbildning¹					
Låg/medel	63	28	54	15	26
Medelhög/hög	58	22	68	18	9
Subjektiv klass					
Arbetare	62	30	52	15	25
Ej arbetare	63	25	70	22	14
Vänster-höger position					
Vänster	70	18	70	14	11
Varken vänster eller höger	56	26	50	17	24
Höger	54	37	54	17	28

Kommentar: Av tabellen framgår andelen som ¹⁾ Utbildningsvariabeln är kategoriserad som låg/medel= grundskola samt ej fullgjort grundskola, examen eller studier vid gymnasium, folkhögskola etc., medelhög/hög = Studier vid högskola/universitet och annan eftergymnasial utbildning samt examen från forskarutbildning eller examen från högskola/universitet. Källa: Riks-SOM-undersökningen 2007.

Kön visar sig vara en viktig faktor avseende hur man ställer sig i värderingsfrågor. Unga kvinnor är genomgående mer positiva till att stärka djurens rätt, tillåta homosexuella par att adoptera barn jämfört med unga män. Motsvarande könsskillnad finns även för att tillåta försäljning av öl, vin och sprit i livsmedelsbutiker samt införa dödsstraff för mord, men här är unga män mer positiva än kvinnor. Vad gäller uppfattningen om att förbjuda forskning som använder embryonala stamceller finns ingen tydlig skillnad mellan unga kvinnor och mäns uppfattningar. Skillnaderna inom ungdomsgruppen återfinns även i den resterande befolkningen, även om skillnaderna mellan kvinnor och mäns uppfattningar är betydligt mindre här. Det genomgående mönstret är att den procentuella skillnaden mellan kvinnors och

mäns uppfattningar minskar med stigande ålder. I den äldsta åldersgruppen är skillnaderna allra minst.

I ungdomsgruppen är det alltid svårt att uttala sig om effekter av utbildning. Främst för att det finns åldersmässiga skillnader som omöjliggör för delar av ungdomsgruppen att exempelvis ha genomgått en högskole- eller universitetsutbildning. Det finns således en inbyggd ålderseffekt. Ungdomar med högre utbildning visar sig vara mindre positiva till att öka tillgängligheten på alkohol, och något mer tveksamma relativt lägre utbildade ungdomar att stärka djurens rätt. Högutbildade ungdomar är betydligt mindre benägna att instämna i att dödsstraff för mord bör införas, likaså är de mer positivt inställda till att låta homosexuella par adoptera barn. Även avseende utbildningen är de skillnader som framträder bland unga återkommande även i övriga befolkningen. Minst är åsiktsskillnaderna mellan hög- och lågutbildade i åldersgruppen 50-64 år.

Subjektiv klasstillhörighet visar sig också ha betydelse för uppfattningar i värderingsfrågor. Ungdomar i arbetarklassen är i högre grad benägna att instämna i att det är ett bra förslag att öka tillgängligheten till alkohol, att införa dödsstraff för mord men däremot inte till att förbjuda forskning som använder embryonala stamceller. Ungdomar som *inte* tillhöra arbetarklassen är däremot mer positiva till att tillåta homosexuella par att adoptera barn. Effekten av klasstillhörighet i ungdomsgruppen går ganska väl i linje med uppfattningarna i resterande delar av befolkningen. Som tidigare diskuterats är sambanden mellan det som vi kallat nya värderingar och den traditionella vänster-högerskalan relativt svaga. Det finns dock vissa skillnaderna i uppfattningar beroende var på om man placerar sig till vänster eller till höger på den politiska skalan. I ungdomsgruppen är det inställningen till dödsstraff som uppvisar ett annorlunda mönster relativt övriga åldersgrupper. Unga som placerar sig till höger på vänster-högerskalan är betydligt mer benägna att instämna i att införa dödsstraff för mord är ett bra förslag jämfört med övriga åldersgrupper.

Är ungdomar speciella?

Är ungdomsgruppens värderingar speciella? I kapitlet har frågan undersökts med utgångspunkt i ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Ungdomar är mer positiva till, jämfört med äldre grupper, att tillåta homosexuella par att adoptera barn, använda stamceller i forskning men däremot inte öka tillgängligheten till alkohol. Analyserna visar att det finns skillnader mellan ungdomars och äldres åsikter, men samtidigt framkommer också att det finns skillnader inom ungdomsgruppen. Likaså visar en generationsanalys av frågan hur man ställer sig till homosexuella pars rätt att adoptera barn att ungdomars uppfattningar skiljer sig ifrån såväl medelålders- som pensionärsgruppen.

Den centrala frågan är vilken betydelse ungdomars uppfattningar har för det politiska systemet idag och kanske främst kan ha – i framtiden. En inte alltför vågad gissning är att den allmänna opinionen kommer att fortsätta att utvecklas och

förändras, men förändringen kommer inte enbart ske utifrån att yngre generationer träder in på den politiska arenan. Ett argument som stödjer att det inte enbart är unga som driver på utvecklingen är att det finns skillnader även i ungdomars värderingsuppfattningar. Även i ungdomsgruppen reproduceras skillnader i åsikter som kan hänföras till kön, utbildningsnivå och klasstillhörighet. Den tilltagande individualiseringen som antas finnas i ungdomsgruppen kan och bör problematiseras vidare. Slutsatsen blir att visst finns det annorlunda värderingar i ungdomsgruppen men de är inte alltid så annorlunda som vi tror och alla unga är inte lika!

Litteratur

- Carle, J. (2000) *Aktion och opinion*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Dalton, R. J. (2000) Value Change and Democracy, i Pharr, S. J. & Putnam, R. D. (red), *Dissaffected Democracies. What's troubling the trilateral countries?* Princeton: Princeton University Press.
- (2002) *Citizens Politics*. New York: Chatham House Publishers.
- Holmberg, S. & Weibull, L. (2007) Det nya Sverige i Holmberg, S. & Weibull, L. (red), *Det nya Sverige: trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2006*. Göteborg: SOM-institutet Göteborgs universitet.
- Inglehart, R. (1977) *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005) *Modernization: Cultural Change and Development: The human development sequen*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, S. (2007) *Dom under trettio, vem bryr sig och varför? Ungdomars värderingar och politiska deltagande*. Göteborg: Cefos och Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Levinson, K. (2002) Individualisering og politiske værdier, i Gundelach, P. (red), *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Oscarsson, H. (2005) Långsiktiga värdetrender, i Holmberg, S. & Weibull, L. (red), *Lyckan kommer, lyckan går: trettio kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2004*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Ungdomsstyrelsen (1998) *Ny tid – nya tankar. Ungdomars värderingar och framtid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen (Ungdomsstyrelsens utredningar no 10).

DEN SVÅRA KONSTEN ATT LITA PÅ ANDRA, ATT VARA NÖJD MED SIG SJÄLV OCH ATT VARA UNG

BO ROTHSTEIN

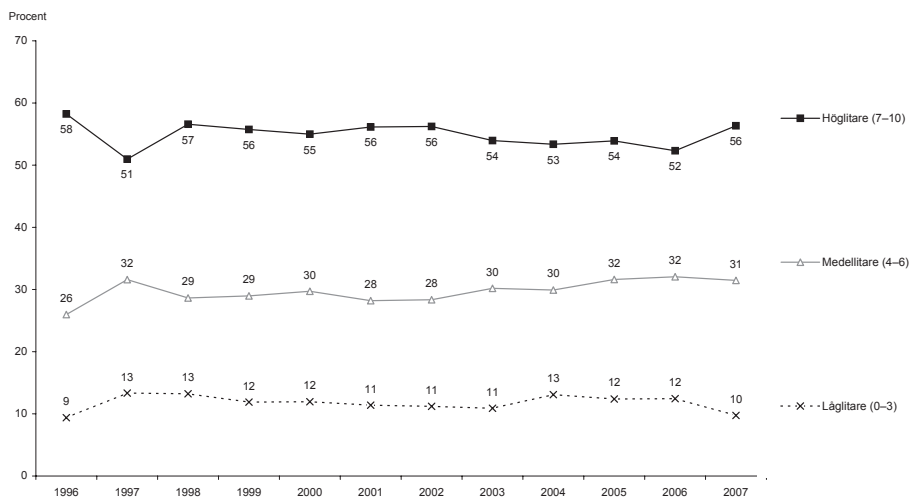
Förtroende för andra människor i det samhälle man lever i har kommit att framstå som en av samhällsvetenskapernas viktigaste frågor och forskningen om detta område har i det närmaste exploderat de senaste femton åren. Man kan spekulera länge om varför det har blivit så. Ett skäl är att förtroende som fenomen är kopplat till många saker som normativt anses mycket önskvärda. Samhällen i vilket människor anser att de i allmänhet kan lita på andra människor har oftast bättre fungerande demokratiska institutioner, högre ekonomisk tillväxt, mera ekonomisk jämlikhet och ett mera vitalt frivilligt föreningsliv. Individer som anser att man i allmänhet kan lita på andra människor är också mera optimistiska om framtiden och sina egna möjligheter att påverka sin situation. De är mer toleranta mot främlingar, mer positivt inställda till demokratins institutioner och har i allmänhet högre utbildning och är mer ekonomiskt framgångsrika än ”läglitare” (Castiglione, van Deth & Wolleb 2008, Uslaner 2002). Från ett teoretiskt perspektiv kan förtroende förstås som en tillgång som gör det möjligt att åstadkomma kollektiva stabila lösningar på många samarbetsproblem. Litar vi t ex på att våra grannar också källsorterar sina sopor ökar sannolikheten för vi själva också kommer att göra detta (Rothstein 2005).

Ett annat skäl till det stora intresset för förtroende är att det är en variabel som innehåller det som empiriskt inriktade samhällsforskare gillar, nämligen mycket variation. Det finns helt enkelt mycket att förklara och det är som nämnts av många skäl viktigt att hitta förklaringar till den variation man kan observera. Om man jämför länder när det gäller graden av mellanmänsklig tillit är de skillnader som finns närmast uppseendeväckande stora. Grovt sett kan man ge följande beskrivning av de data som kommer från *World Value Surveys*. I de nordiska länderna är det omkring 60 procent av befolkning som ”anser att man i allmänhet kan lita på människor i samhället”. I de kontinentaleuropeiska länderna är siffran i runda tal 40 procent, i Latineuropa runt 25 procent och i länder som Brasilien, Rumänien och Turkiet runt 10 procent (Rothstein & Uslaner 2005).

Sedan 1996 har SOM-institutet mätt i vilken grad personer som bor i Sverige anser att de i allmänhet kan lita på andra människor. Det är som framgår av figur 1 en av de mest stabila företeelser man kan mäta. Från de studier som gjordes innan SOM institutet började mäta 1996 kan vi se att uppfattningen om andra människors pålitlighet har varit stabilt hög sedan den första mätningen 1981, dvs

för mer än 25 år sedan. Eftersom liknande mätningar nu görs i mer än 70 länder vet vi att Sverige (tillsammans med de övriga nordiska länderna) ligger högst vad gäller andelen av befolkningen som uppger att de tror sig kunna lita på andra människor. I SOM-institutets undersökning av graden av mellanmännisklig tillit i det svenska samhället ställs frågan: ”Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?”. Svartalernativet har utformats som en 0-10 skala där 0 markerats med ”Det går inte att lita på människor i allmänhet” och 10 med ”Det går att lita på människor i allmänhet”. I tolkningen av svaren på denna fråga har de som fyllt i 0-3 på skalan klassificerats som ”låglitare”, de som fyllt i 4-6 som ”mellanlitare” och de kryssat i någon av rutorna 7-10 som ”höglitare”. Resultatet redovisas i figur 1.

Figur 1 Mellanmännisklig tillit 1996–2007

Kommentar: Resultaten baseras på samtliga personer som deltagit i undersökningen, även de som avstått från att besvara frågan, varför andelarna inte summerar till 100 procent; svarsbortfallet har varierat mellan 2 och 6 procent.

Det ser fortfarande stabilt och positivt ut på den svenska förtroendefronten. För just år 2007 ser man faktiskt en smärre uppgång av den mellanmänniskliga tilliten i Sverige, men det är ännu för tidigt att säga om detta är en ny trend eller om det beror på någon tillfällig situation just vid årets mättillfälle. Man kan lägga till att den sociala tilliten i Sverige varit stabilt hög sedan 1981 trots att andelen personer som invandrat från andra länder och kulturer ökat väsentligt (Putnam 2007).

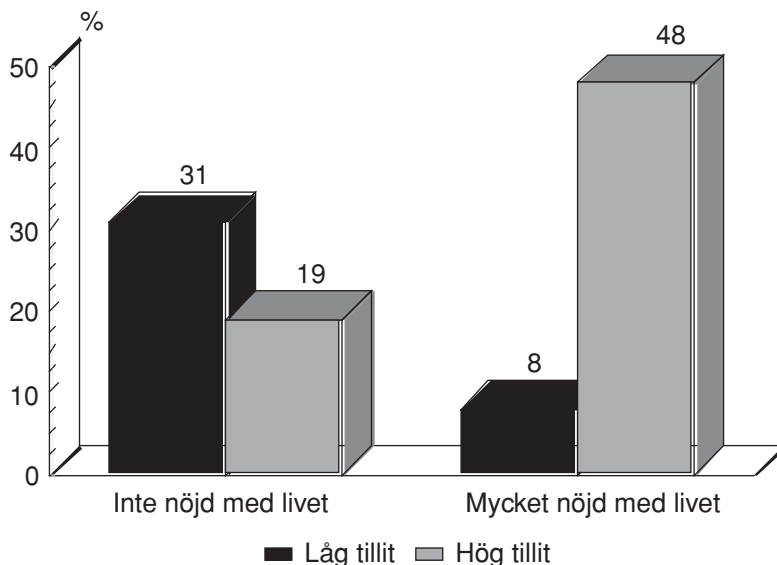
Som förklaring till den höga mellanmänniskliga tilliten i Sverige har framförts faktorer som att Sverige är ett relativt jämlikt samhälle både vad gäller ekonomiska

förhållanden och i att ge medborgare ur olika samhällsklasser likvärdiga möjligheter. Andra faktorer som pekats ut är att korruptionen är låg (Rothstein & Uslander 2006, Rothstein & Stolle 2008). Det finns emellertid alltid en risk att man i analyser av medeltal som dessa döljer att det kan finnas grupper som starkt avviker från denna ljusa bild. Bakom enkla statistiska medeltal kan döljas att det egentligen finns två extrema grupper – en som har väldigt högt förtroende och en annan som har väldigt lågt. Vi kan ha att göra med ett samhälle som egentligen inte alls består av människor som har ett genomsnittligt tämligen högt förtroende för andra människor. Istället består samhället av en grupp som har väldigt högt socialt förtroende och en som har väldigt lågt.

Temat för årets SOM-bok är just ”Skilda världar” med vilket man kan förstå en situation där det bakom medeltal som tycks visa på ett relativt välmående samhälle med nöjda och tillitsfulla medborgare kan dölja sig en situation där olika sociala grupper lever i just helt ”skilda världar”. Den så starkt omhuldade svenska välfärdspolitiken kan manne dölja att det finns grupper som trots alla socialpolitiska insatser far illa.

En tankelek man kan ägna sig är t ex följande: Vad skulle hända om vi i dag kunde väcka den svenska välfärdsstatens konstruktörer till liv och be dem titta på vad som har åstadkommits. Om t.ex. Gustav Möller, Per Nyström eller Bernhard Eriksson skulle ges en möjlighet att titta på vårt samhälle i dag, vad skulle de säga? Gissningsvis skulle de först vara synnerligen imponerade över bostadsstandarden, det materiella överflödet, den (nästan) fullt utbyggda barnomsorgen, äldrevårdens kvalitet, de stora satsningarna på skolan och så vidare. Men de skulle också ha blivit överraskade, tror jag, av en viktig sak. Deras föreställning var i stora drag att när människornas materiella nöd var borta, när alla hade goda, rena och varma bostäder, tillgång till bibliotek, utbildning och kultur och en hyfsad materiell standard, då skulle problem som kriminalitet, psykisk ohälsa, depressioner, kvinno- och barnmisshandel och liknande asocialt beteende drastiskt minska. I deras föreställningsvärld var problem av detta slag starkt förknippade med materiell nöd och med bristen på tillgång till utbildningsmöjligheter, rekreation och kultur. När dessa problem var lösta skulle också huvudparten av vad de kallade asocialt beteende försvinna – enbart personer med klara och huvudsakligen medfödda mentala sjukdomar skulle drabbas.¹ Och så har det ju inte riktigt blivit – i detta avseende kan man säga att den så omhuldade svenska social- och välfärdspolitiken misslyckats.

I SOM-undersökningarna har förutom frågan om social tillit också ställts två frågor som berör denna problematik. Den ena är hur pass ”nöjda med livet” svarspersonerna anser sig vara och den andra hur svarspersonerna uppfattar sitt eget ”allmänna hälsotillstånd”. Mätskalorna går i båda fallen från 0 (= mycket dåligt) till 10 (= mycket bra). Om vi först ser på frågan om ”nöjd med livet” är skillnaderna dramatiska vad gäller den sociala tilliten. I gruppen som anser sig vara mycket nöjda med sina liv återfinns enbart 8 procent ”lågglitare” mot hela 48 procent ”höglitare”. I gruppen som anser sig inte vara nöjda med sina liv återfinns hela 31 procent ”lågglitare” men bara 19 procent ”höglitare” (se figur 2).

Figur 2 Social tillit och att vara nöjd med sitt liv (procent)

Källa: Riks-SOM 2007

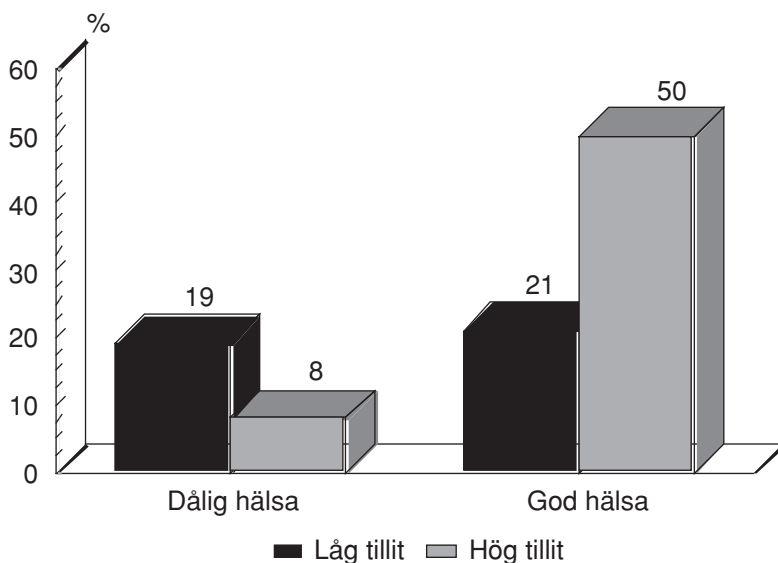
Om vi sedan jämför den mellanmännsliga (sociala) tilliten för den grupp som anser sig ha ett mycket gott hälsotillstånd (9-10) med den grupp som anser sig vara vid relativt dålig hälsa (0-5) framkommer ytterligare ett intressant resultat. Personer som har god "subjektiv hälsa" litar också i betydligt högre utsträckning på andra människor än de som anser sig vara vid dålig hälsa. Och tvärtom, personer med ett lågt värde på sin "subjektiva hälsa" litar i klart mindre utsträckning på andra människor (se figur 3).

Vi kan alltså konstatera att uppfattningen om man kan lita på "folk i allmänhet" samvarierar tydligt med hur man anser sig må. Sannolikheten för att en person som är missnöjd med sitt liv och upplever sig vara vid dålig hälsa också skall vara en person som i allmänhet misstror andra människor är mycket stor. Och tvärtom, chansen att en person som är nöjd med sitt liv och anser sig vara vid god hälsa också skall hysa förtroende för andra människor är också den mycket stor.

Hur skall man då mäta kvaliteten i ett samhälle? De flesta samhällsforskare skulle nog antingen rygga tillbaka inför en sådan fråga och säga att den är alltför stor och omfattande. Eller också skulle de rada upp långa listor av variabler som skulle summeras till något slags allmänt välbefinnandeindex. Problemet med alla sådana index är hur de olika variablerna skall vägas mot varandra. Kan t.ex. en hög grad av miljöförstöring uppvägas av ett rikt kulturliv eller en hög materiell standard?² Ett mått som jag skulle vilja argumentera för är hur väl samhället lyckas producera

nya medborgare som är rimligt tillfreds med sig själva och sin situation. Man kan benämna detta samhällets *reproduktionsförmåga*. Ju högre ett samhälles kvalitet är, desto bättre förmår det att frambringa unga medborgare som är någorlunda väl tillfreds med sig själva och det samhälle de skall verka i.

Figur 3 Social tillit och subjektiv hälsa (procent)

Källa: Riks-SOM 2007.

Med ett sådant mått ser det tämligen dystert ut för den svenska välfärdsstaten. En nyligen framlagd offentlig utredning fastslår att ”psykiska problem har blivit avsevärt vanligare bland ungdomar under de senaste två decennierna”. Som ett av många exempel anförs att år 1989 angav nio procent av kvinnor i åldern 16-24 år att de hade besvär av ångslan, oro eller ångest. ”Sexton år senare år 2005 är det tre gånger fler, 30 procent, som har sådana problem” (SOU 2006:77, s 15)

Att det skett en ökning av psykisk ohälsa bland barn och ungdomar visar även andra studier från de nordiska länderna. Ett exempel är Leeni Berntssons avhandling om barns hälsa och sociala välbefinnande (Berntsson 2000). Hon finner att de psykosomatiska besvären hos barn har ökat i alla nordiska länder. Enligt hennes uppfattning har de psykosomatiska problemen nästan fördubblats mellan 1984 och 1996. Dessa slutsatser får även stöd i den svenska Barnpsykiatriutredningens rapport från 1998. Här konstaterar man att problem som ångest, nedstämdhet, magont och huvudvärk blir allt vanligare hos svenska barn och ungdomar. Framförallt flickor

visar besvär av denna mer inåtriktade karaktär. Pojkars psykiska problem tar sig ofta mer aggressiva uttryck i form av dålig självkontroll och normbrytande beteende. Även den utredning som regeringen tillsatt för att studera effekterna av nedskärningarna inom det välfärdspolitiska området och som letts av framtidsforskaren Joakim Palme har påvisat att det under 1990-talet skedde en kraftig ökning av barn och ungdomar med psykisk ohälsa eller andra liknande problem som krävt olika slags samhällsinsatser (Välfärd vid vägskil, SOU 2000:3). I en alldeles färsk rapport från den svenska *Ungdomstyrelsen* om ungdomars hälsa (2007:14) konstateras att "år 1980 hade 13 procent av kvinnorna mellan 16 och 24 år problem med ångslan, oro eller ångest medan 30 procent uppgav samma problem 25 år senare. Unga kvinnor är den grupp av befolkningen som i särklass har haft sämst utveckling den studerade tiden". Rapporten uppger också att andelen kvinnor i ålderskategorin 16-25 år som under år 2006 hämtat ut antidepressiva eller lugnande läkemedel är dryga sex procent, vilket är dubbelt så mycket som för pojkar/män i samma ålder. Ytterligare en studie som bekräftar denna dystra utveckling har nyligen lagts fram av den svenska *Socialstyrelsen* där man visar att medan det fysiska och sociala välbefinnandet har ökat generellt bland befolkning gäller raka motsatsen för ungdomar och unga vuxna, dvs personer 16-24 år gamla. I denna grupp har det enligt rapporten skett en kraftig ökning av den psykosociala ohälsan sedan mitten av 1990-talet, särskilt för de unga kvinnorna (*Socialstyrelsen* 2008, s. 19).

Ökningen av den psykiska ohälsan hos barn och ungdomar är på många vis en paradox eftersom Sverige aldrig varit så materiellt rika som nu. Aldrig tidigare har det funnits så stora ekonomiska resurser för att skapa ett gott samhälle. I en offentlig utredning framställs paradoxen på följande sätt:

De nordiska länderna, inkluderande Sverige, har lägst andel fattiga barn i världen. Välfärdssystemen för barn och unga hör till de bäst utvecklade. Förskola av svensk kvalitet finns inte utanför de nordiska länderna. Lärartätheten i skolan hör till den högsta inom OECD området. Troligen har inget land i världen lika utvecklad elevvård som den som finns i Sverige. Inget annat land har heller lika omfattande verksamhet av den typ som bedrivs vid de svenska ungdomsmottagningarna. Tillgången till dessa resurser har varit oförändrad eller har ökat under de senaste 20 åren. Om psykiska problem skulle förklaras av brister i välfärdssystem skulle den psykiska hälsan i Sverige bland unga vara påtagligt god (SOU 2006:77, s 21)

Till detta kommer att en av de få komparativa och longitudinella studier som finns där svenska 15-åringar jämförs med samma åldersgrupp i tio andra europeiska länder ger vid handen att denna slags sjukdomssymptom både är vanligare i Sverige och ökat mera i Sverige än i de andra länderna (SOU 2006:77, s 254). Det är därför inte orimligt att se denna utveckling av ökande psykisk ohälsa hos barn och tonåringar som en rätt så förödande civilisationskritik av det svenska samhället.

SOM-undersökningarna görs varje år och en fördel med detta tillvägagångssätt är att man kan slå ihop undersökningar från flera år för att, när man vill undersöka

Tabell 1 Mellanmänsklig tillit efter livstillfredsställelse och ålder (procent)

		Mkt nöjd	Ganska nöjd	Inte nöjd	Samtliga	Diff mkt nöjd- inte nöjd
15--19 år	Svarsbortfall	1	2	1	1	
	Låglitäre (0--3)	8	16	49	17	-41
	Medellitäre (4--6)	39	42	37	40	2
	Höglitäre (7--10)	52	40	13	42	39
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	602	940	182	1724	
20--29 år	Svarsbortfall	1	1	0	1	
	Låglitäre (0--3)	11	15	35	16	-24
	Medellitäre (4--6)	25	37	41	34	-16
	Höglitäre (7--10)	63	47	24	50	38
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	998	1927	333	3258	
30--39 år	Svarsbortfall	1	1	2	1	
	Låglitäre (0--3)	9	11	28	12	-20
	Medellitäre (4--6)	22	29	41	28	-20
	Höglitäre (7--10)	69	59	29	60	40
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	1321	2425	381	4127	
40--49 år	Svarsbortfall	1	1	1	1	
	Låglitäre (0--3)	8	10	33	12	-25
	Medellitäre (4--6)	21	29	33	27	-12
	Höglitäre (7--10)	70	60	32	60	38
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	1127	2677	439	4243	
50--59 år	Svarsbortfall	2	2	2	2	
	Låglitäre (0--3)	9	10	31	11	-22
	Medellitäre (4--6)	24	30	29	28	-5
	Höglitäre (7--10)	65	59	37	59	28
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	1471	3018	408	4897	
60--65 år	Svarsbortfall	1	1	3	1	
	Låglitäre (0--3)	7	11	28	11	-21
	Medellitäre (4--6)	26	34	31	31	-5
	Höglitäre (7--10)	65	53	38	57	27
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	944	1526	154	2624	
66--75 år	Svarsbortfall	2	3	3	3	
	Låglitäre (0--3)	8	10	28	10	-21
	Medellitäre (4--6)	27	35	40	32	-12
	Höglitäre (7--10)	63	53	30	55	33
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	1223	1698	149	3070	
76--85 år	Svarsbortfall	3	5	7	5	
	Låglitäre (0--3)	10	9	15	10	-5
	Medellitäre (4--6)	27	35	41	33	-13
	Höglitäre (7--10)	59	51	38	53	21
	Summa procent	100	100	100	100	
	Antal personer	631	999	123	1753	

Kommentar: Resultaten baseras på en sammanslagning av data från SOM-undersökningarna 2000-2007, i syfte att erhålla statistiskt bearbetningsbara grupper.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen.

förhållandena i olika mindre undergrupper, få tillräckligt antal svarspersoner för att en statistisk analys skall vara meningsfull. I tabell 1 ovan har vi undersökt hur den sociala tilliten samvarierar med att vara ”nöjd med livet” för befolkningen uppdelat på åtta olika åldergrupper med data från alla undersökningar under 2000-talet. Som framgår skiljer sig de unga (15-19 år) klart ut från övriga grupper i att man hos dem finner ett klart högre samband mellan att vara missnöjd med sitt liv och att inte lita på andra människor. Både den mellanmännsliga misstron och missnöjet med livssituationen är klart högre för denna grupp unga än för resten av befolkningen. Än så länge vet vi inte om de ungas sociala och politiska misantropi är bestående, dvs att de tar med sig den när det blir äldre, eller om det är ett övergående fenomen. Skulle den förra hypotesen slå in innebär det sannolikt problem både för ålderskohorten i sig och för den svenska samhällets framtida funktionsduglighet.

Noter

- ¹ Tankegången bygger på två intervjuer jag gjorde i mitten av 1980-talet med Per Nyström som var statssekreterare i Socialdepartementet 1945-50 och tillsammans med Gustav Möller ansvarig för den svenska välfärdsstatens grundläggning
- ² För ett undantag se Holmberg 2007

Referenser

- Berntsson, Leeni. 2000. *Health and well-being of children in the five Nordic countries in 1984 and 1996 (Diss.)*. Göteborg: Nordic School of Public Health (Nordiska hälsovårdshögsk.).
- Castiglione, Dario, Jan van Deth & Guglielmo Wolleb (red.). 2008. *Handbook of Social Capital*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, Sören. 2007. "The Good Society Index." Gothenburg: The Quality of Government Institute, University of Gothenburg. Working paper 2007:6.
- Putnam, Robert D. 2007. "E Pluribus Unum. Diversity and Community in the Twenty-first Century." *Scandinavian Political Studies* 30:137-174.
- Rothstein, Bo. 2005. *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo & Dietlind Stolle. 2008. "Political Institutions and Generalized Trust." Pp. 273-302 in *Handbook of Social Capital*, edited by Dario Castiglione, Jan van Deth & Guglielmo Wolleb. Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein, Bo & Dietlind Stolle. 2008. "The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust." *Forthcoming in Comparative Politics*.
- Rothstein, Bo & Eric M. Uslaner. 2005. "All for All. Equality, Corruption and Social Trust." *World Politics* 58:41-73.

- Rutter, Michael, Henri Giller & Ann Hagell. 1998. *Antisocial behavior by young people*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, David J & Michael Rutter. 1995. "Time Trends in Psychosocial Disorder of Youth." Pp. 764-781 in *Psychosocial Disorders in Young People*, edited by David J Smith and Michael Rutter. Chicester: Wiley.
- Socialstyrelsen. 2008. *Folkhälsa och sociala förhållanden: Lägesrapport 2007*. Stockholm: Swedish National Board for Health and Social Welfare.
- SOU. 2006:77. *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa : analyser och förslag till åtgärder: slutbetänkande (SOU 2006:77)*. Stockholm: Fritzes.
- Uslaner, Eric M. 2002. *The Moral Foundation of Trust*. New York: Cambridge University Press.

SJÄLVFÖRTROENDE

SÖREN HOLMBERG

”Alla har något slags självförtroende, antingen bra eller dåligt.” Det är Wikipedia som kommer med ett så hurtigt men samtidigt uppmuntrande tillrop. Uppmuntrande för oss på SOM-institutet som vill mäta det komplicerade fenomenet självförtroende på ett enkelt och analytiskt användbart sätt. Wikipedias definition är annars att självförtroende har man när ”man har mod nog att våga göra saker man vill, och känner sig trygg i sig själv.” (Wikipedia svenska 2008). Andra definitioner är att ”i självförtroende ligger att man är bra, skicklig eller duktig på något” (tidningen *Glöd* 2008) eller tvärtom att ”självförtroende har med självbild att göra... (och) är inte kopplat till kunnande eller begåvning. Många med lågt självförtroende är utomordentligt kloka.” (Profil Schager 2008). En engelsk variant är: ”Self-confident is being certain and trusting about yourself in regard to addressing certain tasks or all tasks” (Management Help 2008). En psykologisk definition är: ”The socio-psychological concept of self-confidence relates to self-assuredness in one’s personal judgment, ability, power, etc, sometimes manifested excessively”. (Wikipedia engelska 2008).

Definitionsmässigt rymmer självförtroende två aspekter. En att man har kompetens, förmågan att genomföra saker. Den andra att man är självsäker nog att tro att man kan genomföra saker (Ulmer 1998). Den subjektiva tron är dock det centrala. ”Self-confidence is defined as a person’s conviction about his or her abilities to successfully execute a given task within an identified context.” (Moreno, Castillo and Masere 2007).

Listan över definitioner kan göras nästan hur lång som helst. Kärt barn har många namn. Självförtroende är ett av de mest omdiskuterade begreppen inte bara inom vetenskapen socialpsykologi utan också mer allmänt människor emellan. Det finns många goda råd av typen ”*quick fix*” för hur man skall få ett gott självförtroende. En hemsida på nätet med titeln ”10 Ways to Instantly Build Self Confidence” listar *Dress Sharp* som råd nummer ett, *Walk Faster* som nummer två och *Good Posture* som nummer tre (Pick the Brain 2008).

Centrum-periferi

SOM valde att inte närmare definiera självförtroende i enkätfrågan till allmänheten. Frågan fick i stället en mycket öppen lydelse. ”Allmänt sett, hur är Ditt självförtroende? Du kan svara med hjälp av nedanstående skala.” Svarsskalan har elva värden mellan 0 och 10 där ytterpunkterna är benämnda mycket dåligt (0) respektive

mycket bra (10). Mättekniken var framgångsrik så till vida att mycket få svars personer valde att inte besvara frågan. Andel svars personer i SOM 2007 som hoppade över förtroendefrågan och därmed undvek att svara var endast 3 procent. Att de allra flesta som svarade gjorde det med god validitet framgår av resultaten när vi studerar dem i olika social grupper.

En test är att undersöka om självförtroendet – enligt vår mätning – uppvisar ett centrum-preferimönster enligt Johan Galtungs teori (Galtung 1961). Det vill säga om människor som på olika samhälleliga dimensioner befinner sig mer centralt än perifert när det gäller exempelvis information, inflytande, välbefinnande, hälsa, ekonomi mm också uppvisar ett högre självförtroende. Resultatet från en sådan prövning redovisas i tabell 1.

Tabell 1 Svenskt självförtroende (procent)

Fråga: ”Allmänt sett, hur är Ditt självförtroende?” Svara med hjälp av nedanstående skala.

mycket dåligt											mycket bra	
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1	1	2	2	3	9	9	18	29	14	12	= 100%	

	Medeltal	Mycket bra (9-10)	Bra (7-8)	Si-så-där (4-6)	Dåligt (0-3)	Summa procent	Antal personer
Samtliga	7,3	26	47	21	6	100	1 618
Kvinna	7,1	23	46	24	7	100	862
Man	7,5	30	48	18	4	100	756
15 – 19	6,8	20	42	29	9	100	102
20 – 29	6,6	19	40	31	10	100	168
30 – 39	7,5	27	51	19	3	100	251
40 – 49	7,4	28	54	12	6	100	269
50 – 59	7,4	25	49	21	5	100	287
60 – 69	7,6	29	50	18	3	100	304
70 – 79	7,3	31	36	27	6	100	171
80 – 85	7,3	27	37	33	3	100	66
Låg utbildning	7,1	24	43	27	6	100	357
Mellan utbildning	7,3	27	46	21	6	100	729
Hög utbildning	7,4	27	51	18	4	100	517

Forts.

Tabell 1 Svenskt självförtroende (forts)

	Medeltal	Mycket bra (9-10)	Bra (7-8)	Si-så-där (4-6)	Dåligt (0-3)	Summa procent	Antal personer
Arbetsarhem	7,0	23	43	26	8	100	640
Tjänstemannahem	7,5	24	53	20	3	100	411
Högre tjänstemannahem	7,6	32	50	14	4	100	263
Jordbrukarhem	7,3	28	40	28	4	100	47
Företagarhem	7,9	39	45	13	3	100	137
Landsbygd	7,2	25	45	25	5	100	244
Tätort	7,2	25	45	25	5	100	351
Stad	7,3	26	48	20	6	100	776
Storstad	7,5	31	48	16	5	100	232
31+ BMI fet	7,2	25	46	23	6	100	134
26-30 BMI överviktig	7,4	27	47	21	5	100	489
19-25 BMI idealvikt	7,4	27	48	20	5	100	727
19- BMI underviktig	6,8	16	53	23	8	100	61

Kommentar: Resultaten kommer från den nationella SOM-undersökningen 2007.

Centrum-periferimönstret är mycket tydligt. Människor i centrum tenderar att ha ett bättre självförtroende än människor i periferin. Det gäller kön där män har högre självförtroende än kvinnor, ålder där medelålders har högre självförtroende än unga och äldre, utbildning där högutbildade har mer självförtroende än lågutbildade, klassstillhörighet där övre medelklass har bättre självförtroende än arbetar-klass och boende där storstadsbor har högre självförtroende än landsbygdsbor.¹

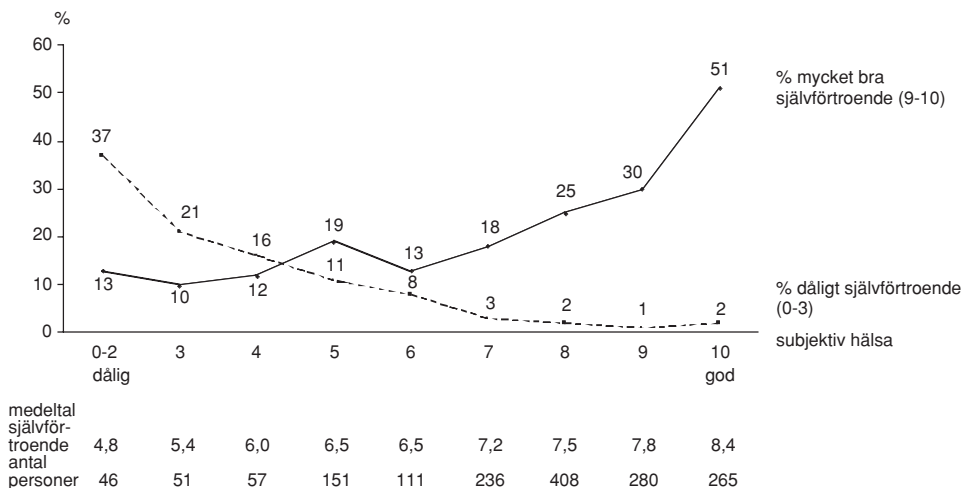
Skillnaden i genomsnittligt självförtroende är dock i de flesta fall inte särskilt stor. Medeltalet för hela svenska folket är 7,3 på skalan mellan 0-10. De sociala grupper som har högst självförtroende har värden på 7,9 (företagare) och 7,6 (högre tjänstemän och fyrtinglistor (60-69 år)) medan grupperna med lägst självförtroende har medeltal på 6,6 (20-29 år), 6,8 (15-19 år) och 7,0 (arbetarhem).

När det gäller andra centrum-periferidimensioner som exempelvis hälsa och välbefinnande är också kopplingarna till självförtroende de förväntade. Korrelationen mellan självförtroende och hur nöjd man är med sin egen livssituation är medelhöga .36. Ju bättre självförtroende desto mer nöjd med det egna livet. Människor med det högsta värdet på vår fyrgradiga nöjdhetskala har ett genomsnittligt självförtroende på 8.1. Personer minst nöjda med sina liv har klart lägre självförtroende (5.1).

Samma tydliga samband återfinns när vi ser på kopplingen mellan självförtroende och hur människor upplever sin hälsa. Personer som subjektivt uppfattar den

egna hälsan som god har ett mycket bättre självförtroende än människor som upplever den egna hälsan som dålig. Resultaten i figur 1 illustrerar väl de stora skillnaderna.

Figur 1 Självförtroende och subjektiv hälsa (procent)

Kommentar: Korrelationen (r) mellan självförtroendemåttet och måttet på subjektiv hälsa är .42. Ju bättre hälsa desto bättre självförtroende.

Ju bättre hälsa desto högre självförtroende. Bland personer som upplever sin egen hälsa som mycket bra (maxvärdet 10 på vår skala) är självförtroendet i genomsnitt 8.4. Bland människor som klassificerar sin hälsa som mycket dålig (0-2 på skalan) är självförtroendet klart lägre (4.8).

Relativ fysisk vikt är en annan hälso- och välbefinnandevariabel som har ett samband med självförtroende. Dock inte så starkt samband som subjektiv hälsa eller subjektiv nöjdhet med det egna livet. Bäst självförtroende har personer mot mitten av viktskalan. Det vill säga människor som enligt BMI-måttet har idealvikt (7,4) eller övervikt (7,4). Sämst självförtroende har personer som är underviktiga (6,8) eller feta (7,2).²

Även när det gäller den politiska dimensionen kan vi notera ett tydligt centrum-periferimönster i självförtroendet. Människor som just nu har sina representanter vid makten har ett högre självförtroende än personer som sympatiserar med oppositionen.³ Moderata sympatisörer är de som har högst självförtroende med genomsnittet 7,7 medan oppositionspartiernas sympatisörer har ett klart sämre självförtroende – v och mp-sympatisörer 7,0 och s-sympatisörer 7.3 (se tabell 2).

Tabell 2 Politik och självförtroende (procent)

	Medeltal	Mycket bra (9-10)	Bra (7-8)	Si-så-där (4-6)	Dåligt (0-3)	Summa procent	Antal personer
samtliga	7,3	26	47	21	6	100	1 618
partisympati							
v	7,0	27	41	20	12	100	74
s	7,3	27	43	25	5	100	586
mp	7,0	16	51	28	5	100	126
c	7,3	21	53	22	4	100	87
fp	7,3	23	53	20	4	100	133
kd	7,2	22	52	20	6	100	67
m	7,7	35	47	13	5	100	326
sd	7,0	14	60	14	12	100	42
inget parti	7,3	25	44	27	4	100	142
vh-ideologi							
klart vänster	7,4	32	41	21	6	100	141
vänster	7,2	22	48	26	4	100	381
varken eller	7,1	24	46	24	6	100	503
höger	7,6	27	54	16	3	100	389
klart höger	7,4	34	42	15	9	100	149
politiskt intresse							
mycket stort	7,9	42	42	13	4	100	187
ganska stort	7,4	27	48	20	2	100	707
inte särskilt	7,1	20	51	24	5	100	567
inte alls	6,8	25	37	26	12	100	131
politikertroende							
mycket stort	7,8	52	22	17	9	100	23
ganska stort	7,6	30	50	17	3	100	523
ganska litet	7,2	22	49	24	5	100	853
mycket litet	7,0	29	37	20	14	100	184

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studien 2007.

Utefter den ideologiska vänster-högerskalan har personer något till höger högst självförtroende (7,6), följda av dem längst till höger respektive längst till vänster. Lågst självförtroende har människor mot mitten av vänster-högerskalan. Självförtroende har med andra ord en koppling till klara politiska ställningstaganden. Det syns också när det gäller politiskt intresse. Personer som är mycket intresserade av politik har ett klart högre självförtroende (7,9) än personer utan politiskt intresse (6,8).

Nästan inget samband med institutionsförtroende

Ett av huvudskälen till att vi ville få med ett mått på självförtroende i SOM-studierna har att göra med institutionsförtroende och i vad mån det är konditionerat av människors självkänsla. Systematiska mätningar av olika former av institutionsförtroende är en av SOM-institutets huvuduppgifter sedan över tjugo år. Bland alla de faktorer som potentiellt påverkar vilket förtroende människor har för samhällets institutioner är självförtroende en av de mest understuderade och dessutom en av de mest hotande för hela institutionsmätarverksamheten.

Om det är så att självförtroende är ett fenomen som är starkt kopplat till vilket förtroende människor hyser för samhällets olika institutioner skulle meningsfullheten i de separata mätningarna av institutionsförtroendet allvarligt kunna ifrågasättas. Om människors institutionsförtroende till stor del eller i allt väsentligt är en reflex av deras självförtroende skulle institutionsförtroende inte längre vara institutionsförtroende. Det skulle i stället vara en projektion av människors självförtroende. Och då skulle institutionsförtroende ha lite eller inget att göra med sådana förklaringsfaktorer som hur olika institutioner sköter sig (*performance*), mediernas bevakning eller människors kontakter med och kunskaper om olika institutioner.

Sambandet mellan människors självförtroende och institutionsförtroende prövas i tabell 3. Resultaten visar att alla eventuella farhågor att institutionsförtroende till stor del enbart är en projektion av människors självförtroende kan läggas åt sidan. Vi kan andas ut. SOMs mätningar av institutionsförtroende är inte meningslösa.

Den genomsnittliga korrelationen mellan människors självförtroende och förtroendet för tjugofem olika institutioner är bra nära noll. Snittet är .06 med en variation mellan som mest .12 och som minst .01. Självförtroende är alltså *inte* en viktig potentiell förklaring till människors förtroende för olika institutioner. Människor med ett högt självförtroende tenderar inte att också ha ett högt förtroende för samhällets institutioner. Och personer med dålig självkänsla har inte en tendens att också ha en låg tillit till olika institutioner.

I den mån som Eric Uslaners teori om uppväxtens och socialisationens stora betydelse för samhällsförtroendets framväxt tänkes verka genom uppbyggande av självförtroende har den inte stöd i våra data (Uslaner 2002). Det är naturligtvis möjligt att våra resultat är en tillfällighet och att utfallet blir helt annorlunda när vi gör om testet nästa år. Men vi tror inte det. Vår tunga hypotes är nu att självförtroende *inte* är en av de viktigare förklaringsfaktorerna bakom människors institutionsförtroende.

Tabell 3 Självförtroende korrelerat med institutionsförtroende och mellanmänsklig tillit och nöjd med den egna livssituationen (r)

socialinstitution	självförtroende
Staten	.12
Riksdagen	.10
Kommunstyrelserna	.10
Regeringen	.09
Domstolarna	.09
Riksbanken	.09
Svenska kyrkan	.08
Bankerna	.07
Sjukvården	.07
Stockholmsbörsen	.07
Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)	.07
Europaparlamentet	.06
Försvaret	.06
De politiska partierna	.06
Polisen	.06
Förenta Nationerna	.06
Grundskolan	.05
EU-kommissionen	.05
Säkerhetspolisen (SÄPO)	.05
Universitet/högskolor	.05
Storföretagen	.05
Radio och TV	.04
Kungahuset	.04
Dagspressen	.03
Facket	.01
Politikerförtroende	.12
Mellanmänsklig tillit	.28
Nöjd med den egna livssituationen	.36

En spekulativ teori

Men det är klart, lite intressant är det att notera vilka institutionsförtroenden det är som uppvisar starkast samband med människors självförtroende – även om sambanden endast är på låga .10-nivån. Det visar sig att de institutionsförtroenden som är starkast kopplade till självförtroende är förtroenden som har att göra med de centrala politiska institutionerna – med staten, riksdagen och kommunstyrelserna.

Man kan fundera – om det är en viss svag projektionsprocess som ligger bakom – varför den i så fall främst omfattar politikens centrala organ. Det är inte lätt att förstå och därför heller inte lätt att anamma tolkningen att det är en projektionsprocess som orsakat sambandet.

Möjligen är det lättare att vända på resonemanget och se självförtroendet som delvis skapat av tilltron till de centrala politiska institutionerna. Med inspiration från Bo Rothsteins (2005) teori att mellanmänsklig tillit inte skapar institutionsförtroende, utan att institutionsförtroende skapar mellanmänsklig tillit, kan vi spekulera i att människor som har ett högt förtroende för samhällets centrala politiska institutioner – som dessutom i det svenska fallet är demokratiska institutioner – har en tendens att få ett bättre självförtroende.⁴ De lever i ett samhälle där de litar på att de viktiga politiska institutionerna fungerar. Det stärker självkänslan.

Det omvända är att människor som inte har förtroende för samhällets demokratiska institutioner har en tendens att tappa lite av sitt självförtroende. Det är inte lätt att leva i ett samhälle och tro på sig själv när man inte tror på de viktiga institutionerna som man är beroende av. Självkänslan sjunker.

Ny mätning nästa år

Men som sagt, och det förtjänar att understrykas, underlaget för denna spekulativa teori är mycket magert. Vår huvudslutsats är att människors självförtroende inte har något samband med förtroendet för olika samhällsinstitutioner. Nästa år hoppas vi ytterligare kunna underbygga denna sanning genom att göra om testet och få samma resultat. Vi har självförtroende nog att tro att det blir så.

Noter

- ¹ Lägg märke till att företagare är den sociala grupp i tabell 1 som har högst självförtroende med värdet 7,9 på skalan mellan 0-10, där 7,3 är medeltalet för hela svenska folket. Företagare är entreprenörer och måste ha ett gott självförtroende för att lyckas.
- ² BMI på +31 har klassificerats som fet, BMI mellan 26-30 som överviktig, BMI mellan 19-25 som idealvikt och BMI under 19 som underviktig. BMI beräknas som vikten dividerad med kvadraten på längden. Se sv.wikipedia.org/wiki/BMI.
- ³ Den politiska faktorn tror vi dock inte är den viktigaste orsaksfaktorn här. Moderata sympatisörer är ofta män, högre tjänstemän och företagare; alla sociala grupper med ett högre självförtroende än genomsnittet. Moderata sympatisörer hade förmodligen ett relativt högt självförtroende även före maktskiftet 2006. Effekten av maktskiftet 2006 på människors självförtroende missade vi att mäta i och med att självförtroendefrågan först kom med i SOM-studien 2007.

- ⁴ Det finns en förväntad koppling mellan människors självförtroende och deras tillit till andra människor. Korrelationen är .28 i vårt material. Personer med högt självförtroende litar mer på sina medmänniskor än personer med lågt självförtroende.

Referenser

- Galtung, Johan (1961). *Verdiorientering og sosial posisjon. En foreløpig analyse av et norsk gallupvalg*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Glöd (2008). www.glod.com
- Wikipedia engelska och svenska (2008). www.sv.wikipedia.org och www.en.wikipedia.org
- Profil Schager (2008). www.profilschager.com
- Management Help (2008). www.managementhelp.org
- Pick the Brain (2008). www.pickthebrain.com
- Ulmer, Eugene (1998). *Self Confidence- A Clinical Construct*. In Hitzhusen, Gerald et al (eds) Selected Papers from the 5th International Symposium on Therapeutic Recreation. University of Missouri. www.lin.ca
- Moreno, Justo, Castillo, Leopoldo and Masere, Elio (2007). Influence of Entrepreneur Type, Region and Sector Effects on Business Self-Confidence: Empirical Evidence from Argentine Firms. *Entrepreneurship and Regional Development* sid. 25-48
- Uslaner, Eric (2002). *The Moral Foundation of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo (2005). *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press

ALKOHOLVANOR OCH ALKOHOLPOLITIK

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Den alkoholpolitiska debatten i Sverige sköt plötsligt fart i början av 2000-talet. Anledningen var inte minst att EU-medlemskapets konsekvenser för alkoholförseln slog igenom. I princip blev nu all privat införsel av sprit, vin och starköl fri. Medierna gav stor uppmärksamhet åt förändringen och busslaster av nyfikna reste till billigaffärerna i norra Tyskland. Det växte snart fram en oro för att detta skulle underminera det svenska försäljningsmonopolet. En utredning tillsattes med syfte att se över de svenska skattesatserna på alkohol. Tanken var att en kontrollerad försäljning av billigare alkohol i Sverige skulle förhindra en okontrollerad privatinförsel. Samtidigt beviljades ett forskningsprojekt om vad en skattesänkning skulle innebära för svenskarnas alkoholvanor.¹

När utredningen presenterades 2004 hade luften börjat gå ur debatten. De som var tveksamma mobiliserade sig och skattesänkningens sociala baksida illustrerades med vilka grupper som drabbades då Finland gjort en motsvarande reduktion av spritskatten. Dessutom visade statistik att uppgången i privatinförseln av alkohol brutits 2005 och hela frågan verkade klinga av. Som vi kunde visa på grundval av SOM-undersökningen 2005 och 2006 föll samtidigt det folkliga stödet för en alkoholskattesänkning kraftigt (Holmberg och Weibull, 2007).

Därmed kan det tyckas att frågan om alkoholskattesänkning tills vidare kunde lämnas därhän. Men den snabba förändringen i opinionen väcker samtidigt frågor. Har verkligen allmänhetens problembild förändrats så kraftigt att den innebär att det inte längre finns något stöd för skattesänkningen? Hur har alkoholvanorna utvecklats? Och vad har skett med det tidigare iakttagna, relativt starka, positiva sambandet mellan den egna alkoholkonsumtionen och stödet för en skattesänkning? Syftet med detta kapitel är därför att analysera förhållandet mellan å ena sidan problemupplevelsen – hur allvarligt alkoholproblemet bedöms vara i Sverige – och de egna alkoholvanorna och å den andra synen på sänkt alkoholskatt både 2004 då stödet var starkt och 2007 då det, som vi snart skall se, har ytterligare försvagats.

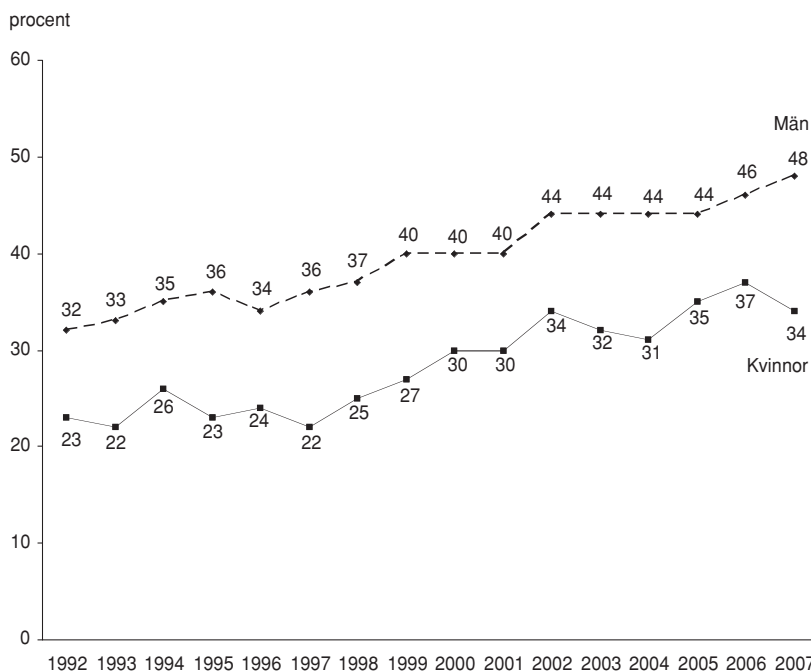
Alkoholvanor och inköpsresor

SOM-institutet har sedan början av 1990-talet ställt en årlig fråga om alkoholvanor. I motsats till de studier som Sorad vid Stockholms universitet regelbundet gör av den faktiska mängden alkohol som genomsnittssvensken konsumerar (t ex Boman m fl, 2007) gäller SOMs fråga hur ofta man har druckit alkohol – sprit, vin eller starköl – under de senaste tolv månaderna. För 2007 visar det sig att 39 procent

gjort det åtminstone någon gång i veckan varav en knapp fjärdedel flera gånger i veckan, och ytterligare drygt 25 procent någon gång i månaden. Andelen som inte smakat någon alkohol var 15 procent.

Om vi alltså utgår från vanan att dricka starköl, vin och sprit kan vi konstatera att det finns en klar uppgång i regelbundet drickande sedan den första SOM-mätningen 1992. Då låg alkoholkonsumtionen på 27 procent minst någon gång i veckan. Uppgången, som i tabell 1 redovisas för män respektive kvinnor, nådde 44 respektive 34 procent år 2002 för att därefter i huvudsak stabiliseras. De två senaste åren finns det dock på nytt en viss uppgång för män, medan det senaste är en nedgång bland kvinnorna.

Figur 1 Regelbundna alkoholvanor bland män och kvinnor (procent)

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökning och visar andel män respektive kvinnor som anger att de dricker starköl, vin eller sprit minst en gång i veckan.

Personer i övre medelåldern, högutbildade och boende i storstäderna är de som har den mest regelbundna alkoholvanan. Varannan person i åldersspannet 50-64 år dricker alkohol åtminstone någon gång i veckan, i högre tjänstemannafamiljer är andelen över 60 procent. Siffrorna kan jämföras med 28 procent bland pensionärer

Tabell 1 Konsumtion av starköl, vin eller sprit under de senaste tolv månaderna 2004 och 2007 (procent)

	Ålder		Utbildning				Subjektiv familjeklass				Boendeort				
	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Medel- låg	Medel- hög	Hög	Arbeter- hem	Tjänste- männa- hem	Högre tjänste- männa- hem	Före- tagar- hem	Stor- stad/ täort	Mindre täort	Lands- bygd
<i>Minst en gång i veckan</i>															
2004	29	40	49	34	29	37	46	51	30	44	62	43	51	40	31
2007	31	42	50	36	28	38	41	58	29	50	61	45	54	43	34
<i>Någon gång året/ halvåret/månaden</i>															
2004	53	51	40	43	48	49	45	41	53	45	30	36	39	46	52
2007	49	50	40	41	47	49	48	35	55	39	32	44	35	43	50
<i>Ingen gång</i>															
2004	18	9	11	23	23	14	9	8	17	11	8	11	10	14	17
2007	20	8	10	23	25	13	11	7	16	11	7	11	11	14	16
<i>Summa procent</i>															
2004	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2007	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Antal svar</i>															
2004	643	1122	956	725	879	1128	695	699	1469	905	518	254	914	1131	830
2007	611	1034	947	719	752	1116	646	757	1338	855	558	260	515	1585	699

och 34 procent bland boende på landsbygden. I jämförelse med de senaste åren är bilden i stort sett densamma, vilket exemplifieras i tabell 1 av mätningen 2004, som lagts in som jämförelse med tanke på den då annorlunda opinionen i alkoholskattefrågan.

Bakom de demografiska skillnaderna ligger olika livsmönster. Regelbundna alkoholvanor har klart samband med ett aktivt, utåtriktat stadsliv med bio och restaurangbesök, men också med övertidsarbete och utlandsresor. Religion och estetiska intressen har däremot ett negativt samband med alkoholkonsumtion.

Resor i syfte att handla billigare alkohol utomlands ligger i stort sett på samma nivå 2007 som 2005. Då uppgav 28 procent att de åtminstone någon gång om året storhandlat alkohol utomlands och 11 procent hade gjort det minst en gång i kvartalet. År 2007 är motsvarande siffror 26 och 9 procent (Holmberg och Weibull, 2006). I båda fallen är det Sydsverige och Halland som utmärker sig med högst siffror. Andelen som storhandlat har dessutom ökat i båda dessa regioner – upp med fem procentenheter, medan det för Stockholm finns en klar nedgång – ner med fem procentenheter. Möjligen skall resultatet tolkas så att inköpsresandet blivit ett etablerat fenomen i södra Sverige, medan nyhetens behag är borta i övriga landet utan att någon vana etablerats. Den svaga nedgången i inköpsresor stöds av en analys som visar att även alkoholsmugglingen gick ner efter 2005 ((Svensson och Hradilova Selin, 2007).

Personer som åker på inköpsresa är ofta medelålders med utbildning över genomsnittet. Ju längre söderut man kommer desto högre blir andelen pensionärer som storhandlar alkohol utomlands. Det finns även ett klart positivt samband med egen alkoholvana och inköpsresor utomlands. Resultaten visar således att inköpsresorna på många håll har blivit en etablerad vana samtidigt som vi kan notera att de i allt mindre utsträckning ägnas medieuppmärksamhet.

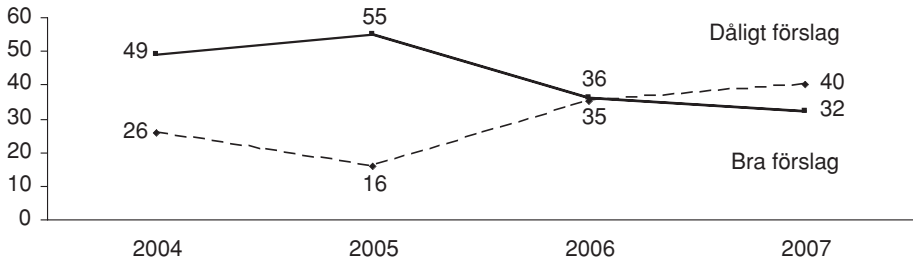
Synen på skattesänkningen

Utredningen om sänkt alkoholskatt hade då den lades fram 2004 ett relativt starkt stöd i den allmänna opinionen. Nästan exakt hälften av den svenska allmänheten tyckte hösten samma år att det var ett bra förslag att sänka alkoholskatten och endast en fjärdedel var emot. Året därpå då debatten om privatinförsel av alkohol var särskilt stark polariserades opinionen ytterligare och förespråkarna för lägre skatt på alkohol var nu i majoritet. Men valåret 2006 var opinionen plötsligt en annan. Nu var istället de två ståndpunkterna – för respektive emot – jämnstarka (Holmberg och Weibull, 2007).

Den opinionssvängning som iaktogs 2006 har fortsatt 2007 om än i minskande takt. Nu har nej-sidan fått överhanden: 40 procent ställer sig negativa till en sänkning av alkoholskatten mot 32 procent som är positiva till förslaget. Den snabba förändring som vi förra året kände en viss osäkerhet inför var inte tillfällig utan uttryck för ett trenderbrott (se figur 2).

Figur 2 Andel positiv och negativ till att sänka alkoholskatten 2004 – 2007 (procent)

fråga: "Sänka skatten på alkohol".

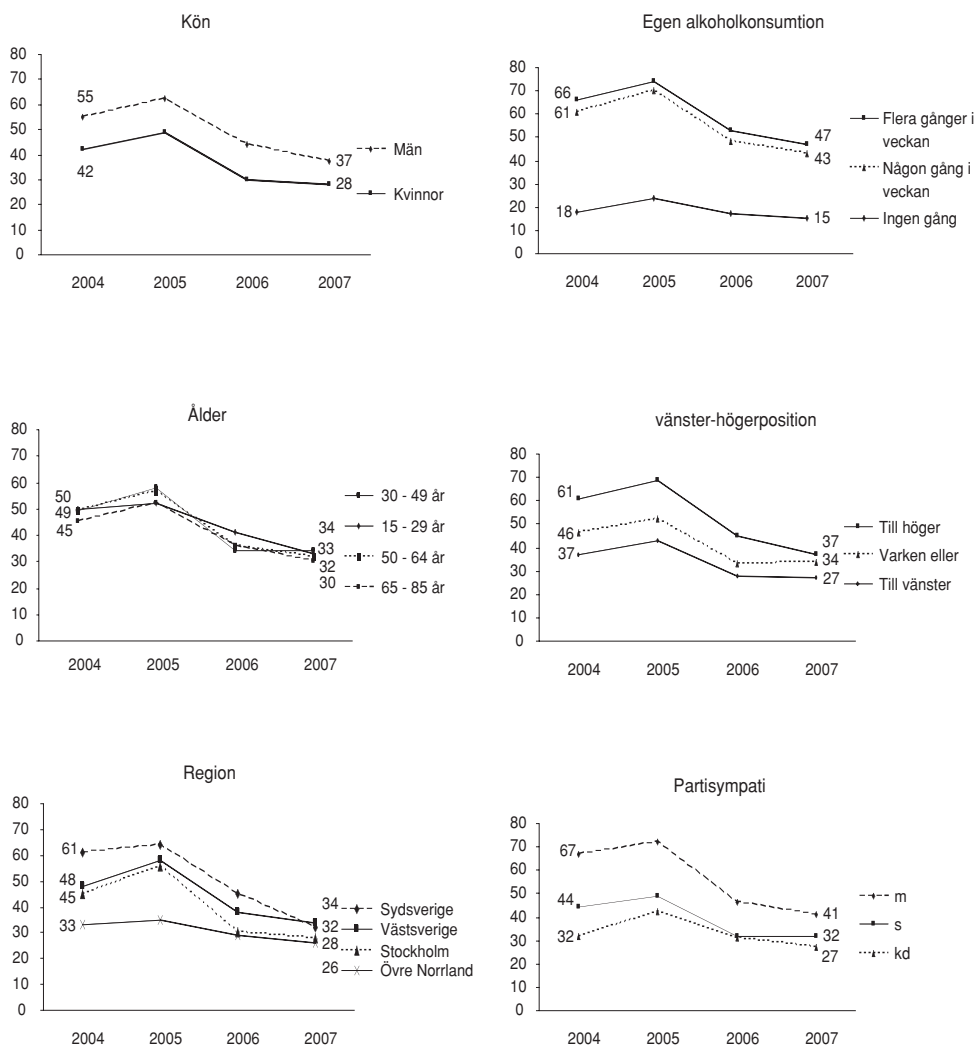
Kommentar: Procenten har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan. Frågan innehåller också svarsalternativet "varken bra eller dåligt".

När vi 2006 diskuterade vad som kunde ligga bakom en sådan opinionsförändring pekade vi först på att det framför allt var bland de grupper som varit klara förespråkare för en ökad alkoholfrihet som minskat sitt stöd för förslaget att sänka skatten på alkohol. Det är samma mönster som fortsätter 2007 (figur 3 på nästa sida). Åsiktsskillnaderna mellan olika grupper minskar dock efter hand. Också bland de mest regelbundna alkoholkonsumenterna och bland personer som placerar sig ideologiskt till höger fortsätter stödet för skattesänkningen att falla och inte i någon av dessa grupper finns det längre en majoritet för utredningsförslaget.

Den fortsatta nedgången mellan 2006 och 2007 visar sig vara särskilt uttalad bland personer som placerar sig politiskt till höger och bland moderata sympatisörer. Det ger ett stöd för vår hypotes att det till viss del är en allmänpolitisk faktor som ligger bakom opinionssvängningen. De nya moderaterna har inte längre frihets- och skattesänkingsfrågor lika uttalade på sin agenda som tidigare. Samma förändring hos de moderata sympatisörerna, om än inte lika kraftig, finns i frågan om att tillåta försäljning av vin, sprit och starköl i livsmedelsbutiker. Här har andelen som stöder ett sådant förslag minskat från 58 till 48 procent mellan 2004 och 2007.

Även om vi ser en konvergens i åsikterna om alkoholskatten är det viktigt att understryka att de grundläggande opinionsmönstren kvarstår år 2007. Det är främst män som i klart större utsträckning än kvinnor vill sänka alkoholskatten – 37 respektive 28 procent. Skattesänkningen har lågt stöd hos högutbildade (24 procent). Det lägsta stödet för en skattesänkning (15 procent) finns bland dem som aldrig dricker alkohol och de högsta (43 procent) bland dem som dricker regelbundet. Den senare åsiktsdifferensen pekar ut en viktig faktor bakom synen på alkoholskatten – egenintresset. Frågan är dock om det kan finnas någon ytterligare faktor som ligger bakom förändringen i alkoholopinionen. Låt oss se på en alternativ modell.

Figur 3 Andel positiv till att sänka alkoholskatten 2004 – 2007 i olika grupper (procent)

Alkohol – ett samhällsproblem?

Ett centralt antagande om hur opinionsskiften sker är att det inträffat någon förändring i den sociala problembilden. Det kan gälla att en ny fråga kommer upp på den samhälleliga dagordningen eller att ett problem avförs som löst. Synen på alkoholskatten skulle möjligen kunna vara ett exempel på båda: problemet kom upp som en följd av den ökade privatinförseln och försvann sedan när den inte längre verkade ha samma aktualitet i medieopinionen. Men frågan är om detta stämmer när vi granskar allmänhetens bild av sakernas tillstånd.

Vi kan belysa allmänhetens problemupplevelse med två frågor som ställdes i 2007 års SOM-undersökning. Den ena gäller i vad mån man känner oro för ökad alkoholkonsumtion, den andra hur man ser på alkoholpolitiken som en följd av EU-medlemskapet. Det är snarast den förra som ger en rimlig operationalisering av problemupplevelsen. Det visar sig här att det också finns en förändring i synen på alkohol som samhällsproblem. År 2004 var det 23 procent som ansåg att ökad alkoholkonsumtion var mycket oroande, år 2007 hade andelen minskat till 18 procent. Om vi inkluderar även dem som anser problemet ganska oroande är nedgången sex procentenheter – från 59 till 53 procent (se tabell 2).

Oron för ökad alkoholkonsumtion var både 2004 och 2007 större i de grupper som tidigare visat sig vara minst benägna att sänka alkoholskatten. Det gäller kvinnor, högutbildade, personer till vänster ideologiskt och partipolitiskt och person som aldrig använder alkohol. Omvänt anser män, de som placerar sig politiskt till höger och de som dricker alkohol minst en gång i veckan att problemet är mindre. Nedgången i problemupplevelse finns i samtliga grupper. Den år 2007 lika stor bland dem aldrig dricker alkohol som bland dem som gör det varje vecka. Möjligen finns det en svag tendens att nedgången är något större hos dem som 2004 upplevde problemet som särskilt allvarligt.

Mönstret är detsamma för synen på hur EU-medlemskapet påverkar den svenska alkoholpolitiken. År 2005 då inköpsresorna var som mest uppmärksammade ansåg 35 procent av svenskarna att EU medfört en försämring i svensk alkoholpolitik, en andel som två år senare minskat till 27 procent. Intressant nog minskade under samma tid även andelen som menade att EU-medlemskapet inneburit en förbättring av alkoholpolitiken, men bara från 19 till 16 procent. När frågan inte längre var på agendan ökade istället andelen som saknade en klar uppfattning.

Både indikatorerna på alkoholen som samhällsproblem uppvisar således en nedgång. Resultatet kan förefalla motsägelsefullt. Om alkoholkonsumtionen inte upplevs lika oroande som tidigare kunde man kanske tro att acceptansen skulle öka för en sänkt alkoholskatt. Men en sådan tolkning tar inte hänsyn till skattesänkingsförslagets bakgrund: det lanserades för att motverka alkoholproblem inte för att underlätta tillgången. Den alternativa tolkningen är således att när problemet inte uppfattas som lika viktigt sjunker också stödet för den föreslagna åtgärden.

Tabell 2 Alkohol som samhällsproblem: andel som anser ökad alkoholkonsumtion mycket eller ganska oroande 2004 och 2007 (procent)

	2004	2007	Förändring
Samtliga	59	53	-6
Kvinnor	67	59	-8
Män	52	47	-5
15 – 29 år	50	46	-4
30 – 49 år	49	43	-6
50 – 64 år	63	54	-9
65 – 85 år	79	73	-6
Lågutbildad	68	66	-2
Medellågutbildad	55	51	-4
Medelhögutbildad	60	52	-8
Högutbildad	54	44	-10
Mycket politiskt intresserad	64	57	-7
Ganska politiskt intresserad	62	56	-6
Inte särskilt politiskt intresserad	59	50	-9
Inte alls politiskt intresserad	42	46	+4
Klart vänster	58	57	-1
Något vänster	66	57	-9
Varken eller	59	56	-3
Något höger	57	51	-6
Klart höger	50	50	±0
v	55	51	-4
s	61	57	-4
mp	62	57	-5
c	72	62	-10
fp	56	45	-11
kd	75	60	-15
m	51	42	-9
Dricker aldrig alkohol	83	74	-9
Dricker någon gång	51	56	+5
Dricker minst en gång/vecka	52	42	-10

Kommentar: Resultat för sd-sympatisörer 2007 är 49 procent.

Partipolitik, problemupplevelse eller egna alkoholvanor?

Vi har pekat på åtminstone tre förklaringar till allmänhetens åsikt om att sänka alkoholskatten. Det är den egna alkoholkonsumtionen – som visat sig vara den enskilt bästa prediktorn varje år, det är synen på alkohol som samhällsproblem och det är den politiska ideologin. Det handlar alltså om inverkan från beteenden, föreställningar och värderingar. Vårt speciella intresse är att se hur denna förklaringsmodell faller ut 2007 i jämförelse med 2004. Med tanke på att vi sett att alkoholkonsumtionen och ideologin förändrats endast obetydligt mellan de två åren är hypotesen att problemupplevelsen har fått större betydelse för synen på skattesänkning. Vi kan pröva sambanden i en serie effektanalyser (se figur 4).

Om vi först ser hur problemupplevelsen relaterar sig till den egna alkoholkonsumtionen är det tydligt att den senare har en klart större betydelse för synen på skattesänkningen. Det var särskilt tydligt 2004. Bland regelbundna alkoholkonsumenter som såg en ökad alkoholkonsumtion som ett samhällsproblem var det över hälften (55 procent) som stödde förslaget att sänka alkoholskatten, i jämförelse med 15 procent bland dem som inte dricker alkohol. 2007 har siffrorna utjämnats. Den största förändringen är att regelbundna alkoholkonsumenter som inte ser ökad alkoholkonsumtion som ett samhällsproblem nu i betydligt lägre grad än 2004 är för en skattesänkning. Det samlade utfallet är att både problemupplevelse och egen alkoholkonsumtion har mindre betydelse för synen på skattesänkningen 2007 än 2004.

Problemupplevelsens relation till ideologin uppvisar ett likartat mönster. Ideologin spelar den större rollen 2007 för synen på skattesänkning, men inte 2004. Men både ideologi och problemupplevelse har sammantaget fått en något mindre betydelse. Den stora nedgången i stödet för skattesänkning finns framför allt hos personer som inte upplever alkohol som ett samhällsproblem.

Den tredje analysen ställer ideologisk självplacering mot alkoholvanor. Och resultaten visar tydligt att konsumtionsvanorna betyder mer för attityden till alkoholskattesänkningen än ideologin. Resultaten bekräftar också till stor del vad man kunde sluta sig till av de två föregående effektanalyserna: det är framför allt personer som är regelbundna alkoholkonsumenter och som placerar sig politiskt till höger som minskat sitt stöd för en skattesänkning.

En viktig iakttagelse är således att opinionen för en sänkt alkoholskatt i stor utsträckning har sitt stöd hos personer med regelbundna alkoholvanor som placerade sig till höger och som inte uppfattade alkoholkonsumtion som något större samhällsproblem. Om vi kontrollerar för samtliga tre variabler kan vi konstatera att 84 procent i denna grupp år 2004 var för en sänkt alkoholskatt, att jämföra med 16 procent bland absolutister som placerade sig till vänster och kände oro för ökad alkoholkonsumtion. År 2007 har stödet för alkoholskatten i den förra gruppen minskat med hela 37 procentenheter till 47 procent medan nedgången i den senare är bara fem procentenheter till 10 procent. Följer vi upp analysen med regressionsanalys

Figur 4 *Inställning till alkoholskatt efter problemupplevelse, ideologi och egna alkoholvanor 2004 och 2007: andel som anser att sänkning av alkoholskatten är ett bra förslag (procent)*

		Ökad alkoholkonsumtion oroande			
		Ja	Nej	Effekt av problemupplevelse	
Egen alkoholvana	Aldrig	15 / 11	24 / 26	+9	
	Varje vecka	55 / 38	75 / 47	+20	
Effekt av alkoholvana		+40	+27	+51	+21

		Ökad alkoholkonsumtion oroande			
		Ja	Nej	Effekt av problemupplevelse	
Ideologisk självplacering	Vänster	30 / 19	53 / 28	+23	
	Höger	51 / 37	77 / 45	+9	
Effekt av ideologi		+21	+18	+24	+17

		Ideologisk självplacering			
		Vänster	Höger	Effekt av ideologi	
Egen alkoholvana	Aldrig	14 / 13	17 / 11	+3	
	Varje vecka	49 / 38	73 / 45	-2	
Effekt av alkoholvana		+35	+25	+56	+34

Förklaring:

bekräftas att samtliga tre faktorer – egen alkoholvana, problemupplevelse och ideologisk självplacering – inverkar på åsikten om sänt alkoholskatt. Men mer intressant är att den egna alkoholvanan hade relativt störst påverkan 2004, medan problemupplevelsen spelar den relativt största rollen 2007. Därmed bekräftas det inledande antagandet.

Vilken opinionssvängning – och varför?

Även om vi kan visa på vissa tydliga empiriska förklaringsmönster säger dessa inte allt om vad som faktiskt skapade förändringen i opinionen. Men innan vi går in på problemet med tolkningen måste vi ställa frågan om konstansen i opinionen. Det vi sett är en förändring mellan ganska få mätpunkter – från 2004 till 2007. Var då 2004 på något sätt ett avvikande år och förändringen handlade om att gå tillbaka till ett tidigare läge? Det går inte att besvara på grundval av frågan om synen på alkoholskatten som ställdes första gången 2004, men indikationer kan hämtas från analyser av svaren på en annan fråga som ställts i SOM-undersökningarna sedan 2001: om man anser att försäljning av starköl, vin och sprit skall tillåtas i livsmedelbutiker.

Omkring en tredjedel av svarspersonerna 2007 tyckte att det var ett bra förslag att tillåta alkoholförsäljning i livsmedelsbutiker. De som stöder förslaget är samma grupper som är för en sänkning av alkoholskatten: män, medelålders, moderata sympatisörer och de som regelbundet dricker alkohol. Mönstret är också detsamma när det gäller samspelet mellan problemupplevelse och egen alkoholkonsumtion. Bland dem som anser att alkoholen är ett samhällsproblem men som själva inte dricker är stödet för alkoholförsäljning i livsmedelsaffärer 7 procent, bland dem som dricker alkohol regelbundet och inte ser alkohol som är samhällsproblem är det 50 procent – och bland dem som placerar sig politiskt till höger och regelbundet dricker alkohol är stödet 49 procent.

Svarsmönstret är alltså exakt detsamma som för synen på sänkt alkoholskatt, men i den här analysen kan vi gå tillbaka inte bara till 2004 utan ända till 2001. Analysen bekräftar att opinionen även i synen på alkoholförsäljning i livsmedelsbutiker var mer positiv 2004 än 2007 – men det intressanta är att opinionen var ännu mer positiv 2001, särskilt bland dem med regelbunden alkoholvana och med högeråsikt. I denna grupp har stödet för den fria försäljningen minskat från 72 procent 2001 till 61 procent 2005 och 49 procent 2007. Resultatet pekar således på en ännu mer alkoholliberal opinion 2001 än 2004. Om vi hade ställt frågan om alkoholskatt redan då är det således troligt att stödet skulle ha varit ännu större.

För att svara på frågan om varför alkoholopinionen svängde måste vi först reflektera över varför de alkoholliberala åsikterna var så framträdande fram till 2005. Det vi har sett är att den alkoholpositiva opinionen byggde på ett starkt stöd bland regelbundna alkoholkonsumenter med högeråsikt som inte såg alkohol som ett samhällsproblem. En tolkning är att en marknadsliberal grunduppfattning gick

hand i hand med egenintresset för billigare alkohol. Man kan anta att uppmärksamheten för de nya införselmöjligheterna förstärkte intresset. Att förslaget till skattesänkning på alkohol också hade visst stöd från nykterhetsorganisationer bidrog med all sannolikhet till att ge legitimitet åt åsikten.

Men så svängde opinionen. Problemet med alkohol som samhällsproblem kom upp på dagordningen. Opinionsbildningen förstärktes och konsekvenserna av den finska skattesänkningen i form av ökat våld och ökad utslagning fick en viss medieuppmärksamhet, liksom den ökade smuglingen och vidareförsäljningen av EU-sprit. Men det fanns även en politisk sida. Som vi sett minskade moderaterna sin profil i frågor om skattesänkningar och betonade oftare det sociala ansvaret.

En rimlig tolkning är att det som ändrade åsikterna var att många olika faktorer bidrog till en opinionsvind, som medförde att skattesänkingsfrågan tappade aktualitet. Utredningsförslaget blev liggande utan några egentliga förespråkare och den minskade uppmärksamheten i kombination med ökad problemmedvetenhet innebar ett minskat opinionsstöd.

Not

- ¹ Whose drinking changes how much when liquor taxis fall? Effects of tax cuts. Projekt vid Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning vid Stockholms universitet. Startat 2003. Jfr Mäkelä m fl (2007)

Referenser

- Boman, Ulrika, Hradilova, Selin, Klara, Ramstedt, Mats och Svensson, Johan (2007) *Alkoholkonsumtionen i Sverige fram till år 2006*. (SoRAD Rapportserie, nr 48). Stockholm: Centrum för alkohol- och drogforskning, vid Stockholms universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2006) På besök i Calle Grenzshop. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2007) Den förändrade alkoholopinionen. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *det nya Sverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Mäkelä, Pia, Bloomfield, Kim, Gustafsson, Nina-Katri och Room, Robin (2007) *Effects of major changes in alcohol availability: study design, data collection procedures and measurement*. (SoRAD Report series, nr 46). Stockholm: Centrum för alkohol- och drogforskning, vid Stockholms universitet.
- Svensson, Johan, Hradilova Selin, Klara (2007) *Alkoholsmuggling i Sverige*. Stockholm: Centrum för alkohol- och drogforskning, vid Stockholms universitet.

AMS GÅR I PENSION

JOHAN MARTINSSON

Arbetsmarknadsstyrelsen existerade under 60 år. Den kan därmed sägas ha pensionerats något i förtid.¹ Arbetsmarknadsstyrelsen inrättades 1948 genom att de offentliga arbetsförmedlingarna, Statens arbetslöshetskommission och Statens arbetsmarknadskommission tillsammans bildade Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) (Rothstein 1986:106). Den första januari 2008, 60 år senare, uppgick AMS, Arbetsmarknadsverket samt länsarbetsnämnderna i den nya myndigheten Arbetsförmedlingen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har länge setts som en grundbult i den svenska modellen och ansetts vara en viktig del i genomförandet av den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Det var redan från början utmärkande för den svenska offentliga arbetsförmedlingen att fokus ligger på att främst vara ett serviceorgan för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt. Det har i första hand handlat om att ge bra service åt arbetssökande och arbetsgivare, inte om att tjäna som ett statligt kontrollorgan av de arbetslösa.

Den formella kontrollen av arbetssökandes rätt till arbetslöshetsersättning har i Sverige istället skötts av de enskilda arbetslöshetskassorna som från starten varit kopplade till fackföreningsrörelsen. Visserligen har arbetsförmedlingarna haft en roll att spela då anmälning där krävts och de haft rapporteringsskyldighet till a-kassorna vid misstanke om fusk, men de formella besluten har likväl ålegat arbetslöshetskassorna och inte arbetsförmedlingarna. Bo Rothstein (1986:110) menar att de "imageproblem" som många statliga arbetsförmedlingar i andra länder har dragits med varit orsakat av just ett fokus på att vara kontrollinstans för de arbetslösa och att det misstroende det lett till har försvårat genomförandet av arbetsmarknadspolitiken.

Den svenska statliga arbetsförmedlingen och arbetsmarknadspolitiken var under stora delar av 1900-talet en framgångssaga. Emellertid skulle den med tiden bli mer ifrågasatt. Så småningom visade sig betydande förtroendeproblem även i det svenska fallet och negativa uttryck som "AMS-jobb" blev etablerade i den offentliga debatten. Det är därför logiskt att den nya myndigheten heter Arbetsförmedlingen, ett namn som lyfter fram servicefunktionen, att förmedla jobb och arbetskraft, snarare än att vara en omtvistad byråkrati som associeras med tidvis starkt ifrågasatta arbetsmarknadspolitiska åtgärds paket.²

Vi vet att Arbetsmarknadsstyrelsen har dragits med förtroendeproblem åtminstone sedan SOM-institutets mätningar av AMS förtroende startade 1997. Rothstein, Holmberg och Oskarson (1999:310) kunde konstatera att förtroendet för AMS var

mycket lågt jämfört med de flesta andra samhällsinstitutioner. Och så har det fortsatt. Fortfarande 2007 har svenska folket lägst förtroende för AMS av samtliga dryga tjugotalet samhällsinstitutioner och grupper som ingår i SOM-institutets mätningar (se Holmberg och Weibulls kapitel). Hösten 1998 undersöktes även vad svenska folket tyckte om ett antal olika förslag som förekommit i debatten för att minska arbetslösheten. Maria Oskarson som analyserade frågorna kunde då konstatera att förslaget att ”Satsa mer på arbetsmarknadspolitiska åtgärder i AMS regi” var bland de mest impopulära, där hela 42 procent av respondenterna angav att det var ett dåligt förslag (Oskarson 1999:316). Endast förslaget att ”Öka löneskillnaderna” var klart mer impopulärt.

Förre AMS-chefen Bo Bylund uttrycker i sin DN-artikel från den 10:e januari 2008 förhoppningar om att omorganisationen av AMS med åtföljande namnbyte till Arbetsförmedlingen skall leda till ett högre förtroende för myndigheten bland medborgarna: ”Med en mer kundnära organisation och ett effektivare arbetssätt hoppas vi på ett ökat förtroende för Arbetsförmedlingen i framtiden.” (Bylund 2008). Huruvida Bylund får rätt i sina förhoppningar får framtida undersökningar utvisa.

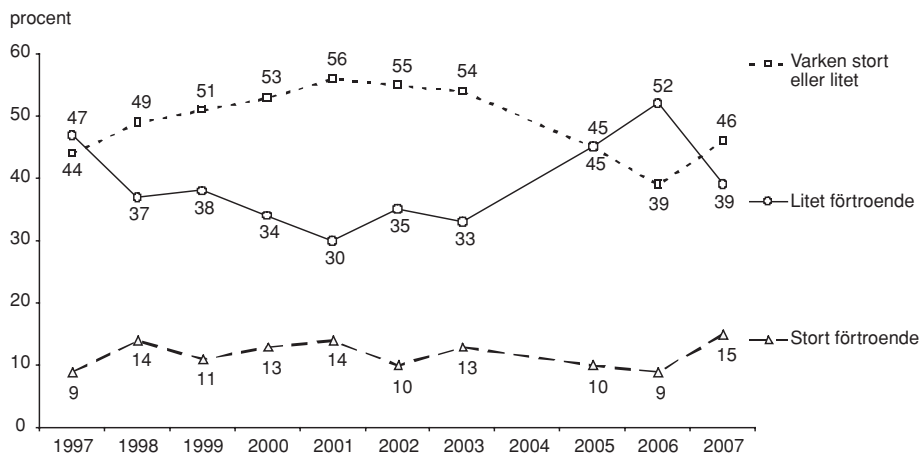
I detta kapitel skall istället förtroendet för AMS under slutet av dess existens analyseras. Först ges en översikt över utvecklingen över tid, sedan fokuseras två tänkbara förklaringar till varför förtroendet varierar över tid och avslutningsvis ges en generell bild över hur olika grupper skiljer sig åt när det gäller förtroendet för Arbetsmarknadsstyrelsen. Fyra konkreta frågeställningar behandlas således:

- hur har utvecklingen över tid sett ut för AMS förtroende bland allmänheten?
- finns ett samband mellan utvecklingen på arbetsmarknaden och AMS ställning bland allmänheten?
- vad betyder regeringsskiftet 2006 för AMS ställning bland allmänheten?
- vilka samhällsgrupper har högt respektive lågt förtroende för AMS?

Utvecklingen av förtroendet för AMS

Vi startar analysen med en översikt av utvecklingen över tid för AMS förtroende. I figur 1 visas resultaten år för år från SOM-undersökningarnas årliga riksrepresentativa undersökningar.

Alltsedan SOM-institutets mätningar av AMS förtroende startade 1997 har förtroendet för AMS legat lågt. Särskilt tydligt är att andelen som uttrycker stort förtroende har legat relativt konstant. De fluktuationer som finns är inte större än att de i allmänhet kan tillskrivas slumpvariation. Däremot ser vi en variation över tid i andelen med litet förtroende och i andelen som ligger i mellankategorin ”varken stort eller litet förtroende”.

Figur 1 Förtroendet för AMS 1997-2007 (procent)

Kommentar: Stort respektive litet förtroende avser andelen som svarat 'mycket stort' eller 'ganska stort förtroende' respektive 'mycket litet' eller 'ganska litet förtroende'. I procentbasen ingår samtliga respondenter som har besvarat frågan om förtroende för AMS.

När mätningarna startade år 1997 hyste hela 47 procent ett "litet förtroende" för AMS. Fyra år senare, år 2001, var samma andel endast 30 procent. Under denna period förbättrades således AMS ställning i den allmänna opinionen avsevärt. Efter några år vände förtroendet dock nedåt igen och andelen med lågt förtroende för myndigheten ökade till rekordhöga 52 procent valåret 2006.

Anledningen till att andelen med stort förtroende kan ligga relativt stabilt samtidigt som andelen litet förtroende fluktuerar är att flödet till denna kategori i första hand tycks gå från mittenkategorin.³ När andelen med litet förtroende minskar så ökar andelen som anger sig ha "varken stort eller litet förtroende" för AMS och vice versa.

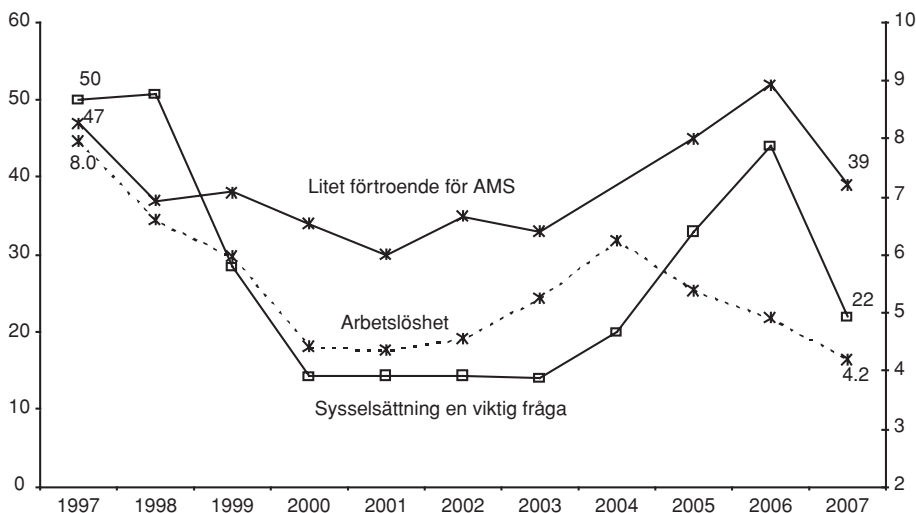
När det gäller utvecklingen från förra året kan en snabb förbättring av AMS ställning noteras. Andelen med stort förtroende ökar från nio till femton procent samtidigt som andelen personer med litet förtroende minskar kraftigt från 52 till 39 procent. Om vi då beräknar så kallade opinionsbalansmått (dvs andelen med stort förtroende minus andelen med litet förtroende) ser vi att det sammantaget ger ett förbättrat balansmått från tidigare -43 år 2006 till -24 år 2007. Trots detta ligger dock AMS kvar i botten av förtroendeligan. AMS är trots den klara uppräckningen år 2007 den institution allmänheten har lägst förtroende för av det tjugotal samhällsinstitutioner och grupper som ingår i SOM-undersökningen 2007.

Påverkar konjunkturen förtroendet?

Arbetsmarknadens svängningar styrs naturligtvis inte enbart från AMS huvudkontor. Men kanske är tanken att förtroendet för AMS är konjunkturberoende ändå inte så orimlig? Och kanske är det heller inte så orimligt av medborgarna att låta förtroendet till viss del avspegla arbetslöshetens nivå. Regering och riksdag ansvarar för den förda politiken. Men även den offentliga arbetsförmedlingen har ett ansvar att verka för ökad sysselsättning inom de politiskt beslutade ramarna. I den aktuella instruktionen för Arbetsförmedlingen står att läsa i den andra paragrafens tredje punkt att "Arbetsförmedlingen skall verka för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt genom att bidra till att stadigvarande öka sysselsättningen på lång sikt" (SFS 2007:1030).

För att utröna huruvida det finns ett samband över tid mellan graden av misstro mot AMS och läget på arbetsmarknaden visas i figur 2 andelen med litet förtroende samtidigt med arbetslöshetsnivån⁴. För att komplettera bilden redovisas även andelen i SOM-undersökningarna som anger att arbetslöshet och sysselsättning är ett av de viktigaste samhällsproblemen. Då får vi dels den objektiva bilden, arbetslöshetsstatistiken, men även den subjektiva bilden – hur många som upplever att arbetslöshetsfrågan är ett av de viktigaste samhällsproblemen.

Figur 2 Konjunkturen och AMS-förtroende (procent)

Kommentar: Litet förtroende avser andelen som svarat 'mycket litet' eller 'ganska litet förtroende'. Arbetslösheten visas på den högra skalan medan förtroendet för AMS och andelen som tycker sysselsättningen är en viktig fråga visas på den vänstra skalan.

Vi ser en klar överensstämmelse mellan läget på arbetsmarknaden och graden av förtroende för AMS. I mitten av mätserien sammanfaller en ovanligt låg andel med litet förtroende för AMS med såväl en lägre arbetslöshet som en mer undanskymd position på medborgarnas dagordning för arbetslöshetsfrågan. Ser vi däremot på den senare delen av mätserien efter 2003-2004, när misstron mot AMS åter ökar, ser vi att arbetslöshetsnivån (enligt det över tid jämförbara måttet, se not 4 för detaljer) redan hade börjat sjunka. Däremot fortsatte frågan att stiga på medborgarnas dagordning ända till valåret 2006 då hela 44 procent angav sysselsättning och arbetslöshet som en av de viktigaste frågorna. I den senaste mätningen 2007 däremot har frågan hastigt sjunkit på medborgarnas dagordning och andelen med litet förtroende mot AMS minskar samtidigt. Det tycks alltså finnas en bättre överensstämmelse över tid mellan frågans vikt bland allmänheten och förtroendet än mellan den objektiva utvecklingen av arbetslösheten och förtroendet. Det resultatet har även bekräftats med korrelationsanalyser.⁵

Om nu förtroendet för AMS i viss utsträckning följer konjunkturen, vad betyder det för vår förståelse av vilka faktorer som påverkar förtroendet? I tider av högre arbetslöshet minskar förtroendet och fler uppger sig enbart ha ett litet förtroende för AMS. Generellt sett uppfattas arbetslösheten som ett större och mer oroande samhällsproblem i tider av högre arbetslöshet, men innebär då detta att det är de personer som uppfattar arbetslösheten som en viktig fråga som inte har förtroende för AMS? Inte nödvändigtvis.

Å ena sidan kan det vara så att personer som upplever arbetsmarknadssituationen som allvarligare än andra även är mer missnöjda med AMS då de anser att AMS gör ett mindre bra jobb eller gör otillräckliga insatser. Å andra sidan kan det teoretiskt sett vara precis tvärtom. Kanske är det just de medborgare som anser att arbetslösheten är ett viktigt samhällsproblem och som upplever situationen på arbetsmarknaden som oroande som också tycker att Arbetsmarknadsstyrelsens uppgifter är extra angelägna? I så fall skulle det kunna leda till ett större förtroende, baserat på en sympati för institutionens verksamhet.

SOM-undersökningen från hösten 2007 visar att ingen av dessa båda hypoteser får särskilt starkt stöd. Det är nämligen ingen större skillnad i graden av förtroende mellan de som anger att sysselsättning/arbetslöshet är ett av de viktigaste samhällsproblemen och de som inte gör det.

Som vi såg av figur 2 är det 22 procent av respondenterna som anger arbetslösheten som ett av de viktigaste samhällsproblemen 2007. Bland dessa är det 15 procent som har stort förtroende för AMS jämfört med 14 procent bland övriga. Ser vi istället till andelen som har litet förtroende kan vi konstatera att det bland dem som anger arbetslöshet som ett viktigt problem är 45 procent som hyser litet förtroende för AMS jämfört med 37 procent hos övriga respondenter. Här finns alltså ett visst, om än svagt, stöd för att de som tycker att arbetslösheten är en viktig fråga har ett något lägre förtroende för AMS.

I SOM-undersökningen har svarspersonerna även fått ta ställning till hur oroande olika saker är inför framtiden. En av de aspekter som ingick är ”stor arbetslöshet”. Bland dem som anger att stor arbetslöshet är mycket oroande inför framtiden hyser 17 procent stort förtroende för AMS jämfört med 14 procent bland övriga. Emellertid är det så att det bland dem som upplever arbetslösheten som mycket oroande även är fler som har litet förtroende för AMS – 42 jämfört med 38 procent bland övriga. Ser vi till graden av oro för stor arbetslöshet i samhället finns alltså inget stöd för att de som är mer oroade hyser ett lägre förtroende för AMS.

Det är uppenbarligen inte så enkelt att det bara eller främst är personer som upplever arbetsmarknadssituationen som allvarligare än andra som svänger i sitt förtroende i takt med konjunkturen. Sambanden mellan hur allvarlig arbetsmarknadssituationen i landet upplevs och graden av AMS-förtroende hos individerna är mycket svagt. En viss tendens till ett något lägre förtroende hos dem som anger att arbetslösheten är ett av de viktigaste samhällsproblemen finns dock. Men denna svaga tendens kan inte vara någon huvudförklaring till variationen över tid i förtroendet för Arbetsmarknadsstyrelsen. Som vi sett av figur 2 tycks det snarare vara en mer generell stämning i landet som skapar konjunkursvängningarna i AMS-förtroendet där frågans ställning på medborgarnas dagordning uppvisar det starkare sambandet med förtroendet.

Anledningen till att arbetslöshet och sysselsättning steg så högt på dagordningen 2006 var främst de borgerliga partiernas valkampanjer. Det kan också ha varit en del i förklaringen till det minskade förtroendet för AMS 2006. Kanske kan i så fall regeringsskiftet 2006 även vara en del av förklaringen till det åter ökade förtroendet 2007?

Påverkade regeringsskiftet 2006 förtroendet?

Som vi har sett har förtroendet för AMS svängt relativt kraftigt de senaste åren. Först såg vi en tydlig minskning av förtroendet mellan 2005 och 2006, varpå en ännu tydligare ökning av förtroendet kan iakttas mellan 2006 och 2007. Frågan är nu hur de olika partiernas sympatisörer har reagerat och mer specifikt, om vi kan se någon effekt av regeringsskiftet 2006?

Det är naturligt att tänka sig att de som sympatiserar med regeringen även har större förtroende för de centrala myndigheter som ska genomföra regeringens politik. Kanske inte för att de har ändrat uppfattning angående tjänstemännens kompetens eller myndighetens allmänna effektivitet eller pålitlighet. Men det är likväl nu sympatisörernas ”egen” regerings politik som myndigheten är satt att genomföra. Sympati för regeringspartier torde därför kunna smitta av sig på förtroendet för myndigheten. Om denna idé stämmer bör ett mönster kunna observeras där utvecklingen av förtroendet mellan 2006 och 2007 skiljer sig åt för socialdemokrater och borgerliga sympatisörer.

Å andra sidan kan det tänkas att det finns en mer rent ideologisk och historisk komponent i förtroendet. Kanske är det inte så enkelt som att AMS ses som en ren och skär representant för regeringen. Till stora delar har AMS uppgift under den andra hälften av 1900-talet varit att genomföra den aktiva arbetsmarknadspolitiken, en av den svenska socialdemokratins och fackföreningsrörelsens huvudfrågor under lång tid. Kanske ses AMS därmed istället snarast som representanter för en socialdemokratisk politisk tradition? Om så är fallet borde inte ett regeringsskifte få särskilt stor effekt, utan de olika blockens AMS-förtroende borde utvecklas på ungefär samma sätt.

Tabell 1 Förändring i förtroende för AMS 2005-2007 efter partisympati (differenser)

	Förändring mellan 2005 och 2006				Förändring mellan 2006 och 2007			
	stort	varken eller	litet	balansmätt	stort	varken eller	litet	balansmätt
Samtliga	-1	-6	+7	-8	+6	+7	-13	+19
v	-1	-7	+8	-9	+2	+6	-8	+10
s	-4	-1	+5	-9	+6	-2	-4	+10
mp	-2	11	-9	+7	+1	-1	0	+1
c	+1	-13	+12	-11	+6	+14	-20	+26
fp	-2	-22	+24	-26	+7	+14	-21	+28
kd	+4	-23	+19	-15	+9	+15	-24	+33
m	+1	-6	+5	-4	+6	+12	-18	+24
sd					+2	+9	-11	+13

Kommentar: Siffrorna i tabellen visar förändring från ett år till ett annat. I den vänstra halvan visas differensen mellan 2006 och 2005. Ett positivt värde betyder då att procentandelen respektive balansmättet har ökat mellan 2005 och 2006 och vice versa. Balansmätt är andelen med stort förtroende minus andelen med litet förtroende. I den högra halvan visas differensen mellan 2007 och 2006. Observera att tabellen endast visar förändring i förtroende och i balansmätt från ett år till ett annat och inte faktiska nivåer. För v, c, fp, kd och sd är antalet svarspersoner under 100 minst ett av undersökningsåren. Dessa siffror är därför behäftade med relativt stor osäkerhet.

Om vi först undersöker den vänstra halvan av tabell 1 ser vi att den minskning med åtta balansmättsenheter som kunde ses mellan 2005 och 2006 inte var helt jämnt spridd mellan partiernas sympatisörer. Minskningen var större hos främst folkpartister och kristdemokrater, medan minskningen faktiskt var något mindre bland moderater. Trots 2006 års valrörelses mobilisering av missnöje med arbetslöshet och utanförskap tycks alltså tendensen till att AMS-förtroendet minskade mer bland borgerliga sympatisörer mellan 2005 och 2006 vara tämligen svag och långt ifrån entydig.

Den stora uppgången i förtroende mellan 2006 och 2007 är ännu tydligare olika stor hos olika partier. Här är det helt klart så att en starkare uppgång har ägt rum bland alliansregeringens sympatisörer än bland övriga. För de borgerliga partierna har ökningen mellan 2006 och 2007 varit större (mellan +24 och +33 balansmått-enheter) än den nedgång som ägde rum mellan 2005 och valåret 2006 (mellan -4 och -26 balansmått-enheter). Trots nedgången i AMS-förtroende under valårets intensiva diskussioner om arbetslösheten tycks regeringsskiftet ett år senare ha resulterat i ett positivt nettoresultat för AMS-förtroendet på den borgerliga sidan. Särskilt tydligt är detta för moderaterna. Bland socialdemokrater och vänsterpartier däremot motsvarar uppgången mellan 2006 och 2007 ungefär den nedgång som tidigare ägde rum mellan 2005 och 2006. När fokus försvann från arbetslöshetsfrågan återställdes förtroendet till nivån före valåret på vänstersidan. Slutsatsen tycks därmed vara att regeringsskiftet haft en positiv effekt på allianssympatisörernas förtroende för AMS.

Det relativt sett höga förtroendet för AMS 2007 kanske kan förklaras av just dessa tre faktorer: arbetslösheten har åter sjunkit längre ned på agendan, borgerliga sympatisörer hyser mindre misstro därför att AMS nu är en del i alliansregeringens arbetsmarknadspolitik samtidigt som socialdemokraterna fortfarande ser AMS som en del av sitt partis politiska projekt? Vi måste dock minnas att dessa slutsatser är tämligen spekulativa samt att förtroendet för AMS 2007 fortfarande är klart lägre än för andra jämförbara institutioner. Vi ska nu i nästa avsnitt ta ett bredare grepp och undersöka skillnader mellan olika grupper i samhället: sociala, arbetsmarknads-mässiga och politiska.

Vem gillar AMS?

Undersökningen av gruppkillnader i förtroendet för AMS är indelad i två delar. Först kommer vi översiktligt undersöka olika socio-ekonomiska gruppkillnader som kön, ålder, utbildningsnivå och familjeklass, men även individens position på arbetsmarknaden och betydelsen av att ha haft kontakt med arbetsförmedlingen under de senaste tolv månaderna. Den andra delen går istället in på mer direkt politiska faktorer som grad av förtroende för regeringen, politiskt intresse, vänster-högerideologi samt partisympati.

Tydligt är att människor över 65 år betydligt mindre negativa till AMS än andra (balansmått -8), samtidigt är även den yngsta åldersgruppen något mindre negativa än övriga (balansmått -20). Det torde därför inte vara en generationsfråga vi har att göra med, utan istället en effekt av olika åldersgruppers olika situation på arbetsmarknaden. De äldsta är inte längre berörda av AMS verksamhet, och en stor del av den yngsta gruppen är ännu inte aktiva på arbetsmarknaden. I linje med detta ser vi även att förvärvsarbetande hyser en större misstro än samtliga.

Tabell 2 Förtroende för AMS 2007 efter socioekonomiska förhållanden (procent)

		stort	varken eller	litet	antal svarande	förtroende- balans
	Samtliga	15	46	39	1 590	-24
Kön	Kvinna	14	49	26	830	-12
	Man	17	43	28	759	-11
Ålder	15–29 år	16	48	36	270	-20
	30–49 år	13	44	43	515	-30
	50–64 år	11	46	43	469	-32
	65–85 år	21	50	29	335	-8
Utbildning	Låg	20	49	31	339	-11
	Medellåg	14	52	34	526	-20
	Medelhög	13	44	43	326	-30
	Hög	13	39	48	371	-35
Familjetyp	Arbetsarhem	15	50	35	620	-20
	Jordbrukarhem ¹	26	48	26	46	0
	Tjänstemannahem	13	45	42	402	-29
	Högre tj.mann.	15	38	47	260	-32
	Företagarhem	11	45	44	137	-33
Förvärvs- situation	Förvärvsarbetande	11	46	43	885	-32
	Arbetslös ¹	23	35	42	74	-19
Kontakt m. arbets- förmedlingen senaste 12 mån.	Ja	14	37	49	185	-35
	Nej	14	48	38	1 344	-24

Kommentar: ¹Observera det begränsade antalet svars personer. Personer som befinner sig i arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller utbildningar har inte medtagits i tabellen då antalet svars personer enbart uppgick till 15.

Arbetslösa däremot har ett större förtroende för AMS, vilket måste tolkas som att denna grupp åtminstone generellt sett inte lägger ansvaret för sin personliga situation på myndigheten. Å andra sidan ser vi även att personer som har varit i kontakt med arbetsförmedlingen under året är mer negativa än andra, med en andel med litet förtroende på hela 49 procent.⁶

När det gäller utbildning och klass är det tydligt att lågutbildade och människor från arbetsarhem i lägre utsträckning misstror AMS, vilket ligger i linje med tolkningen att Arbetsmarknadsstyrelsen ses som en del av ett ideologiskt projekt hemmahörande till vänster på den politiska skalan. Några nämnvärda könsskillnader finns inte 2007.

Tabell 3 Förtroende för AMS 2007 efter politiska faktorer (procent)

		stort	varken eller	litet	antal svarande	förtroende- balans
	Samtliga	15	46	39	1 590	-24
<i>Förtroende för regeringen</i>	Mycket stort ¹	33	38	29	79	+4
	Ganska stort	19	44	37	436	-18
	Varken stort/litet	12	52	36	554	-24
	Ganska litet	14	45	41	316	-27
	Mycket litet	8	39	53	178	-45
<i>Politiskt intresse</i>	Mycket intresserad	22	36	42	189	-20
	Ganska intresserad	14	45	41	704	-27
	Inte särskilt intr.	14	50	30	558	-16
	Inte alls intresserad	17	51	44	126	-27
<i>Ideologisk orientering</i>	Klart till vänster	21	44	35	137	-14
	Något till vänster	15	49	35	375	-20
	Varken till vä/hö	14	47	39	499	-25
	Något till höger	14	44	41	389	-28
	Klart till höger	21	44	35	149	-34
<i>Parti- sympati</i>	v	14	38	48	74	-34
	s	21	50	29	573	-8
	mp	14	45	41	120	-27
	c	10	43	47	86	-37
	fp	13	42	45	133	-32
	kd	17	39	44	69	-27
	m	10	50	40	327	-30
sd ¹	5	42	53	43	-48	

Kommentar: ¹Observera det begränsade antalet svarspersoner.

Ett tydligt samband med grad av förtroende för regeringen kan utläsas av tabell 3. Ju högre förtroende för regeringen, desto högre förtroende för AMS. Återigen bekräftas alltså idén att förtroende och sympati för den sittande regeringen smittar av sig på förtroendet för myndigheten. Om vi däremot undersöker sambandet med partisympati ser vi direkt att socialdemokrater är den grupp som fortfarande har klart lägst grad av misstro mot AMS (balansmätt -8). Och detta trots den klara ökningen i förtroende för AMS under det senaste året bland de borgerliga partiernas sympatisörer. Vi ser också att kopplingen till socialdemokraterna är tämligen specifik. Vänsterpartiets (balansmätt -34) eller miljöpartiets anhängare (balansmätt -27) uppvisar inte samma relativt positiva inställning. Den partipolitiska kopplingen hos AMS-förtroendet tycks alltså vara specifikt socialdemokratisk. Däremot kan vi även observera en tydlig linjär koppling till ideologisk vänster-högerorientering bland medborgarna. Ju längre till vänster de placerar sig, desto lägre grad av

misstro mot AMS. Något entydigt samband med politisk intresse står inte att finna. Det som går att utläsa är att andelen som anger sig ha varken stort eller litet förtroende för AMS ökar i takt med att det politiska intresset sjunker.

Vi kan nu konstatera att Arbetsmarknadsstyrelsen mot slutet av sin 60-åriga existens drogs med betydande förtroendeproblem bland allmänheten. Efter att ha nått en bottennivå under valåret 2006 skedde dock en märkbar uppryckning 2007. Denna kan ha berott på flera faktorer. En tänkbar kandidat är den förbättrade arbetsmarknadssituationen i sig och ett därmed åtföljande minskat fokus på arbetslöshetsfrågan i media och bland allmänheten. Det är även troligt att regeringsskiftet och det borgerliga maktövertagandet 2006 kan ha förstärkt denna effekt och ökat förtroendet för AMS bland allianssympatisörerna.

Vi har även sett klara tecken på att AMS hittills uppfattas som ett socialdemokratiskt vänsterprojekt, åtminstone om vi ska döma efter vilka som hyser minst misstro mot myndigheten. Men egenintresse i form av den personliga ställningen på arbetsmarknaden spelar också en viss roll där bland annat pensionärer, unga och arbetslösa hyser *mindre* misstro mot AMS.

Tre tunga faktorer tycks alltså vara avgörande för förtroendet för AMS. En kontextuell förklaring: den allmänna stämningen vad gäller arbetsmarknadsläget – hur högt arbetslösheten står på medborgarnas dagordning. När frågan försvinner från agendan minskar misstron. Därtill kommer två egenskaper hos individerna: politisk inställning och personlig arbetsmarknadsposition. Medborgare till vänster som sympatiserar med socialdemokraterna och personer som antingen är arbetslösa eller inte längre berörda av arbetsmarknaden – pensionärer – hyser större förtroende än andra.

Två anmärkningar är avslutningsvis på sin plats. För det första är samtliga analyser enkla sambandsanalyser. Inga multivariata kontroller av de olika faktorernas effekter har genomförts. För att bli mer säkra på vilka egenskaper hos individerna som är viktigast och som har en självständig effekt på förtroendet krävs mer omfattande studier. För det andra är det mycket som i framtiden kan förändras med de mönster i förtroendet vi nu har fått fram. AMS omorganisation och namnbyte till Arbetsförmedlingen lägger ett nytt fokus på en annan del av verksamheten och kan väcka nya associationer till liv bland medborgarna. Att myndigheten inte längre styrs av en socialdemokratisk regering kan dessutom få större effekter på längre sikt än vad vi hittills sett. Därtill kommer även att en ny generaldirektör för Arbetsförmedlingen ska utses av den borgerliga regeringen. Hur nivån på förtroendet för myndigheten och de hittills observerade opinionsmönstren kommer påverkas av alla dessa nyheter får framtida studier utvisa.

Noter

- ¹ Enligt Försäkringskassan (2006) är den genomsnittliga åldern för utträde ur arbetskraften för personer som vid 47 års ålder fanns med i arbetskraften numera drygt 63 år.
- ² För en översikt över diskussionen olika åtgärdspekets effektivitet, se Ackum Agell och Lundin (2001).
- ³ Detta kan vi inte i strikt mening belägga med dessa data. För sådana ändamål krävs paneldata då samma respondenter intervjuas vid flera tillfällen.
- ⁴ I detta fall är det SCBs ArbetsKraftsUndersökningar (AKU) som är utgångspunkten för arbetslöshetsstatistiken då de utgör grunden för den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken. Ett flertag ändringar av den tekniska definitionen från 2005 och framåt, bland annat en EU-harmonisering, försvårar jämförbarheten i den officiella arbetslöshetsstatistiken efter 2004. Inga länkade årsdata där hänsyn till nivåskillnaden mellan den nyare och den äldre metoden tagits finns ännu tillgängliga av SCB. Istället har jag här använt den länkade (justerade) serien av månadsdata för september månad, då huvuddelen av svaren från SOM-undersökningarna kommer in. Antalet arbetslösa denna månad har sedan relaterats till arbetskraftens storlek i åldern 16-64 år.
- ⁵ Det visar sig mycket riktigt finnas en relativt stark och signifikant korrelation mellan andelen litet förtroende och andelen som anger arbetslöshet som ett viktigt problem ($r=+.74$, $p=.015$) medan korrelationen med arbetslöshetsnivån är svagare och inte uppnår statistisk signifikans ($r=+.40$, $p=.251$). Samma resultat uppnås om vi istället analyserar korrelationen med balansmått för förtroendet. Vad gäller andelen stort förtroende däremot, så uppnår ingen av de två faktorerna statistisk signifikans. För säkerhets skull prövades även två alternativa arbetslöshetsmått. Först testades antalet helårsarbetslösa enligt AMS egen statistik i relation till antalet i arbetskraften mellan 16 och 64 år (källa SCB). Detta arbetslöshetsmått uppvisade dock ingen statistisk signifikans med förtroendet. Slutligen prövades SCBs ojusterade årsarbetslöshetsmått, där alltså tiden före 2005 får en lägre nivå och åren från 2005 och framåt får en högre arbetslöshetsnivå pga den vidgade definitionen av arbetslösa (dock användes fortfarande den gamla svenska definitionen av arbetskraften som 16-64 år och inte den EU-harmoniserade som 16-74 år). Detta ojusterade årsarbetslöshetsmått korrelerade starkare med förtroendet än det över tid jämförbara, men fortfarande svagare än andelen viktig fråga och uppnådde inte riktigt statistisk signifikans.
- ⁶ Grupperna arbetslösa och personer som har varit i kontakt med arbetsförmedlingen de senaste 12 månaderna är representerade av få personer i materialet år 2007. Dessa slutsatser är därför behäftade med större osäkerhet.

Referenser

- Ackum Agell, Susanne och Martin Lundin (2001) "Erfarenheter av svensk arbetsmarknadspolitik", *Ekonomisk debatt*, årg 29, nr 4, s 239-250
- Bylund, Bo (2008) "800 får gå när AMS har skrotats", Stockholm: *Dagens Nyheter* (080110)
- Försäkringskassan (2006) *Genomsnittlig pensions ålder i de nordiska länderna – med internationell utblick*, Stockholm: Försäkringskassan
- Holmberg, Sören, Bo Rothstein och Maria Oskarsson (1999) "Svagt stöd för arbetslöshetspolitiken", i Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Ljusnande framtid*, Göteborg: SOM-institutet
- Oskarsson, Maria (1999) "Arbetslösheten som politisk sakfråga", i Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Ljusnande framtid*, Göteborg: SOM-institutet
- Rothstein, Bo (1986) *Den Socialdemokratiska staten: reformer och förvaltning inom svensk arbetsmarknads- och skolpolitik*, Lund: Arkiv förlag
- SFS 2007:1030 (2007) *Förordning (2007:1030) med instruktion för Arbetsförmedlingen*

FLYKTINGOPINIONEN: LÅNGSAMMA FÖRSKJUTNINGAR INOM STABILA RAMAR

MARIE DEMKER

Ingenting tyder på att svensk opinion blir mer främlingsfientlig. Genom en unik tidsserie, genomförd inom SOM-institutets hägn, där den svenska opinionens attityd till invandrade svenskar undersökts under nästan femton år kan vi konstatera att svenskarnas uppfattning om människor från andra delar av världen som kommer till Sverige på det stora hela taget istället blivit allt mer generös.

Tabell 1 Svenska folkets attityder till invandrare och rasism 1993-2004 (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	1993	1997	1999	2004	2007
"Det finns för många utlänningar i Sverige"	52	48	40	42	39
"Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här"	41	39	41	40	37
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet"	40	44	49	47	39
"Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen"	25	18	17	15	14

Kommentar: Svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat instämmer helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen.

Allt färre instämmer i påståendet att ”Det finns för många utlänningar i Sverige”.¹ Variationerna sedan 1999 är små, men år 2007 instämde endast 39 procent i påståendet mot 48 procent 1997. Man kan särskilt notera att terroristattacken mot New York och Washington den 11 september 2001 inte tycks ha påverkat den allmänna attityden till inslaget av personer med utländsk bakgrund i Sverige. Resultaten visar också att attityden till att en ny familjemedlem som kommer från en annan del av världen har blivit alltmera generös. År 2007 är det endast 14 procent som säger sig inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen. Det är den lägsta andelen sedan mätningen påbörjades 1993. På samma sätt som i det första påståendet – som undersöker människors invandrarattityd på strukturell nivå – visar sig också den personliga toleransen ha ökat, och inte ha påverkats av de senaste årens terrorhot i USA och Europa.

Religionsfrihet för invandrare stöds dock endast av en minoritet, en andel som också sjunkit något under undersökningsperioden. Islam är den främsta av invandrarreligionerna och islam har i många undersökningar tidigare visat sig vara en kontroversiell religion i Europa och Sverige.² Islam uppfattas i västerländsk debatt som en religion som har särskilt svårt att låta sig förenas med västerländskt tänkande.³ Under de senaste åren är det just islams plats i det europeiska samhällslivet som i mycket hög utsträckning fått illustrera gränserna för och innebörden av religionsfrihet i den europeiska debatten och jag menar att det är den rimliga tolkningen av det sviktande stödet för invandrades religionsfrihet. Debatten kring ”Muhammedkarikatyrerna” i Danmark liksom kring konstnären Lars Wilks ”ron-dellhundar” i Muhammeds gestalt är illustrationer av den gränsdragningskonflikten. Religionsfrihet och yttrandefrihet har kopplats ihop på ett sådant sätt att det sistnämnda uppfattas begränsat av det förstnämnda.

Viljan att engagera sig i en anti-rasistisk organisation har dock minskat påtagligt sedan 1999 och är nu tillbaka på samma nivå som 1993. Av resultaten kan vi inte säkert skilja mellan attityden till att bli medlem i en organisation över huvud taget och synen på anti-rasistiska kampanjer. Resultaten kan således dels förklaras av en ökande ovilja att engagera sig i politiska organisationer över huvud taget, dels i en ökande motvilja mot just anti-rasistiska organisationer.

Ett sätt att försöka förstå attitydförändringarna är att undersöka vilka grupper som ändrat sin attityd till medlemskap i anti-rasistiska organisationer. I en specialstudie (se tabell 2) av attityden till att bli medlem i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet visar det sig att det är personer till vänster respektive strax till höger om mitten vars vilja att gå med i en anti-rasistisk organisation minskat mest sedan 2004. Bland dem som sade sig vara ”klart till vänster” har andelen som förklarat sig villiga att gå med i en anti-rasistisk organisation sedan 2004 sjunkit med 14 procentenheter, bland dem ”något till vänster” tio procentenheter och bland dem ”något till höger” elva procentenheter.

Tabell 2 Svenska folkets inställning 2007 (2004) till medlemskap i antirasist-organisation efter vänster-högerposition (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	Klart till vänster	Ngt till vänster	Varken/ eller	Ngt till höger	Klart till höger
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet"	55 (69)	46 (56)	37 (41)	32(43)	27 (28)

Kommentar: Siffror i parantes är 2004 års resultat. Svartalternativen för påståendet var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen. Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra.. Frågan om vänster-högerposition löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-höggerskala?" Endast personer som angivit en position är medtagna i procentbasen.

En ytterligare specialstudie redovisas i tabell 3 som visar att det framför allt är den grupp som vill ta emot färre flyktingar som sedan 2004 blivit mer ovilliga att engagera sig i en anti-rasistisk organisation. Fortfarande år 2007 är det dock 26 procent av dem som vill minska flyktingmottagningen i Sverige som ändå kan tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation. Av dem som tycker att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar är det en högre andel – 46 procent – som också kan tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation.

Tabell 3 Svenska folkets inställning 2007 (2004) till medlemskap i anti-rasistorganisation efter attityd till flyktingmottagning (procent)

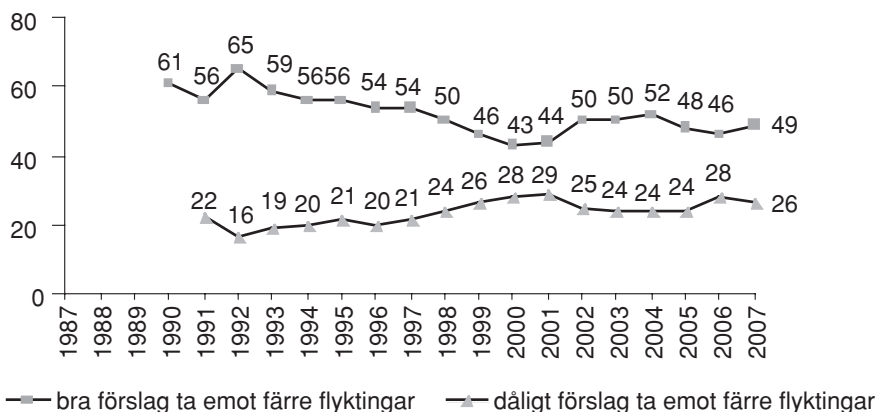
Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	Bra förslag ta emot färre flyktingar	Dåligt förslag ta emot färre flyktingar
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet"	26 (35)	46 (43)

Kommentar: Siffror i parantes är 2004 års resultat. Svartalternativen för påståendet var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen. Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra.. Frågan om vänster-högerposition löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-höggerskala?" Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

En tolkning, som är förenlig med mönstret av vilka grupper som blivit mer ovilliga att engagera sig, är att det vi ser är en minskad popularitet *generellt* för aktivism inom området rasism och främlingsfientlighet. Under de senaste åren har bråk mellan Anti-fascistisk aktion (AFA) och nazistiska grupperingar fått stor uppmärksamhet i medierna. Aktivister inom den anti-rasistiska rörelsen och inom den globala rättviserörelsen har anklagats för att använda våld i olika sammanhang, något som också periodvis diskuterats i olika medier. Säkerhetspolisen har också de senaste åren uppmärksammat flera grupper inom den autonoma miljön och menar att dessa grupper använder sig av våld för att få politisk makt, inte av demokratiska medel. Att engagera sig i en anti-rasistisk organisation kan därför år 2007 uppfattas som mer problematiskt än runt millennieskiftet.

Svenskarnas inställning till att ta emot flyktingar har 2007 blivit något mer negativ än 2006. I SOM-undersökningen 2007 menar 49 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar jämfört med 46 procent 2006. Det är dock för tidigt att säga om det är fråga om ett trendbrott. Den sjunkande trend som höll i sig även under valåret 2006 trots kraftig mobilisering från krafter som ville minska flyktinginvandringen tyder snarare på att 2007 års mätning utgör ett tillfälligt hack i kurvan.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1987-2007 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Andelen personer som anser att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar – alltså i någon mening vill fortsätta som idag eller vara mer generösa – har på motsvarande sätt sjunkit med två procentenheter till 26 procent. Som framgår av figur 1 följer de två kurvorna varandra som spegelbilder.

Bland de politiska partiernas sympatisörer återfinns samma mönster som nu legat fast de senaste åren. I tabell 4 framgår att minst villiga att minska antalet flyktingar är miljöpartiets och vänsterpartiets väljare. Ett sådant mönster har återfunnits under lång tid. Nytt är dock att också centerpartiets väljare har en relativt sett flyktinggenerös profil. Socialdemokraternas och folkpartiets väljare ligger båda kring riksgenomsnittet medan såväl kristdemokrater som moderater i större utsträckning än genomsnittet önskar minska flyktinginvandringen.

Det partis sympatisörer som ändrat sig mest under åren är folkpartiets. Folkpartiets sympatisörer tillhörde tidigare, tillsammans med vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer, de mest flyktinggenerösa.⁴ Men tabell 4 visar också att sedan 2005 har centerpartiets väljare blivit påtagligt mindre negativa till att ta emot flyktingar medan kristdemokraternas väljare blivit avsevärt mer negativa till flyktingmottagning.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympati	2005	2006	2007
vänsterpartiet	31	23	31
miljöpartiet	27	19	26
socialdemokraterna	47	42	48
centerpartiet	48	39	40
folkpartiet	48	44	50
kristdemokraterna	45	47	54
moderata samlingspartiet	57	60	60
annat parti	63	77	74
varav sverigedemokraterna	–	98	97

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Partimönstren är således stabila över tid i meningen att rangordningen mellan partierna endast skiljer sig åt marginellt. De partier som har bytt plats med varandra rör sig alla inom mittenfältet (fp, c och kd) medan såväl de större partierna (s och m) som de små partierna (v och mp) intar liknande positioner år efter år.

Vid en jämförelse som i tabell 5 mellan å ena sidan attityden till flyktingmottagning och å den andra attityden till personer som uppfattas vara främlingar i Sverige ser vi att rangordningen i huvudsak består. Rangordningen från den mest generösa väljargruppen till den mest restriktiva i attityd till flyktingmottagning är mp-v-c-s-fp-kd-m. Om vi tittar på motsvarande rangordning när opinionen ställs inför påståendet att det "finns för många utlänningar i Sverige" är rangordningen mp-v-c-fp-s/kd-m. Folkpartiets, socialdemokraternas och kristdemokraternas väljare byter plats med varandra.

Tabell 5 Svenska folkets inställning 2007 till flyktingmottagning/utlänningar efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar respektive andel som instämt helt eller delvis i påståendet "Det finns för många utlänningar i Sverige (procent)

Partisympati	"Bra förslag färre flyktingar" 2007	"För många utlänningar" 2007
vänsterpartiet	31	22
miljöpartiet	26	18
socialdemokraterna	48	42
centerpartiet	40	25
folkpartiet	50	30
kristdemokraterna	54	42
moderata samlingspartiet	60	47
annat parti	74	61
varav sverigedemokraterna	97	92

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Eftersom skillnaden mellan opinionsläget i fråga om flyktingmottagning och attityden till inslag av utlänningar i Sverige är tio enheter kan man förvänta sig en generell nivåskillnad på just tio enheter. Bland folkpartiets väljare är dock skillnaden 20 enheter. Mycket tyder därmed på att just folkpartiets väljare uppfattar frågorna som mer åtskilda än övriga partiets väljargrupper. Möjligen finns det just inom folkpartiet en skiljelinje mellan å ena sida uppfattningar om flyktingmottagning och å andra sidan föreställningar om en befolkning som utgörs av en blandning av människor från olika delar av världen. Folkpartister verkar helt enkelt vara mer negativa till att ta emot flyktingar i Sverige än till att välkomna andra grupper av invandrare.

Avseende kön och ålder återfinns stabila mönster i synen på flyktingmottagning. Tabell 6 visar att kvinnor är mer positiva än män, och att de äldsta är något mer

negativa än de yngre. Dock, gruppen 20-24-åringar är nästan lika negativa till att ta emot flyktingar som de allra äldsta. Generellt sett har ålder en förhållandevis liten betydelse för attityd till flyktingmottagning.

Tabell 6 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Samtliga		49
Kön:	Män	54
	Kvinnor	45
Ålder:	15-19 år	47
	20-24 år	52
	25-29 år	45
	30-39 år	45
	40-49 år	48
	50-59 år	48
	60-75 år	54
	76-85 år	55

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

I en tidigare undersökning visade jag att synen på flyktingmottagning skiljer sig kraftigt åt i olika delar av landet, oavsett socioekonomiska faktorer som kön, ålder och utbildning.⁵ I tabell 7 återges såväl 2005 som 2007 års undersökning fördelat på riksområden. Jämfört med 2005 har befolkningen i norra Mellansverige och översta Norrland blivit mindre positiva till flyktingmottagning, medan befolkningen i mellersta Norrland blivit mer positiva. De regionala totalskillnaderna är dock fortfarande lika stora (13 respektive 14 enheter).

För att ytterligare fördjupa den regionala analysen har jag valt att specialstudera de tre storstadskommunernas befolkning. I debatten sägs ibland att det är i storstäderna som integrationsproblemen återfinns och därför är det rimligen där som det största motståndet finns mot flyktingmottagning. Storstäderna följer dock de regioner i vilka de ligger – mest negativ är befolkningen i Malmö och minst negativ är befolkningen i Stockholm. I alla storstäderna är också befolkningen mindre negativ till flyktingmottagning än omgivande region. Särskilt noterbart är att i Malmö kommun – som ligger i den region där den negativa attityden till att ta emot flyktingar är starkast – har andelen som vill ta emot färre flyktingar *sjunkit* med nio procentenheter sedan 2005, samtidigt som riksgenomsnittet har gått upp med tre procentenheter.

Tabell 7 Svenska folkets inställning 2005 och 2007 till flyktingmottagning efter riksregion och de tre storstadskommunerna (procent)

Bra förslag ta emot färre flyktingar:	2005	2007
<i>Hela landet</i>	48	49
Sydsverige	59	58
Småland med öarna	51	50
Västsverige	51	48
Stockholm	40	44
Östra mellansverige	53	51
Norra mellansverige	43	55
Mellersta Norrland	46	34
Övre Norrland	38	45
Malmö kommun	57	48
Göteborgs kommun	43	46
Stockholms kommun	39	40

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Att undersöka synen på flyktingmottagning i landets alla kommuner på grundval av ett års undersökning låter sig inte göras med SOM-undersökningens metodik. Genom en sammanslagning av flera undersökningar kan man dock uppnå statistiskt signifikanta svarsfrekvenser i de flesta kommuner. En genomförd sådan pilotundersökning stöder de teser som framförts i den s k Chicago-skolan om "defended neighbourhoods". På platser med få invandrare uppfattas invandrare som mer negativt än på platser där befolkningen redan är uppblandad. Internationella undersökningar har också visat att graden av främlingsfientlighet i befolkningen snarare förklaras av stereotypisering, kognitiva processer och kulturella föreställningar snarare än av mängden invandrare i ett land.⁶

Sammantaget finns det således inte vetenskapligt stöd för påståenden om att främlingsfientlighet och rasism ökar i Sverige på ett generellt plan.⁷ Vissa förskjutningar i attityden till invandrade svenskar och deras barn sker, men de är långsamma och de rubbar inte den grundläggande tolkningsramen. I de flesta fall sker förändringen från en restriktiv till en generös hållning.

Noter

- ¹ Påståendet är vanligt förekommande i surveyundersökningar för att utvärdera befolkningens tolerans gentemot främlingar. Se t ex Amin 2004 som jämfört med Sverige visar på betydligt högre nivåer av motvilja i flera EU-länder, liksom i EU (före utvidgningen) som helhet.
- ² Kastoryano 2002, Saeed 2007. Se även Hvitfeldt 1991.
- ³ Se t ex Fazlhashemi 2008.
- ⁴ År 2000 var folkpartiets väljare de som allra mest tog avstånd från att ta emot färre flyktingar. Demker 2001.
- ⁵ Demker 2007.
- ⁶ Se t ex Van der Broug et al 2005 samt Rydgren 2004.
- ⁷ Se t ex DN Debatt 070531.

Referenser

- Amin, Ash (2004) "Multi-ethnicity and the idea of Europe" *Theory, Culture & Society*, no 2 vol 21 s 1-24.
- van der Broug, W, M Fennema och J Tillie (2005) "Why some anti-immigrant parties fail and others succeed. A two-step model of aggregate electoral support" *Comparative Political Studies*, vol 38, no 5, s 537-573
- Demker, Marie (2001) "Minskat flyktingmotstånd: Svår marknad för främlingsfientliga partier" ur Holmberg, S and L Weibull (red) *Land du välsignade?* SOM-rapport nr 26, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2007) "Flyktingpolitik; viktigt för vem?" ur Holmberg, S & L Weibull (red) *Det nya Sverige*, SOM-rapport nr 41, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Dagens Nyheter, Debattsidan 31 maj 2007 "Invandrarfientligt parti lockar var fjärde svensk" av José Alberto Diaz
- Fazlhashemi, Mohammad (2008) *Vems islam? De kontrastrika muslimerna*, Norstedts, Stockholm.
- Hvitfeldt, Håkan (1991) "Svenska attityder till Islam" ur Holmberg, S och L Weibull (red) *Politiska opinioner*, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Kastoryano, Riva (2002) *Negotiating identities. States and immigrants in France and Germany*, Princeton University press, Princeton.
- Rydgren, J (2004) "The logic of xenophobia" *Rationality and Society*, vol 16 no 2, s 123-148
- Saeed, Amir (2007) "Media, racism and islamophobia: The representation of Islam and muslims in the media" *Social Compass* no 1 vol 2 s 443-462.

Den ekologiska världen

FORSKARE OCH FISKARE I SKILDA VÄRLDAR

DANIEL BERLIN

Svenskt fiske skapar braskande rubriker. Vi kan dagligen läsa om miljöskadliga fiskemetoder, om bestånd som sviktar under hårt fisketryck och om ett utbrett olagligt och orapporterat fiske. Av den mediala uppmärksamheten att döma kan ålagillen och torsk med äggsås snart vara ett minne blott. Bakom de illavarslande skildringarna står ofta forskare som följt beståndsutvecklingen över tid och inte utan en viss förtvivlan sett hur deras rådgivning dels ignoreras av politikerna i EUs ministerråd, dels kraftigt ifrågasatts av yrkesfiskare. Det är i själva verket svårt att hitta ett annat område där forskningen är så pass starkt ifrågasatt av utövarna. Chefen för Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium Joakim Hjelm säger i Aftonbladet att ”Inom alla andra områden tar man forskares uppgifter på allvar och sedan grundar sig debatten på det. Men inte inom fisket. Vi ifrågasatts hela tiden.”¹

Fiskare och forskare är oeniga när det gäller tillståndet för viktiga fiskebestånd, inte minst den symboliskt laddade torsken. När forskarna talar om att flera av torskbestånden är extremt ansträngda, menar yrkesfiskare i insändare och TV-uttalanden att det var länge sedan de såg så mycket torsk som nu. Yrkesfiskare uttrycker också en stark skepsis mot de metoder forskarna använder för att uppskatta fiskebestånden. Man är dels kritisk mot att alternativa förklaringar till beståndsutvecklingen sällan redovisas, dels kritisk mot att forskare inte provfiskar på de ställen där fisken finns och med de instrument som yrkesfiskarna använder. Därför värderas inte forskarnas mediala framträdanden särskilt högt. Som en yrkesfiskare uttrycker saken; ”Spektakulära utspel i medier kan kittla en okunnig publik och därmed ha ett politiskt syfte, men det kan inte vara forskningens uppgift.”² I yrkesfiskarnas uttalanden märks också en hjärtlig trötthet på att framställas som rovfiskare och banditer som förstör våra gemensamma tillgångar. Henrik Svenbergs ord i tidningen *Yrkesfiskaren* om Isabella Lövins uppmärksammade bok *Tyst Hav* får exemplifiera vad många yrkesfiskare uttryckt i debatten: ”WWF och miljöpartister (upphöjs) till hjältar, medan yrkesfiskare utmålas som nolltaxerande sjörövare.”³

En sådan här kontrovers får naturligtvis konsekvenser för relationen mellan parterna. Det här kapitlet visar att trötan mellan fiskare och forskare avspeglas i att yrkesfiskare som grupp har ett mycket lågt förtroende för forskare – i alla fall om man jämför med svenska folket som helhet. I SOM-undersökningen 2007 ställs frågor om svenska folkets förtroende för forskare. I år har vi tack vare en enkät till svenska yrkesfiskare en unik möjlighet att jämföra svenskarnas förtroende för forskare med yrkesfiskarnas.⁴ Förutom den huvudsakliga slutsatsen att yrkesfiskarna

misstror forskare, kan vi också visa att graden av misstro skiljer sig åt mellan olika grupper av fiskare.

Forskare och vetenskap har en hög status i moderna samhällen. Forskare åtnjuter också i allmänhet ett förhållandevis gott förtroende hos svenska folket, även om nivåerna varierar från år till år (se Holmberg & Weibulls kapitel). Den höga statusen och förtroendet tycks botts i vetenskapens systematiska metoder samt den objektivitet och oberoende som anses utmärka forskningen. Också i årets mätning tycks svensken i allmänhet hysa ett relativt stort förtroende för forskare. I tabell 1 nedan framgår att 67 procent anger att de har mycket eller ganska stort förtroende, medan endast 4 procent har ganska eller mycket litet förtroende.⁵

Skillnaden mellan den genomsnittlige svenskens och den genomsnittlige yrkesfiskarens förtroende för forskare är avgrundsdjup. Om svensken i allmänhet har förhållandevis stort förtroende har yrkesfiskaregruppen ett otvetydigt lågt förtroende. Inte mer än 18 procent av fiskarna säger sig ha ganska eller mycket stort förtroende för forskare, medan hela 53 procent har ganska eller mycket litet förtroende. Det kan vara värt att påpeka att 26,5 procent av fiskarna faktiskt anger att de har *mycket* litet förtroende. Även om enkätfrågan i det här fallet gäller ”forskare i allmänhet” är det naturligtvis högst troligt att det är den ofta hårda debatten mellan marinbiologer och yrkesfiskare som avspeglas i fiskaregruppens låga förtroende för forskare.

Men kan vi veta att det är den hätska debatten mellan fiskare och forskare som avspeglas i fiskarens låga förtroende? Kan inte skillnaden mellan fiskare och svenska folket bero på att fiskargruppen råkar ha generellt sett låg utbildning, en viss ålderssammansättning eller – som man ibland hör – är impregnerade av religiösa värderingar som står i kontrast till den moderna vetenskapen. Låt oss analysera dessa frågor.

Många yrkesfiskare har låg akademisk utbildning och det är inte alls ovanligt att man har gått direkt från grundskola till yrkesliv. Kan man tänka sig att de extremt låga förtroendenivåerna hänger samman med låg utbildning snarare än med själva fiskeriverksamheten? Vi har inte data på individnivå om utbildningsnivån bland fiskare, men vi kan studera hur utbildning bland svenskar i allmänhet påverkar förtroende för forskare. Om det är så att det är fiskarens låga utbildning som skapar misstro borde vi se liknande mönster även bland svenska folket. Så är dock inte fallet. Den lågutbildade svensken har också högt förtroende för forskare. Visserligen inte lika högt som de allra högst utbildade, men tillräckligt långt ifrån fiskarens låga nivåer för att vi ska sluta oss till att det inte är fiskarens låga utbildning som ligger bakom deras låga förtroende för forskare.

Tabell 1 Förtroende för forskare bland svenska folket och svenska yrkesfiskare, efter ålder, geografisk hemvist, kyrkomedlemskap, utbildning och båtstorlek (procent och balansmätt)

		Förtroende för forskare bland					
		Fiskare			Svenska folket		
		Stort	Litet	Balans	Stort	Litet	Balans
Alla		18	53	-35	67	4	+63
Ålder	15-29	14	57	-43	70	5	+65
	30-49	14	57	-43	67	4	+63
	50-64	19	53	-34	66	3	+63
	65-	20	44	-24	67	2	+65
Geografisk hemvist	Västkust	14	63	-49	68	4	+64
	Östkust	18	45	-27	67	4	+63
	Nord	27	42	-15	69	3	+66
Medlemskap i kyrka	Medlem	9	69	-60	66	4	+62
	Ej medlem	18	50	-32	70	3	+67
Utbildning	Låg	-	-	-	68	5	+63
	Medellåg	-	-	-	66	3	+63
	Medelhög	-	-	-	69	3	+66
	Hög	-	-	-	71	3	+68
Båtstorlek	<12m	22	44	-22	-	-	-
	12-24m	11	66	-55	-	-	-
	>24m	10	74	-64	-	-	-

Kommentar: Kategorin "stort förtroende" är en sammanslagning av kategorierna "mycket stort" och "ganska stort" förtroende. Kategorin "litet förtroende" är en sammanslagning av kategorierna "mycket litet" och "ganska litet" förtroende. Svarskategorin "ingen uppfattning" är inte medtagen i procentbasen, därav skillnader i resultaten jämfört med andra kapitel. Källa: SOM undersökningen 2007, samt en enkät om svensk fiskeriförvaltning sänd till samtliga licensierade yrkesfiskare i Sverige genomförd av projektet *På kurs mot hållbar fiskeförvaltning* vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Enkäten skickades till 1873 yrkesfiskare, och svarsfrekvensen var 808 st (43%).

Vilken roll spelar ålder för förtroendet för forskare? Bland svenska folket som helhet är förtroendet ganska jämnt fördelat mellan olika åldersgrupper. Visserligen tycks de yngsta och äldsta ha något högre förtroende än de båda mittengrupperna, men det rör sig inte om några påtagliga skillnader. Alla fyra åldersgrupper ligger nära opinionen som helhet. Bland yrkesfiskarna finns det emellertid tydliga skillnader mellan olika åldersgrupper när det gäller förtroendet för forskare. De fiskare som har högst – eller kanske snarare minst lågt förtroende är de allra äldsta. Därefter

kommer de mellan 50 och 64 år, medan fiskare i åldergrupperna mellan 15 och 49 år har lägst förtroende för forskare. Man kan notera att förtroendet alltså är relativt högt i den grupp som är minst verksam (enkäten har gått ut till alla med yrkesfiskarelicens, även till dem som i praktiken inte är särskilt aktiva), medan förtroendet för forskare är i botten bland de mer aktiva fiskarna.

I TV dokumentären *Den sista torsken* som i olika omgångar sänts på SVT argumenterar en fiskare på religiösa grunder för sitt ”dammsugande av haven” och mot forskarnas bild av beståndsutvecklingen för vissa fiskarter.⁶ Sådana uttalanden är sällsynta. Samtidigt väcker de frågan om det låga förtroendet för forskare kan ha en religiös grund, särskilt som religiösa församlingar historiskt haft en stark ställning i fiskesamhällen. Bland svenska folket som helhet har de som är medlemmar i en kyrka eller religiöst samfund något lägre förtroende för forskare än de som inte är medlemmar. Balansmättet för icke-medlemmar är +67, jämfört med +62 för de som är medlemmar.⁷

Den svaga tendens vi ser bland svenska folket som helhet är synnerligen tydlig bland yrkesfiskarna. De fiskare som är medlemmar i en kyrka eller religiöst samfund har tydligt mindre förtroende för forskare än vad de fiskare som inte är medlemmar har. Balansmättet för medlemmar är -60, och för icke-medlemmar -32. Faktum är att fiskare som är kyrkmedlemmar är den enskilda grupp i materialet som har näst lägst förtroende – endast slagna av fiskare med stora båtar. Samtidigt som fiskare med kyrkmedlemskap har lägre förtroende än sina icke-anslutna kolleger, kan vi konstatera att de fiskare som inte är medlemmar i en kyrka fortfarande är mycket mer misstroende än svenska folket som helhet och än de svenskar som är medlemmar i en kyrka. Slutsatsen blir att medlemskap i kyrka kanske inte orsakar, men möjligen accentuerar ett redan lågt förtroende i fiskaregruppen.

Yrkesfiskare skiljer sig inte bara åt vad det gäller ålder och religiositet. Två klassiska, och sammanhängande, skiljelinjer i svenskt yrkesfiske går mellan östkust och västkust, och mellan storskaligt och småskaligt fiske. Skiljelinjerna är sammanhängande på så vis att de stora båtarna mestadels återfinns på västkusten, särskilt i Göteborgsområdet. Om vi tar den geografiska skiljelinjen först, kan vi konstatera att den verkar slå igenom när det gäller förtroendet för forskare. Som vi minns är opinionsbalansen i hela kåren -35. För västkustfiskare är den -49, för östkustfiskare -27, och för fiskare från norra Sverige -15. Några motsvarande geografiska skillnader finns inte hos svenska folket som helhet. När det gäller båtstorlek är tendensen att ju större båt, desto mindre förtroende för forskare. De fiskare som fiskar i små båtar (under 12 meter) har ett balansmätt på -22, medan de som arbetar på de största båtarna (över 24 meter) har ett balansmätt på -64. Fiskare på de största båtarna är de mest misstroende av alla.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att skillnaden mellan folk och fiskare är mycket stor. Fiskare har mycket lägre förtroende för forskare än vad svenskar i allmänhet har. De kontroller vi gjort stärker idén att det är något i relationen fiskare-forskare i sig som sänker förtroendet, snarare än eventuella andra egenskaper hos

yrkesfiskaregruppen. Men det finns också ganska tydliga skillnader inom yrkesfiskargruppen. Allra mest misstro hittar vi hos dem som fiskar på stora båtar, är medlemmar av en kyrka, bor på västkusten och är mellan 15 och 49 år gamla.

Noter

- ¹ /www.aftonbladet.se Publicerad: 2008-03-24/
- ² Viking Bengtsson i *Göteborgs Postens* nätupplaga www.gp.se. Publicerad 2008-01-17
- ³ *Yrkesfiskaren* nr 7 2007
- ⁴ Enkäten till yrkesfiskarna har genomförts av projektet ”På kurs mot hållbar fiskeförvaltning” vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- ⁵ Observera att svars kategorin ”ingen uppfattning” inte ingår i procentberäkningen.
- ⁶ *Dokument inifrån: Den sista torsken* SVT 2001-11-08
- ⁷ Skillnaden i medelförtroende mellan grupperna är dock inte statistiskt signifikant.

VINDKRAFT PÅ FRAMMARSCH

PER HEDBERG

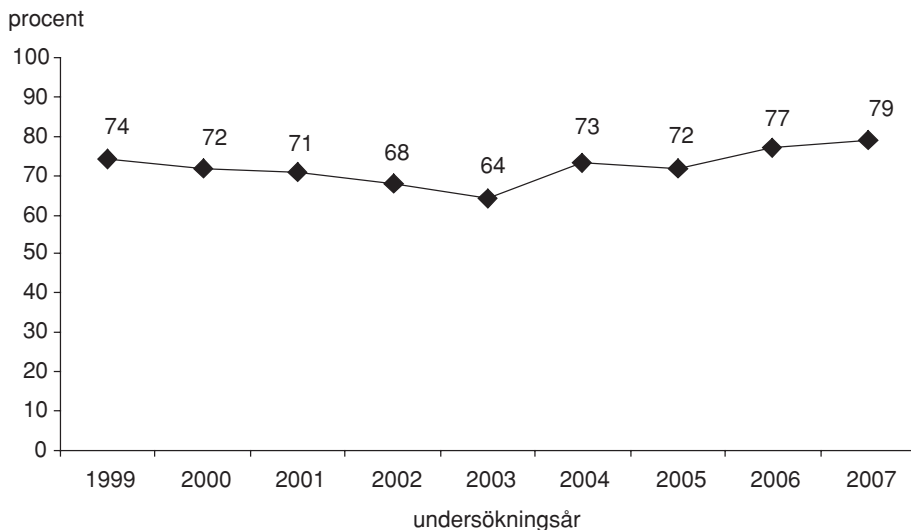
Runt om i världen sker omfattande satsningar för att minska utsläppen av växthusgaser i syfte att förhindra dramatiska klimatförändringar. Exempelvis har EU som målsättning att öka de förnybara energikällornas andel av energikonsumtionen till 20 procent år 2020. En av de förnybara energikällor som står inför en kraftfull utbyggnad är vindkraft. Idag bidrar vindkraften till en mycket liten del av el-produktionen i Sverige. Drygt 1 TWh produceras med vindkraftsteknik vilket motsvarade cirka 1 procent av den totala el-produktionen. I Danmark står vindkraften redan idag för cirka 20 procent av landets totala el-produktion. Jämfört med länder som Tyskland, Spanien och Danmark framstår Sverige som lite av ett U-land i sammanhanget. Mot det skall dock nu rådvas bot. Under kommande år finns ambitiösa målsättningar för en utbyggnad av vindkraft i landet. Den politiska målsättningen är att öka el-produktionen från vindkraft till 10 TWh senast 2015. Mot bakgrund av bland annat EU:s målsättningar för de förnybara energikällorna har Energimyndigheten fått i uppdrag att utarbeta nya planeringsmål för vindkraften fram till 2020. Energimyndighetens förslag är att vindkraften i Sverige 2020 skall producera el motsvarande 30 TWh, 20 TWh till lands och 10 TWh till havs (Energimyndigheten 2007a; Energimyndigheten 2007b; Energimyndigheten 2007c).

Populär vindkraft

Sedan tidigare vet vi att en utbyggnad av vindkraften har ett betydande stöd i folkopinionen. Resultaten från SOM-undersökningen 2007 ändrar inte på det. Som framgår av figur 1 har stödet för en vindkraftsutbyggnad ökat bland medborgarna och är nu det största sedan mätningarna startade 1999. Sedan 2003 har stödet ökat från 64 procent till 79 procent, en ökning med 15 procentenheter.¹ Bland befolkningen som helhet är alltså stödet för en vindkraftsutbyggnad massivt. Men är stödet lika stort i alla samhällsgrupper eller finns variationer mellan olika sociala och politiska grupper i samhället? I tabell 1 redovisas hur sociala och politiska egenskaper strukturerar människors åsikter i frågan om en vindkraftsutbyggnad. Resultaten avser perioden 1999 – 2007 och siffrorna anger andelen som vill satsa mer på vindkraften de kommande 5 – 10 åren.

Figur 1 Andel som vill satsa mer på vindkraft (procent)

fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5 – 10 åren?"

Kommentar: Svartalternativen var: "satsa mer än idag", "satsa som idag", "satsa mindre än idag", "helt avstå från energikällan" och "ingen uppfattning". I figuren redovisas andelen som vill satsa mer än idag. Samtliga personer som besvarat frågan ingår i procentbasen.

När det gäller sociala bakgrundsfaktorer som kön, ålder, bostadsort och utbildning är det övergripande resultatet att stödet för en vindkraftsutbyggnad är stort i samtliga grupper. Resultaten från 2007 visar att stödet är lika stort bland män och kvinnor, något högre bland personer i åldersgruppen 31 – 60 år jämfört med de yngsta och de äldsta, något högre bland personer boende på ren landsbygd än bland personer boende i mindre tätorter eller städer. Skillnaderna mellan de mest positiva och de något mindre positiva överstiger i dessa grupper inte 8 procentenheter. Något större var skillnaderna mellan låg- respektive högutbildade, där resultaten visar att högutbildade är mer positiva till en utbyggnad av vindkraften (84 procent) jämfört med lågutbildade (74 procent). Resultaten sedan 1999 visar att andelen positiva till en utbyggnad av vindkraften varit något högre bland kvinnor än bland män, att åldersgruppen mellan 31 och 60 år varit något mer positiva jämfört med dem i åldersgrupperna 15 – 30 och 60 – 85 år, och att boende på ren landsbygd varit mer positiva jämfört med stads- och storstadsbor. Skillnaderna när det gäller uppfattningen bland personer med olika utbildningsnivå har framförallt varit gällande under senare års undersökningar. I början av mätperioden hade utbildningsnivå ingen betydelse för inställningen till hur mycket som skall satsas på vindkraft i framtiden.

Tabell 1 Andel positiva till att satsa mer på vindkraften efter social grupptillhörighet, ideologi och partisympati 1999-2007 (procent)

fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5 – 10 åren?"

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
kön									
man	72	71	70	65	63	72	71	76	79
kvinna	75	73	73	69	65	73	73	79	80
ålder									
15-30	69	75	69	67	62	70	69	70	78
31-60	76	73	77	70	70	79	75	81	83
61-85	72	68	63	62	54	63	68	74	75
bostadsort									
ren landsbygd	80	83	80	72	73	81	77	83	83
mindre tätort	77	72	71	70	62	74	74	77	79
stad, större tätort	70	70	70	67	63	69	72	77	79
de tre storstäderna	74	65	69	65	61	76	64	72	81
utbildning									
grundnivå	71	71	67	67	59	66	67	74	74
mellannivå	74	73	71	68	64	75	72	76	79
universitet/högskola	74	72	77	68	71	76	76	82	84
politiskt intresse									
mycket intresserad	75	68	69	68	70	72	77	80	82
ganska intresserad	76	73	75	67	65	76	74	81	82
inte särskilt intresserad	73	74	70	71	64	71	71	75	78
inte alls intresserad	57	64	61	57	49	66	61	58	69
vänster-höger ideologi									
klart till vänster	87	81	76	75	79	84	77	84	86
något till vänster	77	79	79	74	69	80	79	85	83
varken vänster eller höger	72	73	69	65	63	69	70	73	77
något till höger	71	68	69	64	59	71	72	77	80
klart till höger	61	53	63	56	57	63	59	68	75
grön-grå dimension									
klart åt det gröna hållet	83	82	84	--	--	83	85	90	89
något åt det gröna hållet	79	78	75	--	--	78	77	84	81
varken grön eller grå	70	71	69	--	--	68	70	77	78
något åt det gråa hållet	70	65	65	--	--	69	68	71	78
klart åt det gråa hållet	49	52	53	--	--	69	55	65	62
partisympati									
v	86	81	85	80	75	82	74	82	88
s	72	72	70	66	62	70	73	78	78
mp	87	84	87	86	77	92	90	89	94
c	80	90	80	79	76	82	82	89	85
fp	84	81	78	70	63	69	72	67	81
kd	72	69	72	70	66	68	68	83	80
m	63	59	62	48	54	65	67	70	78
sd	--	--	--	--	--	--	--	68	68
kärnkraftsåsikt									
avveckla	84	87	84	81	83	86	88	88	91
använd	63	59	64	59	56	67	66	74	76
samtliga	74	72	71	68	64	73	72	77	79

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan ingår ej i procentbasen. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Placeringen på vänster-högerdimensionen bygger på en självklassificeringsfråga.

Även bland personer med olika politisk bakgrund visar resultaten på ett starkt stöd för en utvecklad satsning på vindkraft. Men till skillnad från de sociala bakgrundsfaktorerna visar resultaten att de politiska faktorerna har en viss betydelse för åsiktsbildningen när det gäller utbyggnad av vindkraften. Undersökningen 2007 visar att andelen som vill satsa mer på vindkraften är högre bland mycket politiskt intresserade (82 procent) jämfört med dem som inte alls är intresserade av politik (69 procent), att personer som ideologiskt placerar sig klart till vänster är mer positiva (86 procent) jämfört med dem som placerar sig klart till höger (75 procent) och att personer som på den grön – grå dimensionen placerar sig klart åt det gröna hållet är mer positiva (89 procent) jämfört med dem som placerar sig klart åt det gråa hållet (62 procent). Detta är ett mönster som känns igen från många av tidigare års undersökningar. Jämförs resultaten från 2007 års SOM-undersökning med dem från 2003 (då mätseriens lägsta siffror uppmäts) finner vi att stödet för en satsning på vindkraften ökat mer bland personer utan intresse för politik (+20 procentenheter) jämfört med de mycket politiskt intresserade (+12 procentenheter) liksom det ökat mer bland personer som placerar sig klart åt höger (+18 procentenheter) jämfört med dem som placerar sig klart åt vänster (+7 procentenheter).

När det gäller kopplingen till partisympati visar resultaten från 2007 att de mest positiva till vindkraft återfinns bland miljöpartister (94 procent) och vänsterpartister (88 procent). Inte riktigt lika positiva är sverigedemokrater (68 procent), moderater (78 procent) och socialdemokrater (78 procent). Den största förändringen i inställningen till en ökad satsning på vindkraften återfinns hos moderaternas sympatisörer. I SOM-undersökningen 2002 var det 48 procent bland moderata partisympatisörer som var positiva till en ökad utbyggnad av vindkraften. I den senaste undersökningen var motsvarande siffra hela 78 procent, alltså en ökning med 30 procentenheter. Notabelt är också folkpartisternas höga siffra i 2007 års undersökning. Mellan 2002 och 2006 har resultaten för folkpartiets sympatisörer legat på en förhållandevis stabil nivå; antingen något över eller något under 70 procent. Men resultaten i 2007 års undersökning visar på en i sammanhanget kraftig ökad positiv inställning bland folkpartiets sympatisörer. I 2006 års undersökning var det 67 procent bland folkpartiets sympatisörer som ville satsa mer på vindkraften. I 2007 års undersökning var motsvarande siffra 81 procent, en ökning med 14 procentenheter.

Populära och impopulära energikällor

I Sveriges energisystem utgör vindkraft bara en av flera energikällor. De två helt dominerande energikällorna för framställande av el i Sverige är kärnkraft och vattenkraft. I framtiden kommer emellertid de alternativa energikällorna bli allt viktigare. Resultaten från SOM-undersökningarna har tydligt visat att svenska folket är i stort sett eniga om att Sverige bör satsa mer på vindkraft. Men vilka övriga energikällor vill man satsa på eller avstå från i framtiden? I tabell 2 redovisas medborgarnas inställning till vilka energikällor Sverige bör satsa mer på och vilka energikällor det bör satsa mindre på eller avstås ifrån.

Tabell 2 Vilka energikällor bör Sverige satsa på? (procent)

energi­källor och undersök­ningsår	svarsalternativ					summa procent	antal personer
	satsa mer	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helst avstå från energi­källan	ingen åsikt		
vattenkraft							
1999	41	44	6	1	8	100	1599
2000	39	48	6	1	6	100	1583
2001	40	46	7	1	6	100	1625
2002	44	45	4	1	6	100	1621
2003	44	44	4	1	7	100	1717
2004	47	41	5	1	6	100	1641
2005	47	41	4	1	7	100	1635
2006	48	40	5	1	6	100	1554
2007	49	40	4	2	5	100	1572
vindkraft							
1999	74	14	3	1	8	100	1609
2000	72	17	4	2	5	100	1599
2001	71	16	5	2	6	100	1633
2002	68	19	5	2	6	100	1632
2003	64	22	5	2	7	100	1722
2004	73	16	3	2	6	100	1664
2005	72	17	4	1	6	100	1649
2006	77	13	4	1	5	100	1571
2007	79	12	3	1	5	100	1583
solenergi							
1999	77	11	2	1	9	100	1605
2000	77	14	2	1	6	100	1595
2001	75	14	3	1	7	100	1620
2002	77	14	2	1	6	100	1629
2003	75	15	1	1	8	100	1721
2004	79	12	2	1	6	100	1659
2005	78	13	2	1	6	100	1642
2006	83	10	1	0	6	100	1561
2007	--	--	--	--	--	--	--
kärnkraft							
1999	9	34	26	20	11	100	1592
2000	11	34	30	19	6	100	1573
2001	11	36	29	18	6	100	1611
2002	12	37	29	16	6	100	1625
2003	16	38	24	15	7	100	1713
2004	14	36	27	16	7	100	1634
2005	18	36	24	15	7	100	1633
2006	18	35	25	15	7	100	1544
2007	17	33	28	15	7	100	1559

fortsättning nästa sida

Tabell 2 (forts)

energikällor och undersökningsår	svarsalternativ					summa procent	antal personer
	satsa mer	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helst avstå från energikällan	ingen åsikt		
biobränslen							
1999	29	27	13	3	28	100	1584
2000	44	28	10	3	15	100	1559
2001	46	29	8	2	15	100	1602
2002	45	32	8	1	14	100	1611
2003	44	29	8	2	17	100	1696
2004	45	30	9	2	14	100	1608
2005	54	25	6	1	14	100	1636
2006	57	23	6	1	13	100	1534
2007	55	25	5	2	13	100	1561
fossil-/naturgas							
1999	21	26	17	5	31	100	1583
2000	30	32	17	4	17	100	1565
2001	31	32	16	4	17	100	1608
2002	32	35	14	3	16	100	1609
2003	30	31	15	4	20	100	1700
2004	30	33	17	4	16	100	1626
2005	33	30	15	4	18	100	1616
2006	28	28	19	6	19	100	1529
2007	--	--	--	--	--	--	--
kol							
1999	1	9	39	34	17	100	1590
2000	2	10	39	37	12	100	1570
2001	2	11	38	38	12	100	1614
2002	2	13	41	33	11	100	1625
2003	2	10	35	38	15	100	1708
2004	2	10	41	36	11	100	1635
2005	3	9	39	36	13	100	1640
2006	3	7	34	43	13	100	1536
2007	--	--	--	--	--	--	--
olja							
1999	2	17	48	18	15	100	1585
2000	2	20	52	16	10	100	1568
2001	2	19	51	17	11	100	1620
2002	2	22	50	16	10	100	1627
2003	2	20	47	18	13	100	1706
2004	2	15	53	20	10	100	1636
2005	2	15	54	18	11	100	1646
2006	2	9	53	25	11	100	1537
2007	2	11	58	20	9	100	1557
vågkraft							
2006	52	11	3	3	31	100	1538
2007	54	10	2	1	33	100	1569

Kommentar: Resultaten omfattar enbart svarspersoner som kryssat för något svarsalternativ. Andelen personer som hoppar över de olika delfrågorna varierar mellan 4-9 procent genom åren. Frågeformulering redovisas i tabell 1.

Det är egentligen endast ett energislag som popularitetsmässigt kan konkurrera med vindkraften och det är solenergi. Visserligen ställdes inte frågan om solenergi i 2007 års undersökning, men vid samtliga tidigare mättilfällen har andelen som vill satsa mer på solenergi varit något högre jämfört med motsvarande siffror för vindkraften.

Resultaten från 2007 visar också att en majoritet vill satsa mer på biobränslen (55 procent) och vågkraft (54 procent). Till en ökad satsning på vattenkraften var 49 procent positiva. Den minst populära energikällan i 2007 års mätning var olja som endast 2 procent av befolkningen vill satsa mer på och 20 procent helt avstå ifrån.² Kärnkraften är en energikälla som splittrar den svenska opinionen. Ungefär lika många (17 procent) ville satsa mer på kärnkraften som helt ville avstå ifrån den (15 procent).³

En svag tendens är att andelen som vill satsa mer än vad som görs idag ökar för de flesta energikällor, undantaget kol, olja och naturgas. Både vind- och vattenkraft nådde sina högsta noteringar i 2007 års mätning; 79 respektive 49 procent. Skillnaderna opinionsmässigt mellan dem är att vattenkraften i det närmaste har en linjär ökning i popularitet medan vindkraften tappade i popularitet fram till 2003 för att sedan successivt återta och överträffa tidigare års resultat. Även solenergi nådde sin högsta notering vid det senaste mättilfället 2006 (83 procent). När det gäller biobränslen och kärnkraft har dess popularitet ökat fram till 2005 för att sedan stagnera. I mätningarna 2005 – 2007 har det varit strax under 20 procent som vill satsa mer på kärnkraft och runt 55 procent som vill satsa mer på biobränslen. Under hela undersökningsperioden har det endast varit några enstaka procent bland befolkningen som vill satsa mer på kol och olja. Det har emellertid vid varje mättilfälle varit fler som vill avstå från kol än som vill avstå från olja. Solenergi och vindkraft har opinionsmässigt under hela perioden spelat i en helt egen högre liga jämfört med övriga energikällor, liksom kol och olja spelat i en helt egen bottendivision.

Verklighetsbild av vindkraften

Intresset för vindkraft har intensifierats på grund av att det är en förnybar och miljövänlig energikälla som passar bra in i målsättningarna att ersätta fossila energikällor. Men i samband med planering för etablering av vindkraftverk har även andra aspekter av vindkraften diskuterats; bland annat huruvida vindkraften för med sig störande buller, om den förändrar landskapsbilden i negativ riktning, om el producerad från vindkraft är ekonomiskt försvarbar och huruvida fisk- och botenliv påverkas av havslokaliserade vindkraftsparker.

Tabell 3 Uppfattning om vindkraft år 2000, 2003 och 2007 (procent)

fråga: ”Vad är Din uppfattning om följande påståenden som man ibland hör om vindkraft? Ange för vart och ett av påståendena om det enligt Din mening är felaktigt eller riktigt.”

påståenden om vindkraft	felaktigt (0-3)	varken felaktigt eller riktigt (4-6)	riktigt (7-10)	summa procent	medel- medeltal	antal personer	ingen uppfattning	ej svar
vindkraftverk är bullriga								
2000	48 (44)	32 (30)	20 (18)	100	3,9	1572	--	8
2003	47 (43)	34 (31)	19 (18)	100	4,0	1678	--	8
2007	51 (35)	28 (19)	21 (15)	100	3,9	1138	29	4
el producerad med hjälp av vindkraft blir dyr								
2000	27 (25)	43 (39)	30 (27)	100	5,1	1556	--	9
2003	24 (22)	42 (39)	34 (31)	100	5,3	1671	--	8
2007	32 (18)	34 (20)	34 (20)	100	5,0	966	39	4
vindkraftverk förfular landskapet								
2000	38 (35)	25 (24)	37 (34)	100	5,0	1593	--	7
2003	35 (33)	24 (22)	42 (40)	100	5,3	1717	--	5
2007	44 (38)	22 (19)	34 (29)	100	4,6	1431	10	4
vindkraft är miljövänlig								
2000	4 (4)	7 (7)	89 (82)	100	8,6	1593	--	7
2003	5 (4)	11 (10)	85 (80)	100	8,4	1716	--	6
2007	4 (3)	6 (5)	90 (81)	100	8,7	1479	7	4
vindkraft innebär mycket små risker för människors liv och hälsa								
2000	7 (7)	9 (8)	84 (78)	100	8,3	1590	--	7
2003	7 (7)	14 (13)	79 (74)	100	8,0	1709	--	6
2007	8 (6)	8 (7)	84 (70)	100	8,3	1369	14	4

Kommentar: Svaren har avgivits med hjälp av en skala från 0 (helt felaktigt påstående) till 10 (helt riktigt påstående). Procentbasen i tabellen utgörs av samtliga personer med en uppfattning i respektive fråga. Procentbasen för siffrorna inom parentes utgörs av samtliga personer, alltså även personer som inte besvarat frågan och personer som hoppat över frågan. Svartalernativet "ingen uppfattning" ingår i frågan med början 2007, men inte i undersökningarna 2000 och 2003. Procentbasen för svartalernativet "ingen uppfattning" i tabellen utgörs av samtliga svarande på respektive fråga, alltså exklusive de personer som hoppat över frågan. Antalet personer som besvarade frågan 2007 (inklusive svartalernativet "ingen uppfattning") var i frågan om vindkraften är bullrig 1592 personer, i frågan om vindkraften är miljövänlig 1595 personer, i frågan vindkraften är dyr 1594 personer i frågan om vindkraftens risker 1592 personer och i frågan om vindkraften förfular landskapet 1593 personer.

I SOM-undersökningarna har vi vid tre tillfällen ställts fem påståenden om några av vindkraftens positiva och negativa egenskaper (se tabell 3). Resultatet från 2007 års SOM-undersökning visar att bland dem som har en åsikt i de tre frågorna om vindkraftens negativa egenskaper är det en tredjedel som anser att den är dyr och förfular landskapet (i båda fallen 34 procent) och en femtedel som anser att den medför buller (21 procent). I de positivt formulerade påståenden är det få som *inte* håller med om att vindkraften är miljövänlig (4 procent), liksom det är få som *inte* håller med i påståendet att vindkraften innebär mycket små risker för människors liv och hälsa (8 procent).⁴ Särskiljs de personer som anser att vindkraften bullrar, att den är dyr samt att den förfular landskapet identifieras en lite grupp ”anti-vindkraftspersoner” (76 personer). Jämförs personerna i denna lilla grupp med övriga svarande på de tre negativt formulerade frågorna finner vi att de karaktäriseras av en överrepresentation av män, personer i åldern 60 – 85 år, högutbildade, personer boende i de tre storstäderna, personer som placerar sig till höger på vänster-höger-skalan och av personer som vill använda kärnkraften i högre utsträckning än övriga. Jämförelser av nivåskattningar mellan 2007 års undersökning och de två tidigare undersökningarna görs inte i detta sammanhang eftersom ytterligare ett svarsalternativ lades till i frågorna 2007.⁵

Det finns alltså en mindre minoritet i Sverige som på vissa punkter har en negativ inställning till vindkraftverken. Men vilken betydelse har det för åsiktsbildningen när det gäller huruvida vindkraften bör byggas ut i framtiden? I tabell 4 redovisas sambanden mellan vad svenska folkets verklighetsbild av vindkraften och hur mycket vi i Sverige bör satsa på vindkraft de kommande 5 – 10 åren.

Resultaten är tydliga. Föga förvånande är personer som anser att vindkraften är bullrig, dyr och förändrar landskapsbilden i negativ riktning mindre positiva till en ökad satsning på vindkraft jämfört med personer som inte anser att vindkraften medför buller, inte anser den dyr och inte anser att den förfular landskapet. Lika lite förvånande är att personer som anser vindkraften vara miljövänlig och att den innebär mycket små risker för människors liv och hälsa är mer positiva till en satsning på vindkraften i framtiden jämfört med personer som är av motsatt åsikt om dess miljövänlighet och säkerhet. Verklighetsbild och attityd hänger ihop. Mer överraskande är kanske att en majoritet bland dem som anser att vindkraften är bullrig ändå ser positivt på en ökad satsning på vindkraften i framtiden (67 procent), att en majoritet bland dem som anser el producerad av vindkraft blir dyr ändå ser positivt på en ökad satsning (72 procent) och att en majoritet bland dem som anser att vindkraftverk förfular landskapet ändå ser positivt på en större satsning på vindkraft än vad som görs idag (69 procent). Resultaten i tabell 4 visar också att en majoritet bland de få som anser att vindkraften *inte* är miljövänlig trots det vill satsa mer på vindkraft i framtiden (62 procent), liksom det bland de få personer som *inte* håller med om att vindkraften innebär mycket små risker för människors liv och hälsa trots det stödjer en ökad vindkraftssatsning i Sverige (77 procent). Vad man anser om olika aspekter av vindkraften har alltså betydelse när det gäller åsikts-

bildningen i frågan om hur mycket vi bör satsa på vindkraften i framtiden. Men betydelsen av en ökad satsning på vindkraft i framtiden väger ofta tyngre än uppfattningar om att den är bullrig, dyr eller förfular landskapet.⁶

Tabell 4 *Verklighetsbilden av vindkraft och åsikt om hur mycket som bör satsas på vindkraften de närmaste 5 – 10 åren (procent)*

påståenden	Åsikt om satsning på vindkraft					summa procent	antal personer
	satsa mer	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helst avstå från energikällan	ingen åsikt		
<i>vindkraftverk är bullriga</i>							
felaktigt	88	9	1	1	1	100	557
varken fel eller rätt	83	12	3	0	2	100	318
rätt	67	17	10	3	3	100	234
<i>el producerad med hjälp av vindkraft blir dyr</i>							
felaktigt	91	8	1	0	0	100	296
varken fel eller rätt	85	10	2	1	2	100	323
rätt	72	16	8	2	2	100	317
<i>vindkraftverk förfular landskapet</i>							
felaktigt	93	5	1	0	1	100	614
varken fel eller rätt	86	11	1	0	2	100	309
rätt	69	17	8	3	3	100	471
<i>vindkraft är miljövänlig</i>							
felaktigt	62	18	18	2	0	100	50
varken fel eller rätt	61	23	8	4	4	100	83
rätt	85	10	2	1	2	100	1310
<i>vindkraft innebär mycket små risker för människors liv och hälsa</i>							
felaktigt	77	16	4	1	2	100	99
varken fel eller rätt	71	17	6	3	3	100	104
rätt	85	10	2	1	2	100	1131

Inte här, men gärna där

Frågan om hur mycket vi i Sverige bör satsa på vindkraft de kommande åren är allmänt formulerad, utan någon koppling till var någonstans i landet utbyggnaden kommer att ske. Men vad sker om vi för in en lokaliseringsfaktor i frågeställningen? Hur ställer sig den svenska befolkningen till etableringar av vindkraftverk i den egna kommunen eller i närheten av den egna bostaden?

Tabell 5 Andel som vill satsa mer på vindkraft, andel som är positiva till etablering av vindkraft i den egna kommunen och i närheten av den egna bostaden (procent)

	2000	2003	2005	2007
satsa mer på vindkraft	72	64	72	79
positiv till vindkraft i den egna kommunen	70	59	69	73
positiv till vindkraft i närheten av den egna bostaden	41	33	43	46
skillnad i åsikt mellan etablering av vindkraft i den egna kommunen och i närheten av den egna bostaden	+29	+26	+26	+27

Kommentar: Frågan om etablering av vindkraft i den egna kommunen löd: "Hur ställer Du Dig till en etablering av vindkraftverk i den kommun där Du bor?". Svartalternativen var "mycket positiv", "ganska positiv", "varken positiv eller negativ", "ganska negativ" och "mycket negativ". Frågan ställdes i en frågesvit där det också frågades om etablering av oljeraffinaderi, anläggning för miljöfarligt avfall, kärnkraftverk, slutförvar för kärnkraftens högaktiva avfall och gasnät för fossil/naturgas. Frågan om etablering av vindkraft i närheten av den egna bostaden löd: "Hur ställer Du Dig till en etablering av vindkraftverk i närheten av Din fasta bostad?". Svartalternativen var "mycket positiv", "ganska positiv", "varken positiv eller negativ", "ganska negativ" och "mycket negativ". I tabellen redovisas andelen positiva, d v s de som svarat mycket positiv eller ganska positiv. Samtliga personer som svarat på respektive fråga ingår i respektive procentbas.

Resultaten i tabell 5 visar tydligt att det finns en faktor som kan tolkas i termer av egoism eller i termer av NIMBY-syndromet (*Not In My Own Back Yard*) i den svenska vindkraftsopinionen. Resultaten från 2007 visar att 73 procent är positiva till en etablering av vindkraftverk i den egna kommunen men endast 46 procent är positiva till vindkraftverk i närheten av den egna bostaden, d v s en skillnad på 27 procentenheter.⁷ Å andra sidan kan resultatet tolkas i positiva termer då nästan en majoritet av befolkningen kan tänka sig vindkraftverk även i närheten av den egna bostaden.

Sedan 2003 har den allmänna synen på vindkraften blivit alltmer positiv. Andelen som vill satsa mer på vindkraft ökade med 15 procentenheter och andelen positiva till en etablering av vindkraftverk i den egna kommunen ökade med 14 procentenheter. Den alltmer positiva synen på vindkraft har även slagit igenom när det gäller bedömningen av etablering av vindkraft i närheten av den egna bostaden. Resultaten från SOM-undersökningen 2003 visade att det då var en tredjedel av befolkningen som var positiva (33 procent). Fyra år senare var nästan halva befolkningen positiva till etablering av vindkraftverk i närheten av den egna bostaden (46 procent), en ökning med 13 procentenheter. Det har inneburit att – trots olika nivåer när det gäller bedömningarna av etableringar av vindkraft i den egna kommunen och i närheten av den egna bostaden – Nimby-effekten över tid har legat stabilt mellan 26 – 29 procentenheter.

SOM-undersökningen 2005 visade att fenomenet att människor är mer positiva till en etablering i den egna kommunen än vad de är till en etablering i närheten av den egna bostaden är ett allmänt och spritt fenomen i hela befolkningen. De mycket små skillnader som då påvisades var att denna NIMBY-grupp var något överrepresenterad bland äldre liksom bland lågutbildade (Hedberg 2006). Motsvarande analys har genomförts 2007, med i stort sett identiskt resultat.

I SOM-undersökningen 2007 har vi till skillnad från undersökningen 2005 möjlighet att inbegripa frågorna om vindkraftsbuller och landskapsförändringar, det vill säga faktorer som kommer att vara påtagbara vid etableringar vindkraftverk i närheten av människors egna bostäder. I en analys har en särskild NIMBY-grupp urskiljts. Till denna grupp har de personer förts som besvarat frågan om etablering av vindkraft i kommunen positivt, men besvarat frågan om etablering av vindkraftverk i närheten av den egna bostaden negativt. Resultaten visar att i NIMBY-gruppen anser 32 procent att vindkraftverk innebär buller jämfört med 14 procent bland övriga. Även i synen på om vindkraften förändrar landskapsbilden i negativ riktning återfinns stora skillnader mellan NIMBY-gruppen jämfört med övriga. Hela 60 procent bland dem i NIMBY-gruppen anser att vindkraftverk förfular landskapet medan motsvarande siffra bland övriga befolkningen var 28 procent. Sambandet kvarstår vid en analys enbart bland de personer som vill satsa mer på vindkraften i framtiden.⁸

Till slut

I ett framtida energisystem för Sverige önskar medborgarna se mer av framförallt solenergi och vindkraft, men också mer av vattenkraft, biobränslen och vågkraft. Däremot vill man se mindre av kol och olja. När det gäller kärnkraft och naturgas är opinionen mer splittrad. Vindkraftens popularitet har stadigt ökat sedan 2003 och är nu populärare än i någon tidigare mätning. Men det finns lite smolk i vindkraftesentusiasmens glädjebägare. Det gäller dels att det bland befolkningen återfinns en inte helt negligierbar minoritet som anser att vindkraften förändrar landskapbil-

den i negativ riktning, att den är dyr och att den medför buller. Det gäller också att det i vindkraftsopinionen finns ett visst inslag av egenintresse eller NIMBY-effekt, dvs personer som har en allmänt positiv syn på en ökad utbyggnad av vindkraften i framtiden och etablering av vindkraft i den egna kommunen, men inte är lika positiv till att vindkraftsverk förläggs i närheten av den egna bostaden. Det senare är en viktig komponent att beakta inför de omfattande planerna som föreligger för att bygga ut vindkraften. Lokala protestyttringar kan inte uteslutas.

Noter

- ¹ Andelen som 2007 ville satsa ungefär lika mycket som görs idag var 12 procent, 3 procent ville satsa mindre än idag, 1 procent av befolkningen ville helt avstå från vindkraft som energikälla och 5 procent saknade uppfattning i frågan.
- ² I 2007 års undersökning ställdes inte frågan om hur mycket som bör satsas på kol som energikälla. I tidigare undersökningar har kol visat sig vara den energikälla som flest antal medborgare helt vill avstå ifrån. I 2006 års undersökning önskade 43 procent att vi helt skall avstå från kol som energikälla.
- ³ Se Sören Holmbergs kapitel ”Minskat förtroende för kärnkraftsindustrin”.
- ⁴ Observera att procentbasen utgörs av personer som har en uppfattning i frågorna. Om procentbasen istället beräknas bland personer som besvarat frågan blir motsvarande siffror 29 procent i frågan om vindkraften förfular landskapet, 20 procent i frågan om vindkraften är dyr, 15 procent i frågan om vindkraften medför buller, 3 procent i frågan om vindkraften är miljövänlig och 6 procent i frågan om vindkraftens risker för människors liv och hälsa.
- ⁵ Svartalternativen på frågan är utformad som en skala där 0 står för ”helt felaktigt påstående” och 10 står för ”helt riktigt påstående”. I SOM-undersökningen 2007 ändrades svartalternativen i frågan såtillvida att svartalternativet ”ingen uppfattning” lades till. Det har inneburit att andelen svars personer som ej svarar på frågan sjunker några procentenheter, samt att andelen som anger mitten alternativet (värde 5) också har minskat.
- ⁶ Bryts åter den lilla grupp ut som svarar att de anser vindkraften är bullrig, dyr och förfular landskapet finner vi att trots denna inställning ser 43 procent positivt på att Sverige satsar mer på vindkraften i framtiden än vad som görs idag. Kopplingen (Pearson's r) mellan uppfattningar om att vindkraften bullrar och åsikter om ökad satsning på vindkraften är .24, sambandet mellan uppfattningar om att vindkraften är dyr och en ökad satsning är .25 och mellan uppfattningar om huruvida vindkraftverk förfular landskapet och en ökad satsning är .33. Kopplingen mellan riskbedömningen för en kärnkraftsolycka i Sverige och åsikter om en ökad satsning på kärnkraft de kommande åren är .49.

- ⁷ Reduceras analysen till att endast omfatta personer som är positiva till en ökad satsning kvarstår problematiken; bland dem är 84 procent positiva till en etablering av vindkraftverk i den egna kommunen medan 54 procent är positiva till en etablering i närheten av den egna bostaden; d v s en något större skillnad än bland samtliga (30 procentenheter).
- ⁸ En variabel för NIMBY-egenskaper har konstruerats utifrån de två frågorna om etablering av vindkraft i kommunen respektive i närheten av bostaden. Båda frågorna har svarsalternativen ”mycket positiv”, ”ganska positiv”, ”varken positiv eller negativ”, ”ganska negativ” och ”mycket negativ”. Svarsalternativen ”mycket positiv” och ”ganska positiv” har slagits samman liksom svarsalternativen ”ganska negativ” respektive ”mycket negativ”. De personer som angivit en positiv ståndpunkt till en etablering av vindkraftverk i den egna kommunen och en negativ ståndpunkt till en etablering av vindkraftverk i närheten den egna bostaden har urskiljts från övriga som en särskild grupp med NIMBY-egenskaper. Endast personer som besvarat båda frågorna ingår i analysen, totalt 1545 personer. Av dess utgör 9 procent personer med NIMBY-egenskaper. När det gäller frågan om vindkraften bullrar och frågan om vindkraften förfular landskapet ingår samtliga personer som svarat på frågan i procentbasen.

Referenser

- Energimyndigheten 2007a. ”Nytt planeringsmål för vindkraften 2020”. Er 2007:45”
- Energimyndigheten 2007b. ”Energiläget i siffror 2007”.
- Energimyndigheten 2007c. www.energimyndigheten.se/vindkraft
- Hedberg, Per 2006. Svenska folket vill ha mer vindkraft. I Weibull, Lennart och Holmberg, Sören (red) *Du stora nya värld*. Göteborg. SOM-institutet.
- Holmberg Sören 2008. Minskat förtroende för kärnkraftsindustrin. I Weibull, Lennart och Holmberg, Sören (red) *Skilda världar*. Göteborg. SOM-institutet.

MINSKAT FÖRTROENDE FÖR KÄRNKRAFTSINDUSTRIN

SÖREN HOLMBERG

SOM-mätningen hösten 2007 visar på ett mycket lågt förtroende för kärnkraftsindustrin – det lägsta på över tjugo år. Endast mätningen strax efter Tjernobylycka 1986 uppvisar ännu något sämre siffror. Då uppgav endast 36 procent av svarspersonerna att de hade ett mycket eller ganska stort förtroende för kärnkraftsindustrin. Hösten 2007 var motsvarande andel 39 procent, ned från 49 procent 2006 och ned från hela 58 procent så sent som 2004. Förtroendefallet har varit stort.¹

En tolkning är att olyckstillbud kostar på i form av minskat förtroende. Händelserna på Forsmarkverket sommaren 2006 och efterspelet i medierna sedan dess har sänkt svenska folkets tilltro till kärnkraftsindustrin mycket påtagligt. Ett stöd för en dylik tolkning är att uppfattningen om riskerna när det gäller ”en större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige” också har ökat 2007 tillbaka till nivåer som vi inte sett på tjugo år. Den genomsnittliga riskbedömningen för en svensk reaktorolycka var 4,1 på en tio-gradig skala 2007. År 2006 var den 3,6. Senaste gången riskbedömningen för en svensk reaktorolycka var över 4,0 var 1986 och 1987 med värdena 4,8 respektive 4,4. Forsmarktillbudet har gjort svenska folket något mindre säkra på att kärnkraftsindustrin är att lita på och att de klarar säkerheten (Hedberg och Holmberg 2008).

En annan energiaktör som också tappat i förtroende under senare år är regeringen – ned från cirka 50 procent i början av 2000-talet till 42 procent 2007. Nedgången har inte nått några rekordnivåer dock. Regeringens förtroendesiffror var under 1990-talet flera gånger nere under 40-procentsnivån. De låga siffrorna på nittiotalet drabbade såväl borgerliga som socialdemokratiska regeringar. Det samma gäller idag. Förtroendesiffrorna när det gäller energi och kärnkraft var 2004 och 2005 lika låga för s-regeringen som siffrorna 2006 och 2007 var för alliansregeringen. Regeringens tappade förtroende i energisammanhang är uppenbarligen inte kopplat till partipolitiken (se tabell 1).

Men det är inte alla energiaktörer som förlorat i förtroende. Fem andra aktörer vars förtroende vi följt över tid har inte tappat i tilltro under senare år. Det gäller miljöorganisationer, som snarare fått ett något ökat förtroende, forskare, med ett fortsatt mycket högt förtroende, journalister och elbolagen, med ett fortsatt stabilt lågt förtroende, och statliga myndigheter med ett likaså fortsatt stabilt, men i detta fall ett medelhögt förtroende.

Tabell 1 Förtroende för olika aktörer inom energi- och kärnkraftsområdet. Andel svarspersoner i SOM-studierna som anger ett mycket eller ganska stort förtroende (procent)

fråga: ”Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?”

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07
miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59	55	61	61	60	60	65	64
kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52	54	52	55	58	47	49	39
regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44	54	52	52	42	38	45	42
forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87	85	85	82	85	82	83	81
journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29	22	25	25	30	31	29	27
statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56	58	60	59	57	56	58	56
elbolagen	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	29	27	--	26	24	21	23

Kommentar: Frågan innehåller också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen. Ett – markerar att frågan ej ställts.

Det är alltså kärnkraftsindustrin och regeringen som tappat i förtroende i energi- och kärnkraftsfrågor under senare år, inte övriga energiaktörer. Övriga aktörer ligger kvar på sina tidigare höga eller låga förtroendenivåer.²

Nedgången i förtroendet för kärnkraftsindustrin har inträffat bland såväl anhängare som motståndare till kärnkraften och bland alla partiets sympatisörer. Minskningen har varit något mer påtaglig bland människor med en positiv attityd till att använda kärnkraften än bland kärnkraftsskeptiker, som redan tidigare hade ett lågt förtroende för kärnkraftsindustrin.

Forsmarkhändelserna och det minskande förtroendet för kärnkraftsindustrin kan också fått effekter på kärnkraftsopinionens utveckling i Sverige. Den positiva framgångsvinden för kärnkraften har stannat av sedan 2005. Andelen svenskar som vill använda kärnkraften i framtiden var 49 procent i SOM-mätningen 2007. Åren 2005 och 2006 var den på samma nivå (50 procent). Den snabba tillväxten i andelen personer som vill använda kärnkraften – från 26 procent 1999 till 50 procent 2005 – har planat ut. Någon ökning i andelen som vill avveckla kärnkraften kan dock inte noteras (se tabell 2 och figur 1). Det är snarast andelen utan åsikt som ökat något. Men i andra mätningar i SOM-studien kan vi spåra en viss försvagning i stödet för kärnkraften och en svag ökning i andelen som vill avveckla kärnkraften eller satsa mindre på den än idag (se tabell 3, och tabell 2 i Per Hedbergs kapitel).

När det gäller den uppblussande debatten om Sverige inte bara skall avveckla avvecklingsplanen utan också börja bygga nya kärnkraftsreaktorer har opinionsutvecklingen även här stannat upp. Andelen svenskar som 2007 vill satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden är en minoritet om 18 procent. Åren 2005 och 2006

var motsvarande andel 17 procent (se tabell 2). När vi med ett annat mätinstrument frågar om hur mycket Sverige bör satsa på olika energikällor i framtiden får vi ett liknande resultat. En minoritet vill satsa mer på kärnkraften och andelen ökar inte längre (17 procent 2007, 18 procent 2005 och 2006, se tabell 2 i Per Hedbergs kapitel).

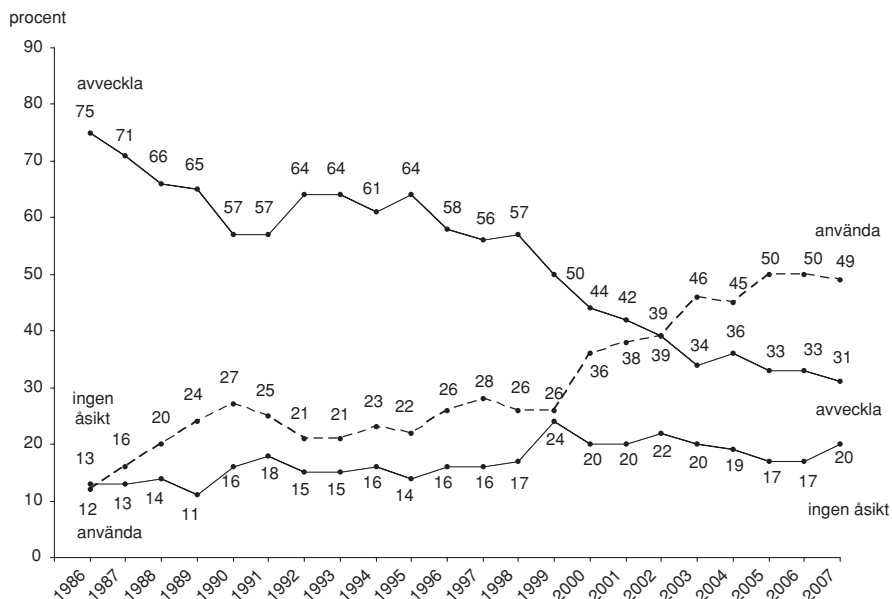
Tabell 2 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

fråga: "Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?"

åsikt	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
avveckla kärnkraften senast till år 2010/avveckla kärnkraften snarast	22	19	17	16	15	14	12	12	11	9	10	8
avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34	29	28	27	22	25	24	23	23
använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler	18	19	21	19	26	29	28	31	30	33	33	31
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden	6	7	5	7	10	9	11	15	15	17	17	18
ingen bestämd åsikt/ej svar	23	23	17	24	20	20	22	20	19	17	17	20
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1779	1754	1740	1703	1704	1739	1777	1818	1774	1724	1629	3435
andel avveckla	53	51	57	50	44	42	39	34	36	33	33	31
andel använda	24	26	26	26	36	38	39	46	45	50	50	49
övertikt avveckla	+29	+25	+31	+24	+8	+4	±0	-12	-9	-17	-17	-18

Kommentar: Frågeformuleringen år 2000 – 2004 skiljer sig något åt från formuleringen åren 1996-1999. Svartalernativet "avveckla kärnkraften senast till år 2010" ändrades 2005 till "avveckla kärnkraften snarast".

**Figur 1 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt?
Opinionsutvecklingen 1986–2007 (procent)**

Kommentar: Se tabell 2 för enkätfrågans utformning år 2007. Svartalernativ 1-2 har definierats som "avveckla" medan svartalernativ 3-4 klassificerats som "använda". Åren 1986-1997 respektive 1996-1999 användes delvis annorlunda enkätfrågor. I figur 1 används den äldre femdelade enkätfrågan för åren 1986 – 1997 och den nya fyrdelade därefter.

Tabell 3 Avveckla kärnkraften på lång sikt (procent)

påstående: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften?"

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
mycket bra förslag	22	21	22	19	17	14	14	13	15	17
ganska bra förslag varken eller	25	23	22	21	23	19	19	20	22	22
ganska dåligt förslag	21	22	21	23	23	23	23	20	23	24
mycket dåligt förslag	16	16	18	17	17	20	20	21	18	17
ej svar	13	13	12	14	14	19	18	19	16	15
	3	5	5	6	6	5	6	7	5	5
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	3561	3503	1842	3638	3606	3675	3612	1724	1629	1666
andel bra förslag	47	44	44	40	40	33	33	33	37	39
andel dåligt förslag	29	29	30	31	31	39	38	40	34	32
övervikt bra förslag	+18	+15	+14	+9	+9	-6	-5	-7	+3	+7

Enligt kommunikationsvetenskaplig teori finns det ett samband mellan förtroende för budbärare och vilken framgång ett budskap har. Ju större förtroende en budbärare åtnjuter desto lättare har hon eller han att sälja in ett budskap eller att sälja en produkt. I vårt fall betyder det att vi förväntar oss ett samband mellan förtroendet för kärnkraftsindustrin och stödet för kärnkraften. Ju mer förtroende för kärnkraftsindustrin desto mer stöd till kärnkraften.

Tjuogoett års mätningar ger oss ett bra material att pröva teorin på. Det visar sig då, som så ofta vid empiriska prövningar, att sambanden inte är lika eleganta som i teorin. Förändringar i kärnkraftsindustrins förtroende är kopplade till svängningar i kärnkraftsopinionen men inte så entydigt som man kanske skulle förväntas sig utifrån kommunikationsvetenskapen. Resultaten visar att kärnkraftsindustrins förtroende och stödet för kärnkraften mätt under ett och samma år förändras parallellt i 43 procent av fallen, men förändras åt olika håll i 40 procent av fallen. I övriga 17 procent förblir förtroendet eller opinionen stabil samtidigt som den andra förändras, alltså bara delvis förskjutning i samklang. En teoriprovning med hela 40 procent på fel sida är inte direkt imponerande.

Men det är klart samtidiga effekter samma år är kanske att kräva för mycket. Om vi istället studerar eventuella effekter med ett års tidsförskjutning ger vi budbärar-teorin en andra chans. Och då visar det sig att passningen blir något bättre. Kärnkraftsindustrins förtroende år t har ett samband med stödet för kärnkraften år $t+1$. Sambandet är fortfarande inte speciellt starkt, men i 55 procent av fallen förskjuts opinionsstödet för kärnkraften i samma riktning som förtroendet för kärnkraftsindustrin fast ett år senare. I 25 procent av fallen förändras kärnkraftsopinionen i annan riktning än förtroendet för kärnkraftsindustrin och i resterande 20 procent förändras den ena men inte den andra.

En budbärarmodell med viss tidsförskjutning i effekten passar alltså bättre till data än en modell med mer omedelbara effekter. Men ingen av modellerna uppvisar särskilt starka samband. Många andra faktorer påverkar kärnkraftsopinionen vid sidan av förtroendet för kärnkraftsindustrin.

Social och politisk strukturering av kärnkraftsopinionen

Exempel på sådana påverkansfaktorer är människors socioekonomiska grupptillhörighet och politiskt-ideologiska åsikter. Kärnkraftsopinionen befinner sig inte i en egen sjö. Den är en politisk sakfråga bland andra och som sådan struktureras den av socioekonomiska faktorer och politiska omständigheter. Resultaten i tabell 4 visar hur kärnkraftsåsikterna är kopplade till ett antal centrala sociala och politiska variabler 2007.

Tabell 4 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt efter olika sociala och politiska variabler i SOM-undersökningen 2007 (procent)

	avveckla	använd	ingen åsikt	summa procent	antal personer	övertikt avveckla
<i>kön</i>						
man	24	64	12	100	1635	-40
kvinn	38	35	27	100	1800	+3
<i>ålder</i>						
15-30	36	36	28	100	676	±0
31-60	33	50	17	100	1689	-17
61-85	26	56	18	100	1070	-30
<i>utbildning</i>						
grundnivå	30	45	25	100	795	-15
mellannivå	28	51	21	100	1493	-23
universitet/högskola	37	51	12	100	1070	-14
<i>inkomst</i>						
mycket låg	37	35	28	100	582	+2
ganska låg	33	45	22	100	560	-12
medel	33	52	15	100	1049	-19
ganska hög	30	54	16	100	400	-24
mycket hög	26	62	12	100	589	-36
<i>bostadsort</i>						
landsbygd	34	48	18	100	492	-14
tätort	32	46	22	100	725	-14
stad	31	51	18	100	1620	-20
Stockholm/Göteborg/Malmö	32	50	18	100	533	-18
<i>vänster-höger dimension</i>						
klart till vänster	48	35	17	100	312	+13
något till vänster	41	45	14	100	809	-4
varken vänster eller höger	31	43	26	100	1045	-12
något till höger	23	63	14	100	809	-40
långt till höger	19	70	11	100	306	-51
<i>grön-grå dimension</i>						
klart åt det gröna hållet	52	35	13	100	678	+17
något åt det gröna hållet	33	49	18	100	1128	-16
varken grön eller grå	24	55	21	100	959	-31
något åt det gråa hållet	20	65	15	100	356	-45
klart åt det gråa håller	14	72	14	100	123	-58

fortsättning

	avveckla	använd	ingen åsikt	summa procent	antal personer	övertikt avveckla
<i>partisympati</i>						
v	55	28	17	100	179	+27
s	30	47	23	100	1222	-17
c	42	45	13	100	189	-3
fp	22	63	15	100	284	-41
m	18	68	14	100	699	-50
kd	28	51	21	100	150	-23
mp	67	22	11	100	265	+45
sd	18	65	17	100	82	-47
övrigt parti	35	51	14	100	77	-16
inget parti	28	32	40	100	289	-4
<i>klimatförändring som hot mot miljön</i>						
inte särskilt stort hot	26	61	13	100	452	-35
ganska stort hot	35	51	14	100	517	-16
mycket stort hot	43	40	17	100	599	+3
<i>kärnavfallshantering som hot mot miljön</i>						
inte särskilt stort hot	13	78	9	100	424	-65
ganska stort hot	37	47	16	100	670	-20
mycket stort hot	53	30	17	100	471	+23
<i>tillåta uranbrytning i Sverige</i>						
ja	7	90	3	100	338	-83
nej	67	24	9	100	466	+43
samtliga	31	49	20	100	3435	-18

Kommentar: Intervjufrågan om kärnkraften redovisas i tabell 2. Resultaten gäller för år 2007. Hushåll med inkomster mellan 0 – 200 000 kr har kategoriserats som mycket låg, mellan 201 000 och 300 000 kr som ganska låg, mellan 301 000 – 500 000 kr som medel, mellan 501 000 – 600 000 kr som ganska hög och mer än 601 kr som mycket hög. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna omdöms bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Människors vänster-högerideologi har mätts med en självklassificeringsfråga. Frågan om klimatförändringarnas hot mot miljön löd: "Hur stort hot mot miljön anser Du klimatförändringar är. Svartalernativet utgjorde av en skala från 1 – 10 där 1 står för mycket litet hot och 10 för mycket stort hot. I tabellen har svar från 1 till 7 slagits samman till "inte särskilt stort hot", 8 – 9 till "ganska stort hot" och 10 till "mycket stort hot". Frågan om kärnavfallshantering som hot mot miljön löd: "Hur stort hot mot miljön anser Du hanteringen av kärnkraftens högaktiva avfall är?". Svartalernativet utgjorde av en skala från 1 – 10 där 1 står för mycket litet hot och 10 för mycket stort hot. I tabellen har svar från 1 till 5 slagits samman till "inte särskilt stort hot", 6 – 9 till "ganska stort hot" och 10 till "mycket stort hot".

De mönster som framträder är inga nyheter. I de flesta fall känner vi igen dem ända sedan folkomröstningen 1980 (Holmberg och Asp 1984). Det är fortfarande kvinnor, unga, landsbygdsbor och låginkomsttagare som är mest för att avveckla kärnkraften i Sverige. Mest positiva till att använda kärnkraften är män, äldre, stadsbor och höginkomsttagare. Flera av åsiktsskillnaderna mellan olika grupper är förhållandevis stora. Bland män exempelvis vill 64 procent använda kärnkraften långsiktigt mot endast 35 procent bland kvinnor. Åldersskillnaderna är också stora. Bland de äldsta mellan 61-85 år vill 56 procent använda kärnkraften på lång sikt. Motsvarande andel bland de unga mellan 15-30 är endast 36 procent. Yttergrupperna är ”unga tjejer” som vill avveckla kärnkraften (40 procent avveckla mot 25 procent använd) och ”gamla gubbar” som vill använda den (22 procent avveckla mot 66 procent använd).

Även om vissa sociala åsiktsskillnader är stora i kärnkraftsfrågan är differenserna oftast än större när vi ser på olika politiska variabler. Vänster-högerideologi är ett exempel. Kärnkraften har blivit en vänster-högerfråga sedan många år tillbaka (Holmberg 2004). Det är på vänsterkanten som kärnkraftsmotståndet är som starkast och på högerkanten som entusiasmen för kärnkraften är som störst. I SOM-mätningen 2007 ville hela 70 procent av svarspersonerna ”långt åt höger” använda kärnkraften. Motsvarande andel bland personer ”långt åt vänster” var endast 35 procent.

Men kärnkraften är också en fråga som laddar mycket tydligt på en ekologisk grön-grå dimension. Människor med åsikter ”klart åt det gröna hållet” är mycket mindre positiva till att använda kärnkraften (35 procent) än personer ”klart åt det gråa hållet” (72 procent). Ett konkret exempel på det ekologiska sambandet är kopplingen mellan människors kärnkraftsåsikter och bedömningen av klimatförändringarna som ett hot mot miljön. Bland personer som uppfattar klimatutvecklingen som ett mycket stort hot mot miljön vill 40 procent använda kärnkraften långsiktigt. Bland dem som tvärtom upplever klimatförändringarna som ett ”inte särskilt stort hot” vill många fler använda kärnkraften (61 procent). Ännu har alltså inte det hänt som många kärnkraftsförespråkare hoppas på – att klimatfrågan skall omvända människor med grön ideologi.³

Det partipolitiska mönstret i kärnkraftsåsikterna har likheter, men har också förändrats jämfört med ur det såg ut i folkomröstningen 1980. Vänsterpartister (linje 3, lika med snabbavvecklingsalternativet 1980) och miljöpartister (fanns inte som parti 1980) är fortfarande mest negativa med en klar övervikt för att avveckla kärnkraften. Centerpartister (också linje 3 1980) är idag delade, men med en – för första gången i SOM-institutets mätthistoria – svag övervikt för att använda kärnkraften.⁴ Väljarna bakom ett annat linje 3-parti har bytt kärnkraftsfot än mer tydligt än centerpartiets sympatisörer. Det är kristdemokraternas anhängare som 2007 uppvisar en klar övervikt för att använda kärnkraften.

Linje 2-partiernas väljare från 1980 – de som skulle avveckla kärnkraften med förnuft – lutar idag klart över till att vilja använda kärnkraften i framtiden, minst

så bland s-sympatisörer, mest tydligt bland fp-sympatisörer. Moderata sympatisörer (linje 1, på pappret också det en avvecklingslinje 1980) är idag precis som 1980 de som är mest positiva till kärnkraften. Idag har moderata sympatisörer dock fått sällskap som de mest kärnkraftspositiva av sympatisörer till sverigedemokraterna (fanns inte som parti 1980). Bland sd-sympatisörer 2007 vill 65 procent använda kärnkraften i framtiden mot endast 18 procent som är för en avveckling.⁵

Kärnkraften – en valfråga 2010?

Sist kärnkraften var en valfråga av rang var i valen 1976 och 1979. Men då var kärnkraften å andra sidan bland de stora frågorna som påverkade valutgången. I valet 1976 till exempel bidrog kärnkraftsfrågan och Torbjörn Fälldins löfte att inte ladda Barsebäckreaktorn till att Olof Palme och socialdemokraterna förlorade makten (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977; Petersson 1977, Holmberg 1981).

Sedan dess har kärnkraften inte varit någon tung valfråga eller befunnit sig högt upp på väljarnas dagordning över viktiga frågor. I SOMs dagordningsmätningar har energi- och kärnkraftsfrågor sedan 1990-talets början befunnit sig på cirka 15:e plats med endast 1-2 procent som utpekar frågan som viktig (1 procent 2007). Under sent 1980-tal var andelarna något högre – mellan 3 till 11 procent och placeringar kring plats 10. Kärnkraften har alltså inte varit någon viktig fråga för någorlunda många människor sedan slutet av 1980-talet.

Några tydliga tecken på att det skall ändra på sig till 2010 finns väl egentligen inte. Men vi vet från tidigare att policyförändringar från partiernas sida kan påverka vad väljarna tar hänsyn till i valen. Om några partier aktivt politiserar kärnkraftsfrågan och exempelvis går ut och förordar en satsning på att bygga nya kärnkraftreaktorer samtidigt som andra partier tar ställning för en fortsatt avveckling redan under nästa mandatperiod kan frågan hamna högt upp bland de mer omstridda sakfrågorna 2010. Vi kan då få en strid mellan avvecklare och användare eller ännu tuffare en kamp mellan snabbavvecklare och utbyggare med långsamavvecklare och bevarare vacklande däremellan.

Avvecklarna, uppdelade på snabbavvecklare och långsamavvecklare, har enligt SOM-mätningen 2007 stöd av 8 respektive 23 procent av folket, tillsammans 31 procent. Bevararna, som vill använda kärnkraften men inte bygga ut den, omfattar också 31 procent. Utbyggarna som vill satsa på fler reaktorer i framtiden har stöd av 18 procent. Tillsammans har alltså användarna (bevarare och utbyggare) ett stöd på 49 procent. Sedan finns en stor grupp tveksamma som inte bestämt sig. De omfattar 20 procent. Motsättningen kan bli hård och som oftast avgöras av hur osäkra och mittenplacerade personer slutligen bestämmer sig (långsamavvecklare och bevarare).

Oppositionen är partipolitiskt delad mellan snabbavvecklare (v och mp) och långsamavvecklare (s). Alliansen är också splittrad. Centerpartiet och kristdemo-

kraterna lutar fortfarande officiellt åt en avveckling samtidigt som folkpartiet allt tydligare förespråkar en utbyggnad i framtiden Moderaternas officiella position är mer otydlig mellan bevarande och utbyggnad (Hedberg och Holmberg 2008b). Båda blocken är alltså splittrade, precis som de var i folkomröstningen 1980. Den splittringen talar kanske för att kärnkraftsfrågan begravs i valet 2010 och inte politiseras och förs ut i valrörelsen?

Men den mest intressanta frågan är naturligtvis vad som händer med kärnkraften efter valet 2010, och det oavsett om frågan varit het eller inte i valdebatten. En seger för oppositionen ökar möjligheterna för att avvecklingsplanen inte avvecklas. Diskussionen efter valet kommer då att gälla hur snabbt avvecklingen skall ske och när nästa reaktor skall stängas. Om alliansen vinner kan utvecklingen bli helt anorlunda. Avvecklingen kan komma att avvecklas mer permanent. Och en kärnkraftsutbyggnad kan bli aktuell.

Vi vet säkert att kärnkraften inte kommer att vara avvecklad 2010. Kanske kommer valet 2010 istället innebära att vi börjar bygga ut kärnkraften igen? En avvecklingsplan ersätts med en utbyggnadsplan. Mer kärnkraft efter 2010 istället för ingen kärnkraft. Ett tankeväckande resultat av folkomröstningen 1980 och den politik som förts i dess fotspår. Tre avvecklingslinjer kan komma att resultera i en utbyggnad av kärnkraften. Och det kanske utan en ny folkomröstning.

Hur troligt är ett sådant scenario? Ett första svar får vi på valnatten 2010.

Noter

- ¹ Mätningen gäller förtroendet för sju olika aktörer på energi- och kärnkraftsområdet. Enkätfrågan lyder: "Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?" Se vidare tabell 1.
- ² SOM-institutet mäter också sedan 2005 förtroendet för några specificerade myndigheter på energiområdet. Om vi jämför resultaten för 2006 och 2007 har förtroende stärkts något för Naturvårdsverket (från 82 procent mycket eller ganska högt förtroende 2006 till 84 procent 2007 bland personer med någon form av uttalat förtroende på en fyrgradig skala), Energimyndigheten (från 69 procent till 73), och Kommunens energirådgivare (från 60 procent till 64). För Kärnkraftsinspektionen (SKI) har dock förtroendet minskat något – från 77 till 73 procent (se Hedberg och Holmberg 2008a). Forsmarktillbudet och den omfattande negativa mediabevakningen långt in på år 2007 kan alltså ha skvätt över en aning också på SKI.
- ³ Men något håller på att hända när det gäller den grön-grådimensionens koppling till kärnkraftsåsikterna. Sambandet har försvagats något under senare år. Korrelationen (r) mellan kärnkraftsattityden och den ekologiska dimensionen har minskat från .38 2005, .34 2006 till .30 2007. Det betyder att människor "klart åt det gröna hållet" har blivit mer positiva till att använda kärnkraften (från 22

procent 2005, 24 procent 2006, till 35 procent 2007) samtidigt som personer ”klart åt det grå hållet” blivit *mindre* positiva till att använda kärnkraften (från 79 procent 2005, 76 procent 2006, till 72 procent 2007). Om klimatfrågan gjort de ”gröna” mer kärnkraftsvänliga är det föga troligt att klimatfrågan samtidigt gjort de ”grå” mindre kärnkraftspositiva. Någon annan förklaring måste åtminstone hittas för att förstå de ”grås” åsiktsförskjutning (som dock är så liten att den inte är helt statistiskt säker). Om vi mer konkret ser på vad människor som oroar sig mycket respektive inte alls för förändringar i jordens klimat tycker om kärnkraften visar det sig att bland dem som oroar sig mycket vill 44 procent använda kärnkraften 2005, 40 procent 2006 och 42 procent 2007 medan bland dem som inte särskilt eller inte alls oroar sig vill 61 procent 2005, 65 procent 2006 och 66 procent 2007 använda kärnkraften. Det vill säga människor som oroar sig för klimatförändringarna tenderar att vara klart mer negativa till kärnkraften än människor som inte oroar sig för vad som händer med klimatet. Och när det gäller opinionsförändringar har det inte inträffat några att tala om mellan 2005 och 2007, varken bland de klimatoroliga eller bland dem som inte är oroliga för klimatförändringarna. Klimatfrågan tycks med andra ord inte ännu ha gjort människor mer positiva till kärnkraften.

- 4 Resultaten för centerpartiets sympatisörer har varit följande under 2000-talet: 2000 avveckla 69 procent, använd 19 procent, övervikt avveckla +50 procentenheter; 2001 54, 30, +24; 2002 60, 21, +39; 2003 47, 41, +6; 2004 51, 37, +14; 2005 51, 43, +8, 2006 48, 39, +9 och 2007 42, 45, -3. Centersympatisörerna har gjort en klart snabbare resa i kärnkraftspositiv riktning än genomsnittet under 2000-talet; från 19 procent positiva till att använda kärnkraften år 2000 till 45 procent 2007 – en tillväxt på 26 procentenheter. Motsvarande siffror för hela svenska folket är 36 procent för användning av kärnkraften 2000 till 49 procent 2007, en tillväxt på 13 procentenheter, hälften av centerpartisternas ökning.
- 5 Antalet sverigedemokrater är få i SOM-studien 2007 (82 personer). Men resultatet var detsamma, eller ännu mer åt det kärnkraftspositiva hållet i SOM-studien 2006 (med 37 sd-sympatisörer, halva urvalet jämfört med 2007). I SOM 2006 var 78 procent av sd-sympatisörerna för att använda kärnkraften mot endast 11 procent som vill ha en avveckling (Holmberg och Weibull 2007: 293).

Referenser

- Hedberg, Per och Holmberg, Sören (2008a). *Åsikter om energi och kärnkraft*. Göteborg: SOM-institutet
- Hedberg, Per och Holmberg, Sören (2008b). *Swedish Nuclear Power Policy*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören och Asp, Kent (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Liber

- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) (2007). *Det nya Sverige*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen och Branzén, Karl (1977). *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Liber
- Holmberg, Sören (1981). *Svenska väljare*. Stockholm: Liber
- Holmberg, Sören (2004). Kärnkraftsanhängarna har gått om. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet
- Petersson, Olof (1977). *Väljarna och valet 1976*. Stockholm: Statistiska centralbyrån

Kulturvärlden

FÖRTROENDEFÖRSVAGNINGEN FÖR FORSKNINGEN

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Universiteten och forskningen har en stark förtroendebas bland den svenska allmänheten. När SOM-institutet mäter universitetens och högskolornas förtroende i jämförelse med andra samhällsinstitutioner brukar alltid universiteten hamna mycket högt; oftast på plats två efter sjukvården. Yrkesgruppen forskare brukar också placera sig högt i SOMs mätningar, även om den inte riktigt varit i topp under senare år. Andra yrkesgrupper som sjukvårdens personal, poliser och lärare åtnjuter ofta ett högre förtroende. När det gäller olika fakultetsområden har vi sett ett något skiftande mönster, men det gemensamma draget har varit ett svagt minskande förtroende.

Hur ser då trenden ut när vi också inkluderar år 2007? Behåller forskningen sin mycket goda förtroendeställning eller kan vi se några tecken på en tappad tilltro? Vi har tidigare under åren 2005 och 2006 tyckt oss kunna iakta en viss försvagning i svenska folkets förtroende för universiteten och forskningen (Holmberg och Weibull 2006, 2007). Frågan är om denna svaga tendens håller i sig även i SOM-undersökningen 2007 eller om vi kan se början på en återgång till högre förtroendesiffror.

Universiteten

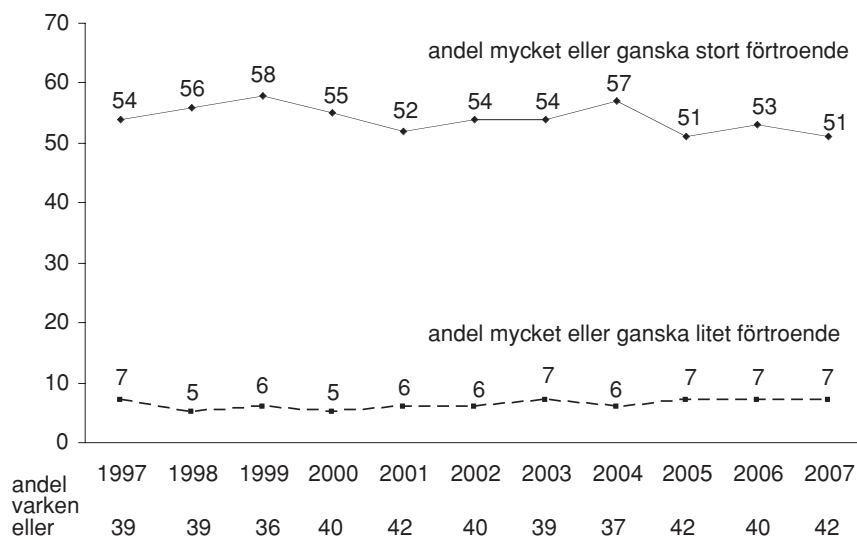
När det gäller förtroendet för universiteten kan vi ännu inte se någon vändning uppåt igen. Snarare finns det en omvänd tendens: försvagningen av förtroendet fortsätter i långsam takt. Resultatet för mätningen 2007 är tillsammans med mätningen 2005 den lägsta nivån vi uppmätt för universiteten i SOM sedan vi startade mäterien 1997. Men den totala förtroendesiffran är ändå mycket hög och placeringen innebär att universitet och högskolor fortfarande ligger tvåa efter sjukvården. Men trenden är vikande: andelen personer som säger sig ha ett mycket eller ganska stort förtroende för universiteten är 51 procent 2007, ned från som bäst 58 procent år 1999. Resultatet skall även betraktas mot bakgrund av att det finns en svag uppgång i det svenska samhällsförtroendet under samma tid (se vårt kapitel om samhällsförtroende).

Resultaten i figur 1 visar hur förtroendet för universitet/högskolor har förändrats sedan den första SOM-mätningen för drygt ett decennium sedan. Vi talar givetvis inte om något ras. Långt därifrån. Vad vi ser är en mycket långsam nedgång. Det är också viktigt att uppmärksamma att nedgången *inte* har inneburit att andelen

personer med lågt förtroende för universiteten har ökat. Andelen med lågt förtroende har legat still kring 5-7 procent genom åren, med endast en mycket liten antydning till ökning. Det är istället andelen personer som inte vill eller inte kan ta ställning i förtroendefrågan som har blivit något fler under de senaste två-tre åren – från som lägst 36 procent 1999 och 37 procent 2004 till 42 procent 2007. Det handlar således om personer som inte är emot universiteten förtroendemässigt, men som inte heller ger dem sitt stöd, utan förhåller sig avvaktande neutrala.

Vi vet från tidigare att neutraliteten är kopplad till bristande kontakt och kunskap om universiteten. Varken eller-personer när det gäller universitetsförtroende brukar vara vanligast förekommande bland lågutbildade personer. Och så är det också 2007. Men ökningen i andel neutrala personer är inte ett exklusivt fenomen bland lågutbildade. En motsvarande uppgång av varken-eller-svar finns även bland de högutbildade.

Figur 1 Förtroende för universitet/högskolor åren 1997–2007 (procent)

Kommentar: Resultaten kommer från de nationella SOM-undersökningarna. Enkätfrågan lyder: "Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" Fem svarsalternativ: "mycket stort förtroende; ganska stort förtroende, varken stort eller litet förtroende; ganska litet förtroende; mycket litet förtroende".

Den försvagning vi noterar har således inträffat i ungefär samma takt och omfattning bland såväl låg- som högutbildade personer. År 1999 var andelen svarspersoner med ett stort förtroende för universiteten 48 procent bland lågutbildade mot 73 procent

bland högutbildade – en skillnad på hela 25 procentenheter. Motsvarande resultat 2007 är 38 procent med ett stort förtroende för universiteten bland lågutbildade mot 63 procent bland högutbildade – fortsatt en skillnad på 25 procentenheter. Och ett lika stort förtroendetapp för universiteten bland låg- som högutbildade – minus 10 procentenheter i båda fallen.

Förtroendenedgången i den högutbildade gruppen är givetvis den mest allvarliga för universiteten. De högutbildade består av personer som har läst på universitet och därför rimligen har bättre kunskap om verksamheten än vad lågutbildade har. Det är inte lika lätt att vifta bort ett förtroendetapp bland högutbildade och peka på bristande insikter. När ”de egna” sviktar finns det särskild anledning till uppmärksamhet bland universitet och högskolor.

Olika fakultetsområden

Universitet är en vittfamnande institution, svår att få grepp om och svårt att veta vad man skall och inte skall ha förtroende för. Så frågan är om de svagt nedåtgående förtroendesiffrorna har ett annat mönster om vi specificerar lite närmare vad som menas och dessutom fokuserar på forskning. I SOM-undersökningarna har vi gjort det genom att mäta svenska folkets förtroende för forskningen inom sex olika fält definierade enligt de klassiska fakultetsområdena¹. Resultaten visar på mycket olika förtroendenivåer för olika forskningsområden – förtroendet är klart högre för medicinsk och teknisk forskning än för samhällsvetenskaplig och humanistisk – men den långsiktiga trenden är densamma över alla fakultetsområdena. Förtroendet minskar långsamt (se tabell 1).

Om vi jämför resultaten för åren 2002/2003 med de senaste siffrorna för åren 2006/2007 minskar andelen personer med ett mycket eller ganska stort förtroende med -5 procentenheter för humanistisk forskning, med -4 för medicinsk forskning, med -2 för naturvetenskaplig respektive samhällsvetenskaplig forskning. Förtroendet för den utbildningsvetenskapliga forskningen har mätts endast sedan 2004 men därifrån och fram till 2007 har förtroendet för området gått ned med hela 7 procentenheter.

Lite bättre ser det ut för några forskningsområden om vi koncentrerar oss på vad som har hänt sedan 2006, det vill säga under det senaste året. Då har förtroendet gått upp något för medicin (+2 procentenheter) och teknik (+2), förblivit stabil för naturvetenskap (± 0), men minskat för utbildningsvetenskap (-1), humaniora (-2) och samhällsvetenskap (-3). Det är alltså de redan förtroendemässigt svagaste forskningsområdena som uppvisar både ett kortsiktigt och ett mer långsiktigt tillitstapp, låt vara att förändringarna i flertalet faller ligger inom felmarginalen.

Tabell 1 Förtroende för forskning inom olika områden 2002–2007 (procent)

Område	Mycket/ ganska stort förtroende	Varken eller	Mycket/ ganska litet förtroende	Ingen upp- fattning	Summa procent	Antal svarande
Medicin						
2002	84	9	2	5	100	
2003	84	8	2	6	100	
2004	81	9	2	8	100	
2005	78	11	2	9	100	
2006	79	11	1	9	100	
2007	81	11	2	6	100	1 607
Teknik						
2002	71	16	2	11	100	
2003	71	14	1	14	100	
2004	73	14	1	12	100	
2005	70	14	2	14	100	
2006	69	16	1	14	100	
2007	71	15	1	13	100	1 589
Naturvetenskap						
2002	63	22	1	14	100	
2003	68	16	1	15	100	
2004	68	17	1	14	100	
2005	63	20	1	16	100	
2006	64	20	1	15	100	
2007	64	19	1	16	100	1 593
Samhällsvetenskap						
2002	48	33	3	16	100	
2003	52	28	3	17	100	
2004	50	29	3	18	100	
2005	44	32	4	20	100	
2006	49	30	4	17	100	
2007	46	31	3	20	100	1 585
Utbildningsvetenskap						
2004	43	26	6	25	100	
2005	37	28	6	29	100	
2006	37	29	7	27	100	
2007	36	28	6	30	100	1 590
Humaniora						
2002	37	29	5	29	100	
2003	41	24	3	32	100	
2004	38	26	4	32	100	
2005	34	26	4	36	100	
2006	35	28	5	32	100	
2007	33	26	5	36	100	1 589

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2002–2007

Kommentar: Frågan lyder: 'Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs inom Sverige inom följande områden?'. Svartalternativen är 'mycket stort förtroende'; 'ganska stort förtroende'; 'varken stort eller litet förtroende'; 'ganska litet förtroende'; 'mycket litet förtroende' resp. 'ingen uppfattning'. Procentandelarna baseras på de som besvarat respektive delfråga (inkl. de utan uppfattning). Svartsbortfallet varierar 2007 mellan 4 och 5 procent.

Medicinsk forskning åtnjuter högst förtroendesiffror i alla olika sociala och politiska grupper som vi undersökt. På samma sätt har humaniora lägst förtroende i de flesta grupper, med undantag för bland högutbildade och bland några partiväljargrupper (v, mp, fp, kd) där förtroendet för utbildningsvetenskap hamnar i botten (se tabell 2).

Tabell 2 Stort förtroende för forskning inom olika områden 2007, i olika grupper (procent)

	Medicin	Teknik	Naturvetenskap	Samhällsvetenskap	Utbildningsvetenskap	Humaniora	Minsta antal svar
<i>Samtliga</i>	81	71	64	46	36	33	1 585
<i>Kön</i>							
Kvinna	78	64	63	47	38	34	839
Man	83	79	66	45	35	32	745
<i>Ålder</i>							
15–19	66	48	52	42	35	22	103
20–29	78	71	67	51	38	34	167
30–39	84	74	67	49	40	38	246
40–49	80	75	67	50	37	35	264
50–64	82	75	67	47	38	35	459
65–85	81	69	58	39	32	30	342
<i>Utbildning</i>							
Låg	76	61	51	35	29	22	342
Medellåg	80	66	59	45	36	31	533
Medelhög	82	77	69	52	40	37	328
Hög	85	84	79	54	40	44	366
<i>Partisympti¹</i>							
v	79	68	70	51	36	40	75
s	81	67	59	46	36	29	575
mp	77	73	74	51	43	44	122
c	80	79	64	46	40	40	87
fp	82	78	65	48	36	39	131
kd	90	76	72	48	35	39	67
m	86	80	71	48	39	33	322
sd	72	58	51	16	13	8	38

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007

Kommentar: Resultaten avser den sammanlagda procentandelen för svarsalternativen "mycket stort förtroende" och "ganska stort förtroende". Se vidare kommentar till tabell 1.

¹Observera det begränsade antalet svarspersoner i vissa grupper.

Högutbildade personer har jämfört med lågutbildade genomgående ett högre förtroende för forskningen inom alla områden. Till viss del har detta sin bakgrund i att en högre andel av de lågutbildade anger att de saknar uppfattning särskilt i

fråga om humaniora. Att utbildning har betydelse för bedömningar av forskning är naturligt; ett omvänt resultat hade varit bekymmersamt, det vill säga om de i genomsnitt mest insatta hade haft ett lägre förtroende för forskningen än den i genomsnitt mindre insatta gruppen lågutbildade. Men så är det alltså inte i och med att utbildning är positivt korrelerad med förtroende för forskning.

Män har överlag högre förtroende än kvinnor för särskilt teknikforskning men även medicin och naturvetenskap, medan kvinnor har högre förtroendesiffror för humaniora, samhällsvetenskap och utbildningsvetenskap. Det är ett mönster som ligger relativt stabilt alla undersökta år.

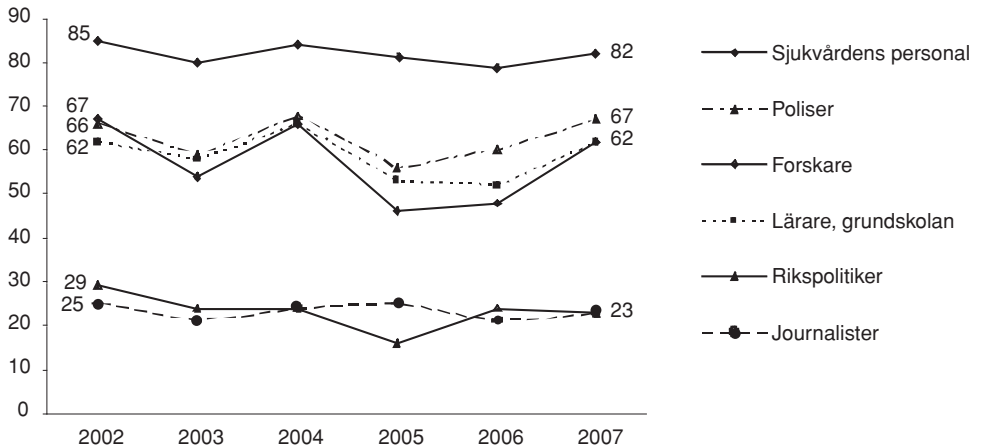
Två grupper skiljer klart ut sig från övriga genom att ha ett lägre förtroende jäms över alla våra sex forskningsområden. De grupperna är de yngsta mellan 15-19 år och sverigedemokraternas sympatisörer. När det gäller tonåringarna är det lägre förtroendet tydligast beträffande teknisk och medicinsk forskning, och minst påtagligt beträffande samhällsvetenskaplig och utbildningsvetenskaplig forskning. Mönstret ser helt annorlunda ut för sverigedemokraterna. De har främst ett lägre förtroende än genomsnittet för samhällsvetenskaplig, humanistisk och utbildningsvetenskaplig forskning.

Ungdomen har alltså relativt sett lägst förtroende för de ”materiellt nyttiga” men teoretiskt krävande naturvetenskapliga forskningsområdena – medan sverigedemokraterna relativt sett har minst förtroende för de ”mjukare” och potentiellt politiserande human- och samhällsvetenskaperna. Det är intressant att sätta ungdomarnas lägre förtroende för särskilt naturvetenskap i samband med sjunkande ansökningstalen till universitetens naturvetenskapliga utbildningar. Möjligen är resultatet för naturvetenskap också något överraskande med tanke på det senare årets klimatdebatt, något vi strax skall återkomma till.

Forskare

Yrkesgruppen forskare är fortfarande högt ansedd. Andelen svenskar som anger att de har ett mycket eller ganska stort förtroende för forskare håller sig strax över sextio procent. Det är klart bättre förtroendesiffror än journalister och politiker åtnjuter, vilka hamnar kring låga tjugo procent. Men det är samtidigt klart sämre än motsvarande förtroendetal för sjukvårdens personal, som oftast ligger något över åttio procent.

Om vi ser på utvecklingen över tid finner vi precis som tidigare en svag nedåtgående kurva för forskningen. Yrkesgruppen forskares förtroende var som högst 2002 i början av vår mätserie med förtroenderesultatet 67 procent. I senaste mätningen 2007 är motsvarande siffra 62 procent, en nedgång med -5 procentenheter. Några av de andra yrkesgrupperna uppvisar också ett svagt minskande förtroende under samma period – rikspolitiker -6 procentenheter, sjukvårdens personal -3 och journalister -2. För poliser ökade däremot förtroendesnittet med +1 procentenhet medan resultatet för lärare var oförändrat (± 0). Resultaten redovisas i kurvform i figur 2.

Figur 2 Förtroende för olika yrkesgrupper 2002–2007 (procent)

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna och visar andelen svars personer som angivit ett mycket eller ganska stort förtroende för de olika yrkesgrupperna. Procent är beräknad bland personer som besvarat förtroendefrågorna (inkl svarsalternativet "ingen uppfattning"). Resultaten för yrkesgruppen journalister är för åren 2002, 2003, 2005 och 2006 ett medeltal för journalister i radio/TV och journalister i dagspress. Två andra yrkesgrupper ingick också i studien 2007, informatörer och lobbyister. Andelen med ett mycket eller ganska stort förtroende var 15 procent för informatörer och 4 procent för lobbyister. Se vidare Holmberg och Weibull 2008.

Ser vi på de kortsiktiga förändringarna kan dock en mycket påtaglig förtroendeökning noteras för forskare – från 46 procent 2005, 48 procent 2006 till 62 procent 2007; en ökning med hela +14 procentenheter sista året. Även förtroende för lärare och poliser uppvisar en uppgång (+10 respektive +7), men forskare ökar klart mest av de undersökta yrkesgrupperna. En tänkbar förklaring är klimatdebatten och den stora positiva uppmärksamhet som många forskare i det sammanhanget har fått. Till en del kan vi testa en dylik hypotes med hjälp av SOM-data. Vi har inte bara mätt förtroende för forskare. Vi har också mätt människors oro för förändringar i jordens klimat.

Det visar sig finnas ett visst samband mellan oro för klimatutvecklingen och det allmänna förtroendet för forskare. Människor med mest klimatoro tenderar att ha ett högre forskarförtroende än genomsnittet, och det sambandet förstärktes mycket tydligt 2007. Bland personer med stor oro för klimatet har förtroendet för forskare ökat från 48 procent 2005, över 55 procent 2006 till 67 procent 2007. Motsvarande förtroendesiffror bland människor som är minst oroad av klimatförändringarna är 45 procent 2005, 40 procent 2006 och 49 procent 2007 – en klart mindre ökning i forskarförtroendet².

Tilltron till forskare har alltså i första hand ökat bland personer som oroar sig för klimatfrågan. Dessutom har andelen personer som oroar sig för klimatet blivit fler vilket ytterligare bidrar till att kortsiktigt stärka tilltron till forskarna. Det är med andra ord mycket troligt att just klimatfrågan kortsiktigt har bidragit till att förstärka förtroendet för yrkesgruppen forskare. Samtidigt har vi noterat att en motsvarande uppgång inte finns för forskningsområdena naturvetenskap och teknik, vilket skulle kunna förväntas med tanke på klimatfrågans tyngd i debatten. Det finns därför anledning att noggrant följa hur varaktig denna uppräckning för forskarna egentligen är.

Forskarförtroendet varierar inte mycket mellan olika sociala eller politiska grupper som vi undersökt (Holmberg och Weibull, 2008). I de allra flesta fall ligger resultaten kring sextio procent som har ett mycket eller ganska stort förtroende. Det gäller kvinnor och män, unga och äldre, lågutbildade och högutbildade och de flesta partiets väljargrupper. Men det är klart vissa mindre skillnader finns. De grupper som hyser högst förtroende för forskare är 20-29 åringar, högutbildade och vänsterpartister. Lägst forskarförtroende återfinns bland de äldsta (65-85 år), bland lågutbildade och mycket tydligt bland sverigedemokrater.

Resultatet för sverigedemokraterna med endast 32 procent som har ett mycket eller ganska stort förtroende för forskare skiljer ut sig mycket från övriga politiska gruppers resultat och från genomsnittet bland alla svenskar (62 procent). Bland sverigedemokraternas sympatisörer är det dessutom hela 20 procent som anger att de har ett mycket eller ganska *litet* förtroende för forskare.

Bättre eller sämre för vanliga människor?

Förtroende är ett vitt begrepp som rymmer såväl kyliga rationella kalkyler som mer känslomässiga och affektiva bedömningar. Ett sätt att fokusera på det ”rationella” och nyttoorienterade elementet är att fråga människor om de uppfattar att vetenskapen under senare år gjort det bättre eller sämre för vanligt folk. Enkätfrågan, som SOM-institutet ställt sedan 2002, är mycket använd i opinionsstudier. Den har ställts i många olika sammanhang och resultaten har oftast tolkats som att allt är väl eftersom så stora andelar svarar att vetenskapen gjort livet bättre för vanliga människor. Sjuttiofem-åttio procent brukar svara så. Och det gör de också i SOM-undersökningarna.

Men nivån på svarsutfallet är inte det mest intressanta, utan det är istället vad som händer över tid och hur resultaten ser ut i olika samhällsgrupper. Redovisningen i tabell 3 visar att bakom de starka positiva bedömningarna av vetenskapens nytta döljer sig relativt stora skillnader mellan olika grupper och en tydlig åsiktsförändring.

Tabell 3 "Anser du att den vetenskapliga under de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?" 2007, i olika grupper, samt jämförelse med 2002, 2004 och 2006 (procent)

	Mycket bättre	Något bättre	Varken bättre eller sämre	Något sämre	Mycket sämre	Ingen uppfattning	Summa procent	Antal svar
Samtliga 2007	30	43	15	3	0	9	100	1 586
<i>Kön</i>								
Kvinna	28	41	16	3	1	11	100	838
Man	32	47	13	2	0	6	100	749
<i>Ålder</i>								
15–19 år	15	47	22	0	1	15	100	103
20–29 år	33	42	10	4	1	10	100	167
30–39 år	30	42	16	4	0	8	100	247
40–49 år	32	42	13	5	1	7	100	261
50–64 år	30	47	13	2	1	7	100	458
65–85 år	30	41	16	1	0	12	100	351
<i>Utbildning</i>								
Låg	20	41	22	2	0	15	100	347
Medellåg	28	45	14	2	1	10	100	526
Medelhög	34	43	12	4	0	7	100	329
Hög	38	45	11	2	0	4	100	367
<i>Partisympati¹</i>								
v	27	53	16	1	0	3	100	74
s	28	42	17	2	0	11	100	574
mp	26	47	14	6	0	7	100	125
c	25	43	17	7	2	6	100	86
fp	37	46	8	2	0	7	100	133
kd	33	45	12	4	0	6	100	67
m	39	44	9	2	0	6	100	325
sd	15	47	20	5	3	10	100	40
.....								
Samtliga 2002	32	46	13	3	0	6	100	
Samtliga 2004	32	47	13	2	0	6	100	
Samtliga 2006	31	45	15	2	0	7	100	

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Kommentar: Frågan lyder "Anser du att den vetenskapliga utvecklingen de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?". Svartalternativen framgår av tabellens redovisning. Procentandelarna baseras på de som besvarat frågan (inkl. de utan uppfattning). Svartsbortfallet var 5 procent 2007.

¹Observera det begränsade antalet svarspersoner i vissa grupper.

Den sedan starten på upplysningstiden etablerade sanningen att vetenskapen gör livet bättre för människorna får ett något minskande stöd i SOMs mätningar – från ett stöd på 78 procent 2002 ned till 73 procent 2007. Uppfattningen att vetenskapen försämrar det för vanliga människor får dock inte något ökat stöd, utan det är andelen varken eller-svar respektive andelen utan uppfattning som ökar. Den etablerade föreställningen om vetenskapens betydelse är alltså något svagare etablerad bland svenska folket idag än för fem år sedan.

Försvagningen i synen på forskningens nytta är i linje med våra tidigare iakttagelser att svenskarnas förtroende för forskning har gått ner något på 2000-talet. Det finns en koppling mellan människors förtroende för universiteten, för forskningen inom olika fakultetsområden respektive för forskare och bedömningen av om vetenskapen är nyttig för vanligt folk. Korrelationerna håller sig kring .15 till .26. Ju nyttigare man tycker vetenskapen är desto högre förtroende för universitet och forskning. Förtroende har en tydlig komponent som har att göra med bedömningar av nytta och vad som brukar kallas *performance*, alltså att forskningen kan visa på sin betydelse.

Gruppskillnaderna i stödet för åsikten att vetenskapens utveckling varit bra för de många människorna är inte dramatiska men ändå värda att uppmärksamma. Det finns ett visst centrum-periferimönster i resultaten. Det är personer närmare samhällets styrande etablissemang som allra mest är övertygade om att vetenskapens utveckling är nyttig för vanligt folk, medan ”vanligt folk” själva är något mindre övertygade. Bedömningen att vetenskapens utveckling under de senaste årtiondena har gjort livet bättre för vanligt folk görs främst av män (79 procent), fyrtiotalister mellan 50-64 år (77 procent), högutbildade och sympatisörer till folkpartiet och moderaterna (83 procent i båda fallen). Minst vanlig är samma bedömning bland kvinnor (69 procent), tonåringar (62 procent), lågutbildade (61 procent) och bland socialdemokrater (70 procent) och sverigedemokrater (62 procent).

Det är lätt att ta för givet att vetenskapen är någonting positivt och nyttigt, särskilt om man arbetar på ett universitet eller själv är forskare och således är en del av det vetenskapliga systemet. Men det är viktigt att inte glömma bort att föreställningen om vetenskap som en positiv kraft påverkas av människors egna erfarenheter och inte är någonting som varje ny generation eller social grupp tillägnar sig automatiskt. För det krävs upplysning om vad vetenskapen står för, men också att den vetenskapliga utvecklingen verkligen gör livet bättre för vanliga människor – och på ett sådant sätt att de påtagligt märker det. Inte bara skådespel alltså, utan också bröd.

Satsa på forskning

Det huvudmönster vi pekat på är att forskningsförtroendet inte är lika starkt som det var för fem år sedan och att vetenskapen inte uppfattas som lika nyttig. Det kan låta som ett lätt alarmistiskt budskap, men så allvarligt är det naturligtvis inte. Alla de förändringar vi har noterat är mycket små och knappt statistiskt säkerställda.

Dock det är vår uppgift som samhällsforskare att rapportera att Don flyter även om den flyter stilla och där peka ut de underströmmar som på lång sikt kan påverka flodens riktning. Ett minskat förtroende för universitet och forskning i Sverige bör inte nonchaleras eftersom vi sedan tidigare vet att människors intresse och vilja att satsa på mer forskning har ett samband med forskningsförtroendet. Människor med ett lägre förtroende för forskning och universitet är mindre angelägna att Sverige satsar resurser på forskning än människor med ett högt forskningsförtroende. Om vi skall lyckas med att få de ”vanliga människorna” att betala för forskningen via skatten eller insamlingar måste forskarsamhället behålla eller helst öka de många människornas förtroende.

Sett i detta perspektiv är det inte riktigt bra att vi i SOM-undersökningarna redan ser tecken på att biståndsviljan när det gäller forskningsattsningar går ner. I våra studier har vi inte mätt människors biståndsvilja i någon direkt mening. Vi har mätt hur viktigt människor tycker det är att Sverige i framtiden satsar på forskning på världsbästanivå. Vår utgångspunkt har då varit att människor som inte tycker det är viktigt att Sverige forskningsattsar inte heller är riktigt villiga att betala mer pengar till forskningen.

Frågan om vikten av forskningsattsningar har genom åren ställts för ett tjugotal olika forskningsområden. I undersökningen 2007 inkluderade vi åtta forskningsfält. Flera av dem har varit med tidigare så att vi kan studera eventuella förändringar över tid. För nio områden kan vi jämföra opinionen 2002-2004 med läget 2006-2007. Det vill säga vi kan iakttä bedömningsförändringar under nio olika tre- till femåriga perioder. De flesta förskjutningar är små och pekar inte entydigt åt samma håll, men i de flesta fall är det fråga om en minskning i andelen personer som säger att det är mycket viktigt att Sverige satsar på forskning på världsbästanivå. Och de största förändringarna är minskningar inte ökningar. Resultaten redovisas i tabell 4 i rangordnad form. Högst upp återfinns de forskningsområden som flest människor tycker det är viktigt att Sverige satsar på. I botten hittar vi de områden som har stöd av minst andel människor när det gäller framtida spetsattsningar.

Det forskningsområden som – typiskt nog med tanke på dagens debattläge – uppvisar de största ökningarna i andelen personer som vill forskningsattsas är miljön (+3 procentenheter svarar ”mycket viktigt” jämfört med 2002) och energin (+2). Samtidigt är det ännu en gång något överraskande att vi inte har en större uppgång för just dessa områden med tanke på den intensifierade klimatdebatten under senare tid. Ett andra område som kan uppvisa en ökning i satsningsviljan, låt vara inom felmarginalen, är cancerforskningen med +1 procentenhet (observera dock nedgången med -2 procentenheter i senaste mätningen 2006 jämfört med 2003).

Tabell 4 Uppfattning om prioritering av forskningsområden i Sverige 2002–2007 (procent)

Område	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning	Summa procent	Antal svar
Cancer							
2002	78	17	3	0	2	100	
2003	81	15	2	0	2	100	
2006	79	17	2	0	2	100	
Hjärt-/lungsjukdomar							
2007	67	25	4	0	4	100	1 607
Miljö							
2002	57	34	5	0	4	100	
2003	58	32	6	1	3	100	
2004	51	37	6	1	5	100	
2005	49	37	6	1	7	100	
2006	53	37	7	1	2	100	
2007	60	31	4	0	5	100	1 591
Reumatiska sjukdomar							
2004	59	32	4	0	5	100	
Energi							
2002	54	35	5	1	5	100	
2005	52	33	6	1	8	100	
2007	56	34	4	0	6	100	1 595
Klimat							
2007	54	33	7	1	5	100	1 602
Teknik							
2003	47	38	8	1	6	100	
Allergier							
2005	37	42	11	1	9	100	
Genteknik							
2002	27	30	26	9	8	100	
2003	35	29	20	9	7	100	
2004	24	34	23	8	11	100	
2005	20	30	24	12	14	100	
2006	23	34	27	8	8	100	
2007	21	34	26	7	12	100	1 588
Pedagogik							
2002	35	44	12	2	7	100	
2005	21	36	23	5	15	100	
2007	20	38	24	4	14	100	1 581

fortsättning

Område	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning	Summa procent	Antal svar
IT							
2002	28	44	17	2	9	100	
2004	28	42	17	2	11	100	
2006	21	39	27	4	9	100	
Transportteknik							
2002	26	45	20	1	8	100	
2005	27	44	16	2	11	100	
Nationalekonomi							
2003	26	44	19	3	8	100	
2007	18	41	25	3	13	100	1 580
Svenska språket							
2005	22	30	27	10	11	100	
Företagsekonomi							
2005	17	40	25	5	13	100	
Historia							
2002	10	29	42	11	8	100	
2003	13	28	35	13	11	100	
2006	9	22	47	13	9	100	
Rymden							
2004	9	25	40	14	12	100	
2006	6	20	43	21	10	100	
2007	7	17	39	25	12	100	1 593
Statsvetenskap							
2006	9	32	36	9	14	100	
Arkeologi							
2004	9	30	39	11	11	100	
Filosofi							
2004	8	20	39	16	17	100	
Design							
2005	8	20	36	23	13	100	
Litteraturvetenskap							
2007	6	20	40	19	15	100	1 582

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2002-2007.

Kommentar: Frågan lyder: 'Hur viktigt anser du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästanivå inom följande områden?'. Svarsalternativen framgår av tabellens redovisning. Procentandelarna baseras på de som besvarat respektive delfråga (inkl. de utan uppfattning). Svartsbortfallet varierar 2007 mellan 4 och 5 procent.

Övriga sex undersökta områden uppvisar alla nedgångar i viljan att satsa på världsbästaforskning. Och minskningarna är ibland mycket påtagliga. Det gäller främst pedagogik (-15), men också nationalekonomi (-8), IT-forskning (-7) och forskning om genteknik (-6). Två andra forskningsområden som också kan registrera en viss försvagning i viljan att satsa på spetsforskning är rymdforskning (-3) och historisk forskning (-1). Christer Fuglesangs rymdpromenad verkar således inte ha hjälpt. Andelen svenskar som tycker att en satsning på rymdforskning är mycket viktig minskade efter hans rymdfärd istället för att öka, åtminstone om vi jämför med läget 2004.³

Om vi ser på rangordningen av de olika forskningsområden vi frågat om är det uppenbart att materiell och påtaglig nytta värderas högt av svenska folket. De områden som hamnar högst upp på listan över forskningsområde som det är mycket viktigt att satsa på har alla ett sådant nyttigt och användbart inslag. Det gäller cancerforskningen på plats 1 och forskning om hjärt-/lungsjukdomar på plats 2, men också forskningen om reumatism på plats 4 och miljö-, energi- och klimatforskningen på platserna 3, 5 respektive 6.

I botten på prioriteringslista återfinns många humanistiska ämnen som litteraturkunskap, design, filosofi, arkeologi och historia, som möjligen uppfattas som mindre ”nyttiga”. Lågt ligger även ett samhällsvetenskapligt område som statsvetenskap och ett naturvetenskapligt som rymdforskningen.

Eftersom båda författarna till detta kapitel har disputerat i statsvetenskap känns det lite tungt att folket inte vill satsa på vår forskning. Men i ärlighetens namn måste vi hålla med. Cancerforskning och klimatforskning är kanske viktigare. Dock för att argumentera i egen sak måste ändå framhållas att den politiska styrningen – *Quality of Government* – kommer att vara en av de avgörande ingredienserna om mänskligheten skall kunna hantera de stora medicinska och miljömässiga hoten i framtiden. Och då kommer den statsvetenskapliga forskningen in i bilden – men också mycket av den kulturvetenskapliga forskningen.

Svagt nedåt

Förtroendet för forskningen har försvagats bland svenska folket, åtminstone under den period vi undersökt. Men det är inte en lavin som går. Det är snarare en glaciärs långsamma rörelse vi iakttar. Forskningsförtroendet urholkas mycket sakta. Från starten på SOM-institutets mätningar år 2002 fram till den senaste studien 2007 kan vi endast se nedgångar på några få procentenheter på de centrala indikatorerna. Det är inte mycket och det är ibland knappt statistiskt säkerställt. Men förändringen uppvisar ändå ett tydligt mönster. De flesta av våra indikatorer pekar i riktning mot att allmänhetens förtroende för forskningen och universiteten har försvagats i Sverige under de senaste åren.

En indikator avviker klart 2007. Det gäller förtroende för forskare som går upp kraftigt mellan 2006 och 2007. Vi har antagit att det kan vara klimatfrågan som

bidragit till uppgången, men samtidigt ser vi inte något sådan effekt för enskilda forskningsområden. Det finns således anledning att noggrant följa vad som händer i opinionen.

Den allmänna nedgången i forskningsförtroendet kan naturligtvis vara en tillfällig trend som vänder redan nästa år, och då kan forskarsamhället andas ut. Men om inte finns det anledning att mer systematiskt fundera över orsaker och eventuella motåtgärder. De många människornas förtroende för forskningen har ett samband med villigheten att satsa på vetenskap. Om skattebetalare och insamlingsgivare sviktar i sin tilltro till forskningen riskerar vetenskapssamhället att få mindre resurser att forska för. Det långsamt minskande förtroendet för forskningen kan drabba vetenskapen där det känns som mest. I plånboken.

Noter

- ¹ Undersökningen har gjorts av SOM-institutet inom ramen för forskningsprojektet *Vetenskapen i Samhället (ViS)* lett av Sören Holmberg och Lennart Weibull. Den ideella föreningen *Vetenskap & Allmänhet (VA)* har finansierat studierna sedan starten 2002.
- ² Korrelationen mellan förtroendet för forskare och graden av oro för klimatet var .06 i SOM-undersökningarna 2005 och 2006 men ökade sedan till .13 i SOM-studien 2007.
- ³ Andelen personer som ansåg att det var mycket viktigt att satsa på rymdforskning var 9 procent 2004, 6 procent 2006 och 7 procent 2007. En minskning alltså på -2 procentenheter jämfört med 2004, men en uppgång på +1 procentenhet jämfört med 2006. Det mest rimliga slutsatsen är naturligtvis att inget har hänt. Fuglesangs resa minskade inte allmänhetens vilja att satsa på rymdforskning, men den bidrog heller inte till en ökning.

Referenser

- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2006). Sjunkande förtroende för forskning. I Holmberg, Sören och Weibull Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2007). Forskningsförtroendet försvagas. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*. Göteborg: SOM-institutet
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2008) *ViS. Vetenskapen i samhället 2007*. Göteborg: SOM-institutet

DET MYCKNA BOKSKRIVANDET TAR ALDRIG SLUT...

LENNART WEIBULL, ÅSA NILSSON OCH SÖREN HOLMBERG

Rubriken är hämtad från Predikarens bok i Gamla Testamentet (Predikaren 12:12). Och Predikaren har fått rätt så här långt. År 2005 utgavs i Sverige 4 376 boktitlar. Det är femtio procent fler än två decennier tidigare. Den stora ökningen ligger framför allt inom barn- och ungdomslitteratur samt facklitteratur, medan utgivningen av skönlitteratur är på ungefär samma nivå sedan mitten av 1980-talet – och den svenska skönlitteraturen i originalutgåvor snarast minskat i antalet utgivna titlar (Carlsson och Facht, 2007).

Den som trott att tio års expansion av internet skulle minska bokförlagens intresse att ge ut böcker har uppenbarligen fel. Men frågan måste ändå ställas: vad händer med alla dessa titlar som trycks och distribueras? Eller mer precist: Hur utvecklas bokläsningen i den digitala världen? Och sådana frågor har ställts vid upprepade tillfällen. Svaret har nästan alltid blivit att bokläsningen är stabil i Sverige. Några studier en bit in på 2000-talet visade även på en viss uppgång i den regelbundna läsningen (Antoni, 2004; Carlsson, Facht och Hellingwerf, 2004).

Med utgångspunkt i SOM-undersökningarnas återkommande fråga om bokläsning är avsikten här att följa upp trenderna i svenska folkets bokläsning. Den här gången gäller det emellertid inte bara hur regelbundet svenskarna läser böcker, utan också vad man läser.

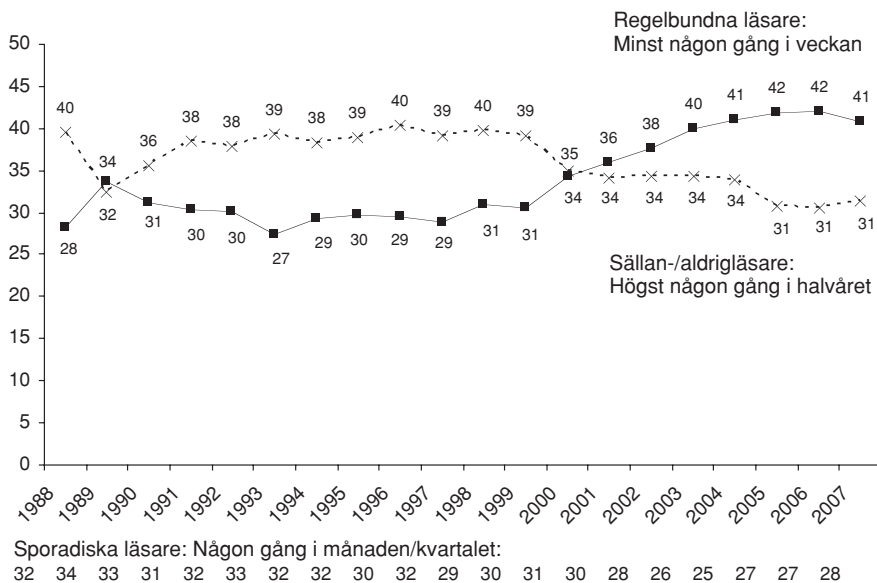
Tjugo år av bokläsning

Alltsedan 1988 har det i den nationella SOM-undersökningen ställts en fråga om hur ofta man under det gångna året läst en bok. Svarsalternativen går från aldrig till flera gånger i veckan. Vi har skilt ut tre grupper: de som i nästan aldrig läser (högst någon gång i halvåret), de som läser någon gång i kvartalet/månaden och de som läser en gång i veckan eller oftare. De två senare grupperna har vi kallat sporadiska respektive regelbundna bokläsare. Hur fördelningen på dessa tre grupper ser ut över tid redovisas i figur 1.

Så här i backspeglarna kan konstateras att år 2000 innebar något av en brytpunkt i utvecklingen: andelen regelbundna bokläsare hade då ökat relativt 1990-talets nivå och andelen sällan/aldrig-läsare samtidigt minskat, med följderna att dessa grupper möttes på en nivå motsvarande en dryg tredjedel av befolkningen. Därefter fortsatte andelen regelbundna läsare att öka, för att de senaste åren stabilisera sig på en nivå på drygt 40 procent.¹ Andelen sällan/aldrig-läsare fortsatte samtidigt att

minska, för att stabilisera sig på en nivå på drygt 30 procent. Under samma period har de mer sporadiska läsarna även de minskat något relativt tidigare, och omfattar i dag en dryg fjärdedel av befolkningen.

Figur 1 Bokläsning i Sverige 1988–2007 (procent)

Kommentar: Resultaten avser svenska befolkningen; åldersintervallet är fr.o.m. år 2000 15–85 år; 1992–1999: 15–80 år; 1988–1991: 15–75 år.

Frågan lyder: 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?', där delfrågan 'Läst någon bok' ingår som en av ett stort antal andra aktiviteter/sysslor. Sju svarsalternativ: 'Ingen gång'; 'Någon gång under de senaste 12 månaderna'; 'Någon gång i halvåret'; 'Någon gång i kvartalet'; 'Någon gång i månaden'; 'Någon gång i veckan'; 'Flera gånger i veckan'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan samt de som avstått från att besvara frågan om bokläsning men svarat på frågan i övrigt; de senare har förts till sällan-/aldrigläsarna.

När det gäller orsaker till uppgången i regelbunden bokläsning har tidigare analyser visat på faktorer som ökad pocketutgivning med allt fler genrer representerade, nya försäljningsställen, inklusive en ökande nätbokhandel, och lägre priser som följd av den minskade bokmomsen (Antoni, 2004). Böcker är inte längre en lyxvara utan har snarare fått funktionen av förbrukningsartikel och därmed ett visst släktskap med veckotidningar och tidskrifter, men också med andra medier. Vi har inte i 2007 års SOM-undersökning ställt frågor som kan belysa de förändrade mönstren – utom på en punkt: det visar sig entydigt att pocketboken uppfattas som en mycket prisvärd kulturprodukt (Nilsson, 2008). En dryg tredjedel av allmänheten anser att en

pocketbok är mycket prisvärd och ytterligare en tredjedel att den är ganska prisvärd. Andelarna kan jämföras med att endast omkring 5 procent anser att en cd-skiva är mycket prisvärd och ytterligare 30 procent att den är ganska prisvärd. Motsvarande siffror för en köpfilm på dvd är 3 respektive 25 procent.

Mest kvinnor och högutbildade

Traditionellt har bokläsandet visat sig vara klart vanligare bland kvinnor än bland män. Så är det också 2007. Skillnaden har snarast blivit större när andelen som läser minst en gång i veckan har blivit fler. Det är främst bland redan bokintresserade kvinnor som andelen har ökat: sedan början av 2000-talet läser omkring hälften av kvinnorna en bok minst en gång i veckan (tabell 1). Bokvärlden har blivit ytterligare skild mellan kvinnor och män.

Men det är inte bara när det gäller kön som bokvärlden är uppdelad. Detsamma gäller för utbildning, klass och delvis för ålder. Högutbildade läser i väsentligt större utsträckning än lågutbildade, och från år 2000 till 2007 ökade andelen regelbundna läsare bland högutbildade från 51 till 58 procent, samtidigt som andelen bland lågutbildade kretsat mer instabilt kring en dryg fjärdedel (2007: 25 procent), varmed utbildningsskillnaden till och med förstärkts något sedan slutet av 1990-talet. På motsvarande vis återfinns en beständig skillnad beträffande social klass: den ökade andelen regelbundna läsare under 2000-talet bland de som definierar sig som arbetare följs av en motsvarande ökning bland högre tjänstemän/akademiker; klasskillnaderna i bokläsandet består trots senare tiders ökade läsinträsse.

Åldersgrupperna uppvisar inte ett lika entydigt mönster. Det finns visserligen en uppgång i regelbunden bokläsning under början av 2000-talet, men efter 2005 har denna bland både de yngsta och de äldsta ersatts med en nedgång. Bland medelålders personer har dock bokläsningen stabiliserat sig på den något högre nivån.

Slutsatsen är att böckernas värld har blivit större, men att den inte vuxit lika mycket i alla grupper. Bokläsandet är idag minst lika mycket som för två decennier sedan åtskilt efter kön, utbildning och familjeklass. En annan iakttagelse på grundval av hur olika grupper förändrat sin läsning efter 2005 är att bokläsningen ser ut att ha nått sin topp och kan förväntas minska. Också i de regelbundna läsargrupperna är det tydligt att det finns en viss erosion i bokläsningsvanan, låt vara att siffrorna fortfarande ligger klart högre än för ett decennium sedan. Vår prognos är alltså att när vi framöver undersöker bokläsandet kommer det att ha minskat snarare än ha ökat.

Nio författare söker läsare

Det finns olika mätmetoder för att undersöka *vilka* böcker människor läser. Den som kanske ligger närmast till hands är att utgå från en helt öppen fråga där svarspersonerna helt fritt får skriva ner en eller flera titlar på böcker man läst. Med tanke på det stora utbudet av böcker ligger svårigheten och kostnaden i att identifiera och klassificera de svar som kommer in.

Tabell 1 Bokläsning minst varje vecka i olika grupper 1988–2007 (procent)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Minsta antalet personer	
Samtliga	28	34	31	30	30	27	29	30	29	29	31	31	34	36	38	40	41	42	42	41	1 552	
Kön																						
Kvinna	35	41	39	39	38	34	37	37	37	35	38	39	42	46	47	50	51	53	51	49	749	
Man	21	26	23	22	23	20	21	22	21	23	24	21	26	25	27	29	30	29	32	31	760	
Ålder																						
15–29 år	33	34	30	32	29	24	24	28	27	31	26	26	34	36	37	36	40	45	41	38	379	
30–49 år	28	36	33	28	31	27	29	28	31	29	31	30	33	38	39	42	41	41	44	42	576	
50–64 år	25	29	25	30	28	29	32	31	26	25	33	31	36	33	39	41	43	41	42	44	321	
65+ ¹	25	33	37	34	33	30	32	34	35	31	34	36	34	37	35	39	39	42	40	38	213	
Utbildning ²																						
Låg	19	25	22	24	20	19	21	21	19	20	24	25	24	26	27	28	27	29	29	25	478	
Medel	27	32	31	29	28	26	27	28	29	27	27	27	31	33	33	37	39	39	37	37	700	
Hög	50	54	48	48	52	44	45	45	44	43	45	44	51	51	54	56	58	58	60	58	267	
Beskrivning av egna hemmet																						
Arbetsrum	24	28	25	24	25	22	22	23	24	21	22	23	25	29	28	32	31	32	32	30	654	
Jordbrukarhem ³	19	23	20	13	23	19	25	26	15	30	20	23	25	25	25	22	29	33	32	27	40	
Tjänstemannahem	32	36	34	40	31	30	37	34	35	33	37	37	39	40	46	48	48	48	48	48	374	
Högre tjänstemanna-/akademikerhem	44	52	47	44	50	50	47	49	48	46	48	46	43	56	54	58	64	61	66	63	148	
Företagarhem	24	35	35	29	31	24	22	27	24	33	29	30	37	34	34	38	40	40	40	38	129	

Kommentar: ¹Se kommentar till figur 1. ²Frågans svarsalternativ har varierat över tid; 'Låg' utbildning motsvarar som mest grundskola eller motsvarande; 'Hög' avser någon typ av studier vid högskola/universitet; 'Medel' allt däremellan. ³Observera gruppens begränsade antal svarspersoner.

NIO FÖRFATTARE

Kerstin Ekman, född 1933, ledamot av Svenska Akademin sedan 1978 författare av romaner och essäer, inte sällan om brott. Slog igenom med detektivromanen *Döds-klockan* (1963). En av hennes mest kända romaner är *Händelser vid vatten* (1993) för vilken hon fick Augustpriset. Hon har även fått Augustpriset en andra gång (2003) för romanen *Skraplotter*.

Dick Harrison, född 1966, professor i historia vid Lunds universitet och författare av populärhistoriska böcker. Slog igenom med *Den stora döden – om digerdöden – som belönades med Augustpriset som bästa fackbok år 2000*. Senaste större publikationer är *Slaveri – om slavhandelns utveckling – publicerade i två delar 2006 och 2007*.

Jan Guillou, född 1944, journalist och författare. Blev känd genom avslöjandet av den s k IB-affären 1973. Publicerade sina första böcker på 1970-talet, bland annat *Det stora avslöjandet* (1974) och senare *Ondskan* (1981). Har utgivit två stora romansviter, en om den svenske underrättelseofficeren Carl Hamilton med tolv böcker, bl a *Coq Rouge* (1986) och en om korsriddaren Arn Magnusson, bl a *Vägen till Jerusalem* (1998). Båda serierna har sålt i mycket stora upplagor.

Marian Keyes, född på Irland 1963, utbildad jurist och författare. Slog igenom med romanen *Watermelon* (1995, på svenska som *Vattenmelonen* 1998). Har sedan publicerat åtta romaner som sålts i miljonupplagor, bland de mest kända på svenska är *Sushi för nybörjare* (2004). Huvudpersoner i flertalet böcker är kvinnor i 30-årsåldern.

Stieg Larsson (1954–2004), journalist och författare med särskilt engagemang mot högerextremism och rasism med böcker som *Extremhögern* (1991, med Anna-Lena Lodenius). Blev känd för en vidare krets genom den postumt utgivna deckartriologin kallad Millennium-serien med bland annat *Luftslottet som sprängdes* (2007).

Liza Marlund, född 1962, journalist och författare av främst detektivromaner. Slog igenom med *Sprängaren* (1998), följd av flera böcker med journalisten Annika Bengtzon som huvudperson, bl a *Paradiset* (2000) och *Livstid* (2007). Hon är också krönikör i tidningen *Expressen*. Har sålt i mycket stora upplagor.

Orhan Pamuk, född 1952 i Istanbul, journalist och författare, fick Nobelpriset i litteratur 2006. Publicerade sina första böcker under 1970-talet. Han första större framgång var *Herr Cevdet och hans söner* (1982). Han slog igenom internationellt med *Den vita borgen* (1985). Hans senaste roman är *Snö* (2002).

J K Rowling, född 1965 i Storbritannien, pseudonym för Joanne Murray, författare och mest känd för fantasyromanerna om Harry Potter som startade med *Harry Potter och De vises sten* (1997) och den sista *Harry Potter och dödsrelikerna* (2007). Böckerna har sålts i miljonupplaga och översatts till över 60 språk.

Tomas Tranströmer, född 1931, utbildad psykolog och poet. Han debuterade med *17 dikter* (1958). Han har utgivit ett femtontal diktsamlingar – de senaste *Sorgegondolen* och *Fängelse*, båda 2004 – och tillhör de svenska så kallade femtiotalisterna, dit även bl a Lars Forssell räknas.

En enklare modell som tillämpades i SOM-undersökningen 1990 är att ställa en fråga om specifika boktitlar. Begränsningen ligger i att man i ett sådant fall endast kan uttala sig om just dessa titlar men genom valet av titlar är det ändå möjligt att göra antaganden om hur olika bokgenrer läses i olika befolkningsgrupper.

I SOM-undersökningen 2007 har vi valt ytterligare en annan frågeteknik. Frågan är nu fokuserad på kända författare med relativt många publicerade verk (se ruta). Författarna är hämtade både från populärlitteraturen och från den mer klassiska litteraturen, liksom från den svenska såväl som den utländska parnassen.

Det populära representeras bland annat av storsäljande författare som svenskarna Jan Guillou, Liza Marklund och de anglosaxiska författarna J K Rowling och Marian Keyes, den klassiska skönlitteraturen av akademiledamoten Kerstin Ekman, poeten Tomas Tranströmer och nobelpristagaren Orhan Pamuk. Även en facklitterär författare finns med – Dick Harrison, som skriver populärvetenskapliga historiska böcker. I frågan ingick både om man kände till författaren och om man läst någon eller några böcker av dem.

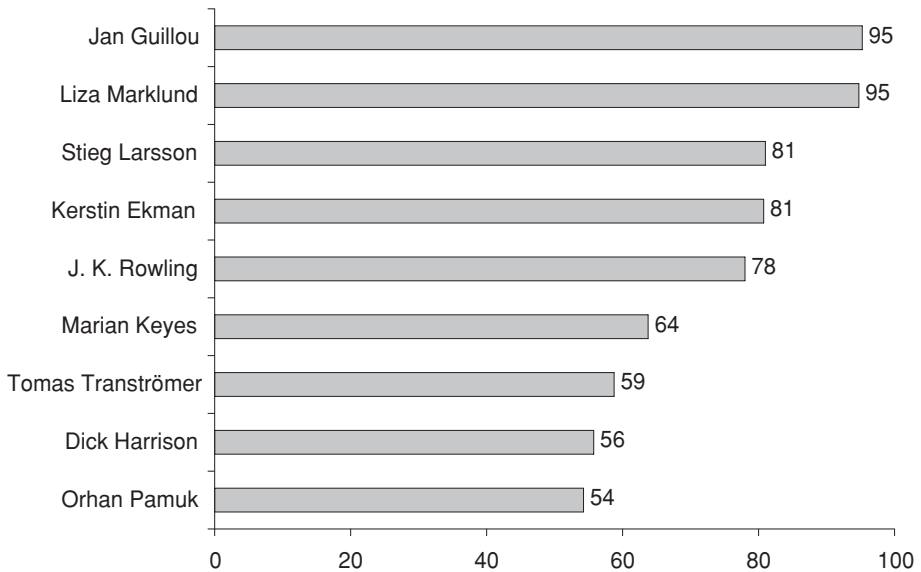
Hur kända är författarna?

Inte överraskande är det de storsäljande svenska författarna som också är de mest kända. Två författare står i särklass: Jan Guillou och Liza Marklund känner i princip alla till, 95 procent av befolkningen. I en andra grupp finns Kerstin Ekman (81 procent), Stieg Larsson (81 procent) och J K Rowling (78 procent). Minst kända – men ändå kända hos majoriteten av den svenska allmänheten – är Marian Keyes (64 procent), Tomas Tranströmer (59 procent), Dick Harrison (56 procent) och Orhan Pamuk (54 procent).

Frågan om den subjektiva kunskapen kan alltid diskuteras. Den bygger på att svarspersonerna genom ett kryss i en ruta får ange att författaren är okänd. Genom att frågan i sig antyder att det handlar om 'kända författare' är det troligt att det kan förekomma prestigesvar, att man inte vill säga att en författare är helt obekant. Det skulle i så fall främst gälla finkulturens och facklitteraturens företrädare, alltså de som ligger lägst i bekantskap. Annorlunda uttryckt är det mycket sannolikt att frågan fångar upp den förväntade skillnaden mellan de olika författarna, men att avståndet mellan mest och minst känd författare i verkligheten är något större.

Innan vi går in på i vilken utsträckning allmänheten har läst någon av de nio författarna kan vi notera att en majoritet av de som uppger sig känna till dem inte har läst någon bok av dem. Enda undantagen är bästsäljarna Jan Guillou och Liza Marklund – cirka 40 procent av dem som känner till deras namn har inte läst något av dem. Det omvända förhållandet gäller Dick Harrison, Orhan Pamuk och Tomas Tranströmer, där omkring 80 procent som säger sig känna till dem inte har läst dem.

Figur 2 Kännedom om nio författare 2007 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Har du läst någon eller några böcker av följande författare?'. Svartalternativen: 'Känner inte till författaren'; 'Nej, ingen bok'; 'Ja, en bok'; 'Ja, två eller flera böcker'. Resultaten avser andelen som besvarat frågan utan att använda svartalternativet 'Känner inte till författaren'; i procentbasen ingår även de som avstått från att svara beträffande den enskilde författaren men svarat på något av frågan i övrigt.

Vem läser vad?

Att de mest kända också är de mest lästa är förväntat. Om vi utgår från andelen som läst minst en bok av respektive författare, ligger Jan Guillou och Liza Marklund klart i topp med mer än hälften som uppger att de under det gångna året läst något av dem (tabell 2). Minst lästa bland de skönlitterära författarna är Tomas Tranströmer (12 procent) och Orhan Pamuk (9 procent) – och på samma nivå den facklitteräre Dick Harrison (8 procent). Ökar vi kravet till att ha läst två böcker är bilden densamma: för Guillou och Marklund 35 procent och för de tre som ligger lägst under fem procent.

Att de mest populära författarna enligt bokutgivningen har en stor andel läsare är inte särskilt överraskande. Möjligen är den relativt stora andelen för Kerstin Ekman mindre väntad. Även andelen som uppger att de läst något av de författare som procentuellt ligger lägst måste betraktas som hög – en procent motsvarar omkring 75 000 personer. Med stor sannolikhet rymmer resultaten vissa överskattningar, särskilt i fråga om de mindre bekanta författarna. Svarspersonerna önsketänker med säkerhet en del om sitt eget bokläsande.

Samtidigt talar allt för att den samlade bilden är rimlig. En genomgång av utlåningssiffrorna på svenska folk- och skolbibliotek för 2006 ger ett likartat mönster (Sveriges Författarfond, 2007): J K Rowling, Liza Marklund och Jan Guillou låg där på plats 36, 39 respektive 41 med omkring 230 000 utlånande böcker var, Marian Keyes på plats 145 (ca 100 000), Stieg Larsson på 198 och Kerstin Ekman på 200 (båda ca 75 000).² Den statistiken avspeglas relativt väl i resultaten för de mest lästa författare enligt SOM-undersökningen. En viss förklaring till avvikelser är att utlåningsdata är från året före.³ Det kan också konstateras att samtliga författare är mer lästa bland regelbundna bokläsare än bland andra.

Den bakgrundsfaktor som genomgående har störst effekt är utbildning. För samtliga författare utom en (Liza Marklund) finner vi den högsta andelen läsare bland högutbildade, och för samtliga gäller att personer med humanistisk inriktning på sin utbildning har läst mer än övriga av de nio författarna. Störst procentavvikelse mellan låg- och högutbildades läsning finner vi i fråga om Jan Guillou och Kerstin Ekman, men om vi istället ser till störst relativ skillnad är det Marian Keyes, Tomas Tranströmer och Orhan Pamuk: här är andelen läsare bland högutbildade mer än sex gånger fler än bland lågutbildade.

Också könsfaktorn ger ett tydligt utslag. För sju av de nio författarna är det som väntat kvinnorna som läser dem oftast. Endast Jan Guillou och Dick Harrison läses i något större utsträckning bland män. Den författare som mer än övriga skiktat mellan män och kvinnor är Marian Keyes: 31 procent bland kvinnorna mot endast 5 procent bland männen har läst minst en bok av henne; 20 respektive 1 procent har läst mer än en.

Åldersskillnaderna är inte entydiga. Det allmänna mönstret är att äldre har läst flertalet författare i något större utsträckning än vad de yngre har gjort. I och med att frågan inte rymmer någon tidsbegränsning när man skall ha läst författarna har äldre givetvis större möjlighet att ha läst flertalet författare som varit verksamma under en längre tid. De största åldersskillnaderna finns för vad vi kallat de klassiska författarna – Kerstin Ekman, Tomas Tranströmer och Orhan Pamuk – samt för den facklitteräre Dick Harrison, där i samtliga fall äldre personer uppger sig ha läst dem oftare. Det omvända förhållandet gäller dock för J K Rowling, vars *Harry Potter*-böcker ligger högst bland de unga med 63 procent, vilket ingen annan författare kommer i närheten av bland ungdomarna; Liza Marklund ligger närmast med 39 procent. Möjligen överraskar det att *Harry Potter* har lästs av nästan tio procent av de äldsta; en förklaring kan vara läsning för eller tillsammans med barnbarn (jfr Lars Höglund och Eva Wahlströms kapitel). J K Rowling representerar också den författare där andelen läsare bland dem med barn i hushållet är väsentligt större än bland dem utan barn. Jan Guillou och Liza Marklund attraherar flest i åldersgruppen 30-44 år och Marian Keyes främst personer mellan 20-29 år, alltså nära den åldersgrupp som vanligen är huvudpersoner i hennes böcker.

Det är svårt att se några partipolitiska mönster i läsningen som inte kan förklaras av kön, ålder och utbildning. Möjligen kan det noteras att sympatisörerna till sve-

Tabell 2 Läsning av nio författare i olika grupper 2007 (procent)

	Jan Guillou	Liza Marklund	Kerstin Ekman	Stieg Larsson	JK Rowling	Marian Keyes	Tomas Tranströmer	Orhan Pamuk	Dick Harrison	Minsta antalet svar
	57	55	35	33	26	19	12	9	8	1 607
Kön										
	56	67	44	36	32	31	14	10	7	856
	58	41	24	29	20	5	10	7	9	750
Ålder										
	37	39	2	18	63	14	0	4	4	104
	56	50	12	23	42	34	5	6	8	167
	64	60	31	34	34	30	10	7	7	389
	59	59	45	40	22	18	14	10	8	593
	52	49	42	31	8	4	17	11	10	354
Utbildning										
	39	41	22	21	13	5	4	3	3	354
	54	53	26	30	28	18	9	6	7	538
	67	67	43	39	31	25	13	9	9	329
	69	61	52	43	34	29	23	18	14	369
Utbildningsinriktning										
	69	61	57	41	53	37	49	37	14	49
	58	56	35	34	27	20	11	8	8	1 364
Partisypati										
	70	51	31	23	38	22	8	12	14	74
	48	53	30	26	21	16	7	5	4	582
	62	57	44	31	23	25	16	8	12	85
	69	66	45	44	26	19	13	17	9	135
	68	59	38	40	30	21	14	9	10	325
	62	54	38	31	32	24	19	15	15	68
	60	60	53	44	39	25	27	21	15	126
	45	28	8	18	10	5	8	5	5	40
Läst någon bok senaste 12 mån ²										
	15	10	5	3	3	2	2	0	1	239
	52	47	20	17	18	10	4	4	3	386
	64	65	42	38	32	20	14	7	9	501
	74	73	54	55	40	34	21	18	14	475
Barn i hushållet 7 år eller äldre										
	57	54	36	34	22	18	13	9	9	1 089
	57	59	33	32	38	23	9	7	7	474

Kommentar: Tabellen visar andelen som svarat att de läst författaren (en eller flera böcker), baserat på samtliga som besvarat minst någon av frågans del-frågor (författare). För frågans lydelse, se kommentar till figur 1. ¹Observera det begränsade antalet svarspersoner. ²Frågan gäller oavsett bok (se figur 1).

rigedemokraterna ligger lägst i fråga om läsning av samtliga nio författare; den enda författare med en relativt stor andel läsare bland partiets sympatisörer är Jan Guillou (45 procent). Vi kan också för varje författare se vilket partis sympatisörer som ligger högt. För Jan Guillou är det v-sympatisörer (70 procent) och för Liza Marklund fp-sympatisörer (66 procent). Kerstin Ekman attraherar i störst grad miljöpartisympatisörer, vilka generellt uppvisar en bred läsning. För Stieg Larsson är det en plats som delas med fp-sympatisörer, för Marian Keyes med c-sympatisörer och för Dick Harrison med kd-sympatisörer. Bakom siffrorna för partierna anas ålders- och könskillnader.

Bakom skillnaderna i läsmönster ligger ofta kulturella föreställningar om vad som är fint och fult. Många studier har visat att det är just utbildningsnivån som spelar roll för de distinktioner eller preferenser som görs när det gäller kulturprodukter (Bourdieu, 1984). Högutbildade och akademiker väljer den ”fina” litteraturen, lågutbildade den breda eller ”folkliga”. De resultat som framträder här pekar i samma riktning, men det intressanta är att även de bästsäljande svenska populärförfattarna – Guillou och Marklund – inte väljs bort av högutbildade utan ligger till och med högre i denna grupp. Det visar hur populärlitteraturen, kanske genom de nya distributionsformerna, har etablerat sig i alla grupper.

Bokläsning i förändring – eller?

Det inledande citatet från Predikaren fortsätter: ”...och flitiga studier gör kroppen trött” (Predikaren 12:12). Men där verkar Predikaren ha fel. Det finns få spår av trötthet när vi ser på andelen regelbundna läsare. Bokläsningen har de senaste åren pekats uppåt och det svenska folket verkar i hög grad uppskatta sina bästsäljande författare och läser dem flitigt. Nya vägar till den läsande publiken har öppnats och gensvaret är betydande.

Men resultatet är inte helt entydigt. De senaste årens ökning har avstannat. Siffrorna för 2007 ger till och med intrycket att läsningen kan komma att försvagas de närmaste åren. En svaghet är exempelvis att det är relativt få bästsäljande författare som svarar för det riktigt stora läsintresset. En annan fråga är vad nya tekniker kommer att innebära. Kommer den ökande användningen av nätet som ett slags läsplattform att påverka bokläsningen? Eller kommer en ökad spridning av ljudböcker att skapa nya marknader för boken? Den intressanta följdfrågan är om nya tekniker i bokspridningen kommer att påverka de skilda bokvärldar som utmärker dagens Sverige.

Noter

- ¹ Det bör understrykas att det mått som användas är hur ofta man läser en bok, inte hur mycket man läser. Mätningar av den självuppskattade tiden för läsning visar inte på någon motsvarande ökning (Mediebarometern 2007, 2008). SOM-undersökningen skiljer i fråga om allmän bokläsning inte heller på skön- och facklitteratur. Däremot finns det en särskild fråga som sedan några år ställs om typen av litteratur. Den visar 2007 att 39 procent minst en gång i veckan läst en skönlitterär bok och 19 procent en fackbok. Totalt sett har med den frågan 44 procent läst minst en skönlitterär bok eller fackbok en genomsnittlig vecka. Att siffran ligger något högre än den allmänna bokläsningen har sannolikt att göra med att den senare något underskattar fackbokläsningen. Ett metodtest genomfört inom ramen för Mediebarometern visade att när frågan om bokläsning kompletterades med en förklaring att det gällde både skön- och facklitteratur gick andelen upp bland läsare av fackböcker (Mediebarometern 2007, 2008; jfr även Antoni, 2004).
- ² 2006 är det senaste tillgängliga året för utlåningsstatistik. Utlåningsstatistiken präglas av att det främst är barn- och läroböcker som lånas ut. I toppen ligger Astrid Lindgren (ca 900 000 utlånade böcker) följd av Gunilla Bergström (Alfons Åberg; ca 830 000) samt Anders Jacobsson och Sören Olsson (böckerna om Sune och Bert; ca 750 000). Överrepresentation av barn och ungdom förklarar också den höga placeringen för J K Rowling (Sveriges Författarfond, 2007).
- ³ Exempelvis låg Kerstin Ekman år 2004 på omkring plats 100.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2004) "Läsa och bläddra. Resultat från bokläsning från SOM-undersökningen 1988–2003." I *Bokläsning i den digitala tidsåldern*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge
- Carlsson, Ulla; Facht, Ulrika (red; 2007) *Mediesverige 2007. Statistik och analys*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Carlsson, Ulla; Facht, Ulrika; Hellingwerf, Karin (2004) "Bokläsning i den digitala tidsåldern. Resultat från Mediebarometern 1979–2003." I *Bokläsning i den digitala tidsåldern*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Mediebarometern 2007* (2008) Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Nilsson, Åsa (2008) *Livsstil och kulturvanor i Sverige 2007*. SOM-rapport. Göteborg: SOM-institutet.
- Sveriges Författarförbund (2007) *De mest utlånade författarna på folk- och skolbibliotek 2004–2006*. (<http://www.svff.se/topp2006.pdf>)

BIBLIOTEKEN – KONTINUITET ELLER NYA TRENDER?

LARS HÖGLUND OCH EVA WAHLSTRÖM

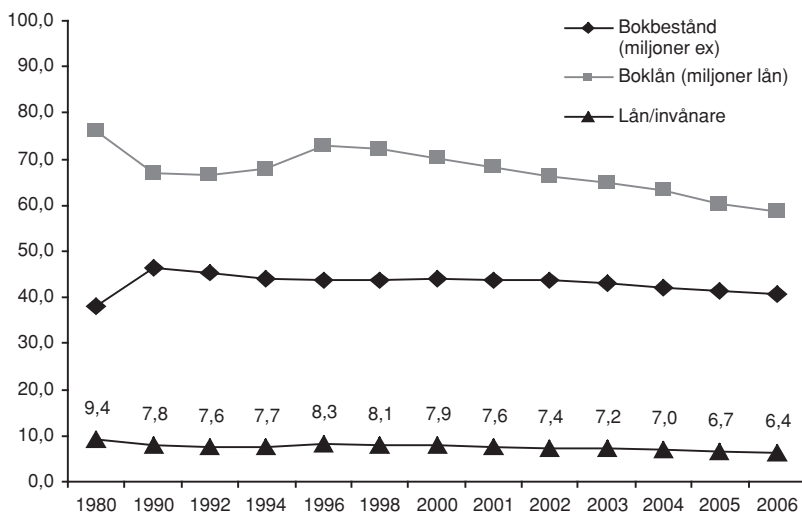
Folkbiblioteken är en remarkabel institution grundad med inspiration av den bildningsivriga högerkvinnan Valfrid Palmgren i början av 1900-talet. Trots många förändringar drivs folkbiblioteken fortfarande framgångsrikt med i stora delar samma grundkoncept som då böcker och information var en bristvara för större delen av befolkningen. Ofta diskuteras hur den traditionella verksamheten kan utvecklas i multimedial konkurrens och vilka kompletterande roller biblioteken har och skulle kunna ha i framtiden.

Bibliotek kan knappast diskuteras utan att man också berör läsandet. Förmågan att läsa olika typer av texter är fundamental för möjligheterna till personlig utveckling, utbildning och i de flesta verksamheter. Att stimulera barnens läslust är inte bara en viktig uppgift för biblioteken, utan en samhällsinvestering för framtiden med stora ekonomiska vinster i potten. En brittisk rapport visar att samhällskostnaderna för dem som inte lär sig läsa uppgår till mångmiljardbelopp och vidare att just läslust är en viktig faktor för framtida studieframgång (KPMG Foundation, 2006). Utlåningen av barnböcker vid folkbiblioteken ligger också högt och sticker ut som en dominerande kategori i biblioteksstatistiken före utlån av fack- och skönlitteratur för vuxna. Huvudtendensen är dock att statistiken för boklån vid svenska folkbibliotek uppvisar en systematiskt nedåtgående trend sedan en längre tid med en linjär trend från 1996 och ett toppvärde 1980 (Figur 1). Skönlitteratur för vuxna och facklitteratur har minskat mer än barnlitteratur, som legat relativt stabilt 2005-2006. Däremot har utlån av vissa nya media såsom video, kassettböcker och e-böcker ökat under perioden (SCB).

Från våra tidigare analyser förefaller det vara så, att förtroendet för biblioteken och upplevelsen av bibliotekens service inte bara ligger väldigt högt i jämförelse med andra institutioner utan också stabilt. Vad är det då som händer och hur kan man tolka olika statistikuppgifter? Är det något problem att man inte behöver besöka biblioteken för att utnyttja en del tjänster, utan kan göra det över nätet? Är det inte bara bra att lite fler har råd att köpa böcker eller få information via Internet och andra media? Vad gör de som idag använder biblioteken och vilka skillnader finns mellan olika grupper? Utan att göra anspråk på uttömmande förklaringar till dessa motsägande tendenser skall vi här belysa några av dessa frågor med hjälp av aktuella data från SOM-undersökningen hösten 2007. Bilden av biblioteksanvändarna är kluven. Detta gäller också i viss mån folkbiblioteken där, som vi skall visa, sjunkande lånetal går parallellt med lysande siffror för service och förtroende. Detta är

också ett intressant utgångsläge när man spekulerar kring eller planerar för framtidens bibliotek.

Figur 1 *Antal boklån, bokbestånd i folkbiblioteken samt antal lån per invånare 1980-2006*

Källa: Nordicom. Statistik sammanställd från SCB och Statens Kulturråd.

Biblioteksstatistik baserad på besök och utlån må vara etablerad, men framstår samtidigt som en alltför mager beskrivning av verksamhetens resultat, som behöver kompletteras med såväl individdata som analyser av olika tjänster effekter och betydelse för individ och samhälle. Detta förhållande påpekas numera från flera håll.

Biblioteksanvändning och bokläsning

Då vi i slutet av 1990-talet började analysera frågor om allmänhetens biblioteksanvändning var en hypotes att denna ganska snart och kanske till och med dramatiskt skulle förändras som en följd av Internets utbredning och nya former för distribution av information. År efter år noterades dock endast små eller inga förändringar när det gäller uppgivna biblioteksbesök. Omkring 2002 i nära anslutning till en sänkning av bokmomsen skedde en tydlig nedgång i biblioteksbesöken och under de senaste åren har successivt något färre varje år uppgivit att de besökt bibliotek. Årets resultat för biblioteksbesök någon gång per år eller oftare, 53 procent,

är det lägsta procenttalet vi hittills uppmätt i SOM-undersökningarna, även om man bör betona att biblioteken fortfarande är den mest besökta kulturinstitutionen. Tabell 1 visar översiktligt de senaste årens utveckling när det gäller biblioteksbesök, bokläsning och Internetanvändning.

Tabell 1 Biblioteksbesök, bokläsning, Internetanvändning någon gång per år eller oftare 2004-2007 (procent)

År	Biblioteksbesök senaste året				Läst bok senaste året				Använt Internet senaste året			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Ålder												
15-29	72	75	67	63	88	90	90	91	98	99	99	99
30-49	67	62	59	59	88	86	88	88	93	94	97	94
50-64	57	52	52	46	83	85	85	85	76	77	81	83
65-85	53	57	51	46	82	84	81	82	27	33	38	38
Kön												
Män	55	52	48	46	78	77	79	80	77	79	80	81
Kvinnor	69	68	65	60	92	94	93	92	76	77	81	79
Utbildning												
Låg	42	45	38	36	71	84	70	70	47	48	49	52
Medellåg	62	58	56	49	85	85	85	86	84	83	87	84
Medelhög	72	68	66	62	93	92	93	92	88	90	90	87
Hög	80	76	72	70	97	97	97	97	92	95	95	95
Nuv. familjetyp												
Arbetarhem	56	55	53	47	78	79	79	79	71	72	75	74
Jordbrukarhem	46	49	47	40	73	78	75	73	48	65	50	62
Tjänstemannahem	68	61	57	56	92	92	92	92	81	80	85	83
Högre tjänstemän/akademiker	79	81	72	70	96	98	98	98	92	92	95	95
Företagare	55	50	54	41	88	86	90	87	77	82	83	79
Antal svar	3440	1706	1631	3311	3435	3377	3187	3311	3423	3385	3196	3311

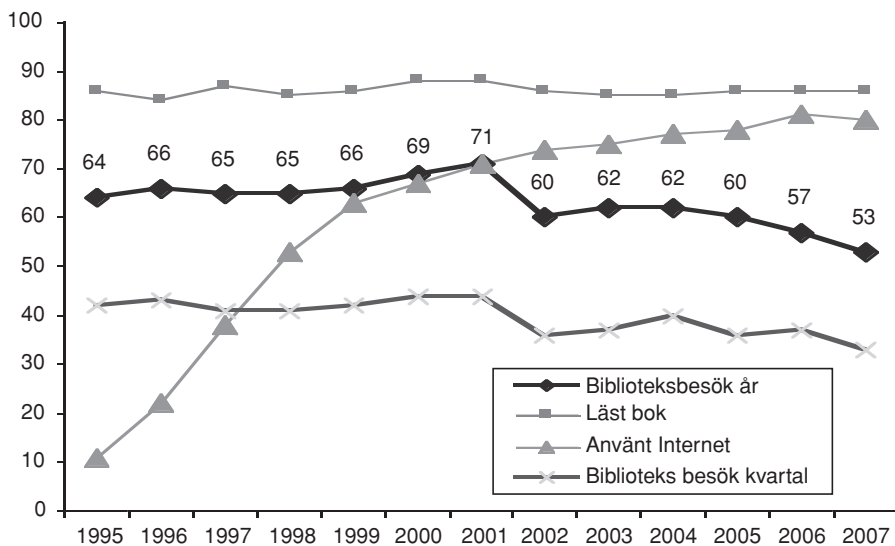
Skillnaderna är förhållandevis små mellan de två senaste åren, men nivån på biblioteksbesök sjunker något varje år under perioden 2004-2007. Det senaste året nås den lägsta nivån hittills när det gäller biblioteksbesök. Samtidigt är förändringarna enskilda år oftast så pass små att de nästan ryms inom den statistiska felmarginalen.

Vi ser också att skillnaden mellan män och kvinnor är stor när det gäller biblioteksbesök, men något mindre när det gäller läsning och mycket liten (på denna

mättnivå) när det gäller Internetanvändning. Än större är skillnaden mellan olika utbildningsnivåer och här är även skillnaderna i Internetanvändning betydande. Om man ser till en längre tidsperiod har biblioteksbesöken minskat mer bland lågutbildade än bland högutbildade. Mellan 2001 och 2007 minskade biblioteksbesöken bland lågutbildade från 60 procent till 36 procent och från 85 procent till 70 procent bland högutbildade under samma period. När det gäller läsning är skillnaden mellan hög- och lågutbildade också betydande, men denna skillnad har inte förändrats påtagligt under de senaste fyra åren.

Om man kan tveka över enstaka procent enskilda år är det mer intressant att se på långsiktiga trender. I figur 2 visas utvecklingen för samma variabler över längre tid, 1995-2007. Här framgår att bokläsningen är relativt stabil både i jämförelse med en något nedåtgående trend för biblioteksbesöken och jämfört med den exponentiella tillväxtkurvan som visar Internets introduktion, ökande användning och etablering under perioden. I Figur 2 ingår även biblioteksbesök varje kvartal eller oftare, vilket uppvisar en liknande, men något mindre, nedgång jämfört med kurvan för besök någon gång per år.

Figur 2 Biblioteksbesök, bokläsning, Internetanvändning (någon gång per år eller oftare samt biblioteksbesök någon gång per kvartal eller oftare, procent)

Det finns flera skäl till att bokutlåningen, som fortfarande ligger på en internationellt sett hög nivå, sjunkit. Flera nya media har tillkommit både på biblioteken och i de flesta hem. Böcker har blivit relativt sett billigare genom sänkt bokmoms och fler

titlar i pocketutgåvor. Samtidigt har antalet utlåningsställen minskat genom nedläggning av filialbibliotek inklusive bokbussar, färre arbetsplatsbibliotek och andra mindre utlåningsstationer. Allt fler TV-kanaler har blivit tillgängliga samtidigt som Internet blivit standard i fyra av fem hushåll. Men biblioteken har också många tjänster som inte syns i traditionell utlåningsstatistik såsom dags- och veckopress att läsa på plats, möjligheter att söka eller låna om via Internet etc. Bilden av biblioteken är därför så mångfacetterad att enstaka utlåningstal inte är tillräckligt för en korrekt helhetsbild. Samtidigt är bibliotekens klassiska roll, att stödja och stimulera läsning, fortfarande den mest påtagliga med över nära 60 miljoner boklån per år och en ökad andel barnbokslån som en viktig del av detta.

Det finns således flera faktorer som kan påverka biblioteksbesöken. Förutom förändringar i tillgänglighet finns alternativa sätt att nå information och dessutom olika konkurrerande aktiviteter och media som tar allt mer av tillgänglig tid. En fråga som ofta kommer upp är om man inte besöker biblioteket via nätet allt mer. Detta och några konkurrerande aktiviteter såsom Internetanvändning i allmänhet och TV-tittande på film och underhållning belyses i Tabell 2.

Tabell 2 Biblioteksbesök och andelen som använder några alternativa media (procent)

	Biblioteksbesök							Totalt	Antal
	Aldrig	Någon gång/år	Någon gång/halvår	Någon gång/kvartal	Någon gång/månad	Någon gång/vecka	Flera ggr/vecka		
Gjort biblioteksärenden på Internet ngn gång/månad eller oftare	2	2	6	18	26	35	49	11	1358
Använt Internet dagligen	54	66	72	82	62	66	80	62	1699
Tittar på filmkanaler 5 dagar pervecka el mer	8	4	7	1	5	4	11	6	1630
Ser på kanal 5 5 dagar per vecka eller mer	30	31	25	27	24	23	33	29	1630
Biblioteksbesök samtliga	47	13	8	11	14	6	3	53	(1630)

Att utträtta biblioteksärenden via nätet är vanligt förekommande särskilt bland dem som också besöker biblioteket ofta. Mellan 18 och 49 procent bland dem som använder biblioteket någon gång per kvartal eller oftare utnyttjar den möjligheten varje månad. Detta minskar givetvis det totala behovet av fysiska biblioteksbesök och blir därmed en viktig delförklaring till nedgången i besökstal. Frekvent Internetanvändning i övrigt har svagt samband med biblioteksanvändning. Internet är därmed inte entydigt en alternativ aktivitet till biblioteksanvändning.

Sambandet mellan biblioteksbesök och frekvent tittande på TV, här exemplifierat med TV5 och filmkanaler, är också svagt. Däremot har vi tidigare belyst att många på en direkt fråga uppgett såväl ökade egna bokköp som ökat TV-tittande samt tillgång till information via Internet som bidragande orsaker till minskad biblioteksanvändning under senare år (Höglund Wahlström, 2005).

Biblioteksanvändning och läsning

Läsning av böcker ligger högt och på en övergripande nivå ganska stabilt. Samtidigt kommer då och då krisrapporter om minskad läsning i vissa grupper och ökade skillnader i detta avseende. Andelen som läser böcker varje vecka har under senare år ökat främst bland kvinnor i samtliga åldersgrupper. Om vi däremot ser till yngre, lågutbildade män och, enligt Skolverket, vissa grupper av barn, finns tecken på minskad läsning och sjunkande läsförmåga. Att kunna läsa bra är inte bara en grundkompetens i dagens komplexa samhälle, utan också väsentligt för allas integration i samhället. Omvänt innebär dålig läsförmåga risk för utanförskap, asocialt beteende och försämrade chanser till utbildning och arbete (KPMG 2006). I den internationella studien av läsförmåga hos elever i årskurs fyra, PIRLS 2006, konstateras att svenska barns läsförmåga försämrats och att andelen mycket goda läsare minskat under senare år (Skolverket 2007).

Barnbokslånen står tämligen stabilt för ca 60 procent av alla boklån i Sverige. Detta samtidigt som andelen barn minskar. För drygt femtio år sedan fanns det barn under 15 år i mer än 40 procent av alla Sveriges hushåll, en siffra som idag har minskat till 24 procent (SCB, 1999). År 2015 kommer det att finnas ca. 20.000 färre unga under 20 år jämfört med åren innan millenniumskiftet, dvs. motsvarande en minskning med närmare 9 procent (SOU 2000:7). Biblioteken tycks fylla en viktig roll för barnens läsning och tillgång till böcker. Grunden för läsning läggs dock redan tidigt i barndomen och vi har därför ställt frågor om föräldrars högläsning för barnen.

Högläsningen bland dem som bor i hushåll med barn är relativt vanlig, men främst i hushåll med små barn. Det är svårt att exakt beräkna hur stor del av barnen som faktiskt får del av detta då data är på individnivå bland vuxna. Drygt en tredjedel uppger sig läsa för barnen varje vecka, men det kan i vissa hushåll finnas flera som kan bidra med detta. Högläsningen har ett positivt samband med bokläsning i allmänhet och ännu tydligare samband med biblioteksbesök, vilket framgår av tabell 3.

Tabell 3 Högläsning för barn mot biblioteksbesök och bokläsning (procent)

	Biblioteksbesök:				Läst bok:			
	Aldrig	Ibland	V. månad el. oftare	Totalt	Aldrig	Ibland	V. månad el. oftare	Totalt
Läst högt:								
-aldrig	45	32	18	32	44	33	28	32
-ibland	27	32	35	31	26	31	32	31
-varje vecka	28	36	47	37	30	36	40	37
Summa:	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar:	218	136	211	565	70	168	324	562

Bas: Svarande i hushåll med ett eller flera barn.

Marlyn Cochran-Smith har i en studie visat att barn socialiseras till att vara läsare långt innan de själva kan läsa. En socialisationsprocess som inte skulle kunna vara möjlig utan att introducera böcker bl.a. genom högläsning (Cochran-Smith, 1984). Detta beskriver även Maria Simonsson i sin avhandling *Bilderboken i förskolan*, som visar att barnen efter högläsningstunderna själva ”låtsasläste” för varandra och hittade på lekar som tog sin utgångspunkt i det höglästa (Simonsson, 2004). Högläsning kan alltså bidra till att man socialiseras till läsare och till kreativitet i allmänhet genom att barnlitteraturen ger viktiga impulser för barnens fantasi och lek, vilket redan Vygotsky beskrev (Vygotsky, 1995).

Hur många läser då för sina barn och hur förändras detta med föräldrarnas utbildning? Tabell 4 visar att en majoritet bland både låg- och högutbildade läser för sina barn flera gånger i veckan så länge barnen är upp till 6 år. Det är dock vanligare bland högutbildade. I den senaste mätningen har vi även möjlighet att se till barnens ålder. Det framgår då att skillnaden mellan låg- och högutbildade föräldrars högläsning stiger relativt sett med barnens ålder. Medan det är betydligt vanligare att högutbildade läser för barnen flera gånger per vecka (67 jämfört med 58 procent) i åldern 0-3 år, är det ännu vanligare om barnen är 4-6 år och nästan dubbelt så vanligt om barnen är 7-15 år. Det tycks vara så att högläsningen bland högutbildade föräldrar sker med större uthållighet över tid och oftare fortsätter även när barnen nått den ålder då de kan läsa själva. Möjligen är detta en av flera mekanismer som bidrar till det bekanta fenomenet att skillnader i utbildning förs vidare till kommande generationer i betydande omfattning.

Tabell 4 Läst högt för barn i olika åldrar efter utbildning (procent)

Utbildning	Låg			Hög			Samtliga med barn i hushållet
	0-3 år	4-6 år	7-15 år	0-3år	4-6 år	7-15 år	
Barn i åldern							
Andel som läser							
- flera ggr/vecka	58	53	12	67	72	23	26
- ngn gång/vecka	15	20	15	11	12	18	12
- ngn gång/månad el mer sällan	27	27	73	22	16	59	62
Summa	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	48	49	182	73	57	145	554

Bas: Svarande med barn 0-15 år.

Kvinnor läser oftare än män för sina barn och dessutom är det vanligare att kvinnor läser en längre tid. Tabell 5 visar också att skillnaden mellan mäns och kvinnors högläsning för barn är störst när barnen är 0-3 år och därefter minskar med barnens ålder.

Tabell 5 Läst högt för barn varje vecka bland vuxna med barn i olika ålder (procent)

Har barn i åldern	0-3 år	4-6 år	7-15 år
Kvinnor	86	84	36
Män	64	75	30

n= 554.

I genomsnitt läser de föräldrar som över huvud taget läser för sina barn omkring 20 minuter med 19 minuter som medianvärde. Spridningen är dock stor från några få minuter till 90 minuter som högst. Att högläsning är relativt vanligt förekommande i alla grupper torde ge goda förkunskaper vid skolstarten för många. PIRLS-studien pekar dock på att det sämre resultatet i läsförmågan bland fjärdeklässare inte kan knytas till sämre förkunskaper utan snarare hänger samman med inställningen till läsning, tillgången till böcker hemma, föräldrarnas läsvanor och brister i skolbiblioteken (Skolverket 2007).

Barnfamiljer kan i materialet avgränsas på olika sätt. I tabell 6 är basen boende i familjer med ett eller flera barn. Om man kombinerar högläsningen med kön, utbildning och biblioteksbesök blir skillnaderna mellan lägsta och högsta andel lä-

sare större än vi sett i ovanstående tabeller. I flertalet fall ger också biblioteksbesök ett tilläggsvärde utöver kön och utbildning. För varje kombination av kön och utbildning kan vi här studera andelen som läser högt uppdelat efter biblioteksbesök varje kvartal eller oftare (ja) respektive mer sällan (nej). Varje gång vi jämför dessa finner vi ett högre värde om man besöker biblioteket någorlunda frekvent. Andelen som läser för barnen varje vecka ökar i tabell 6 med i genomsnitt 13 procent om man besöker biblioteket åtminstone varje kvartal jämfört med om man inte gör detta. På motsvarande sätt kan vi jämföra effekten av utbildning respektive kön, med givna värden på de två övriga variablerna. Detta gör det möjligt att urskilja deras olika effekter, här med ett mått som bygger på genomsnittlig procentskillnad i de olika parvisa jämförelserna och som kan variera mellan 0 och 1. Tillsammans ger biblioteksbesök, utbildning och kön ett relativt starkt samband med högläsning, men givetvis finns många fler faktorer som kan spela roll för detta.

Tabell 6 Läst högt för barn varje vecka efter biblioteksbesök, utbildning och kön (procent)

Kön	Man				Kvinna			
	Låg		Hög		Låg		Hög	
Utbildning	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Biblioteksbesök kvartal								
Läst högt Varje vecka	21	38	32	35	35	47	43	63
Antal svar	110	34	98	60	84	45	61	71

Kommentar: Bas svarande i hushåll med ett eller flera barn, n=563.

Effekt av biblioteksbesök = 0,13; effekt av kön= 0,08; effekt av utbildning= 0,16; S:a 0,37

Attityder till bibliotek

Hur ser då allmänheten på biblioteken och deras roll i samhället? Flera olika typer av frågor berör detta. En direkt fråga om i vilken mån man anser biblioteken vara viktiga för att ett modernt samhälle skall fungera ställdes i slutet av 1990-talet och har 2007 upprepats i undersökningen. Åren 1998-2000 pendlade andelen som ansåg biblioteken viktiga mellan 87 och 91 procent medan motsvarande andel 2007 var 85 procent, vilket antyder att attityderna är stabilare än själva biblioteksbesöken, som minskat betydligt mer. Även andra resultat pekar på att många anser biblioteken vara viktiga, även om man själv utnyttjar dem i begränsad omfattning.

En annan fråga, som också förekommit tidigare och upprepats i årets undersökning är i vilken utsträckning man är beredd att betala högre skatt om pengarna används

till olika verksamheter i kommunen. Här uppger en hel del att man verkligen är beredd att betala skatt för biblioteken, även om nivån ligger klart lägre än då det gäller skola, äldreomsorg och brottsbekämpning. Trots att biblioteksbesöken gått ned något uppger nu fler än för nio år sedan att de i ganska hög eller mycket hög grad är beredda att betala skatt för biblioteksservice, 44 procent 2007 jämfört med 35 procent 1998 (tabell 7).

Som framgår av tabell 7 är skillnaderna mellan män och kvinnor när det gäller viljan att betala skatt för biblioteksservice obetydliga trots att skillnaderna är relativt stora när det gäller användning av bibliotekens service. Detta behöver dock inte betyda att graden av biblioteksanvändning helt saknar betydelse. Om svaren delas upp efter hur ofta man besöker bibliotek finns en tydlig, och ganska naturlig, skillnad mellan regelbundna biblioteksbesökare och övriga (tabell 7).

Tabell 7 Beredd att betala högre skatt om pengarna används till biblioteken efter biblioteksbesök (procent)

	Kön:		Biblioteksbesök:				(Total 1998)
	Män	Kvinnor	Aldrig	Ibland	Varje månad el. oftare	Total	
<i>Beredd betala högre skatt:</i>							
Inte alls(0)	23	23	29	20	15	23	30
Något (1-4)	33	32	34	37	27	33	33
Ganska mkt (5-7)	32	31	30	32	34	31	27
I hög grad (8-10)	12	14	7	11	24	13	8
Summa	100	100	100	100	100	100	(98)
Antal svar	384	539	756	338	533	1627	

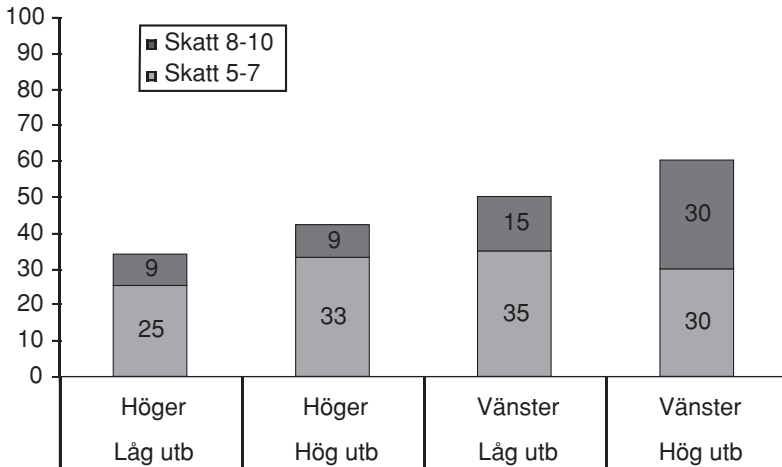
Kommentar: Svaren är avgivna på en skala från 0-10, där 0 står för inte alls beredd att betala högre skatt och 10 i mycket hög grad beredd att betala högre skatt.

I synnerhet andelen som uppger den högsta viljan på skalan är väsentligt större bland dem som regelbundet besöker bibliotek än bland övriga, men även bland dem som inte besöker bibliotek så ofta markerar en majoritet åtminstone någon grad av vilja att betala högre skatt om den används till biblioteken.

Det visar sig också att politisk inriktning och därmed synen på skatter i allmänhet har betydelse för svaren på frågan om skatt till biblioteken. Det är mer än tre gånger så vanligt bland högutbildade med vänsterinriktning som bland svarande

till höger på den politiska skalan att i hög grad vilja betala högre skatt för biblioteken (Figur 3, värde 8-10 på den 10-gradiga skalan)

Figur 3 Andel som är beredd betala högre skatt om pengarna används till biblioteken efter utbildning och politiskt orientering höger-vänster (procent)

Kommentar: Procentandel som angett värden mellan 5-7 respektive 8-10 på en 10-gradig skala där 10= I mycket hög grad beredd att betala högre skatt. Politisk orientering är mätt med en fråga om hur man placerar in sig själv på en politisk höger-vänsterskala.

Attityden till att betala mer skatt för olika ändamål är generellt något olika beroende på politisk inriktning, vilket således ger utslag också i denna fråga. Politisk orientering inverkar här till och med mer än utbildningsnivå, som också har betydelse för viljan att betala skatt till bibliotek. Utbildning har ju också samband med biblioteksanvändning, vilket här spelar roll, liksom även övriga faktorer som har samband med biblioteksanvändning torde kunna bidra till skatteviljan just när det gäller biblioteksservice.

Tabell 8 visar viljan att betala skatt för olika ändamål uppdelat efter partisynpat. Som framgår av tabell 8 är nivån på skatteviljan lägre när det gäller kulturevenemang och bibliotek än för mer basala offentliga tjänster som skola, äldreomsorg och brottsbekämpning, men skillnaderna mellan personer med olika partipreferenser är genomgående stora. Nivån hålls här nere genom att skatteviljan bland personer med olika partipreferens bygger på dem som markerat de högsta värdena på skalan.

Det också noteras att bokläsning och biblioteksbesök är vanligare bland sympatisörer till vissa partier. Till exempel ligger miljöpartiet och vänsterpartiet högre än

moderater och socialdemokrater när det gäller bokläsning och biblioteksanvändning, vilket bland annat torde sammanhånga med demografiska och utbildningsmässiga faktorer bland sympatisörerna.

Tabell 8 Beredd att betala mer skatt till olika ändamål efter bästa parti (procent)

	Bästa parti:							
	v	s	c	fp	m	kd	mp	annat
Mer skatt för:								
- Bibliotek	38	12	17	12	6	8	30	10
- Kultur- evenemang	33	16	15	15	9	12	35	8
- Skola	78	53	48	52	50	45	66	47
- Äldreomsorg	79	61	50	60	55	54	69	57
- Brotts- bekämpning	67	57	50	55	55	58	52	53
Minsta antal svar	99	575	95	144	354	73	130	77

Kommentar: Andel som i hög grad är beredd betala mer skatt, värde 8-10 på en skala från 0-10. Partisympati enligt fråga om bästa parti.

Högt förtroende för biblioteken

Flera faktorer ovan pekar på att allmänheten lägger vikt vid och ser positivt på biblioteken och att denna attityd hittills inte försämrats i takt med minskningen i biblioteksbesök. Det finns dock ytterligare indikatorer på hur allmänheten ser på biblioteken. En sådan är vilket förtroende man har för biblioteken som institution och hur denna sköter sin uppgift. Denna fråga har regelbundet ställts för en rad olika institutioner och grupper, men biblioteken har tidigare saknats.

Förtroendet i Sverige är särskilt starkt när det gäller institutioner som sjukvården, polisen, radio och tv och universitet och högskolor, vilka ligger högst på listan (se Sören Holmbergs och Lennart Weibulls kapitel om institutionsförtroende i denna volym). Frågan om biblioteksförtroende är ställd med en liten förändring i skalan men reservation för detta tycks biblioteken ligga i det absoluta toppskiktet när det gäller allmänhetens förtroende. Andelen med mycket stort eller ganska stort förtroende för biblioteken uppgår till 62 procent om alternativet ”ingen uppfattning”

tas med i basen, vilket ger en andraplacering efter sjukvårdens 68 procent. Om däremot alternativet ”ingen uppfattning” i basen exkluderas ökar andelen med stort eller ganska stort förtroende till ca 72 procent, vilket skulle innebära en förstaplats. Oberoende av hur man mäter kan vi dock konstatera att förtroendet för biblioteken ligger mycket högt och högre än flertalet samhällsinstitutioner i undersökningen. Väl så intressant är emellertid att se hur förtroendet varierar i olika grupper (tabell 9).

Tabell 9 Förtroende för biblioteken. Andel som har stort förtroende efter utbildning (procent)

Utbildning	Låg	M-låg	M-hög	Hög	Totalt
Andel med mycket stort eller ganska stort förtroende	47	57	71	76	62*
Antal svar	396	568	307	386	1657

*) **Kommentar:** Frågan är formulerad: Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete? Svarskategorierna är Mycket stort förtroende, Ganska stort förtroende, Varken stort eller litet förtroende, Ganska litet förtroende och Mycket litet förtroende. Dessutom ovan nämnda alternativ: Har ingen uppfattning respektive känner ej till institutionen. Basen 1657 inkluderar 202 personer som saknar uppfattning, men exkluderar internbortfall samt 41 som angett att de inte känner till institutionen. Svartalernativet ”saknar uppfattning” finns inte med för merparten av institutioner i undersökningen. Om detta alternativ exkluderas, skulle andelen med mycket eller ganska stort förtroende uppgå till 72 procent.

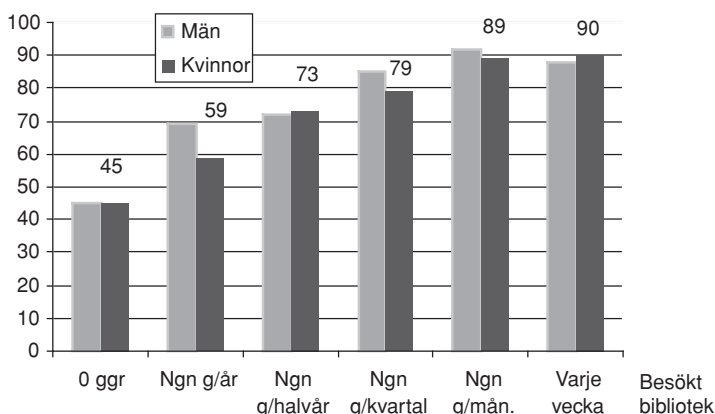
Tabell 9 visar att förtroendet för biblioteken varierar starkt med utbildning, men även det lägsta värdet ligger relativt högt. Vad karakteriserar då dem med lågt respektive högt förtroende för biblioteken? Först kan konstateras att liksom flera andra attityder (till biblioteken) är man oftast mer positiv om man känner till och använder institutionen. Detta innebär att många samband kring biblioteksbesök och läsning också återkommer här såsom utbildning, kön, läst bok mm. Men också intresse för läsning och bildning i allmänhet torde spela in. Om man kontrollerar för utbildning och bokläsning visar det sig att egen erfarenhet genom biblioteksbesök har störst betydelse för förtroendet (tabell 10).

Tabell 10 Förtroende för biblioteken. Andel som har stort förtroende efter bokläsning, biblioteksbesök och utbildning (procent)

Utbildning	Låg				Hög			
	Nej		Ja		Nej		Ja	
Biblioteksbesök kvartal el oftare	Nej		Ja		Nej		Ja	
Läst bok senaste mån. el. oftare	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Andel med mycket stort eller ganska stort förtroende för biblioteken	54	60	84	91	66	74	90	91
Antal svar	323	208	61	163	136	221	49	225

Kommentar: Basen exkluderar personer utan åsikt och dem som angett att de ej känner till institutionen, varför nivån på förtroende ligger något över medelnivån. Effekt av Läst bok: 0,06, effekt av utbildning: 0,08 och effekt av biblioteksbesök: 0,28; Summa effekt 0,42.

Andelen med högt förtroende för biblioteken är ungefär dubbelt så vanlig bland flitiga biblioteksbesökare som bland dem som aldrig besöker bibliotek (Figur 4). Däremot är förtroendet tämligen lika bland män och kvinnor, givet nivå på biblioteksbesöken.

Figur 4 Andel med högt förtroende för biblioteken efter biblioteksbesök och kön (procent)

Kommentar: Antal svarande är 594 män och 826 kvinnor, totalt 1420. Procenttal i diagrammet endast angivna för kvinnor.

Förtroendehausse eller nedgång i sikte?

Artikelrubrikens fråga om kontinuitet eller nya trender kan besvaras med att tonvikten ligger på kontinuitet. Det finns en relativt stor stabilitet när det gäller läsning, men också när det gäller biblioteksbesök, och boklån även om det senare sker inom ramen för en långsiktig nedgång. Än mer stabila är de positiva attityderna till biblioteken. En överväldigande majoritet, 85 procent anger att de anser biblioteken viktiga för samhället, vilket innebär att även många som inte använder biblioteken anser dem viktiga. Färre, men fortfarande ganska många, anger också en vilja att betala mer skatt för biblioteksservice. En majoritet uppger också att de har högt förtroende för biblioteken, faktiskt så många att biblioteken ligger bland de två institutioner som ligger högst av mer än 30 undersökta i den senaste SOM-undersökningen.

Frågan om förtroende är formulerad med hänvisning till hur man tycker att verksamheten sköts. Vi har tidigare sett att ännu fler uppfattar verksamheten som viktig, vilket också skulle kunna påverka svaren på förtroendefrågan och viljan att betala skatt för biblioteksservice. Emellertid tyder det starka sambandet mellan förtroende och biblioteksanvändning på att verksamheten fungerar bra för dem som faktiskt använder biblioteken och att detta är det primära. Å andra sidan följer av detta samband att de som inte använder biblioteken har begränsat förtroende. Här skulle man kunna peka på frånvaron av marknadsföringsinsatser och begränsad medieexponering som kunde påverka bibliotekens image också bland icke-användare.

Förtroendet för biblioteken är alltså skiktat och främst väl utvecklat bland dem som faktiskt besöker och använder biblioteken. Här kan man också återkoppla till att vi inledningsvis påtalar att biblioteksbesöken minskat mest bland lågutbildade. Om inte nuvarande trender bryts eller man på andra sätt kan nå icke-användare verkar det sannolikt att förtroendet för biblioteken kommer att sjunka över tid om än långsammare än användningen. En annan mindre positiv kontinuitet i resultaten är att den svenska befolkningen till stor del fortsätter leva i skilda världar när det gäller utbildning, bokläsning, biblioteksbesök, högläsning för barn och informationskompetens i allmänhet. Om dessa skillnader inte minskar utan i vissa fall till och med ökar mellan olika grupper då har biblioteken (tillsammans med skola och civilsamhälle) inte fullt ut lyckats med sitt svåra (omöjliga?) uppdrag att nå alla. Här kvarstår viktiga utmaningar inför framtiden.

Referenser

- Cochran-Smith, Marilyn (1984) *The Making of a Reader*. Norwood, NJ: Ablex Publ. Corporation
- Höglund, Lars och Wahlström, Eva (2006): Biblioteken, barnen och framtiden. I: Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.): *Du stora nya värld*. SOM-rapport 39, SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- KPMG Foundation (2006): *The long term costs of literacy difficulties*.
<http://www.kpmg.co.uk/about/foundation/>
- Nordicom: Statistik sammanställd från SCB och Statens Kulturråd.
http://www.nordicom.gu.se/common/stat_xls/973_3070_Folkbibliotek_bestand_lan_driftskostnad_1980-2006.xls
- SCB (1999): *Befolkningsutvecklingen under 250 år. Historisk statistik för Sverige*. Demografiska rapporter 1999:2. Statistiska Centralbyrån.
- Simonsson, Maria (2004): *Bilderboken i förskolan*. Tema barn: Linköpings universitet. Diss.
- Skolverket (2007): *PIRLS 2006. Läsförmågan hos elever i årskurs 4- i Sverige och i världen*.
- Vygotsky, Lev S. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

MERA FILM – MEN INTE PÅ BIO

MARINA GHERSETTI

I Sverige får man lätt intrycket att biografen är en bransch i ständig kris. Under snart fyra decennier har varningar utfärdats för en ständigt minskande publik och filmen som utdöende konstform. Värdiga efterträdare till Ingmar Bergman har saknats och efterlysts i den allmänna kulturdebatten, kritik mot den anglosaxiska dominansen i utbudet framförts och hotet från nya medier diskuteras.

Biografägarna och distributörerna har experimenterat sig fram. De enskilda stora singelsalongerna ersattes först med många och trånga biolokaler där duken ofta inte var mycket större än en storbildsvideo och ljudet knappast bättre än det som kommer ur stereoanläggningen i vardagsrummet. Nästa steg var spatiösa biopalats med kaféer, restauranger och så kallade sällskapssalonger med servering för såväl vanlig publik som slutna privata sällskap. Detta främst i storstäderna. Ute i glesbygden påbörjades istället en satsning på digital utrustning i folketshusbiograferna och en vidgning av repertoaren mot livesända operaföreställningar i samarbete med Metropolitanoperan i New York (SVD, 071212). Under 2009 kommer den tredimensionella filmen att lanseras, en teknik som medför nya projektorer och betydande nyinvesteringar. Allt för att undvika nya kriser, hålla fast biopubliken och i bästa fall locka fler besökare.

Samtidigt ökar konkurrensen från andra mer rörliga och för tittaren flexibla filmmedier. Idag finns små bärbara dvd-spelare på marknaden, filmkanaler som sänder 24 timmar om dygnet på tv, hyrfilmer på internet, och möjlighet att ladda ned film på iPods och mp3-spelare. I USA lanserar Apples iTunes försäljning av nya filmer på nätet samtidigt som de släpps på dvd (Göteborgs-Posten, 080512). Ännu har inte tjänsten kommit till Sverige, men det är förmodligen bara en tidsfråga.

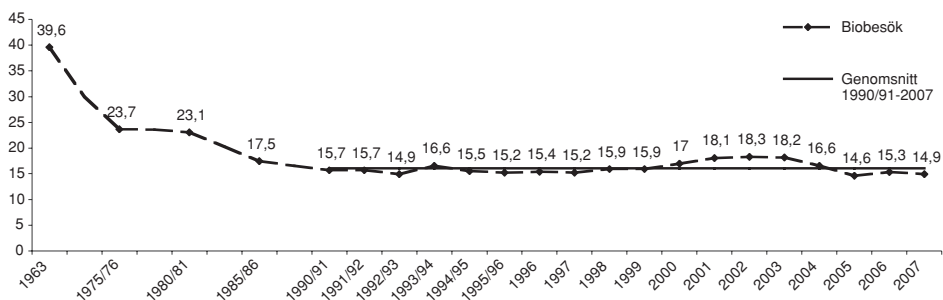
SOM-undersökningen 2006 visade att andelen personer som laddar ned film gratis från internet hade ökat anmärkningsvärt mycket sedan ett par år tillbaka. En stundtals intensiv debatt har förts om fildelningens brott mot upphovsrättslagen och inverkan på filmbranschens lönsamhet. Ett snarast frihetligt ställningstagande har varit att avkriminalisera, ett annat mer restriktivt att bestraffa de som laddar ned film. Krav på politiskt agerande har rests och både den sittande borgerliga regeringen och den förre socialdemokratiska har utrett frågan. Kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth har framhållit fildelningen som ett av de största hoten mot både filmens och biografbranschens framtid (Göteborgs-Posten, 080125). En rad förslag till åtgärder för att bekämpa piratkopieringen har utlovats av både nuvarande och före detta justitieministrar.

Frågan om fildelning av film fortsätter att öka är därför av såväl ideologiska, politiska som ekonomiska skäl mycket intressant. Kan piratkopiering sägas vara det allvarligaste hotet mot en filmbransch i kris? Eller handlar det snarare om en oundviklig branschutveckling där fildelning är en av flera faktorer som riskerar att försvaga biograffilmens ställning? Och har det skett förändringar i publikens filmvanor under 2007 som tyder på nya trender vad gäller val av medier och format? Syftet med denna artikel är att belysa dessa frågor. Som en bakgrund redovisas filmutvecklingen på grundval av befintlig branschstatistik och den årliga SOM-undersökningen.

Filmutveckling i siffror

Antalet biobesök sjönk under 2007 med 400 000 jämfört med året innan till 14,9 miljoner. Efter en tydlig uppgång 2001, 2002 och 2003, då *Sagan om ringen*-trilogin drog upp publiksiffrorna till över 18 miljoner om året, är de nu nede i samma nivå som i början på 90-talet. Sett över drygt ett och ett halvt årtionde är biobesöken med andra ord stabila, med ett snitt strax över 16 miljoner om året. Under de senaste åtta åren har de emellertid sjunkit med 12 procentenheter, fler än var tionde besökare har försvunnit.

Figur 1 Antal biobesök per helår i Sverige 1963-2007 (miljoner besök)

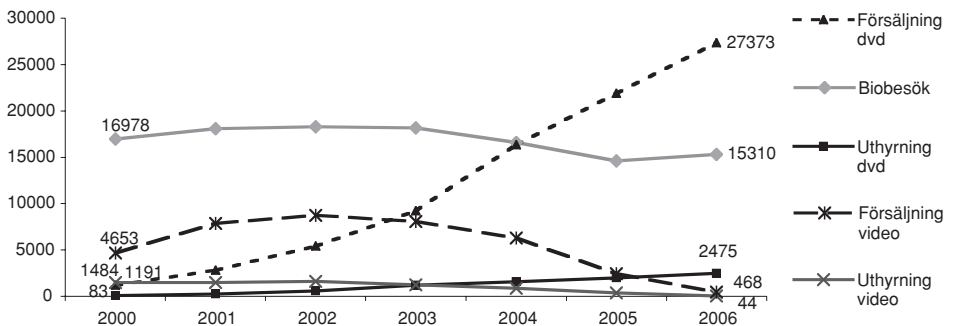

Källa: Svenska Filminstitutet.

Samtidigt har det närmast skett en explosionsartad försäljning och uthyrning av film på dvd-skivor och antalet filmkanaler på tv har mångdubblats. Under 2000 såldes ca 1,2 miljoner dvd-filmer i Sverige, 2006 var siffran 27,4 miljoner. Motsvarande siffror för uthyrningen var 0,08 miljoner respektive 2,5 miljoner. Visserligen sjönk antalet uthyrda och sålda videokassetter samtidigt, men inte så mycket att det jämnade ut för dvd-filmens expansion. 2006/2007 fanns 19 filmkanaler i det svenska tv-utbudet och en vanlig svensk dagstidning publicerar 2008 varje dag

programutbudet för ett tiotal av dem. Även de kommunala folkbibliotekens utlåning av film har mångdubblats sedan mitten av 90-talet (Bolin och Lindberg, 2007). Sammantaget har den totala tillgången på filmtitlar och kopior ökat under 2000-talet. Likaså torde rimligtvis svenskarnas totala filmtittande ha gjort, även om man inte ens räknar in de som tittar via internet. Men mycket tyder på att publiken i allt större utsträckning ser film någon annan stans än på bio.

Figur 2 Antal biobesök, antal uthyrda och försålda videokassetter och dvd-skivor 2000-2006 (1000-tal)

Kommentar: Figuren avser grossistledet för videokassetter och dvd-skivor och omfattar medlemmar i Sveriges Videodistributörers föreningen.

Källa: Svenska Filminstitutet och Sveriges videodistributörers förening (bearbetning), MedieSverige 2007.

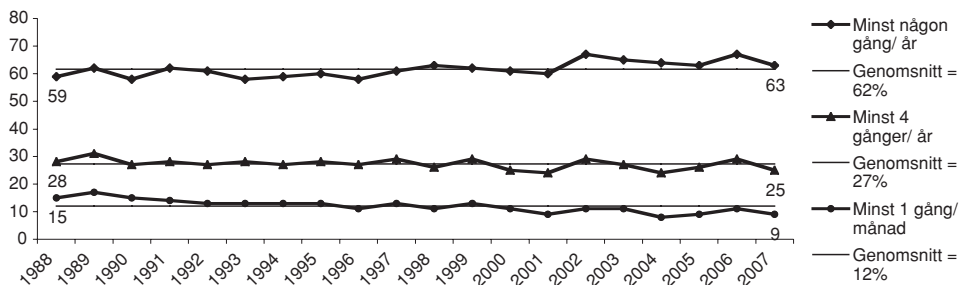
Besöksstatistik tar inte hänsyn till enskilda människors vanor. Bakom siffrorna kan det finnas olika många personer. I de årliga SOM-undersökningarna har sedan slutet av 80-talet frågor ställts om allmänhetens biobesök i syfte att kunna belysa besöksvanorna. Analyserna i resten av artikeln bygger helt och hållet på detta material.

Nästan två tredjedelar, 63 procent, av svenska befolkningen gick på bio minst någon gång under 2007. Det är en minskning med 4 procentenheter mot året innan, men fortfarande över genomsnittet för de senaste 20 åren (61 procent) och samma nivå som vid slutet på 80-talet. Efter en nedgång mellan 1992 och 1997, med bottennoteringar på 58 procent 1993 och 1996, hämtade sig biobesöken på 2000-talet. Topparna fanns 2002 och 2006 då storfilmerna *Sagan om de två tornen* och *Pirates of the Caribbean* drog stor publik och 67 procent uppgav att de gått på bio.

Sett över en 20-årsperiod är andelen som går på bio en eller ett par gånger om året ganska stabil. Däremot sjunker biobesöken för dem som går oftare eller till och med ofta på bio. Andelen som går någon gång i kvartalet eller minst fyra gånger per

år har minskat från 31 till 25 procent sedan 1989 och ligger idag under genomsnittet (27 procent) för hela perioden. Här finns en tydlig nedåtgående trend.

Figur 3 Biobesök i Sverige 1988-2007 (procent)

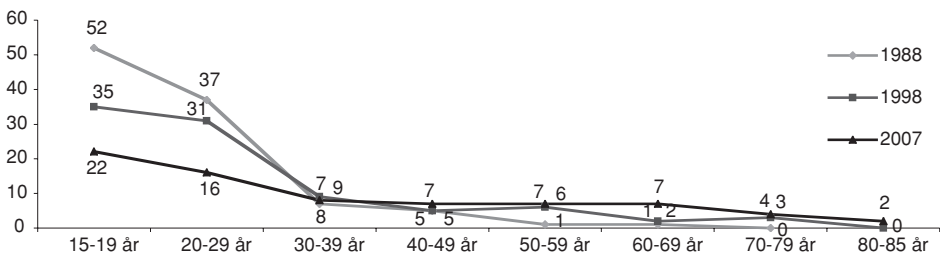

Än tydligare blir den för de flitiga biobesökarna som går minst en gång i månaden. Sedan slutet på 80-talet har denna grupp nästan halverats, från 17 till 9 procent. Om biobesök är ett mått på filmintresse så är det alltså filmentusiasterna som i störst utsträckning sviker bioograferna. Vilka är då dessa?

Oftast av alla går tonåringar på bio och flickorna går något oftare än pojkarna. Generellt sett går kvinnor på bio något mer än män, utom i åldrarna 30-39 år. Bland småbarnsfamiljer går männen på bio oftare, men skillnaderna mellan könen är överlag mycket små.

2007 uppgår 24 procent av kvinnorna och 20 procent av männen i åldersgruppen 15-19 år att de gått minst en gång i månaden. Bland dem som är 20-29 år gamla är motsvarande siffror 16 och 17 procent. Men det är också i dessa åldersgrupper som biobesöken minskar mest över de senaste två decennierna. Både för tonåringarna och de yngre vuxna har de mer än halverats under perioden. För 30-50 åringarna är biobesöken stabila medan de snarast tenderar att öka något för äldre personer.

Figur 4 Biobesök minst en gång i månaden i olika åldrar 2005-2007 (procent)

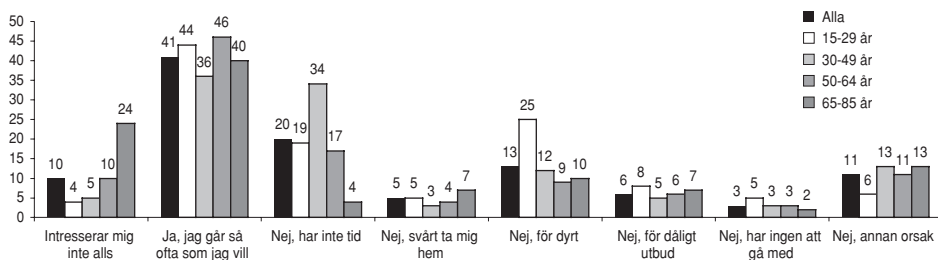

Biobesöken har också minskat mer bland högutbildade, från 19 procent 1995 till 9 procent 2007, än bland personer med lägre utbildning och mer bland dem som tillhör arbetar- eller tjänstemannafamiljer än bland dem som tillhör högre tjänstemanna-/akademikerfamilj och företagarfamilj. Tydligast är dock minskningen över tid bland arbetslösa personer. 1988 uppgav 31 procent av dem att de gick på bio minst en gång i månaden. 20 år senare är motsvarande andel endast 10 procent. Också bland de studerande är nedgången markant, från 48 till 18 procent, under samma tidsperiod.

Skäl att inte gå på bio

Unga, studerande och arbetslösa tillhör de samhällsgrupper som har fått det sämre ekonomiskt ställt sedan slutet av 80-talet. Inte sällan sammanfaller dessutom dessa tre grupper – det är de unga som studerar och det är också bland dem som arbetslösheten varit särskild hög. Biljettpriset är därför ingen oväsentlig faktor när det kommer till varför människor inte går på bio så ofta som de önskar.

Figur 5 Biobesök efter behov och orsaker till att inte gå på bio för olika åldrar 2007 (procent)

Kommentar: Frågan löd "Upplever du att du går på bio så ofta som du vill? Om inte, vad är orsaken/erna?"

Totalt sett uppger 41 procent att de går på bio tillräckligt ofta och 10 procent att de överhuvudtaget inte är intresserade. Allra minst intresserade är pensionärerna. Klart ointresserade är också personer med låg utbildning, 21 procent, och personer som invandrat till Sverige, 21 procent. I det förra fallet finns sannolikt ett samband mellan utbildning och ålder, de lågutbildade personer som ingår i undersökningen är ofta äldre. I det senare fallet är sannolikt språket en viktig faktor. Den absoluta merparten av filmer som visas på svenska biografer har antingen svenskt eller engelskt tal. All textning sker på svenska.

Men sammanlagt hälften av alla skulle vilja gå på bio oftare än de gör. Det finns fler skäl till att det är så. Det allra vanligaste är tidsbrist, näst vanligast är att det är för dyrt.

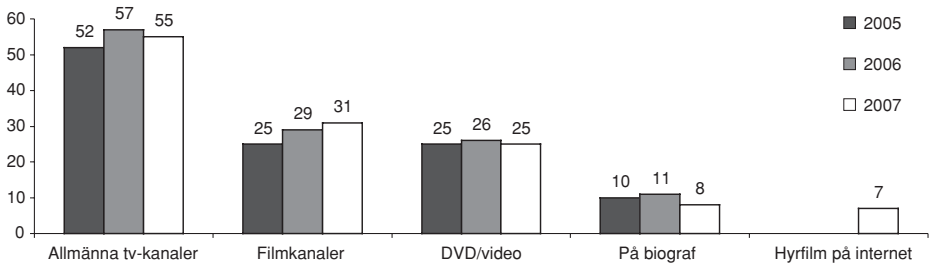
Minst tid att gå på bio har personer mellan 30 och 49 år. Det är här man hittar småbarnsföräldrarna, men också i den åldern då många etablerar sig på arbetsmarknaden och gör karriär. Det är framför allt bland de högutbildade 30-49-åringarna som tiden inte räcker till för biobesök. Nästan varannan av dem, 43 procent, uppger detta som det viktigaste skälet till att de inte går på bio så ofta som de skulle vilja, jämfört med var fjärde, 25 procent, bland jämnåriga med låg utbildning. Överhuvudtaget har de som förvärvsarbetar mindre tid för biobesök än de som gör annat på dagarna, och kvällarna, och personer från högre tjänstemanna- och akademikerhem mindre tid än de från andra samhällsklasser. Små barn och hektiskt arbetsliv är två faktorer som stjälar mycket tid från fritidsnöjen, inkluderat biobesök (Antoni, 2005).

En annan är kostnaderna för att gå på bio. Sammanlagt 13 procent uppger att det är för dyrt. Bland arbetslösa, studerande och tonåringar är detta det vanligaste skälet till att inte gå. Omkring var tredje arbetslös, 31 procent, och var fjärde studerande och tonåring, 25-27 procent, uppger att de inte har råd att gå på bio så ofta som de vill. Samtidigt som att dessa grupper har fått sämre ekonomi visar statistik från Svenska Filminstitutet att biljettpiserna relativt sett blivit dyrare (Bolin och Lindholm, 2007). Idag är det ungefär hälften så dyrt att hyra en dvd-film som det är att gå på bio.

Film i olika fönster

Biobesöken minskar samtidigt som utbudet och försäljning av film ökar. Det gör också möjligheterna att se film i olika visningsfönster. Biograf och tv är stationära medier i så måtto att publiken måste gå dit dessa finns för att se film. Teknikutvecklingen går emellertid mot ständigt nya och mer rörliga plattformar. Idag använder många sin bärbara dator för att se film och små portabla dvd-spelare med 7-9 tumskärm finns på marknaden. De mest tekniknyfikna har även prövat iPod och mobiltelefon. De svenska hushållens teknikinnehav och tillgång till olika kommunikationstekniker har ökat stadigt sedan slutet på 80-talet. Åtta av tio hushåll har 2007 persondator och dvd-spelare och sju av tio har tillgång till bredband. Vart annat har mp3-spelare och ett av fem har storbilds-tv/hemmabio (se inledningskapitlet i denna volym). Utvecklingen väcker många frågor kring människors filmvanor. En är vilket medieformat som har den största publiken. Andra är om och i vilken utsträckning nya format stjälar publik från de gamla.

Andelen personer som ofta ser på film i olika visningsfönster har minskat mellan 2006 och 2007 i alla medier utom i televisionens filmkanaler. Figur 6 visar att nivåerna är jämförbara med tittandet 2005. Det är 2006 som framstår som ett exceptionellt filmår, inte bara i biografstatistiken. En möjlig förklaring är att publiksuccéer på bio drar upp filmtittandet överlag. För hyrfilm på internet finns inga jämförbara siffror.

Figur 6 Filmtittande i olika visningsfönster 2005-2007 (procent)

Kommentar: Ofta betyder olika saker för de olika visningsfönstren. För allmänna tv-kanaler, filmkanaler och DVD/video innebär det minst en gång per vecka, för bio minst en gång i månaden och för internet någon gång under de senaste 12 månaderna. Uppgifter för hyrfilm på internet 2005 och 2006 saknas. Under dessa år frågades i den nationella SOM-undersökningen efter ur ofta personer tittade på "film på internet" vilket inte är direkt jämförbart med "hyrfilm på internet".

Det i särklass vanligaste filmmediet är allmänna tv-kanaler. Drygt var annan svensk, 55 procent, tittar 2007 på film där minst en gång i veckan, men andelen har totalt sett sjunkit med ett par procentenheter jämfört med året innan (Antoni, 2007). Bland dem som ofta ser film på tv har tittandet sjunkit mest i de åldersgrupper som överlag konsumerar minst film och mest film. Äldre personer tittar minst i samtliga visningsfönster, 15-19-åringar mest. Bland 80-85-åringar minskar filmtittandet i allmänna tv-kanaler med en tredjedel från 46 till 31 procent, och bland 15-19-åringar sjunker det med 10 procentenheter till 63 procent jämfört året innan. När det gäller de äldsta kan detta bero på ändrat utbud eller sändningstider, för tonåringarna på att de hellre ser film i andra medieformat. Det är i den sistnämnda gruppen som tittandet på filmkanaler och dvd-film stigit mest mellan 2005 och 2007.

Näst vanligaste filmmedium är filmkanalerna i tv. Dessa inkluderar såväl pay per view som betal- och avgiftsfria kanaler. Nästan var tredje person, 31 procent, uppger att de ofta, det vill säga minst en gång i veckan, ser film i någon av dessa kanaler. Även här har tittandet sjunkit bland de allra yngsta och allra äldsta, men generellt sätt ökar tittandet i alla andra åldrar jämfört med 2006. Som mest ökar det med 6 procentenheter bland personer mellan 40 och 59 år. Det ökar också betydligt mer bland personer med utländsk bakgrund än bland infödda svenskar. 39 procent av dem som själva invandrat till Sverige och 37 procent av dem med minst en utländsk förälder uppger att de ofta ser film i televisionens filmkanaler, vilket är en ökning med 8 respektive 11 procent jämfört med 2006. En tänkbar förklaring är att de som svarat på SOM-frågorna inte gjort någon skillnad på rena filmkanaler och satellitkanaler från sina hemländer, och att dessa har blivit fler eller/och filmutbudet i dem har ökat. Filmkanalerna ökar också mer i storstäderna, från 24 till 29 procent, än i resten av landet. På ren landsbygd ser man till och med en svag minskning av tittande på filmkanaler i tv.

Det är alltså tveklöst så att flest människor ser på film i televisionen. Tevens främsta förtjänst är bekvämlighet, 49 procent anser att inget annat filmmedium är bättre i det avseendet. Framför allt är det de medelålders och äldre tittarna som tycker så. Det är också dessa åldersgrupper som tycker att film i tv ger bättre avkoppling än film i andra format. Personer under 30 tycker däremot att film på dvd ger bäst avkoppling. SOM-undersökningen 2006 visade att det också är detta medium som upplevs som mest prisvärt (Antoni, 2007). Undersökningen visar dessutom att televisionen i alla avseenden är något mer uppskattad som filmmedium utanför storstäderna, vilket torde ha samband med sämre tillgänglighet till andra medier. Biografernas största konkurrent är utan tvekan tv. Men detta är inget nytt. Sedan televisionen ”nitade fast folket i stugorna” på 60-talet, som kulturjournalisten Håkan Lagher uttrycker det, så har biograffilmen aldrig hämtat sig (Lagher, 2007). Och enligt medieforskaren Olle Findahl är biografen det enda mediet som verkligen drabbats hårt då ett nytt kommit in på marknaden (Findahl, 2007).

Var fjärde person, 25 procent, tittar 2007 ofta på film på dvd, vilket totalt sett är oförändrat jämfört med 2006. Bland kvinnor har dvd-filmen minskat med 4 procentenheter från 26 till 22 procent medan den har ökat med 1 procentenhet bland männen till 27 procent. Mest populär är dvd bland tonåringar och bland 20-29-åringar, 60 respektive 47 procent av dem ser ofta film i det formatet. Den har också en stor publik bland arbetslösa, 40 procent, och studerande, 51 procent. I båda dessa grupper har dessutom dvd's popularitet ökat sedan 2006. Av de mellan 15-39 år uppger omkring hälften att dvd är det bästa filmformatet när man ska se film tillsammans med andra. Mellan 30-40 procent av dem under 40 år ansåg 2006 dessutom att dvd'n är mest prisvärd (Antoni, 2007). En viktig faktor i bedömningen av dvd som filmmedium är teknikinhav. De personer som har tillgång till hemmabioanläggning anser att dvd är det bästa filmmediet såväl när det gäller avkoppling och bekvämlighet som att titta tillsammans med andra. Inte i något avseende anser denna grupp att tv är bäst.

Biograffilmen hamnar först på en fjärde plats bland filmmedierna i SOM-undersökningen, och den har som sagt tappat publik jämfört med tidigare år. Men bion är utan tvekan överlägsen när det gäller filmupplevelse och bäst kvalitet på bild och ljud, även bland dem som har hemmabioanläggning. Hela 83 procent av svenskarna går till biografen för bästa filmupplevelse och 73 procent för bäst bild och ljud.

Undersökningen visar också tydligt att hyrfilm via internet inte har slagit igenom som filmmedium. Endast 7 procent uppger att de har sett film i det formatet någon gång under 2007. Enligt en undersökning från företaget Mediamätning i Skandinavien (MMS) kan 84 procent av de unga som laddar ned film och tv-serier från internet tänka sig att betala för tjänsterna. Göteborgs-Posten (080303) skriver att trots detta utgör de lagliga alternativ som finns endast 10 procent av marknaden. Att ladda ned film lagligt, det vill säga hyra den, är vare sig enkelt eller prisvärt. Tekniken och kundservicen lämnar mycket kvar att önska och utbudet är ofta

ganska magert, särskilt när det gäller nyare filmer. Priserna bestäms av filmbolagen som äger visningsrättigheterna och ligger ungefär på samma nivå som för dvd-utnyrtning. Än så länge har hyrfilm på internet därför inga uppenbara fördelar jämfört med andra filmformat.

Olagligt filmtittande

Mycket tyder på att en stor del av filmtittandet över internet härstammar från olagligt nedladdade filmer, så kallad fildelning. I de nationella SOM-undersökningarna 2005 och 2006 frågades efter hur ofta personer tittat på ”film på internet”. Året efter, 2007, smalnades istället frågan av till hyrfilm. Andel som svarat att de någon gång under året sett film på internet var 14 procent respektive 16 procent för de två förstnämnda åren, men sjönk som redan visats till 7 procent 2007 när frågan avgränsades till endast ”hyrfilm på nätet”. Av upphovsrättsliga skäl finns mycket lite film på internet som är kostnadsfri att ladda ned. Att andelen som uppger sig ha sett film på internet mer än halverades mellan 2006 och 2007 styrker därför antagandet att olagligt filmtittande på nätet inte alls är ovanligt.

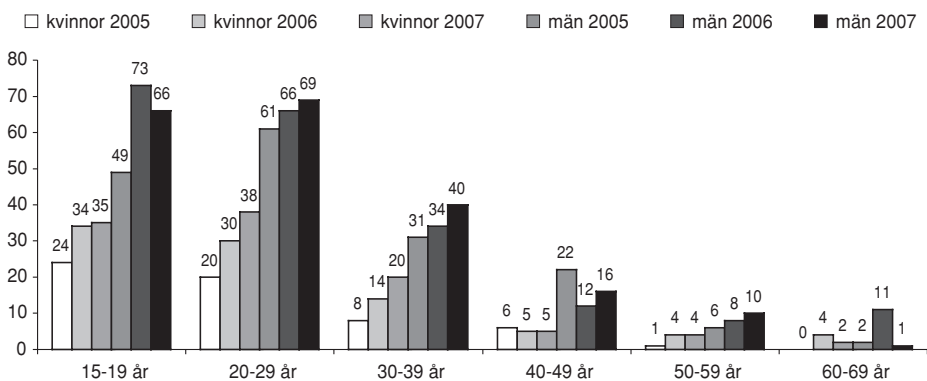
På en direkt fråga om nedladdning av film från internet uppger sammantaget 17 procent av svenskarna att de laddat ned film någon gång under det senaste året, vilket i praktiken är oförändrat jämfört med 2006 då 18 procent uppgav samma sak. Bland internetanvändare är det 21 procent, det vill säga var femte person. Vanan att ladda ned film från nätet skiljer sig dock mycket mellan olika åldrar och mellan könen. Generellt sett är det unga människor och män som laddar ned mest film. Var annan person mellan 15 och 29 år har någon gång under året laddat ned film från nätet medan det bland pensionärerna endast är 3 procent som gjort samma sak. Bland männen är det drygt var femte person, bland kvinnorna drygt var tionde.

Det är främst mellan de olika åldersgrupperna som det har skett förändringar jämfört med tidigare år. Andelen är oförändrad sedan 2006 bland 15-19-åringar, men stiger för samtliga åldrar mellan 20 och 59 år. De äldre pensionärerna är de som i minst utsträckning laddar ned film, och här är till och med företeelsen i avtagande. Nedladdning har naturligtvis starkt samband med användning av internet. Bland personer mellan 15 och 29 år uppger 96 procent att de använder internet minst någon gång i veckan. Det är också i denna grupp som flest har hemmabioanläggning, 36 procent.

År 2007 är det inte längre de allra yngsta som utgör de flesta fildelarna, utan de mellan 20-29 år. Medan andelen som laddar ned film har sjunkit från tre fjärdedelar till två tredjedelar för männen mellan 15 och 19 år och ligger oförändrad kvar på drygt en tredjedel för kvinnorna i samma ålder så har fildelning blivit vanligare bland personer mellan 20 och 40 år. Relativt sett har andelen som laddar ned film dessutom stigit mer för kvinnor än för män. Tidigare forskning har visat att kvinnorna i allmänhet är lite senare med att ta till sig ny teknik än männen men att

skillnaderna mellan könen på sikt minskar (jfr Bolin, 2007). Den kraftiga expansionen av fildelning som framträdde mellan 2005 och 2006 bland tonåringarna har med andra ord stannat upp och i övriga åldersgrupper har den bromsat in något eller rent av minskat. Möjligtvis finns här samma förklaring som till att filmtittandet har minskat överlag i alla medier utom filmkanaler i tv. 2006 var ett exceptionellt år med några starkt publikdragande biograffilmer vilka även kan ha påverkat filmtittandet i andra medier och nedladdningen från internet.

Figur 7 Nedladdning av film bland internetanvändare fördelat på kön och ålder 2005-2007 (procent)

Nedladdning från nätet kräver tillgång till dator och bredbandsuppkoppling, vilket förutsätter vissa ekonomiska investeringar. Men att tanka ned filmerna från nätet är kostnadsfritt för den enskilde fildelaren. Sannolikt är detta en bidragande förklaring till den höga andelen fildelare bland studerande och arbetslösa. Bland studenter är de tre gånger så vanliga som bland förvärvsarbetande, 47 respektive 16 procent, och bland arbetslösa mer än dubbelt så vanliga, 35 procent. Även i dessa grupper handlar det främst om unga internetanvändare och framför allt om unga män. Fildelning är också i högre grad ett stads- och storstadsfenomen är något som sker över hela landet. Här är tillgång till bredband en starkt påverkande faktor.

Under senare år har fildelning blivit en politisk fråga som går över blockgränserna. Miljöpartiet, vänsterpartiet och centerpartiet är för en avkriminalisering, moderaterna är splittrade och övriga partier emot. Deras ställningstagande avspeglar sig emellertid inte alls bland partisympatisörernas fildelningsvanor. Mest ägnar sig miljöpartisterna åt fildelning, 26 procent, och minst kristdemokraterna, 5 procent. För övriga partier ligger andelen på 16-18 procent. Den har dock sjunkit för samtliga utom för miljöpartiet där andelen fildelare tvärtom ökar med 7 procentenheter jämfört med året innan. Bland vänsterpartister sker motsatsen, andelen

minskar med en tredjedel från 23 till 16 procent, vilket är mer än för något annat parti. Nedladdning av film har sannolikt mer med ålder, kön och filmintresse att göra än med politiskt ställningstagande.

Fildelning är olagligt. Under våren 2008 har filmbranschens företrädare stämt personerna bakom fildelningssajten The Pirate Bay på brott mot upphovsrättslagen och krävt miljontals kronor i skadestånd (DN.se, 080508). Det handlar om vem som äger rätten till filmerna, vem som får distribuera dem och i slutändan vem som ska tjäna pengar på dem. Lennart Weibull visar i en artikel om mediepolitiska åsikter i denna bok att en tredjedel av svenskarna är för en avkriminalisering av fildelning på internet medan en fjärdedel är emot. Det är framför allt yngre personer som står för vad Weibull kallar för de mer frihetliga åsikterna, hela 48 procent av 15-29-åringarna är för en avkriminalisering. De högutbildade bedömer fildelning som mer acceptabelt än övriga utbildningsgrupper. Det är samma grupper som också i störst utsträckning ägnar sig åt fildelning.

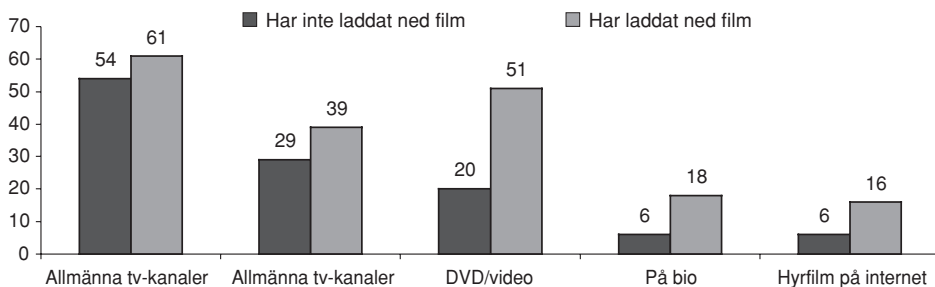
Ett huvudargument mot gratis nedladdning från nätet är att den stjälar betalande publik och i förlängningen inkomster från filmproducenter och –distributörer. Rudolf Antoni presenterade i den nationella SOM-rapporten 2007 ett intressant räkneexempel (Antoni, 2007). Där visade han att antalet nedladdade filmer räknat bland dem som gör detta varje vecka uppgår till 24 miljoner, vilket är 60 procent mer än det totala antalet biobesök under samma år. Till detta kommer dessutom alla de som mer sporadiskt laddar ned film. Han konstaterade att nedladdningen vida överstiger biobesöken i Sverige.

Men Antoni konstaterade också, vilket årets SOM-undersökning bekräftar, att filmer på internet snarare utgör ett kompletterande än konkurrerande utbud för de redan mycket filmintresserade. De personer som går ofta på bio, det vill säga minst en gång i månaden, är också de som ser mest film i samtliga andra visningsfönster. Personer som går ofta på bio ser naturligt nog ofta film där. Men en femtedel av cineasterna ser dessutom film på dvd minst en gång i veckan och var tionde ser lika ofta film på vanliga tv-kanaler eller filmkanaler.

Det visar sig också att personer som laddar ned film från nätet oftare ser film i samtliga övriga format än de som aldrig laddar ned film (se figur 8). Ett genuint filmintresse är med andra ord en bakomliggande förklaring både till stor konsumtion i olika visningsfönster och till nedladdning från nätet. Ju fler plattformar det finns att hämta film ifrån desto större och bredare utbud. Intressant nog minskar emellertid nedladdningen bland filmentusiasterna mellan 2006 och 2007. Nedgången är inte särskilt dramatisk, det handlar om några procentenheter, men den är tydlig. Samtidigt ökar både tittandet på filmkanaler och dvd inom denna grupp. En möjlig förklaring kan vara att tillgången till filmkanaler har underlättats sedan den marksända televisionen digitaliserades 2007 och hushållen tvingades skaffa digitalbox. En annan kan vara att priset på dvd-filmer sjunkit under året på grund av ett allt större utbud och intensivare konkurrens mellan olika återförsäljare. Att se film

på dvd eller i en filmkanal är enklare än att bränna ned film från nätet, mindre tidskrävande och ger dessutom oftast bättre kvalitet på bild och ljud.

Figur 8 Andel som ofta tittar på film i olika visningsfönster bland dem som har och som inte har laddat ned film från internet 2007 (procent)

Kommentar: Ofta betyder olika saker för de olika visningsfönstren. För allmänna tv-kanaler, filmkanaler och DVD/video innebär det minst en gång per vecka, för bio minst en gång i månaden och för internet någon gång under de senaste 12 månaderna.

Knappast kris men förändring

Andelen som piratkopierar film från internet är i stort sett oförändrad 2007 jämfört med året innan. Den häftiga expansionen mellan 2005 och 2006 har således stannat upp, åtminstone tillfälligt. Bland interntanvändarna uppger omkring var femte, 21 procent, att de laddat ned film från nätet åtminstone någon gång under året.

Det är i stora drag samma personer som laddar ned film från nätet som också ser mest film i andra format. Huvudsakligen handlar det om personer mellan 15 och 29 år, bosatta i storstäderna och med hög utbildning. I grunden är det filmintresset, utbudet och tillgänglig tid som styr konsumtionen.

Det finns inga resultat i den senaste nationella SOM-undersökningen som kan belysa påståendet att nedladdning av film skulle stjäla publik och inkomster från biografpubliken. Biografpubliken minskar visserligen något under 2007, men ingen motsvarande ökning finns bland fildelarna. Tvärt om sjunker andelen som piratkopierar bland 15 till 19-åringar och bland filmentusiasterna, de grupper som i störst utsträckning ägnat sig åt detta.

Så frågan om i vilken grad fildelningen hotar film- och biografbranschen är fortfarande obesvarad. Det är rimligt att anta att den till en viss del berövar biograferna på publik, men knappast till den grad att man kan tala om en kris i branschen. Det finns de som tvärt emot hävdar att webben bidrar till att marknadsföra filmen och att riktiga filmentusiaster gärna ser samma film i flera olika format. En nedladdad film kan därför snarare leda till ett biobesök eller köp av en dvd-film, två alternativ

som oftast erbjuder betydligt bättre kvalitet och större filmupplevelse än en piratkopierad film från nätet. Det finns också de som ser digitaliseringen som en möjlighet till att i grunden förändra filmbranschens villkor och på sikt omfördela vinsterna från distributörerna till producenter, manusförfattare och regissörer (Computer Sweden, 060602). Men detta är delvis en annan diskussion.

Frågan är väl snarare om biografbranschen verkligen befinner sig i kris. Och om det i så fall även innebär att filmbranschen är i kris. SOM-undersökningarna visar att biopubliken är relativt stabil över tid. Enstaka publiksuccéer drar upp siffrorna vissa år, andra år sjunker de igen. Under 2000-talet har visserligen publiken sammantaget minskat, och det är främst filmentusiasterna som lämnat biograferna. Men de har inte lämnat filmen. Snarare söker de sig till mer flexibla medier som erbjuder filmer på tider och i miljöer som passar den enskilde bäst, och i viss mån till billigare medier. Detta gäller särskilt för grupper som har sämre ekonomi så som yngre, studerande och arbetslösa. Bland dessa har fildelningen ökat, men också tittandet i filmkanaler på tv och på dvd. Såväl det utökade utbudet av nya filmmedier som tillgången på filmtitlar och de pressade priserna för både köp- och hyr-dvd tyder på att filmtittande överlag ökat snarare än minskat. Något som naturligtvis gynnar de som har distributionsrättigheterna för dessa medier, vilka till allra största del är samma bolag som producerar och distribuerar biograffilm.

Man kan därför knappast heller tala om en kris för filmbranschen. Det handlar snarare om en strukturuomvandling där fritidsvanor och en ideologisk syn på mediefrihet som vänder sig mot ekonomiska intressen kräver, samtidigt som ny teknik möjliggör, nya konsumtionsmönster för långfilm. I denna omvandling är det möjligt att biografens roll på sikt kommer att förändras, men inte nödvändigtvis bli mindre. Det beror på branschens förmåga att anpassa sig till publikens nya krav och teknikens nya möjligheter.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2005): "Kultursverige" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red): *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Antoni, Rudolf (2007): "Morgondagens publik" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red): *Det nya Sverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bolin, Göran (2007): "Mobiltelefonen som interpersonellt medium och multimedialt sökverktyg" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red): *Det nya Sverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bolin, Göran och Lindholm, Tommy (2007): "Film, video & DVD" i Carlsson, Ulla och Facht, Ulrika (red): *MedieSverige 2007. Statistik och analys*. Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Findahl, Olle (2007): "Television" i Carlsson, Ulla och Facht, Ulrika (red): *MedieSverige 2007. Statistik och analys*. Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2008) "inledningskapitlet" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red): *Skilda världar*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Lagher, Håkan (2007): "Filmkris! Vilken filmkris?" i *Film & TV*, 2007, häfte 3.

Weibull, Lennart (2008): "Skilda mediepolitiska åsikter" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red): *Skilda världar*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Computer Sweden 060602: "Cannes digitaliseras" av Jimmy Wilhelmsson.

DN.se 080508: "Jättekrav på Pirate Bay" av Mia Halleröd.

Göteborgs-Posten 080125: "Film behöver ett starkt skydd för upphovsrätt" av Lena Adelsohn Liljeroth.

Göteborgs-Posten 080303: "Inte lätt ladda ner film lagligt" av Emma Engström.

Göteborgs-Posten 800512: "Ny film släpps direkt på itunes" (notis).

Svenska Dagbladet 071212: "Mer än bra film avgör biografernas framtid" av Hynek Pallas.

www.sfi.se

SVENSKA FOLKETS NYHETSVANOR

MATHIAS A. FÄRDIGH OCH JOSEFINE STERNVIK

Människors nyhetskonsumtion består inte bara av nyheter från en kanal – utan av flera. Före 1990-talet fanns det en praktisk möjlighet att ta del av allt nyhetsutbud som publicerades i våra stora massmedier – såväl i morgontidningar och kvällstidningar, som i radion och televisionen. Utbudets omfattning och publiceringstider gjorde att risken för kollision mellan det olika nyhetsmaterialet var mycket liten. Nyhetsmedier fungerade oftast som komplement; morgontidningsnyheter på morgonen, Lunchekot under dagen i kombination med kvällstidningen och tv-nyheterna på kvällen. Starten av morgon-tv-nyheter kom att ändra denna uppdelning och tillkomsten av nyheter på internet gjorde att ingen tidsrymd längre var vigd åt ett speciellt nyhetsmedium. Konkurrensen om nyhetskonsumenterna hårdnade.

Eftersom vardagen – då som nu – utgör en komplex sammansättning av aktiviteter, var det inte många som, trots att det var möjligt, faktiskt tog del av alla de nyheter som producerades. Den ökade mängden kanaler och det ökade nyhetsutbudet gör att det idag inte ens är teoretiskt möjligt, men förutsättningarna för att konsumera fler nyheter har dock ökat dramatiskt. Samtidigt visar studier av människors sammanlagda medieanvändning att den tid vi spenderar på medier inte förändrats i samma utsträckning som mediemarknaden och utbudet (se t.ex. Mediebarometern 2007; Höijer 1998; Bjur 2005; Hill m.fl. 2005; Nilsson 2005). Människor använder medier i princip samma utsträckning idag som vi gjorde för 20 år sedan, helt enkelt därför att den tid vi har att ägna åt medier är begränsad och tämligen konstant. Vår fritid har inte ökat motsvarande tiden för mediasändningar. Men möjligheten att *välja* nyheter framför annat medieinnehåll under denna begränsade tidsrymd finns. Dessutom kan vi tillgodose vårt nyhetsbehov genom fler olika kanaler.

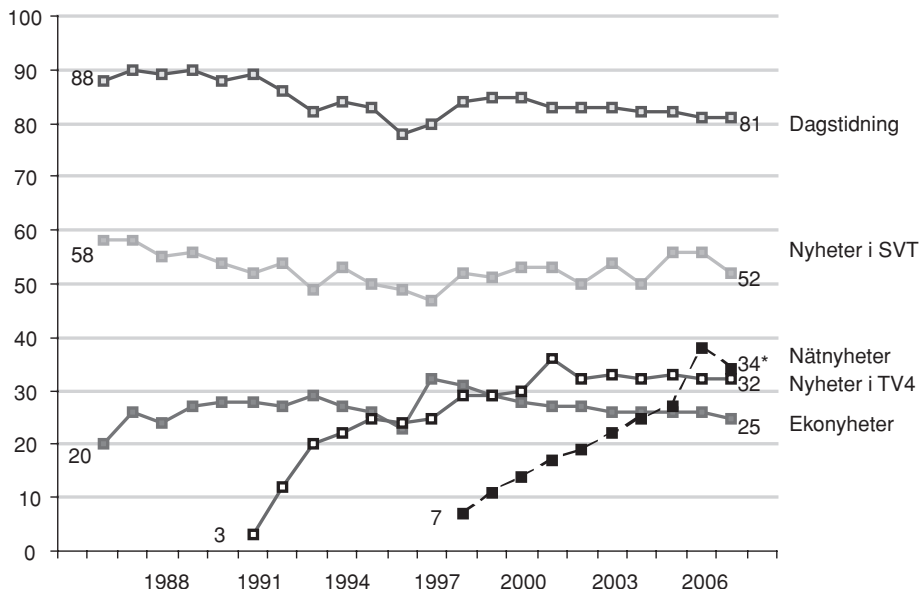
Frågan som fokuseras i detta kapitel, mot bakgrund av det förändrade nyhetsutbudet, är å ena sidan hur nyhetskonsumtionen kan betraktas i ett tidsperspektiv och å andra sidan hur användningen av nyheter, särskilt i radion och tv, påverkats av utvecklingen.

Nyhetskonsumtion i olika medier i ett tidsperspektiv

Mot bakgrund av det ökade nyhetsutbudet och den ökade mängden nyhetskanaler är det ytterst intressant att notera att den generella användningen av nyheter i olika

kanaler har varit mycket stabil sedan mitten av 1980-talet. Morgontidningens nyheter är mest utbredd, riks- och lokálnyheter i marksända kanaler når i runda tal runt hälften av befolkningen, medan radions rikssända nyheter har en något mindre publik (figur 1). Den stora förändringen på senare år är en ökad nyhetskonsumtion på internet. TV4:s nyhetssändningar har också fått en större publik sedan dessa startade i början av 1990-talet.

Figur 1 Regelbunden nyhetsanvändning i olika medier 1986-2007

Fråga: (1): Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och tv? (2): Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar/kvällstidningar/gratistidningar regelbundet? (3): Hur ofta besöker du nyhetssajter på internet? *2007 har frågan om nätnyheter mätts på annat sätt än i de tidigare undersökningarna, vilket kan förklara det senaste årets nedgång.

Kommentar: Resultatet visar andel procent av alla svarande som laser en morgontidning minst fem dagar i veckan och/eller en gratistidning minst 3 dagar i veckan och/eller en kvällstidning minst 3 dagar i veckan, ser på en specifik nyhetskanal i tv/radio minst fem dagar i veckan, använder en specifik nyhetssajt minst tre dagar veckan.

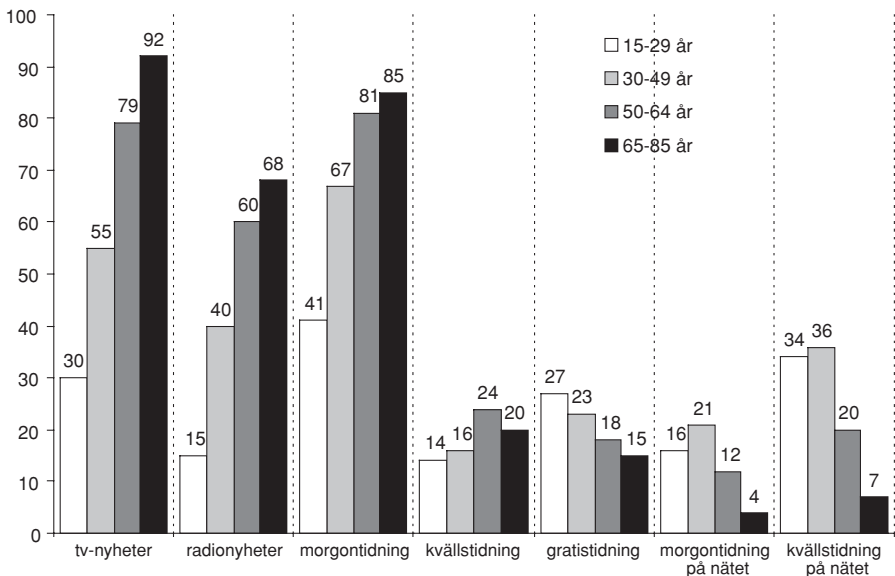
Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Vår nyhetskonsumtion tillfredställer olika behov som t.ex. vår önskan om att hålla oss informerade om vad som händer runt omkring oss (Gauntlett & Hill 1999; Westlund, 2008). Exakt hur vårt nyhetsbehov ser ut beror till stor del på vem vi är och vart i livet vi befinner oss. Olika medier är i olika utsträckning bra på att för-

medla och tillgodose våra behov och därmed fylla specifika funktioner bland annat på grund av skillnader i förmedlingsteknik (text, rörliga bilder, ljud, m.m.) men också till följd av teknikaliteter som utgivningstidpunkt och aktualitetsmöjligheter. Detta innebär att skilda mediers nyhetsförmedling tilltalar olika människor olika mycket.

Nyhetskonsumtionen skiljer sig således mycket åt, exempelvis i olika åldersgrupper. I stort sett samtliga nyhetskanaler har en publik som ökar med stigande ålder (Bergström, 2005). Skillnaderna är särskilt tydliga för lokalt och regionalt nyhetsinnehåll i radio och tv samt för lokal morgontidning. Det finns dock undantag i sammanhanget: nyheter på internet och läsning av gratistidningar. Dessa tilltalar framförallt en ung publik och ålderssambandet är det omvända (figur 2).

Figur 2 Regelbunden nyhetsanvändning i olika medier fördelat på åldersgrupper, 2007 (procent)

Kommentar: tar del av nyheter i tv, radio, morgontidning minst fem dagar i veckan, tar del av nyheter i gratistidning, kvällspress eller tidningar på webb minst 3 dagar i veckan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007

Det finns således stora skillnader i hur man som konsument tar del av nyheter – både om vi ser till i vilken utsträckning vi tar del av dem och i fråga om vart (från vilka mediekanaler) vi hämtar dessa nyheter ifrån. Det är i detta sammanhang intressant att ställa sig frågan huruvida utbudsexpansionen har lett till ökad nyhetskonsumtion

och kan vi tala om nyhetskonsumenter i termer av hög- respektive lågkonsumenter?

Fler nyhetskanaler – större nyhetskonsumtion?

Även om nyhetskonsumtionen skiljer sig åt mellan olika åldersgrupper, genom att unga till exempel är betydligt mindre flitiga nyhetskonsumenter än äldre, så nås de av nyheter på ett eller annat sätt. Av den totala befolkningen är det endast 0,002 procent som *aldrig* tar del av nyheter i någon form. Detta innebär att nästan alla, åtminstone någon gång läser, tittar eller lyssnar på nyheter. 95 procent tar dessutom regelbundet del av någon form av nyheter antingen det är via etermedier, webben eller papperstidningen.¹ Endast 2 procent är dock riktiga högkonsumenter, d.v.s. sådana som tar del av nyheter i så gott som samtliga medier regelbundet. Denna andel har i ett tidsperspektiv minskat, helt enkelt därför att fler nyhetskanaler tillkommit och att det därmed blir betydligt svårare att vara högkonsument enligt ovanstående definition.

Även om konsumtionen av enskilda mediers nyheter, i ett medieperspektiv, inte har förändrats i någon större utsträckning det senaste kvarts seklet (med undantag för nätt nyheter och TV4:s nyhetsändringar), så har den totala nyhetskonsumtionen ökat sedan 1990-talet, men utvecklingen har stagnerat och t.o.m. avtagit efter 2004 i vissa grupper (figur 3). En kraftig expansion av radio och tv, med allt fler kanaler som sänder allt längre tid på dygnet; och en allt ökande flerkanalspublicering – bland annat via internet – har medfört att konsumtionen och konsumenternas mediekanalbehov och innehållspreferenser förändrats (Nilsson 2005; Westlund 2008). Detta har i sin tur inneburit att vi tar del av nyheter i avsevärt fler kanaler idag än vi till exempel gjorde för dryga femton år sedan.

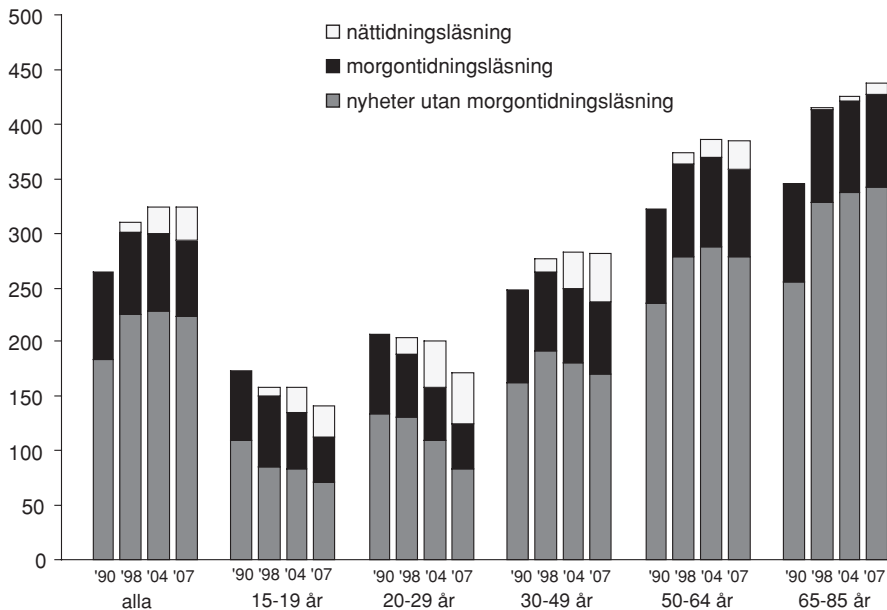
Exponeringen för nyhetsmedier har generellt sett ökat, samtidigt som den tid man lägger på dessa i princip är oförändrad. Det betyder att den sammanlagda nyhetsanvändningen har blivit allt mer fragmentiserad och sprids på allt fler kanaler (Bergström, 2005).

Detta ser dock olika ut exempelvis i olika åldersgrupper där unga vuxna (personer upp till 30 år) är de enda som inte ökat nyhetskonsumtionen under perioden, medan personer över 50 år ökat sin totala användning av nyhetskanaler markant. De unga vuxna har tvärtom den generella trenden minskat sin totala nyhetsanvändning – även om nya nyhetskanaler som internet lagts till. Samtidigt ökar ungas intresse för medieanvändning generellt med t.ex. större användning av nya underhållningsinriktade medier och då i huvudsak nyhetsfria tv-kanaler. Detta kan tolkas som ett ökat ointresse för nyheter i denna åldersgrupp – ett ointresse som inte är knutet till gratisalternativ som internet, utan till en mer generell värde- eller attitydförändring i denna grupp i samhället (se t.ex. Johansson 2007)

I relation till andra nyhetskanaler har morgontidningarnas andel av den totala nyhetskonsumtionen minskat. Detta är särskilt påtagligt bland äldre där konsumtion

av nyheter är utbredd. Bland pensionärer utgjorde exempelvis morgontidningen knappt en femtedel av nyhetsanvändningen år 2007 mot runt en fjärdedel år 1990. Men resultatet ska inte tolkas som att de äldre överger morgontidningen, utan snarare att de tillfört fler nyhetskanaler (se vidare Mathias A. Färdighs kapitel om dagstidningsläsning i denna volym).

Figur 3 Index för sammanlagd nyhetsanvändning 1990, 1998, 2004 och 2007

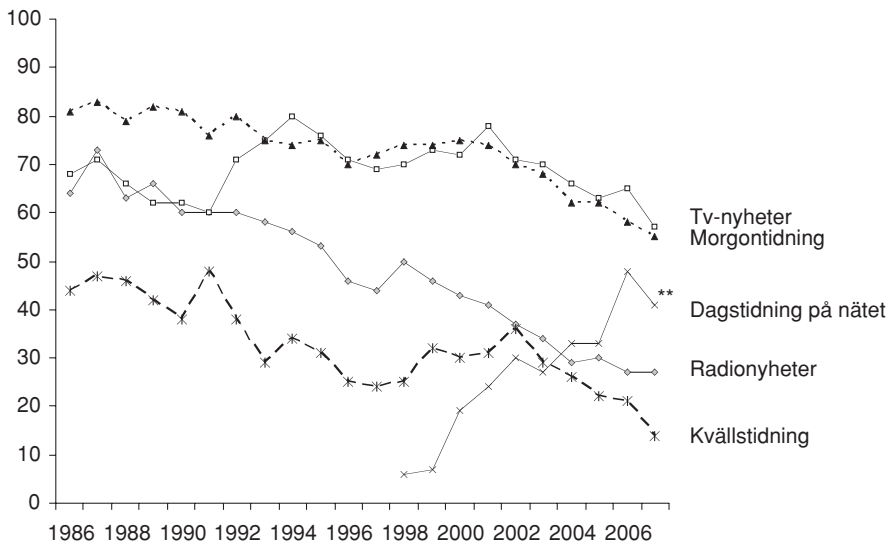
Kommentar: Additivt index. Procentandelarna för alla nyhetskanaler har lagt samman till en summa som vida överstiger 100. Med samtliga nyhetskanaler avses Ekonyheter, lokala nyheter i SRP4, Rapport/aktuellt, Nyheterna i TV4, regionala nyheter i SVT, lokala nyheter i TV4, morgontidningar inkl gratistidningar – minst fem dagar i veckan. Kvällstidning och nättidningsnyheter minst tre dagar i veckan. Frågan om nättidningsläsning har sett lite olika ut i de olika mätningarna.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1990, 1998, 2007.

Samtidigt som morgontidningarna minskar sin andel av den totala nyhetskonsumtionen har nättidningarna och tv-nyheterna fått en stärkt ställning i detta avseende. Det gäller inte minst bland unga vuxna. De traditionella morgontidningarna har tappat i förhållande till framför allt nättidningarna. Tillgången av nyheter bland olika åldersgrupper har i ett tidsperspektiv kommit att se helt olika ut. Äldre och medelålders lägger snarare till (om än i begränsad utsträckning) det nya nyhetsutbudet som uppkommer genom nya nyhetskanaler och former, till den traditionella nyhetskon-

sumtionen. Detta gäller inte bland de yngre nyhetskonsumenterna. De överger snarare de gamla nyhetskanalerna till förmån för de nya.

Figur 4 Unga vuxnas (19-29 år) nyhetskonsumtion 1986-2007 (procent)

Kommentar: Avser medieanvändning minst 3 dagar i veckan. **Frågan om nättidningsläsning är ställd på något skilda sätt i undersökningsformulären för de olika åren. I 2006-års undersökningsformulär ändrades skalan och 2007-års undersökningsformulär gjordes frågan om helt, vilket troligtvis kan förklara de kraftiga svängningarna dessa år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Yngre har med åren blivit allt mindre regelbundna konsumenter av nyheter i radio och tidningar och allt mer flitiga nyhetsanvändare för tv och internet. Det är alltså inte så att unga inte alls tar del av nyheter – de tar bara del av dem på ett annat sätt än tidigare. De nya nyhetskanalerna ersätter emellertid inte helt de gamla och det kan, som tidigare påpekats, antyda en generellt förändrad inställning i synen på nyheter och hur dessa prioriteras bland ungdomar (jfr Johansson 2007). Unga vuxna fokuserar också sin nyhetsanvändning på ett helt annat sätt än äldre. Medan de senare snarare kan betraktas som allätare av nyheter – är yngre betydligt mer sparsmakade. De väljer i huvudsak en eller ett par nyhetskanaler. Detta innebär att de inte har en lika fragmenterad nyhetsanvändning som de äldre om vi ser till antalet nyhetskanaler. Å andra sidan kan man säga att internet ”kompenserar” för detta genom att nätet har en sådan stor bredd. Samtidigt är yngre inte heller lika flitiga mediekonsumenter generellt (med undantag av internet), vilket antyder att

vår nyhetskonsumtion är beroende av medieanvändningen i ett större perspektiv. Detta blir tydligt om vi ser till hur regelbundet vi tar del av vissa mediekanalet i förhållande till hur regelbundet vi tar del av nyheterna i dessa. I det följande fokuseras detta genom analyser av nyhetskonsumtion och medieanvändning av radio och tv.

En mediestyrd nyhetsanvändning?

Man brukar tala om att arenorna för nyhetshändelser är utrikes, nationella och lokala, och att dessa har olika forum för publicering. Det är framförallt lokala nyheter som dominerar morgontidningarna, samtidigt som det lokala nyhetsinnehållet i tv och radio separerats från utrikes och inrikes genom lokala och regionala nyhetsprogram i till exempel Sveriges Television och i TV4, samt både rikstäckande och lokala nyheter i Sveriges Radio P4 (Bergström 2005; Nilsson och Severinsson 2001; Strid 2004). Men medierna innehåller inte bara nyheter – utan också mängder av annat material. Särskilt tydligt blir detta i etermedierna. I SVT utgör t.ex. nyheter lite drygt en femtedel (22 procent) av det totala utbudet och nyhetsmateriet i TV4 utgör motsvarande 13 procent (Asp 2007).

Generellt gäller att de som har en hög grad av medieanvändning också har en högre nyhetskonsumtion. Men detta förhållande skiljer sig åt beroende på nyhetskanal och medieanvändare. Av dem som regelbundet tittar på SVT så tar 78 procent också regelbundet del av nyheterna i antingen SVT1 eller SVT2. Bland dem som tittar på TV4 minst fem av veckans dagar, är det emellertid bara dryga hälften som regelbundet tar del av nyhetsprogrammen i denna kanal.

Förhållandet mellan medieanvändning och nyhetskonsumtion ser också mycket olika ut för olika individer, där de största skillnaderna återigen står att finna bland skilda åldersgrupper. För unga vuxna som regelbundet tittar på SVT är det inte ens hälften som tar del av nyheterna i dessa kanaler, motsvarande andel bland pensionärer är över 90 procent (tabell 1).

Slutsatsen man kan dra utifrån detta är framför allt att vissa medier är mer utnyttjande än andra för nyhetskonsumtion – eller annorlunda uttryckt: vissa kanaler tar man inte del av i första hand för att få nyheter. Så är fallet till stor del med t.ex. den privata lokal radion.

Tabell 1 Andel av dem som regelbundet nyttjar olika kanaler i förhållande till i vilken utsträckning de tar del respektive kanals nyheter, fördelat på totalt och ålder (procent)

Tar regelbundet del av...	...SVT			...TV4			...SR			...Privat lokalradio		
	Totalt	15-29 år	65-85 år	Totalt	15-29 år	65-85 år	Totalt	15-29 år	65-85 år	Totalt	15-29 år	65-85 år
Tar regelbundet del av nyheterna i respektive kanal	78	47	93	51	32	62	57	19	69	23	12	33
Tar del av nyheterna i respektive kanal 1-4 dagar i veckan	19	43	5	39	55	26	17	19	12	20	17	7
Tar del av nyheterna i respektive kanal mindre än 1 dag i veckan eller aldrig	3	10	2	10	13	12	26	63	19	58	70	60
Procent	100	100	100	100	100	100	100	101	100	101	99	100
Antal	2179	171	657	2071	303	511	1709	113	406	859	209	42

Kommentar: Med regelbundet avses minst fem dagar i veckan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

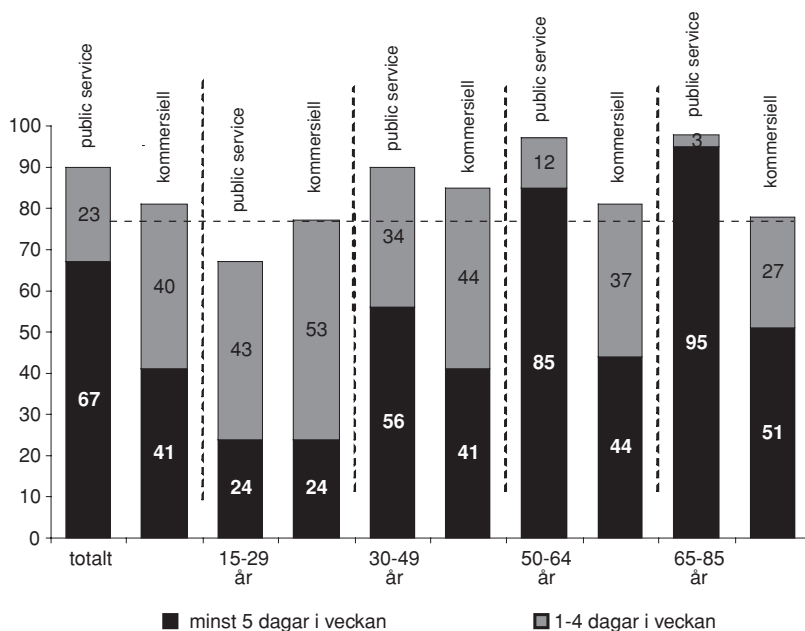
Benägenheten att ta del av ett visst medium är avhängt flera olika faktorer. I tidigare kapitel (se Nilsson, Ohlsson och Sternviks kapitel i denna volym) har vi exempelvis kunnat se hur benägenheten att prenumerera på en morgontidning till stor del är en ekonomisk fråga som följaktligen också hänger samman med bl.a. tillgängliga gratisalternativ och vart i livet vi befinner oss. Prenumerationsbenägenheten är vidare avhängt läsningen och vice versa. Nyhetskonsumtionen är givetvis också beroende av vilka medier som finns tillgängliga och som rymmer detta innehåll. Dagens medieutbud är så omfattande att det sammantaget finns ett överskott att ta del av oavsett innehållspreferenser. Det är också påtagligt att sökandet efter specifikt innehåll sker på tvärs över olika medier, men att vissa medier är bättre på att tillgodose vissa intressen – medierna används för vad de är bra på. Men finns det möjligtvis andra perspektiv kopplat till nyhetskonsumtion i specifika medier som till exempel nyhetskaraktären hos vissa mediers nyheter, och som också kan förklara vår nyhetskonsumtion? Är det så att nyheterna och dess utformning och karaktär har betydelse för konsumtionen?

Ett sätt att analysera detta är genom att se till nyhetskonsumtionen utifrån huruvida nyhetsmediet i fråga bygger på public serviceprincipen eller kommersiella grunder.

Nyhetskonsumtionen utifrån mediets karaktär – public service eller kommersiella nyheter

Public service handlar något förenklat om att på uppdrag av statsmakten bedriva radio- och tv-verksamhet i ”allmänhetens tjänst” och omfattar två grundläggande värden – mångfald och kvalitet (Asp 2007). Men Public service är också en massmedieideologi som innebär att etermedierna bör ha ett bestämt samhällsansvar. Någon allmänt omfattad definition av vad public service-verksamhet egentligen innebär finns dock inte. Både strukturella och innehållsliga kriterier förekommer, t.ex. rikstäckande sändningar, oberoende av både politiska och kommersiella intressen, ett varierat programutbud där både bredd och kvalitet betonas, program för kulturella och språkliga minoriteter samt en objektiv rapportering om samhällsfrågor (Asp 2007; *Nationalencyklopedin*). De kommersiellt drivna etermedieföretagen, d.v.s. de som bygger på reklamintäkter, brukar ställas som motsatsen till public service. Detta kan givetvis diskuteras.

Figur 5 Användning av kommersiella respektive public-service-nyheter 2007 totalt samt fördelat på olika åldersgrupper (procent)

Kommentar: Publicservicenyheter = Nyheter i SR (Ekonyheter, Lokalnyheter i P4) och SVT (Aktuellt/Rapport, Regionala nyheter i SVT samt SVT:s morgonnyheter) Kommersiella nyheter = Nyheter i TV4, Lokala nyheter i TV4, Nyhetsmorgon i TV4, Update i TV3 samt nyheter i privata lokalradio). N-värde= 3425

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Generellt sett konsumeras nyheter framförallt i public-service-kanaler, men public service nyheternas ställning har emellertid försvagats i takt med att framför allt Nyheterna i TV4 stärkt sin ställning på området. 1995 tog 65 procent del av TV4 nyheterna minst någon gång i veckan, dryga decenniet senare är denna andel 74 procent. Publiken tar dock del av nyheterna i public service kanalerna mer regelbundet. Den bakomliggande förklaringen är troligtvis att vi i Sverige, till för bara några år sedan, endast hade sådana nyhetssändningar att tillgå och således är mest vana vid dessa nyhetssändningar. Detta är troligen också förklaringen till varför unga skiljer ut sig, det är på ett helt annat sätt uppväxta med exempelvis TV4 nyheter.

77 procent av de unga vuxna tar del av nyheter i minst en kommersiell kanal åtminstone någon gång i veckan – motsvarande andel för de äldre är en procentenhet högre. Det intressanta i sammanhanget är emellertid inte att en större andel äldre konsumerar nyheter ifrån de kommersiella etermediekanalerna – utan att en större andel unga föredrar de kommersiella nyheterna framför public service-kanalernas nyheter.

Medan användningen av nyheterna i public service-kanalerna ökar med stigande ålder, kan man i princip säga att förhållandet är det omvända för nyheter i de kommersiella kanalerna. Detta skulle kunna tolkas som att de yngre mer tilltalas av de kommersiella nyheternas form och innehåll. Men resultatet bör också ses i förhållande till medieanvändningen som helhet, där TV4 och de privata lokalradiokanalerna är mer populära i jämförelse med SVT:s och SR:s kanaler i fråga om användning bland unga – och där förhållandet är precis tvärt om, om vi ser till de äldres kanalpreferenser. De kommersiella kanalerna fyller således en bättre funktion för de unga i jämförelse med public service-kanalerna – både generellt sett och i fråga om nyhetsanvändning. Kanske kan förklaringen ligga i det som tidigare diskuterats om ungas förändrade förhållningssätt gentemot nyheter. Det ökade ointresset för nyheter bland de unga vuxna kan vara en förklaring till varför denna grupp i större utsträckning än andra väljer att ta del av de mindre nyhetsprofilerade kanalerna.

Nyhetskonsumtion på tvärs över medieutbudet

Det finns ett flertal faktorer som tyder på att nyhetskonsumtion starkt hänger samman med valet av nyhetskanal och att det i sin tur avgörs eller styrs av nyhetskonsumenternas behov, vanor och smak. Yngres generella mediekonsumtion är lägre än vad som till exempel är fallet bland äldre och de väljer i huvudsak ut en eller ett par nyhetskanaler, medan äldre snarare kan ses som nyhetsomnivor. Samtidigt är det tydligt att en hög grad av medieanvändning också leder till ökad nyhetskonsumtion samt att det är bland olika åldersgrupper som skillnaderna blir mest tydliga; nyhetskonsumtionen och då främst i public service-kanalerna ökar i takt med åldern. Men det finns samtidigt en tendens till ett ökat ointresse för nyheter bland de unga vuxna och det faktum att yngre i allt större utsträckning söker sig till icke

nyhetsprofilerade kanaler, kan komma att ha betydelse för den sammanlagda nyhetskonsumtionen i framtiden.

Man brukar traditionellt säga att när majoriteten av den svenska befolkningen skall ta del av nyhetsflödet i media gör de det i första hand genom att läsa den lokala morgontidningen, i andra hand genom att titta på riks- och lokalnyheter i SVT och slutligen i tredje hand genom att lyssna på riks- och lokalnyheter på radion. Detta gäller generellt sett än i dag, men nyhetskonsumtionen består inte bara av konsumerande av nyheter från en kanal utan från flera och sökandet efter nyhetsinnehåll sker tvärsöver medieutbud och i olika kanaler. Vissa medier är skickligare på att tillgodose nyhetskonsumenternas intressen än andra och i takt med att medieutbud och nyhetskanaler tilltar, ökar också möjligheterna för allmänheten att tillgodose sitt nyhetsbehov på olika sätt. Samtidigt innebär det ökade medieutbudet också större möjlighet att ta del av medier utan att konsumera nyheter.

Not

- ¹ Med regelbunden nyhetsanvändning avses att man lyssnat på radio, tittat på tv eller läst en morgontidning minst fem dagar i veckan eller läst en kvällstidning, gratistidning eller nättidning minst tre dagar i veckan.

Referenser

- Asp, Kent (2007) *Mångfald och kvalitet – Public service-TV 1998-2006 – en utvärdering*. Granskningsnämndens rapportserie – Rapport nr. 22. Stockholm: Granskningsnämnden för radio och TV.
- Bergström, Annika (2005) "Morgontidningen bland andra medier." Ur Bergström, Wadbring och Weibull (red.) *Nypressat Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bjur, Jakob (2005) "Den individualiserade TV-tittaren". Ur Bjereld, Ulf, Marie Demker, Jan Ekecrantz och Ann-Marie Ekengren (red.) *Det hyperindividualiserade samhället*. Umeå: Boréa.
- Gauntlett, David och Annette Hill (1999) *TV Living – Television, Culture and Everyday Life*. London/New York: Routledge.
- Hill, Annette, Lennart Weibull och Åsa Nilsson (2005) *Audiences and Factual Reality Television in Sweden*. Research Report nr. 2005-4. Jönköping: Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School.
- Höijer, Birgitta (1998) *Det hörde vi allihop! Etermedierna och publiken under 1900-talet*. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Johansson, Susanne (2007) *Dom under trettio, vem bryr sig och varför? Ungdomars värderingar och politiskt deltagande*. Göteborg: CEFOS och Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.

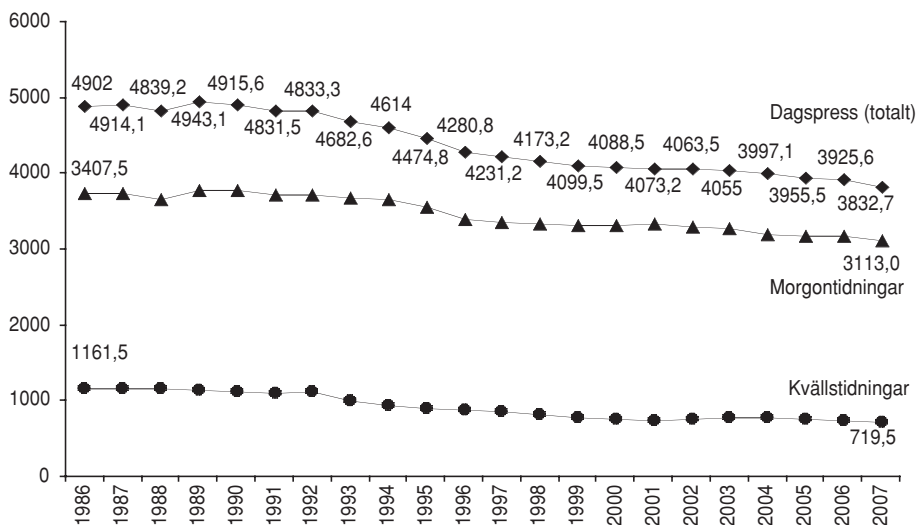
- Larsson, Larsåke (1998) *Nyheter i samspel. Studier i kommunjournalistik*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Mediebarometern 2007 (2008) Nordicom-Sverige: Göteborg.
- Nilsson, Åsa (2005) "Medieanvändningens generationer och livscyklar". Ur Carlsson, Ulla (red.) *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2004*. Medienotiser, nr 1, 2005. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa och Ronny Severinsson (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987-1999*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2004) "Viktigast i tidningen 1979-2003." Ur Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 34.
- Weibull, Lennart (2007) *Hushållsprenumeration och morgontidningsläsning 1986-2006*. PM nr 67. Göteborg: Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Westlund, Oscar (2008) *Flerkanalspubliceringens konsekvenser: ett trendbrott i användningen av kvällspressen*. PM nr 70. Göteborg: Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

SVENSK DAGSTIDNINGSLÄSNING 1986-2007

MATHIAS A. FÄRDIGH

Att kurvan som visar utvecklingen för den svenska dagspressens samlade upplaga fortsätter svagt nedåt även för 2007 är förmodligen inte den nyhet som skakar om den svenska mediebranschens grundvalar allra mest. Tvärtom följer även årets upplagesiffror den trend som varit alltjämt rådande sedan slutet av 1980-talet (figur 1).

Figur 1 Dagspressens upplaga 1986-2007 (tusen ex)

Källa: TS-statistik

Från att i början av 1990-talet ha legat på uppemot 5 miljoner, fortsätter den totala upplagenivån att sjunka och befinner sig numera på 3,8 miljoner exemplar för år 2007. Det är en nedgång på över en femtedel på mindre än två decennier. Den uppgång som vi kunde se för kvällspressen i början av 2000-talet har planats ut och vid 2007 års mätning hamnar den samlade kvällsupplagan på ca 720 000 exemplar, vilket är lägre än någonsin under krisåren på 1990-talet. Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att sjunkande dagspressupplagor, per definition inte nödvändigtvis behöver vara detsamma som att läsandet av svenska dagstidningar minskar.

Dels har gratistidningarna till viss del kompenaserat nedgången i upplaga för dagspressen (Hadenius, Weibull och Wadbring 2008), dels har dagstidningarnas nätversioner fått ökad spridning. Det vi ser är närmast en omgruppering i det svenska dagspresslandskapet, där de betalade tidningarna visserligen fortfarande utgör den dominerande delen, men där andra typer av dagstidningar spelar en allt större roll.

Syftet med detta kapitel är att i ett sådant perspektiv belysa utvecklingen av den svenska dagstidningsläsningen. Fokus ligger huvudsakligen på hur läsningen av de betalade papperstidningarna har utvecklats. I kapitlets senare del görs emellertid ett försök att inkludera dagstidningarna på nätet i syfte att studera samspelet mellan papperstidnings- och nättidningsläsning. Inledningsvis tas situationen på den svenska mediemarknaden upp.

Ett förändrat medielandskap

På många sätt var 1990-talet en viktig brytpunkt när det gäller de svenska papperstidningarnas upplaga. År 1989 hade branschen noterat mycket höga siffror och det fanns förhoppningar om att till och med nå fem miljoner exemplar per utgivningsdag. Kort därefter kom bankkrisen som start på en långvarig lågkonjunktur då upplagorna började vända nedåt och dagspressen förlorade många av sina läsare, inte minst i ekonomiskt utsatta grupper (Lithner 2000). Mot slutet av 1990-talet och i inledningen av det nya århundradet kunde man visserligen se en förändring till det positiva, men under de första åren på 2000-talet vände riktningen återigen nedåt för betaltidningarna.

Den långsiktiga nedgången kan förstås mot bakgrund av de socioekonomiska förändringar som skedde i det svenska samhället under 1990-talet, men även mot bakgrund av förändringar i den svenska mediestrukturen som skett historiskt, pågår i nuläget och som vi fortfarande inte tillfullo sett resultatet av. Samtidigt har samhället genomgått stora förändringar. En ökad inflyttning till storstäderna, betydligt fler som väljer att utbilda sig och bedriva studier på högre nivå, förändrad arbetsmarknad och att allt fler väljer att bilda familj senare i livet har betydelse för svenskarnas vanor generellt, men även för medieanvändandet specifikt (Ahrne, Roman och Franzén 2003; Wadbring 2005; Andersson 2007).

Det svenska mediasystemet expanderar och har sedan slutet av 1980-talet utvecklats till att bli alltmer differentierat. Möjligheterna till nyhetskonsumtion i olika medier har ökat och ökar kontinuerligt. En utveckling där traditionella medier i regel anpassar sig till konkurrensen med nya och där nya medier antingen fungerar som ett komplement eller ersätter de gamla (Hadenius och Weibull 2003; Wadbring 2003; Bergström 2005). Radioutbudet utökades i början av 1990-talet med privat lokalradio. Etableringen och expansionen av gratistidningsmarknaden i storstäderna med gratistidningar som *Metro* och *City* under mitten av 1990-talet, samt lokala gratistidningar där till exempel *Extra Östergötland* och *Xtra* har blivit en del

av dagstidningsläsandets vardag. Tidningar som i stort sett liknar traditionell dagspress innehållsmässigt, men som inte kostar något att ta del av för läsaren. Flerkanalspubliceringen av den mer traditionella dagspressen via Internet och i mobiltelefoner har på senare år också ökat kraftigt, även om till exempel utvecklingen för dagstidningspubliceringen på nätet inte gått lika fort som man förväntat sig från början (Hedman 2005; Hedman 1998).¹ Satsningarna på tidningarnas nätversioner varierar mycket mellan olika tidningsföretag och skiljer sig dels mellan vad man lägger ut på nätet, dels vilken utsträckning nättidningarna utnyttjar papperstidningens redan producerade material samt huruvida materialet och tjänsterna bara finns tillgängliga på nätet. Genom flerkanalspubliceringen strävar papperstidningarna efter att vidga läsekretsen och att motverka och kompensera för ett minskande läsande, i första hand bland unga.

Alla dessa förändringar tillsammans med att det traditionella public service-utbudet utökats – i och med digitaliseringen av TV – har inneburit och innebär förändrade förutsättningar för läsarnas medievanor, spridningen av dagspressen, för mediemarknaden som helhet och inte minst, stor betydelse för läsandet av dagstidningar (Nilsson 2005; Bergström och Weibull 2008; Westlund 2008).

Det svenska dagstidningsläsandet

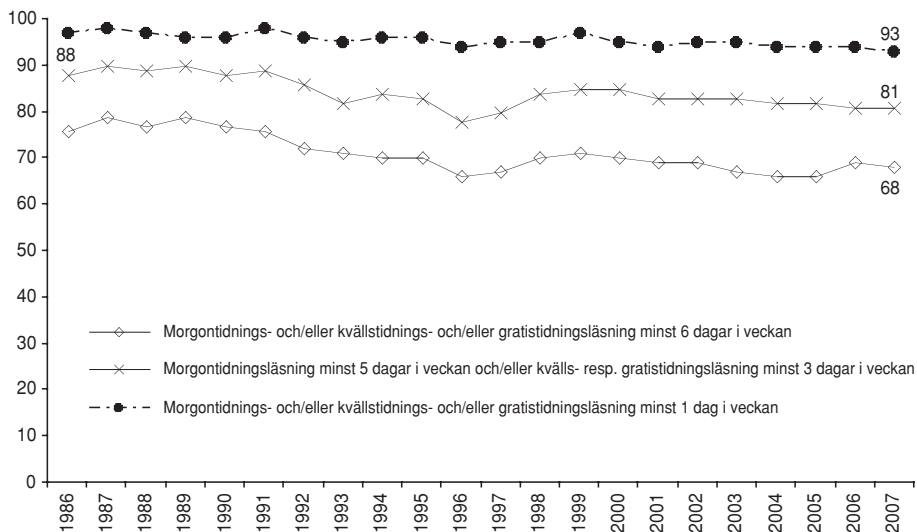
Trots minskande upplagor spelar läsandet av dagstidningar fortfarande en stor och viktig roll för svenskarna och deras medieanvändande. Sett utifrån ett internationellt perspektiv är svenskarna fortfarande ett av världens mest tidningsläsande befolkning. Likväl kan man konstatera att Sverige tillsammans med Finland, Norge och Japan fortfarande befinner sig i toppen, både beträffande dagstidningsspridning och andel läsare i relation till antalet invånare (World Press Trends 2007).² På det hela taget läser nästan samtliga svenskar en dagstidning, åtminstone någon gång i veckan och morgontidningen är fortfarande den ledande nyhetskällan för genomsnittssvensken (se Mathias A. Färdigh och Josefine Sternviks kapitel i denna volym). Dagspressen har alltså i stort sett behållit sin räckvidd men samtidigt kan man se att *regelbundenheten* i svenskarnas läsvanor har försvagats (figur 2).

På en övergripande nivå för dagstidningsläsningen i stort har det inte hänt några större förändringar från föregående år. Bland de personer som uppger sig läsa dagstidningar minst en dag i veckan har andelen sjunkit med en procentenhet (93 procent). Andelen regelbundna dagstidningsläsare, det vill säga de som uppger att de läser en kvällstidning minst tre dagar i veckan och morgontidning minst fem dagar i veckan, är oförändrad och befinner sig på samma nivå år 2007 som den var 2006.³ För de personer som läser en dagstidning minst sex dagar i veckan kan det konstateras att den uppgång som var aktuell vid 2006 års mätning har stannat av och istället gått tillbaka en procentenhet (68 procent).

Visserligen är andelen personer som regelbundet läser en dagstidning på papper betydligt lägre idag än vad den var i slutet av 1980-talet, men det skall samtidigt

noteras att den fortfarande befinner högre än för de lägsta noteringarna som gjordes under mitten av 1990-talet.

Figur 2 Den svenska befolkningens dagstidningsläsning 1986-2007 (procent)

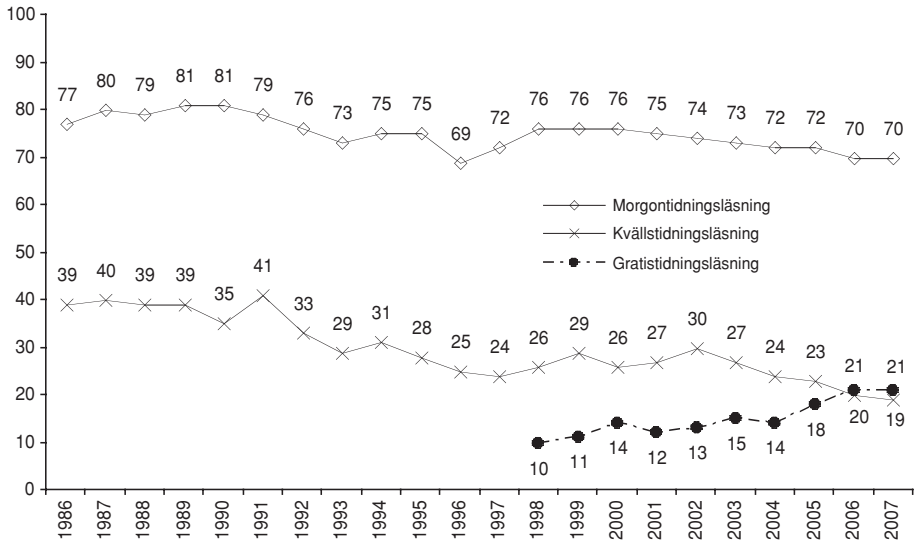

Kommentar: Urvalet år 1986-1991 utgjordes av svenska medborgare i åldrarna 15-75 år. År 1992-1999 av åldrarna 15-80 år, och för perioden 2000-2007 av åldrarna 15-85 år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Det som ligger bakom det sjunkande dagstidningsläsandet är framförallt en nedgång i den regelbundna läsningen av kvällstidningar. Kvällspressen led de största förlusterna under 1990-talet och har, trots upplageuppgångar under början av 2000-talet, aldrig lyckats ta sig tillbaka till nivån den befann sig på i slutet av 1980-talet. Den regelbundna läsningen fortsätter istället att minska. Andelen regelbundna läsare av morgontidningar befinner sig fortfarande på den lägsta nivån sen 1996 och det finns inte mycket som talar för någon närliggande dramatisk förändring (figur 3).

Vid 2006 års mätning visade det sig för första gången att det var något fler svenskar som regelbundet läser gratistidningar än kvällstidningar, något som även gäller för 2007 (21 respektive 19 procent).⁴ Det är samtidigt viktigt att poängtera att resultaten avser regelbunden läsning av morgon-, kvälls- och gratistidningar i *pappersformat*. Att det framförallt är i läsningen av kvällstidningar som förändringar i och med nättidningarnas inträde på mediemarknaden märks tydligast (Westlund 2008). Relationen mellan tidningsläsningen på papper och tidningsläsning på nätet kommer att undersökas mer specifikt i ett senare avsnitt.

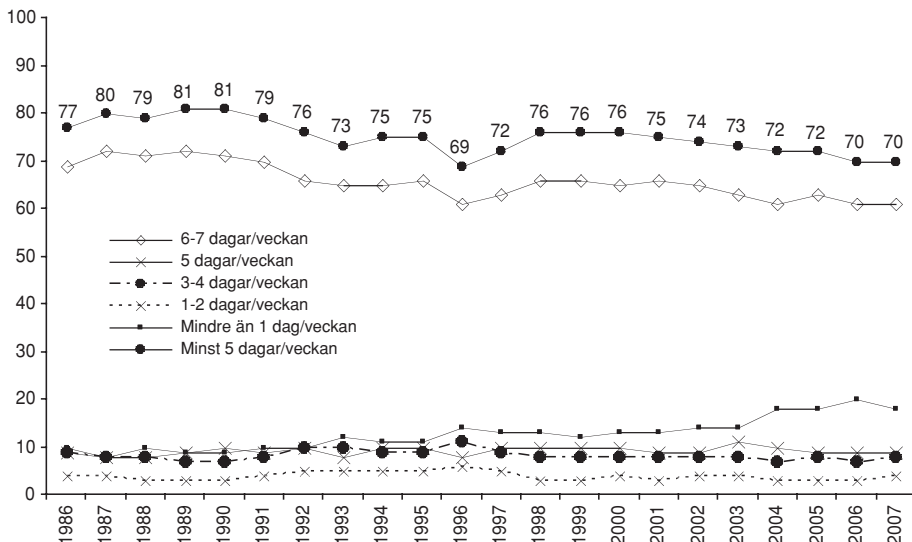
Figur 3 Regelbunden läsning av morgon-, kvälls- respektive gratistidningar 1986-2007 (procent)

Kommentar: Regelbunden läsning för morgontidningar avser läsning minst 5 dagar per vecka samt för kvälls- och gratistidningar läsning minst 3 dagar per vecka. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning (år 2007 rör det sig om 245 personer, eller 2,3 procent av den totala morgontidningsläsningen).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Morgonpress

Sverige, tillsammans med sina nordiska grannländer, har traditionellt sett haft en förhållandevis stark morgonpress. Under 1990-talet bidrog bland annat samhälls-ekonomiska omvälvningar till att morgontidningarnas ställning försvagades. Men vid tiden för millennieskiftet var återigen den svenska regelbundna morgontidningsläsningen i stort sett tillbaka på den nivå som var aktuell mot slutet av 1980-talet. Vanan hos svenskarna att regelbundet läsa en morgontidning är fortfarande förhållandevis både stark och stabil, även om det samtidigt finns en bestående långsamt neråtgående trend. Den reducerade läsningen beror dock inte på att svenskarna helt upphört med att läsa morgontidningar, utan på samma orsak som för dagstidningsläsningen generellt, att de som regelbundet läser en morgontidning på papper läser den allt mer sällan (figur 4).

Figur 4 Regelbundenhet i morgontidningsläsning 1986-2007 (procent)

Kommentar: Se kommentarer till figur 3.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Sju tiondelar av befolkningen mellan 15-85 år uppger att de regelbundet läser en morgontidning, och drygt sex av tio läser den dessutom minst sex dagar i veckan. Även om förändringarna från föregående år är relativt små så kan vi fortfarande se en långsamt neråtgående trend. Vid 2007 års mätning är det tydligt att andelen som i praktiken befinner sig utanför tidningsmarknaden och inte ens läser eller tittar i en dagstidning någon gång i veckan har stabiliserat sig på en femtedel av allmänheten; för tjugo år sedan var samma siffra bara var hälften så stor.

Avgränsar vi de i befolkningen som uppger att de regelbundet läser en morgontidning och istället tittar på morgontidningsläsning i olika samhällsgrupper ser vi att nedgången i stort sett ser likadan ut i de flesta grupper. Det är bara bland grupperna 65-85 år, lågutbildade, arbetare och ensamstående som det regelbundna läsandet ökat från föregående år, om än marginellt (tabell 1).

De lågfrekventa läsarna, utgörs i första hand av resurssvaga grupper som unga vuxna, personer med låg- och medelhög utbildning, arbetare och ensamstående. De högfrekventa läsarna utgörs till stor del av människor från resursstarka grupper som äldre, högutbildade, tjänstemän och akademiker samt gifta och sammanboende. Uppdelningen mellan låg- och högfrekventa morgontidningsläsare har varit aktuell så länge som mätningarna har genomförts. Äldre, gifta och sammanboende har till exempel alltid läst tidningen i högre utsträckning än yngre och ensamstående.

Tabell 1 Regelbunden morgontidningsläsning i olika grupper 1986-2007 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Diff*
Totalt	77	80	79	81	81	79	76	73	75	75	69	72	76	76	76	75	74	73	72	72	70	70	11
Kön																							
Man	78	81	80	81	80	80	77	73	73	76	71	74	75	77	75	74	73	73	72	71	69	69	12
Kvinna	76	78	79	80	82	78	75	73	77	74	68	71	76	76	77	76	75	74	71	72	71	70	10
Ålder																							
15-29 år	68	70	66	67	69	66	62	60	59	59	53	59	60	62	60	59	56	53	50	49	46	41	26
30-49 år	80	81	83	84	83	81	77	73	75	75	68	71	74	75	73	73	70	71	68	68	65	67	17
50-64 år	84	87	87	86	87	85	85	84	85	87	80	80	85	84	84	84	84	83	82	80	82	81	5
65-85 år	81	84	83	89	84	83	80	79	83	82	79	81	85	84	86	84	84	86	83	87	82	85	4
Utbildning																							
Låg	75	-	78	79	79	80	75	74	75	74	71	72	75	77	76	77	74	77	75	76	68	72	7
Medel	80	-	79	83	84	72	75	70	72	72	68	71	71	73	72	70	70	69	69	67	67	67	16
Hög	85	-	87	85	83	89	79	77	81	81	71	75	83	81	80	79	79	83	77	77	80	76	9
Subjektiv klass																							
Arbetare	73	75	74	76	79	73	69	68	68	71	64	65	69	70	70	69	68	68	66	65	61	63	13
Jordbrukare	79	84	82	89	80	83	87	72	86	80	69	79	85	88	80	72	75	77	76	79	82	77	10
Tjänsteman	83	83	83	85	86	83	81	80	83	81	78	79	83	82	82	82	81	79	77	79	78	77	8
Högre tjänstem.	91	90	91	87	95	90	89	84	85	86	82	84	83	82	82	82	83	84	80	81	82	80	7
Egen företagare	76	83	81	87	81	81	81	78	74	76	73	77	79	81	78	80	75	75	79	71	71	71	16
Civilstånd																							
Ensamstående	-	-	-	-	-	-	-	63	63	67	61	65	64	67	67	65	62	62	60	59	55	57	12
Gift/sambo	-	-	-	-	-	-	-	78	81	79	74	76	81	81	80	80	79	79	76	78	75	76	7

Kommentar: Resultaten avser läsning av morgontidning minst 5 dagar per vecka. * Differensen anger skillnaden mellan 1989 som var högsta noteringen för dagspressens samlade upplaga och 2007 års mätning. För gruppen ensamstående/gift/sambo visar differensen skillnaden mellan det högsta och lägsta värdet under perioden 1993-2007.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

De lågfrekventa läsarna är en ekonomiskt betydligt svagare grupp, vilket också ökar sannolikheten för att de tvingas välja bort morgontidningsprenumerationen i högre utsträckning än de mer ekonomiskt starka högfrekventa läsarna. När de lågfrekventa läsarna skall bestämma sig för ett billigare alternativ till morgontidningen på papper har samtidigt valmöjligheterna ökat kraftigt under bara ett fåtal år. Den ekonomiska situationen bland de lågfrekventa läsarna tillsammans med vanan att traditionsenligt läsa en morgontidning, trots ekonomisk situation, bland äldre högfrekventa läsare är betydelsefulla faktorer för att förklara skillnaden mellan de olika grupperna.

Morgontidningsläsningen hos resurssvaga respektive resursstarka samhällsgrupper skiljer sig kraftigt åt även vid 2007 års mätningar. De största förändringarna återfinns bland unga och lågutbildade, medan förändringarna bland äldre och högutbildade

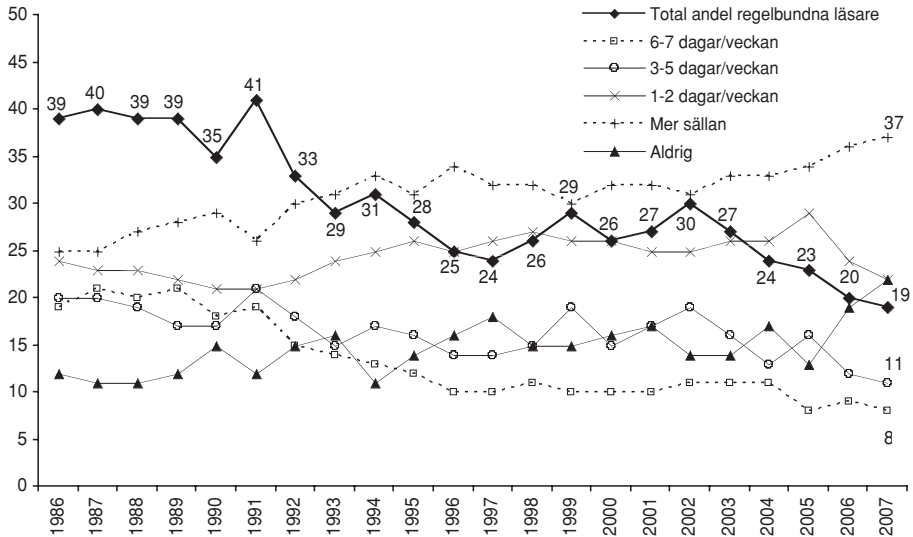
är relativt små. Den totala regelbundna morgontidningsläsningen ligger kvar på nivån för föregående års SOM-undersökning. Men för åldersgruppen 15-29 år fortsätter trenden neråt. Även i årets undersökning slår – andelen regelbundna läsare i befolkningsgruppen unga vuxna – bottennoteringen från föregående år och har sedan slutet av 1980-talet minskat med 29 procentenheter (från 70 till 41 procent).⁵ Inom åldersgruppen 65-85 år ligger den regelbundna morgontidningsläsningen på en stabil nivå, fyra procentenheter under toppnoteringen vid 1987 års undersökning (85 procent). En annan intressant förändring återfinns bland låg- respektive högutbildade, där skillnaderna utjämnats ytterligare. Den regelbundna morgontidningsläsningen ökar bland befolkningen med låg utbildning respektive minskar i gruppen högutbildade (72 respektive 76 procent).

En förklaring till sjunkande siffror för regelbundna morgontidningsläsare bland unga vuxna och stabila nivåer bland de äldre åldersgrupperna är att ett ökat medieutbud – genom bland annat publicering av papperstidningar på Internet – leder till nya medievänor. Vilka märks tydligast bland de yngre läsarna och kan bero på att unga inte har lika väletablerade medie- och nyhetsvanor som de äldre och mer rutinerade läsarna.

Kvällspress

I tidigare avsnitt kunde vi se att det som ligger bakom ett minskande dagstidningsläsande på generell nivå framförallt är att den regelbundna läsningen av kvällstidningar går ned. Under kvällstidningarnas glansår 1992 uppgav nästan varannan svensk att de regelbundet läste en kvällstidning, det vill säga minst tre dagar i veckan (41 procent). År 2007 har andelen halverats (19 procent). Nedgången märks också tydligt i den minskade kvällstidningsupplaga som går att se mellan åren 1992-2001 och det faktum att den är mindre vid 2007 års mätningar än någonsin tidigare. En annan tendens är att andelen som anger att de aldrig läser kvällstidningar fortsätter att öka (se figur 5).

Det faktum att nivån för den regelbundna läsningen av kvällstidningar på papper fortsätter att minska, och att de som angivit att de läser en kvällstidning mer sällan har ökat med mer än 10 procentenheter de senaste tjugo åren, är en tydlig indikation på att utvecklingen för den regelbundna och sporadiska kvällstidningsläsningen – och som också var fallet med läsningen av morgontidningar – hänger ihop, även om det inte kan förklara utvecklingen tillfullo.

Figur 5 Regelbundenhet i kvällstidningsläsning 1986-2007 (procent)

Kommentar: Regelbunden läsning för kvällstidningar avser läsning minst 3 dagar per vecka.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Det är framförallt gifta eller sammanboende män inom gruppen arbetare eller företagare och personer med lägre utbildning som regelbundet läser kvällstidningar. Det är också inom dessa samhällsgrupper som det regelbundna läsandet i stort sett halverats. I mitten av 1980-talet återfinns en klar övervikt regelbundna läsare bland män, egenföretagare och i åldersgruppen 15-29 år. 1987 angav nästan hälften av männen, egenföretagarna och 15-29 åringarna att de regelbundet läste en kvällstidning, vid 2007 års mätningar är istället denna siffra halverats till en femtedel.⁶

Det finns ingen generell förklaring till varför just dessa grupper upphört eller trappat ner på läsandet av kvällstidningar i större utsträckning än andra. Tänkbara förklaringar är att tidningsinnehållet förändrats, vilket medfört att man förlorat de traditionella läsarna. En annan trolig förklaring, som berörts tidigare, är läsarnas möjligheter att, via kvällstidningarnas hemsidor på Internet, ta del av tidningsinnehållet utan att behöva betala för det.

Förlusten av kvällstidningsläsare återfinns hos samtliga kvällstidningar, även om den tar sig olika uttryck beroende på vilka tidsperioder och vilken tidning som undersöks. Trenden för det totala regelbundna kvällstidningsläsandet är att det minskar och numera befinner sig på en rekordlåg nivå. 2007 uppmättes den lägsta andelen regelbundna läsare sedan mätperioden startade i mitten av 1980-talet. En femtedel (19 procent) av den svenska befolkningen tar del av en kvällstidning minst tre dagar per vecka, att jämföra med nästan hälften (41 procent) i början av 1990-talet.

Tabell 2 Regelbunden kvällstidningsläsning i olika grupper 1986-2007 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Diff*
Totalt	39	40	39	39	35	41	33	29	31	28	25	24	26	29	26	27	30	27	24	23	20	19	20
Kön																							
Man	45	44	42	42	37	45	36	31	34	31	28	27	30	31	29	29	35	29	26	25	22	21	21
Kvinna	33	37	36	35	33	36	30	26	28	26	22	21	22	27	23	24	26	25	23	20	19	17	18
Ålder																							
15-29 år	44	47	46	42	38	48	38	29	34	31	25	24	25	32	30	31	36	29	26	21	18	14	28
30-49 år	40	39	43	41	35	41	34	32	34	30	28	27	25	30	27	28	30	25	23	20	20	17	24
50-64 år	38	44	33	37	36	39	33	29	28	32	25	24	27	31	27	27	31	31	27	27	23	24	13
65-85 år	27	28	23	28	29	30	23	20	25	18	18	17	23	21	19	20	23	22	22	23	20	20	8
Utbildning																							
Låg	41	-	41	43	40	43	39	30	36	32	27	29	31	34	29	30	32	26	29	29	27	28	15
Medel	42	-	38	39	36	46	33	32	31	31	29	23	27	30	29	30	36	31	26	24	22	20	19
Hög	23	-	32	25	21	29	22	19	22	19	19	14	15	19	19	19	22	18	12	11	10	9	16
Subjektiv klass																							
Arbetare	45	46	46	45	41	44	38	35	38	34	29	31	33	37	32	34	36	32	30	28	27	25	20
Jordbrukare	16	21	16	9	16	29	19	11	7	11	9	12	8	15	16	17	14	15	13	19	14	14	5
Tjänsteman	39	41	38	38	34	42	29	27	30	28	23	18	22	27	24	22	28	24	19	19	17	17	21
Högre tjänstem.	19	25	27	25	17	29	18	11	18	12	14	16	16	16	16	16	18	19	15	12	10	10	15
Egen företagare	43	43	39	44	38	40	36	33	32	28	29	28	28	29	31	30	32	33	29	24	24	17	27
Civilstånd																							
Ensamstående	-	-	-	-	-	-	-	27	32	29	24	24	25	30	27	26	29	27	22	22	19	16	16
Gift/sambo	-	-	-	-	-	-	-	30	31	28	25	24	26	29	26	27	31	27	25	23	21	20	11

Kommentar: Resultaten avser läsning av kvällstidning minst 3 dagar per vecka. * Differensen anger skillnaden mellan 1989 som var högsta noteringen för dagspressens samlade upplaga och 2007 års mätning. För gruppen ensamstående/gift/sambo visar differensen skillnaden mellan det högsta och lägsta värdet under perioden 1993-2007.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen för respektive år.

Det är svårt att skilja ut någon enskild förklaring till varför den regelbundna kvällstidningsläsningen på papper fortsätter att sjunka. Genom sin lösnummerförsäljning påverkas kvällstidningarna snabbare av olika trender än tidning som bygger på prenumeration, t ex konjunktursvängningar och enskilda händelser. Men med tanke på den starka konjunkturen de senaste åren kan detta inte ha haft någon påverkan här. Mycket talar istället för att nedgången orsakas av publicering av tidningar på Internet (Westlund 2008).

Dagstidningar på papper och nät

På senare år har dagstidningarnas nätversioner betraktats som ett sätt att kompensera för fallande upplagor på papperstidningarna. Det har särskilt gällt att befästa

dagstidningens varumärke bland de yngre genom att ha en hög närvaro på nätet (Hadenius, Weibull och Wadbring, 2008). Frågan är då vad publiceringen på nätet egentligen innebär. När nätversionen nya grupper av läsare – eller är de i sig en förklaring till nedgången i läsningen av papperstidningar? Skiljer sig i dessa avseenden morgon- och kvällspress åt? Och hur skall man se på dagstidningars Internet-publicering – som konkurrent eller komplement?

I det följande skall några av dessa frågor försöka besvaras på grundval av en systematisk jämförelse mellan läsning av pappers- och närtidningar. Genom att lyfta in svenskarnas regelbundna läsning av dagstidningarnas nätversioner i analysen, får vi dessutom en tydligare återspeglning av hur det regelbundna dagstidningläsandet verkligen ser ut idag, oavsett teknisk form.

Vad vi vid en första jämförelse av den regelbundna morgontidningsläsningen – minst fem dagar per vecka – på papper och nät ser är att papperstidningen är det helt dominerande. Av de 70 procent som läser en morgontidning minst fem dagar i veckan tar det helt överväldigande flertalet (64 procent) del av tidningen endast på papper, medan 6 procent läser både pappers- och nätutgåvor. Andelen som regelbundet läser endast nätutgåvor är bara 3 procent (tabell 3). Mycket talar för att förklaringen ligger i den stabila vanan att läsa morgontidningen just på morgonen (Mediebarometern 2007, 2008). Trots att morgontidningar på nätet funnit i mer än ett decennium är det svårt att utveckla en motsvarande digitalt baserad läsvana.

När sambandet mellan regelbunden pappers- och närtidningsläsning undersöks i olika samhällsgrupper är det först och främst två saker som blir särskilt tydliga. Den första är det faktum att uppdelningen mellan låg- och högfrekventa morgontidningsläsare kvarstår. Det är fortfarande så att de lågfrekventa läsarna i första hand utgörs av resurssvaga grupper som unga vuxna, låg- och medelhög utbildning, arbetare och ensamstående och de högfrekventa läsarna av äldre, högutbildade, tjänstemän, akademiker och, gifta och sammanboende. Den andra är att den regelbundna läsningen av morgontidningar till största del sker i pappersform.

Ett annat intressant resultat är hur uppdelningen mellan regelbunden läsning på papper och nät tar sig uttryck i de olika grupperna. Det är bland de äldre som de trognaste läsarna av papperstidningen återfinns och det är först och främst högutbildade och högre tjänstemän som läser tidningen både på papper och på nätet, även om läsandet till största delen sker i pappersform. Mer än hälften av personerna i åldern 15-29 år läser varken morgontidningar på papper eller via Internet, jämfört med åldersgruppen 50-85 år där motsvarande andel är en femtedel. Skillnaderna mellan de äldre och yngre morgontidningsläsarna beror förmodligen på att de äldre är betydligt trognare papperstidningsläsare, samtidigt som de yngre har en svag tendens till att endast läsa tidningarnas nätversion i något större utsträckning än andra åldersgrupper.

Tabell 3 Regelbunden morgontidningsläsning på papper och/eller på Internet i olika samhällsgrupper 2007 (procent)

Läser morgontidningen	endast på papper	endast på Internet	både på papper och Internet	varken på papper eller Internet	Totalt	på papper och/eller Internet	Diff*
Totalt	64	3	6	27	100	72	+2
Kön							
Man	62	4	7	27	100	71	+2
Kvinna	65	3	5	27	100	72	+2
Ålder							
15-29 år	37	7	4	52	100	44	+3
30-49 år	58	5	7	30	100	69	+2
50-64 år	74	2	7	17	100	82	+1
65-85 år	82	1	3	15	100	86	+1
Utbildning							
Låg	69	1	3	27	100	73	+1
Medel	63	3	4	30	100	69	+2
Hög	63	5	13	19	100	79	+3
Subjektiv klass							
Arbetare	60	2	3	35	100	64	+1
Jordbrukare	73	2	4	21	100	79	+1
Tjänsteman	71	3	6	20	100	80	+2
Högre tjänstem.	68	4	12	16	100	82	+2
Egen företagare	63	4	8	25	100	73	+2
Civilstånd							
Ensamstående	52	4	5	39	100	60	+3
Gift/sambo	70	3	6	21	100	78	+2

Kommentar: Resultaten avser läsning av morgontidning på papper respektive på Internet minst 5 dagar per vecka. Kolumnen 'på papper och/eller på Internet' visar andelen regelbundna morgontidningsläsare totalt för både papper och Internet, dvs. samtliga kombinationer av läsande för papper och Internet. * Differensen anger skillnaden mellan regelbunden morgontidningsläsning på papper för 2007 (se tabell 1) och den sammanlagda regelbundna morgontidningsläsningen för papper och/eller Internet.

Källa: 2007 års Riks-SOM-undersökning.

Resultaten för samtliga kombinationer av det regelbundna läsandet – både på papper och på nätet – tyder på att endast en liten del av den minskande morgontidningsläsningen beror på läsarnas förändrade distributionsformer, främst bland unga vuxna och tjänstemän. För den sammantagna morgontidningsläsningen innebär flerkansalpubliceringen av morgontidningarna på Internet en ökad räckvidd på ungefär 2 procentenheter. Således blir svaret på frågan om hur vi skall uppfatta morgontidningarnas nätversioner att de ändå skall ses som ett komplement till pappersversionen, även om ett väldigt litet sådant.

För den regelbundna läsningen av kvällstidningar – minst tre dagar per vecka – på papper och nätet är mönstret ett helt annat än det är för morgonpressen (tabell 4). Här är det fler som enbart använder nätet (21 procent) än som endast använder papper (13 procent). Vi kan också utläsa att var tredje läsare på papper också läser på nätet – medan bara var femte av dem som läser på nätet också läser på papper (tabell 3). På kvällstidningsmarknaden ger nätutgåvorna ett tillskott på en dryg tredjedel – från 19 till 30 procent läsare minst tre dagar i veckan.

Tabell 4 Regelbunden kvällstidningsläsning på papper och/eller på Internet i olika samhällsgrupper 2007 (procent)

Läser morgontidningen	endast på papper	endast på Internet	både på papper och Internet	varken på papper eller Internet	Totalt	på papper och/eller Internet	Diff*
Totalt	13	21	6	60	100	30	+11
Kön							
Man	15	25	6	54	100	33	+12
Kvinna	12	20	5	63	100	26	+9
Ålder							
15-29 år	7	28	7	58	100	30	+16
30-49 år	11	32	6	51	100	32	+15
50-64 år	18	17	6	59	100	32	+8
65-85 år	18	7	2	73	100	23	+3
Utbildning							
Låg	24	11	4	61	100	33	+5
Medel	12	25	5	58	100	31	+11
Hög	5	28	4	63	100	24	+15
Subjektiv klass							
Arbetare	20	18	5	57	100	34	+9
Jordbrukare	12	14	2	72	100	21	+7
Tjänsteman	12	24	5	59	100	28	+11
Högre tjänstem.	6	29	4	61	100	24	+14
Egen företagare	13	22	4	61	100	27	+10
Civilstånd							
Ensamstående	12	21	4	63	100	27	+11
Gift/sambo	14	23	6	57	100	31	+11

Kommentar: Resultaten avser läsning av kvällstidning på papper respektive på Internet minst 3 dagar per vecka. Kolumnen 'på papper och/eller på Internet' visar andelen regelbundna kvällstidningsläsare totalt för både papper och Internet, dvs. samtliga kombinationer av läsande för papper och Internet. * Differensen anger skillnaden mellan regelbunden kvällstidningsläsning på papper för 2007 (se tabell 2) och den sammanlagda regelbundna kvällstidningsläsningen för papper och/eller Internet.

Källa: 2007 års Riks-SOM-undersökning.

Det är tydligt att det regelbundna läsandet av kvällstidningar generellt sett sker på nätet. Det är först och främst bland yngre och medelålders, medel- och högutbildade, samt bland tjänstemän och företagare som läsandet av kvällstidningarnas nätversioner är absolut störst. Det är bara bland personer med låg utbildning och i åldersgruppen 65-85 år som läsandet av kvällstidningar i pappersform är högre än läsandet på Internet, och då mer än dubbelt så hög (24 respektive 11 procent och 18 respektive 7 procent).

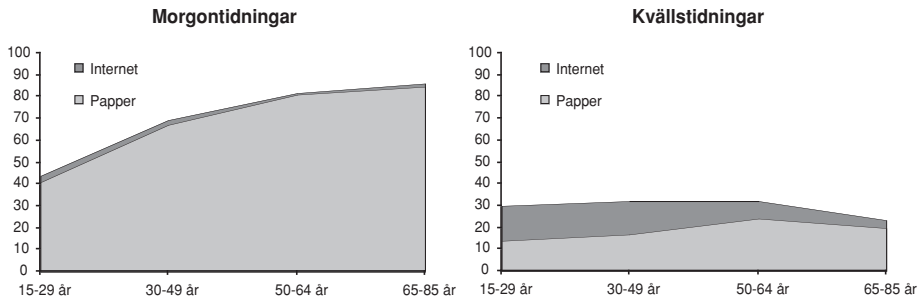
För kvällstidningarna blir resultaten för samtliga kombinationer av det regelbundna läsandet, både på papper och på nätet, mycket tydligare än vad som var fallet för morgontidningarna. Även för kvällstidningarna visar det sig att det minskande regelbundna läsandet beror på förändrade distributionsformer, men skillnaderna är betydligt större. Det är i stort sett dubbelt så hög andel av männen, medel- och högutbildade, företagare och ensamstående som endast läser kvällstidningen på Internet. Bland unga vuxna, personer med hög utbildning, samt bland högre tjänstemän är andelen istället sex gånger så hög som för kvällstidningar på papper.

För kvällstidningarna utgör deras nätversioner ett viktigt komplement till papperstidningarna. Tillskottet från nättidningsläsningen får ett starkt genomslag, om än i något varierad grad, för kvällstidningsläsningen totalt och i samtliga samhällsgrupper. I och med att flerkanalspubliceringen på Internet ger kvällspressen så kraftigt ökad räckvidd kan det snart diskuteras vad som egentligen är huvudprodukten. Detta gäller särskilt för grupper som unga, högutbildade och högre tjänstemän där tillskottet är ännu större – bland de unga till och med mer nät än papper.

Jämför vi förhållandet pappers- och nättidningsläsning mellan morgon- och kvällstidningar ser vi att nättidningsläsning fyller funktionen som ett komplement till regelbunden läsning av pappersversionerna. Samtidigt är det påtagligt att den positiva effekten från tidningsläsning på nätet för det totala tidningsläsandet varierar betydligt beroende på om man studerar regelbunden läsning av morgon- eller kvällstidningar (figur 6).

När samtliga variationer av regelbundet läsande av både pappers- och nättidningar förs in i analysen av regelbundet läsande av morgontidningar i olika åldersgrupper märks också en svag ökning av det totala regelbundna morgontidningsläsandet, om än ganska svagt (ca 1-3 procentenheter). För det regelbundna kvällstidningsläsandet sker däremot nästan en fördubbling av det totala regelbundna läsandet i åldersgrupperna 15-29 och 30-49 år (+16 respektive +15 procentenheter), samtidigt som ökningen avtar i takt med stigande ålder.

Figur 6 Tillskott av regelbunden tidningsläsning på Internet till regelbunden tidningsläsning på papper i olika åldersgrupper (procent)

Kommentar: Figuren visar andel regelbundna tidningsläsare på papper och hur andelen totala regelbundna läsare ökar vid komplettering med regelbundna tidningsläsare på papper och/eller på Internet.

Källa: 2007 års Riks-SOM-undersökning

Nättidningar, ett viktigt komplement till ett minskande läsande av papperstidningar

2007 års SOM-undersökning visar att den negativa trenden med ett minskande regelbundet dagstidningsläsande fortsätter. Minskningen av det regelbundna läsaandet av dagstidningar kan förstås utifrån flera faktorer. Det långsiktiga neråtgåendet är en följd av förändringar inom ett flertal områden. Där utvecklingen inom den svenska mediestrukturen inneburit förändrade förutsättningar för läsarnas medievanor och för läsaandet av dagstidningar generellt. Det är också i förklaringsfaktorer som utvecklingen inom den svenska mediestrukturen och i flerkanalspubliceringen som de faktiska förklaringarna till ett minskande tidningsläsande står att finna – svenska folket har inte slutat läsa dagstidningar, de har bytt distributionsform från papper till nätet.

Således kan minskningen av det regelbundna dagstidningsläsaandet bäst förstås utifrån ett minskat morgon- och kvällstidningsläsande av *papperstidningar*, samtidigt som läsaandet av *nättidningar* ökar. På samma gång är det tydligt att det tillskott som läsaandet av nättidningar utgör för det totala tidningsläsaandet varierar beroende på vilken typ av dagstidningar vi studerar. För morgontidningarna är ökningen relativt liten medan den för kvällstidningsbranschen istället innebär att man är tillbaka till ett regelbundet kvällstidningsläsande motsvarande nivåerna i början av 1990-talet.

Det är tydligt att stabiliteten i medborgarnas tidningsläsningssvanor håller på att luckras upp. Det är fortfarande bland grupperna högutbildade, pensionärer och medelålders som de trognaste läsarna av papperstidningar återfinns. Samtidigt som läsvanorna även bland dessa grupper kommer omvandlas alltmer. Förändrade vanor

och behov hos medborgarna leder till förändrade läsvanor i framtiden. Andelen prenumeranter och regelbundna läsare av tidningar i pappersform kommer med all sannolikhet, jämfört med dagens situation, att minska ytterligare (Wadbring och Weibull, 2005). Dagstidningarnas publicering på nätet fungerar som ett viktigt komplement till medborgarnas minskande läsande av papperstidningar, men är samtidigt inte helt oproblematiskt.

Förändrade läsvanor, ny teknik och med den, tidningsläsarnas möjligheter att snabbt förflytta sig mellan olika nättidningar och webbplatser innebär att konkurrens från olika aktörer ökar. Nyhetstjänster från andra tidningsföretag och nyhetsmedier konkurrerar med både papperstidningen och nättidningen om såväl innehåll som annonsörer. Samtidigt som kampen om tidningsläsarnas tid och uppmärksamhet innebär svårigheter att generera lönsamhet runt de tjänster som tidningarna erbjuder sina läsare på nätet. Finansieringen av dagstidningarnas nätpublicering är således en ödesfråga som påverkar både pappers- och nättidningarnas framtid om än i varierande utsträckning beroende på om man ser till morgon- eller kvällstidningar. Med sviktande prenumerationsbenägenhet, förändrade läsvanor och attityder till papperstidningen hos läsarna ökar också utmaningen för tidningarnas nätupplagor, morgon- och kvällstidningarna måste till att börja med få utdelning på satsat kapital och ekonomisk lönsamhet i de tjänster man levererar till läsarna på Internet.

Noter

- ¹ För många tidningar visade det sig vara betydligt svårare att, både tekniskt och ekonomiskt, ta fram en bra produkt än vad man hade räknat med från början (se bl a Hedman 2005).
- ² Sverige hade år 2006 ca 466 exemplar per 1000 vuxna svenskar i jämförelse med Finland, Norge och Japan som vid samma tidpunkt hade ca 515, 601 respektive 630 exemplar per 1000 invånare. Dagstidningsspridningen samma år låg på 84 procent av hushållen för Sverige jämfört med 82 procent för Finland, 83 procent för Norge och 92 procent för Japan.
- ³ Kriteriet för att räknas som en regelbunden tidningsläsare är något lägre för kvällstidningsläsning än för morgontidningsläsning och har använts i samtliga SOM-undersökningar (se Wadbring och Weibull 1996).
- ⁴ Ett resultat av att det regelbundna läsandet av kvällstidningar minskat ytterligare och inte att läsandet av gratistidningar har ökat.
- ⁵ Intressant att notera är också att 2007 års mätningar slår tidigare bottennoteringar för regelbunden morgontidningsläsning i sju av de sexton kategorier som ingår i de samhällsgrupper som undersöks.

- ⁶ Det är även här intressant att notera att 2007 års mätningar slår tidigare bottennoteringar för regelbunden kvällstidningsläsning i så många som tolv av de sexton kategorier som ingår i de samhällsgrupper som undersöks.

Referenser

- Ahrne, Göran, Christine Roman och Mats Franzén (2003) *Det sociala landskapet – en sociologisk beskrivning av Sverige från 50-tal till 90-tal*. Göteborg: Korpen.
- Andersson, Ulrika (2007) *Fokus på unga vuxna – Sociala förändringar och växande medieutbud skapar nya medievanor bland unga*. Arbetsrapport nr. 46. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu – Nyhetsanvändning på Internet 1998 till 2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika och Lennart Weibull (2008) ”Papper och webb – två sidor av samma mynt?” I Nilsson, Lennart och Sanna Johansson, *Flernivådemokratin och regionerna – Västsverige 2006*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Carlsson, Ulla och Ulrika Facht (2008) *Mediebarometern 2007 – Statistik och analys*. Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig och Lennart Weibull (2005) *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Hadenius, Stig, Lennart Weibull och Ingela Wadbring (2008) *Massmedier. Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Nionde omarbetade upplagan. Stockholm: Ekerlidsförlag.
- Hedman, Lowe (1998) ”Dagspress och facktidningar på Internet”. I Hedman, Lowe (red.) *Pressen på Internet*, Working Paper Series 1. Uppsala: Institutionen för informationsvetenskap, Medier och kommunikation, Uppsala universitet.
- Hedman, Lowe (2005) ”Nätnyheter med gamla och nya aktörer”. I Hvitfelt, Håkan och Gunnar Nygren (red.) *På väg mot mediavärlden 2020. Journalistik, teknik, marknad*. Lund: Studentlitteratur.
- Lithner, Anders (2000) ”Alla läser tidningen. Nästan”. I Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (red.) *Tryckt*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Mediebarometern 2007* (2008) Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Nilsson, Åsa (2005) ”Tidningsläsandets åldrar och generationer”. I Bergström, Annika, Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.
- TS-statistik 2007* (2007).

- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden. Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela (2005) "Strukturer och kulturer". I Bergström, Annika, Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (1996) "Räckvidd och läsvana 1986-1995. En nivåjämförelse mellan två tidningsläsningsmått". I Carlsson, Ulla (red.) *Rapport från 1996 års Mediebarometerseminarium*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela, Lennart Weibull (2005) Dagstidningen i ett femtioårsperspektiv. I Bergström, Annika, Ingela Wadbring och Lennart Weibull (red) *Nypressat*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Westlund, Oscar (2008) *Flerkanalspubliceringens konsekvenser: Ett trendbrott i användningen av kvällspress*. PM nr. 70. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.
- World Press Trends 2007*. (2007), Paris: World Association of Newspapers/Zenith Optimedia.

MORGONPRESSENS INNEHÅLL – VAD ÄR LÄST OCH VAD ÄR VIKTIGT 2007?

JAN STRID

Många hävdar att vi lever i en tid av snabba förändringar. Det kanske vi i någon mening alltid gjort, men under slutet av 1900-talet och början av 2000-talet skedde många förändringar när det gällde tidningarna. Morgonpressens som 1989 hade en samlad upplaga på nästan fem miljoner exemplar tappade fram till början av 2000-talet nästan var femte exemplar. Tidningarna mötte nedgången med bland annat ett minskat format och antalet morgontidningar som utkom i tabloidformat ökade från tre stycken 1970 till nästan samtliga år 2000 (Sternvik, 2008). Antalet tidningsdelar blev fler – från en till två eller tre och bilagornas andel ökade. Vi fick också gratistidningar som var mera av ”riktiga” tidningar än annonsblad.

Också morgontidningarnas innehåll kom att förändras. En ökad sortering av innehållet är ett generellt drag i 1990-talets form och innehållsförändringar. Mer och mer av det redaktionella materialet presenteras under särskilda vinjetter. Denna vinjettering har lett till att ämnen som tidigare var allmänna nu har fått egna vinjetter. (Nilsson & Severinsson, 2002). På ämnesnivå förefaller det dock inte ha skett lika stora förändringar. Här finns snarare intrycket en betydande stabilitet, med en innehållsprofil 1999 som i hög grad liknar det som fanns 1987. (Hadenius, 2002). Inget talar för att det skulle ha skett någon förändring härvidlag efter 1999.

Ytterligen aspekt är viktig. På senare tid har vi sett en nedgång på tidningsmarknaden på så sätt att andelen med prenumeration i hushållet har minskat (se Jonas Olssons m fl artikel i denna volym). År 1988 prenumererade 81 procent av hushållen i Sverige mot 70 procent år 2006. Den regelbundna läsningen av morgontidningar har under samma period minskat från 79 procent bland svenskar mellan 15 och 75 procent till 70 procent 2006. Men nedgången i läsningen uppvägs nästan helt av läsningen av gratistidningar vilket innebär att vi knappast kan säga att vi har en nedgång i läsning av tidningar. Däremot har vi en nedgång i betalningen vilket märks såväl på prenumeration som på köp av kvällstidningar vilka också minskat under perioden.

Att det skett förändringar på struktursidan står klart medan det inte är lika tydligt om innehållet förändrats. Antagandet är snarast att innehållet står ämnesmässigt stabilt, alltså tar upp de för morgontidningen traditionella innehållstyperna.

Syftet med föreliggande artikel är att belysa morgonpressens innehåll i ett läsarperspektiv. Den fråga som vi fortsättningsvis har i fokus är hur läsarnas förväntningar på tidningsinnehållet ändrats över tid och hur förväntningarna förhåller sig

till läsintresset. Det är ett rimligt antagande att våra förväntningar på tidningsinnehållet har ett starkt samband med våra dagliga vanor. De senare är i sin tur i hög grad kopplade till vår sociala situation, både livssituation och social position. Även om vi lever i ett föränderligt samhälle på många sätt är det inte säkert att våra vanor är så förändrade, åtminstone inte de vanor som ändå är kopplade till tidningarna. Ett exempel på detta är att 66 procent av morgontidningsläsarna mellan 15 och 75 år läste morgontidningen före klockan 12 på morgonen 1979 vilket 64 procent också gjorde 2007 liksom att lästiden 1979 var 32 minuter och 2007 var 29 minuter.

Med denna utgångspunkt kan vi anta att vanan att läsa tidning inte nämnvärt förändrats. Men frågan gäller nu om vi läser samma innehåll som tidigare samt om likheten också gäller bedömningen av själva innehållet i tidningsläsningen.

Det lästa innehållet

I sin avhandling *Tidningsläsning i Sverige från 1983* lanserade Lennart Weibull den så kallade lästrappan. Bilden av trappan utgick från vad läsare prioriterade i sin vandring genom morgontidningen. Det grundläggande, det som de allra flesta läste, var lokala nyheter, olyckor och brott, Radio och tv-material samt inrikesnyheter. Det var trappans första steg och sedan gick olika grupper vidare på sina olika vägar genom tidningen (Weibull, 1983).

Om vi jämför med data om läsningen av en svensk morgontidning mer än 25 år senare visar tabell 1 från 2007 samma mönster. I tabellen visas andelen som uppger sig ha läst åtminstone ganska mycket av respektive innehållskategori. Det som nästan alla läser det mesta av är lokala nyheter, olyckor och brott, inrikesnyheter samt radio- och tv-material i nämnd ordning. Vi kan också se att samma ämnen varit grunden i svenskarnas morgontidningsläsning under dessa 25 år (om än i något fall i annan ordning även om vi inte mätt samtliga år).

Om vi studerar den regelbundna läsningen för de olika innehållskategorierna från 1981 fram till idag ser vi att enstaka procentandelar kan växla något mellan åren utan något entydigt mönster. Däremot finns det ett ämne som förändras systematiskt, nämligen nöjesartiklar. Den regelbundna läsningen av nöje ökar från år 2000 till 2007 med nästan tio procentenheter. Det slående är emellertid att rangordningen över de olika ämnena är nästan identisk för hela kvartssektlet. Om vi ser till de ämnen som vi mätt de olika åren och jämför med samma ämnen är rangordningskoefficienten 0,94 mellan 1981 och 2007 samt 0,95 mellan 2003 och 2007. (Måttet är Spearmans rangordningskoefficient vilken går från +1 identisk rangordning till -1 den motsatta rangordningen).

Ett annat resultat som stödjer tanken på stabilitet är att den genomsnittliga andelen per ämneskategori (över samma ämnen) är 2000 49 procent, 2003 50 procent och 2007 51 procent. Den lilla ökningen kan troligtvis förklaras med att andelen läsare blivit något färre och det sannolikt är mindre intresserade läsare som läser mindre

regelbundet. Men resultatet tyder inte på att vi när vi läser vår morgontidning skulle koncentrera oss på färre ämnen (fragmentering). Detta stöds också av det faktum att det är fem ämnen som ökat 2000 till 2007 och endast ett som minskat.

Tabell 1 *Andel som läser allt/nästan allt samt ganska mycket av respektive innehåll (procent av dem som läst en morgontidning minst en gång per vecka)*

	1981	1986	1995	2000	2003	2007
Lokala nyheter	81	85	89	84	85	84
Olyckor och brott	-	-	71	65	69	69
Radio och TV-material	67	58	67	53	58	59
Utrikesnyheter	57	57	67	57	56	59
Familjenyheter	56	-	54	52	53	54
Insändare	56	-	52	47	48	49
Lokala affärsannonser	56	-	-	44	42	41
Nöjesartiklar	-	-	-	42	44	51
Debattartiklar	-	-	-	39	42	35
Sport	55	43	43	40	41	44
Riksdag och regering	-	-	-	33	36	-
Ledare och kommentar	38	-	40	35	34	42
Ekonomi	31	-	-	38	35	40
Kultur	-	24	32	31	29	36
Inrikesnyheter						61
Privata småannonser						28
Antal svarande	671	1451	1552	1573	1544	1424

Kommentar: Då uppgift saknas i tabellen har denna innehållskategori inte funnits med som svarsalternativ detta år.

Källa: Data från 1981 är hämtade från Weibull (1983), data från övriga år kommer från den nationella SOM-undersökningen (1986, 1995, 2000, 2003 och 2007).

När det gäller lästrappans fyra grundläggande innehållstyper är dessa de mest lästa både bland kvinnor och bland män – även om familjenyheter slår sig in på tredje plats hos kvinnorna. Detta är också situationen över hela perioden. Men för att ytterligare belysa stabiliteten har även skillnaden i läsningen mellan kvinnor och män undersökts från 2000 och framåt (med skalvärdena läser allt/nästan allt samt ganska mycket). Det visar sig då att för de åtta ämnen där läsningen skiljer sig med mer än fem procentenheter (kultur, insändare, familjenyheter, lokala affärsannonser radio och tv-material samt nöjesartiklar till kvinnornas fördel samt ekonomi och sport till männens) är skillnaden lika stor under perioden 2000 till 2007. Om vi tar sport som exempel så är skillnaden år 2000 31 procentenheter, 2004 30 procentenheter och 2007 29 procentenheter. Eller om vi tar lokala affärsannonser så

är skillnaden år 2000 10 procentenheter, 2004 9 procentenheter och 2007 11 procentenheter.

När det gäller skillnaden mellan olika åldrar kan vi först konstatera att lästrappans ämnen finns med bland de fem mest lästa ämnena men nöjesartiklar slår sig in bland personer under 40 år och byts därefter mot familjenyheter.

Tabell 2 Andel som läst respektive ämnen med allt/nästan allt samt ganska mycket 2007 (procent av dem som läst en morgontidning minst en gång per vecka)

	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69
Ledare	9	16	20	25	32	47
Lokala nyheter	43	58	70	76	79	83
Kultur	16	22	22	27	30	36
Insändare	23	29	35	39	47	58
Ekonomi	5	15	25	28	39	39
Riksdag o regering	5	18	23	30	34	40
Utrikes	33	43	45	66	58	52
Sport	35	31	38	32	38	36
Familjenyheter	23	27	35	47	49	58
Lokala affärsannonser	15	30	38	38	42	45
Radio- och TV-material	44	45	51	48	47	54
Nöjesartiklar	54	53	47	39	34	28
Olyckor och brott	49	58	56	63	60	65
Debattartiklar	10	22	28	38	40	50

Vi kan också se att av de fjorton innehållstyper som ingår i analysen ökar läsningen med ålder för tio, medan tre varken ökar eller minskar. Endast ett ämne (nöjesartiklar) har fler läsare bland de yngre än bland de äldre. Den genomsnittliga andelen läsare per ämne är för de yngsta 24 procent och för de äldsta 54 procent. Delvis förklaras detta av att den stora skillnaden när det gäller den tid som ägnas åt morgontidningsläsning bland yngsta (15-24 år) med 17 minuter i jämförelse med de äldsta (65-75 år) 44 minuter (Mediebarometern 2007, 2008).

Också sambandet mellan ålder och läsning är stabilt över åren. En analys efter rangordning 2000 och 2007 för samma åldersgrupp visar på en hög överensstämmelse (Spearman's rho ligger runt 0.90 för varje grupp).

Slutsatsen måste bli att stabiliteten i människors läsvanor är anmärkningsvärd både i fråga om helheten och inom grupper. Förklaringen ligger med all sannolikhet i människors förhållandevis stabila livsmönster i kombination med att också morgonpressens innehåll i ganska liten utsträckning förändras och anpassas efter läsarnas intressen. Den enda egentliga ändringen är den ökade läsningen av nöjesmaterial, vilken motsvaras av en ökning av sådant innehåll i morgonpressen.

Vilket är det viktiga innehållet?

Hittills har vi sett vad människor läser i sina morgontidningar, alltså det uppgivna beteendet. I det följande skall vi koncentrera oss på människors attityd till innehållet och undersöka vad de anser vara viktigt innehåll. Frågan som ställts handlar om hur viktigt allmänheten anser att det är att lokala dagstidningar innehåller olika typer av innehåll. Det hör till bilden att det som uppfattas som viktigt innehåll inte nödvändigtvis är sådant material som läses mest, även om det givetvis finns en stor överensstämmelse mellan vad läsarna anser vara viktigt och vad de säger att de läser. Visst material kan jag mycket väl anse vara viktigt men jag läser det inte alltid exempelvis på grund av tidsbrist eller att materialet är svårläst e dyl. Det kan också finnas ett visst mått av prestige i att anse att t ex kulturmaterial viktigt även om jag inte läser det så ofta. Det är intressant att notera att ”tyngre” material som t ex politik, kultur och ekonomi får högre värden då frågan gäller hur viktigt materialet är jämfört med om frågan gäller vad jag läser. Motsatsen gäller för ”lättare” material som serier, familjenyheter och nöje (jfr Strid 1978 och 1990; Weibull 1983).

Viktigheten undersöktes genom att svarspersonerna fick ta ställning till viktigheten på en sjugradig skala där 7 står för ”mycket viktigt” och 1 för mycket oviktigt”. Varje skalsteg har en benämning, t ex ganska viktigt (6) något viktigt (5), och mit-talternativet 4 är rubricerat ”varken viktigt eller oviktigt”. De speciella innehållstyper som allmänheten fått ta ställning till har varierat under åren men det finns en grupp av 14 stycken ämnen som varit desamma över åren. Detta kan naturligtvis anses verka i en konserverande riktning på så sätt att vi gynnar stabilitet men som inledningsvis påpekades visar innehållsstudier att de kategorier som tidningarna innehöll för 25 år sedan också är de som förekommer idag. Däremot varierar mängden innehåll för olika kategorier vilket i så fall borde förändra människors uppfattning om vad som är viktigt och minska stabiliteten. Men detta får bli en del av tolkningen av resultaten.

Eftersom skalan är sjugradig kan man välja att använda fördelningen över hela skalan vid jämförelser, att utgå från extremvärdet ”mycket viktigt” eller att redovisa medelvärden. I det följande har jag använt olika sätt liksom jag jämför med olika år. Avsikten är inte att jag vill förvilla utan orsaken är att det krävs olika mått för olika redovisningar. Slutsatserna påverkas inte heller av detta beroende på att vi rör oss med en ordinalskala över de olika ämnena och rangordningen blir oftast densamma oavsett mått.

Det är ofta lätt att få svar på frågor om vad som är viktigt tidningsinnehåll, men det kan samtidigt vara problematiskt att tolka vad som egentligen menas med att ett visst innehåll är viktigt. Om jag t ex anser att inrikesmaterialet är viktigt kan tre olika tolkningar vara rimliga: (1) att inrikesmaterialet är viktigt; (2) att inrikesmaterialet i tidningen är viktigt samt att (3) dagstidningen är viktig och inrikesmaterialet därför är viktigt. Förmodligen finns alla tre faktorerna med när läsarna tar ställning till vad som är viktigt i tidningen. Detta måste vägas in i tolkningen av resultaten.

Den totala viktigheten

En fullständig översikt över svarens procentuella fördelning finns i tabell 1. Denna omfattar samtliga svarspersoner, alltså även dem som inte läser någon dagstidning regelbundet. Tabellen skall ses som ett basmaterial på grundval av vilket olika typer av analyser utförs.

Tabell 3 Den totala fördelningen på viktighetsbedömningen 2007 (procent)

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Något viktigt	Varken eller	Något oviktigt	ganska oviktigt	Mycket oviktigt	Ej svar	Summa procent
Sport	18	25	16	9	7	9	10	6	100
Familjenyheter	16	28	21	13	6	6	3	6	100
Insändare	15	30	24	12	5	4	2	7	100
Lokala nyheter	48	30	10	3	1	1	2	5	100
Inrikesnyheter	38	34	12	4	2	1	2	7	100
Ekonomi	19	31	21	11	5	3	3	6	100
Riksdag o reg	21	28	22	11	4	4	3	6	100
Olyckor/brott	18	33	26	9	4	3	2	6	100
Ledare o kom	14	26	23	15	5	5	3	7	100
Utrikesnyheter	28	31	19	7	3	3	2	6	100
Kultur	15	26	24	14	6	5	3	6	100
Nöje	12	29	27	12	6	4	2	7	100
Debatt	14	24	24	16	6	5	3	7	100
Radio TV	19	31	22	11	4	4	3	6	100
Lokala affärsannonser	12	24	25	16	6	6	4	6	100
Bostadsannons	12	24	23	15	6	7	6	6	100
Nöjesannonser	12	25	26	14	6	6	4	6	100
Privata småannonser	9	20	25	20	8	7	5	6	100

Det viktigaste innehållet i morgontidningen är i allmänhetens ögon nyheter och ju närmare oss geografiskt nyheten kommer desto viktigare är den. Iakttagelsen är dock i sig ingen nyhet, utan formaliserades av medieforskaren Henk Prakke redan på 1960-talet (Hadenius och Weibull, 2005). Ytterligare en faktor som vi skulle kunna lägga till är problemupplevelse. Ekonomi samt olyckor och brott torde vara problem som kommer högt på viktighetslistan. I botten ligger annonsinnehållet men på nästan samma nivå som opinionsmaterialet med undantag för det som kulturellt ligger närmare allmänheten, insändarna. Med tanke på det stora utrymmet som sporten har i de flesta tidningar är det möjligen något förvånande att den anses mindre viktig än t ex det utrymmesmässigt långt mindre framträdande familjenyhetsinnehållet.

Huvudintrycket av bastabellen är dock den relativt stora viktigheten som tillskrivs samtliga innehållstyper. Om vi utgår från procenttalen i tabell 1 kan vi konstatera att

den genomsnittliga procentandelen för extremvärdet ”mycket viktigt” är 19 procent och för det andra extremvärdet ”mycket oviktigt” endast 3 procent. På ett generellt plan kan vi uttrycka det så att allmänheten önskar att den lokala morgontidningen skall ha ett brett utbud. Med andra ord stöder det slutsatsen i fråga om det lästa innehållet, nämligen att vi inte blivit mer fragmentariska vare sig i beteendet eller i attityden till morgontidningens innehållsutbud. Om vi dessutom jämför med undersökningen 2003 så har den genomsnittliga procentandelen mycket viktigt stigit med tre procentenheter och den mycket oviktiga sjunkit med en procentenhet.

Det mest intressanta är kanske inte de olika innehållskategoriernas viktighet i förhållande till varann utan mera hur förhållandet ser ut över tid. När vi undersökte allmänhetens viktighetsbedömningar första gången 1979 fick allmänheten ta ställning till 37 olika ämnen jämfört med de 17 ämnen vi har idag. Eftersom vi antar att människor jämför ämnena med varandra i en rangordning torde inte den inbördes ordningen bli annorlunda om dessa 17 ämnen jämförs med varann eller med 20 ämnen till. Så om vi endast jämför dessa 17 ämnen med samma ämnen tidigare får vi tabell 3.

Om vi då ser till helheten kan vi konstatera att genomsnittet 2007 ligger på samma nivå som genomsnittet 1979 (5,17) vilket också med tanke på att mycket viktigt hade ökat från 2003, inte skulle kunna förklara att prenumeration har gått ner och att läsningen minskat något. Tidningen har inte blivit mindre viktigt.

Tabell 4 Jämförelse över innehållskategoriernas medelvärden 1979 och 2003

Innehållskategori	Medelvärde 1979	Medelvärde 2007	Differens
Sport	4,83	4,71	-0,12
Familjenyheter	4,93	5,05	+0,12
Insändare	5,06	5,16	+0,10
Lokala nyheter	–	6,18	–
Inrikesnyheter	6,05	6,00	-0,05
Ekonomi	5,08	5,27	+0,19
Riksdag och regering	5,44	5,27	-0,17
Olyckor och brott	5,16	5,37	+0,21
Ledare och kommentarer	4,99	5,00	+0,01
Utrikesnyheter	5,51	5,60	+0,09
Kultur	4,60	5,00	+0,40
Nöje	5,10	5,08	-0,02
Debatt	4,81	4,94	+0,13
Om Radio och tv-program	5,90	5,29	-0,61
Lokala affärsannonser	5,31	4,88	-0,43
Bostadsannonser	4,87	4,76	-0,11
Nöjesannonser	–	4,87	–
Privata småannonser	–	4,56	–

Kommentar: – betyder att ämnet inte mättes detta år

Utav de ämnen som går att jämföra har åtta stycken ökat i viktighet medan sju har minskat. De som framför allt har ökat i viktighet är kultur, ekonomi samt olyckor och brott medan de som minskat mest är Radio och Tv-program, Lokala affärsannonser samt Riksdag och regering. Samtidigt måste vi säga att likheten är mycket stor (Spearman's rho =0,75).

Viktigheten i olika grupper

Vi såg tidigare två faktorer hos läsarna som uppvisade klara skillnader när det gällde läsningen av olika typer av innehåll nämligen kön och ålder. Det kan därför vara intressant att studera samma grupps inställning till innehållet i form av hur viktigt innehållet är. Låt oss först se skillnaden mellan män och kvinnor.

Tabell 5 Medeltal för varje innehållskategori uppdelat på kvinnor och män. 2007 (medelvärden)

Innehållskategori	Män	Kvinnor
Sport	5,08	4,37
Familjenyheter	4,74	5,33
Insändare	4,95	5,36
Lokala nyheter	6,07	6,28
Inrikesnyheter	5,82	6,16
Ekonomi	5,30	5,25
Riksdag och regering	5,18	5,36
Olyckor och brott	5,24	5,50
Ledare och kommentar	4,87	5,13
Utrikesnyheter	5,46	5,72
Kultur	4,69	5,30
Nöje	4,83	5,30
Debatt	4,76	5,10
Radio och TV	5,08	5,49
Lokala affärsannonser	4,69	5,05
Bostadsannonser	4,51	4,99
Nöjesannonser	4,64	5,07
Privata småannonser	4,40	4,71

Kommentar: Medelvärden på en skala mellan 1 och 7

Vi kan först konstatera att kvinnor anser att alla ämnen är viktigare än vad män anser med två undantag nämligen sport och ekonomi och det genomsnittliga medeltalet är 5,30 för kvinnor och 5,02 för män. I enlighet med tidigare skulle då kvinnor anse att tidningen är viktigare än vad män anser. De fem viktigaste för kvinnorna är lokala nyheter, inrikesnyheter, utrikesnyheter, olyckor och brott samt

radio och tv. För männens del är de fem viktigaste innehållstyperna lokala nyheter, inrikesnyheter, utrikesnyheter, ekonomi samt olyckor och brott. Enda skillnaden bland de fem viktigaste är att män prioriterar ekonomi och kvinnor Radio och tv.

Om man undantar de manliga ämnena sport och ekonomi och de kvinnliga familjenyheter och kultur så är likheten nästan total. Även medräknat dessa fyra ämnen är likheten stor ($\rho = 0,73$).

Om vi i likhet med läsningen jämför viktigheten 2007 med viktigheten 2003 för män och kvinnor så finner vi en mycket stor likhet. För kvinnor är den 0.85 mätt med Rho och för män 0,80. Den genomsnittliga andelen som anser innehållet mycket eller ganska viktigt är 2003 för kvinnor 53 och för män 46. Samma för år 2007 är för kvinnor 50 och för män 42. Viktigheten minskar men den minskar lika för män och kvinnor. Stabiliteten i skillnaden mellan män och kvinnor som vi märkte gällande läsningen är densamma när vi tittar på hur viktigt man anser innehållet vara.

När det gäller tidningsinnehåll har det varit vanligare att diskutera vilket innehåll som passar olika åldrar än vad kvinnor respektive män föredrar. Tidningarna försöker också att ha vad man kallar ungdomsmaterial för att få ungdomar att läsa morgontidningen med tanke på att de då mera sannolikt blir prenumeranter längre fram. Men om vi tolkar den genomsnittliga viktigheten för samtliga ämnen som morgontidningens viktighet, för vilken åldersgrupp är då tidningen viktigast?

Tabell 6 Olika åldrars medelvärde över de olika innehållskategorierna

Innehåll	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-75
Sport	4,56	4,53	4,64	4,81	4,79	4,79
Familjenytt	4,25	4,74	4,88	5,13	5,16	5,31
Insändare	4,91	5,24	5,06	5,18	5,14	5,24
Lokala nyheter	5,75	6,35	6,21	6,27	6,26	6,18
Inrikesnytt	5,55	6,22	6,14	6,02	6,06	5,99
Ekonomi	4,56	5,20	5,33	5,37	5,49	5,36
Riksdag o regering	4,60	5,38	5,35	5,34	5,31	5,32
Olyckor och brott	5,61	5,64	5,19	5,42	5,42	5,23
Ledare och kommentar	4,19	4,96	5,01	5,03	5,11	5,19
Utrikesnytt	5,16	5,80	5,80	5,63	5,61	5,56
Kultur	4,69	5,11	5,10	5,05	5,07	5,01
Nöje	5,25	5,27	5,28	5,32	5,07	4,86
Debatt	4,15	5,06	4,90	5,07	4,94	5,08
Radio och TV	4,99	5,27	5,16	5,37	5,31	5,36
Lokala affärsannonser	4,20	4,88	4,79	5,08	5,07	4,92
Bostadsannonser	4,73	5,28	4,89	4,90	4,84	4,47
Nöjesannonser	4,73	5,10	5,01	5,18	5,08	4,56
Privata småannonser	4,39	4,70	4,59	4,84	4,78	4,33

Den högsta genomsnittliga viktigheten återfinns hos 40-49-åringarna med 5,28 i medeltal och lägst är den inte oväntat för de yngsta med 4,79 i medeltal. Samma mönster hade vi också 2003. Om vi jämför rangordningarna ser vi att de yngsta skiljer sig kraftigt ($\rho = .36$ jämfört med de äldsta) men redan mellan 20 och 29 år är sambandet med de allra äldsta tydligt ($\rho = .67$) Och högre upp finns knappast några skillnader mellan åldrarna.

Men även de yngsta har lokala nyheter på första plats, olyckor och brott på andra och inrikesnyheter på tredje men därefter skiljer det sig mot de äldre genom att nöjesartiklar kommer så högt som på fjärde plats. Även annonserna kommer högre för de yngre medan familjenyheter kommer lägre.

Läsning och viktighet

Vi inledde med att säga att hur viktigt innehållet är inte betyder att läsningen följer samma mönster. Jag kan låta bli att läsa sådant som jag anser vara viktigt och läsa sådant som jag inte anser vara viktigt. De två förhållningssätten kan karakterisera en läsares relation till sin morgontidning. Här skall vi då jämföra läsningen Allt/nästan allt samt ganska mycket samt viktigheten mycket samt ganska viktigt.

Läsning

Lokala nyheter
Olyckor och brott
Inrikesnyheter
Radio och Tv-material
Utrikesnyheter
Familjenyheter
Nöjesartiklar
Insändare
Sport
Ledare och kommentar
Lokala affärsannonser
Ekonomi
Kultur
Debattartiklar
Privata småannonser

Viktighet

Lokala nyheter
Inrikesnyheter
Utrikesnyheter
Olyckor och brott
Radio och TV
Ekonomi
Insändare
Familjenyheter
Sport
Kultur
Nöjesartiklar
Ledare och kommentar
Debatt
Lokala affärsannonser
Privata småannonser

Vi kan se att lästrappans fem ämnen återkommer också när det gäller viktigheten, det är egentligen bara olyckor och brott som halkar ner två steg i viktighet och utrikesnyheter upp två steg. Men därefter skiljer det sig. Mer lästa än viktiga är familjenyheter, nöjesartiklar, ledare och kommentarer och lokala affärsannonser. Viktigare än lästa är ekonomi, insändare och kultur.

Att man läser det man anser viktigt är inte särskilt konstigt liksom att man hoppar över det man inte vara viktigt. Att man läser det som är oviktigt och att man inte läser det man anser viktigt är lite mer märkligt. Sannolikt beror det på tillgänglighet såväl i tid som i begriplighet. Material som är lättillgängligt och inte tar tid läser vi även om vi inte anser det viktigt t ex nöjesartiklar medan material som är mera svårtillgängligt, t ex språkligt, och tar längre tid hoppar vi över även om vi anser det vara viktigt material t ex ekonomi och kultur.

Ett kvartssekel av stabilitet

Det genomgående draget såväl när det gäller läsning av morgontidning som bedömning av innehållet är det stora stabiliteten över tid. Det finns skillnader mellan kvinnor och män samt mellan olika åldrar med skillnaderna är tämligen stabila över tid. Så när vi talar om förändringens tidevarv får vi nog precisera vad vi menar. Bara för att utbudet på olika sätt förändras betyder detta ju inte att vi som mottagare förändras. Tidningsläsning är i hög grad en produkt av våra vanor (Weibull, 1983). Barnen börjar skolan klockan 8.10 på morgonen på samma sätt som jag gjorde en gång. Därför går jag upp vid samma tid varje dag läser morgontidningen vid samma tid och på samma plats. Därtill läser jag samma sidor varje dag och hoppar över samma sidor varje dag.

Detta torde också innebära att vad vi läser och anser vara viktigt i tidningen följer med vår livssituation eller position i livet. Att läsa nöjesmaterialet och anse det vara viktigt är inte särskilt troligt för en äldre gentleman.

Det som följer vår livsposition har ofta med upplevd nytta att göra men tidningen har också ett symbolvärde Det kan t ex ge en känsla av gemenskap med lokalsamhället och den kan vara ett yttre tecken på anpassning till de beteendemönster som är rådande i ett område eller ett visst socialt skick. Att läsa en tidning är också synonymt med att delta i samhällslivet, framför allt genom att hålla sig informerad om vad som händer och sker och därmed bli bättre rusta att delta i samhällslivet. Denna medborgaranda har i olika samhällen visat sig hänga nära samman med läsningen av morgontidningen. (Jansson 1998).

Att det i samhället finns normer om vad som är viktigt och vad som är oviktigt också gällande själva innehållet i tidningen kan också spela in. Dessa normer kan appliceras på såväl tidningen som helhet som på olika innehållskategorier. De flesta vuxna i Sverige skulle säkert hålla med om att serier i en dagstidning inte är viktiga medan utrikesnyheter är viktiga. Normen är visserligen inte lika stark i olika grupper men den förefaller tämligen stabil över tid.

Referenser

- Hadenius, Stig (2002). *Dagens Nyheters historia. Tidningen och makten 1964-2000*. Stockholm. Bokförlaget DN.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (2005) *Massmedier*. Stockholm: Albert Bonniers förlag
- Nilsson, Åsa, Severinsson, Ronny med Wadbring, Ingela & Weibull, Lennart (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987-1999*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, Göteborg.
- Jansson, Andre (1998): Medieanvändningen som medborgerlig plikt? I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Opinionssamhället*. Göteborg. SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 20.
- Sternvik, Josefine (2008) *I krympt format*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (1978): *Tidningsläsning bland ungdom*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Göteborg.
- Strid, Jan (1995): Tidningsinnehållets viktighet I holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Mitt i nittioalet*. SOM-institutet. Göteborgs universitet. Göteborg.
- Strid, Jan (2005): Läst och viktigt. I Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red): *Nypressat*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983): *Tidningsläsning i Sverige*. Liber förlag. Stockholm.

PRESSANDE TIDER FÖR DEN PRENUMERERADE MORGONTIDNINGEN

ÅSA NILSSON, JONAS OHLSSON OCH JOSEFINE STERNVIK

Det svenska presssystemet är uppbyggt på hushållsprenumeration med hemdistribution. Redan i slutet av 1800-talet utvecklade de stora tidningarna system för att distribuera tidningen hem till läsarna (Weibull 1983:123; Hadenius och Weibull 1980). Strategin har ansetts vara en av de viktigaste förklaringarna till den starka svenska presstraditionen genom att den skapade en nära och långsiktig relation till läsarna. Även idag är huvuddelen av morgontidningsupplagan i Sverige hushållsprenumererad, vilket ur ett internationellt perspektiv är unikt. I det fåtal länder som har motsvarande pressstruktur, är – undantaget Finland och Norge med en tidningsmarknad liknande den svenska – prenumerationsnivån betydligt lägre (Weibull 2005).

Den höga andelen med hushållsprenumererad morgontidning har länge förklarat de stabila läsvanorna i Sverige. De senaste åren har dock morgontidningsläsningen tappat något av sin tidigare stabilitet (se Mathias Färdighs kapitel i denna volym), en utveckling som tydligt går igen i prenumerationsutvecklingen. Läsning och prenumerering emellertid inte helt jämförbara mått, då det förra är individrelaterat och det senare avser hushållet, där inte alla behöver vara morgontidningsläsare. Det går också att läsa en morgontidning regelbundet via tillgång på annat sätt; inte bara hushåll kan prenumerera utan också arbetsplatser, skolor etc. Härtill kommer det växande antalet gratisdistribuerade morgontidningar.

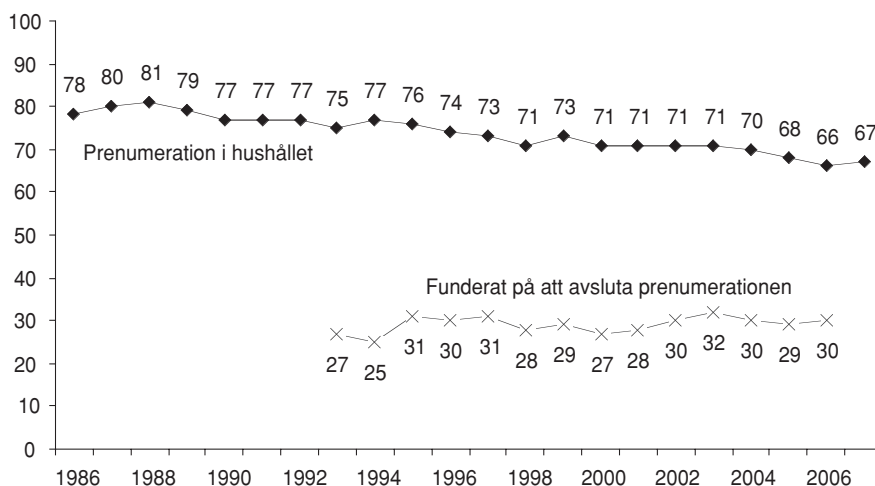
Med prenumerering i hushållet ökar sannolikheten för regelbunden läsning väsentligt – ett samband vars styrka varit mycket stabil genom åren (Weibull 2007). År 2007 läser 88 procent av dem som bor i ett prenumererande hushåll en lokal morgontidning minst 5 dagar i veckan, jämfört med mindre än 32 procent av dem utan tillgång till en prenumerering. Under de senaste två decennierna har dock intresset för den prenumererade morgontidningen minskat. Mot den bakgrund ställs i detta kapitel frågan vad som kan tänkas ligga bakom nedgången, framför allt genom att analysera i vilka grupper som prenumereringen försvagats mest.

Prenumerationsutveckling

Det vikande intresset för att hålla sig med en prenumererad morgontidning ska ses i relation till tillkomsten av nya och alltmer spridda alternativa distributionskanaler för dagstidningar och nyhetsmaterial i allmänhet – det vill säga framväxten av en starkt förändrad nyhetsmarknad. Men trots en med tiden alltmer konkurrensutsatt

position för den lokala morgonpressen har andelen boende i ett prenumererande hushåll länge varit mycket stabil. Under 1960-, 1970- och 1980-talen hade omkring 80 procent av befolkningen i Sverige en prenumeration (Weibull 1983). Sedan dess har emellertid andelen långsamt men successivt krympt, till en nivå som under senare år är den hittills lägsta i SOM-institutets mätningar.

Figur 1 Andelen boende med en morgontidningsprenumeration i hushållet respektive andel som funderat på att avsluta prenumerationen, 1986–2007 (procent)

Kommentar: Resultaten avser den svenska befolkningen. Åldersintervallet omfattar fr.o.m. undersökningen år 2000 15–85 år; 1992–1999 15–80 år; 1986–1991 15–75 år. Frågan om huruvida man funderat på att avsluta prenumerationen har ingått i 1993–2006 års undersökningar och lyder 'Har du funderat på att upphöra med den/någon av de morgontidningsprenumerationer du nu har, eller har detta diskuterats inom familjen under det senaste halvåret?'. Svartalternativen är 'Nej'; 'Ja, någon enstaka gång'; 'Ja, flera gånger'; 'Tveksam, vet ej'; 'Prenumererar ej på någon morgontidning'. Resultaten som redovisas i figuren avser de personer som minst 'någon enstaka gång' funderat på att upphöra sin prenumeration. Mindre avvikelser i förhållande till tidigare redovisningar beror på skillnader i analysmetod; nuvarande redovisning har gjorts i syfte att få full enhetlighet för hela perioden.

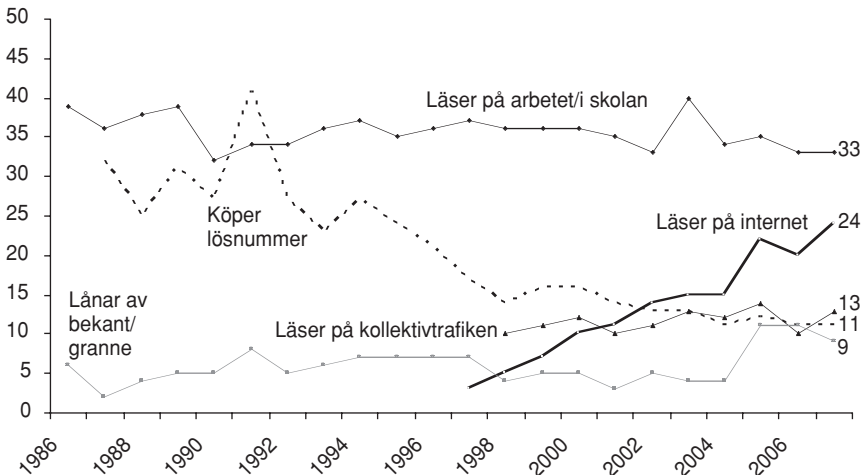
Prenumerationsnedgången följer, som tidigare sagts, den minskade läsnivån tämligen väl. Men det finns en viktig skiljelinje i utvecklingsmönstret: när de regelbundna tidningsläsarna återhämtade sig som grupp i slutet av 1990-talet efter lågkonjunkturen i början av decenniet, ägde motsvarande återhämtning inte rum ifråga om prenumerationen. Den vikande andelen regelbundna läsare innebar heller inte att allmänheten i gemen slutade läsa tidningen – den började bara läsa alltmer oregelbundet; andelen som tog del av en tidning minst en dag i veckan var

i princip oförändrad. Andelen i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet har legat stabilt kring 90 procent eller strax över. I slutet av 1990-talet kunde anas en nedgång, men inte mer än till strax under 90 procent (år 2000: 87 procent). Därefter har andelen dock minskat ytterligare, och uppmättes 2007 till 82 procent (jfr Andersson 2005).

Alternativ tidningstillgång

Bland de regelbundna läsare som saknar en morgontidningsprenumeration i hushållet läser omkring en tredjedel tidningen på arbetsplatsen eller i skolan, en andel som varit stabil sedan början av 1990-talet (figur 2). Tidigare var andelen högre, i början av decenniet så stor som cirka 55 procent (Reimer och Weibull 1985). Arbetsplatsläsningen har med andra ord inte ersatt eller påverkat hushållsprenumerationen. Det har dock läsningen på internet gjort (Bergström och Weibull 2008; Nilsson 2005), och i takt med att internetanvändningen i allmänhet ökat har även andelen icke-prenumeranter som hänvisar till tillgång till morgontidningen på internet vuxit väsentligt. Tvärtom har samtidigt lösnummerköp kommit att bli en allt mindre viktig alternativ distributionsväg. Detta kan tolkas som att de som förut valde att köpa morgontidningen i affären istället för att prenumerera nu väljer att ta del av den på nätet.

Figur 2 Tillgång till morgontidningen på annat sätt än genom prenumeration bland icke-prenumererande läsare, 1986–2007 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: 'Om du ändå läser en morgontidning, på vilket sätt har du då tillgång till den?'. Svartalternativet 'Läser på internet' ingår ingick fr.o.m. 1997; 'Köper lösnummer' fr.o.m. 1998.

Med tanke på internetalternativets starka utveckling kan det vara motiverat att vända på perspektivet. Det är visserligen tämligen få som (i en annan av enkätens frågor) uppgett att de regelbundet tar del av en morgontidning på internet (jämför med inledningskapitlet i denna volym). Knappt 9 procent läser en eller flera morgontidningar på nätet regelbundet, det vill säga minst fem dagar i veckan. Men om man ändå utgår från de som uppger sig vara regelbundna läsare av morgontidningar på internet är det nästan hälften (47 procent) som även har en prenumeration i hushållet. Andelen hos de mer oregelbundna nätläsarna, som läser högst en dag i veckan, är dock väsentligt högre, 74 procent. Det senare resultatet innebär till och med en något högre andel jämfört med dem som inte alls läser på nätet: 70 procent. Internetläsningens betydelse för prenumerationsbenägenheten varierar dock betydligt i olika grupper, till följd av att såväl internetanvändning som prenumerationsinnehav är starkt avhängigt ålder och andra individegenskaper, som exempelvis utbildning.

Prenumeration i olika grupper

För bara ett par decennier sedan fanns en morgontidningsprenumeration i åtta av tio svenska hushåll. Det förekom givetvis skillnader i prenumerationsbenägenhet mellan olika grupper, men skillnaderna var förhållandevis små. De två svaga punkterna var emellertid de yngsta (personer i 20-årsåldern) och hushåll med låg inkomst (Weibull 1983:126ff). Det fanns en viss övertäckning mellan dessa båda grupper så till vida att unga inte sällan har låg hushållsinkomst. Inkomstnivån hänger också direkt samman med hushållssammansättningen, där ensamhushållen är avsevärt mindre prenumerationsbenägna än delade hushåll.

Skillnader i prenumerationsbenägenhet mellan olika grupper av individer är således inte någon nyhet. Det som hänt, om vi studerar detta i ett tidsperspektiv, är att de så kallade ”svaga punkterna” med åren har blivit än svagare, varmed klyftorna i prenumerationsbenägenhet mellan olika ålders- och inkomstgrupper har ökat. En närmare analys av prenumerationsnivån i relation till den sammanlagda hushållsinkomsten visar exempelvis att 70 procent av låginkomsthushållen i slutet av 1970-talet prenumererade på en morgontidning (Weibull 1983), medan denna andel i dag är drygt hälften (tabell 1), något beroende på var man drar gränsen för låginkomstragare. Bland dem som kan definieras som boende i ett höginkomsthushåll är prenumerationsandelen 2007 cirka 80 procent – vilket är nästan på samma nivå som för drygt 20 år sedan (cirka 85 procent). Förändringen bör betraktas mot bakgrund av att priset på en morgontidningsprenumeration under perioden ökat väsentligt i relation till konsumentprisindex.¹

TVå faktorer som ofta kan relateras till inkomst är utbildning och social klass. Skillnaderna i prenumerationsbenägenhet mellan låg- och högutbildade är generellt sett relativt små; det gäller hela perioden sedan 1986. Skillnaderna går heller inte i linjär riktning: den lägsta andelen återfinns genomgående i gruppen ”medelutbil-

dade”, vilket emellertid delvis är ett utslag av att utbildningsnivån i viss mån är bestämd av ålder, nämligen det att de yngre – mindre prenumerationsbenägna – generellt är högre utbildade än äldre personer. Analyser av sociala skillnader i svenska befolkningens prenumerationsförhållanden bör därför bygga på individens klass-tillhörighet. Ett sätt är att använda den beskrivning respondenten själv ger på en fråga om hemmets karaktär, där de fasta svarsalternativen framgår av tabell 1. Skillnaden i prenumerationsandel mellan högre tjänstemän/akademiker och arbetare varierar under perioden mellan 10 och 28 procentenheter. Klyftan har ökat och minskat till och från utan att det tydligt går att peka på några mer generella mönster i utvecklingen; år 2007 likväl som 1986 skiljer det cirka 20 procentenheter mellan arbetare och högre tjänstemän/akademiker.

Könsfaktorn är i princip försumbar när det gäller prenumerationsbenägenhet (tabell 1). Det kan dock noteras att sett till endast ensamhushåll tenderar andelen prenumeranter vara några procentenheter högre för kvinnor än för män (varierar för åren 1998–2007 mellan 0 och 12 procentenheter; 2007: 10 procentenheter). Men hushållssammansättningen som sådan har en ännu större betydelse: delade hushåll uppvisar genomgående en väsentligt högre prenumerationsandel än ensamhushåll – mellan 18 och 28 procentenheter under perioden 1998–2007 – vilket naturligtvis till stora delar kan förklaras med de delade hushållens starkare hushålls-ekonomi.

En allt starkare åldersfaktor

Störst inverkan på befolkningens prenumerationsförhållanden av samtliga faktorer som analyseras i tabell 1 har emellertid individens ålder. I slutet av 1980-talet kan åldersfaktorn sägas vara av jämförbar styrka med klassfaktorn: det skilde cirka 20 procentenheter mellan såväl befolkningens äldsta och unga vuxna som de som definierade sitt hem som arbetarhem och de som beskrev det som högre tjänstemanna-/akademikerhem. Men därefter började andelen boende i ett prenumerant-hushåll bland unga vuxna och unga medelålders falla väsentligt. Ålder blev därmed en relativt sett viktigare individegenskap i sammanhanget. Skillnaden i prenumerationsandel mellan gruppen 20–24-åringar och befolkningens äldsta var år 2000 cirka 35 procentenheter. Sju år senare har klyftan vuxit till mer än 45 procentenheter. Under hela denna period har prenumerationsandelen för den del av befolkningen som är över 50 år förhållit sig tämligen stabil, även om en viss nedgång kan skönjas även här.

Tabell 1 Andelen boende med en morgontidningsprenumeration i hushållet i olika grupper, 1986–2007 (procent)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Minsta antal personer
<i>Samtliga</i>	78	80	81	79	77	77	77	75	77	76	74	73	71	73	71	71	71	71	70	68	66	67	1 573
<i>Kön</i>																							
Kvinnor	78	80	81	80	77	77	78	76	79	77	75	72	72	73	73	72	72	70	69	67	66	68	757
Män	78	81	81	79	77	77	76	74	74	75	73	73	70	72	70	70	70	71	70	68	66	67	765
<i>Ålder</i>																							
15–19 år	81	84	81	78	76	76	78	71	77	73	72	78	69	73	78	74	74	73	70	68	60	66	124
20–24 år	60	65	69	66	59	53	64	57	55	54	58	52	50	51	48	49	45	46	46	41	36	33	132
25–29 år	61	65	65	69	70	61	65	60	64	61	55	58	56	57	51	50	50	45	43	42	40	39	120
30–39 år	78	77	79	77	75	77	71	64	68	66	63	63	59	62	57	60	62	59	61	56	55	57	249
40–49 år	81	85	86	85	82	82	82	80	78	78	78	72	77	76	70	73	72	71	69	69	65	67	280
50–59 år	84	81	86	81	80	85	83	86	86	86	83	79	82	81	81	77	80	80	77	73	78	75	217
60–69 år	83	91	84	86	81	84	82	85	87	89	86	84	80	81	84	83	84	82	82	84	81	81	218
70–85 år ¹	86	85	94	87	81	81	79	89	87	93	85	85	79	81	83	81	78	81	80	77	71	76	106
<i>Utbildning^{2,3}</i>																							
Låg	78	-	82	82	76	79	75	79	78	79	78	73	70	72	75	75	72	73	74	70	66	68	483
Medel	77	-	78	76	75	73	75	72	73	72	70	71	68	71	68	68	70	68	67	65	63	65	704
Hög	85	-	89	85	82	88	83	78	84	82	77	77	79	77	76	74	74	73	71	72	73	71	214
<i>Subjektiv klass</i>																							
Arbetarhem	72	74	75	73	73	68	70	67	69	69	65	64	62	64	63	65	63	61	62	58	54	58	661
Jordbrukarhem ⁴	87	82	84	89	82	84	90	89	89	89	85	88	82	85	80	72	74	77	76	76	75	75	42
Tj.mannahem	84	85	83	85	83	86	81	82	85	82	84	79	79	81	79	78	79	78	77	76	74	75	377
Högre tj.manna/ akademikerhem	91	85	94	92	85	91	93	87	87	91	87	85	86	83	84	82	82	84	80	81	82	80	148
Företagarhem	79	92	88	82	81	83	82	82	77	83	81	81	76	78	79	78	79	78	77	71	73	71	130
<i>Hushållssituation⁵</i>																							
Ensamboende	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	55	59	58	52	54	54	47	48	51	705
Samboende	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	78	78	77	77	78	76	74	75	72	73	2 474
<i>Inkomst</i>																							
Låg	69	72	76	72	70	66	66	66	67	67	65	66	60	59	59	58	55	59	59	55	52	56	405
Mellan	81	82	82	80	75	75	76	79	78	79	77	75	76	74	73	71	70	76	73	74	70	69	353
Hög	85	85	87	87	86	88	87	86	88	86	87	84	84	85	84	83	83	84	86	83	82	81	462

Kommentar: ¹Gruppen 76–80-åringar inkluderades fr. o. m. 1992; 81–85-åringar fr. o. m. 2000. ²'Låg' utbildning motsvarar som mest grundskola eller motsv.; 'Hög' avser någon typ av studier vid högskola/universitet; 'Medel' allt däremellan. ³Frågan ingick inte 1987. ⁴Observera gruppens begränsade antal personer. ⁵Frågan har varierat över tid och låter sig inte enkelt analyseras över tid till längre tillbaka än 1998. Båda de redovisade grupperna omfattar hushåll med och utan barn.

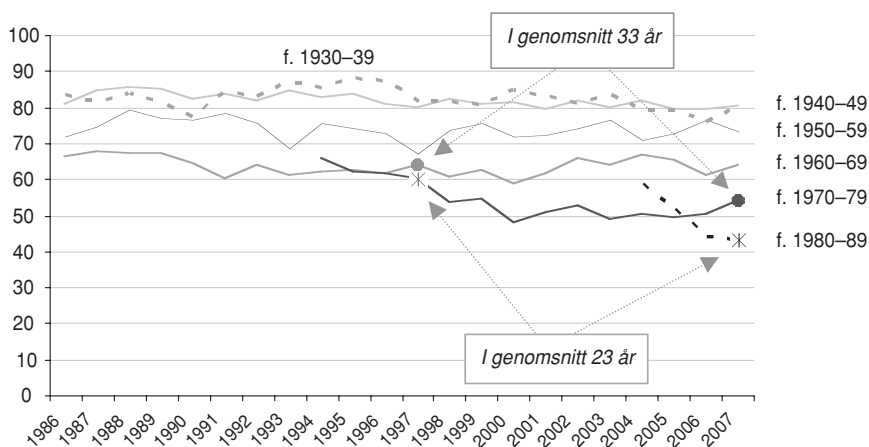
En första förklaring till åldersfaktorns ökade betydelse tar sin utgångspunkt i människans livscykel. Det faktum att det alltid har funnits en skillnad mellan unga och gamla gör det nämligen motiverat att tala om en livsfaseffekt: människors benägenhet att hålla sig med en prenumeration förändras i ”positiv” riktning allteftersom vi blir äldre – vilket kan förklaras med att stigande ålder generellt innebär en stabilare hushållssituation, förbättrad ekonomi, djupare förankring i lokalsamhället och ett större intresse för samhällsfrågor rent allmänt. Ålder har i dessa avseenden en social och mental betydelse snarare än fysiologisk (jfr Nilsson 2005; Nilsson 2008/kommande).

De starkt ökade åldersskillnaderna sedan 1980-talets slut innebär emellertid att livsfas inte räcker som förklaring. Den krympande andelen boende i ett prenumeranthushåll hos alla åldersgrupper under 50 år innebär att dagens medelålders i sitt beteende inte längre liknar 1980-talets medelålders utan snarare den tidens unga vuxna. Något har förändrats i relation till människors livsfas under vägen; nya generationer har vuxit upp och socialiserats in i ett annorlunda samhälle än tidigare, och därmed tillägnat sig nya levnadsmönster, beteenden och värderingar. I dagens samhälle är det till exempel fler som utbildar sig längre upp i åldrarna, familjebildandet sker senare i livet och en större andel av befolkningen uppvisar en livsstil som tidigare förknippats med ungdom. Människor är helt enkelt ”unga” allt längre (se t.ex. Oscarsson 2005).

Den yngre befolkning som sprungit fram ur senare generationer saknar prenumerationsvanor från den tid då de alternativa kanalerna för lokala nyheter var färre. Följer vi generationen född på 1970-talet, som redan de vuxit upp med ett helt annat mediasystem jämfört med sina föräldrar, framgår av figur 3 att de mellan åren 1997 och 2007 – det vill säga från det att de var i genomsnitt 23 år gamla till dess att de blivit 33 år – har förändrats i en riktning som innebär att deras prenumerationsandel 2007 ligger cirka 10 procentenheter lägre än motsvarande för 1960-talisterna när dessa var i samma ålder tio år tidigare (54 mot 64 procent). Men ännu tydligare generationseffekt präglar utvecklingen för 80-talisterna, som framme vid 2007 – då de är i genomsnitt 23 år och uppvisar en genomsnittlig prenumerationsandel på cirka 43 procent – ligger på nästan 20 procentenheters lägre nivå jämfört med 70-talisternas 23-åring i slutet av 1990-talet. Inte heller 60-talisterna ligger år 2007 i nivå med 50-talisterna tio år tidigare (om vi bortser från den tillfälliga nedgången 1997), och även 50-talisterna har tappat något i relation till 40-talisterna i slutet av 1990-talet.

Generationsförskjutningen har ett såpass brett genomslag att det samtidigt finns anledning att tala om en periodeffekt: oavsett om vi vuxit upp på 1950- eller 1980-talet eller däremellan, tycks det senaste decenniets förvandlade medielandskap, med de många nya nyhetsalternativ som erbjuds, ha inverkat negativt på prenumerationsbenägenheten i Sverige; det är bara de allra äldsta generationerna som förhåller sig trogna till mediet.

Figur 3 Andel boende i prenumererande hushåll 1986–2007, efter generation (procent)

Nya generationer har alltså tillägnat sig nya medievänor. Men vanor är ju också något man får med sig hemifrån. I 2007 års SOM-undersökning ställdes frågan om det hade funnits en morgontidningsprenumeration i uppväxthemmet. Totalt 82 procent svarade att så var fallet under hela eller under större delen av uppväxten. Om generationsanalysen ovan införlivar denna aspekt, framkommer hur andelen boende i prenumeranthushåll 2007, totalt sett, är mer än en och en halv gång så stor bland dem med tillgång till en morgontidnings i uppväxthemmet jämfört med dem utan: 74 mot 46 procent (tabell 2).

Tabell 2 Andel boende i prenumererande hushåll 2007 efter tillgången till en prenumerations i uppväxthemmet (procent)

	Prenumeration i uppväxthemmet ²		Differens i procentenheter	Total andel boende i prenumerationshushåll
	Ja	Nej		
Samtliga	74	46	28	
1922–1929 ¹	85	57	28	70
1930–1939	89	70	19	80
1940–1949	84	64	20	80
1950–1959	77	58	19	73
1960–1969	73	45	28	64
1970–1979	57	28	29	54
1980–1989	53	14	39	43
Minsta antal personer	30	89		187

Kommentar: ¹Personer födda 1920–1921 är 2007 över 85 år och ingår därmed inte i undersökningen. ²Observera att antalet personer i varje enskilt redovisad generation utan prenumerations i uppväxthemmet är mycket litet: mellan 30 och 50 personer. I kategorin *med* prenumerations i uppväxthemmet är minsta antalet 89 personer men i övriga grupper mellan 150 och 303 personer.

Ser vi till de enskilda generationer som redovisas i figur 3, ska först konstateras att svarsunderlaget i varje enskild grupp som vuxit upp utan prenumeration är mycket begränsat, varför nivåskattningarna som redovisas måste tolkas med försiktighet. Inte desto mindre är det samlade mönstret entydigt: uppväxtförhållandet i detta avseende har haft stor betydelse för den framtida prenumerationsbenägenheten oavsett generationstillhörighet. Resultaten indikerar därtill att det är särskilt betydelsefullt för 80-talisterna, där skillnaden i procentenheter skattas till 39 procent, motsvarande en nästan fyra gånger så stor andel hos dem som haft en prenumeration i uppväxthemet jämfört med övriga. Men åter ska betonas att den statistiska osäkerheten är stor.

Att den prenumererade morgontidningen successivt förlorat sitt starka grepp om vissa grupper i befolkningen är alltså tydligt. De hittills redovisade resultaten pekar enstämmigt på att särskilt inkomstförhållanden och ålder har haft betydelse för denna utveckling. Ett sätt att ytterligare belysa frågan om prenumerationskurvas nedgång är att undersöka människors motiv till att de väljer att inte prenumerera på en morgontidning. Beror till exempel den snabba nedgången bland unga vuxna enbart på tillkomsten av alla nya medier, eller finns det även andra orsaker? Vilken betydelse har egentligen prenumerationspriset? Och hur viktig är miljön?

En icke-prenumerants försvarstal: pengar, tid och andra alternativ

SOM-undersökningarna har i flera år innehållit en fråga där de prenumeranter som sagt sig ha funderat på att säga upp sin prenumeration även fått ange varför. Tendensen har under hela 2000-talet varit densamma: priset, tillgången till alternativa medier och brist på tid har fått flest att överväga att avsluta sin morgontidningsprenumeration (Westlund 2007). I årets undersökning har frågan om morgontidningsprenumeration i stället inkluderat en uppföljningsfråga till de respondenter som sagt sig bo *utan* en prenumeration i hushållet, där de ombetts att ange varför.² Frågan innehöll tolv fördefinierade svarsalternativ samt möjligheten att ange ett annat skäl.

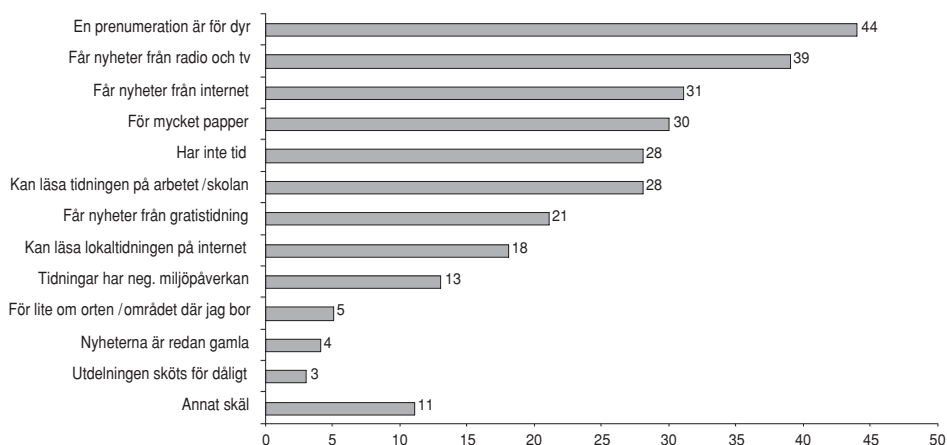
De skäl som vi tidigare sett tenderar att ligga bakom överväganden att säga upp en prenumeration återkommer hos ickeprenumeranterna. Det vanligaste skälet till att inte prenumerera på en morgontidning är att prenumerationspriset anses för högt (figur 4). Nästan hälften av de svarande – 44 procent – upplever att en prenumeration kostar för mycket. På andra och tredje plats återfinns två motiv med direkt koppling till konkurrensen på nyhetsmarknaden: 39 procent säger sig få de nyheter de behöver från radio och tv, 31 procent från internet. Härpå följer tre skäl som alla anges av ungefär tre av tio svaranden, nämligen att en tidningsprenumeration resulterar i för mycket tidningspapper, brist på tid, samt möjligheten att läsa tidningen på arbetet eller i skolan.

På sjunde respektive åttonde plats hittar vi ytterligare två konkurrerande medier, gratistidningar samt ett mer specificerat internetalternativ, nämligen möjligheten

att läsa den lokala morgontidningen på nätet. Båda anges av ungefär var femte svarande. Här ska noteras att de båda senare hänger samman med den lokala mediestrukturen. Gratis nyhetstidningar finns inte på alla orter och i vad mån nätupplagan utgör ett fullgott alternativ till papperstidningen varierar mellan olika tidningar. Bredbandets utbyggnad är ytterligare en sådan geografiskt betingad begränsning.

Minst betydelse av de skäl som listades tillmäts de fyra aspekter som direkt kan kopplas till morgontidningen som medium och dess innehåll. Att prenumererade papperstidningar genom sin distributionsform har alltför stor negativ miljöpåverkan anser 13 procent av icke-prenumeranterna. Att den lokala bevakningen är för bristfällig, att nyheterna uppfattas som gamla eller att distributionen sköts för dåligt, anges av ännu färre, drygt en av tjugofem.

Figur 4 Skäl till att inte prenumerera på en morgontidning, 2007 (procent av befolkningen 19–85 år)

Kommentar: Resultaten baseras på en följdfråga till de som angett att vare sig de eller någon annan i hushållet prenumererar på någon morgontidning. Frågan löd: 'Varför inte? Du kan markera fler än ett alternativ'. Frågan följdes av tolv fasta svarsalternativ och ett öppet; för svarsalternativens exakta formuleringar, se fråga 5 i Riks II-formuläret i bilaga längst bak i denna volym. Totalt 475 personer svarade genom att ange minst ett skäl. 30 procent av dessa gav också endast ett skäl; medelvärde för antal skäl var 2,8.

Skillnaderna i andel boende i prenumeranthushåll i olika befolkningsgrupper avspeglar sig i varför man väljer bort prenumerationen: äldre personer anger i stor utsträckning andra skäl än yngre, detsamma gäller för högutbildade i förhållande till dem med lägre utbildning, storstadsbor kontra folk i landsorten och arbetare jämfört med tjänstemän och akademiker (tabell 3).

Tabell 3 Skäl till att inte prenumerera på en morgontidning efter ålder, utbildning, subjektiv klass och boendeområde, 2007 (procent av befolkningen 19–85 år)

	För dyrt	Nyheter från radio/TV	Nyheter från internet	För mkt papper	Har inte tid	Läser på arbetet/skolan	Gratis tidningar	Nätupplagan	Miljöpåverkan	För lite lokalt	Gamla nyheter	Dålig utdelning	Annat skäl	Antal svar
Alla	44	40	31	28	28	28	22	18	13	5	4	3	11	475
<i>Ålder</i>														
19–29 år	44	34	44	40	36	30	24	24	17	4	4	1	5	139
30–49 år	43	38	35	31	37	27	20	20	15	3	4	4	12	188
50–64 år	41	43	19	18	20	32	17	13	8	7	6	6	15	99
65–85 år ¹	51	51	2	18	2	0	27	2	2	12	4	2	14	49
<i>Utbildning</i>														
Låg	40	42	15	13	12	17	10	10	5	7	4	0	9	82
Medel	43	39	24	25	28	33	24	17	9	6	4	5	9	213
Hög	47	41	48	46	36	28	26	23	22	2	5	4	15	167
<i>Subjektiv klass²</i>														
Arbetare	48	38	25	22	26	30	21	15	11	7	3	2	6	237
Tjänsteman	34	47	32	42	31	24	26	16	12	3	6	7	20	97
Högre tjänsteman/ akademiker ¹	47	40	50	45	36	26	24	26	27	3	8	5	16	62
Företagare ¹	41	38	38	32	24	29	18	29	12	0	3	3	12	34
<i>Boendeområde</i>														
Storstad, inner ¹	48	38	39	49	43	28	31	25	25	0	3	5	12	61
Storstad, yttre	35	46	36	34	38	25	44	23	15	3	6	6	13	110
Stad	51	34	35	34	26	29	14	20	11	4	4	0	11	133
Mindre tätort	45	41	19	19	10	35	11	9	8	12	2	0	7	92
Ren landsbygd ¹	41	41	21	15	29	27	8	14	11	6	8	9	11	66

Kommentar: ¹ Observera det begränsade antalet svars personer. ² Kategorin "Jordbrukarhem" har utelämnats pga. alltför få svars personer.

Betydelsen av ålder och social klass

Den prenumererade morgontidningen har som visats alltid varit sämre förankrad bland yngre människor än bland äldre – en tendens som blivit alltmer påtaglig under senare år. Resultaten i tabell 3 pekar på två bidragande förklaringar till denna utveckling. Den första stavas internet. I den yngsta gruppen motiverar 44 procent valet att inte ha en prenumeration med att de får sina nyheter på nätet. Andelen som specifikt säger sig välja bort den lokala papperstidningen för nätupplagan uppgår till 24 procent. I båda fallen är motsvarande andelar i den äldsta gruppen nära nog obefintliga, vilket till stora delar kan förklaras med äldres generellt

mer begränsade användning av internet (se Annika Bergströms kapitel i denna volym). Hos de äldsta är i stället nyheter i radio och tv ett väsentligt vanligare morgontidningssubstitut.

Den andra förklaringen till den prenumererade morgontidningens sämre förankring hos de unga tycks hänga samman med papperstidningen som distributionsform. Två av fem som valt bort en prenumeration i den yngsta åldersgruppen säger sig ha gjort detta för att det blir för mycket papper att ta hand om. Ungefär hälften så många, 17 procent, motiverar sitt val med att en morgontidningsprenumeration har alltför negativ miljöpåverkan. Även i dessa båda fall är åldersfaktorn påtaglig.

Vidare kan noteras att tidsbristen främst åberopas av gruppen 30–49-åringar, där såväl andelen förvärvsarbetande som andelen småbarnsföräldrar är störst. Priset däremot, har lika stor betydelse för samtliga åldersgrupper. Detsamma gäller gratis-tidningarna.

En bakgrundsvariabel som till skillnad från ålder uppvisar mycket lite variation i fråga om morgontidningsprenumeration är utbildning. Med detta konstaterande som utgångspunkt kan det likafullt slås fast att högutbildade i avsevärt större utsträckning än lågutbildade väljer bort papperstidningen till förmån för internet (jfr Annika Bergströms kapitel i denna volym). Ett annat skäl som uppvisar ett mycket tydligt positivt samband med utbildningsnivå är den upplevda miljöbelastningen. Bland högutbildade anges detta som skäl av 22 procent, bland lågutbildade är andelen endast fem procent.

En med utbildning närbesläktad företeelse är hur man definierar sitt hushåll i termer av klasstillhörighet. En betydande majoritet av de svarande med låg utbildning beskriver att de bor i ett arbetarhem. Också bland dem med medelhög utbildning är denna andel störst, medan det bland gruppen högutbildade finns en dominans av högre tjänstemanna- och akademikerhem. Subjektiv klasstillhörighet uppvisar därför liknande mönster som utbildningsnivå när det gäller bevekelsegrunder för att inte prenumerera på en morgontidning.

Trots likheterna med utbildning är den självdefinierade klasstillhörigheten viktig. Till skillnad från en uppdelning utifrån utbildningsnivå finns här som ovan konstaterats stora klyftor i fråga om prenumerationsgrad (se tabell 1). Bland boende i arbetarhem är andelen prenumeranter 58 procent, bland högre tjänstemanna- och akademikerhem är andelen 80 procent. Motsvarande andelar bland låg- och högutbildade är 68 respektive 71 procent.

Stad och land

En av de vanligare uppdelningarna av den svenska dagspressen är den i storstads- respektive landsortspress. De båda grupperna har olika särdrag, exempelvis vad gäller tidningarnas utformning och innehåll, den lokala mediemarknadens struktur samt publikens storlek, sammansättning och lojalitet. En första skillnad mellan storstad och landsort är utbudet av gratis nyhetstidningar. Att gratistidningarna i

första hand är ett storstadsfenomen framgår tydligt av tabell 3: andelen som angett gratistidningar som substitut för prenumererad tidning är mer än tre gånger så stor i storstäderna som på landsbygden. Resultaten bekräftar också storstädernas förorter som gratistidningarnas kanske viktigaste marknad (se Wadbring 2005). Tillgången till gratistidningar seglar här upp som den vanligaste anledningen till att inte prenumerera på en morgontidning, jämte radio och tv.

Ett annat motiv som har olika tyngd beroende på var man bor är den upplevda tidsbristen. Andelen som hänvisar till att tiden inte räcker till är i storstäderna märkbart högre än i övriga delar av riket, i synnerhet då bland boende i mindre tätorter. Kopplingen till den lätt schablonmässiga bilden av storstadens hets och landsortens mer maktiga tempo ligger här påfallande nära till hands. En alternativ förklaring är att storstadstidningarna vanligtvis är mycket mer omfattande än många av de mindre landsortsbladen (Sternvik 2008); den upplevda bristen på tid kan då snarare kopplas till mängden innehåll att ta sig igenom varje morgon.

Ett tredje motiv med tydlig geografisk variation är synen på mängden tidningspapper. Ett fjärde är tidningarnas miljöbelastning. I båda fallen är andelen svar avsevärt större i städerna än på landsbygden, även om utbildning också här har en viss förstärkande effekt. Att mängden tidningspapper upplevs som alltför betungande kan sannolikt kopplas till skillnader i dels tidningarnas volym, dels boendeform: en växande hög med tidningar gör sig snabbare påmind i en liten lägenhet i staden än i en rymlig villa på landet.

Perspektiv på minskad prenumeration

Unga och gamla kan i dag sägas leva i skilda medievärldar. Såväl valet av medier som valet av medieinnehåll tenderar att präglas av den livsfas vi befinner oss i, men också av den generation vi tillhör och därmed det mediasamhälle vi socialiserats in i (för ett bredare medieperspektiv, se Nilsson 2005 samt beträffande tv-mediet Nilssons kapitel "Skilda tv-världar" i denna volym).

Detta förhållande återspeglas inte minst ifråga om den prenumererade morgontidningen och dess varierade utbredning i de svenska hemmen. Andelen personer som bor i hushåll med tidningsprenumeration har förvisso minskat inom alla samhällsgrupper, men det är särskilt bland de unga vuxna som den prenumererade morgontidningen tappat mark. Det vill säga, samma grupp som generellt har sämre hushållsekonomi (vid sidan om pensionärer) och som i större utsträckning befolkar storstäderna där de gratis nyhetsalternativen är fler. Klyftorna mellan unga och gamla, mellan olika inkomstgrupper samt mellan stad och land tenderar med andra ord att sammanfalla hos gruppen unga vuxna.

Relevansen av dessa förklaringsfaktorer bekräftas av de resultat som redovisats ovan: de främsta skälen till att människor väljer bort en morgontidningsprenumeration är att den upplevs kosta för mycket och att antalet alternativa nyhetsmedier blivit allt fler. Tidningen är inte outhärlig som nyhetsförmedlare på det sätt som

den var för några få decennier sedan och priskänsligheten ökar. Att tidningarna också de facto blivit allt dyrare jämfört med övrig konsumtion har självklart betydelse, i synnerhet då mediemarknaden alltmer kommit att präglas av en ”gratismentalitet”.

Har då denna utveckling någon betydelse? Den växande andelen unga ickeprenumeranter tycks uppenbarligen söka sig till andra typer av nyhetsmedier. Men kanske svaret inte bara ska sökas i distributionsformen i sig, utan i *vad* som distribueras. Utöver en större priskänslighet och större intresse för och tillgång till alternativa nyhetskanaler tenderar den yngre befolkningen också att vara mindre intresserad av politik och samhällsfrågor på lokal nivå (Johansson 2008) – det vill säga den lokala morgontidningens primära innehållsfokus. Om minskningen i prenumeration och läsning av lokala morgontidningar alltmer ersätts av konsumtion av riksmidier, därtill med ett mer förströelseinriktat innehåll, kan detta på sikt få konsekvenser för folks kunskaper och orientering om lokalsamhället. I sådana fall kan följderna av den prenumererade morgontidningens tillbakagång bli både påtagliga och problematiska, inte minst för den lokala demokratin.

Noter

- ¹ Det genomsnittliga ordinarie prenumerationspriset (på utgivningsorten), beräknat på de tjugo största morgontidningarna, ökade mellan 1980 och 2007 med 399 procent, från 422 till 2 107 kr. Den allmänna prisstegringen under samma period, var utifrån konsumentprisindex (KPI) 191 procent. Jämfört med prisutvecklingen inom den privata konsumtionen i stort, har alltså priset på en morgontidningsprenumeration ökat mer än dubbelt så snabbt sedan 1980. (Egna beräkningar utifrån data från SCB, TS och Nya Lundstedt).
- ² Frågan är ställd enbart i det ena av de två formulären: det mer medieorienterade Riks II-formuläret.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2005) ”Att läsa eller inte läsa”. I Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartsekel med svenska dagstidningsläsare*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika och Weibull, Lennart (2008) Papper och webb – två sidor av samma mynt? I Nilsson, Lennart och Johansson, Susanne (red.) *Regionen och flernivådemokratin*. SOM-rapport nr 42. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.

- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (1980) *Massmedier*. Stockholm.
- Hallin, Daniel och Mancini, Paolo (2004) *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press, Cambridge/New York.
- Johansson, Susanne (2008) "Uppdrag? Ja, tack!". I Nilsson, Lennart och Johansson, Susanne (red.) *Regionen och flernivådemokratin*. SOM-rapport nr 42. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa (2005) "Medieanvändningens generationer och livscyklar". I *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2004*. Medientiser nr 1, 2005. Nordicom, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa (2005) "Tidningsläsandets åldrar och generationer". I Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartsekel med svenska dagstidningsläsare*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2008/kommande) *Framtidens dagstidningsprenumeranter*. Arbetsrapport, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nya Lundstedt <<http://www.kb.se/soka/bibliografier/tidningar-tidskrifter/nyalundstedt-tidningar/>>
- Oscarsson, Henrik (2005) "Långsiktiga värdetrender". I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-rapport nr 36. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Reimer, Bo och Weibull, Lennart (1985) *Dagspress på arbetsplatsen. En analys av dagstidningen på svenska arbetsplatser 1984-1985*. Rapport nr 6. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation vid Göteborgs universitet.
- TS (Tidningsstatistik AB) <<http://ts.se/Public/CirculationNumbers/TsDagspress.aspx>>
- SCB (Statistiska centralbyrån) <http://www.scb.se/templates/tableOrChart_____33847.asp>
- Sternvik, Josefine (2008) *I krympt kostym. Morgontidningarnas formatförändring och dess konsekvenser*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Wadbring, Ingela (2005) "Strukturer och kulturer". I Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (red.) *Nypressat. Ett kvartsekel med svenska dagstidningsläsare*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. LiberFörlag, Stockholm.
- Weibull, Lennart (2005) "Sverige i tidningsvärlden". I Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartsekel med svenska dagstidningsläsare*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

- Weibull, Lennart (2007) *Hushållsprenumeration och morgontidningsläsning*. PM nr 67, Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, Göteborg.
- Westlund, Oscar (2007) "Svenskarnas dagstidningsläsning ur ett förändringsperspektiv". I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Det nya Sverige. Trettiosju kapitel om politik, medier och samhälle*. SOM-rapport nr 41. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

MÅNGA TIDNINGAR = FLER LÄSARE?

INGELA WADBRING

Trots att hela mediemarknaden stöpts om de senaste decennierna – genom etermediernas avreglering vid skiftet 1980/1990-tal och genom utvecklingen av internet från och med mitten av 1990-talet – spelar pressen fortfarande en viktig roll i samhället. Till stor del beror det på att morgontidningarna i Sverige till sin karaktär är lokala, och varken etermedierna eller internet har primärt sin styrka lokalt, utan snarare nationellt respektive globalt.

Som andra kapitel i denna bok visar, har den traditionella pressen dock försvagats under de senaste decennierna. Färre människor läser regelbundet, och på allt färre orter finns mer än en prenumererad morgontidning att välja mellan. Kvällspressens upplagor dyker samtidigt som dock dagliga gratistidningar lanserats på många orter och lett till ökad läsning där. Men spelar det någon roll för tidningsläsningen hur många tidningar som finns på en ort? Är läsningen högre på orter där det finns mer än en tidning? Valmöjligheter borde å ena sidan borga för att fler kan finna en tidning de uppskattar, men å andra sidan har bland annat tidningarnas politiska färg mindre betydelse idag än tidigare och då kan man läsa vilken som helst av tidningarna på orten. Syftet med detta kapitel är att analysera om många tidningar på en marknad leder till fler läsare och hur läsare kombinerar olika tidningssorter. Det handlar därmed om strukturell mångfald (se Jönsson 2004 för en översikt) på två plan: av likartade respektive olikartade tidningstyper.

Tre olika tidningars status

De olika typerna av tidningar som står i fokus, är de som trycks på papper. Även om många också läser tidningar på nätet, så är det en helt annan slags läsning (se Holsanova et al 2008). De tryckta prenumererade morgontidningarna är basen i läsningen, och därtill kommer de riksspridda kvällstidningarna samt de dagliga gratistidningarna som förutom att de sprids i storstadsregionerna också distribueras lokalt på många platser i landet.

En indikator som visar de *prenumererade morgontidningarnas* politiskt starka ställning i Sverige, är presstödet. Det infördes på 1970-talet som en hjälp för de andratidningar – ofta med socialdemokratisk eller centerpartistisk signatur – som inte fick del av annonsintäkterna på samma sätt som förstaidningarna. Ett viktigt skäl var att man ansåg att det var viktigt med mångfald på de lokala tidningsmarknaderna. Presstödet finns kvar också idag, och står för vissa tidningar för en stor del av intäkterna (*Dagspressens ekonomi* 2008; SOU 2006:8). Trots stödet har flera

andratidningar lagts ned de senaste decennierna, alternativt blivit uppköpta av förstatidningen på orten. Få har lyckats starta sedan 1970-talet utan hjälp av presstödet, och de allra flesta som gjort det är fådagartidningar (Gustafsson 2000). Socialdemokraterna och centern är de partier som både historiskt och idag varit för presstödet, medan övriga borgerliga partier av ideologiska skäl varit emot – samtidigt som moderata Svenska Dagbladet är en av de tidningar som får mycket stöd (se Nord 2008 för en översikt). Den senaste pressutredningen såg inga skäl att radikalt ändra presstödet. Även om inte alla politiska partier är för presstödet, är debatten relativt sval.

Om debatten under senare år varit sval vad gäller presstödet, har den varit desto mer intensiv avseende de *dagliga gratistidningarna*. Debatten har dock primärt inte förts politiskt, utan inom branschen. När Metro startade som första dagliga gratistidning 1995 var det inte många som såg den som ett mångfaldstillskott på marknaden. Den sågs snarare som en snyltare utan några som helst publicistiska ambitioner och jämfördes gärna med andra veckoutgivna ”gratisblad”. Även om debatten mildrats över tid bland annat sedan traditionella dagstidningsföretag startat dagliga gratistidningar, finns den fortfarande kvar. Att många människor tagit till sig tidningen som en ”riktig” tidning har inte varit tillräckligt för att den självklart ska betraktas som en sådan av branschen (se Wadbring 2003 för en översikt).

Kvällspressen har fått sin beskärda del av all upptänklig kritik och debatteras mest av de tre tidningstyperna. Stötande, oseriösa och kränkande är exempel på omdömen som avgivits. Samtidigt har de svenska kvällstidningarna, till skillnad från sina utländska motsvarigheter, en viss mängd opinions-, debatt- och kulturmaterial vilket gör att de ändå åtminstone delvis betraktas som seriösa av branschen. De är framför allt att ses som komplementtidningar och deras upplagenedgång på papper motsvaras i stor utsträckning av deras uppgång på nätet. De fyller en annan funktion än såväl morgontidningar som dagliga gratistidningar genom sitt förströelsematerial (se Weibull 1996 samt Wadbring & Weibull 2004 för översikter). De har heller inte någon slags allmän redovisningsplikt på samma sätt som framför allt prenumererade morgontidningar traditionellt anses ha.

De tre tidningstypernas ställning i samhället är således relativt olikartad. De prenumererade morgontidningarna har en betydligt högre status än både kvällstidningar och dagliga gratistidningar.

Konkurrens gör skillnad

Det finns idag ett drygt 15-tal orter där det utkommer minst två morgontidningar fem dagar i veckan eller mer, betalda eller gratis. Normalfallet utanför storstäderna är en liberal förstatidning och en socialdemokratisk andratidning, båda betaltidningar. Strukturen i storstäderna ser lite annorlunda ut. Där är det en liberal betaltidning som normalt är förstatidning medan en daglig gratistidning är andratidning; i Stockholm är det dock tvärtom. Eftersom läsningen av dagstidningar alltid sett

annorlunda ut i storstäderna – framför allt Stockholm – är det poängfyllt att skilja ur tre typer av orter för att göra analysen rättvisa: storstäderna respektive övriga tvåtidningsorter samt entidningsorter. I tabell 1 finns en första redovisning som visar hur läsningen ser ut i dessa typer av orter.

Jämfört med tidigare studier (t ex Weibull 1983) är det mest slående resultatet att det är betydligt mindre andel svarande från tvåtidningsorter 2008; förhållandet var nästan det omvända 25 år tidigare, vilket innebär att betydligt fler bodde på tvåtidningsorter då. Då var det heller inte skillnad i läsning beroende på om man bodde på en- eller tvåtidningsorter, vilket det är idag.

Tabell 1 Läsning av olika slags tidningar på en- och tvåtidningsorter, 2007 (procent)

	Entidningsorter	Tvåtidningsorter	Storstäderna
Prenumererad morgontidning	66	79	59
Kvällstidning	20	20	15
Daglig gratistidning	17	11	44
Antal svar	2442	452	541

Kommentar: Tvåtidningsorterna utom kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö är följande: Luleå, Umeå, Östersund, Sundsvall, Gävle, Falun, Borlänge, Karlskoga, Karlstad, Eskilstuna, Norrköping, Gotland, Kalmar och Karlskrona. Med regelbunden läsning avses för prenumererad morgontidning minst 5 dagar/vecka, för kvällstidningar och dagliga gratistidningar minst 3 dagar/vecka.

För läsning av betalda morgontidningar spelar det ganska stor roll om det finns en eller två tidningar på orten; differensen är 13 procentenheter. Närmare 80 procent av befolkningen läser en prenumererade morgontidning på orter där det utges två tidningar medan motsvarande andel är ungefär 65 procent på orter där det utkommer en tidning. Läsningen av prenumererade morgontidningar är lägre i storstäderna – framför allt Stockholm – och en förklaring är att dessa inte kan vara lokala på samma sätt som lokala tidningar i mindre städer; därtill är deras spridningsområde för stort. Och det är just som lokala medier tidningarna har sin styrka. I storstäderna är det dessutom vanligare än på andra håll att ha tillgång till prenumererade morgontidningar på annat sätt än genom egen prenumeration, exempelvis via arbetet/skolan (se Nilsson et al:s kapitel i denna bok).

Läsningen av kvällstidningar är relativt likartad i de tre grupperna, men något lägre i storstäderna än övriga orter. Det kan synas märkligt då kvällstidningarna i samtliga storstäder till viss del är lokala till sin karaktär. Om de tre storstäderna analyseras var för sig, är det framför allt Malmö som ligger lägre ifråga om kvällstidningsläsning medan Stockholm ligger högst. En förklaring är att de lokala

kvällstidningarna inte är tillräckligt starka för att dra upp läsningen – samtidigt som de är starka nog för att hålla de båda riksspridda kvällstidningarna stången. De lokala morgontidningarna i såväl Göteborg som Malmö har också ett större mått av riksinnehåll än många lokala morgontidningar, och då är inte behovet att komplettera sin lokala tidning med en kvällstidning lika stort som på många andra håll. De dagliga gratistidningarna spelar antagligen också viss roll i konkurrensen.

Att dagliga gratistidningar läses i större utsträckning i storstäderna än annorstädes är inte så konstigt eftersom det primärt är där de distribueras. Stockholm och Malmö/Lund hade hösten 2007 tre dagliga gratistidningar, Metro, City och Punkt se, medan Göteborg hade två, Metro och Punkt se.

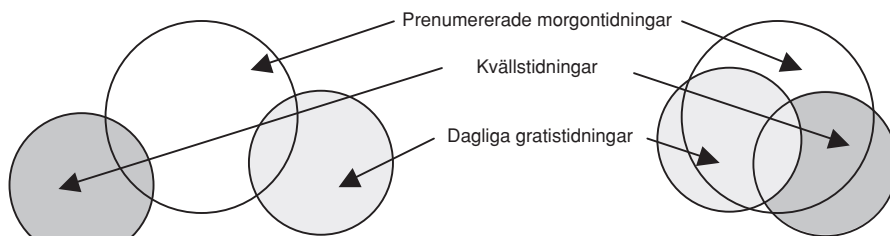
Vi kan således konstatera att läsningen är högre på orter där det finns två konkurrerande prenumererade morgontidningar liksom där det finns dagliga gratistidningar.

Olika kombinationer

De orter där det utkommer två tidningar av olika politisk färg kan ge en första intressant analys. Är det en stor andel av invånarna som läser båda tidningarna, eller väljer man primärt den ena eller andra? Svaret är att man i huvudsak väljer den ena tidningen, och då förstås primärt förstetidningen. På de orter där det finns två tidningar – förutom storstäderna – väljer ungefär 55 procent förstetidningen, dryga 10 procent andratidningen och knappt 5 procent att läsa båda tidningarna regelbundet. Utöver tidningarna som ges ut på orten, väljer också en del att läsa helt andra tidningar, exempelvis Dagens Nyheter.

Vad som också är möjligt att göra, är att studera hur olika slags tidningar kombineras. Det går att göra på alla slags orter. I figur 1 visas en principskiss för hur förhållandena tidningarna emellan kan se ut.

Figur 1 Principskisser för läsningen av olika slags tidningar

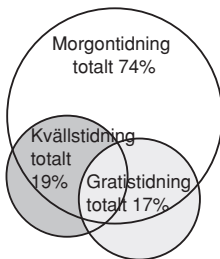
a) Låg grad av dubbelläsning
av olika tidningar

b) Hög grad av dubbelläsning
av olika tidningar

Övertäckningen i läsningen av olika tidningar kan variera i styrka. I det första exemplet i figur 1 är det få som läser mer än en typ av tidningar, medan det i det andra exemplet är en stor andel av läsarna som läser flera olika typer av tidningar. En jämförelse mellan de tre typerna av orter, visar att mönstren är relativt likartade, men att det också finns vissa skillnader (figur 2).

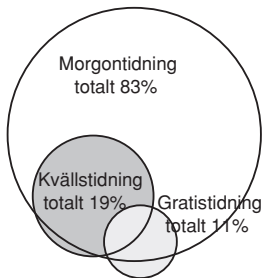
Figur 2 Läsombination av olika slags tidningar på en- och tvåtidningsorter 2007 (procent)

a) Entidningsorter

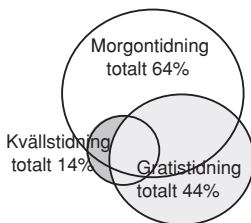
Enbart morgontidning 51%
 Enbart kvällstidning 3%
 Enbart daglig gratis tidning 6%
 Morgon- och kvällstidning 13%
 Morgon- och daglig gratis tidning 8%
 Kvälls- och daglig gratis tidning 1%
 Alla tre tidningstyperna 2%
 Ingen tidning alls 15%

b) Tvåtidningsorter

Enbart morgontidning 60%
 Enbart kvällstidning 1%
 Enbart daglig gratis tidning 2%
 Morgon- och kvällstidning 15%
 Morgon- och daglig gratis tidning 6%
 Kvälls- och daglig gratis tidning 1%
 Alla tre tidningstyperna 2%
 Ingen tidning alls 12%

c) Storstäderna

Enbart morgontidning 38%
 Enbart kvällstidning 1%
 Enbart daglig gratis tidning 19%
 Morgon- och kvällstidning 5%
 Morgon- och daglig gratis tidning 17%
 Kvälls- och daglig gratis tidning 4%
 Alla tre tidningstyperna 4%

Kommentar: Med regelbunden läsning avses minst 3 dagar/vecka för alla tidningstyper.

Oavsett ortstyp, är det en ungefär lika stor andel av befolkningen som inte läser någon tidning alls: mellan 10 och 15 procent. Men i övrigt skiljer det sig åt hur kombinationerna ser ut. Det är de prenumererade morgontidningarna som är basen i läsningen, vilket vi såg redan i tabell 1. Kvällspressen har minst självständig ställning på orter där det finns två morgontidningar. Där är det en mycket liten andel som enbart läser kvällstidningar; de som läser en kvällstidning, läser i princip alltid också minst en morgontidning.

De dagliga gratistidningarnas betydelse är förstås störst i storstäderna, där de också har en stark "egen" ställning, genom att en relativt stor del av befolkningen enbart läser dagliga gratistidningar. De tre storstäderna är dock lite olikartade till sin karaktär: de dagliga gratistidningarna har en starkare ställning i Stockholm än i de båda andra städerna, och på motsvarande sätt är de prenumererade tidningarna starkare i Göteborg (GP) och Malmö (Sydsvenskan) än vad Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är tillsammans i Stockholm.

Endast en mycket liten andel av befolkningen kombinerar en kvällstidning med en daglig gratistidning. Det gäller samtliga typer av orter.

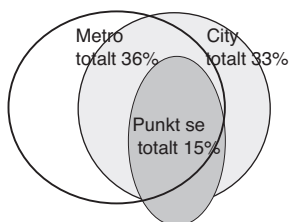
Sammantaget ger såväl kvällstidningar som dagliga gratistidningar ett tillskott i läsningen, och det gäller framför allt storstäderna. På de orter där det finns två prenumererade morgontidningar ger ytterligare tidningar i form av kvälls- eller gratistidningar ett relativt litet tillskott.

Många titlar i storstäderna ger måttligt tillskott

I Stockholm finns sedan 2006 tre dagliga gratistidningar. Metro startade 1995, 2002 var det dags för Bonniers Stockholm City och 2006 startade Aftonbladet/Schibsteds Punkt se som dock lades ned i maj 2008.

När Metro startade i mitten av 1990-talet ledde till det en kraftigt ökad läsning (Wadbring 2003). Frågan är om starten av ytterligare två titlar har lett till en *än* högre grad av läsning. Vi har tidigare sett att fler prenumererade morgontidningar på en ort leder till ökat läsande, men leder fler dagliga gratistidningar till fler läsare? Det är nästa fråga att studera. I figur 3 står Stockholm som exempel för denna.

Figur 3 Läs-kombination av dagliga gratistidningar i Stockholmsregionen 2008 (procent)

Enbart Metro	8%
Enbart City	4%
Enbart Punkt se	1%
Metro och City	15%
Metro och Punkt se	0%
City och Punkt se	1%
Alla tre tidningstyperna	13%
Ingen daglig gratistidning	58%

Kommentar: Med regelbunden läsning avses minst 3 dagar/vecka.

Även ifråga om dagliga gratistidningar leder fler titlar till ökad läsning. Men medan tillskottet på en tvåtidningsmarknad med prenumererade morgontidningar var 13 procentenheter, är tillskottet här – om man utgår från Metro som förstatidning – något mindre: 5 procentenheter. Den självklara kombinationen är att antingen läsa alla tre tidningarna, eller kombinera Metro och City. En mycket liten andel läser endast Punkt se.

Den sistnämnda lades ned i maj 2008 efter att ha gett sin ägare en förlust på nästan 200 miljoner kronor under 2007. Dess ägare, norska Schibsted, köpte istället en tredjedel av svenska Metros aktier. City finns inte kvar i Göteborgsregionen (nedlagd i slutet av 2007), men drivs vidare med ekonomiska förluster i såväl Stockholm som Malmö/Lund. Att finansiera en tidning helt och hållet med annonsintäkter bygger på att man kan visa annonsörerna att det finns många läsare; gör det inte det, så är intresset att annonsera inte så stort.

Hur många tidningar vill vi ha?

Vi kan sammantaget dra slutsatsen att fler tidningar på en lokal marknad leder till flera läsare. Det gäller både prenumererade morgontidningar och dagliga gratistidningar. Motsvarande analys är inte gjord för kvällspressen, men ett rimligt antagande är att slutsatsen är densamma för denna typ av tidningar, särskilt som vi vet att Aftonbladet på papper fortfarande är ett politiskt tidningsval (Weibull 2006).

De tidningskombinationer som kan ses, visar att den prenumererade morgontidningen definitivt är grunden för tidningsläsning. Endast i storstadsregionerna finns andra tidningar som spelar en likartad roll, och då är det de dagliga gratistidningarna. Där kan vi tala om ett konkurrensförhållande. Kvällstidningarna däremot, är huvudsakligen komplementtidningar på alla slags marknader.

Att en strukturell mångfald leder till ökad läsning kan vi alltså fastslå. Men de empiriska resultaten är en sak, tolkningen och bedömningen av dem en annan. Hur denna görs är delvis en ideologisk fråga. Är dagliga gratistidningar att jämföra med annonsblad utan publicistiskt värde så blir tolkningen av resultaten som rör storstäderna att den strukturella mångfalden *inte* ökat. Om dagliga gratistidningar däremot jämförs med prenumererade morgontidningar, då *har* den strukturella mångfalden ökat. För övriga orter är tolkningen mer självklar utifrån den status som de prenumererade morgontidningarna har: den strukturella mångfalden är större på två- än på entidningsorter.

Att svara på frågan hur många tidningar vi vill ha är, av ideologiska skäl, alltså inte helt enkelt. Det beror på.

Referenser

- Dagspressens ekonomi* (2008) Stockholm: Presstödsnämnden
- Gustafsson, K. E. (2000) Tidningsstarter under det sena 1900-talet. I Rydén, P. & Gustafsson, K. E. (red) *Konkurrens och förnyelse*. Göteborg: Nordicom
- Hadenius, S.; Weibull, L. & Wadbring, I. (2008) *Massmedier. Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Stockholm: Ekerlids
- Holsanova J., Holmqvist, K. & Holmberg, N. (2008): Läsning i gamla och nya medier. I: Domeij, R.: *Språk, teknik, samhälle*. Stockholm: Nordstedts
- Jönsson, A. M. (2004) *Samma nyheter eller likadana? Studier av mångfald i TV-nyheter*. Göteborg: Göteborgs universitet
- Nord, L. (2008) *Medier utan politik. En studie av de svenska riksdagspartiernas syn på press, radio och tv*. Stockholm: Santérus förlag
- SOU (2006:8) *Mångfald och räckvidd. Slutbetänkande av presskommittén 2004*. Stockholm: Fritzes
- Wadbring, I. (2003) *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: Göteborgs universitet
- Wadbring, I. & Weibull, L. (2004) Medieförtroende – en framgångsfaktor? I Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet
- Weibull, L. (1983) *Tidningsläsning i Sverige. Tidningsinnehav, tidningsval, läsvanor*. Stockholm: Liber
- Weibull, L. (1996) Hur ska det gå för kvällspressen? Medelsvenssons tidning 65 år senare. I Carlsson, U. (red) *Medierna i samhället. Igår, idag, imorgon*. Göteborg: Nordicom
- Weibull, L. (2006) Finns det fortfarande en partipress? I Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet

RADIO I KRIS

JAN STRID

När SOM-undersökningarna startade 1986 och det där ställdes frågor om hur ofta man lyssnade på olika radiokanaler behövde ingen tveka. Lyssnandet gällde antingen på P1, P2, P3, P4 eller närradio. Det var naturligtvis också möjligt att lyssna på utländsk radio men detta var ett marginellt fenomen. Tekniken för mottagningen rymde inte heller så många alternativ: Apparaten kunde vara stationär eller bärbar och man kunde spela in programmen på någon typ av bandspelare.

Fram till 1993 hade vi i Sverige endast Sveriges Radio med historiskt sett en, två, tre, tre och en halv (ett lokalt fönster i P3). Detta år fick SR fyra kanaler (Hadenius och Weibull, 2005). I ordning var det P1 den seriösa, talade kanalen, P2 med sin klassiska musik, P3 med ungdomsmusik samt P4 den (mellan 06 och 18 på vardagar med riksinslag) lokala kanalen. År 1993 släpptes radion fri för privata kanaler. Det auktionerades ut olika många tillstånd för lokala platser i Sverige eftersom den privata radion var tänkt som en lokal radio. Men eftersom politikerna hade svårt att definiera vad som skulle vara lokalt blev resultatet att några större nätverk köpte upp tillstånden och det enda som blev lokalt var att någon satt lokalt och spelade centralt producerad musik. Idag har vi i princip bara tre ägargrupper inom svensk radio: Sveriges Radio med P1, P2, P3 samt P4, SBS Radio med Mix Megapol och The Voice samt MTG Radio med Rix/City, Lugna favoriter samt NRJ. Därtill kommer några få kanaler med andra ägare (Radio- och TV-verket 2007).

De privata kanalerna har således inte blivit särskilt lokala vare sig till innehåll eller ägande utan är liksom Sveriges Radio centraliserade till Stockholm. Detta har skett trots förändrade regelsystem med intentionen att stärka det lokala och mångfalden. Visserligen finns en mångfald inom musiken, men då samtliga privata kanaler blev musikkanaler blev det kanske inte den mångfald som vi förespråkades. Dock skall påpekas att det på senare tid förekommer några nyhetsinslag och en något större andel talade inslag i dessa musikkanaler.

Trots att antalet kanaler ökat kraftigt under de senaste tio åren har det ändå blivit vanligt att kalla radion för det glömda mediet. Radion finns sällan med i mediedebatten och hamnar vanligen i skuggan av televisionen när det gäller genomslag i opinionen och i skuggan av den nya tekniken när det gäller medieframtiden. Ändå är radion det medium som svenskarna ägnar mest tid med, 2 timmar och tio minuter per dag. (Mediebarometern 2007). Men tiden representerar inte alltid ett aktivt lyssnande utan radion fungerar ofta mest som ljudtapet där lyssnarna inte lägger märke till programpunkter, i den mån de existerar utanför Sveriges Radios kanaler P1 och P4.

Idag är det därför svårt att ställa frågor om det faktiska radiolyssnandet. Det finns förutom Sveriges Radios fyra kanaler, fem privata lokala kanaler som ingår i nätverk, ett antal fria privata lokala kanaler med likartat musikutbud, en närradio med reklam och utökad räckvidd som kan vara svår att skilja från privata lokala kanaler samt den gamla föreningsägda närradion. Dessutom har med all säkerhet lyssnandet på utländska kanaler ökat bl a beroende på invandringen. Därtill har tekniken fullkomligt exploderat genom den digitala tekniken med datorer, mobiltelefoner, ipod, MP3 och liknande. Detta gör bl a att man kan skapa sin egen radio genom att ladda ner framför allt musik vilket ju är det utbud i radio som ökat mest under perioden.

För att få en översiktlig bild av lyssnandet på de olika kanalerna har vi valt att ställa en så kallad vanefråga, alltså en fråga inriktad på vilka kanaler allmänheten brukar lyssna på. En vanefråga missar däremot de kanaler som man mera tillfälligt råkar lyssna på, t ex i varuhus eller annan offentlig miljö. Vi får därför snarast en bild av hur lyssnarna orienterar sig i mediasystemet. Med tanke på att vi är intresserade av tendenser över tid är ”brukarfrågan” om vad man brukar göra bättre. Det bör dock tillfogas att vanor kommer med åren och ungdomars vanor är inte lika stabila som vuxnas något som möjligen kan göra att frågan uppfattas lite olika av unga människor jämfört med äldre.

Radiolyssnandet 2007

Den fråga som gällde radiolyssnandet var vilka kanaler som de svarande brukar lyssna på och hur ofta de brukade lyssna. De fick ta ställning till de olika kanaler vi ställt upp, vilka är de någorlunda riksspridda samt en restkategori (annan radiokanal). Vilka kanaler som undersökts kan utläsas av tabell 1 där även svarsalternativ anges.

Den radiokanal som har flest lyssnare är P4 i Sveriges Radio. Det bör betonas att P4 egentligen inte är *en* kanal utan rymmer inom sig Sveriges Radios hela programutbud och innehållet varierar med sändningsorten. Förutom det lokala programutbudet sänds gemensam sport, gemensamma nyheter och nationella program på vissa tider mitt på dagen, på kvällstid och veckoslut. Sveriges Radios kanaler P1 och P4 avviker också genom att ha nästan lika många dagliga lyssnare som lyssnare resten av veckan. Det torde innebära att andelen trogna lyssnare hos de övriga kanalerna är mycket få och att dessa kanalers andelar har större möjlighet att variera över tid.

Endast en annan kanal kommer över 10 procents dagligt lyssnande nämligen P1 med 13 procent. Om vi jämför P1:s dagliga lyssnare med dem som lyssnar någon gång under veckan så är andelen lika stor. Det är alltså den kanal som har den största andelen trogna lyssnare av sina lyssnare totalt under veckan. Det är också den vanligaste kombinationen att kombinera kanalen P1 med P4. Intressant är att ingen annan kanal än P1 och P4 har nått över 10 procentenheters dagligt lyss-

lande sedan 1994 då de privata lokala kanalerna gjorde sina intåg i etern (med undantag för P3 som nådde över 10 procentenheter 1994 och 1995 men som därefter successivt tappat lyssnare).

Tabell 1 Andel som brukar ta del av olika radiokanaler mer eller mindre regelbundet, hösten 2007 (procent)

Kanal	Dagligen	5-6 d/v	3-4 d/v	1-2 d/v	Mer sällan	Aldrig	Antal svar	Summa procent
P1 i Sveriges Radio	13	3	4	7	26	47	3435	100
P2 i Sveriges Radio	2	1	2	4	28	63	3435	100
P3 i Sveriges Radio	5	3	8	13	33	38	3435	100
P4 i Sveriges Radio	27	8	11	12	20	22	3435	100
Rix FM	9	6	9	12	22	42	1769	100
Mix Megapol/Radio City	5	4	8	10	23	50	1769	100
NRJ (Radio Energy)	1	1	3	5	21	69	1769	100
Lugna Favoriter	3	2	5	9	23	57	1769	100
The Voice	1	1	1	3	12	82	1769	100
Annan privat radio	2	1	2	3	13	79	1769	100
Närradio	3	1	2	3	19	72	3435	100

Kommentar: För Sveriges Radios del gäller dubbla urval (se metod) och felmarginalen är för de båda urvalen vid 50-50 fördelning 2,3 respektive 1,7 procent.

Av de privata lokalradiokanalerna är RixFM den största med de sammanslagna kanalerna Mix Megapol och Radio City på andra plats. Endast dessa två samt Lugna Favoriter når över tio procents lyssnande om vi ser till hela veckan.

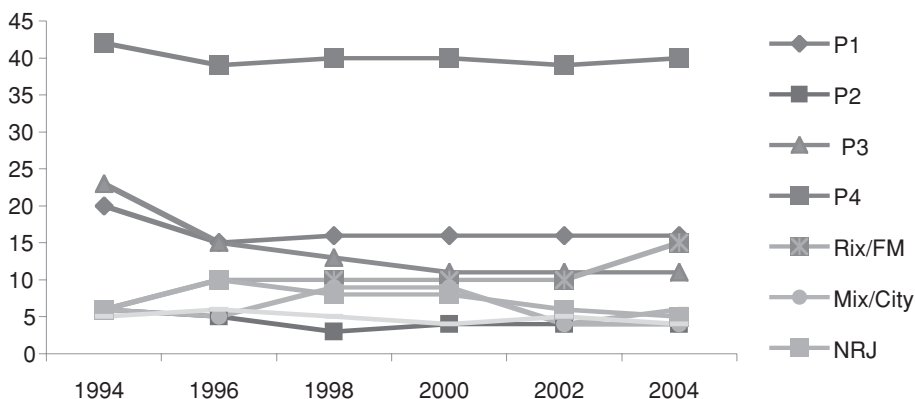
Summerar vi procenttalen för det dagliga lyssnandet blir det 71 procent vilket då är den andel som maximalt brukar lyssna på radio dagligen. Maximalt därför att ju några kan lyssna på fler än en kanal dagligen. Siffran sjunker dessutom, år 2000 var samma siffra 78 procentenheter. På en direkt fråga i undersökningen 2007 svarar 22 procent att de inte lyssnar någon gång per vecka. Nu kan man ju lyssna på Webben men det är endast en procentenhet som svarar att de dagligen lyssnar på andra kanaler där. Här kan emellertid finnas ett litet metodproblem men som jämförelse kan nämnas att Mediebarometern som mäter lyssnandet en genomsnittlig dag redovisar 77 procents lyssnande (Mediebarometern 2007).

Sedan den stora förändringen på radiomarknaden med de privata lokalradiokanalernas intåg 1993 kan vi konstatera att Sveriges Radios samtliga kanaler har tappat lyssnare. Värst blev det för P3 vilket inte är förvånande då denna kanal var den mest populärmusikinriktade av Sveriges Radios kanaler och därmed fick direkt konkurrens av de nya kanalerna. Dessutom gjordes en del förändringar inom Sveriges Radio som drabbade P3 till exempel att sporten lades över i P4. Eftersom P1 och P2 i huvudsak avlyssnas av äldre personer blev inte tappet särskilt stort även

om P2 har halverats med måttet minst fem dagar i veckan. Dagligt lyssnade för P2:s del kan knappast sjunka mer i våra undersökningar då felmarginalen ligger mellan 1 och 2 procentenheter.

Även P4 har drabbats av det överlag minskade radiolyssnandet även om inte nedgången i regelbundna lyssnare är särskilt stor. Eftersom en stor del av lyssnandet på radio sker i bilen så kan man tänka sig att P4 fick en del konkurrens då några privata kanaler började sända trafikinformation vilket tidigare endast P4 gjorde. Möjligen har också de privata kanalerna börjat satsa något mer på äldre personer vilket vi skall återkomma till.

Figur 2 Andelen lyssnare minst fem dagar per vecka på enskilda radiokanaler 1994-2007

Kommentar: 1994 fanns endast City Därefter är det Mix Megapols siffror och 2006 de båda sammanslagna.

Bland de privata kanalerna har efterhand RixFM ökat sin lyssnarandel medan de övriga minskat eller ligger tämligen still. NRJ (Energy) som startade med relativt höga siffror direkt vid starten framför allt bland de allra yngsta har gått kraftigt tillbaka.

Tillstånd att sända i närradion innehas av lokala ideella föreningar, församlingar och kyrkliga samfundigheter och studerande vid universitet och högskolor. Det finns idag april 2007 ca 1030 föreningar fördelade på 156 sändningsområden (Radio- och TV-verket, 2007). Andelen lyssnare på närradion har under perioden varit tämligen konstant. Eftersom de flesta föreningar inte sänder dagligen och lyssnarna troligen är mera intresserade av en eller några få föreningar som sänder blir det något orättvist att jämföra lyssnandet på närradion med lyssnandet på de övriga kanalerna.

Förhoppningen när närradion startade var att stärka det lokala föreningslivet. Det har visat sig vara svårt på grund av det låga lyssnandet men en viss utveckling har

skett och sker. På grund av att reklam blev tillåten i närradion samtidigt med de privata kanalerna har man på några ställen anammat detta och sänder mycket musik och reklam (om än i begränsad mängd) för ett lokalt område. Detta har på en del orter ändrat närradions karaktär och på några ställen bidragit till ett ökat lyssnande.

En potential finns också bland flera invandrarföreningar men man skulle då sannolikt behöva ingå nätverk som de privata kanalerna. Det finns ett sådant förslag från Radio- och TV-verket, ett förslag som säkert kan gynna närradion om det går igenom.

Färre kanaler per person

Före 1994 då vi endast hade Sveriges Radios fyra kanaler att tillgå lyssnade vi i genomsnitt på två kanaler minst tre gånger per vecka (Strid 1993). År 1996 lyssnade vi i genomsnitt på 1,7 kanaler och 2007 1,3 kanaler (Strid 2006). Resultatet är i linje med Mediebarometern, som redovisar 1,3 kanaler per lyssnare vid dagligt lyssnande (Mediebarometern 2007).

Vad som är intressant är att debatten vid lagändringen som tillät privata lokalradiostationer handlade i stor utsträckning om att vi skulle kunna lyssna på fler kanaler och att mångfalden för individerna skulle öka.

Tabell 2 Andel personer som lyssnar på en, två eller fler kanaler minst tre gånger per vecka i procent av samtliga 1996, 2006 och 2007

Antal kanaler	1996	2006	2007
0 kanaler	17	25	22
1 kanal	34	35	40
2 kanaler	27	25	23
3 kanaler	12	9	9
4 kanaler	6	4	4
5 kanaler eller fler	4	2	2
Antal svarande	1530	1707	1769

Även när det gäller mångfalden kom förhoppningarna på skam. Visserligen kan man hävda att det finns en mångfald i populärmusiken men det var nog inte det som våra politiker menade. Det visar sig nämligen att vi kombinerar kanalerna som liknar varandra, exempelvis en talad kanal med en annan talad kanal - i praktiken P1 med P4, och musikkanaler med musikkanaler. Kanalkombinationerna bestäms delvis av lyssnarnas ålder som är den mest avgörande faktorn när det gäller radio-lyssnande.

Den avgörande faktorn

Åldern är den i särklass viktigaste faktorn då vi skall förstå radiolyssnandet. Unga människor vill ha musik i radion medan äldre också vill ha talad radio eller endast talad radio. Men det är tydligen position i ålderscykeln som spelar roll. Lite tillspetsat kan vi säga att vi har två vattendelare i lyssnandet: en vid ca 30 år och en vid ca 50 år. Under 30 år nästan enbart musik, mellan 30 och 50 år musik och tal medan efter 50 dominerar talet i lyssnandet.

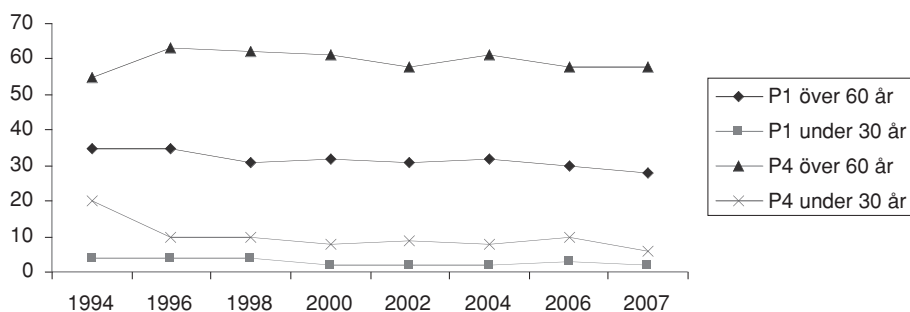
Tabell 3 *Andelen lyssnare minst fem dagar per vecka på olika radiokanaler efter ålder, 2007 (procent)*

Kanal	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-75	75-85
P1	3	1	3	7	14	15	25	38
P2	1	0	0	1	1	3	6	12
P3	9	12	17	11	12	6	4	4
P4	4	4	9	13	29	45	59	56
RixFM	20	12	23	23	28	14	2	1
Megapol/City	14	13	9	18	15	9	1	0
NRJ (Energy)	9	5	3	3	2	2	0	0
Lugna Favoriter	9	6	4	5	10	7	3	0
The Voice	13	10	1	3	2	1	0	0
Närradio	3	0	1	3	4	7	6	4

I princip är Sveriges Radios kanaler åldersrelaterade på så sätt att ju äldre desto högre lyssnande med undantag för P3 som mera följer de privata lokalradiokanalerna med ju äldre desto lägre lyssnande. Men vi kan också se att RixFM, Megapol/City samt Lugna Favoriter går lite högre upp i åldrarna jämfört med tidigare. Om vi jämför med år 2000 så hade t ex City 2 procent bland 40-49-åringar, Megapol 7 procent och Rix 7 procent. Lugna Favoriter hade 2003 3 procent bland 40-49-åringar och har nu 10 procent. Att härav dra slutsatsen att det skulle föreligga en generationseffekt i radiolyssnandet är dock vanskligt då vi inte kan konstanthålla innehållet (eller för den delen kanalerna). En annan faktor som torde spela in är kanalernas ålder. Om vi ser till siffrorna för The Voice så kan vi konstatera att så såg åldersfördelningen ut för de flesta privata kanaler när de startade så det är möjligt att äldre tar längre tid på sig att upptäcka nya kanaler.

Vi såg att det var framför allt Sveriges Radios kanaler som tappade lyssnare och det kan därför vara av intresse att fokusera på just deras problem. Tydligast märks det kanske i Figur 2 där P1:s och P4:s lyssnare delats i två grupper – de över 60 år och de under 30 år.

Figur 2 Andel lyssnare minst 5-7 dagar per vecka p P1 och P4 bland personer under 30 år och personer över 60 år

Från 1996 ser vi en gradvis nedgång för P4 bland personer över 60 år och en något tydligare nedgång i denna grupp för P1. Vi ser också att klyftan ökar något mellan de två kanalerna. Båda kanalerna minskar också bland personer under 30 år men här har klyftan nästan suddats ut. Eftersom P2 har ytterst få regelbundna lyssnare minst fem dagar per vecka bland personer under 30 år kan man väl förstå Sveriges Radios problem.

Även när det gäller att lyssna på radio överhuvudtaget spelar åldern en stor roll. Sålunda lyssnar 39 procent av de mellan 15 och 30 år inte på radio någon gång per vecka mot 18 procent bland 30-60 år och 13 procent bland de mellan 61 och 75 år. Om vi jämför med mediebarometern säger 35 procent bland 15-24-åringar att de inte lyssnat den aktuella dagen. Denna icke-lyssnarsiffra bland ungdomar är dessutom i stigande

Radiolyssnandet skiftas socialt

I tidigare SOM-undersökningar har vi kunnat visa att radion varit ett såväl jämställt som jämlikt medium. Vi har knappast funnit några skillnader i radiolyssnandet mellan män och kvinnor eller skillnader beroende på utbildning (jfr Strid 1998). Dock har det funnits antydningar till skillnader t ex gällande P3 där männen lyssnat i högre grad. I undersökningarna från 2005 och framåt har vi sett skillnader som visat en liten men bestående skillnad: sammantaget lyssnar män i högre grad på Sveriges Radios kanaler medan kvinnor i något högre grad lyssnar på de privata kanalerna.

Tabell 4 Andel dagliga lyssnare bland män och kvinnor på de olika kanalerna 2005 och 2007

Kanal	2005		2007	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
P1 i Sveriges Radio	13	12	12	13
P2 i Sveriges Radio	2	2	2	2
P3 i Sveriges Radio	5	7	4	6
P4 i Sveriges Radio	27	31	26	27
RixFM	10	7	9	8
Mix(City)	5	3	5	4
NRJ	2	1	2	1
Lugna Favoriter	4	2	4	3
Närradio	2	2	3	2

Om vi summerar får vi 2005 47 procent lyssnande på Sveriges Radios kanaler bland kvinnor mot 52 procent bland män. I undersökningen 2007 är motsvarande siffror 44 mot 48. När det gäller de privata kanalerna lyssnar kvinnor till 21 procent mot männens 13 och 2007 är motsvarande siffror 20 mot 16. Detta skulle möjligen delvis kunna förklaras av att när lyssnandet går ner så ökar selektiviteten och detta ger utslag. Men det är också så att de små skillnader mellan män och kvinnor som finns förklaras så gott som helt av unga lyssnare mellan 15 och 30 år.

Utbildningsskillnader finner vi endast i lyssnandet på Sveriges Radios kanaler P1 och P4. Högutbildade finner vi till 20 procent gällande P1 mot 10 procent bland lågutbildade. P4 har 47 procent bland lågutbildade mot 14 procent bland högutbildade. Samtliga siffror är lägre än 2006 men skillnaden är nästan exakt densamma.

Vidare är det så att det är färre högutbildade som lyssnar på radio överhuvudtaget och de som lyssnar gör det kortare tid. Enligt Mediebarometern är skillnaden i tid 178 minuter för lågutbildade mot 112 minuter för högutbildade (Mediebarometern 2007). Fler högutbildade väljer också endast en kanal vilket kan bidra till det lägre lyssnandet.

Det är också så att vanorna i hemmet spelar roll för radiolyssnandet. Om vi tar hänsyn till ålder (31-60 år) och barn i hushållet (barn mellan 7 och 15 år) så lyssnar personer med barn i högra grad på de privata musikkanalerna medan personer utan barn lyssnar på Sveriges Radios kanaler. Troligen av samma skäl lyssnar ensamstående i högre grad på Sveriges Radios kanaler medan gifta/sammanboende lyssnar på musikkanalerna. Skälen torde vara sällskap i de talade kanalerna för dem som är ensamstående medan barnen torde påverka kanalvalen i de hushåll som har barn. Tyvärr har SOM-undersökningen alltför få frågor rörande radions funktioner för att det skulle vara möjligt att mer ingående förstå mekanismerna bakom radiolyssnandet.

Inför framtiden

På flera sätt kan det påstås att radion befinner sig i kris. För det första är det problematiskt vad vi menar med att lyssna på radio. Tidigare var det tämligen oproblematiskt då vi hade en apparat och en eller två kanaler att lyssna på samt att innehållet var uppdelat i olika programpunkter så att människor också visste vad programmen hette som de lyssnade på. Numera finns en mängd apparater som sänder ut radioprogram analogt och digitalt, man kan spela in och spela upp vid skilda tidpunkter, vi har ett tiotal radiokanaler i vissa apparater och några hundra i datorn.

För det andra kan man säga att radion är i kris därför att lyssnandet oavsett apparater faktiskt minskar. Det är dessutom framför allt bland ungdomar som lyssnandet minskar. Det är inte bara så att andelen som lyssnar blir färre, bland dem som lyssnar minskar tiden som de lyssnar. Dessutom lyssnar vi på allt färre kanaler per person.

För det tredje är radion i kris på grund av att radions funktion har förändrats. För allt fler blir radion ett medium för musiklyssnande. Samtliga nya kanaler som startade efter 1993 har som huvudsakligt utbud just musik. Både de två talade kanalerna P1 och P4 har ett minskat lyssnande. Båda dessa kanaler skulle säkert kunna utvecklas men Sveriges Radio förefaller mera vara intresserat av att göra även dessa kanaler mera glättade så att de kan nå en yngre publik och mera försöka likna de kanaler som konkurrerat ut dem bland de unga.

Ett lovvärt förslag har kommit från Radio och tv-verket som innebär att man vill stärka närradion och därigenom det lokala inslaget i Radio (Radio- och TV-verket 2007). Att stärkas det lokala inslaget var ju en av tankarna med den privata lokalradion som startade 1993 men som av olika anledningar inte blev lokal särskilt inte innehållsligt. Trots att Sveriges Radios kanal P4 är den mest avlyssnade kanalen har den varit styvmoderligt behandlad av Sveriges Radio jämfört med Sveriges Radios övriga kanaler. Eftersom televisionen också är centraliserad till Stockholm finns det ett stort utrymme för lokalt material eftersom den enda konkurrenten finns bland dagstidningarna om ens där.

Referenser

- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (2005) *Massmedier*. Stockholm: Albert Bonniers förlag
- Mediebarometern 2007* (2008). Nordicom- Sverige, Göteborgs universitet.
- Radio- och TV-verket (2007): *Närradio & när-TV i fokus*. Edita, Västerås 2007.
- Strid, Jan (1993): Radiolyssnandet i Göteborg. I Nilsson, L (red): *Västsverige i fokus*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (1998): Radion det jämställda mediet. I Nilsson, L (red): *Region i omvandling*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

SKILDA TV-VÄRLDAR

ÅSA NILSSON

År 1969, för snart 40 år sedan, fick Sverige sin andra tv-kanal i Sveriges Radios regi. Det svenska enkanalsystemet som infördes i mitten av 1950-talet var därmed till ända. I dag – framme vid år 2008 – räknar man med att det går att titta på fler än 130 tv-kanaler, över 200 om man räknar in utländska satelliter. Sveriges Television står bakom sju av dessa¹, men det stora flertalet nytilskott är privatägda och reklambärande kanaler som successivt – och i allt snabbare takt – änt-rade scenen alltsedan slutet av 1980-talet, då TV3 listigt kringgick det dåvarande reklamförbudet genom att sända satellitvägen från London, och TV4 några år senare fick koncessionen att sända en reklamfinansierad television förutsatt man levde upp till ett antal krav från regeringens sida, bland annat att erbjuda ett visst mått av samhälls- och kulturprogram och program för barn och ungdom. (För en historieberövning, se t. ex. Hadenius, Weibull & Wadbring 2008, s. 98ff; Juterström 2008.)

Public service-televisionen har i och med den här omvälvande utvecklingen gått från att *vara* tv till att utgöra ett av många möjliga kanalval. Vad väljer då publiken; i vilken utsträckning förmår public service-kanalerna att fortsätta attrahera tittare i dagens konkurrenssituation? Mot bakgrund av människors olika intressen för såväl ämnen och genrer som specifika program: hur skilda tv-världar lever vi egentligen i? Och i ljuset av utbudsutvecklingen under senare år; har det kanske vuxit fram nya tv-generationer? Dessa frågor avses att besvaras i föreliggande kapitel.

Public service-tv i stark konkurrens

I utvecklingen med allt fler kanaler tillgängliga för allt fler svenskar, säger det sig själv att Sveriges Television svårligen har kunnat behålla sitt monopolgrepp om tv-tittarna. Även om det teoretiskt är möjligt att tv-tittarna fortfarande zappar in på en SVT-kanal vid åtminstone något tillfälle under tv-dagen, ska den sammanlagda tittartiden fördelas på alla kanaler som lockar till tittande, och tiden vi har att röra oss med är ju begränsad. Just vardagslivets ramar för vår vanemässiga mediekonsumtion (se t. ex. Bengtsson 2007; Gauntlett & Hill 1999; Jansson 1997, Lull 1990) är den mest naturliga förklaringen till att tiden vi spenderar på tv-tittande *totalt sett* inte har ökat eller åtminstone i mycket ringa grad. 2007 ägnar den genomsnittlige tv-tittaren ungefär två timmar åt mediet, enligt Nordicom-Sveriges Mediebarometer (Mediebarometer 2007, 2008, s. 50), eller drygt två och en halv timmar med utgångspunkt i MMS:s statistik över ”tv-befolkningen” (MMS 2008) – skillnader

i mätteknik och urval kan åtminstone delvis förklara variationen i uppgiften.² Att Sveriges Television mot denna bakgrund tappat såväl tittare som tittartidsandelar i den ökade konkurrensen förvånar knappast.

Även om SVT-kanalerna sammantaget fortfarande representerar den största tv-aktören ur ett publikperspektiv, har SVT1 och SVT2 var för sig fört en hård kamp mot TV4 om titeln största kanal (MMS årsrapporter 2005–2007 samt översikt för åren 1994–2004 i MMS 2005). SVT2 försvann dock från närstriden år 2001 i samband med att SVT valde att förändra kanalprofilerna genom att förlägga de mer breda (läs: publikattraktiva) programmen i SVT1 och de smalare (mindre publikattraktiva) i SVT2 (Svenskt TV-utbud 2001, 2002, s. 67f.). År 2007 gick TV4 vinnande ur kampen mot SVT1 ifråga om tittartidsandelar – 22 mot 19 procent – men den senare vann i stället räckviddsstriden: 40 procent av befolkningen tittar på SVT1 en genomsnittlig dag mot 38 procent tittare på TV4. SVT2 har halkat ned på en tittartidsandel om 12 procent och en daglig räckvidd på 30 procent (MMS 2008). Men alla tre kanaler har försvagat greppet om publiken under senare år, både ifråga om tittartidsandelar och daglig räckvidd.

De stora vinnarna är i stället TV3 och Kanal 5, som år 2007 står för 9 respektive 8 procent av tittartiden, och har en daglig räckvidd på 20 respektive 18 procent. Kanal 5 har därmed fördubblat sitt räckviddsresultat sedan 1994 och nästan tredubblat tittartidsandelen. TV3 har däremot legat stabilt på den nivå som kunde uppmätas redan i mitten av 1990-talet. I övrigt börjar TV6 och TV4 Plus att sätta avtryck i statistiken – och inte minst det samlade tittandet på det numer mycket stora antalet förvisso enskilt små kanaler, men som tillsammans utgör väsentlig konkurrens för "the big five". Tillsammans har de fem stora kanalernas andel av tittartiden sedan 1994 minskat från 92 till 70 procent 2007.

Bilden av en totalt sett försvagad public service-tv i MMS:s mätningar bekräftas av SOM-undersökningarnas vanemätningar, som i stället för daglig räckvidd och tittartid fokuserar regelbundenheten i tittandet – hur *ofta* man brukar titta på program i olika kanaler. Samtidigt är tendensen i detta avseende inte fullt lika stark (figur 1; se även tabell A1 i appendix). I slutet av 1990-talet gjorde SVT här till och med en rejäl upphämtning från det initiala tittardyknet i samband med den ökade konkurrensen från inte minst TV4. Men sedan början av 2000-talet har andelen tittare minst fem dagar i veckan minskat från cirka 70 till cirka 60 procent för såväl SVT1 och SVT2.

Bilden via SOM-undersökningens vanemätningar jämfört med den som framträder via MMS:s s. k. people meter-mätningar är likväl alltså lite ljusare, framför allt ifråga om SVT2. Avvikelsen för SVT2 kan dock sannolikt delvis hänföras människors svårighet att skilja mellan SVT1 och SVT2 när de, som är fallet i SOM-undersökningen, själva ska uppskatta regelbundenheten i sitt tittande på olika kanaler. Möjligen bidrar även den generellt positiva attityden till SVT (Hill m. fl. 2005; Nordström 2001; Weibull 2007) till en överskattning i respondenternas svar.

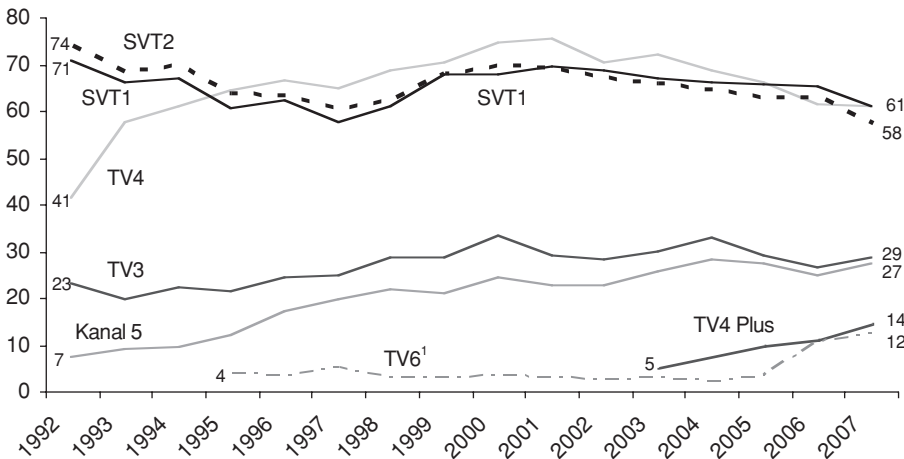
Beträffande TV4, som snabbt fick ett brett genomslag hos svenska folket redan under första hälften av 1990-talet, har även denna kanal förlorat regelbundna tit-

tare enligt senare års SOM-undersökningar, från närmare 75 procent i början av 2000-talet till drygt 60 procent i dag.

Framgångssagan för Kanal 5 i MMS:s redovisningar återberättas i SOM-undersökningens mätningar; vi observerar emellertid samtidigt en stagnation och till och med en nedgång sedan 2004. År 2007 är det 27 procent som uppger att de regelbundet tittar på Kanal 5. Ungefär samma resultat kunde noteras för TV3, 29 procent, som till skillnad från i MMS mätning här uppvisar en positiv utveckling fram till år 2000.³

De senare åren är det framför allt de små nischkanalerna som seglat upp. Mätningen av de mindre kanalerna är i SOM-undersökningen begränsad (Riks-SOM 2007: 17 kanaler; vilka framgår av tabell A1 i appendix), men vi ser hur TV4 Plus och TV6 i dag samlar 14 respektive 12 procent av befolkningen på regelbunden basis. När det gäller TV6:s starka publikframgång mellan 2005 och 2006 kan den förklaras med kanalens nya position som frikanal i det digitala marknätet våren 2006, där den tog över ZTV:s kanalplats och samtidigt väsentligt breddade utbudet med flera populära serier. I övrigt ska Discovery och SVT24 noteras med sina 9 respektive 8 procent, därutöver fångar ingen enskild kanal (av de mätta) mer än 4 procent regelbundna tittare.

Figur 1 Regelbundet tittande på de största kanalerna 1992–2007 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: 'Hur ofta brukar du titta på program i följande TV-kanaler?'. Svartalternativen är 'dagligen'; '5–6 ggr/vecka'; '3–4 ggr/vecka'; '1–2 ggr/vecka'; 'mer sällan', 'aldrig' samt 'har ej tillgång'. Resultaten visar andelen som uppger sig titta minst 5–6 ggr/vecka; procentbasen utgörs av de som svarat beträffande åtminstone någon kanal. Resultaten baseras på data från enbart Riks-2, dvs. den delundersökning som har en övervikt av frågor om medier, kultur och livsstil, och inkluderar fler tv-kanaler än motsvarande fråga i Riks-1. Figurens urval av kanaler baseras på de sju kanaler som toppade MMS mätningar av daglig räckvidd under 2007 (med mellan 10 och 40 procent i daglig räckvidd). ¹ För perioden 2002–2005 avser mätningarna Viasat Nature/Action. Fr.o.m. 2006 blev TV6 en frikanal i det digitala marknätet.

Bilden som målats så här långt har tagit fasta på det mycket regelbundna tv-tittandet, minst fem dagar i veckan. Om vi vidgar det till att gälla tittande minst varje vecka når både de stora SVT-kanalerna och TV4 ännu merparten av den svenska befolkningen: år 2007 tittar 86 respektive 83 procent på SVT1 respektive SVT2 minst varje vecka och hela 91 procent på TV4. Samtliga tre kanaler används med andra ord åtminstone som "referenskanaler". Men också i det avseendet har SVT-kanalerna tappat något sedan början av 1990-talet då de vardera samlade cirka 95 procent av befolkningen – liksom TV4 som låg på motsvarande nivå när kanalen redovisade sitt bästa resultat år 2000. Och konkurrensen från andra kanaler är fortfarande påtaglig: TV3 och Kanal 5 samlar 2007 61 respektive 57 procent av befolkningen tittare på veckobasis, och sedan 2006 har särskilt TV4 Plus, TV6 och SVT24 ökat kraftigt med noteringar för 2007 på 48, 40 respektive 36 procent.

Ett skäl till de stora kanalernas mycket utbredda referensfunktion är nyheterna – den typ av innehåll som flest tittar på regelbundet (Nilsson & Weibull 2005), och som på så vis har potential att bygga och vidmakthålla regelbundna tv-vanor. År 2007 tittade mer än halva den vuxna befolkningen på SVT:s *Aktuellt* eller *Rapport* minst fem dagar i veckan, men hela 83 procent gör det på veckobasis. En knapp tredjedel tittar regelbundet på TV4:s *Nyheter*, och 74 procent gör det åtminstone varje vecka (se vidare Mathias A. Färdigh och Josefine Sternviks kapitel).

SVT:s publikutveckling kan summerat sägas ha genomgått tre faser sedan början av 1990-talet: först ett märkbart publik tapp i samband med den nya konkurrensen från TV4; därefter en viss upphämtning under den senare hälften av 1990-talet trots såväl TV4:s som övriga kanalers fortsatt växande publikstöd och större spridning i befolkningen; och in på 2000-talet åter successivt minskande publikandelar i den större konkurrensen från nyttillkomna tv-kanaler – samt därtill från internet som nu började spridas i befolkningen på allvar och inte minst ägnas allt mer tid (Mediebarometer 2007, 2008, s. 106ff.; se vidare Annika Bergströms kapitel).

Skilda kanalpreferenser i olika grupper av befolkningen

Så långt den generella bilden av tv-publikens preferenser och SVT-kanalernas ställning i ett kraftigt omdanat medielandskap. Det finns goda skäl att nyansera den bilden något; vi vet sedan tidigare att kanalernas publiknischer skiljer sig åt väsentligt, inte minst i åldershänseende (Nordström 2001; Hill m. fl. 2005; Nilsson & Weibull 2005; Nilsson 2006). Ålder är nämligen en faktor som, utöver sin konkreta fysiska betydelse, i många fall avgör människors sociala sammanhang (familjesituation, förvärvssituation med mera) liksom intressen och värderingar, och därmed i förlängningen även vilken typ av medier och medieinnehåll vi väljer att ta del av.

Men innan fokus riktas på ålderns betydelse för kanalvalet, ska vi se hur olika tv-världar vi lever i beroende på kön, utbildning och social klass (jfr. Nilsson 2006). Könsskillnaderna när det gäller tv-tittande ska inte överdrivas, men det finns ten-

denser till ett större intresse för de stora public service-kanalerna liksom för SVT24 hos män jämfört med hos kvinnor (tabell A2 i appendix). Könsskillnaderna vad gäller SVT:s två stora kanaler kunde påvisas även i början av 1990-talet. Men i ännu högre grad avgör könsfaktorn tittandet på sportkanaler och i viss mån även på TV6 och Discovery.

När det gäller utbildning är det genomgående så att andelen tittare är som störst hos lågutbildade alldeles oavsett kanal; tydligast påverkar utbildningsgrad tittande på TV4, TV4 Plus och sportkanaler (tabell A2). För public service-kanalerna tycks dock utbildningsfaktorn vara av högst begränsad betydelse. Lägst andel tittare på såväl SVT1 som SVT2 återfinns hos de med en ”medelhög” utbildning. Det ska dock sägas att det bakom utbildning döljs en del åldersskillnader, till följd av att yngre i större utsträckning än äldre har universitets-/högskoleutbildning.

Relaterat till utbildning kan konstateras att den sociala klass människor väljer att beskriva sig som har viss betydelse för kanalvalet (tabell A2). De som beskriver sitt hem som arbetarhem tittar i högre utsträckning på särskilt sportkanaler, Discovery, TV6, Kanal 5 och TV3 – något de i flera fall delar med de som lever i företagarhus. De två stora public service-kanalerna och SVT24 har däremot sitt starkaste publikfäste hos tjänstemän och akademiker – cirka 70 procent regelbundna tittare på vardera SVT1 och SVT2 i gruppen ”tjänstemannahem” mot drygt hälften hos dem i ”arbetarhus” – ett samband som dock inte gäller vare sig Kunskapskanalen eller Barnkanalen.

Både kön och socioekonomiska faktorer har likväl mindre generell betydelse för kanalvalet jämfört med människors ålder.

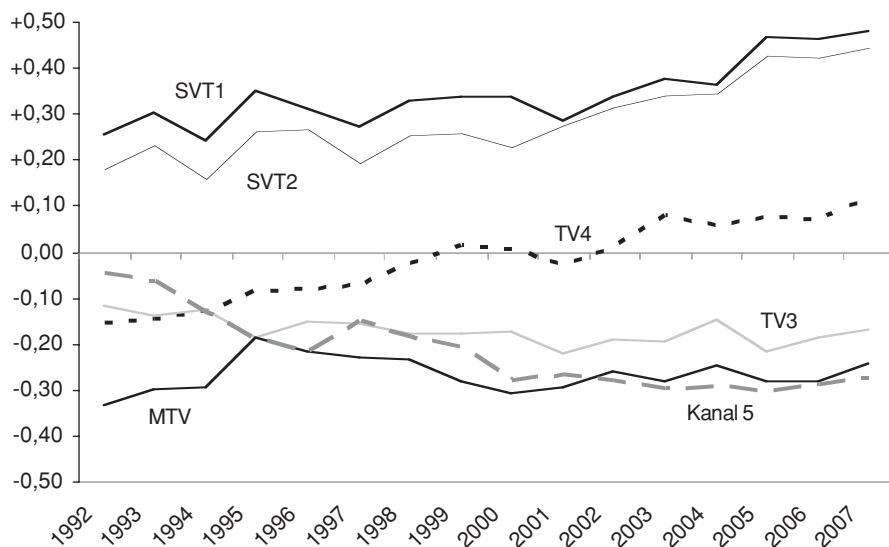
Ökade åldersklyftor

Vi har tidigare kunnat konstatera att de åldersskillnader som fanns i svenskers kanalpreferenser i början av 1990-talet bara har fördjupats (Nilsson 2006), och den tendensen kvarstår. År 2007 har båda de stora SVT-kanalerna en mycket tydlig åldersprofil i betydelsen att de regelbundna tittarna är betydligt vanligare bland äldre än bland yngre, särskilt tydligt för SVT2: i gruppen 15–19-åringar tittar 10 procent på SVT2 minst fem dagar i veckan, att jämföra med 83 procent i gruppen 76–85-åringar (tabell A2 i appendix). Även TV4 har i dag en betydande åldersvariation, med 70 eller knappa 70 procent regelbundna tittare bland befolkningsäldsta och knappt hälften hos de yngsta.

Kanal 5 och MTV har tydligast omvända åldersprofil; 10 procent av den äldsta åldersgruppen tittar regelbundet på Kanal 5 mot 48 procent av den yngsta, och för MTV är motsvarande förhållande 0 mot 23 procent. Även TV6 och TV3 har störst andel tittare bland de yngsta. Kanalernas innehållsprofil är en viktig och naturlig förklaring bakom kanalernas varierande publikprofil (Asp 2002); unga och gamla har i väsentliga stycken olika innehållspreferenser (Reimer 1994; Hill m. fl. 2005; Nilsson & Weibull 2005; Nilsson 2006).

Hur kanalernas åldersprofiler har förändrats över tid kan åskådliggöras med en bild som år för år visar styrkan i sambandet mellan regelbundet tittande på respektive kanal och ålder (figur 2). Det blir då tydligt hur de två stora SVT-kanalernas åldersprofil har förstärkts i ålderdomlig riktning under senare år. Under hela perioden 1992–2007 har sambandet beträffande SVT2 vuxit i styrka från +0,18 till +0,44 (beta-värden; se figurens kommentar). De positiva värdena innebär att det regelbundna tittandet på kanalen ökade med stigande ålder redan 1992, men att åldersberoendet är ännu starkare i dag än för 15 år sedan. Ålderssambandet har ökat även för Kanal 5 men i motsatt, ungdomlig riktning: från ett nästan obefintligt ålderssamband 1992 (-0,05) till -0,28 år 2007. TV3 och MTV har däremot haft i huvudsak beständiga åldersprofiler under perioden – beta-värdena har kretsat kring cirka -0,20 respektive -0,25, vilket innebär att bägge kanalerna har en etablerad relativt ungdomlig profil.

Figur 2 Betydelsen av ålder för regelbunden kanalvana 1992–2007 (beta-värden)

Kommentar: Beta-värdet anger den linjära styrkan i det bivariata sambandet mellan regelbundet tittande (på resp. kanal) och ålder. Måttet kan variera mellan -1 och +1 – ett positivt värde innebär att andelen regelbundet tittare ökar med stigande ålder, ett negativt värde tvärtom att andelen minskar, och värdet 0 innebär att ålder inte har någon (linjär) påverkan på andelen tittare. Variabeln för regelbundet tittande är dikotom: minst 5 dagar i veckan eller inte.

Figuren illustrerar vidare den intressanta utveckling som TV4 genomgått sedan kanalen började få fäste hos tv-publiken i början av 1990-talet: De inledande åren hade den en viss ungdomlig profil (beta-värdet $-0,16$), för att i slutet av 1990-talet – när den etablerat sig brett i befolkningen – ha utvecklats mot en tämligen åldersneutral kanal (beta-värdet kring ± 0), till att under 2000-talets första år tvärtom få en lite äldre publikprofil som därtill stärktes ytterligare lite 2007 ($+0,12$) – inte i närheten av resultaten för SVT-kanalerna men detta innebär likväl att TV4 i åldershänseende numer intagit en position mellan SVT:s två flaggskepp och de privata kanalerna som ingår i analysen.

SVT-kanalernas och även TV4:s nyhetssändningar och andra typer av samhällsorienterade program, och de privata kanalernas väsentligt starkare underhållningsprofiler, utgör en naturlig förklaring till de skilda kanalernas starkt skilda publikprofiler i åldershänseende: unga är generellt väsentligt mer intresserade av drama, såpor och även annan underhållning medan äldres preferenser generellt har ett bredare spektrum, som i större utsträckning inkluderar nyheter, samhälls- och kulturprogram (Nilsson & Weibull 2005; Nilsson 2006).

Om vi tidigare fastställt att utbildning och socioekonomi har en mer begränsad påverkan på intresset för public service-tv jämfört med ålder, kan emellertid konstateras att *med hänsyn till* ålder har utbildning betydelse. Med SVT2 som exempel, det vill säga SVT-kanalen som uppvisar starkast åldersberoende, tittar 38 procent av högutbildade unga vuxna (definierade som 20–39 år med någon typ av högskole-/universitetsstudier) regelbundet på kanalen jämfört med 29 procent i samma åldersgrupp men utan motsvarande utbildning⁴. Hos de äldre, 40–85 år, saknas däremot sambandet med utbildning: 73 respektive 72 procent regelbundna tittare i respektive utbildningsgrupp.

Ännu viktigare än utbildning är emellertid den typ av samhällsengagemang som avspeglas i ett uttryckt politiskt intresse. Andelen regelbundna SVT2-tittare i åldersgruppen 15–39 år är dubbelt så stor bland de som säger sig vara mycket eller ganska politiskt intresserade, 40 procent, jämfört med bland övriga (20 procent) – och i detta fall kvarstår sambandet, om än svagare, även för de äldre (tabell 1). I jämförelse är tittandet på Kanal 5 – med sin tvärtom unga åldersprofil – relaterat till samhällsengagemang på omvänt vis: är här andelen tittare större hos de politiskt ointresserade, hos såväl unga som gamla. Resultaten avspeglar väl kanalernas olika innehållsprofiler (Mångfald och kvalitet, 2007); det finns sällan anledning att titta på Kanal 5 för att tillgodose ett politiskt intresse, men desto mer finns att hämta för den som vill bli underhållen och förströdd. Men det ska slutligen noteras att åldersfaktorn som sådan är allra viktigast, särskilt med en mer detaljerad åldersindelning än den i tabell 1.

Tabell 1 Andelen regelbundna tittare på SVT2 respektive Kanal 5 efter ålder och politiskt intresse, 2007 (procent)

	SVT2		Kanal 5	
	Mycket/ganska politiskt intresserad	Ej intresserad	Mycket/ganska politiskt intresserad	Ej intresserad
15–39 år	40	20	38	46
40–85 år	80	63	16	23

Kommentar: Frågan om politiskt intresse lyder: 'Hur intresserad är du i allmänhet av politik?'. Fyra svarsalternativ: 'Mycket intresserad'; 'Ganska intresserad'; 'Inte särskilt intresserad'; 'Inte alls intresserad'. I den redovisade gruppen 'Ej intresserad' ingår de två negativa svarsalternativen samt de som avstått från att besvara frågan. De fyra gruppernas antal varierar mellan 249 och 635 personer.

Ålder: en fråga om både livsfas och generation

Att människor i olika åldrar söker sig till olika typer av kanaler, med olika typer av innehåll, förvånar nog få. Olika livsfaser tenderar att vara förknippade med olika intressen och olika vardagsrutiner där medieanvändning och annan kulturkonsumtion ska passas in (jfr. Nilsson 2005). Men det är först med ett brutet tv-monopol och en allt större tillgång till en mångfald av tv-kanaler som människor har möjlighet att göra individuella kanalval. Förutsättningarna har därtill förbättrats rent konkret med ett ökat antal tv-apparater i hemmen (jfr. Bjur 2005).

I det här medielandskapet har nya generationer vuxit upp och socialiserats in i levnadsmönster som bottnar i såväl nya konkreta förutsättningar som förändrade värderingar. För generationen född på 1980-talet var reklam-tv ett faktum redan i barnåren, även om man inte själv nödvändigtvis hade tillgång till det så tidigt. Majoriteten hade tillgång till en videoapparat hemma. Denna generation växte upp i ett skede av televisionens växande valfrihet ganska långt bortom föräldrarnas erfarenhet av monopoltelevision. Men också sjuttitalister, och viss mån även sextitalister, var förhållandevis unga när privatkanalerna började vinna ordentlig mark ute i tv-hushållen.

Public service-tv har därmed förvandlats under de senaste decennierna från att vara tv till att representera ett av flera möjliga kanalval. I en sådan situation kan public service-kanalerna väljas bort till förmån för kanaler med en annan innehållsprofil. Då är det relevant att relatera till att vi i dag har en större andel av befolkningen som uppvisar en livsstil vi tidigare förknippat med ungdom och unga vuxenår: man studerar längre upp i åldrarna, skaffar barn senare och lämnar inte

med automatik de ”första” ungdomsårens intressen för olika former av populärkultur bara för att man blir äldre – generellt uttryckt. Det är högst rimligt att tänka sig att denna typ av generationsförändringar även avspeglas i medieanvändningen.

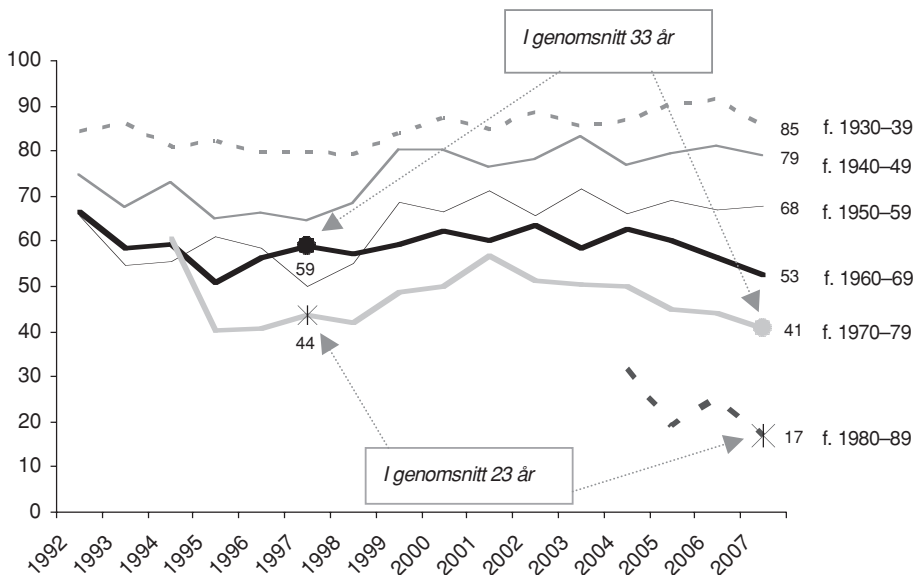
Om vi börjar med att följa den generation som är född någon gång under 1970-talet kan vi se hur dessa personer i dryga 20-årsåldern (i genomsnitt) under andra hälften av 1990-talet hade ett relativt sett lågt intresse för public service-tv: drygt 40 procent tittade regelbundet på SVT2 (figur 3). Vi vet ju sedan tidigare att människor i tjugooårsåldern har ett generellt mindre intresse för public service-tv än äldre. Däremot hade vi baserat på tidigare erfarenheter kunnat misstänka att intresset skulle öka i takt med att generationen åldras, till följd av ett förväntat större intresse för nyheter och samhällsfrågor i allmänhet (Mathias A. Färdigh och Josefine Sternviks kapitel) – en hypotes som tar fasta på livsfasens betydelse för våra intressen och beteenden (jfr. Åsa Nilsson, Jonas Ohlsson och Josefine Sternviks kapitel). Fram till 2001 års mätning såg det ut att finnas fog för den hypotesen, men därefter har andelen regelbundna tittare bara minskat, tillbaka till samma nivå år 2007 som den tio år tidigare. Detta innebär att generationen inte är i närheten av de nära 60 procent regelbundna tittare som SVT2 hade bland sextioåringarna när de var i samma ålder tio år tidigare. Motsvarande jämförelse av åttiotalisternas genomsnittliga 23-åring anno 2007 med sjuttioåringarnas dito tio år tidigare, visar på en nedgång från 44 till 17 procent: en 60-procentig minskning. Äldre generationer har däremot i sitt åldrande i huvudsak följt tidigare generationers mönster.

Motsvarande illustration av generationsutvecklingen för Kanal 5 blir väsentligt annorlunda. Här ökar andelen regelbundna tittare sedan slutet av 1990-talet hos alla generationer födda 1950 och senare (figur 3b). Andelen åttiotalister som tittar på Kanal 5 år 2007, när de är i genomsnitt 23 år, är 44 procent – att jämföra med andelen hos sjuttioåringarna i samma ålder ett decennium tidigare: 30 procent. Och sjuttioåringarnas dryga 30-åring uppvisar i dag en andel på 39 procent – mot sextioåringarnas 21 procent tio år tidigare.

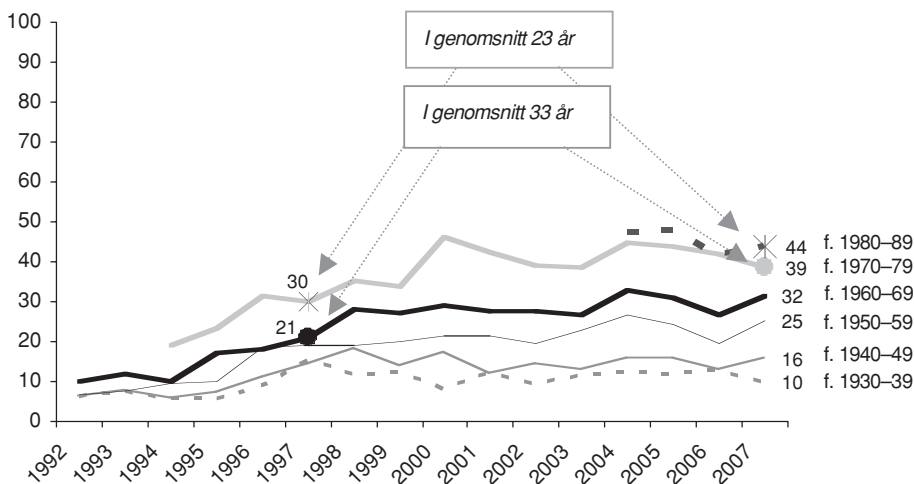
Framtidens skilda tv-publik

Vad innebär dessa två bilder för framtiden? År 2007 bestod Sveriges vuxna ”SOM-befolkning”, 15–85 år, till nästan en tredjedel (31 procent) av fyrtioåringar, och till en dryg tredjedel (36 procent) av sjuttioåringar och yngre generationer (SCB:s statistikdatabas). Det är svårt att sia om framtiden, men en sak är säker: detta förhållande kommer att förändras framöver. SCB:s prognos för år 2030 är att andelen 70-åringar och yngre i befolkningen då har nära fördubblats, till knappt 70 procent. Det är med andra ord dessa generationer som kommer att ha störst inflytande på publikstatistiken framöver. Men det vore ett misstag att utgå från att dagens unga och deras vanor i dagens mediasamhälle med automatik kommer att sprida sig och föras vidare av nya generationer framöver.

Figur 3a Andel regelbundna tittare på SVT2 1992–2007, efter generation (procent)

Figur 3b Andel regelbundna tittare på Kanal 5 1992–2007, efter generation (procent)

Kommentar: Regelbundna tittare avser de som tittar minst 5 dagar i veckan. Minsta antal personer per generation är 199 personer.

För det första är generationstillhörighet inget som hugger människors beteenden i sten; andra faktorer är med och formar vårt intresse och vår livsstil, och de kan därtill komma att bli viktigare framöver. Redan i dag syns exempelvis att sjuttiotialister med ett politiskt intresse har en mer ”positiv” utveckling ifråga om att titta på public service-tv jämfört med övriga. En möjlighet – som oroar en del public service-förespråkare – är att SVT skulle utvecklas mot ett slags politiskt elitmedium. Väldigt lite tyder, som vi sett av ovan, på att så är fallet i dag: SVT-kanalerna samlar fortfarande en mycket stor andel av befolkningen på regelbunden basis, och utbildnings- och klasskillnaderna är begränsade. Samtidigt innebär de skillnader vi sett hos dagens unga förutsättningar för att dessa kan komma att förstärkas framöver, allt efter det att äldre generationer ”fasas ut”. Något som skulle kunna tala för en sådan utveckling är det faktum att den skillnad vi sett ovan i ungas intresse för att titta på SVT-kanaler beroende på politiskt intresse (tabell 1) var mycket mindre i början av 1990-talet och mer måttlig fortfarande vid sekelskiftet.⁵

För det andra – och än viktigare att betona – kommer medievärlden 2030 att med all sannolikhet se väsentligt annorlunda ut jämfört med den vi befolkar i dag. Vi har bara sett början på SVT:s och andra tv-aktörers utnyttjande av internet och mobiltelefonen som nya plattformar för att nå publik. Hur såväl tv-mediet som public service-konceptet kommer att gestalta sig och betyda för människor ett par decennier fram i tiden är i det perspektivet ett högst oskrivet kapitel. Oskrivet eller inte... tillåter man sig att spekulera skulle ett avsnitt i ett framtida kapitel möjligen kunna beskriva ett fortsatt utbreddt förtroende för public service-medier och en positiv grundsyn på deras demokratiska värde – parallellt med en utveckling där en mindre andel av befolkningen tar del av dessa mediers innehåll, lika ofta och i lika stor omfattning som i dag. De skilda tv-världar vi redan lever i kommer nog inte att bli mindre skilda framöver.

Noter

- ¹ SVT1, SVT2, SVT24, SVT Barnkanalen, SVT Kunskapskanalen, SVTHD, SVT Europa.
- ² Mediebarometerns telefonintervjuer baseras på självuppskattning av gårdagens tv-tittande medan MMS s.k. *people meter*-mätningar av ”tv-befolkningen”, 3–99 år, bygger på en registrering av tittandet knuten till en enskild tv-apparat: vem eller vilka tittar på vad och hur länge. Mediebarometern har sedan mitten av 1990-talet redovisat en genomsnittlig tittartid mellan 111 och 122 minuter för sitt befolkningsurval av 9–79-åringar (jfr. även Nilsson 2005a); MMS redovisar en däremot en viss kontinuerlig men fortfarande liten ökning sedan andra halvan av 1990-talet, då nivån låg på cirka 140 minuter (lägst 1994: 133 minuter) (MMS årsredovisningar 2005–2007 samt översikt för åren 1994–2004 i MMS 2005).

- ³ Skillnaden hänger sannolikt återigen samman med att SOM-undersökningen i sin vanemätning riskerar att inkludera ett visst mått av attityder, vilket normalt missgynnar små aktörer med därtill generellt lägre status, varmed tittandet på TV3 rimligen underskattades under särskilt början av 1990-talet.
- ⁴ Undersökningens yngsta (15–19-åringar) är här exkluderade för att skapa en rimligare distinktion mellan personer med och utan högskole-/universitetserfarenhet.
- ⁵ Procentandelen regelbundna tittare på SVT2 i gruppen 15–39-åringar hos politiskt intresserade respektive ointresserade var år 1992: 64–64; år 1995: 54–45; år 2000: 64–46; 2005: 54–27 (jfr. tabell 1).

Referenser

- Asp, Kent (2002) "Tv-tittarnas programpreferenser och den 11 september". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Det våras för politiken*. SOM-rapport nr. 30. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Bengtsson, Stina (2007) *Mediernas vardagsrum – Om medieanvändning och moral i vardagslivet*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, Göteborg.
- Bjur, Jakob (2005) "Den individualiserade TV-tittaren". I *Det hyperindividualiserade samhället*. Bjereld, Ulf; Demker, Marie; Ekecrantz, Jan & Ann-Marie Ekengren (red.). Boréa, Umeå.
- Gauntlett, David & Hill, Annette (1999) *TV Living – Television, culture and everyday Life*. Routledge, London/New York.
- Hadenius, Stig; Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) *Massmedier – En bok om press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Ekerlids förlag, Stockholm.
- Hill, Annette with Weibull, Lennart & Nilsson, Åsa (2005) *Audiences and Factual Reality Television in Sweden*. Research Report nr. 2005-4. Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School, Jönköping.
- Jansson, André (1997) *Sätt att se på TV. En kvantitativ problematisering av den selektiva TV-publiken*. Arbetsrapport nr. 76. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, Göteborg.
- Jutterström, Christina (2008) *Fri television? Om public service i en ny medievärld*. Natur & Kultur, Stockholm.
- Lull, James (1990) *Inside Family Viewing – Ethnographic Research on Television's Audiences*. Routledge, London/New York.
- MMS (2005) *TV-tittandet 2004 Årsrapport*. www.mms.se/2008-05-22.
- MMS (2008) *TV-tittandet 2007 Årsrapport*. www.mms.se/2008-05-22.
- MMS årsrapporten för respektive år 2005–2008. www.mms.se/2008-05-22.

- Mångfald och kvalitet. Public service-TV 1998–2006 – en utvärdering* (2007). Granskningsnämndens rapportserie, rapport nr. 22. Granskningsnämnden för radio och tv, Stockholm.
- Nilsson, Åsa (2005) "Medieanvändning i vardagen". I Bergström, Annika; Wadbring, Ingela & Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartsekel med svenska dagstidningsläsare*. Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa (2006) "Regelbundna tv-vanor". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Du stora nya värld*. Rapport nr. 39. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa & Weibull, Lennart (2005) "Medier eller innehåll". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Rapport nr. 36. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nordström, Bengt (2001) "Public servicetelevisionens starka och svaga sidor." I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Land, Du välsignade?* SOM-rapport nr. 26. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Mediebarometer 2007*. (2008) Medienotiser nr. 1, 2008. Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Reimer, Bo (1994) *The Most Common of Practices – On Mass Media Use in Late Modernity*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm.
- SCB:s statistikdatabas. www.ssd.scb.se/databaser/makro/start.asp
- Svenskt TV-utbud 2001* (2002). Granskningsnämndens rapportserie, rapport nr. 9. Granskningsnämnden för radio och tv, Stockholm.
- Weibull, Lennart (2007) "Medieförtroende och medieanvändning". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Det nya Sverige*. Rapport nr. 41. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.

Tabell A1 Regelbundet tittande på olika tv-kanaler 1992–2007 (procent)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
TV4	41	57	61	64	66	65	69	70	74	75	70	72	69	66	61	61
SVT1	71	66	67	60	62	57	61	68	68	70	69	67	66	65	65	61
SVT2	74	69	70	64	63	61	63	68	70	69	67	66	65	63	63	58
TV3	23	20	22	21	24	25	28	28	33	29	28	30	33	29	26	29
Kanal 5	7	9	9	12	17	19	22	21	24	23	23	26	28	27	25	27
TV4 Plus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	10	11	14
TV6 ¹	-	-	-	4	3	5	3	3	3	3	2	3	2	4	11	12
Discovery	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
SVT24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	4	7	6	8
TV8	-	-	-	-	-	-	1	2	2	2	2	-	-	-	-	4
MTV	9	8	8	3	4	5	5	7	8	6	5	6	5	6	5	4
SVT Kunskapskanalen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	3	4
SVT Barnkanalen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	3	4
Kanal 9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
BBC eller CNN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	3	5	2	3
ZTV	-	-	-	-	4	5	5	7	9	7	7	8	11	11	3	-
Sportkanal/-er ²	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
Filmkanal/-er	-	-	-	-	-	-	4	4	6	6	6	-	-	-	-	6
Minsta antalet svar	1 536	1 875	1 834	1 682	1 752	1 729	1 704	1 806	1 742	1 764	1 849	1 779	1 828	1 804	1 752	1 684

Kommentar: Kanalurvalet i mätningen är begränsat (2007: 17 kanaler) och vissa kanaler har inte undersökts varje år (markerat med '-'), eller annars från starten; urval fokuserar de mest publika kanalerna samt ytterligare några med specifik innehållsprofil. Se i övrigt kommentar till figur 1.

¹ För perioden 2002–2005 avser mätningarna Viasat Nature/Action. Fr.o.m. 2006 blev TV6 en frikanal i det digitala marknätet.

² Tidigare SOM-mätningar av specifikt kanalen Eurosport 1992–2006 har gett mellan 7 och 10 procent.

Tabell A2 Regelbundet tittande på olika tv-kanaler efter kön, ålder, utbildning och subjektiv klassposition, 2007 samt jämförelse med 1992 (procent; beta- resp. eta-värde)

	SVT1	SVT2	TV4	TV3	Kanal 5	TV4 Plus	TV6	Discovery	SVT24	TV8	MTV	SVT Barnkanalen	SVT Kunskapskanalen	Kanal 9	BBC eller CNN	Sportkanal/-er	Filmkanal/-er	Minsta antal svar	
Samtliga	61	58	61	29	27	14	12	9	8	4	4	4	4	3	3	11	6	1 684	
Kön	Kvinnor	58	53	61	29	29	15	8	5	7	3	4	5	5	2	2	4	4	894
	Män	64	63	61	28	25	14	17	13	9	5	3	4	4	4	19	7	842	
Beta 2007	0,06	0,10	0,00	-0,02	-0,04	-0,01	0,13	0,13	0,03	0,06	-0,03	-0,02	-0,01	0,05	0,05	0,22	0,07		
Beta 1992	0,11	0,08	0,05	0,05	0,00	-	-	-	-	-	0,04	-	-	-	-	-	-		
Ålder	15–19 år	21	10	47	39	48	8	34	9	1	4	23	1	1	3	3	15	14	139
	20–29 år	26	22	49	40	42	14	23	12	3	4	9	4	3	4	2	5	4	202
	30–39 år	48	45	60	34	40	14	11	7	4	3	2	13	3	3	2	8	5	233
	40–49 år	59	56	65	28	28	12	10	12	7	2	3	7	7	2	2	10	5	290
	50–59 år	71	69	62	26	23	17	9	13	7	3	1	2	4	3	4	14	8	302
	60–65 år	80	80	62	21	15	11	5	8	9	3	0	0	4	3	7	14	5	217
	66–75 år	88	85	70	22	13	18	8	5	17	6	0	3	7	4	2	11	3	216
	76–85 år	85	83	66	20	10	20	7	4	15	5	0	3	4	4	2	15	1	132
	Beta 2007	0,44	0,48	0,12	-0,15	-0,28	0,06	-0,20	-0,05	0,16	0,02	-0,24	-0,07	0,06	0,01	0,03	0,06	-0,07	
Beta 1992 ¹	0,18	0,25	-0,16	-0,14	-0,05	-	-	-	-	-	-0,33	-	-	-	-	-	-		
Utbildning ²	Låg	68	67	71	30	21	19	11	9	11	3	4	3	5	3	3	16	6	418
	Medel	55	52	60	32	33	15	15	12	6	4	5	6	4	4	3	12	7	746
	Hög	61	58	54	23	23	9	9	5	6	3	2	3	4	3	3	7	4	537
Beta 2007	-0,05	-0,06	-0,12	-0,07	0,01	-0,11	-0,03	-0,05	-0,07	-0,01	-0,04	-0,01	-0,01	-0,01	0,01	-0,11	-0,04		
Beta 1992	-0,09	-0,15	-0,03	0,01	-0,01	-	-	-	-	-	0,05	-	-	-	-	-	-		
Subjektiv klass ³	Arbetsarbete	55	51	65	35	33	17	16	13	6	4	5	5	5	3	2	15	8	705
	Tj.mannahem	70	69	62	25	22	12	7	7	8	3	1	3	3	2	2	9	4	451
	Hö.tj.m./akademikerhem	62	58	52	21	19	9	9	4	7	4	3	3	3	2	5	6	4	302
	Företagarhem	58	56	59	26	31	14	14	6	10	3	5	4	4	3	4	9	4	120
	Eta 2007	0,13	0,15	0,10	0,13	0,14	0,10	0,13	0,14	0,04	0,03	0,09	0,05	0,05	0,03	0,07	0,12	0,10	
Eta 1992	0,05	0,05	0,05	0,10	0,05	-	-	-	-	-	0,08	-	-	-	-	-	-		

Kommentar: Beta-värdet anger den linjära styrkan i sambandet mellan regelbundet tittande (på resp. kanal) och kön resp. ålder. Måttet kan variera mellan -1 och +1; 0 innebär inget samband alls. Ett positivt värde innebär betr. kön att män tittar mer än kvinnor, betr. ålder att äldre tittar mer än yngre; betr. utbildning att högtbildade tittar mer än lågutbildade (den tredelade utbildningsvariabeln är approximativt tolkad som en intervallskala). Eta-värdet förklarar hur stor andel av den totala variationen bland regelbundna tittare (per resp. kanal) som förklaras av indelningen i klassidentitet. Måttet kan variera mellan 0 och 1, där 1 innebär att den oberoende variabeln förklarar all variation och 0 ingen alls. Måttet kräver inte ett linjärt samband. Se i övrigt kommentar till tabell 1.

¹Den äldsta åldersgruppen begränsas detta är till 76–80 år (69 personer).

²'Låg' utbildning motsvarar som mest grundskola eller motsv.; 'Hög' avser någon typ av studier vid högskola/universitet; 'Medel' allt däremellan.

³Frågan avser respondentens egna beskrivning av det nuvarande hemmet; fasta svarsalternativ enligt tabellens redovisning samt även 'Arbetsarbete'; de senare är dock exkluderade ur analysen på grund det begränsade antalet personer.

EN STABIL REKLAMOPINION?

MARIE GRUSELL

Reklam är idag en självklar del av vardagen och vi kan konstatera att mängden reklam ökar hela tiden (MedieSverige 2007; Gustafsson 2005). Under de senaste decennierna har reklamen smugit sig in i vår vardag; vi vaknar till radioreklamen, dricker vårt morgonkaffe samtidigt som vi läser morgontidningen, vi ser utomhusreklamen på väg till bussen, mellan tv-programmen möts vi av tv-reklam, i brevlådan får vi såväl adresserad som oadresserad direktreklam etc. Men bara för att vi möts av och exponeras för reklam – behöver detta inte betyda att vi tycker om den. Från tidigare forskning vet vi att relationen till reklam kan beskrivas som en form av hatkärlek; viss reklam gillar vi, men det finns även reklam som vi älskar att hata (Grusell 2008; O'Donohoe 2001).

Allmänhetens uppfattningar om reklam har över tid förändrats (Grusell 2008; Shavitt, Lowrey & Haefner 1998; Mittal 1994; O'Donohoe 1985; Zanot 1984; Bauer & Greyser 1968). I förhållande till övriga västländer har Sverige haft eterreklam under en förhållandevis kort tid. När tv-reklamen introducerades i början av 1990-talet var flertalet svenskar positivt inställda. Den svenska inställningen till tv-reklam har dock över tid blivit allt mer negativ (Nordström 2001). En fördjupad analys byggd på SOM-undersökningen 2005 har dessutom visat att tv-reklamen uppfattas som mer negativ än reklam i dagspress (Grusell 2008). Frågan är emellertid hur stabil den svenska reklamopinionen är. Kan det iaktas förändringsmönster under påverkan av nya mediers utbredning eller är mönstret i huvudsak detsamma? I detta kapitel är avsikten att beskriva hur allmänheten år 2007 uppfattar reklam i medier och jämföra med tidigare analyser.

Mediernas reklam – bjuden eller objuden?

Skillnader i hur man bedömer reklam har sedan ett par år tillbaks belysts inom ramen för SOM (Grusell 2006; Elfving 2005; jmf. Sternvik 2003). 2004 undersöktes till att börja med annonser i morgonpress, direktreklam, radio och tv-reklam. För att fånga in ett generellt mönster i bedömningen av svenskarnas inställning till reklam utökades året efter de undersökta reklamformerna. I tillägg till de först nämnda reklamformerna inkluderades reklambilagor inlagda i morgonpress samt bio- och utomhusreklam, men även nyare reklammedier som annonser på internet, reklam via e-post, reklam via SMS/mobiltelefon. I 2007 års undersökning har åtta av dessa tio reklamformerna undersökts; reklam via sms och reklam via e-post har utgått.

I och med att reklamens karaktär varierar kommer mottagaren att uppfatta reklamen olika (jmf. Grusell 2008; Grusell 2006). Det är därför självklart att det finns stora skillnader i allmänhetens syn på reklam, vilket också visar sig i resultaten (se tabell 1). Allmänheten är mest positiv till annonser i morgonpress (52 procent), bioreklam (32 procent), utomhusreklam (24 procent) och minst positiv till radio och tv-reklam (12 respektive 9 procent). Skillnaden mellan topp- och bottennoteringen, det vill säga mellan annonser i morgonpress och radioreklamen är 43 procentenheter. När det gäller det kommersiella innehållet i morgonpress är närmare varannan svensk positivt inställd, vilket kan jämföras med radio och tv-reklam där 1 av tio har en positiv inställning.

Tabell 1 Inställning till reklam 2007 (procent och balansmätt)

	Annonser i morgonpress	Reklam- bilagor	Tv-reklam	Radio- reklam
Mycket positiv	11	4	2	1
Ganska positiv	41	20	10	8
Varken positiv eller negativ	39	36	24	28
Ganska negativt	6	23	35	33
Mycket negativ	3	17	29	30
Summa procent	100	100	100	100
Balansmätt	+43	-16	-52	-54
Antal svar	1700	1694	1707	1683

	Direkt- reklam	Annonser på Internet	Bio- reklam	Utomhus- reklam
Mycket positiv	2	3	5	3
Ganska positiv	15	12	27	21
Varken positiv eller negativ	33	46	44	52
Ganska negativt	26	19	13	13
Mycket negativ	24	21	11	10
Summa procent	100	100	100	99
Balansmätt	-33	-26	+8	0
Antal svar	1684	1668	1686	1693

Kommentar: Frågan som ligger till grund för resultatet är: Vilken är din allmänna inställning till följande reklam? Svartalternativen är en femgradig skala som går från mycket negativ till mycket positiv. Balansmätt visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda till reklam i medier.

Urval: De som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Fokuserar vi därefter de som har en negativ inställning kan vi gruppera reklamen i tre typer. De reklamformer som allmänheten är mest negativt inställda till är tv- och radioreklam (64 respektive 63 procent). Därefter följer direktreklam, annonser på internet och reklambilagor inlagda i morgonpress; ungefär varannan svensk är negativt inställd till dessa reklamformer. Minst negativ är allmänheten till annonser i morgonpress, bio samt utomhusreklam. Knappt en respektive två av tio är negativ till dessa reklamformer.

Vidare kan vi notera att det finns många svenskar som inte verkar ha en uppfattning om reklam överhuvudtaget. För de olika reklamformerna varierar de som svarat "varken positiv eller negativ" mellan 24 och 52 procent. En tolkning till detta kan vara att har man ett neutralt förhållningssätt till reklam, dvs. att man verkligen inte har någon åsikt.

Då reklam är svår att undvika i medieanvändningen är det intressant att undersöka vilken betydelse exponering har för synen på reklamen. Som exempel kommer annonser i morgonpress och tv-reklam att användas. Startar vi med reklam i morgonpress, där 39 procent av de tillfrågade uppger att de är varken positiva eller negativa, kan vi se följande fördelning. Det vi först kan notera är att flertalet är mer positivt än negativt inställda, vidare kan vi se att de som har en negativ inställning är knappt en av tio, oberoende av exponeringsfrekvens.

Tittar vi därefter på "varken eller" kategorin kan vi se att andelen varierar beroende på exponering; ca 35 procent bland dem som är frekventa läsare, varannan för de som är sällan läsare. Ett resultat som kan tolkas som att ju oftare man exponeras för reklam, desto oftare har man en åsikt om reklam. Med hänsyn till detta kan svarskategorin "varken positiv eller negativ" tolkas som en form av acceptans till reklamformen i stort. Att välja svarskategorin "varken positiv eller negativ" kan därmed ses som ett uttryck för en i sammanhanget mer positiv än negativ ståndpunkt, eftersom man i varje fall inte markerar att man är negativ till reklamen (jmf. Grusell 2008).

För tv-reklamen ser vi också att exponering leder till en positivare syn på reklamen. Mest positiv är de som enbart tittar på kommersiella kanaler, minst positiv är de som inte exponeras för tv-reklam; balansmättens spridning är -34 till -62. Men till skillnad från morgonpressen kan vi se att ju mindre man exponeras för tv-reklamen desto starkare åsikt kring reklamen.

Är då reklamen en bjuden eller objuden gäst? Vilken tolkning skall ges företräde; skall vi göra en positiv eller negativ tolkning av resultaten? Även om inställning till reklam varierar mellan de olika undersökta reklamformerna visar resultatet ur ett övergripande perspektiv att allmänheten har en accepterande reklaminställning. Om vi bortser från tv och radioreklam, där vi kan anta att det är politisk korrekt och "fint att tycka reklam är fult", kan vi skönja en mer positiv än negativ bild. Att därifrån dra slutsatsen att reklam generellt är en välkommen gäst kan ses som lång.

Tabell 2 *Inställningen till reklam efter exponeringsfrekvens (procent och balansmätt)*

	Morgontidningsläsning			Tv-tittande		
	5-7 dagar/ veckan	3-4 dagar/ veckan	1-2 dagar/ veckan	Enbart kommersiella kanaler minst 5 d/v	Blandat tittande kommersiella och SVT minst 5 d/v	Exponeras inte för tv-reklam
Inställning till reklam i mediet						
Positiv	57	53	38	18	11	8
Varken eller	36	35	53	30	23	22
Negativ	8	12	8	52	66	70
Summa procent	101	100	99	100	100	100
Balansmätt	49	41	30	-34	-55	-62
Antal svar	1174	135	60	314	877	516

Kommentar: Frågan som ligger till grund för resultatet är: Vilken är din allmänna inställning till följande reklam? Svartalternativen är en femgradig skala som går från mycket negativ till mycket positiv. Balansmätt visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda till reklam i medier.

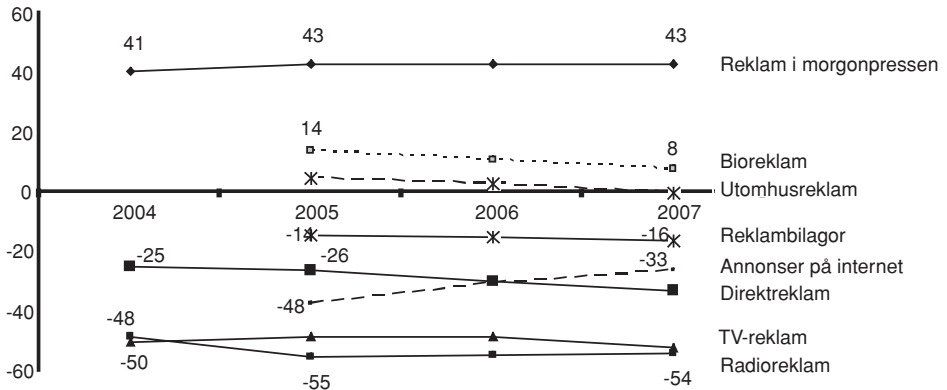
Urval: De som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Nya vindar?

Tidigare forskning har alltså visat att inställningen till reklam varierar över tid. Exempelvis har svenskarnas syn på tv-reklam blivit mer negativ sedan introduktionen i början av 1990-talet (jmf. Grusell 2008). Allmänhetens syn på mediernas reklam har inom SOM undersökts vid tre tillfällen; 2004, 2005 och 2007. En tidsperiod som naturligtvis är alldeles för kort för att kunna dra några större slutsatser av. Ser man dock till den allmänna reklamutvecklingen har det hänt mycket under kort tid.¹ Det är därför intressant att se om t ex det ökade utbudet av reklam även återspeglas i synen på reklam. Det är således - trots det korta tidsintervallet - intressant att undersöka om vi kan se några förändringar över tid.

Det vi till en början kan konstatera är att allmänhetens inställning till reklam är förhållandevis stabil för de reklamformer som undersökts vid tre tillfällen. En svag nedgång kan ses för; direktreklam, tv- och radioreklam. Störst skillnad observeras för direktreklam som 2004 hade ett balansmätt på -25 och 2007 uppvisar ett balansmätt på -33.

Figur 1 Inställningen till reklam 2004-2007 (balansmätt)

Kommentar: Frågan som ligger till grund för resultatet är: Vilken är din allmänna inställning till följande reklam? Svartalternativen är en femgradig skala som går från mycket negativ till mycket positiv. Balansmätt visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda till reklam i medier.

Urval: De som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Tittar vi därefter på de reklamformer som undersökts 2005 och 2007 ser vi såväl uppåt som nedåtgående trender, även om skillnaderna mellan åren inte på någon punkt är dramatiska. Bio och utomhusreklam tappar något, medan inställningen till reklambilagor i morgonpress kan beskrivas som stabil. Vidare kan vi observera att inställningen till annonser på internet har blivit mer positiv, från -48 till -33. Att inställningen till annonser på internet har blivit mer positiv skulle kunna kopplas till investeringarna i denna reklamform har ökat de senaste åren. Det är skäligt att utveckling inneburit en mer riktad form av reklam som därmed upplevs som mer intressant. En annan förklaring är att annonserna på nätet upplevs som "eget val" (man väljer själv var man vill fördjupa sig i sina sökningar) och därmed inte upplevs påträngande. En tredje förklaring kan vara metodologisk; annonser på internet är ett brett begrepp. Tolkningen av annonser kan i denna fråga inkludera flera typer av reklam; banners, popups etc. Det är möjligt att resultatet blivit anorlunda om frågan specificerats till specifikt reklam innehåll. Denna form av problematik är naturligtvis även applicerbar på de övriga undersökta reklamformerna, men kan ses som mest aktuell för reklam på annonser på internet då dessa i relation till de övriga kan beskrivas som nya.

Som tidigare konstaterats är tidsintervallet för reklaminställningen kort, det är därför av förklarliga skäl inte möjligt att dra några långtgående slutsatser av resultaten. Om trenden fortsätter kan vi dock anta att morgonpressen behåller sin tätposition och att annonser på internet fortsätter att vinna mark.

Ung och positiv, äldre och negativ?

Vi har nu sett att det finns en generell acceptans för reklam i medier. Men vilka är det som tycker vad? Att synen på reklam skiftar beroende på var i livs- och familjecykeln individen befinner sig är något de flesta kan vara överens om (jmf. Grusell 2008). Men hur ser skillnaderna ut, vad är det som har störst betydelse; att vara man eller kvinna, ung eller gammal, hög eller lågutbildad?

Om vi startar med skillnader mellan män och kvinnor är dessa små. Vi kan dock observera att kvinnor har en något mer accepterande inställning till direktreklam än män (-28 och -38). Likaså uppskattar kvinnor bioreklam mer än män (+11 och +6), men skillnaden är ändå ganska liten.

Går vi därefter vidare till ålder är däremot skillnaderna större. Det övergripande mönstret är att äldre har en mer negativ inställning till reklam än yngre. Ålderskillnaden kan exemplifieras av tv- och radioreklam. I ålderskategorin 15-29 år är balansmättet för tv -37 och för radioreklam -44. För ålderskategorin 65-85 är balansmättet för respektive reklamform -69 (tv) och -67 (radio). Denna skillnad kan dock kopplas till medieanvändning i stort, yngre är större konsumenter av reklamkanaler i radio och tv än vad äldre är.

En reklamform som skiljer ut sig i ett åldersperspektiv är annonser i morgonpress. Till skillnad från de övriga reklamformerna visar alla åldergrupperna positiva balansmätt. Vi kan också konstatera att skillnaderna mellan olika de åldergrupperna är mindre. Mönstret att äldre är mer negativt inställda än yngre finns inte här. Överlag råder det en positiv inställning; mest positiva är 30-49 åringar.

När det gäller utbildningsnivåns betydelse är resultaten något motsägelsefulla. Högutbildade är mer negativt inställda till reklambilagor, radioreklam, direktreklam. Samtidigt kan vi se att när det gäller annonser på internet, bioreklam och utomhusreklam gäller det motsatta, här uppvisar i stället högutbildade en mer accepterande syn.

Och de ideologiska skillnaderna?

Reklam är ett omdebatterat samhällsfenomen, vi kan alltså anta att individens samhällssyn är relevant för vad man anser om reklam i medierna. Samhällssynen ses i detta fall som de grundläggande ideologiska uppfattningar och värderingar som individen bär med sig när han eller hon exponeras för reklamen. I Sverige finns det när det gäller reklam en stark partikoppling. Exempelvis föregicks den reklamintroduktionen som skedde i slutet av 1980-talet av en lång politisk debatt, där det fanns en tydlig skiljelinje mellan höger- och vänstersympatisörer.² Denna skiljelinje har också bekräftats; individer som förespråkar ett marknadsliberalt synsätt har en mer accepterande inställning till reklam som medieinnehåll (Grusell 2008).

Att en högerpositionering leder till en mer accepterande inställning till reklam bekräftas även i denna studie. Överlag kan vi se en tydlig skiljelinje mellan hur

Tabell 3 *Inställning till reklam fördelat efter kön, ålder och utbildning (procent och balansmått)*

	KÖN		ÅLDER				UTBILDNING			
	Kvinnor	Man	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	Medel	M-hög	Hög
Annonser i morgonpress										
Positiv	54	50	47	59	52	48	52	52	51	54
Varken eller	38	40	44	34	39	42	39	40	41	37
Negativ	8	9	10	7	8	10	9	8	8	8
Summa procent	100	99	101	100	99	100	100	100	100	99
Balansmått	+46	+41	+37	+52	+44	+37	+43	+44	+43	+46
Reklambilagor inlagda i morgonpress										
Positiv	25	24	24	30	25	16	25	25	24	22
Varken eller	35	37	40	33	35	37	37	40	32	30
Negativ	40	39	36	37	41	47	38	35	43	47
Summa procent	100	100	100	100	101	100	100	100	99	99
Balansmått	-15	-15	-12	-7	-16	-31	-13	-10	-19	-25
TV-reklam										
Positiv	12	12	17	14	8	7	10	12	13	12
Varken eller	24	24	29	28	22	18	22	25	22	25
Negativ	65	64	54	58	70	76	68	63	65	63
Summa procent	101	100	100	100	100	101	100	100	100	100
Balansmått	-53	-52	-37	-44	-62	-69	-58	-51	-52	-51
Radioreklam										
Positiv	8	9	10	14	5	5	9	9	10	7
Varken eller	29	28	36	28	28	23	31	29	26	27
Negativ	63	63	54	59	66	72	60	62	64	66
Summa procent	101	100	100	101	101	100	100	100	100	100
Balansmått	-55	-54	-44	-45	-61	-67	-53	-54	-54	-59
Direktreklam										
Positiv	19	15	16	22	17	12	21	18	16	13
Varken eller	33	32	38	29	34	31	33	38	31	26
Negativ	47	53	46	49	49	57	46	45	53	60
Summa procent	99	100	100	100	101	100	100	101	100	99
Balansmått	-28	-38	-30	-27	-32	-45	-25	-27	-37	-47
Annonser på Internet										
Positiv	13	16	20	19	11	6	11	16	14	15
Varken eller	47	45	50	46	48	40	45	48	46	45
Negativ	40	39	30	35	41	53	44	37	40	40
Summa procent	100	100	100	100	100	99	100	101	100	100
Balansmått	-27	-23	-10	-16	-30	-47	-33	-21	-26	-25
Bioreklam										
Positiv	35	30	34	47	27	16	19	33	38	42
Varken eller	41	46	42	37	50	46	48	44	42	38
Negativ	24	24	24	15	23	39	32	23	20	20
Summa procent	100	100	100	99	100	101	101	100	100	100
Balansmått	+11	+6	+10	+32	+4	-23	-13	+10	+18	+22
Utomhusreklam										
Positiv	24	24	28	33	20	12	15	27	25	28
Varken eller	51	54	54	48	57	51	56	52	53	48
Negativ	25	23	18	19	24	37	29	21	22	24
Summa procent	100	101	100	100	101	100	100	100	100	100
Balansmått	-1	+1	+10	+14	-4	-25	-14	+6	+3	+4
Antal svar	871	829	338	514	485	363	399	577	318	385

Kommentar: Balansmått visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda.

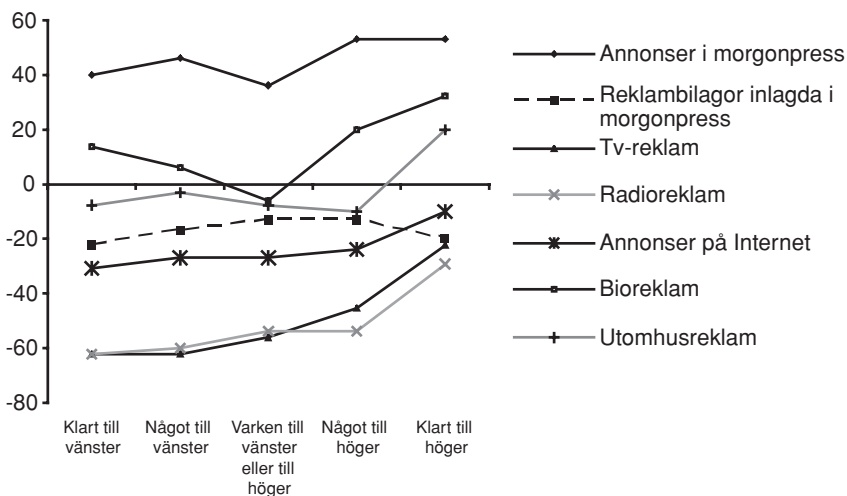
Urval: De som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

allmänheten subjektivt positionerar sig i vänster- och högerpositioner (se figur 2). Inställningen är mest positiv bland dem som politiskt placerar sig till höger. Ett resultat som speglar en marknadsliberal inställning som generellt sammankopplas med en högerklassificering.

En reklamform som bryter det gängse mönstret är reklambilagor. Det utmärkande här är istället att skillnaden mellan vänster och höger positioneringar är väldigt liten.

Figur 2 *Inställningen till reklam i medier efter självplacering på vänster-höger-skala (balansmått)*

Kommentar: Frågan som ligger till grund för resultatet är: Vilken är din allmänna inställning till följande reklam? Svartalternativen är en femgradig skala som går från mycket negativ till mycket positiv. Balansmått visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda till reklam i medier.

Urval: De som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Reklamattityder – bara en fråga om ålder och ideologi?

Vi kan anta att ett antal individfaktorer har betydelse för allmänhetens inställning till reklam. För att fördjupa analysen undersöker vi nu hur kön, ålder, utbildning och ideologisk ståndpunkt förhåller sig till varandra. Vi vill se om reklambedömningen är beroende av att man tillhör olika generationer, eller att vi har olika sociala roller, eller vilken utbildningsnivå individen har.

I de bivariata analyserna kunde vi se att skillnaderna i män och kvinnors syn på reklam var liten, att yngre generellt var mindre negativt inställda till reklam än äldre, att högutbildade i vissa fall har en något mer negativa inställning än lågutbildade. Vi skall nu se om det finns samband som döljs eller förstärks när vi analyserar de olika faktorerna tillsammans.³

Vilka är då de faktorer som förklarar individens reklamsyn? I tabell 4 redovisas regressionsmodeller av individfaktorernas effekt på allmänhetens inställning till de åtta undersökta reklamformerna. Det vi till att börja med kan konstatera är att modellerna i stort sett bekräftar de tidigare redovisade bivariata analyserna.

Resultatet visar dock på några skillnader. I de bivariata analyserna kunde vi se att män och kvinnor hade olika inställning till direktreklam och bioreklam. I de multipla analyserna visar dock kön endast på självständig effekt i fråga om direktreklam. Det finns inget samband när det gäller bioreklam.

Ålderssambandet från de bivariata analyserna kvarstår. När det gäller allmänhetens syn på reklam i medier tycks denna vara nära kopplad till ålder. Vi kan därför anta att synen på reklam är generationsbetingat. Ett resultat som i sig inte är häpnadsväckande. Med utgångspunkt i att de yngre generationerna har vuxit upp med reklam som en integrerad del av medieanvändningen kan vi anta att den mer accepterande inställningen till reklam är kopplat till att reklamen för dessa är en naturlig del av vardagen. De äldre kan i sammanhanget beskrivas som mer "reklamovana" även om utbudet är liknande för alla åldersgrupper.

Utbildning visar effekt för fyra reklamformer; reklambilagor inlagda i morgonpress, radioreklam, direktreklam och bioreklam. Vi kan se att för de tre först nämnda reklamformerna har utbildning effekt i form av att högutbildade är mer negativt inställda. För bioreklamen gäller det motsatta resultatet, de lågutbildade är mer negativt inställda.

Att de övriga utbildningssambanden som sågs i de bivariata analyserna försvinner kan rimligen förklaras av att ålder och utbildning samvarierar. I sammanhanget bör man dock ta hänsyn till att många äldre återfinns inom gruppen lågutbildade och att yngre numera har en relativt högre utbildningsnivå, vilket medför att resultatet kan vara svårtolkat i den här enkla formen.

I resultatet kan vi se att individens samhällssyn har effekt för annonser i morgonpress, tv- och radioreklam, annonser på Internet, bio samt utomhusreklam. I samtliga fall är det de som positionerar sig till höger som har en mer accepterande inställning än övriga. Att just eterreklamen uppvisar effekt kan kopplas till att dessa frågor fortfarande har en stark partikoppling.

Tabell 4 Förklaringsfaktorernas effekt på allmänhetens inställning till reklam i medier (standardiserade regressionskoefficienter)

	Modell 1 Annonser i morgonpress	Modell 2 Reklam- bilagor	Modell 3 TV-reklam	Modell 4 Radioreklam
Kön	-,104	-,013	,003	-,016
Ålder	,056	,116 ***	,182 ***	,151 ***
Utbildning	-,060	,094 ***	,030	,096 ***
Samhällssyn	-,109 *	-,029	-,164 ***	-,128 ***

R ²	2,8	1,8	5,6	4,0
Antal svar	1611	1607	1618	1597
	Modell 5 Direktreklam	Modell 6 Annonser på internet	Modell 7 Bioreklam	Modell 8 Utomhusreklam
Kön	,049 *	-,043	,013	-,038
Ålder	,081 ***	,230 ***	,187 ***	,218 ***
Utbildning	,146 ***	,003	-,114 ***	-,030
Samhällssyn	-,001	-,059 **	-,075 ***	-,104 ***

R ²	2,6	5,6	6,3	6,2
Antal svar	1597	1581	1599	1607

Kommentar: Signifikansnivåer =* p<.05, ** p<.01 och *** p<.001.

Analysen bygger på de som har en åsikt om reklam i medier.

Urval: De som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007.

Synen på reklam – stabilitet med inslag av förändring?

Oavsett var du möter reklamen – finns den där för att fånga din uppmärksamhet. Ibland går den obemärkt förbi, ibland får den dig att köpa något du inte planerat. Medier förmedlar en majoritet av dagens reklam. Då medieanvändning är en av våra vanligaste sysslor är det av vikt att undersöka allmänhetens syn på mediernas reklam.

Den svenska allmänhetens syn på reklam har under början av 2000-talet undersökts vid flera tillfällen (Sternvik 2003; Elfving 2005; Grusell 2006; Grusell; 2008). Resultatet från dessa studier visar att svenskarna föredrar reklam som distribueras via morgontidningar, bio och utomhusreklam. Medan reklam som förmedlas via e-post och mobiltelefon⁴ inte uppskattas överhuvudtaget. *Var* och *hur* vi tar del av reklam har en avgörande betydelse för vad vi tycker om den. Synen på reklam är i ett första skede förknippat med mediekontexten, alltså i det sammanhang där re-

klamen förekommer. Vi gillar reklam när vi upplever att det är vårt eget val att exponeras, men ogillar reklamen när den avbryter oss i vår medieanvändning.

Vi kan också se att de grundläggande sambandsmönstren ligger fast. Faktorer som förklarar skillnader i allmänhetens reklamsyn är individens ideologiska ståndpunkt och medievana; ju mer till höger en individ positionerar sig desto mer positiv inställning till reklamen. När det gäller reklamexponering, ser vi mönstret av att ju mer exponering, desto mer accepterande reklaminställning. Resultatet visar även på en generationsskillnad; yngre uppvisar generellt mer reklamacceptans än äldre.

Vad kännetecknar då svenskarnas reklamopinion och vad kan vi förvänta oss av framtiden? Reklamopinion kan i det stora hela beskrivas som stabil, under mätperioden har det hänt mycket lite. Vi kan dock ana förändringar. Ett exempel är t ex synen annonser på internet. Här kan vi dels observera en mer positiv inställning över tid, dels en klivenhet avseende om reklamen skall ses som självvald eller påtvingad. Då internet är de mediet där reklaminvesteringarna ökar mest kan vi anta att det blåser en förändringarnas vind. Frågan är dock vilken vindstyrka vi kan förvänta oss.

Noter

- ¹ Exempelvis sänds tv-reklamen allt oftare, Internetreklamen har fått ett stort uppsving etc.
- ² Nord (2008); Ewertsson (2005); Hadenius (1998); SOU 1989:73.
- ³ För att kunna besvara dessa frågor redovisas används en regressionsanalys; en analys av flera oberoende variabler samtidigt.
- ⁴ När det gäller sms via mobiltelefon bör det noteras att utvecklingen på kort tid gått fort. Det är möjligt att reklamacceptansen för just denna typ av reklam ökat då sms-reklam tenderar att komma från avsändare där vi själva valt att lämna ut våra mobiltelefonnummer till.

Referenser

- Bauer, R.A. & Greyser, S.A. (1968) *Advertising in America; The consumer View*. Boston: Graduate School of Business Administration, Harvard University.
- Elfving, M. a.k.a Grusell (2005a) Svenskarnas inställning till reklam. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Grusell, M. (2005b) Attityder till mediernas reklam. I Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare* Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

- Grusell, M. (2006) 'Ja till reklam – men bara när jag själv får välja.' I Weibull, L. & Holmberg, S. (red.) *Du stora nya världen*. SOM-rapport 39. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Grusell, M. (2007) 'Advertising? Yes Please, But Only When It's My Choice.' I *Journal of Media Business Studies*, vol. 4:3.
- Grusell, M. (2008) *Reklam – en objuden gäst? Allmänhetens uppfattningar om reklam i morgonpress och tv*. Institutionen för Journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Gustafsson, Karl Erik (2005) *Reklamens makt över medierna*. Stockholm: SNS förlag.
- Lundberg, D. & Hultén, O. (1968) *Individen och massmedia*. Stockholm: PA Norstedt & Söners förlag.
- MedieSverige 2007 (2007) Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Mittal, B. (1994) Public Assessment of TV advertising: Faint Praise and Harsch Criticism. *Journal of Advertising Research*, 34 (January/February), 35-53.
- Nilsson, Å. & Weibull, L. (2005) 'Medier eller innehåll?' i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-rapport 36. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nordström, B. (2001) Public Service-Televisionens starka och svaga sidor. I Holmberg och Weibull (red.) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- O'Donohoe, S. (1995) 'Attitudes to advertising: A Review of British and American Research.' I *International Journal of Advertising*, vol. 14:3.
- O'Donohoe, S. (2001) 'Living with ambivalence. Attitudes to advertising in post-modern times'. I *Marketing Theory*, Vol. 1(1): 91 – 108.
- Shavitt, S., Lowrey, P. & Haefner, J. (1998) Public attitudes toward advertising: more favourable than you might think. *Journal of Advertising Research*. Vol 38: 4
- Sternvik, J. (2003) *Attityder till reklam och annonser i olika medier*. PM nr 50 från Dagspresskollegiet Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Zanot, E (1984) "Public Attitudes toward advertising: the American Experience" *International Journal of Advertising* 3, 1:3-15.

Den digitala världen

WEB 2.0 – OM DELTAGANDE ONLINE

ANNIKA BERGSTRÖM

Att leva med webben har blivit en självklarhet och vana för allt fler. Mer än tre fjärdedelar av den vuxna svenska befolkningen har tillgång till nätet och en ökande andel är uppkopplade via bredband (se Holmberg och Weibull i denna bok; jfr Mediebarometern 2007). Allt fler aktiviteter flyttar ut på nätet samtidigt som internet möjliggör nya typer av aktiviteter och nya sätt att göra saker på.

För att skilja äldre applikationer på nätet från nyare pratar man ibland i termer av Web 1.0 och Web 2.0, där det senare är ett slags paraplybegrepp under vilket den nya generationens internetapplikationer samlats. Någon entydig definition av Web 2.0 finns inte. Det handlar i stora drag om användardeltagande och karaktäriseras av frihet att dela, återanvända och medverka (Gillmore 2004; Limonard 2007; Madden och Fox 2006). Med teknikens hjälp har möjligheten till interaktivitet mellan medieproducent och -konsument förändrats.

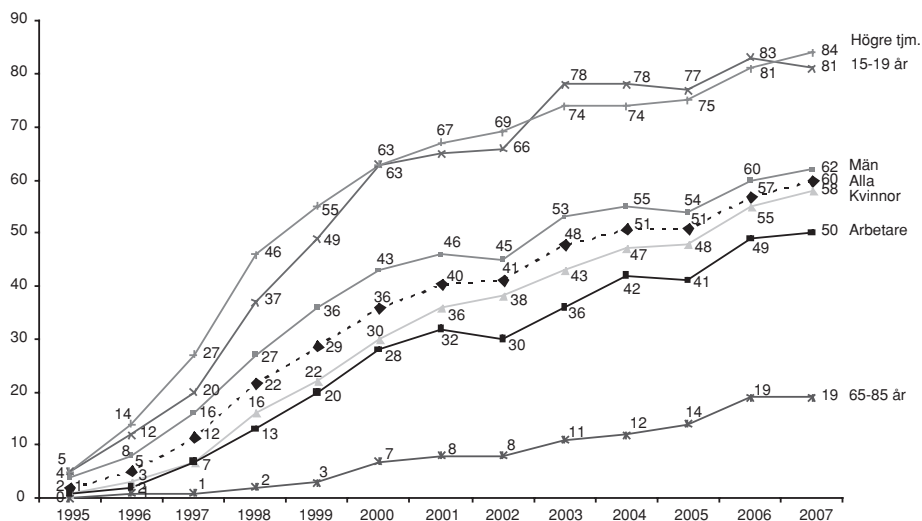
Kapitlet inleds med en kort beskrivning av den generella internetanvändningen och dess utveckling över tid. Den följs av en analys av olika användningsområden över tid och i olika grupper. Avslutningsvis görs en fördjupning av användningsområden med särskilt fokus på de faciliteter som utmärker Web 2.0.

Stabila internetvanor

Vi har nu följt utvecklingen av internetanvändning i drygt ett decennium. I 1995 års mätning var en obetydlig andel av svenskarna ute på nätet. Under 1990-talet skedde dock en snabb ökning fram till år 2000. Sedan dessa har utvecklingstakten mattats av något och de enskilda år som ökningen är större kan kopplas samman med tillgängligheten till bredband som ökat och förändrats markant i början av 2000-talet. Hösten 2007 noterades 60 procent av befolkningen som internetanvändare minst någon gång i veckan (figur 1).

De skillnader i användning mellan olika grupper som vi kunnat notera ända sedan internet fick spridning bland allmänheten i mitten av 1990-talet kvarstår även hösten 2007. Den största skillnaden finns mellan gamla och unga. De flesta pensionärer finns inte med online, och det finns ingen anledning att tro att de som idag är pensionärer kommer att bli internetanvändare. Andelen kommer snarare att växa i och med att internetanvändare blir pensionärer och vi ska endast förvänta oss en långsam utveckling.

Figur 1 Användning av internet flera gånger i veckan i olika grupper, 1995-2007 (procent)

Det finns också förhållandevis stora skillnader beroende på subjektiv social klass – skillnader som under ett drygt decennium inte tycks minska. Bland högre tjänstemän är drygt åtta av tio frekventa på nätet medan hälften av arbetarna går ut på nätet någon gång varje vecka. Samma utveckling finns också vid en jämförelse mellan låg- och högutbildade (jfr Mediebarometern 2007). Skillnaderna har delvis att göra med internetanvändning på arbetsplatsen som skiljer sig beroende på utbildningsnivå. Tillgången till, och möjligheten att använda internet på jobbet är betydligt lägre bland arbetare och lågutbildade.

Det är också viktigt att hålla i minnet att grupperna arbetare/lågutbildade i stor utsträckning sammanfaller med hög ålder. En närmare analys av ålder och social klass visar att klasskillnaderna har ökat bland äldre och minskat bland yngre. Vi ser också en ökning av skillnader mellan ung och gammal bland arbetarfamiljer, medan åldern har minskat något i betydelse för internetvanan bland högre tjänstemän (tabell 1).

Det finns en rad olika förklaringar till att mönstren för internetanvändning har förändrats i den beskrivna riktningen. För det första vet vi att unga människor i högre grad än äldre tar till sig nya innovationer. Och allra snabbast är yngre människor med högre utbildning eller tjänstemannafamiljer. Dessa sociala skillnader bland ungdomar brukar jämnas ut sig med tiden, precis som i fallet med internetanvändning. Internet fick också snabbt spridning bland akademiker och högre tjänstemän via arbetsplatser. Nu har vissa av dessa blivit pensionärer varför skillnaderna

mellan arbetare och akademiker ökat. De mönster vi ser visar tydligt på att det framför allt är arbetarklassens pensionärer som står vid sidan av internetutvecklingen.

Tabell 1 Regelbunden internetanvändning beroende på ålder och subjektiv social klass 2000 och 2007 (procent och procentdifferenser)

	2000		Effekt av ålder	2007		Effekt av ålder
	15-29 år	65-85 år		15-29 år	65-85 år	
Arbetarfamilj	51	3	-48	81	9	-72
Högre tjänstemän	79	21	-58	95	48	-47
<i>Effekt av subjektiv klass</i>	<i>+28</i>	<i>+18</i>		<i>+14</i>	<i>+37</i>	

Skillnaderna mellan mäns och kvinnors generella internetanvändning var större under 1990-talet, men har långsamt minskat de senaste åren. Fortfarande är det en något större andel män än kvinnor som använder nätet varje vecka, men skillnaden är liten och inte statistiskt säkerställd. Däremot finns skillnader i användning om man istället jämför den tid som ägnas åt nätet. Män tillbringar mer tid online än vad kvinnor gör (Internetbarometern 2007).

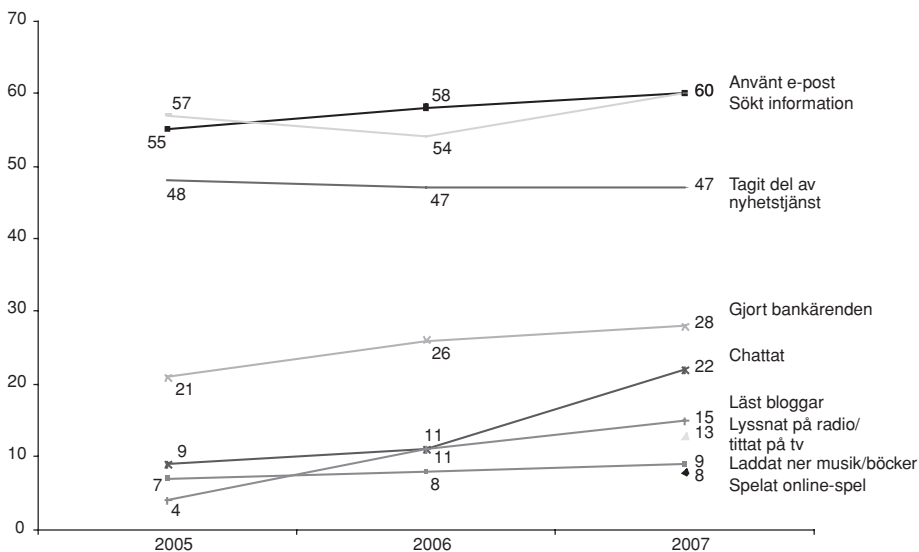
Sammantaget kan konstateras att andelen internetanvändare fortfarande inte speglar tillgången i befolkningen. Medan de flesta numera kan tillgå internet är det förhållandevis många som väljer att inte gå ut på nätet. Tillgångsmåttet är alltså inte rättvisande om man vill säga något om skillnader. Utvecklingstakten är fortsatt långsam och det finns anledning att tro att andelen användare kommer att öka, men vi har en lång bit kvar innan vi kan betrakta hela befolkningen som internetanvändare. Det tillskott av internetanvändare som vi nu långsamt får bör framför allt bestå av att gruppen fylls på underifrån, av unga människor som växer upp med nätet. Medelålders och äldre bör vid det här laget ha gjort valet att vara internetanvändare eller inte, och vi ska inte förvänta oss något större tillskott genom ytterligare användare i de här grupperna.

Användningsområden på internet

De flesta verksamheter i samhället finns idag på nätet och användningen kan i stort sett anta vilka former och uttryck som helst. Nätet är en smältdegel av funktioner och innehåll, allt från personlig kommunikation via e-post och ärenden i vid mening till massmedieinnehåll som vi känner det från traditionella medier. De vanligaste

användningsområdena är e-post och informationssökning (figur 2). Dessa funktioner har utmärkt sig som största ända sedan mitten på 1990-talet. Andra undersökningar visar på samma mönster (Findahl 2008; Internetbarometern 2007; SCB 2007).

Figur 2 Användningsområden för Internet, privat användning, 2005-2007 (procent som angett användning minst någon gång i veckan)

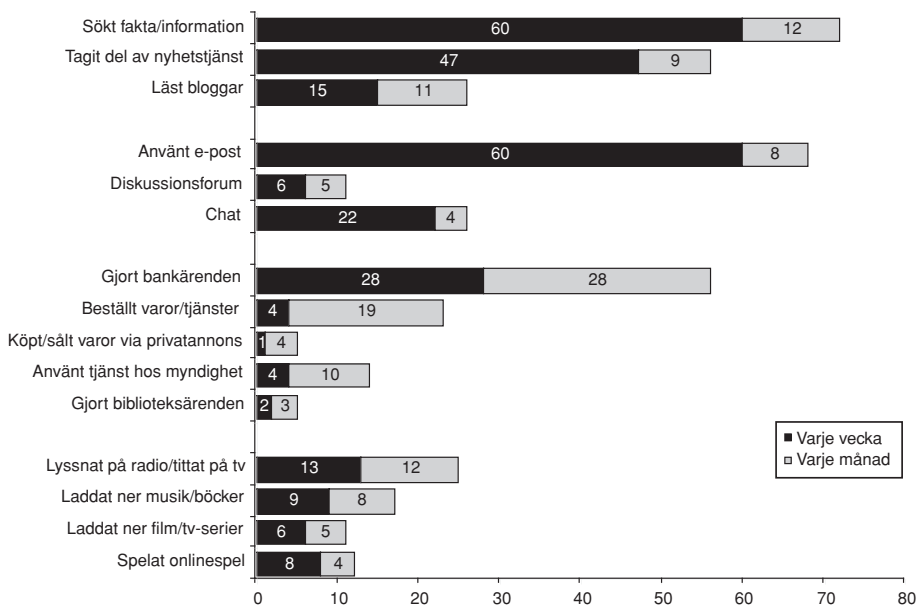
Kommentar: Laddat ner film ändrades 2007 till film/tv-serier. Laddat ner musik ändrades 2007 till musik/böcker. Diskussions/chatgrupp ändrades 2007 till chatt respektive diskussionsforum, något som kan påverka nivåskattningarna.

Nyheter är ett annat utbredd användningsområde som attraherar ungefär hälften av befolkningen varje vecka. I Sverige är det framför allt dagstidningars sajter som blivit stora publikmässigt, och då särskilt kvällstidningarna. I 2007 års SOM-undersökning lockar exempelvis Aftonbladet.se fler läsare än pappersmotsvarigheten (24 procent minst 3 dagar i veckan för webben, 13 procent för papperstidningen). Expressen uppvisar samma mönster men på en lägre nivå (9 procent för webben, 6 procent för papperstidningen). Morgontidningarna på nätet når en betydligt mindre publik – 8 procent minst fem dagar i veckan jämfört med 70 procent för papperstidningen.

Att mäta veckoanvändningen är inte riktigt rättvisande för vissa användningsområden. Det ligger i sakens natur att e-post och nyheter är högfrekventa användningsområden medan man sannolikt köper varor och tjänster mer sällan. En mer

mångfacetterad analys får man om man även tar hänsyn till dem som har en glänsare frekvens i sin användning (figur 3).

Figur 3 Användningsområden på internet varje vecka samt varje månad, 2007 (procent)

Vi får nu ett delvis annorlunda mönster. Beställningar, myndighetstjänster och användning av radio och tv på nätet är ganska utbredda användningsområden i befolkningen sett till månadsbasis. Däremot påverkas inte de mest utbredda användningsområdena i den vidgade analysen. Informationssökning och e-post utnyttjas varje vecka, sällan användning är ovanlig.

Likt annan medieanvändning, skiljer sig internetanvändningens inriktning vid en jämförelse mellan olika grupper (tabell 2). För det första är *alla* användningsområden mer utbredda bland bredbandsanvändare än i gruppen som kopplar upp sig via modem. Vidare finner man de största skillnaderna mellan unga och gamla. All användning är vanligare bland unga under 30 år, särskilt tydlig är skillnaden för chat och nedladdning som nästan uteslutande förekommer bland yngre. Bankärenden och radio- och tv-användning förekommer också hos personer mellan 30 och 50 år, liksom de största användningsområdena som nyttjas brett i befolkningen.

Tabell 2 Användningsområden för internet minst någon gång varje vecka i olika grupper, 2007 (procent)

Användningsområde	Alla	Kön		Ålder			Utbildning				Bredband		
		Kv	Män	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	ML	MH	Hög	Ja	Nej
Sökt information/fakta	60	56	63	80	76	58	19	28	60	69	82	74	26
Tagit del av nyheter/ nyhetstjänst	47	42	51	67	60	42	14	21	48	54	64	60	15
Läst bloggar	15	16	14	36	15	9	3	7	18	16	17	19	4
Tittat tv/lyssnat radio	13	9	18	24	16	10	4	9	15	11	18	17	2
Laddat ner musik/böcker	9	6	12	34	6	1	0	6	14	8	6	12	2
Laddat ner film/tv-serier	6	4	9	23	4	1	0	2	9	7	5	8	1
Spelat online-spel	8	6	10	24	7	4	2	5	10	8	5	10	11
Använt e-post	60	60	60	80	76	57	22	27	59	72	84	74	28
Chattat	22	22	21	72	18	7	3	14	28	24	18	29	4
Deltagit i diskussions- forum	6	5	8	10	6	3	1	4	8	6	6	8	1
Beställt varor/tjänster	4	4	5	6	7	3	2	2	5	5	6	6	2
Köpt/sålt varor via privatannons	1	1	1	1	2	1	1	0	2	1	1	1	1
Gjort bankärenden	28	25	30	35	33	28	12	13	26	36	38	35	9
Använt tjänst hos kommun/myndighet	4	4	4	4	5	4	2	2	4	4	6	5	2
Biblioteksärenden	2	2	1	5	2	0	0	0	1	4	2	2	1
Antal svar	3310	1725	1585	625	1041	955	689	743	1108	644	765	2329	819

Anmärkning: ML=Medellåg utbildning, MH=Medelhög utbildning.

Flera informations- och tjänsteinriktade användningsområden är mer utbredda bland hög- än bland lågutbildade. För mer nöjesinriktade områden är skillnaderna betydligt mindre. Dessa mönster är välbekanta och kännetecknar hela den period som vi hittills kunnat använda internet. Generella intresse- och medieanvändningsmönster följer med ut på nätet.

Om vi knyter an till de grupper som redovisades ovan – unga och gamla arbetare och akademiker – kan först konstateras att e-post är det mest utbredda användningsområdet i samtliga fyra grupper. I övrigt liknar ungdomarnas användningsprofil varandra oavsett klasstillhörighet. Dominerande är informationssökning, nyheter och chat. Bankärenden online är också vanligt bland både arbetar- och akademikerungdomar. Nedladdning av musik är något vanligare bland ungdomar i arbetargruppen medan bloggläsning förekommer mer frekvent bland akademikerungdomar. Pensionärernas internetvardag består, förutom e-post, också av informationssökning, nyheter och bankärenden. Nivåerna för användningsområdena skiljer stort vid en jämförelse mellan personer med arbetar- och personer med akademikerbakgrund,

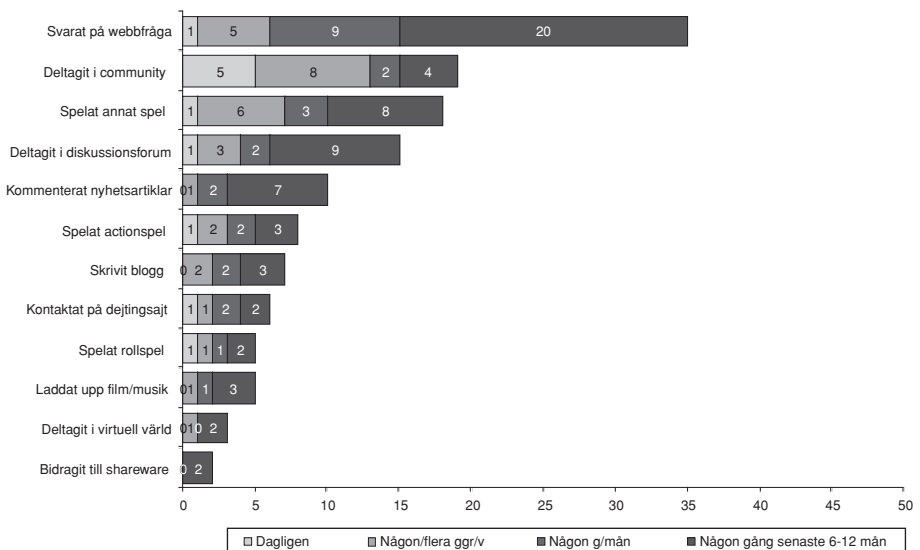
men rangordningen är densamma. Vi ser alltså tydliga användningsprofiler som har med ålder att göra medan klassbakgrunden är av mindre betydelse.

Web 2.0 – den interaktiva webben

Med Web 2.0 har nya faciliteter kommit och möjligheten till interaktivitet och användardeltagande ökat. Användargenererat innehåll (User Generated Content) blev ett begrepp som fick genomslag i samhället och på marknaden under 2006. Användargenererat innehåll är skapat av användarna själva. De första plattformarna för den här typen av innehåll sattes upp utanför de etablerade medieorganisationerna och var många gånger gräsrotsinitiativ (Limonard 2007). Innehållet görs av samma människor som använder sajterna, och gränsen mellan producent och konsument har blivit allt mer otydlig (se t.ex. Gillmore 2004; Limonard 2007; Örnebring 2007).

Användargenererat innehåll inkluderar olika sorters text, ljud, visuella och kombinerade medieinnehåll; digital video, bloggar, podcast, mobilfoto, wikis. Användare kan skapa och publicera innehåll på egna sajter, fildela men också rekommendera och ranka befintligt innehåll och på det viset dela med sig av sina synpunkter till andra. Ytterligare exempel på användargenererat innehåll är shareware och wikis där man kan bidra med källkod till programvara eller med innehåll till encyklopedier som skapas av användarna själva. Exempel på publikt stora sajter är Flickr, Youtube och Wikipedia (Limonard, 2007).

Figur 4 Interaktiva användningsområden på internet 2007 (procent av dem som använt internet de senaste 12 månaderna)

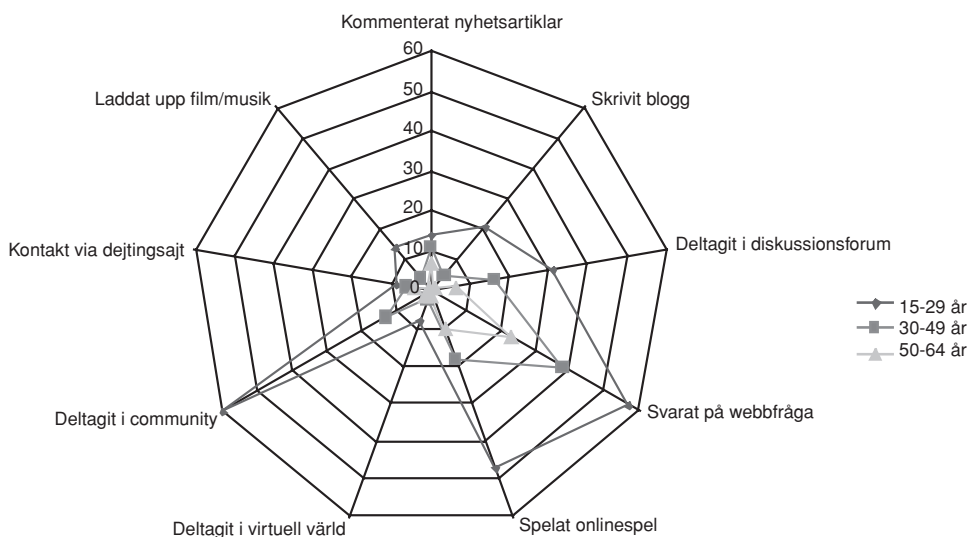

Det visar sig emellertid att publikens vilja att delta ännu så länge är begränsad (figur 4). Den frekventa användningen av den typen av områden som Web 2.0 möjliggör är inte särskilt utbredd bland internetanvändarna. Små andelar ägnar sig på veckobasis åt interaktiva användningsområden. Enda undantaget utgörs av deltagande i så kallade communities, där en dryg tiondel är aktiva varje vecka. Webbfrågor är den interaktiva aktivitet som totalt sett lockar flest människor att delta. En dryg tredjedel har någon svarat på någon webbfråga. De flesta dock mer sporadiskt, någon gång per månad eller mer sällan.

Applikationer för diskussion, kommentering och uppladdning används endast i liten utsträckning. Mycket av interaktiviteten utgörs således av reaktioner på material som någon annan lagt upp eller publicerat. I många fall är det de traditionella publicisterna som styr vårt deltagande. Det verkliga skapandet av innehåll är mycket begränsat, åtminstone skapande av sådant innehåll som når en vidare publik.

Precis som för all annan internetanvändning är de interaktiva funktionerna mest utbredda bland bredbandsanvändare. Därutöver är ålder den enskilda faktor som har störst betydelse. Unga är mest interaktiva, pensionärer står i stort sett utanför Web 2.0 (figur 5).

Figur 5 Internaktiva användningsområden på internet i olika åldersgrupper (procent minst någon gång de senaste 12 månaderna)

De här mönstren är välbekanta från andra typer av användningsområden på nätet när de befinner sig i sin linda. Det är framför allt yngre människor som ligger i frontlinjen att ta till sig nya applikationer på webben, så kallade innovatörer (Rogers 1995; jfr Bergström 2005). Nyhetens behag lockar sannolikt mer eller lika mycket som själva innehållet i applikationerna. Man bör dock hålla i minnet att vissa av dessa så kallade interaktiva områden är av den karaktären att de lockar en yngre publik. Communities är ett exempel på detta: det är en applikation som funnits i många år, som under alla dessa år lockat unga användare och fortfarande gör det. Först efter några års etablering kan vi avgöra vilka områden som vidgas mot en bredare, och därmed också äldre, publik.

Nya applikationer och förändrade funktioner lockar således inte per automatik alla till användning. Den utveckling som webben har tagit mot deltagande och interaktivitet innebär innehåll med en karaktär som sannolikt inte lockar de som idag är äldre till användning. Om det är ett bestående faktum eller inte är svårt att avgöra. Vi vet inte hur de generationer som växer upp med interaktivitet, virtuella världar och socialt umgänge online kommer att agera när de blir äldre. Helt klart är att den nya värld som Web 2.0 kan erbjuda till både innehåll och funktion lockar yngre generationer och vi kan konstatera att den nya generationens webbapplikationer snarast förstärker skillnaderna mellan yngres och äldres internetanvändning.

Begränsat deltagande

Utvecklingen av webben pågår ständigt samtidigt som distributionen och infrastrukturen förbättras. Jämfört med mitten av 1990-talet har vi idag mer avancerad teknik, ett mer kvalificerat innehåll och mer kompetenta användare. I teorin kan var och en bli innehållsproducent på nätet, vilket inte sällan bedöms positivt ur samhälls- och demokratiperspektiv.

Men att producera och publicera innehåll innebär inte att man blir uppmärksam. Fortfarande finns ett stort antal dominerande sajter som har sin bakgrund i traditionella verksamheter. Producenterna av dessa ser inte alltid med blida ögon på användarnas deltagande. De är överlag ovilliga att släppa kontrollen över innehållet och låter oftast publiken medverka inom givna ramar. Det deltagande som erbjuds är många gånger hårt styrt och kontrollerat.

Detta återspeglar sig också i det deltagande som användarna uppger sig vara med i. Undantagen utgörs naturligtvis av olika typer av onlinespel där interaktiviteten är hög (se vidare i Monika Djerf-Pierres kapitel i denna bok). Därutöver utgörs publikens bidrag främst av reaktioner på redan publicerat och paketerat innehåll. Det deltagande som innebär opinionsbildning, diskussioner och egna texter återfinns ännu så länge i första hand på mer personliga sajter som har liten publik och liten betydelse. Det mer samhällsomvälvande deltagandet är inte utbrett, men kanske är det som pågår under paraplyet Web 2.0 en början på något som kan få större genomslag med kommande generationer.

Analyserna som redovisats i kapitlet visar entydigt på att yngre och äldre lever i skilda världar på nätet. Den största skillnaden består i att pensionärerna överhuvudtaget inte befinner sig i cybervärden. Men en jämförelse mellan yngre och äldre som befinner sig online visar också att cybervärlden ser mycket olika ut. Den är intensiv och utgörs av en blandning av vardagsnytta och nöje bland de yngre, medan vardagsnyttan utgör den större delen av de äldres nätvardag – en nätvardag som jämfört med yngre också är mycket begränsad. I och med att tillskottet av äldre till nätet nu är i stort sett obefintligt kommer dessa skilda cybervärldar bestå under en lång tid framöver.

Referenser

- Bergström, Annika (2005) *nyhetsvanor.nu. Nyhetsanvändning på internet 1998 till 2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Findahl, Olle (2008) *Svenskarna och Internet 2007*. Hudiksvall: World Internet Institute.
- Gillmore, Dan (2004) *We the media. Grassroots Journalism by the People for the People*. Sebastopol-Farnham: O'Reilly.
- Internetbarometern 2007* (2008). Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Limonard, Sander (2007) *Business requirements and potential bottlenecks for successful new CITIZEN MEDIA applications*. Sixth Framework Programme: Citizen Media Projekt.
- Madden, Mary och Fox, Susannah (2006) *Riding the Waves of "Web 2.0"*. *Pew Internet Project*, www.pewinternet.org.
- Mediebarometern 2007* (2008). Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Rogers, Everett M. (1995). *Diffusions of Innovations*. New York, Free Press.
- SCB (2007) *Privatpersoners användning av datorer och Internet 2007*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Örnebring, Henrik (2007) *The Consumer as Producer – of What? User-generated tabloid content in The Sun (UK) and Aftonbladet (Sweden)*. Paper presenterat vid *The Future of Newspapers Conference*, Cardiff, UK, september 2007.

FRÅN HARDCORE TILL PARENT GAMER. ONLINESPELANDE, ÅLDER OCH LIVSSTIL

MONIKA DJERF-PIERRE

"Greetings. This is a group application to join the Guild. Who we are: As you might have figured out, we are five RL friends, two couples and me (I haven't figured out how to get my better half to play computer games). We call ourselves Parent-Gamers for natural reasons ... we love games;) We're in our 30:s and live in Gothenburg, Sweden./.../Many of us started as hardcore but have advanced to the next level... parent-gamer!.../What we seek: A humble, mature and nappy-friendly community where each individual matters. As stated above we're not hardcore but would like to have the opportunity to participate in more advanced raids when our kids allow us to" (Ansökan om guildmedlemskap på ett forum för onlinespelet Everquest II)

Att spela spel online är oftast något som förknippas med tonårsliv. I samhällsdebatten framställs den typiske onlinespelaren gärna som en ensam och isolerad tonårspojke som tillbringar timme efter timme vid sin dator och som på grund av sitt flitiga spelande riskerar både mental hälsa och fysisk utveckling.¹ Flera forskningsrapporter liksom studier från dataspelsindustrin har dock utmanat denna bild.² Att spela data- och konsolspel (TV-spel, videospel) såväl online som "offline" är knappast ovanligt bland äldre och en allt större andel av onlinespelarna är kvinnor. Många av dagens onlinespelare började dock som data- eller konsolspelare tonåringar för 10-20 år sedan. Idag har de både familj och barn. De spelar fortfarande, men de har – som spelaren i exemplet ovan – fått anpassa sitt spelande till förändrade livsvillkor. Spelandet är fortfarande en del av livsstilen, men dess plats i vardagslivet är en annan. Frågan är: vilken?

Givet det förutsatta sambandet mellan ålder, livsstil och onlinespelande, så är det intressant att notera att betydelsen och innebörden av "ålder" när det gäller onlinespelande uppmärksammats förhållandevis lite i forskningen.³ Givetvis finns surveyundersökningar som redovisar en demografisk profil (t ex kön, ålder) bland onlinespelare. Det finns också en rad undersökningar som specifikt behandlat ungdomars spelande.⁴ Vidare finns ett antal studier som inriktats på enskilda spelargrupper och spelgenrer.⁵ De senare erbjuder intressanta demografiska data över onlinespelarna, men de är i princip alltid baserade på självselektade urval, dvs. urval som bygger på att man t ex via olika spelform på nätet annonserar efter intresserade som kan tänka sig delta i undersökningen. Detta gör att vi inte säkert kan veta något om hur representativa resultaten är. Dessutom brukar denna typ av studier framför allt handla om spelarnas liv och aktiviteter online – hur de spelar och varför de spelar

– och inte om hur onlinespel kommer in som en del av en livsstil och som en del av vardagen.

Detta kapitel analyserar onlinespelande som en fundamental del av individens livsstil. Spelandets kopplingar till andra livsstilskomponenter jämförs i olika åldersgrupper. Analysen inkluderar livsvillkor (kön, utbildning, familj, plats i yrkeslivet och klassbakgrund), medievanor (nyhets- och mediekonsumtion), samhälls- och kulturengagemang, samt fritidsintressen. Kapitlet avslutas med en diskussion om vad ålder och livsstil egentligen betyder för onlinespelandet.

Vem spelar online?

Vad som skall betraktas som mycket eller lite, intensivt eller sporadiskt, när det gäller onlinespelande är inte självklart. Skall onlinespelande jämföras med fotbollsspelande och teaterbesök eller med TV-tittande och tidningsläsning när vi diskuterar vem som spelar lite eller (för) mycket. Vi kan börja med att konstatera att det är 19% av befolkningen mellan 15 och 85 år som faktiskt spelar spel online åtminstone någon gång om året (Tabell 1). Totalt är det 7 % som spelar online minst en gång i veckan. Om vi jämför med TV-tittande eller tidningsläsning i allmänhet så är andelen onlinespelare naturligtvis lägre. Samtidigt betyder det att drygt 500 000 personer spelar varje vecka.⁶ Detta kan jämföras med andelen som gått på bio (1%), hyrt dvd/video (4%), spelat dator/TV-spel i allmänhet (16%), bakat/syltat/saftat (12%), tränat på gym (22%) eller sysslat med handarbete (15%) minst någon gång i veckan.⁷ Det betyder att onlinespelande år 2007 är lika vanligt som flera av våra ”vanligaste” fritidssysselsättningar men mindre vanligt än de allomfattande vanorna att se på TV eller lyssna på radio (se t ex *Mediebarometern 2006* och *Medie-Sverige 2007*).

Fler män än kvinnor spelar spel online, men skillnaden är inte särskilt stor: 83 % av kvinnorna spelar aldrig, motsvarande siffra för män är 78 %. Däremot är de regelbundna spelarna fler bland männen. Bland kvinnor spelar 5 % minst någon gång i veckan, bland män är det 11 % som spelar lika regelbundet.

Som väntat är onlinespelande starkt relaterat till ålder. Bland tonåringarna (15-19 år) är det två tredjedelar som spelar online åtminstone sporadiskt (minst någon gång per år). Spelandet sjunker därefter successivt med stigande ålder. I gruppen 20-29 år är det hälften som spelar, i gruppen 30-39 en fjärdedel, bland 40- och 50-åringarna har andelen spelare sjunkit till 15 procent och i gruppen över 60 år så är det bara 3 % som spelar överhuvudtaget. Samtidigt betyder det att det inte bara är i ungdomsgruppen som det finns onlinespelare. Det är egentligen bara i gruppen över 60 år som onlinespel är ett okänt fenomen.

Utbildningsnivån har liten betydelse för spelandet. Låg- och högutbildade spelar i ungefär samma utsträckning (Tabell 1). Att andelen spelare är något högre i gruppen med medellåg utbildning beror på att alla gymnasieungdomar finns i den kategorin – idag är den lägsta utbildningsnivån i praktiken inte grundskola och gymnasieutbildning har klassificerats som medellåg utbildningsnivå.

Tabell 1 Onlinespelande i olika sociala grupper 2007 (procent)

Spelat onlinespel	Alla	Kön		Ålder						Utbildning			
		Kvin	Man	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-	Låg	ML	MH	Hög
Ingen gång	81	83	78	34	53	76	86	88	97	88	74	81	84
Någon gång under senaste 12 mån	5	5	5	12	14	7	4	3	1	3	6	5	5
Någon gång i halvåret	3	3	3	10	8	5	2	2	0	1	4	3	3
Någon gång i månaden	4	4	3	13	10	5	2	1	0	2	5	3	2
Någon gång i veckan	3	2	4	11	6	4	3	2	1	3	4	4	2
Flera gånger i veckan	2	2	3	9	5	2	1	2	0	1	4	2	2
Dagligen	2	1	4	11	4	2	2	2	1	2	3	2	2
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	3298	1721	1577	248	375	484	555	584	1052	741	1102	643	765

Kommentar: Tabellen bygger på en sammanslagning av svaren på fem olika frågor, ställda i två olika enkäter. I den ena enkäten ställdes den övergripande frågan "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande saker på internet? Spelat onlinespel?" Svartalternativen var Ingen gång, Någon gång under de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i veckan, Flera gånger i veckan, samt Dagligen. I det andra formuläret ställdes istället fyra frågor som sammantaget avsåg att fånga in onlinespelandets omfattning och inriktning: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?: 1. Spelat actionspel online (Quake, Counter-Strike, Battlefield etc.)?; 2. Spelat rollspel online (World of Warcraft, Everquest etc.)?; 3. Deltagit i en virtuell värld online (Second Life, Project Entropia etc.)?; 4. Spelat annat spel online?. Svartalternativen var de samma som ovan. För att erhålla ett samlat mått på onlinespelandets omfattning, och för att få en större urvalsgrupp vilket möjliggör mer detaljerade analyser, har de två datamängderna slagits samman. Det innebär vi utifrån svaren från den andra enkäten konstruerat en ny variabel som visar den totala spelfrekvensen, dvs hur ofta man spelat någon av de angivna onlinespeltyperna; antingen spelat actionspel, rollspel, deltagit i en virtuell värld eller spelat något annat spel online. Denna har därefter slagits samman med svaren från den första enkäten.⁸ Onlinespelande mäts således på följande skala som anger hur ofta man spelat onlinespel under de senaste 12 månaderna: 1 (ingen gång), 2 (någon gång under de senaste 12 månaderna), 3 (någon gång i halvåret), 4 (någon gång i månaden), 5 (någon gång i veckan), 6 (flera gånger i veckan), 7 (dagligen). Utbildning: Låg= Grundskola eller lägre; ML=medellåg, gymnasium eller folkhögskola; MH= medelhög, eftergymnasial utbildning, studier vid högskola, Hög= examen från universitet, högskola eller examen från forskarutbildning.

Att klasstillhörighet och social status har liten betydelse för onlinespelande bekräftas ytterligare i Tabell 2.⁹ Det är mycket små skillnader mellan arbetare och tjänstemän när det gäller hur ofta man spelar onlinespel. Däremot har platsen i arbetslivet betydelse. Förvärvsarbetande spelar i mindre utsträckning än studerande och arbetslösa. Särskilt studerande spelar mycket. Här är åldersfaktorn avgörande. Platsen i arbetslivet handlar mycket om livsvillkor och den tid man har till förfogande.

Den som har mer fritid spelar också mer. Familjesituation och barn har därför också betydelse för möjligheterna att spela (ej i tabell). Den som har barn och den som är gift/sambo spelar mindre, även efter kontroll för kön och ålder.¹⁰

Vi har tidigare konstaterat att utbildningsnivå inte har någon betydelse för hur ofta man spelar onlinespel. Däremot har utbildningens inriktning betydelse (Tabell 2). Individer som har en utbildning inom ekonomi, hälsa/sjukvård och pedagogik spelar mindre än personer med utbildning inom samhällsvetenskap, medier/reklam och naturvetenskap/data. Detta resultat är delvis relaterat till kön, men inte helt. Visserligen dominerar kvinnor kraftigt inom hälsa och pedagogik och män inom naturvetenskap/data, men kvinnor som har en utbildning inom naturvetenskap/data spelar betydligt oftare spel online än andra kvinnor. Utbildningens inriktning handlar därmed också om intresse och tillägandet av kompetenser som har relevans för möjligheterna och intresset att spela onlinespel. Det handlar om datorvana liksom om kunskaper om nätverksanslutningar och datorteknik. Inte särskilt förvånande är spelandet vanligast bland dem som har utbildning inom naturvetenskap och data.

Tabell 2 Onlinespelande i grupper med olika klasstillhörighet, yrkesverksamhet och utbildningsbakgrund (procent)

Spelat onlinespel	Plats i arbetslivet			Utbildningens inriktning						Klassbakgrund			
	Förv. Arb. Arb.	Stude- lös rande	Ek	Hälsa	Ped	Sam	Media	Nat	Arbe- tare	Tjm.	Före- tagare	Högre tjm	
Ingen gång	83	70	41	84	86	86	74	71	59	81	78	82	76
Minst någon gång under senaste 12 mån	10	18	36	12	9	9	15	12	23	11	12	11	16
Minst någon gång i veckan	7	12	23	4	5	5	11	16	18	8	9	7	8
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	1817	112	347	561	364	217	129	49	170	1685	542	245	542

Kommentar: Se Tabell 1 för fråge- och variabelkonstruktion. Svartalternativen i Tabell 1 har kodats om till tre huvudkategorier. De som aldrig spelar onlinespel, de som spelar sporadiskt (minst någon gång per år men inte varje vecka) och de som spelar regelbundet (spelar minst någon gång per vecka eller oftare). Utbildningens inriktning avser vilken utbildning man har i huvudsak. I tabellen är sex svartalternativ för utbildning inkluderade; dels de tre utbildningskategorier som uppvisar lägst nivå på onlinespelandet, dels de tre utbildningskategorier som uppvisar högst. Ek=Ekonomi, handel och administration; Hälsa= Hälso- och sjukvård; Ped= Pedagogik; Sam= Samhällsvetenskap/juridik; Media= Media, journalistik och reklam; Nat= Naturvetenskap, matematik och data. Övriga utbildningsalternativ som ej inkluderats i tabellen var Estetik, design, konst; Hotell, restaurang, service; Humaniora och kultur; Teknik, byggt teknik, industri; Socialt arbete, omsorg. Klassbakgrund är svarpersonens subjektiva klassificering av det hem man växte upp i. Förutom de ovanstående kategorierna ingick också Jordbrukarhem bland svartalternativen.

Onlinespel – inte bara World of Warcraft

Mycket av debatten om onlinespelandets förtjänster och eventuella risker har kretsat kring två specifika typer av onlinespel. Den första typen är ”rollspel” som t ex World of Warcraft, och Everquest. På engelska brukar dessa betecknas MMORPG:s – ”massively multiplayer online roleplaying games”. Det är spel där tusentals spelare spelar tillsammans i en gemensam värld online. Spelaren skapar en spelkaraktär (en avatar) som han eller hon kontrollerar i spelet. Det är genom denna som spelaren interagerar med spelvärlden och med andra spelare. Spelkaraktären genomför olika uppdrag och får i belöning pengar, status, förbättrade förmågor och bättre utrustning. Spelvärdens miljö utgörs ofta av en fantasy- eller science fiction värld, men även historiska miljöer och skräckfilmsmiljöer med vampyrer och demoner finns representerade. Även om World of Warcraft är det spel som kanske blivit mest omdiskuterat, bland annat p.g.a. av sin popularitet och stora spelarbas över hela världen, så finns det oerhört många fler spel inom denna kategori. På spelsajten *mmorpg.com* listas t ex totalt 214 spel som utgör mmorpg:s och som fanns på marknaden 2008.

Den andra typen av onlinespel som ofta diskuteras är ”actionspel”, där Counter Strike och Quake utgör exempel. På engelska kallas dessa ofta för fps-spel, ”first-person-shooters” och de är precis som namnet antyder actionfyllda spel där man med hjälp av vapen, ensam eller i grupp, kämpar mot och försöker besegra andra spelare. En tredje typ av spel utgörs av virtuella ”sociala” världar som Second Life och Project Entropia, där spelare precis som i rollspel skapar en spelkaraktär som lever och verkar i spelet, men där spelmiljön och spelaktiviteterna mer reproducerar ett samtida, modernt samhälle med yrkesliv, socialt umgänge och varukonsumtion.

Det finns emellertid många andra typer av spel som också kan spelas online: strategispel (rts-spel eller realtids strategispel som StarCraft), sportspel, racingspel, fightingspel, hazardspel (t ex poker), plattformsspel etc. Det är snarast så att de flesta spel som överhuvudtaget produceras idag, både för dator- och för konsolmarknaden (Playstation, Wii, X-box etc.), erbjuder möjligheter att spela online tillsammans med, eller mot, andra spelare. Det betyder att onlinespelande inte alltid ens kräver en dator, däremot någon form av Internetuppkoppling.¹¹

Frågan är nu vilka typer av spel som spelas online. I undersökningen ställdes frågor om fyra karaktäristiska typer av onlinespel: rollspel (t ex World of Warcraft och Everquest), actionspel (t ex Quake, Counter Strike, Battlefield), virtuella världar (Second Life, Project Entropia) och ”annat spel online”. Den sistnämnda kategorin syftade då till att fånga upp de speltyper som inte täcktes in av de tre första frågorna. Det visar sig också att ”annat spel online” den kategori som flest nämner, vilket understryker mångfalden av spelgenrer. Totalt spelar 13 % av allmänheten ett annat spel online minst en gång per år. Bland de övriga kategorierna är det actionspel som spelas av flest; 5 % spelar dessa (Tabell 3). Samtliga spelgenrer spelas oftare av män än av kvinnor, men skillnaden är minst när det gäller Virtuella världar.

När det gäller genreprens i olika åldersgrupper följer spelandet i princip det generella mönstret för onlinespelande i stort. "Annat spel online" är den dominerande typen i samtliga åldersgrupper, men yngre spelare spelar oftare än äldre. Actions spel har dock en särskilt stark ställning i den yngsta åldersgruppen (15-19 år) samtidigt som Virtuella världar har en relativt stark ställning bland äldre spelare.

Tabell 3 Spelfrekvens när det gäller olika typer av onlinespel i olika sociala grupper 2007. Andelen som spelar minst någon gång per år respektive minst någon gång i veckan (procent)

	Alla	Kön		Ålder					
		Kv	M	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-
Spelar minst någon gång per år									
Actionspel	5	2	9	30	15	6	4	1	0
Rollspel	4	1	6	22	13	2	3	0	0
Virtuell värld	2	2	3	9	6	2	2	2	0
Annat spel online	13	12	14	51	33	17	10	9	2
Spelar minst någon gång per vecka									
Actionspel	2	0	5	15	4	1	1	1	0
Rollspel	2	0	3	9	4	1	1	0	0
Virtuell värld	0	0	1	2	0	0	1	1	0
Annat spel online	5	4	6	22	9	5	4	5	1
Antal svar	1989	1025	964	142	206	242	313	328	758

Kommentar: Frågan som ställdes var: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?: 1. Spelat actionspel online (Quake, Counter-Strike, Battlefield etc.)?; 2. Spelat rollspel online (World of Warcraft, Everquest etc.)?; 3. Deltagit i en virtuell värld online (Second Life, Project Entropia etc.)?; 4. Spelat annat spel online?. Svartalternativen var Ingen gång, Någon gång under de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan, Flera gånger i veckan, samt Dagligen.

Svaren man får på denna fråga styrs sannolikt i hög grad av frågeformuleringen. När vi frågar efter rollspel har t ex World of Warcraft och Everquest angetts som exempel på genren. Exemplifieringar är nödvändiga för att den svarande skall förstå vilken typ av spel vi är ute efter, samtidigt som det finns en risk att exemplen blir för styrande. Det innebär att det inte är självklart att människor som spelar andra typer av rollspel, som t ex Ultima Online, Dark Age of Camelot eller Anarchy Online, automatiskt känner att de bör sätta kryss i enkäten. Genregränser och -kategoriseringar omförhandlas ständigt och förändras med tiden och hur människor uppfattar kategorierna varierar. En kvalificerad bedömning är att svaren i enkäten är en absolut minimiuppskattning vad gäller andelen spelare för olika spelgenrer. Sannolikt är spelarbasen betydligt större än vad vi har uppmätt.

Frågan är om och hur genrepreferenserna samvarierar. Är det så att en person som spelar actionspel också spelar andra spel online eller är det så att spelandet är ömsesidigt uteslutande? Ett sätt att statistiskt mäta samband och samvariation är att använda ett korrelationsmått. Det korrelationsmått som valts (Pearsons r) kan variera mellan -1 (fullständigt negativt linjärt samband) och $+1$ (fullständigt positivt linjärt samband).¹² En positiv korrelation mellan två faktorer (t ex spelaktiviteter) innebär att personer som ofta utför den ena aktiviteten också tenderar att utföra den andra. En negativ korrelation innebär tvärtom att personer som gör mycket av det ena tenderar att göra mindre av det andra. 0 betyder att de olika faktorerna inte samvarierar med varandra alls.

Tabell 4 visar att samvariationen mellan att spela actionspel och rollspel är mycket hög (0,507), liksom mellan actionspel och övriga spel (0,447). Samtliga spelformer samvarierar positivt med varandra, vilket innebär att om man spelar en typ av onlinespel är det mycket sannolikt att man också spelar andra typer av spel online.

Tabell 4 Sambandet mellan olika typer av onlinespelande (korrelationer)

	Actionspel	Rollspel	Virtuell värld	Övriga spel
Actionspel	X	0,507	0,210	0,447
Rollspel	0,507	X	0,261	0,319
Virtuell värld	0,210	0,261	X	0,220
Övriga spel	0,447	0,319	0,220	X

Kommentar: Frågan som ställdes var: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?: 1. Spelat actionspel online (Quake, Counter-Strike, Battlefield etc.)?; 2. Spelat rollspel online (World of Warcraft, Everquest etc.)?; 3. Deltagit i en virtuell värld online (Second Life, Project Entropia etc.)?; 4. Spelat annat spel online?. Svartalternativen var Ingen gång, Någon gång under de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan, Flera gånger i veckan, samt Dagligen. Korrelationsmättet är Pearsons r , som kan variera mellan -1 (fullständig linjär negativ korrelation) och $+1$ (fullständig linjär positiv korrelation). 0 betyder att de olika faktorerna inte samvarierar med varandra alls. Antalet svar är 1670. Samtliga korrelationer är statistiskt signifikanta på 0,000-nivån.

Livsstilar bland onlinespelare

Att spela spel online är tidskrävande, i synnerhet om spelaren har som målsättning att snabbt nå spelets toppnivåer. Spelare som strävar efter prestation, status och prestige och som vill skaffa sig den bästa utrustningen måste dagligen tillbringa timmar i spelet. Yee (2006b) har i sina analyser av onlinespelare särskilt uppmärksammat den enorma arbetsinsats som går in i onlinespelandet. Kraven på att ställa upp för kollektivet och arbeta för "guildens" eller gruppens gemensamma bästa kan vara enorma. För att nå resultat kan det krävas timmar av planering, väntan och

samordning. Onlinespelande kräver således tålamod, uthållighet och tid. Onlinespel har därför mer liknats vid ett ”arbete” än vid ett lättsamt tidsfördriv, nöje och avkoppling. Det betyder att spelandet sannolikt tar stor plats i vardagen för dem som spelar mycket.

I detta avsnitt skall vi se på hur spelandet förhåller sig till vardagslivet i övrigt, som en del av människors livsstil. Här finns naturligtvis ett oändligt antal potentiella aktiviteter och intressen som förekommer i människors vardag som kan undersökas. För detta kapitel har fyra typer av livsstilindikatorer valts, som bedömts vara särskilt relevanta i förhållande till den aktuella diskussionen om onlinespelandet politiska, sociala och kulturella konsekvenser (Tabell 5):

1. Internetaktiviteter
2. Nyhets- och mediekonsumtion
3. Samhälls- och kulturengagemang
4. Fritidsintressen och -aktiviteter

Även här har ett sambandsmått (korrelationer) valts för att öka överskådligheten. Det skulle annars krävas hundratals korstabeller för att redovisa resultaten. I Tabell 5-8 redovisas för det första de enkla, bivariata sambanden mellan onlinespelande och olika livsstilsindikatorer (Bi). För det andra redovisas sambanden under kontroll för ålder och kön (Ktr).

Att leva sitt liv online -- Internetaktiviteter. Att spela online innebär ofta att man lever en stor del av sitt liv på nätet. Sambanden mellan onlinespelande och i stort sett alla andra tänkbara Internetaktiviteter är positiva och starka (Tabell 5). Det betyder att onlinespelare inte bara är aktiva på nätet som spelare utan även ägnar sig åt många andra nätbaserade aktiviteter. De använder e-post, chattar, tar del av nyheter, söker information, köper och säljer varor, använder banktjänster, laddar ner musik, böcker och film i betydligt större utsträckning än individer som inte spelar. Onlinespelarna är dessutom aktiva nätanvändare i dubbel mening. Förutom att de ägnar mycket tid åt nätet, är de också aktiva ”textproducenter” med nätet som plattform. De skriver bloggar, är aktiva på diskussionsforum, de kommenterar nyhetsartiklar på nätet och de är aktiva i olika nätegemenskaper (webbcommunities) etc.

Tabell 5 Internetaktivitet hos onlinespelare. Sambandet mellan onlinespelande och Internetaktiviteter och -aktiviteter (Bi=bivariata korrelationer, Ktr=korrelationer med kontroll för kön och ålder)

Internetaktivitet	Bi	Ktr
Deltagit i diskussionsforum	0,478	0,384
Laddat ner musik/böcker	0,429	0,281
Laddat ner film/TV-serier	0,429	0,304
Chattat	0,425	0,271
Svarat på webbfråga	0,358	0,240
Deltagit i webbcommunity	0,339	0,189
Läst blogg	0,319	0,186
Tittat på tv/lyssnat på radio	0,299	0,156
Lagt ut video/musik	0,296	0,232
Tagit del av nyhetstjänst	0,257	0,092
Sökt information/ fakta	0,256	0,076
Skickat/tagit emot e-post	0,239	0,075
Köpt/ beställt varor /tjänst	0,234	X
Kommenterat nyhetsartiklar	0,183	0,136
Gjort bankkärenden	0,176	X
Varit i kontakt via dejtingsajt	0,172	X
Köpt/sålt via privatannons	0,152	X
Skrivit egen blogg	0,151	0,071
Använt tjänster hos myndighet	0,149	0,074

Kommentar: Tabellen är rangordnad från det högsta till det lägsta sambandet. Starka samband (över 0,200) är markerade med fetstil. Negativa samband är markerade med kursiv stil. Endast resultat som är statistiskt signifikanta på 0,01-nivån är medtagna i tabellen. X indikerar en icke signifikant korrelation. Se tabell 1 för frågekonstruktion när det gäller onlinespelande etc. Internetaktiviteterna mästs på följande skala som bygger på hur ofta man gjort något under det senaste året: 1 (ingen gång), 2 (någon gång under de senaste 12 månaderna), 3 (någon gång i halvåret), 4 (någon gång i månaden), 5 (någon gång i veckan), 6 (flera gånger i veckan), 7 (dagligen). Korrelationsmättet är Pearsons r , som kan variera mellan -1 (fullständigt negativt linjärt samband) och $+1$ (fullständigt positivt linjärt samband). Ju närmare noll korrelationen är, desto svagare är sambandet. En korrelation som är 0 betyder att de olika faktorerna inte samvarierar alls. Bi= enkel, bivariat korrelation. Ktr= korrelation med kontroll för kön och ålder. Antalet svar varierar mellan 1514 och 3298, beroende på om frågan ställts i en eller två enkäter/undersökningar samt på det eventuella svarsbortfallet på enskilda frågor.

Att ha ett intensivt liv online är vanligt bland ungdomar och givet att vi vet att onlinespelande är starkt beroende av åldersfaktorn så är samvariationen mellan onlinespelande och Internetaktivitet ett förväntat resultat. Onlinespelare borde vara mer aktiva på nätet än andra eftersom ungdomar dominerar spelargruppen. Men, intressant nog så kvarstår de flesta av sambanden även om vi kontrollerar för både kön och ålder. Det betyder att onlinespelare är mer aktiva nätanvändare än icke-spelare oavsett ålder. Både gamla och unga onlinespelare lever en stor del av sina liv

på nätet. Internetaktivitet är med andra ord en av de livsstilsfaktorer som särskilt utmärker onlinespelare.

Tabell 6 Nyhets- och mediekonsumtion hos onlinespelare. Sambandet mellan onlinespelande och nyhets- och mediekonsumtion (Bi=bivariata korrelationer, Ktr=korrelationer med kontroll för kön och ålder)

Nyhets- och mediekonsumtion	Bi	Ktr
Tittat på SVT1/ SVT2	-0,249	-0,110
Sett Aktuellt/Rapport i SVT	-0,224	X
Lyssnat på lokalnyheter i P4	-0,222	-0,071
Lyssnat på Eko-nyheter i radio	-0,176	-0,065
Läst morgontidning	-0,154	X
Sett Nyheterna i TV4	-0,077	X
Tittat på TV4	-0,049	X
Tittat på MTV	0,256	0,109
Läst Aftonbladet på nätet	0,241	0,120
Sett nyheter (Update) i TV3	0,148	X
Tittat på Kanal 5	0,146	X
Tittat på Discovery	0,137	0,086
Tittat på TV3	0,116	0,057
Läst Metro	0,064	X
Tittat på filmkanaler på TV	0,049	X
Lyssnat på nyheter i privat lokalradio	X	X
Tittar på sportkanaler på TV	X	X
Läst morgontidning på nätet	X	X
Läst Aftonbladet i pappersform	X	X

Kommentar: Tabellen är sorterad efter negativa, positiva och icke-signifikanta samband. Starka samband (över 0,200) är markerade med fetstil. Negativa samband är markerade med kursiv stil. Endast resultat som är statistiskt signifikanta på 0,01-nivån är medtagna i tabellen. X indikerar en icke signifikant korrelation. Se tabell 1 för frågekonstruktion när det gäller onlinespelande etc. Korrelationsmättet är Pearsons r, som kan variera mellan -1 (fullständigt negativt linjärt samband) och +1 (fullständigt positivt linjärt samband). Ju närmare noll korrelationen är, desto svagare är sambandet. En korrelation som är 0 betyder att de olika faktorerna inte samvarierar alls. Bi= enkel, bivariat korrelation. Ktr= korrelation med kontroll för kön och ålder. Antalet svar varierar mellan 1514 och 3298, beroende på om frågan ställts i en eller två enkäter/undersökningar samt på det eventuella svarsbortfallet på enskilda frågor.

Smak för det ”populära”: Nyhets- och mediekonsumtion. Att ta del av medier är en central aspekt av människors livsstil. Vi ägnar många timmar dagligen åt att mediekonsumtion. En analys av hur vi tillbringar en vanlig vardag år 2006 visar att vi ägnar totalt 368 minuter åt olika typer av medier. Det är mer än sex timmar (även om vissa former av medieanvändning pågår samtidigt)! Av dessa ägnas 109 minuter

åt radio, 101 minuter åt TV och 53 minuter åt Internet (Mediebarometern 2006 s 21). Både omfattningen och inriktningen på mediekonsumtionen är relaterad till ålder, men också till kön. Det gäller såväl val av nyhetsmedier, kanalval på TV, preferenser för radiokanaler som tidningsläsningens inriktning och omfattning. Det betyder att vi indirekt bör förvänta oss en viss samvariation mellan onlinespelande och annan medieanvändning. Tabell 6 visar också att sådana samvariationer finns. Några är dock positiva, andra negativa. Att lyssna på lokalnyheterna på P4, att se på SVT och att läsa morgontidning samvarierar negativt med onlinespelande. Det betyder att ett frekvent onlinespelande är förknippat med en lägre konsumtion av dessa medieformer. Att se på TV3, TV5, MTV, Discovery, att ta del av nyheterna i TV3 (Update) och att läsa Aftonbladet på nätet samvarierar positivt med onlinespelande. Den som ofta spelar spel online tenderar därmed att föredra kommersiella TV-kanaler och ”populära” nyheter i tabloidformat samtidigt som man avstår från de mer seriösa nyhetskanalerna och public servicetelevisionens utbud. Detta är ett smakmönster som generellt är typiskt för ungdomar och här visar det sig att efter kontroll för ålder och kön så försvinner eller försvagas de flesta av sambanden. Det betyder att personer som frekvent spelar onlinespel visserligen har smak ”för det populära”, men att de inte skiljer sig särskilt mycket i mediekonsumtion och mediepreferenser från sina ickespelande generationskamrater.

Politik, nja tack: Samhälls- och kulturengagemang. Underliggande i kritiken mot onlinespelande i samhällsdebatten finns ofta en föreställning om att onlinespelare är världsfrånvända och osociala. Spelandet ses som ett hot, inte bara mot individens fysiska och sociala hälsa, utan även mot samhället som kollektiv. Farhågorna är att onlinespelare inte har ”ett liv utanför spelet”, att spelandet föder våld, samt att de är oengagerade i civilsamhället och att de saknar politiskt engagemang. Forskare har talat om att det gärna uppstår en kollektiv ”moralisk panik” i samband med introduktionen av nya medier. Särskilt sårbara anses ungdomar vara. Paniken har uppstått många gånger i historien. Föreställningen om att nya medier utgör ett kulturellt hot har ackompanjerat såväl introduktionen av såväl spelfilmen som radion (på 1920-talet), televisionen (på 1950- och 1960-talet), videon (på 1980-talet) och nu höjs de kritiska rösterna mot dataspelens och Internets genomslag. Frågan är då om det finns några belegg för att onlinespelande kan kopplas samman med bristande samhällsengagemang.

När det gäller de indikatorer på samhällsengagemang och politiskt intresse som valts i denna undersökning är samvariationen med onlinespelande inte entydig (Tabell 7). De som ofta spelar spel online är visserligen mindre intresserade av politik, de är mindre engagerade i religiösa rörelser, de skänker mindre ofta pengar till hjälporganisationer och deras intresse för lokalsamhället och miljöfrågor är lägre. Samtidigt diskuterar de politik lika ofta som icke-spelare, de har inte lägre politiskt förtroende, de är inte mindre nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige och de deltar t o m oftare i demonstrationer. Dessutom, vid kontroll för kön och ålder försvinner de flesta av sambanden, eller försvagas kraftigt. Det betyder att

onlinespelare inte har ett mycket lägre samhällsengagemang än vad som är ”normalt” för respektive åldersgrupp.

Tabell 7 Samhälls- och kulturengagemang hos onlinespelare. Sambandet mellan onlinespelande och olika typer av samhälls- och kulturintressen samt -aktiviteter (Bi=bivariata korrelationer, Ktr=korrelationer med kontroll för kön och ålder)

Samhälls- och kulturengagemang	Bi	Ktr
Samhällsengagemang		
Intresse för lokalsamhället	-0,183	-0,087
Intresse för miljöfrågor	-0,118	X
Intresse för politik	-0,114	-0,060
Skänkt pengar till hjälporganisation	-0,090	X
Besökt gudstjänst/ religiöst möte	-0,073	X
Deltagit i demonstration	0,067	X
Diskuterat politik	X	X
Förtroende för svenska politiker	X	X
Nöjd med hur demokratin i Sverige fungerar	X	X
Kulturengagemang		
Gått på bio	0,202	0,073
Hyrt dvd/video	0,151	X
Tecknat/målat skrivit poesi	0,159	0,061
Intresse för kultur	-0,087	X
Gått på rock-, popkonsert	0,067	X
Spelat teater/deltagit i lajv	0,092	X
Läst skönlitterär bok	X	X
Intresse för nöje/underhållning	X	X
Gått på teater	X	X
Gått på konstutställning	X	X
Deltagit i studiecirkel/ kursverksamhet.	X	X

Kommentar: Starka samband (över 0,200) är markerade med fetstil. Negativa samband är markerade med kursiv stil. Endast resultat som är statistiskt signifikanta på 0,01-nivån är medtagna i tabellen. X indikerar en icke signifikant korrelation. Se tabell 1 för frågekonstruktion när det gäller onlinespelande etc. När det gäller aktivitetsfrågorna har svarsalternativen varit 1 (ingen gång), 2 (någon gång under de senaste 12 månaderna), 3 (någon gång i kvartalet) 4 (någon gång i kvartalet), 5 (någon gång i månaden), 6 (någon gång i veckan) och 7 (flera gånger i veckan). När det gäller intressefrågorna har de svarande fått ange sitt eget intresse på en skala från 0 (inte alls intresserad) till 10 (mycket intresserad). Förtroendet för politiker har mätts på en fyrgradig skala, 1 (mycket litet förtroende), 2 (ganska litet förtroende), 3 (ganska stort förtroende), 4 (mycket stort förtroende). Hur nöjd man är med demokratin har mätts på en fyrgradig skala, 1 (inte nöjd alls), 2 (inte särskilt nöjd), 3 (ganska nöjd), 4 (mycket nöjd). Korrelationsmättet är Pearsons r , som kan variera mellan -1 (fullständigt negativt linjärt samband) och $+1$ (fullständigt positivt linjärt samband). Ju närmare noll korrelationen är, desto svagare är sambandet. En korrelation som är 0 betyder att de olika faktorerna inte samvarierar alls. B= enkel, bivariat korrelation. Ktr= korrelation med kontroll för kön och ålder. Antalet svar varierar mellan 1514 och 3298, beroende på om frågan ställts i en eller två enkäter/undersökningar samt på det eventuella svarsbortfallet på enskilda frågor.

När det gäller engagemang i kulturfrågor är resultaten också motstridiga (Tabell 7). Intresset för kultur är negativt korrelerat med onlinespelande, men när det gäller intresset för nöje/underhållning saknas helt samband. När det gäller ”finkulturella” aktiviteter som att gå på teater, på konstutställning samt att läsa skönlitteratur finns inget samband alls med onlinespelande. Onlinespelare går oftare på bio och på rock- och popkonsert och de hyr oftare dvd/videofilm. Detta utgör exempel på kulturella aktiviteter som är vanliga bland ungdomar, men sambanden förändras efter kontroll för kön och ålder. Sambandet med biotittande kvarstår men försvagas, sambandet med att hyra dvd/video försvinner liksom sambandet med att gå på rock- och popkonsert. Det som kännetecknar onlinespelare tycks snarare vara att de inte passivt vill konsumera kultur utan själva vill vara aktiva kulturproducenter. De tecknar, målar, skriver poesi oftare än sina ickespelande generationskamrater.

Inga soffpotatisar: Fritidsaktiviteter och –intressen. När det gäller övriga fritidsaktiviteter (Tabell 8) startar vi först med att testa tesen om ”soffpotatisen”: den fysiskt inaktiva och osunda onlinespelaren. Analysen visar dock att onlinespelare faktiskt är mer fysiskt aktiva än ickespelarna. Desto mer man spelar online desto oftare tränar man på gym och utövar sport/idrott. Dessa aktiviteter hänger dock också samman med kön och ålder och vid kontroll för dessa faktorer så försvinner mycket riktigt sambandet. Men, det betyder också att onlinespelare i alla fall inte är mindre fysiskt aktiva än ickespelare i sin respektive åldersgrupp. Andra ohälsfaktorer är rökning, snabbmatsätning (hamburgare, pizza, kebab) och hög alkoholkonsumtion. Här visar det sig att onlinespelare visserligen röker mer än andra, men de dricker å andra sidan alkohol något mindre ofta. De äter gärna snabbmat, men inte mer än andra i motsvarande åldersgrupp. Det finns inte heller något samband mellan allmänt hälsotillstånd och onlinespelande. Sammantaget finns med andra ord inga belägg för att onlinespelare är mindre fysiskt aktiva och mer ohälsosamma än andra.¹³

När det gäller att spela på tips, lotto och V75 finns inget samband med onlinespelande, vilket är intressant givet att dataspelande ofta diskuteras i termer av spelberoende. Inte heller finns det något samband med sportintresse, vilket man kanske kunde vänta sig givet att männen dominerar bland onlinespelarna. Däremot finns det samband med intresset för ny teknik och att gå på hockey och fotboll, men detta försvinner dock vid kontroll för kön och ålder.

Tesen om den osociala spelaren är den sista som testas i detta avsnitt. Här finns inte heller några belägg för att onlinespelare skulle vara socialt isolerade. Istället kan vi se att onlinespelare umgås oftare med vänner än icke-spelare. Detta samband kvarstår också vid kontroll för kön och ålder, men försvags något.¹⁴

Tabell 8 Fritidsaktiviteter- och intressen hos onlinespelare. Sambandet mellan onlinespelande och olika typer av fritidsaktiviteter och -intressen (Bi=bivariata korrelationer, Ktr=korrelationer med kontroll för kön och ålder)

Fritidsintressen och -aktiviteter	Bi	Ktr
Fysisk aktivitet och hälsa		
Ätit snabbmat	0,221	X
Sysslat med sport/idrott	0,172	X
Tränat på gym	0,120	X
Rökt cigaretter, pipa	0,089	0,061
Druckit sprit/vin starköl	X	-0,047
Hälsotillstånd	X	X
Motionerat (jogging, skidor, simma stavgång)	X	X
Socialt umgänge		
Umgåtts med vänner	0,148	0,075
Gått på restaurang/pub på kvällstid	0,116	X
Övriga intressen		
Spelat på tips/lotto V75	X	X
Gått på fotboll/ ishockey	0,073	X
Intresse för ny teknik	0,096	X
Intresse för sport	X	X
Mekat med bil / mc	X	X

Kommentar: Starka samband (över 0,200) är markerade med fetstil. Negativa samband är markerade med kursiv stil. Endast resultat som är statistiskt signifikanta på 0,01-nivån är medtagna i tabellen. X indikerar en icke signifikant korrelation. Se tabell 1 för frågekonstruktion när det gäller onlinespelande etc. Korrelationsmättet är Pearsons r, som kan variera mellan -1 (fullständigt negativt linjärt samband) och +1 (fullständigt positivt linjärt samband). Ju närmare noll korrelationen är, desto svagare är sambandet. En korrelation som är 0 betyder att de olika faktorerna inte samvarierar alls. Bi= enkel, bivariat korrelation. Ktr= korrelation med kontroll för kön och ålder. När det gäller aktivitetsfrågorna har svarsalternativen varit 1 (ingen gång), 2 (någon gång under de senaste 12 månaderna), 3 (någon gång i kvartalet) 4 (någon gång i kvartalet), 5 (någon gång i månaden), 6 (någon gång i veckan) och 7 (flera gånger i veckan). När det gäller intressefrågorna har de svarande fått ange sitt eget intresse på en skala från 0 (inte alls intresserad) till 10 (mycket intresserad). När det gäller hälsotillstånd anger frågan individens egna subjektiva bedömning av sitt eget hälsotillstånd på en skala från 0 (mycket dåligt) till 10 (mycket gott). Antalet svar varierar mellan 1514 och 3298, beroende på om frågan ställts i en eller två enkäter/undersökningar samt på det eventuella svarsbortfallet på enskilda frågor.

Onlinespelande – inte som vi tror

En slutsats efter analyserna i detta kapitel är att det är dags att avliva flera av de vanligaste myterna om onlinespelande.

1. Onlinespel är inte bara World of Warcraft
2. Onlinespelarna består inte bara av unga killar
3. Onlinespelare lever inte ohälsosamma och fysiskt inaktiva liv
4. Onlinespelare är inte socialt isolerade och oengagerade i samhället

Onlinespel är definitivt mer än World of Warcraft, och omfattar en rad olika genrer och spelformer. Det kan handla om rollspel, actionspel, strategispel i realtid, virtuella världar online, sportspel och racingspel på olika plattformar (PC och spelkonsoler som Playstation, Wii och Xbox). Att spela spel online är numera ingen företeelse på marginalen – en stor andel av allmänheten spelar spel online inom en rad olika spelgenrer. Onlinespelande kan snarare beskrivas som en växande folk rörelse, där rörelsen visserligen domineras av yngre män men där även kvinnor är vanligt förekommande och där klass och social status har liten betydelse. Onlinespelare finns i alla åldersgrupper och både män och kvinnor spelar. De är egentligen bara åldersgruppen över 60 år som saknar regelbundna spelare. Även föreställningen om den ensamma, världsfrånvända onlinespelande ”soffpotatisen” har visat sig vara felaktig. Onlinespelare är inte mindre socialt, politiskt och fysiskt aktiva än andra i motsvarande åldersgrupp.

Frågan är då vad ålder och livsstil betyder när det gäller onlinespelande. Visserligen är spelandet som mest frekvent bland män i de yngre åldersgrupperna, men onlinespelande bör ändå betraktas mer som ett generationsfenomen än som ett åldersfenomen. En stor del av dem som spelar idag började spela för 15- 20 år sedan (på de plattformar och i de genrer som då fanns tillgängliga) och de har tagit med sig spelandet som vana, trots att deras livssituation förändrats. Det som idag särskilt utmärker frekventa onlinespelare är att de lever en stor del av sina liv på nätet. Onlinespelande är således en central komponent i en livsstil som även omfattar andra onlineaktiviteter. Det gäller såväl äldre som yngre spelare. En stor del av de ungdomar som idag spelar kommer att fortsätta sitt liv online även om 10 och 20 år, men kanske då som ”parent gamers”, i en annan livssituation men med spelandet som en central komponent i deras livsstilsval. De kommer då att söka sig till nya spel och plattformar som erbjuder *”en mogen och blöjvänlig spelgemenskap”*. *De är inte längre ”hardcore” men vill gärna få möjligheten att delta i mer avancerade spelaktiviteter när barnen och familjelivet så tillåter.*

Noter

- ¹ Se t ex Ng och Wiemer-Hastings (2005), Young (2004) och Chou och Ting (2003) för analyser av dataspelets beroende.
- ² Se t ex Digital Games Research Association (<http://www.digra.org/>); Griffiths, Davies och Chappell (2004a, 2004b), Yee (2006a, 2006b, samt onlinedatabasen The Daedalus Project).
- ³ En av de få studier som systematiskt jämför äldre och yngre onlinespelare är Griffiths, Davies och Chappell (2004b). Den visar bland annat att mansdominansen är betydligt större bland yngre spelare och att yngre dessutom var mer benägna att offra arbete eller studier för sitt spelande. Ju yngre spelare, desto fler timmar spelades varje vecka. Det var också en betydligt större andel bland de yngre spelarna som såg våldaspekterna i spelet som viktiga underhållningsaspekter i spelandet. Se även Taylor (2006b) som för en diskussion om hur ålder diskuteras i World of Warcraft, och Yee (2006a) som analyserar motivationen för att spela i olika sociala grupper av spelare, bland annat i olika åldersgrupper.
- ⁴ Se t ex Linderoth och Bennerstedts (2007) analys av hur ungdomar spelar World of Warcraft och Ungdomsstyrelsens rapport *New Game. Om unga och datorspel* (2006). Det finns även ett flertal skrifter utgivna av Nordicom-Sverige vid Göteborgs universitet som analyserar barns och ungdomars förhållande till dataspel, Internet och ny medieteknologi.
- ⁵ Den mest utförliga databasen över onlinespelare är konstruerad av Nick Yee och kallas The Daedalus Project (<http://www.nickyee.com/daedalus>). Yee har under flera år genomfört onlinebaserade surveyundersökningar över onlinespelare och sammanställt dessa både som en databas på nätet och i form av forskningsartiklar (se t ex Yee 2006a och 2006b). Databasen är tillgänglig för hela forskarsamhället och innehåller en guldgruva av data om spelarnas demografi, spelintressen, motivation, aktiviteter i spelet osv. Även andra undersökningar har via enkäter distribuerade via olika typer av forum för onlinespelare försökt kartlägga spelarbasens demografi i olika länder. Det gäller t ex Whang och Chang (2004); Griffiths, Davies och Chappell (2003, 2004a, 2004b); Jansz och Tanis (2007). Se också konsultrapporten *Online Gaming Habits. United States, United Kingdom and the Scandinavian Countries*.
- ⁶ Enligt SCB är antalet personer mellan 15-85 år 7 315 000.
- ⁷ Frågor om hur ofta man ägnar sig åt dessa fritidsaktiviteter ställdes också i Riksom 2007.
- ⁸ Dessa två sätt att mäta ger ett likartat resultat när det gäller nivån på spelandet. Skillnaden mellan enkäterna är endast marginell: Ca 1 procentenhet.

- ⁹ Bergström (i denna volym) har visat att över tid har klasskillnaderna i fråga om yngres allmänna digitalanvändning nästan helt försvunnit medan de ökat bland de äldre. När det gäller onlinespelande finns inga signifikanta klasskillnader i spelfrekvens mellan olika åldersgrupper.
- ¹⁰ Den bivariata korrelationen (Pearson's r) mellan att ha barn och att spela onlinespel är $-0,313$ och under kontroll för kön och ålder $-0,110$. Den bivariata korrelationen (Pearson's r) mellan att ha vara ensamstående och att spela onlinespel är $0,144$ och under kontroll för kön och ålder $0,100$. Samtliga korrelationer är signifikanta på $0,000$ -nivån.
- ¹¹ Det finns naturligtvis också möjligheter att spela med och mot andra via olika lokala nätverk.
- ¹² Samtliga korrelationer (Pearsons r) som redovisas i undersökningen har också analyserats med måttet Tau. Eftersom många variabler är på ordinalskalenivå kunde Tau-måttet givetvis ha använts genomgående. Resultaten blir emellertid exakt desamma, oberoende av om Pearsons r eller Tau används. Endast ett resultat ändras; läsning av morgontidning på nätet blir positivt och signifikant ($0,148^*$) då Tau används.
- ¹³ Föreställningen om den fysiskt inaktive och asociala spelaren har också ifrågasatts av forskare, både i Sverige och utomlands, som studerat ungdomars dataspelande. Se t ex *New Game. Om unga och datorspel* (2006).
- ¹⁴ Se t ex Williams (2006) om hur dataspelande påverkar spelarnas sociala liv. Se Taylor 2006b om kön och dataspelande.

Referenser

- Chou, Ting-Jui och Chih-Chen Ting (2003) The Role of Flow Experience in Cyber-Game Addiction. *CyberPsychology & Behavior* Vol. 6 Issue 6, p663-675
- Griffiths, Mark D, Mark N.O Davies och Darren Chappell (2003) Breaking the Stereotype. The Case of Online Gaming. *CyberPsychology & Behavior*. Vol 6 Issue 1, s. 81-91.
- Griffiths, Mark D., Mark N.O Davies och Darren Chappell (2004a) Demographic Factors and Playing Variables in Online Computer Gaming. *CyberPsychology & Behavior*. Vol. 7 Issue 4, p479-487.
- Griffiths, Mark D., och Mark N.O. Davies, Darren Chappell (2004b) Online computer gaming: a comparison of adolescent and adult gamers. *Journal of Adolescence*, 27 p 87-96
- Jansz, Jeroen och Martin Tanis (2007) Appeal of Playing Online First Person Shooter Games. *Cyber Psychology & Behavior*; Vol. 10 Issue 1, s 133-136.

- Linderoth, Jonas och Ulrika Bennerstedt (2007) *Att leva i World of Warcraft. Tio ungdomars tankar och erfarenheter*. Rapport från Medierådet.
- MedieSverige 2007. Statistik och analys (2007) Ulla Carlsson och Ulrika Facht (ed.). Nordicom Sverige, Göteborgs Universitet.
- Mediebarometern (2006). Nordicom Sverige, Göteborgs Universitet.
- New Game. Om unga och datorspel (2006). Ungdomsstyrelsens skrifter 2006:2.
- Ng, Brian D. och Peter Wiemer-Hastings (2005) Addiction to the Internet and Online Gaming. *Cyber Psychology & Behavior* Vol. 8 Issue 2, p110-113.
- Online Gaming Habits. United States, United Kingdom and the Scandinavian Countries. www.game-research.com. (konsultrapport)
- Taylor, T. L. (2006a) Does WoW Change Everything? How av PvP server, Multinational Player Base, and Surveillance Mod Scene Caused Me Pause. *Games and Culture* Vol 1 No 4; 318-337.
- Taylor, T. L. (2006b) Multiple Pleasures. Women and Online Gaming. *Games and Culture*, Vol. 1, No. 1, p. 13-16.
- Yee, Nick (2006a) Motivations for Play in Online Games. *Cyber Psychology & Behavior* Vol. 9 Issue 6, p 772-775.
- Yee, Nick (2006b) The Labor of Fun. How Video Games Blur the Boundaries of Work and Play, *Games and Culture*, Volume 1 Number 1 p. 68-71.
- Yee, Nick, *The Daedalus Project*, onlinedatabas, <http://www.nickyee.com/daedalus/>
- Young, Kimberly S. (2004) Internet Addiction. A New Clinical Phenomenon and Its Consequences. *American Behavioral Scientist*, Vol. 48, No. 4, s. 402-415.
- Williams, Dmitri (2006) Groups and Goblins: The Social and Civic Impact of an Online Game. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* Vol. 50, No. 4, p 651-670
- Whang, Leo Sang Min och Geunyoung Chang (2004) Lifestyles of Virtual World Residents: Living in the On-Line Game "Lineage". *Cyber Psychology & Behavior*. Vol. 7 Issue 5, p 592-600.

MOBILGENERATIONER I SKILDA VÄRLDAR

GÖRAN BOLIN

Att mobilen i allt högre utsträckning är en multimedial tingest är knappast någon nyhet, vare sig för medieforskare eller för allmänhet. Nya funktioner adderas till de senaste mobilmodellerna i en takt som mobiloperatörerna knappt hänger med i, och för den som vill hålla sig à jour med det allra senaste i applikationer gäller det att byta mobil ofta. Givetvis hänger denna utveckling tätt samman med den övriga medieutvecklingen, där ord som konvergens inom teknik, marknader och innehåll hör till det tidiga 2000-talets vardagsvokabulär (Storsul & Stuedal 2007). Mobilen har därmed under senare tid alltmer kommit att bli en sinnebild för den tekniska konvergensen. Men genom att anta formen av ett multimedieverktyg med en lång rad olika funktioner, öppnar den också för konvergensens dialektiska motsats divergens, det vill säga den tendens som uppstår när texter uppträder på olika tekniska plattformar, och därigenom får olika funktioner, bland annat beroende på i vilken kontext de kan nyttjas. Att läsa nyheterna på mobilen på bussen till jobbet ger en annorlunda läsoplevelse jämfört med att läsa pappersutgåvan till morgonkaffet. Genom denna typ av flexibilitet i form av textuell divergens kommer olika innehåll att nyttjas på skilda sätt av olika grupper av användare.

Mobilinnehavarnas användningsmönster är dock, i likhet med andra medieanvändares nyttjandemönster, trögrörliga när de väl etablerats. Fortfarande är de två allt annat överskuggande företeelserna att ringa och SMSa. Mobilens övriga funktioner ökar visserligen något med ökade tekniska möjligheter, men i stort sett är det endast ungdomar som utnyttjar övriga möjligheter i någon nämnvärd omfattning. I det följande ska dessa användarmönster, liksom grad och typ av tillgång till mobiltekniken analyseras. Inledningsvis behandlas tillgång till mobil och därefter redogörs översiktligt för användning av de vanligaste funktionerna. Därefter analyseras hur användningen i vissa avseenden skiljer sig mellan olika grupper av mobilanvändare. På detta följer en redovisning av några användningsmönster, och artikeln avslutas med en jämförelse mellan olika generationsbundna sätt att använda mobilen.

Tillgång till mobiler och funktioner

Mobilinnehavet i Sverige är idag i stort sett heltäckande. Av hela befolkningen 15-85 år, är det i 2007 års SOM-undersökning hela 95 procent som har en egen mobil. Andelen som har fast telefon är 94 procent, vilket betyder att andelen som har mobiltelefon för första gången överstiger andelen som har fast telefoni.¹ Förändringen gentemot året innan är liten men signifikant, och går man djupare in i sta-

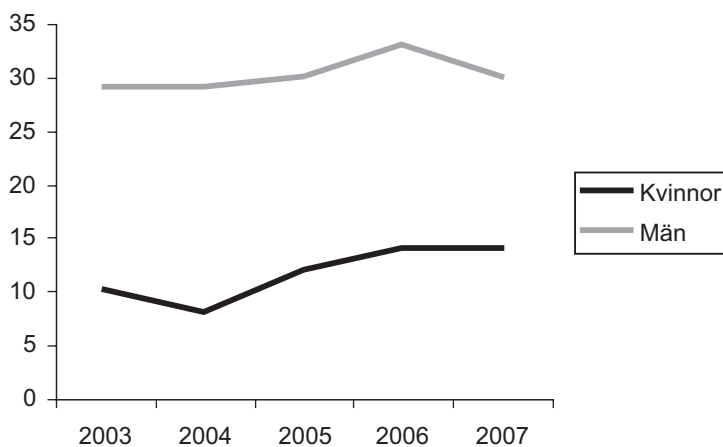
tistiken ser man att det är de unga mellan 20-29 år som är de som i störst utsträckning saknar fast telefon (medan mobilinnehavet i denna grupp är 100%). Bland 20-24-åringarna är det hela 37 procent som saknar fast telefon, och bland 25-29-åringarna är motsvarande siffra 19 procent. I övriga åldersgrupper, inklusive de allra yngsta 15-19-åringarna som fortfarande bor hemma hos sina föräldrar, är innehav av fast telefon högt. Allt tyder därför på att det blir färre och färre som bemödar sig om att skaffa fast telefon när man flyttar hemifrån. Med sjunkande priser på mobiltelefoni kan man förvänta sig att fast telefoni kommer att successivt fasas ut som kommunikationsteknik, för att adderas till den samling av ”döda medier” som står att återfinna på websidan ”The Dead Media Project” (www.deadmedia.org).

Vad det gäller mobilen är det endast bland de allra äldsta, och där framför allt bland kvinnor över 76 år, som innehavet är betydligt lägre än genomsnittet. Kvinnor har också i högre utsträckning än män mobiler med kontantkort, medan männen likt tidigare är i betydligt större utsträckning än kvinnor har tjänstemobil (tabell 1). Kontantkortet är också betydligt vanligare bland de yngsta ungdomarna och de äldsta två åldersgrupperna, vilket pekar på att detta är grupper som är känsliga för de kostnader som är förknippade med användning av mobilen.

Tabell 1 Fördelning av olika typer av abonnemang fördelat på kön och ålder 2007 (procent)

	Kvinna	Man	15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-75 år	76-85 år	N
Kontant	47	30	65	49	32	24	34	38	53	47	736
Abonnemang	42	42	35	47	56	59	44	42	34	21	725
Tjänste	14	30	2	6	21	35	40	32	12	0	383

Vad gäller innehav av tjänstemobil har skillnaden mellan män och kvinnor minskat något sedan tidigare mätningar. Tidigare hade ungefär tre gånger så många män som kvinnor tjänstemobil, ett mönster som varit bestående under de senaste fem åren (se Bolin 2007). Idag är det 14 procent av kvinnorna mot 30 procent av männen som har ett företag som betalar mobilinnehavet och, kan man anta, står för kostnaderna. I åldrarna 30 till 59 år är det ungefär hälften av männen som har denna tjänsteförmån. Det minskade glappet beror dock inte på att kvinnorna ”kommer ikapp”. Snarare är det så att andelen män med tjänstemobil minskat något sedan förra mättillfället. Om detta är att tillskriva slumpen eller om mönstret är bestående får dock anstå till nästa år för att utröna. Sett över tid är dock mönstret mycket stabilt, vilket illustreras av figur 1.

Figur 1 Tjänstemobilinnehav bland män och kvinnor 2003-2007(procent)

Nu är det dock inte bara tjänstemobilinnehavet som gör att män och kvinnor kan sägas leva under skilda förutsättningar. Det är också i betydligt högre grad männen som har tillgång till 3G-mobiler: 16 procent av kvinnorna mot 29 procent bland männen. Det är också vanligare att återfinna denna teknik hos personer från företag- och akademiker/högre tjänstemannahem än bland personer från arbetar-, jordbruks- och tjänstemannahem. 3G-mobiler är spridda i alla åldrar förutom bland dem över 60 år, där tillgången sjunker avsevärt. Det är dock endast bland de allra yngsta mellan 15-19 år som det inte finns några könsskillnader. Bland alla andra åldersgrupper har männen i betydligt högre grad den mer avancerade tekniken. Även här finns det anledning att bevaka utvecklingen, och se om de mer jämlika förhållanden som råder bland de yngsta håller i sig, eller om det är med ökande ålder som diskrepanserna accentueras.

Användning av olika mobilfunktioner

Människors medievanor ändras sällan abrupt. Av mobilens funktioner är det även i 2007 års SOM-undersökning ringande och SMSande som är de i särklass mest utnyttjade. De flesta mobiler idag är utrustade med kameror, och man kan se en ökad användning av den funktionen, särskilt bland de unga 15-19-åringarna. Samma åldersgrupp lyssnar också i relativt hög grad på musik i MP3-format på sina mobiler, och surfar mer regelbundet på internet jämfört med andra grupper.

De två första av dessa aktiviteterna är inte förknippade med några direkta användningskostnader. Man kan notera att det flitiga fotograferande som de yngsta ägnar sig åt inte ger något vidare avtryck vad det gäller att skicka de bilder man tar, tro- ligen beroende på att detta medför kostnader.

Tabell 2 *Daglig användning av olika mobilfunktioner, efter ålder 2007 (procent)*

	Samtal	SMS	E-post	Skicka bilder	Ta bilder	Nyheter	Internet	Ladda ner	MP3	Radio	TV	n
15-19 år	69	76	4	6	26	4	6	4	37	10	6	141-142
20-24 år	81	80	6	3	13	1	3	2	17	12	1	92-93
25-29 år	82	72	5	5	7	3	5	1	8	6	1	109-110
30-39 år	79	60	7	4	7	5	7	1	7	9	1	226-229
40-49 år	78	44	6	2	4	2	1	1	4	6	2	280-284
50-59 år	61	28	3	1	2	1	1	0	1	2	1	284-290
60-75 år	39	12	2	1	1	1	2	0	0	3	2	386-401
76-85 år	13	1	0	0	0	0	0	0	0	7	9	73-80
Samtliga	62	40	4	2	6	2	3	1	7	6	2	1594-1631

Kommentar: Vad gäller TV-tittande är det oförklarligt många i den äldsta åldersgruppen som tittar dagligen. I personer räknat rör det sig om åtta stycken (sju kvinnor och en man). Troligen har dessa missuppfattat frågan för att gälla radio- och TV-bruk över huvud taget.

Undantaget den yngsta gruppen är att samtala i mobilen det vanligaste beteendet bland dem som är regelbundna användare, dvs. använder funktionen dagligen. De allra yngsta skickar dock oftare textmeddelanden än vad de samtalar (också det relaterbart till kostnaden för samtal respektive textning). Om man bortser från 15-24-åringarna så använder övriga grupper i mycket begränsad utsträckning mobilens alla finesser till vardags.

Går man djupare in i analysen och fokuserar just de ungdomsgrupper som använder tekniken mest (eller kanske mer rättvisande uttryckt, minst sällan), kan man upptäcka intressanta och tydliga könsskillnader. Å ena sidan förefaller de allra yngsta vara den grupp som är mest jämlik i sin användning (relativt de äldre grupperna). Å andra sidan upptäcker man skillnader när man kontrollerar intensiteten i användningen, dvs. när man jämför användning på veckobasis eller daglig basis (tabell 2).

Tabell 3 *Veckobaserad respektive daglig användning av olika mobilfunktioner, efter ålder och kön 2007 (procent)*

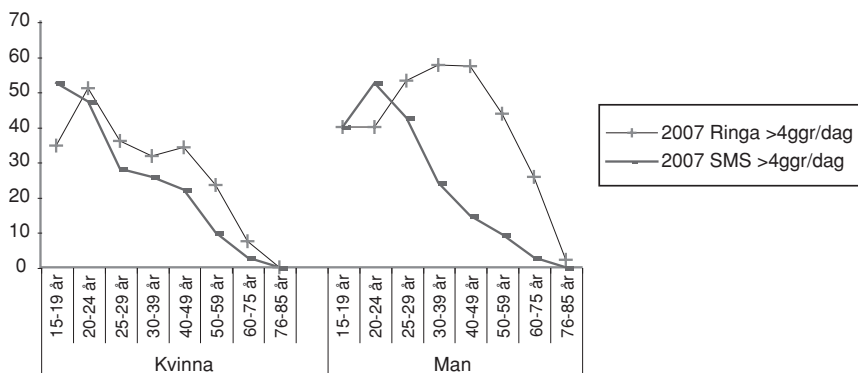
		E-post		Skicka bilder		Ta bilder		Nyheter		Internet		Ladda ner		MP3		Radio		n
		Vecka	Dag	Vecka	Dag	Vecka	Dag	Vecka	Dag	Vecka	Dag	Vecka	Dag	Vecka	Dag	Vecka	Dag	
		15-19 år	Kvinna	9	4	25	6	68	29	5	1	6	4	8	1	53	35	
	Man	19	3	25	5	60	23	15	6	22	8	12	6	58	39	28	11	64-65
20-24 år	Kvinna	4	4	11	2	40	9	0	0	6	0	0	0	21	15	15	11	52-53
	Man	13	10	15	5	38	18	10	3	18	8	5	5	28	20	18	13	39-40
25-29 år	Kvinna	0	0	20	5	35	3	6	2	6	3	2	0	21	3	10	2	63-64
	Man	17	11	24	7	39	13	15	4	17	7	4	2	30	15	24	11	46

Kommentar: Det bör noteras att man vid nedbrytning på dessa undergrupper kommer ner i ganska små n-tal, varför statistiken bör betraktas med försiktighet. Man bör snarast se det som övergripande tendenser än som statistiska faktum för var åldersgrupp.

Att hantera e-post och surfa på internet är otvetydigt manliga aktiviteter oavsett ålder och intensitet. Få kvinnor i de tre yngsta åldersgrupperna ägnar sig åt dessa aktiviteter. Att skicka och ta emot bilder är däremot jämlikt fördelat mellan manliga och kvinnliga användare om vi ser till användning på både veckobasis och för daglig användning. Användning av de andra av mobilens funktioner minskar drastiskt när man ser till veckovis användning relativt daglig användning. Det är egentligen endast lyssnande på MP3 och att ta bilder som förekommer på daglig basis i någon större omfattning, även bland de yngsta.

Ser man till de två vanligaste sysselsättningarna, att samtala i mobilen och att skicka och ta emot textmeddelanden, finns det även i 2007 års data en tydlig skillnad mellan könen bland dem som samtalar mycket i sin mobil (dvs. samtalar fyra gånger per dag eller mer) (Figur 2).

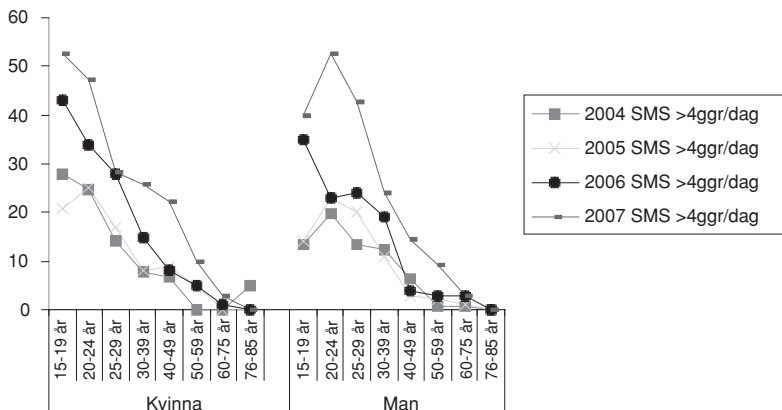
Figur 2 Frekvent användning av mobil för att samtala och SMSa, efter ålder och kön 2007 (procent)

Kommentar: Antalet svar varierar mellan 40 och 218 för varje grupp. 76-85-åriga män och kvinnor, samt 20-24 och 25-29-åriga män har under 50 i varje grupp.

För första gången sedan denna jämförelse började göras på 2004 års SOM-data kommunicerar män och kvinnor i olika åldrar ungefär lika mycket via textmeddelanden. Kvinnorna har tidigare varit betydligt flitigare textare, medan männen varit de som i störst omfattning pratat mycket i mobilen. Fortfarande är männen mer benägna att prata än kvinnorna, men skillnaderna har minskat. Måhända kan det kopplas till den relativa minskningen i skillnaderna till innehav av tjänstebil.

Ser man till utvecklingen av det frekventa SMSandet över tid kan man konstatera att framför allt de yngre männen på ett påtagligt sätt har blivit mer flitiga textare. Ökningen redovisas i figur 3.

Figur 3 Frekvent användning av mobil för att SMSa, efter ålder och kön 2004-2007 (procent)

Man kan i denna figur snabbt konstatera att mönstren för kvinnors och mäns SMS-ande börjar att likna varandra, och att det är männens beteende som förändrats mest. Vad det gäller samtalande är det dock fortsatt stora skillnader, som synes av figur 2.

Förhållningsätt till mobil kommunikation

Som framgått av det ovanstående finns det flera sätt att använda mobilen och att kombinera de olika kommunikativa funktioner den erbjuder. Genom en explorativ faktoranalys har dessa mönster tidigare försökt ringas in, så också i år. Faktoranalysen utfaller i två faktorer enligt tabell 4 nedan.

Tabell 4 Dimensioner i användningen av mobilen 2007 (faktorladdningar)

	Innovation	Mainstream
Surfa/wappa på internet	0,774	0,228
Använda nyhetstjänster	0,733	0,226
Ladda ner bilder/spel/ringsignaler/musik	0,716	0,155
Titta på tv	0,693	-0,117
Lyssna på radio	0,554	0,256
Skicka/ta emot e-post	0,489	0,234
Skicka/ta emot sms	0,083	0,848
Ringa/ta emot samtal	0,012	0,769
Ta bilder/fotografera	0,392	0,739
Skicka bilder	0,394	0,678
Lyssna på mp3	0,497	0,447
Förklarad varians (%)	29	25

Kommentar: Faktoriösning enligt Kaisers kriterium. Varimaxrotering.

I det första mönstret laddar i stort sett alla funktioner på mobilen med varandra *utom* de mest använda av alla: att ringa och SMSa. Här handlar det alltså om ett användningsmönster centrerat kring att utnyttja mobilens nyaste finesser, och mindre om att använda den som ett kommunikationsredskap för interpersonell kommunikation. Man skulle kunna kalla detta för ett innovationsmönster.

I det andra mönstret laddar de olika mest förekommande aktiviteterna med varandra i ett slags mainstreammönster: samtalande, SMSande, ta bilder, skicka bilder, etc. Man kan notera att skicka och ta bilder nu börjar etablera sig som användningsfunktioner. Båda mönstren påminner påtagligt om förra årets analys, och bekräftar snarast den bild som gavs där (se vidare Bolin 2007).

Skilda generationer

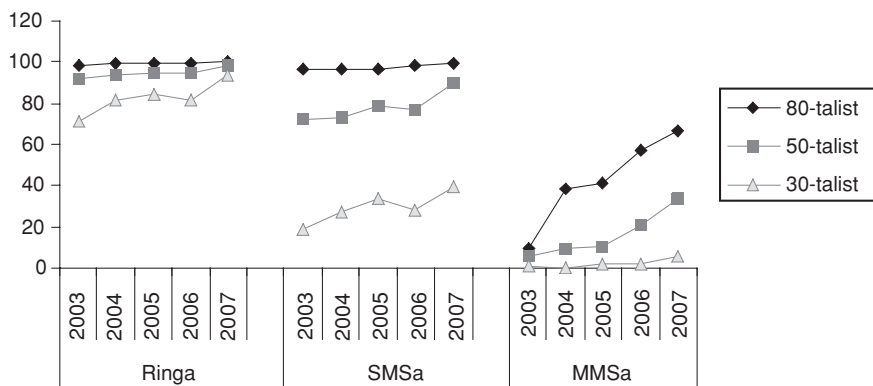
Temat för årets SOM-publikation är ”skilda världar”. Under andra hälften av 1990-talet sändes en populär svensk TV-serie med det namnet, där det som skilde världarna var klasstillhörigheten – de som tillhörde den övre medelklassen respektive arbetarklassen. Tematiken är vanlig inom filmer och TV-serier, inte minst för att den medger Romeo och Julia-tematiker med kärlek över klassgränserna, eller, vilket var fallet i TV-serien *Skilda världar* (TV4 1996-2002), komplikationer mellan syskon som vuxit upp i var sin klass, något som tas upp i boken inledningskapitel. Och visst ger sådana skillnader i klass och social tillhörighet (inklusive utbildning) utslag i mönster för medieanvändning. Exempelvis har personer i arbetar- och jordbrukarhem i betydligt mindre utsträckning tjänstemobil (vilket gör att de också ringer mer sällan).

Vad det gäller mobiltelefoni och skillnader är dock generationstillhörigheten den starkast särskiljande komponenten (tillsammans med kön). Även om tillgången bland även de allra äldsta personerna i svarsmaterialet är mycket hög, så skiljer sig användningsmönstren åt betydligt. Och separerar man ut specifika generationer, till exempel 30-talister, 50-talister och 80-talister, så framträder dessa skillnader mycket tydligt.² Sedan år 2003 finns i SOM-undersökningarna uppgifter om ringande, SMSande och MMSande. Användningen av dessa funktioner redovisas i figur 4.

I figur 4 redovisas således användning över huvud taget bland mobilinnehavare. Här tas inte hänsyn till hur ofta respondenterna använder till exempel MMS-funktionen, utan endast *att* de gör det oavsett hur ofta eller hur sällan. I termer av generationsskillnader kan man dock observera att medan alla tre generationernas mobilinnehavare pratar i telefonen åtminstone ibland, så ökar avståndet mellan generationerna för varje ny teknisk möjlighet som mobilen erbjuder. Alla tre generationerna har erfarenhet av att tala i vanlig stationär telefon, och att tala i en mobil dito bereder uppenbarligen inga svårigheter. I början av mätperioden (2003) förefaller de äldsta att vara sparsamma med ringandet, och det är hela 29 procent av mobilinnehavarna i denna generation som över huvud taget aldrig ringer eller tar emot samtal på sin mobil. Detta motstånd mot att prata i den mobila telefonen

övervinns uppenbarligen med tiden, och även 30-talisterna utnyttjar i stor utsträckning mobilen för detta ändamål idag.

Figur 4 Ringande, SMSande och MMSande 2003-2007 (procent)

Kommentar: Respektive generation är konstruerad av dem som är födda år 1-7 inom varje kohort, dvs. 1931-7, 1951-7 och 1981-7.

Att utnyttja mobilens möjligheter att sända SMS är något som även en hel del av 50-talisterna förefaller finna umbärligt i början av perioden. Idag är även de vana SMSare. Detta gäller dock inte i lika hög grad 30-talisterna. Även om användningen av SMS ökat betydligt i denna grupp så är det trots allt fortfarande en minoritet som utnyttjar funktionen över huvud taget.

Att kunna skicka MMS var något som introducerades i Sverige 2002. Detta avspeglar sig tydligt i data. År 2003 är det väldigt få oberoende av ålder och generationstillhörighet som MMSar. Antalet mobiler som hade möjlighet till detta var få, och utbyggnaden av mobilnäten för dessa tjänster var i sin början (se vidare Bolin 2004). Från denna nollpunkt kan vi dock se att 80-talisterna ganska snabbt anammar det nya kommunikationssättet, medan båda de övriga generationerna förefaller tämligen ointresserade, framför allt 30-talisterna där det än idag är väldigt få som utnyttjar tjänsten. Här kan vi formligen se hur de tre generationerna växer ifrån varandra. Det är till och med så att 80-talisterna ökar sitt användande av MMS betydligt mer än motsvarande ökning av SMS för 30-talisterna, vilket tyder på en större beredvillighet i den yngsta generationen att anamma nya kommunikationssätt över huvud taget.

Att titta på TV i mobilen kan sägas vara 2007 års motsvarighet till MMSande år 2003. Här är alla tre generationerna lika i det att väldigt få utnyttjat denna funktion – endast tre procent i var generation. Om teorin om mediegenerationer stämmer,

skulle det betyda att vi har en liknande utveckling framför oss, där 30-talisterna kommer att fortsatt befinna sig på en mycket låg användningsnivå, medan 50-talisterna ökar sin användning i måttlig och 80-talisterna i hög utsträckning. Här får tiden vara domare över teorins hållbarhet, och man får tillsvdare betrakta detta som en hypotes.

Skilda världar för generationskamrater

Å ena sidan tycks vi leva i skilda världar i och med de olika användningsmönster som olika generationer uppvisar (men också könsmässigt finns på i vissa avseenden betydande skillnader). Å andra sidan ligger det i generationsproblematikens natur att de som befinner sig i samma generation delar erfarenheter som gör att de svarar på historisk förändring (t.ex. inom kommunikationsteknikområdet) på likartade sätt, och därför har mycket gemensamt. Generationerna delar alltså samma värld av normer, uppfattningar, värderingar, kring företeelser internt, inom generationen, men avgränsar sig i sitt förhållningssätt från andra generationer, med andra erfarenheter. Helt statiska är dock inte heller dessa generationsvärldar, utan viss anpassning till det nya sker också, om än i makligare takt för de äldsta.

Noter

- ¹ Enligt år 2006 års SOM-data var det 95 procent som hade fast telefoni, och 93 procent som hade egen mobil. Innehav av fast telefon har således minskat något, medan mobilinnehav på motsvarande sätt har ökat.
- ² Analysen bygger på ett mer omfattande projekt om generationsanvändning av mobilen som bedrivs tillsammans med Oscar Westlund. För redovisning av bl.a. olika typer av användning, se vidare den betydligt mer utförliga diskussionen i Bolin & Westlund (under utgivning).

Referenser

- Bolin, Göran (2004): "Mobiltelefon och mediegeneration. Mobilen som gemenskapande och individualiserande medium", i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red): *Ju mer vi är tillsammans* (SOM-rapport nr. 34), Göteborg: SOM-institutet, s. 329-342.
- Bolin, Göran (2007): 'Mobiltelefonen som interpersonellt medium och multimedialt sökverktyg', in Sören Holmberg & Lennart Weibull (eds): *Det nya Sverige*, Göteborg: SOM-institutet, s. 405-414.
- Bolin, Göran & Oscar Westlund (under utgivning): 'Mobile Generations. The Role of the Mobile in Social Cohesion and Stratification in Sweden', in Rich Ling &

- Scott Campbell (eds): *Mobile Communications: Bringing us Together or Tearing us Apart*.
- Storsul, Tanja & Dagny Stuedal (eds) (2007): *Ambivalence Towards Convergence. Digitalization and Media Change*, Göteborg: Nordicom.

EN MOBILT UPPKOPPLAD NYHETSGENERATION?

OSCAR WESTLUND

Nyhetsverige är i hög grad präglad av papperstidningar och public service-kanaler i radio och tv. Emellertid har användningen av dessa nyhetsmedier minskat något under det senaste decenniet (se inledningskapitlet i denna volym). Det förklaras delvis utifrån att Sverige blivit ett internet- och gratistidningsland (Bergström 2007, Westlund 2007a, se också Mathias Färdighs kapitel i denna volym). Gratis- och nättidningars gemensamma kännetecken är att de tillhandahåller korta nyheter som är gratis. Gratistidningen finns tillgänglig på stan och passar in i den rörliga livsstilen. Genom internet, antingen hemma, på arbetsplatsen eller skolan, är det möjligt att uppdatera sig med nättidningar. Ungdomar, unga vuxna, män och tjänstemän är överrepresenterade nättidningsanvändare (Bergström 2005). Ännu ett medium som uppvisar liknande drag har börjat bli tillgängligt. Det är mobilen. Även om nyheter i mobilen inte är gratis uppvisar den i övrigt egenskaper som stämmer överens med nättidningar i datorn och gratistidningar. Det har visat sig att nyhetsanvändare av gratis- och nättidningar i högre utsträckning än andra har börjat ta del av nyheter också i mobilen (Westlund 2007a).

I mobilen är det möjligt att få korta nyheter i elektronisk form och samtidigt ha en hög flexibilitet i användningen. En nyare mobil möjliggör idag nyheter via såväl ljud, bild och text, och nyhetskonsumtionen sker via antingen radio eller mobilt internet. Merparten av svenskarnas mobiler stödjer internet, det som skiljer nyare mobiler från dem som är något äldre är snarast kapaciteten för överföringshastigheten. I det följande kommer det att handla om hur mobilen används som nyhetsmedium i Sverige. Syftet är att analysera användningen av mobilen som nyhetsmedium över tid och bland olika grupper.

Släpbar telefon blir bärbart nyhetsmedium

När mobiltelefonens spridning tog fart bland svenskarna under mitten av nittioalet anammades den i syfte att användas som ett kommunikationsmedium. Forskningen har visat att mobiltelefonen används instrumentellt för mikro-koordinering av vardagens händelser med människor i ens omgivning (se t.ex. Ling 2004). Man har mobiltelefonen främst för att upprätthålla kontakten med människor man redan känner. Från att till en början ha varit ett hushållsmedium har spridningen av mobiltelefonen ökat och blivit ett personligt kommunikationsmedium som kan nyttjas för såväl samtal som SMS. Som personligt medium har mobiltelefonen även

tillskrivits expressiva funktioner, t.ex. att den är identitetsskapande och statusmarkerande (Fortunati 2005, se Westlund 2007c för en översikt)

Sedan millennieskiftet har emellertid begreppet mobiltelefon blivit allt mindre träffande, i takt med att denna utvecklats till att bli ett multimedium. Mobilen kan numera användas för att ta foton, som kalender, GPS, musik- och radiospelare och spela in och upp video m.m. Mobilen kan även användas som nyhetsmedium – surfa nyheter på internet, se nyhetsvideos, lyssna på radionyheter och för att ta emot nyheter som SMS eller MMS. I dagsläget kan i princip alla mobiler som säljs i Sverige användas för internet.

Den tekniska utvecklingen av mobilen som multimedium och redskap för internet fortgår kontinuerligt. Utifrån ett deterministiskt perspektiv på teknologi skulle detta innebära att anammandet av mobilen för multimedia vore stort. Emellertid har utvecklingen snarast kännetecknats av ett svalt intresse för att använda mobilen på ett sådant vis (Wilson 2006), även om exempelvis Japan utgör ett undantag (Ito et al 2005). Svenskarna använder framförallt sin mobil som ett kommunikationsmedium – för röstsamtal, SMS etc. (Se Bolin 2007 samt Bolins kapitel i denna volym). Allt pekar mot att mobilen i dagsläget är ett komplementärt nyhetsmedium – d.v.s. att dem som använder den för nyheter gör det som komplement till andra nyhetsmedier (Westlund 2007b, 2007c).

Vid diskussioner om nya mediers spridning lutar sig forskare ofta mot Rogers diffusionsteori, vilken slår fast att olika samhällsgrupper är olika snabba med att ta till sig innovationer (2003). Anledningen att man tar till sig en ny innovation påverkas av dess karaktär, men också vilka behov och förutsättningar individen har. Grupperna innovatörer och tidiga accepterare är först med att ta till sig och använda en innovation. I det följande är avsikten att se närmare på användningen av nyheter i mobilen utifrån fyra dimensioner: socio-demografi, nyhetsorientering, livsstil och teknik.

Kring socio-demografiska- och nyhetsorienterande faktorer har tidigare forskning pekat på dessa faktorerers betydelse. Studier av mobila internetjänster i andra länder visar att det framförallt är tonåringar, unga vuxna och män som börjat använda dessa (Se Westlund 2007d för en översikt). Dessa resultat liknar vidare situationen i Sverige. Vad gäller nyhetsorienterande faktorer har det också visat sig att bland olika grupper av nyhetsanvändare är det särskilt nät- och gratistidningsanvändare som i störst utsträckning använder nyheter i mobilen (Westlund 2007a). Detta kan bero på att nyhetsanvändning i mobilen delar likheter med nät- och gratistidningarna – korta artiklar som snabbt uppdateras och passar in i rörliga situationer där andra nyhetsmedier saknas. Det för oss in på den livsstilsorienterade dimensionen – är det så att användning av nyheter i mobilen är högre bland personer med en aktiv livsstil? Genom teknikdimensionen analyseras slutligen betydelsen av människors generella orientering mot teknik.

Nyheter i mobilen – allmänna förändringstendenser

I SOM-undersökningen ställdes frågan om användning av nyheter i mobilen första gången 2005. Då var det endast sju procent bland allmänheten, här definierat som svenskar i åldern 15-85 år, som överhuvudtaget använde mobilen som nyhetsmedium. Under de två följande åren har andelen ökat till tolv procent. Detta kan i procentenheter tyckas vara en liten ökning av andelen användare, men innebär en kraftig procentuell ökning relativt sett.

Andel användare är en typ av mått, en annan är regelbundenheten i användningen. Detta senare mått fångar upp nyansskillnader, och det är också utifrån detta mått vi finner de mest anmärkningsvärda skillnaderna under tidsperioden. Det framgår att andelen som tar del av nyheter i mobilen minst någon gång per vecka har fördubblats, låt vara att andelarna ännu är låga (tabell 1). En viktig slutsats av den allmänna förändringstendensen är att mobilen sakta börjar etablera sig som nyhetsmedium inom de mer vardagliga rutinerna, bland dem som överhuvudtaget använder denna som sådan. Det intressanta i sammanhanget är emellertid användningen inom olika grupper – där skillnaderna blir mer påtagliga.

En första iakttagelse om gruppskillnader från tabell 1 är att såväl andelen användare som frekvensen i användning är högre bland män än bland kvinnor. När det gäller skillnader i andelen användare bland män och kvinnor var dessa år 2005 endast ett par procentenheter. År 2006 skedde en kraftig ökning av andel användare bland män, vilken förstärktes ytterligare något år 2007. Användningen bland kvinnor däremot har endast ökat marginellt under tidsperioden. Dessutom är merparten av kvinnorna fortfarande mindre regelbundna användare, medan männen i betydligt större omfattning använder nyheter i mobilen varje vecka eller oftare. År 2007 användes mobilen för nyheter minst varje vecka bland två procent av kvinnorna och tio procent bland männen. En slutsats är att den digitala klyftan mellan män och kvinnor växer när det kommer till användning av nyheter i mobilen.

Det finns vidare också en tydlig åldersdimension när det gäller användning av nyheter i mobilen. Personer i åldern 15-39 har under samtliga åren använt nyheter i mobilen i betydligt större utsträckning än äldre, i synnerhet jämfört med 50-75-åringarna. Med reservation för att vi rör oss med låga och något osäkra siffror kan vi ändå peka på att det har skett förändringar över tid. Under 2005 och 2006 var användningen något lägre bland 15-19-åringar i jämförelse med 20-39-åringar, men år 2007 är det tvärtom så att det är inom denna grupp vi finner flest användare.

Vad gäller utbildning är de lågutbildade de minst regelbundna användarna – och skiljer sig markant från de tre andra grupperna. Skillnaderna var tydliga redan 2005, och har sedan dess blivit än mer påtagliga. Det är däremot få skillnader mellan medellåg-, medelhög- och högutbildade. Den tendens som framträder är att de högutbildade har skaffat sig en mer regelbunden nyhetsanvändning än de övriga under tidsperioden.

Tabell 1 Användning av nyheter i mobilen bland olika grupper 2005-2007 (procent)

	Aldrig			Varje månad			Varje vecka			Dagligen			Antal svar		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
<i>Allmänheten</i>	93	89	88	4	7	7	2	3	4	1	1	2	1659	1569	1664
<i>Kön</i>															
Man	92	84	83	5	9	8	3	5	7	1	1	3	850	811	811
Kvinna	95	94	92	3	4	6	2	1	1	1	0	1	925	758	853
<i>Ålder</i>															
15-19 år	92	84	78	5	11	12	2	4	6	2	1	3	128	119	143
20-29 år	87	80	81	7	8	12	5	10	5	1	2	2	215	181	204
30-39 år	89	81	79	6	13	10	4	5	6	1	1	5	282	243	232
40-49 år	89	88	83	7	8	7	4	3	7	0	1	2	288	263	287
50-59 år	97	94	92	2	4	5	1	2	2	0	1	1	327	311	297
60-75 år	98	96	96	1	3	2	1	1	1	0	0	0	284	376	407
<i>Utbildning</i>															
Låg	98	95	94	2	3	4	0	1	2	0	1	1	441	352	368
Medellåg	92	88	86	4	7	7	5	4	4	4	1	2	600	532	564
Medelhög	91	89	86	3	6	8	3	5	4	2	0	1	350	333	311
Hög	93	86	86	1	10	7	1	3	5	1	2	3	348	330	387
<i>Betalform</i>															
Privat kont.	95	95	93	3	3	4	1	1	2	1	0	1	864	738	730
Privat ab.	92	84	85	5	10	9	3	5	4	1	2	2	588	664	720
Tjänsteab.	86	82	79	7	11	9	5	6	9	1	2	3	366	381	382

Källa: Riks-SOM undersökningen 2005-2007

Kommentar: Med allmänheten avses samtliga svenskar i åldern 15-85 år. Mobilfrågans formulering är "Hur ofta brukar du använda din mobil till följande" och svarsalternativet "använda nyhets-tjänster" innehåller en rad alternativ av olika frekvenser.

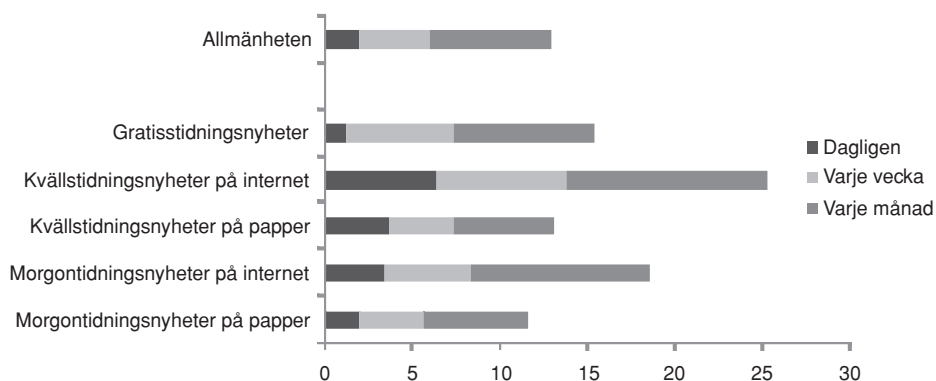
Tre betalningsformer är aktuella för mobilen: kontantkort, privat abonnemang och tjänsteabonnemang. Användning av nyheter i mobilen skiljer sig beroende på dessa tre betalningsformer; kontantkortsanvändarna använder nyheter i mobilen betydligt mer sällan än de övriga. Det förklaras av att mobiler som säljs med kontantkort vanligen är mindre avancerade, samt att dess användare är mer priskänsliga. Andelen användare med privat abonnemang har ökat från åtta till femton procent mellan åren, medan användare med tjänsteabonnemang ökat från fjorton till tjugoen procent. De senare har även utvecklat en mer regelbunden användning – tolv procent använder minst någon gång i veckan. Dessa skillnader förklaras delvis av att personer med tjänsteabonnemang inte behöver bekymra sig för kostnaderna på samma sätt. Samtidigt bör påpekas att betalningsmöjligheterna inte alltid är avgörande, de

högfrekventa användarna återfinns bland såväl låginkomsttagare (ungdomar), som bland höginkomsttagare (tjänsteanvändare och 30-49-åringar).

Nyheter i mobilen – för de selektiva och digitala nyhetsanvändarna?

En hypotes som bekräftats i många äldre studier är att en omfattande användning av nyheter i ett nyhetsmedium innebär omfattande exponering för nyheter också i andra medier (se t ex Weibull, 1983:332ff). Hypotesen är dock allt mindre sannolik i dagens mångfacetterade medielandskap, där fragmentering är ett utmärkande drag för medieanvändningen (Hadenius, Weibull och Wadbring, 2008). Hypotesen får inte heller något större stöd beträffande användning av nyheter i mobilen. En tidigare studie visat att nyhetsanvändning i mobilen är begränsad bland regelbundna användare av traditionella nyhetsmedier så som morgontidningar och etermedier (Westlund 2007a). Det hör samman med att denna grupp av medieanvändare har väl inarbetade medievanor, och även tillhör dem som i minst utsträckning tagit till sig nya och digitala nyhetsmedier.

Figur 1 Användning av nyheter i mobilen bland allmänheten och olika grupper av högfrekventa användare av andra medier 2007 (procent)

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007

Antal svar: allmänheten (1664), morgontidningsnyheter på papper (1143), morgontidningsnyheter på internet (145), kvällstidningsnyheter på papper (137), kvällstidningsnyheter på internet (217), gratistidningsnyheter (368)

Kommentar: med användning av gratistidning och morgontidning (papper & internet) avses minst fem dagar i veckan och för kvällstidningsläsning (papper & internet) avses minst sex dagar i veckan. Det innebär att skillnaderna för kvällspressens användare kan förmodas vara något förstärkta. Mobilfrågans formulering är "Hur ofta brukar du använda din mobil till följande" och svarsalternativet "använda nyhetstjänster" innehåller en rad alternativ av olika frekvenser.

Från samma studie framgår däremot också att nyhetsanvändningen i mobilen är klart högre bland nät- och gratistidningsanvändare (Westlund 2007a). Dessa resultat ger anledning till fortsatt analys av de regelbundna nät- och gratistidningsanvändare – utifrån situationen år 2007. Resultaten i figur 1 illustrerar användningen av nyheter i mobilen bland dessa grupper. Analysen illustrerar jämförelser som inkluderar högfrekventa användarna av morgon- och kvällstidning i både papper och på nät, samt även högfrekventa läsare av gratistidningar.

Nätnyhetsanvändarna har i klart högre utsträckning än såväl allmänheten som papperstidningsläsare börjat använda mobilen som nyhetsmedium. Det är särskilt markant bland de regelbundna användarna av kvällstidningarna på nätet. Det är också inom denna grupp vi finner de mer regelbundna användarna; tretton procent tar del av nyheter i mobilen minst en gång i veckan. Att frekventa nätnyhetsanvändare i större utsträckning än andra tar del av nyheter i mobilen kan förklaras av att de har blivit vana vid ett selektivt och interaktivt sätt att ta del av det dagliga nyhetsflödet. Dessa personer har genom sina nätnyhetsvanor utvecklat både en kompetens och ett behov för denna form av nyhetskonsumtion.

De högfrekventa papperstidningsläsarnas användning av nyheter i mobilen liknar allmänhetens, med undantag för högfrekventa läsare av gratistidningar. Användningen av nyheter i mobilen inom denna grupp är fyra procentenheter högre än allmänhetens. Att denna grupp är mer benägen att använda sin mobil för nyheter förklaras delvis av att de är kollektivresenärer som gärna uppdaterar sig om nyhetsflödet. Nyheter i mobilen kan exempelvis vara ett intressant alternativ på resan hem från arbetsplatsen eller skolan, eftersom man redan läst gratistidningen på morgonen. En annan bidragande förklaring är åldersstrukturen på gratistidningarnas läsekrets; gratistidningarna läses i första hand av ungdomar och unga vuxna, vilka är överrepresenterade som användare av nyheter i mobilen.

Nyheter i mobilen – för människor i rörelse?

De senaste två decennierna har svenskarnas arbetssituation blivit mer flexibel, och tiden för mediekonsumtion har blivit mer utspridd över tid och rum. Sammansättningen i svenska hushåll har förändrats; andelen ensamhushåll har ökat. Vidare har övergångarna mellan olika faser i livet förskjutits; svenskarna bildar familj i ett senare skede. Det kan sägas ha skett en individualisering av svenskar, såväl i värderingar som i medieanvändning (Ahrne et al 1996, Bergström 2005). Man kan tala om en ökad rörlighet p.g.a. den långtgående urbanisering som skett under 1900-talet, men också p.g.a. att människor förflyttar sig längre sträckor inom såväl yrkes- som privatliv.

När det kommer till förståelsen av människors nyhetsanvändning är inte endast samhällssituationen viktig, men också mediasituationen och individens sociala situation (Weibull 1985). Traditionella nyhetsmedier och internet utgör för många basen för nyheter vid specifika platser som hemmet och arbetsplatsen. Dessa ny-

hetsmedier har väl etablerade rums- och tidsstrukturer i vardagen. Exempelvis levereras den prenumererade morgontidningen gårdagens nyheter till hemmets dörr lagom till frukost, och läses av tradition också vanligen vid denna tidpunkt. Användningen av ett individualiserat nyhetsmedium som mobilen är däremot mindre knuten till specifika tider och rum, och kan därför förmodas passa för människor i rörelse. Mobilen tycks användas som ett komplement till de övriga nyhetsmedierna, vilket möjligen särskilt sker bland människor med en rörlig livsstil.

För att belysa frågan om betydelsen av rörelse i livsstilen har ett flertal livsstilsaktiviteter analyserats. Resultaten visar att det finns två livsstilar bakom nyhetsanvändning i mobilen: en allmän rörlighet och en knuten till arbete. Det skall nämnas att analysen av rörlighet uttryckt som pendling med bil eller kollektivtrafik inte visar några påtagliga skillnader.

Först skall vi analysera resultat kopplade till rörlighet i livsstilen – aktiviteter som innebär att man lämnat hemmets domän och dess tillgång till olika nyhetsmedier. Syftet är att visa i vilken utsträckning människor i rörelse tagit fasta på möjligheten att nyttja mobilen för nyheter. Från Tabell 2 ser vi att i jämförelse med allmänheten så är användning av nyheter i mobilen klart vanligare bland dem som ofta äter snabbmat, ägnar sig åt aktiviteter utanför hemmet eller går på restaurang/bar/pub på kvällstid. Mönstret är särskilt tydligt vad gäller att äta snabbmat och att gå på restaurang/bar/pub på kvällstid. Bland dem som ägnar sig åt dessa aktiviteter minst någon gång per vecka är andelen användare av nyheter i mobilen fyra gånger så stort som bland dem som aldrig gör så.

Vad gäller att gå på restaurang/bar/pub på kvällstid finns en tydlig skillnad även med hänsyn tagen till ålder och kön. När det kommer till att ägna sig åt aktiviteter utanför hemmet på kvällstid så är det emellertid ingen skillnad att tala om inom olika åldersgrupper eller för kön. Att användningen av mobilen som nyhetsmedium är särskilt stor i denna grupp jämfört med allmänheten bör förstås utifrån att det är en aktivitet som är särskilt vanlig bland ungdomar och unga vuxna. Vad gäller att äta snabbmat är detta särskilt vanligt bland män och 15-49-åringar. Vid analyser av dessa specifika grupper kvarstår emellertid den tydliga skillnaden: de som ofta äter snabbmat tar del av nyheter i mobilen i större utsträckning än de som inte äter snabbmat ofta.

Vad gäller analysen av hur människors livsstil är knuten till arbete är det två faktorer som ställs i fokus; övertidsarbete och resande i tjänsten. Resultaten visar att nyhetsanvändning i mobilen är vanligare också bland människor där arbetet kan sägas ta en stor plats i vardagslivet. Bland dem som arbetar övertid respektive reser i tjänsten varje vecka var andelen användare år 2007 elva respektive tolv procent, vilket skall jämföras med tre procent bland dem som aldrig gör så. Andelen veckoanvändare av nyheter i mobilen i denna grupp är vidare dubbelt så stor som bland allmänheten.

Tabell 2 Andel användare av nyheter i mobilen åtminstone någon gång per vecka efter hur ofta man utöver olika aktiviteter 2005-2007 (procent)

	Aldrig			Varje månad			Varje vecka		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	1	1	3	3	4	5	6	9	12
Ätit snabbmat (hamburgare/pizza/kebab)	1	1	3	3	4	5	4	7	13
Varit upptagen kvällstid med aktiviteter/ärenden utanför hemmet	1	1	2	3	5	8	4	5	6
Arbetat övertid	1	1	3	4	5	6	4	6	11
Rest i tjänsten	x	2	3	x	5	9	x	7	12
Antal svar	273- 859	276- 1056	239- 990	546- 1224	450- 1197	461- 1166	152- 790	143- 760	151- 758

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2005-2007

Antal svar: antalet svar varierar mellan de olika frågorna och åren. Det angivna antalet avser intervallet mellan det lägsta och högsta antalet svar för samtliga frågor för respektive år.

Kommentar: med andel användare av nyheter i mobilen avses dem som använder detta minst någon gång per månad. Frågan om resande i tjänst ställdes inte 2005. Mobilfrågans formulering är "Hur ofta brukar du använda din mobil till följande" och svarsalternativet "använda nyhetstjänster" innehåller en rad alternativ av olika frekvenser.

Också att resa i tjänsten innebär att man lämnar hemmet, arbetsplatsen och sina vardagliga rutiner för nyhetsanvändning – vilket kan bidra till ett behov av att använda mobilen som nyhetsmedium. En bidragande förklaring kan vara att människor som ofta arbetar övertid och reser i tjänsten tillhör en specifik grupp människor som finner att de bör hålla sig ständigt uppdaterade om nyhetsflödet.

Nyheter i mobilen – något för tekniknördar?

I förståelsen av varför människor tar del av nyheter brukar man tala om att man söker en orientering om omvärlden, utifrån både information och förströelse. Många är intresserade av lokalsamhället, andra av kultur, sport, politik, miljö eller nöje. Ett stort intresse för teknik är vanligen inte av betydelse för att man ska börja använda ett nyhetsmedium. Innovationer som nyhetstjänster för mobilen har däremot en inneboende teknisk dimension. För att använda mobilen som nyhetsmedium fordras ett visst tekniskt intresse och kompetens. Detta medför att somliga grupper väljer att avstå från användning, medan mer teknikintresserade grupper är snabbare med att anamma (Ohlsson 2007, Westlund 2007e). Vilken betydelse har då teknikintresse i jämförelse med intresset för andra ämnesområden?

Det är just bland personer med ett stort teknikintresse som vi finner störst andel mobila nyhetsanvändare. Andelen är sexton procent, varav hälften använder nyheter i mobilen minst någon gång i veckan. Det visar sig även att användningen av nyheter i mobilen är relativt stort bland personer med ett utpräglat intresse för sport och nöje/underhållning. Däremot är användningen mer begränsad bland personer med ett explicit intresse för lokalsamhället, miljöfrågor och kultur. En slutsats är att de mobila nyhetsanvändarna är orienterade mot nöje, sport och teknik.

Ett stort intresse för teknik kan även ta sig uttryck genom vilka andra medieteknologier individen tagit till sig. Tabell 3 visar ett urval av medieteknologier där användningen av nyheter i mobilen är särskilt hög bland dess innehavare. Det finns en allmän teknikkdimension och en uppkopplingsdimension, I den senare har regelbundna internetanvändare inkluderats som jämförelse. Det skall noteras att innehavsfrågan avser hushållsnivå (förutom innehav av 3G-mobil som avser individnivå), och därmed inte nödvändigtvis speglar individens eget teknikintresse. Det medför att de presenterade resultaten sannolikt är något lägre än om de skulle avse individnivå.

Tabell 3 Användning av nyheter i mobil beroende på uppkoppling och teknikinnehav 2007 (procent)

	Aldrig	Varje månad	Varje vecka	Dagligen	Antal svar
Allmänheten	88	7	4	2	1664
Teknikinnehav					
Har IP-telefoni	79	10	6	5	174
Har mp3	82	10	6	3	873
Har hemmabio	78	11	7	4	341
Har laptop	84	9	5	3	743
Uppkoppling					
Regelbundna					
Internetanvändare	84	8	5	3	1050
Har bredband	85	8	5	2	1194
Har 3G-mobil	65	17	12	6	336

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007

Kommentar: med "regelbundna Internetanvändare" avses de som använder internet minst tre dagar i veckan. Med innehav av de olika teknikerna avses hushållsnivå, med undantag för innehav av 3G-mobil, som avser individnivå.

Mobilfrågans formulering är "Hur ofta brukar du använda din mobil till följande" och svarsalternativet "använda nyhetstjänster" innehåller en rad alternativ av för olika frekvenser.

Bland innehav av tekniker som mp3 och laptop är användningen av nyheter i mobilen endast något högre än bland allmänheten. Dessa fenomen är tämligen väl

utbredda hos svenska allmänheten, varför de inte utgör en stark indikator på teknikintresse. Innehav av IP-telefoni och hemmabio däremot är mindre utbrett i de svenska hemmen, och bland dessa grupper ser vi en större användning av nyheter i mobilen. Bland dem som anammat dessa medieteknologier är andelen mobila nyhetsanvändare 21 respektive 22 procent.

Inledningsvis diskuterades att merparten svenskar kan använda internet med sin mobil, men att tillgång till snabbare mobilt Internet genom exempelvis 3G skiljer sig mellan olika grupper. Resultaten från tabell 3 pekar på att innehav av en 3G-mobil har stor betydelse för huruvida man använder mobilen för nyheter eller ej.

Bland innehavarna av 3G-mobiler är det en tredjedel som tar del av nyheter i mobilen, medan 18 procent som gör så åtminstone någon gång i veckan. Att användning av internetrelaterade mobila tjänster är högre bland 3G-användare än GSM-användare känns igen från internationella studier (Kivi 2007).

Skilda världar i användningen av mobilen som nyhetsmedium

Denna artikel har visat hur svenskarna har anammat mobilen som nyhetsmedium genom en analys utifrån socio-demografiska-, samt livstils-, teknik- och nyhetsorienterande faktorer. Från analysen kan vi dra slutsatser som att användningen av mobilen för nyheter är högre bland män, ungdomar & unga vuxna och personer med abonnemang. Det har även visat sig vara vanligare att ta del av nyheter i mobilen bland regelbundna nätnyhets- och gratistidningsanvändare, bland teknikorienterade människor, liksom personer med en aktiv och rörlig livsstil.

I jämförelse med de traditionella nyhetsmedierna är användningen av mobilen för nyheter begränsad. Samtidigt är möjligen massmediernas tid gången; istället har ett fragmentiserat mediasamhälle vuxit fram. I detta mediasamhälle gör svenskarna individualiserade val bland ett växande smörgåsbord av nyhetsmedier. Ur ett sådant perspektiv är det troligen mindre lämpligt att använda traditionella nyhetsmediers räckvidd som jämförande mått på de framväxande nyhetsmediernas position. Resultaten pekar mot att mobilen i ökande grad används som ett nyhetsmedium bland särskilda grupper i det svenska samhället, vilket bidrar till vad man skulle kunna kalla skilda världar i svenskarnas medieanvändning. Troligen har den en komplementär roll, och fyller en viktig funktion även om den inte nyttjas inom den vardagliga kontexten.

Den pågående teknikutvecklingen gör att olika medieteknologier som datorer och mobiler närmar sig varandra när det gäller prestanda, och med en ökad standardisering kommer dessa enheter att kunna kommunicera bättre med varandra. Bland mobilbranschens aktörer diskuteras intensivt hur hårdvara (batteri, GPS, 4G-nätverk etc.) och mjukvara (Android, Symbian etc) kan utvecklas för att ge användarna en bra framtida upplevelse av mobila tjänster. Man söker s.k. killer applications, vilka är funktioner eller tjänster som kan anammas på bred front bland användarna. Man diskuterar även utvecklingen av ett Mobile 2.0. Detta Mobile 2.0

kan exempelvis handla om utveckling av ett personligt och lokationsbaserat multimedia innehåll. Det centrala i diskussionen är hur man kan utveckla olika tjänster och funktioner som bättre tar tillvara mobilens inneboende funktioner, något Althedie & Snow skulle hänvisa till som medielogik (1979). Precis som tidigare i nyhetsmediernas historia efterliknar mobilen sin företrädare, i detta fall nätnyhets-sajten. Mobilen har tagit sina första stapplande steg som nyhetsmedium – den erbjuder en mindre variant av nättidningens innehåll och funktioner. Mycket talar för att Mobile 2.0 kommer att innebära stora förändringar för såväl mobilen som användningen av denna, vilka förändringar återstår däremot att se.

Referenser

- Altheide, David L & Snow, Robert P (1979) *Media logic*, Beverly Hills, Sage.
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu*, Avhandling vid Institutionen för Journalistik och Masskommunikation vid Göteborgs Universitet (JMG).
- Bergström, Annika (2005) "Internet", i Carlsson, Ulla & Facht, Ulrika (red) *Medie-Sverige 2007*, Nordicom, Göteborg.
- Bolin, Göran (2007) "Mobiltelefonen som interpersonellt medium och multimedialt sökverktyg" i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Det nya Sverige*, SOM nummer 41, Göteborg.
- Fortunati, Leopoldina (2005) "Mobile telephone and the presentation of self" i Rich, Ling & Per, Pedersen, *Mobile communications; re-negotiation of the social sphere*, Springer, London.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart & Wadbring Ingela (2008) *Massmedier, Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*, Ekerlids förlag, Stockholm.
- Ling, Rich (2004) *The mobile connection: the cell phone's impact on society*, Morgan Kaufmann, San Francisco.
- Ito, Mizuko, Okabe, Daisuke & Matsuda, Misa (2005) *Personal, portable, pedestrian: mobile phones in Japanese life*, Cambridge, MIT Press.
- Ohlsson, Jonas (2007) *Göteborgsakademiker 2006. Medieinnehav och medieanvändning bland unga högutbildade*, Arbetsrapport 47, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Rogers, M Everett (2003) *The diffusion of innovations*, Free Press, New York
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning I Sverige*. Stockholm, Publica.
- Weibull, Lennart (1983) "Structural factors in gratifications research", i Karl-Erik, Rosengren, Lawrence A, Wenner & Palmgreen, Philip (Red) *Media gratifications research. Current perspectives*. Sage, London.
- Westlund, Oscar (2007a) *Mobiltelefonianvändning – en forskningsöversikt*, Arbetsrapport 47, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.
- Westlund, Oscar (2007b) *Mobiltelefonen som multimedium och nyhetsmedium*, Arbetsrapport 50, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs Universitet.

- Westlund, Oscar (2007c) "Internet and news in mobile devices – attitudes towards adoption among young adults", I Gerard Goggin & Larissa Hjorth (red) *MobileMedia*, The University of Sydney, Sydney.
- Westlund, Oscar (2007d), "Mobiltelefonen – ett nyhetsmedium för dem särskilt nyhetsintresserade?", i Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Det nya Sverige*, SOM nummer 41, Göteborg.
- Westlund, Oscar (2007e), *A mobile media world – without users?*, Paper presented in the working group "Media Use, Perspective, Method and Theory" 18th Nordic Conference for media and communication research Helsinki 16-19 August 2007.
- Wilson, Jason (2006) "3G to Web 2.0? – Can mobile telephony become an architecture of participation?," *Convergence*, Vol 12 (2), pp 229-242, Sage, London.

SKILDA ÅSIKTER OM MEDIEPOLITIK

LENNART WEIBULL

Det har alltid funnits skilda åsikter om vilken roll medier skall ha i ett samhälle. Åsikterna är inte sällan förankrade i någon politisk ideologi eller i varje fall kopplade till någon föreställning om det goda samhället. Det har gjorts olika försök att systematisera olika typfall av förhållandet mellan massmedierna och politik. Ett av de mest kända försöken den amerikanska Hutchins-kommissionens. I sin rapport från 1947 urskilde man fyra massmedieideologier: den auktoritära, den frihetliga, den marxistiska och den sociala ansvarsideologin (Hadenius, Weibull och Wadbring, 2008).

Hutchins-kommissionens indelning i fyra medieideologier var visserligen präglad av sin tid men den pekar ändå på vissa grundläggande mediepolitiska skiljelinjer. Den avgörande har att göra med hur mycket staten skall ha rätt att ingripa i mediesystemet. Förespråkare för den frihetliga medieideologin sätter som regel likhets-tecken mellan yttrande- och näringsfrihet, medan de som betonar den sociala ansvarsideologin ifrågasätter detta samband och menar att det måste skapas en balans så att de negativa sidorna av näringsfriheten motverkas, t ex koncentration inom medierna eller spridning av skadligt innehåll. Den stora skillnaden är härvidlag att staten i det förra fallet ses som hämmande medan den i det senare fallet anses gynnande för mediernas verksamhet.

Konfrontationen mellan de båda synsätten har präglat de senaste decenniernas mediedebatt. Diskussionen har i första hand gällt förhållandet mellan staten och etermedierna, men också frågor om ägarkoncentration om dagspressen. I Sverige är tryckfriheten visserligen en av alla hyllad princip, men det finns ändå mycket delade meningar om det är rimligt att lagstifta mot ägarkoncentration inom bland annat dagspressen. En annan debattfråga har gällt våldsinslag på film, i tv och i dataspel. I Sverige finns det regler om förhandsgranskning av biograffilm för offentlig visning, medan sådana regler inte finns i fråga om film på dvd eller för dataspel. I det förra fallet hörs då och då röster för att filmcensuren skall avskaffas, i det senare att något slag av förhandsgranskning borde ske av nya datorspel. Ett relativt nytt, snarast informationspolitiskt, tema för debatten har varit frågan om kriminalisering av fildelning på internet.

Inom ramen för de nationella SOM-undersökningarna har vi mot bakgrund av debatten regelbundet följt den svenska allmänhetens åsikter i medie- och informationspolitiskt relevanta frågor. Sålunda har det ställts frågor om synen på våldsamt medieinnehåll (t ex Carlsson, 2002 och 2005) liksom om fildelning (Antoni, 2007). I syfte att följa upp tidigare analyser fick svarspersonerna i SOM-undersökningen

2007 ta ställning till fyra förslag som avsåg att belysa förhållandet mellan frihetlig och restriktiv inställning.

Upphovsrätt och förhandsgranskning

De två områden där frågor ställdes i 2007 års undersökning gällde dels upphovsrätten, dels frågan om samhällelig förhandsgranskning. Den förra var aktualiserad av en den ökade partipolitiska debatten om att avkriminalisera fildelning på nätet som efter hand vidgats till en fråga om skyddet för upphovsrättsinnehavare, den senare delvis en uppföljning av tidigare ställda frågor, senast 2004. På varje område finns vad jag valt att kalla ett frihetligt och en restriktivt svarsalternativ.

Frågorna om upphovsrätten är svårformulerade på grund av det inte helt entydiga rättsläget. Formuleringarna är därför allmänt hållna. Det frihetliga alternativet är förslaget att avkriminalisera all fildelning på internet, där nyckelordet således är ”all”. Det restriktiva alternativet gäller att skyddet för upphovsrätten för författare, musiker och filmproducenter skall förstärkas, där ordet förstärka skall signalera en ökad restriktivitet. Båda alternativen kan diskuteras, men det borde för svarspersonerna klart ha framgått vilken inriktning de har.

När det gäller samhällets förhandsgranskning är frågorna enklare. Att avskaffa filmcensuren är ett återkommande förslag även om formuleringen är något förenklad – förhandsgranskning gäller endast film som skall visas offentligt på biograf – har den bedömts tillräcklig. Motsvarande alternativ har även ställts tidigare. Också alternativet om obligatorisk förhandsgranskning har ställts tidigare, men då med tillägget *Lagstifta* om. Även här torde det vara lätt för den svarande att inse vilket alternativt som är frihetligt och vilket som är restriktivt.

Ytterligare en komplikation med frågealternativen finns dock, nämligen att många svars personer kan förväntas sakna uppfattning. Det gäller särskilt frågorna om upphovsrätt, där vi från tidigare studier vet att framför allt äldre med liten eller ingen erfarenhet av internet har svårt att veta vad fildelning avser. Sannolikt är även upphovsrätt ett begrepp som kan vara obekant för många. Med hänsyn till detta inkluderas även svarsalternativet *Ingen uppfattning*. På så sätt blir resultaten tydligare och det blir även möjligt att studera vilka som av ett eller annat skäl inte anser sig vara tillräckligt insatta för att kunna ta ställning till förslagen.

Restriktivitet mer än frihet

Tidigare analyser av opinionen om medier i Sverige har visat att allmänheten har en förhållandevis restriktiv inställning och betonar samhällets ansvar. I den nationella SOM-undersökningen 2004 visade sig exempelvis att en majoritet ansåg att tv- och datorspel påverkade våldsnivån i samhället, nästan 40 procent att sådana spel var mycket skadliga och 60 procent att det var rimligt med lagstiftning (Carls-

son, 2005). Den restriktiva inställningen framkommer också i svaren på frågorna i SOM-undersökningen 2007.

Förslaget om obligatorisk förhandsgranskning visar sig ha stöd av nästan 60 procent av allmänheten och mindre än 10 procent tycker att det är ett dåligt förslag (tabell 1). Också när det gäller det andra restriktiva alternativet, att förstärka upphovsrätten, anser nästan hälften att det är bra och mindre än var tionde att det är ett dåligt förslag.

Tabell 1 Inställning till olika förslag i mediedebatten, 2007 (procent)

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken eller	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning	Totalt	Antal svar
Avskaffa filmcensuren	12	14	21	18	18	17	100	1 693
Avkriminalisera all fildelning på internet	15	16	20	12	11	26	100	1 680
Införa obligatorisk förhandsgranskning av datorspel	28	30	13	4	5	20	100	1 678
Förstärka skyddet av upphovsrätten för författare, musiker och filmproducenter	19	28	23	5	4	21	100	1 680

Kommentar: Frågan var "Vilken är det åsikt om följande förslag i den aktuella mediedebatten?"

Källa: SOM 2007.

Nästan var tredje svarande står för den starkt frihetliga åsikten att all fildelning på internet skall vara tillåten, medan endast omkring var fjärde är emot. I fråga om filmcensuren visar sig något fler vara för att den behålls än som tycker att den skall avskaffas. På tre av fyra frågor finns det således en relativ majoritet för restriktivitet. Endast i fråga om fildelning finns det en viss övervikt för dem som företräder en frihetlig syn.

Frågan är då hur ett sådant utfall skall tolkas. Det första som måste uppmärksammas är att de som saknar uppfattning är relativt många. Som väntat gäller det främst frågan om fildelning, där mer än var fjärde är utan åsikt.¹ Men även övriga förslag har relativt många som inte kan ta ställning, vilket speglar frågans svårighetsgrad. Möjligen är det överraskande i fråga om filmcensuren eftersom förslaget om avskaffande relativt ofta förekommit i samhällsdebatten.

Att förklaringen till stor del ligger i den bristande bekantskapen med respektive fenomen bekräftas av en fördjupad analys. Bland personer som regelbundet går på bio är det bara drygt tio procent som saknar uppfattning om filmcensuren vara eller inte vara, bland dem som inte gått någon enda gång under de senaste tolv månaderna är det 25 procent. Bland dem som spelar datorspel regelbundet har 13 procent en uppfattning om en obligatorisk förhandsgranskning, av dem som inte

gör det är det 23 procent. Möjligen är det något oväntat att de som saknar uppfattning om fildelning även bland regelbundna datoranvändare är så pass hög som nästan 20 procent, men å andra sidan är det över hälften av dem som inte använt internet som saknar uppfattning.

När vi begränsar oss till dem som har en uppfattning är mönstret i stort sett detsamma genom att samtliga andelar ökar. Nästan tre av fyra bland dem som har en åsikt vill ha förhandsgranskning av datorspel, nästan två av tre vill förstärka skyddet för upphovsrätten. Samtidigt ökar andelen som vill avkriminalisera all fildelning till drygt 40 procent. Svaramönstret är samtidigt inte enhetligt eftersom det finns ett starkt stöd både för att stärka upphovsrätten och för att avkriminalisera all fildelning på nätet, två åsikter som svårligen låter sig förenas. Den motsättningen skall senare analyseras mer ingående.

Kön och ålder – men inte mycket ideologi

Tidigare studier har tydligt visat att det framför allt är kvinnor och äldre som står för vad som här har kallats en restriktiv inställning eller för vad som mediepolitiskt har benämnts socialt ansvar (Asp och Weibull, 1996; Carlsson, 2005). Det är samma mönster som framträder i 2007 års undersökning (tabell 2). I fråga om samtliga fyra frågor är tendensen tydlig. Visserligen är det fler kvinnor än män som saknar uppfattning, men mönstret kvarstår även när man begränsar sig till dem som har en åsikt i frågan. Den största skillnaden gäller synen på filmcensuren och den minsta i fråga om upphovsrätten. I det senare fallet blir skillnaden dock relativt stor om vi enbart utgår från dem som har en uppfattning.

De högsta andelarna för en restriktiv syn på de fyra mediepolitiska frågorna finner vi bland pensionärerna. Delvis är det en följd av att relativt många äldre uppger sig sakna uppfattning, men även bland dem som har uppfattning ställer sig den äldsta gruppen tveksam till en frihetlig syn. Endast 16 procent (23 procent bland dem som har uppfattning) vill avskaffa filmcensuren och 59 procent (84 procent) vill ha obligatorisk förhandsgranskning av datorspel. Bland de yngre är bilden i stort sett den omvända: i samtliga fyra fall står den yngsta gruppen för de frihetliga åsikterna, mest i fråga om fildelning och minst när det gäller granskning av datorspel.

Skillnaderna mellan utbildningsgrupper är anmärkningsvärt små. Det är egentligen endast i fråga om fildelning som det finns någon klar tendens: högutbildade bedömer fildelning som något mer acceptabel än övriga utbildningsgrupper.

Det mediepolitiska motsatsparet frihet och socialt ansvar har traditionellt en ideologisk resonansbotten. De som placerar sig till vänster brukar vanligen vara mer tveksamma till avreglering, medan de som placerar sig till höger ofta är kritiska till kontrollorgan (Hadenius, Weibull och Wadbring, 2008). Några sådana tendenser är emellertid svåra att läsa ut i bedömningarna av de fyra mediepolitiska frågorna. Endast när det gäller inställningen till filmcensur går svaramönstret i förväntad riktning.

**Tabell 2 Synen på förslag inom det mediepolitiska området i olika grupper 2007
(procent mycket eller ganska bra förslag – inom parentes ingen uppfattning)**

	Obligatorisk förhands- granskning av datorspel	Förstärka skyddet av upphovs- rätten för författare etc	Avkriminali- sera all fildelning på internet	Avskaffa film- sencuren	Antal svarande
<i>Kön</i>					
Kvinnor	62 (23)	49 (26)	26 (33)	16 (23)	866
Män	54 (17)	46 (16)	36 (19)	37 (11)	827
<i>Ålder</i>					
15 – 29 år	40 (23)	28 (21)	48 (15)	38 (18)	337
30 – 49 år	62 (15)	47 (17)	37 (20)	27 (12)	516
50 – 64 år	67 (17)	55 (19)	28 (25)	24 (14)	479
65 – 85 år	59 (30)	56 (29)	14 (49)	16 (29)	361
<i>Utbildning</i>					
Lågutbildade	58 (28)	48 (30)	23 (38)	24 (26)	397
Medellågutbildade	56 (20)	43 (21)	34 (26)	28 (17)	573
Medelhögutbildade	60 (16)	55 (15)	34 (21)	25 (14)	316
Högutbildade	60 (16)	49 (16)	33 (20)	27 (10)	384
<i>Ideologisk självplacering</i>					
Klart vänster	59 (20)	44 (22)	37 (25)	26 (19)	160
Något vänster	62 (18)	49 (17)	35 (23)	28 (14)	410
Mitten	57 (24)	40 (29)	27 (31)	23 (21)	504
Något höger	56 (17)	53 (15)	30 (22)	26 (12)	409
Klart höger	56 (22)	54 (17)	30 (24)	37 (15)	145
<i>Partisympati</i>					
v	61 (19)	41 (20)	43 (19)	24 (17)	102
s	57 (23)	44 (25)	31 (31)	25 (21)	592
mp	58 (22)	45 (21)	37 (24)	31 (18)	135
c	62 (18)	55 (14)	23 (26)	24 (12)	95
fp	58 (18)	56 (15)	24 (24)	24 (10)	144
kd	72 (14)	51 (19)	22 (24)	12 (14)	74
m	58 (17)	51 (17)	32 (22)	32 (13)	361
<i>Gått på bio</i>					
Ingen gång	56 (27)	47 (29)	23 (39)	23 (25)	574
Någon gång halvår	61 (17)	48 (16)	36 (20)	27 (13)	930
Minst en gång i månaden	52 (14)	44 (18)	38 (15)	37 (12)	162
<i>Spelat datorspel</i>					
Ingen gång	63 (23)	54 (25)	24 (34)	20 (21)	1 002
Någon gång månad	55 (17)	41 (15)	40 (14)	30 (11)	417
Någon gång vecka	43 (13)	33 (15)	44 (16)	44 (10)	249
<i>Använt internet</i>					
Ingen gång	56 (33)	50 (37)	14 (53)	17 (35)	327
Någon gång månad	62 (25)	43 (29)	29 (32)	20 (22)	104
Någon gång vecka	58 (16)	47 (16)	36 (19)	29 (12)	1 232
<i>Läst bok</i>					
Ingen gång	53 (29)	35 (33)	31 (35)	27 (26)	251
Någon gång månad	57 (18)	45 (20)	35 (23)	27 (15)	763
Någon gång vecka	61 (19)	55 (18)	27 (27)	25 (16)	664

I fråga om fildelning och upphovsrätt är tendensen snarast den omvända: det är personer som placerar sig till höger – liksom borgerliga sympatisörer – som ställer sig tveksamma till en avreglering av upphovsrättsområdet, medan personer till vänster – liksom särskilt vänsterpartisympatisörer – är mer positiva. Förklaringen till det ytligt sett oväntade utfallet har att göra med att det här inte rör sig om en avreglering i allmänhet utan om äganderätten och enskilda upphovsmäns ekonomiska rättigheter. Om vi ser resultatet i ljuset av äganderätt blir det mindre oväntat att personer till vänster är mer ifrågasättande än personer till höger.

I fråga om förhandsgranskning av datorspel är det svårt att se någon tydlig vänster-högerdimension. Granskar vi ställningstagandena från sympatisörer till olika politiska partier finns en antydning att det här rör sig om en moralisk fråga, vilket framträder i det faktum att det framför allt är kd-sympatisörer som är förespråkare för en sådan granskning. Samtidigt går det inte att bortse ifrån att det bakom de partipolitiska bedömningarna också finns ålderskillnader, där kd-sympatisörerna representerar en äldre åldersgrupp.

Den egna erfarenheten har betydelse

Bakom framför allt ålderskillnaderna i synen på de olika mediepolitiska frågorna finns givetvis den egna erfarenhetens betydelse. Personer som går ofta på bio är de som vill avskaffa filmcensuren, liksom det är de som ofta spelar datorspel som är de mest negativa till en förhandsgranskning och de flitigaste nätanvändarna vill i större utsträckning avkriminalisera fildelning. Mönstret är inte helt entydigt: de som regelbundet läser böcker ställer sig på författarnas sida och är positivare än andra till att stärka upphovsrätten

Samtidigt finns det även efter kontroll för användningen en klar åldersfaktor. Bland unga nätanvändare anser 55 procent att all fildelning på internet skall avkriminaliseras, bland medelålders och äldre bara omkring 30 procent. Bland unga bokläsare är stödet för att stärka upphovsrätten för författare endast knappt 40 procent, att jämföra med drygt 70 procent bland de äldsta. Överlag är effekterna av åldersfaktorn således något starkare än effekterna av användningsfaktorn – och bland de unga framträder egenintresset tydligt.

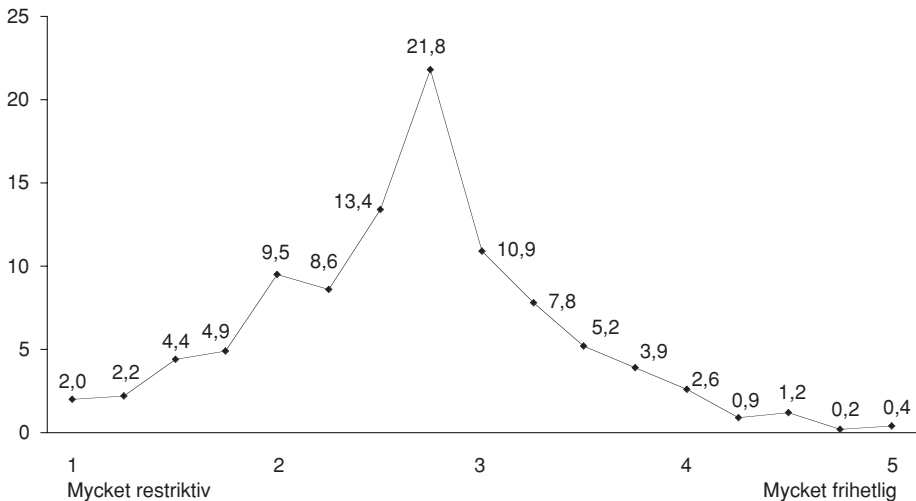
Finns det en medieideologi?

Innan vi går vidare och fördjupar oss i vad som kan ligga bakom ålderskillnaderna måste frågan ställas i vad mån någon specifik medieideologi kan utläsas i resultaten. Med ideologi menas då något slag av logiskt sammanhängande värdesystem. I en tidigare analys baserad på tolv frågor gällande inställning till olika medieområden i 1995 års SOM-undersökning påvisades att allmänheten hade ”klara uppfattningar” när det gällde det mediepolitiska området i stort (Asp och Weibull, 1996). En dimensionsanalys pekade på tre dimensioner som benämndes ansvar, frihet och

värn, där frågan om att avskaffa filmcensuren laddade i frihetsdimensionen och ett förslag om att införa obligatorisk förhandsgranskning av video i värndimensionen.

En dimensionsanalys av de fyra frågorna i 2007 års studie visar på en frihetlig och en restriktiv dimension. I den förra ingår att avkriminalisera all fildelning och att avskaffa filmcensuren. Det andra är en restriktiv dimensionsdimension med att införa obligatorisk förhandsgranskning av datorspel och att stärka upphovsrätten.² Det som kallas frihetsdimensionen har ett relativt starkt negativt samband med ålder (-.23), medan det som kallas restriktiv dimensionsdimensionen har ett positivt samband (.28). Det vill säga, unga har mer frihetliga medieåsikter medan äldre har mer restriktiva. Ingen av dimensionerna uppvisar signifikanta samband med politisk ideologi.

Figur 1 *Fördelning av svarspersonerna över dimensionen restriktivitet – frihetlighet på grundval av fyra frågor i mediedebatten (procent)*

Kommentar: Svaren på de fyra frågorna (se tabell 1) bearbetats så att det mest restriktiva alternativet har givits värdet 1 och det mest frihetliga värdet 5; värde 3 har givits dels dem som placerat sig i mitten, dels ligger i mitten dels de som saknar inställning. Därefter har värdena summerats för varje svareperson och kan då variera mellan 4 och 20. Detta värde har delats med fyra för att åstadkomma ett genomsnitt. Värdet 1 får den personer som placerat sig mest restriktivt på varje fråga och värde 5 den som endast markerat det mest frihetliga alternativet.

Om det skall vara rimligt att karaktärisera svaren som uttryck för medieideologier måste emellertid även den inre konsistensen i svaren prövas. Vi kan göra det i två steg. För det första är det möjligt att studera den samlade svarefördelningen på de fyra frågorna med hänsyn till om den ligger åt det restriktiva eller åt det frihetliga

hållet. Det har skett genom att svaren på varje fråga bearbetats så att 1 står för den mest restriktiva och 5 för den mest frihetliga; 3 ligger i mitten men detta värde har även getts dem som saknar inställning. Därefter har värdena summerats för varje svarsperson och delats med fyra för att åstadkomma ett genomsnitt. Värde 1 får den person som placerat sig mest restriktivt på varje fråga och värde 5 den som endast markerat det mest frihetliga alternativet.

Med en sådan beräkning blir medelvärdet för samtliga svarande 2,7, alltså något åt det restriktiva hållet. Samtidigt visar sig att nästan hälften av svarspersonerna placerar sig nära mittvärdet bland annat som en följd av att relativt många saknar uppfattning. Men om vi ser till den totala fördelningen visar det sig att drygt 50 procent av svarspersonerna placerar sig lägre än skalans mittvärde 3, och bara drygt 20 procent högre (figur 1). Resultatet bekräftar att det inte finns någon sammanhållen mediesyn bland svenskarna, i varje fall inte på grundval av dessa frågor.

En del av förklaringen kan ligga i att de områden som täcks av frågorna är ganska olika till sin karaktär. Vad detta betyder kan prövas i ett andra steg. Genom att frågorna har ställts parvis finns det nu möjlighet att se hur starkt sambandet ser ut mellan de två frågor som gäller förhandsgranskning och de som gäller upphovsrätten. Är exempelvis de som vill avskaffa filmcensuren också emot att förhandsgranska datorspel – eller är bedömningen mera en fråga om vilket område det gäller? Och vad anser de som vill avkriminalisera all fildelning om upphovsrätten?

Det finns visserligen tydliga samband inom respektive område, men sambanden är svagare än förväntat – korrelationerna är 0.37 (fildelning-upphovsrätt) respektive 0.24 (filmcensur-granskning av datorspel).³ Sambandet dras framför allt ned av det faktum att en inte obetydlig andel av dem som vill avkriminalisera fildelning respektive avskaffa filmcensuren är beredda att stärka upphovsrätten (41%) respektive att införa obligatorisk förhandsgranskning av datorspel (55%). Att hävda de olika åsikterna samtidigt är givetvis inte helt omöjligt men att man gör det tyder knappast på att man har en konsekvent medieideologi utan snarare att det är åsikten i den enskilda frågan som avgör. På andra sidan av skalan är svaren emellertid betydligt mer konsekventa: 80 procent av dem som *inte* vill avkriminalisera fildelning vill också stärka upphovsrätten och 87 procent av dem som tycker att det vore fel att avskaffa filmcensuren vill att datorspel skall förhandsgranskas.

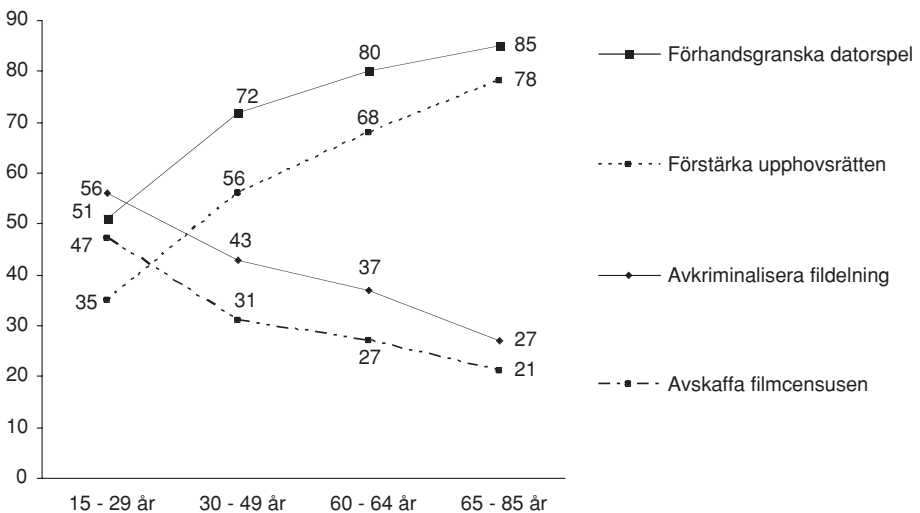
Det vi kan utläsa är således att personer som har en restriktiv inställning i mediefrågor är mer åsiktsmässigt konsekventa än de som har en frihetlig inställning. Av samtliga svarspersoner har omkring 40 procent en konsekvent restriktiv inställning i fråga om förhandsgranskning och 25 procent när det gäller upphovsrätt. Andelarna skall jämföras med 6 respektive 10 procent för dem som är konsekvent frihetliga. Resultaten bekräftar tidigare slutsatser att den svenska opinionen i mediefrågor huvudsakligen är restriktiv och ligger närmast det synsätt brukar benämnas samhällsansvar.

Är internetgenerationen annorlunda?

Den avreglering av medieområdet som skedde framför allt under början 1990-talet hade en tydlig politisk bakgrund. Det var framför allt den offentliga styrningen inom medieområdet som skulle avvecklas. Senare kom expansionen av internet att medföra att även andra regelsystem kom att ifrågasättas, inte minst då det blev klart att tekniken möjliggjorde att reglerna kunde kringgås. Den ökade fildelningen på nätet är ett av flera uttryck för en andra våg av ifrågasättanden av samhällelig kontroll. Det senare är framför allt något som har präglat den unga generationen. I det föregående har vi också sett att de yngre har en frihetligare inställning till medierna. Frågan är om detta är ett uttryck för att det håller på att ske en förändring av den svenska opinionen.

Låt oss först ännu en gång konstatera att åldersfaktorn är den helt utslagsgivande. Skillnaden mellan unga och gamla i synen på de fyra frågorna är överlag mycket stor, särskilt då vi här begränsar oss till personer som har uppfattningar (figur 2). De unga har genomgående en betydligt mer frihetlig syn. När vi kontrollerar för kön visar det sig att det i frågan om förhandsgranskning framför allt gäller yngre män – 60 procent av männen mellan 15 och 29 år vill avskaffa filmcensuren i jämförelse med 33 procent bland yngre kvinnor, vilket dock är en klart högre andel än bland äldre kvinnor. I fråga om synen på att avkriminalisera all fildelning finns dock ingen skillnad mellan unga män och kvinnor – och även i fråga om synen på upphovsrätten är skillnaden relativt liten.

Figur 2 Andel som anser respektive förslag mycket eller ganska bra efter ålder 2007 (procent av dem som har åsikt)

Tidigare har det visats att det finns en viss påverkan från den egna politiska ideologin. En kontroll för vänster-höger-åsikt visar emellertid att egen ideologisk placering har en marginell betydelse i förhållande till ålder på samtliga fyra områden.⁴

Att de unga i 2007 års SOM-undersökning har en frihetlig syn i olika mediepolitiska frågor visar att unga och gamla befinner sig i skilda världar i förhållande till vad som händer inom mediasystemet. Resultatet i sig ger däremot inget belägg för att det skulle ha skett förändringar i frihetlig riktning. Den enda fråga som är direkt jämförbar med en tidigare är den som gäller avskaffandet av filmcensuren och som ställdes i 1995 års undersökning. Två iakttagelser kan göras vid en jämförelse mellan de två mätpunkterna. Den första är att samtliga åldersgrupper har blivit mer benägna att avskaffa filmcensuren mellan 1995 och 2007 – i genomsnitt drygt tio procentenheter fler instämmer i att filmcensuren bör avskaffas, den andra att skillnaden mellan de yngsta och de äldsta har blivit något större – fem procentenheter större. Samtidigt visar jämförelsen med en tidigare fråga om obligatorisk förhandsgranskning – som 1995 gällde video – att benägenheten att stödja tanken på granskning – nu av datorspel – snarast är högre 2005.

Slutsatsen är att det är svårt att leda i bevis att det skett några större ändringar i den svenska allmänhetens syn på samhällets ansvar. Det intressanta är möjligen att synen är mindre partipolitiskt grundad än tidigare. I fråga om synen på fildelning och upphovsrätt är den politiska tendensen snarast omvända i förhållande till vad som kunde förväntas. Det är vänsterpartiets sympatisörer som i större utsträckning är emot en reglering av upphovsrätten, medan moderaterna vill ha mer restriktioner. Om den partipolitiska grunden för de medieideologiska bedömningarna i fråga om nätet möjligen håller på att skifta är det troligt att detta något oväntade resultat snarast reflekterar mediasystemets förändring. De som idag förespråkar mediefrihet vänder sig inte längre mot statlig reglering utan mot ekonomiska intressen. I ett sådant perspektiv är åsiktsförskjutningen knappast överraskande.

Noter

- ¹ Dessutom har fyra procent inte svarat på frågan, vilket kan tolkas som att frågan varit svår att svara på. För de enskilda alternativen är det ytterligare någon procent som inte svarat.
- ² Faktoranalys med Kaiser's kriterium och varimaxrotering. I frihetsdimensionen laddar att avkriminalisera all fildelning på .89 och att avskaffa filmcensuren .74, på restriktivitetsdimensionen laddar obligatorisk förhandsgranskning av datorspel på .91 och förstärkning av upphovsrätten på .69.
- ³ Pearson's r beräknat exklusive dem som saknar uppfattning.

- ⁴ Unga som placerar sig till vänster vill i något större utsträckning ha obligatorisk förhandsgranskning av datorspel än de som placerar sig till höger, liksom de i något större utsträckning vill avskaffa filmcensuren. Skillnaderna är dock på gränsen till att vara signifikanta.

Referenser

- Asp, Kent, Weibull, Lennart (1996) Har svenskarna en medieideologi? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Mitt i nittotalet*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Carlsson, Ulla (2001) Medierna och våldet i samhället. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Land, du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Carlsson, Ulla (2005) Åsikter om våld och pornografi i medierna. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela (2008) *Massmedier. Press, radio och tv i internetåldern*. Stockholm: Ekerlids.
- Weibull, Lennart (1996) Våld, samhälle och medier. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Mitt i nittotalet*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Världen utanför

Världen utanför

ÖKAT OPINIONSSTÖD FÖR EU

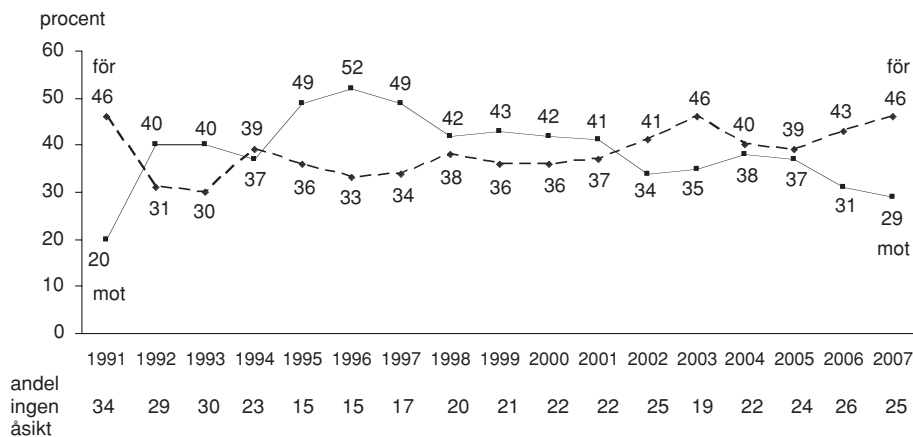
SÖREN HOLMBERG

Stödet för EU fortsätter att öka i den svenska opinionen. Tiden och måhända Sockså erfarenheten mal långsamt ned det svenska EU-motståndet. SOM-institutets långsiktiga opinionsstudier 2007 visar det starkaste stödet för det svenska medlemskapet som vi någonsin uppmätt. Bra nära en majoritet (46 procent) anger att de i huvudsak är för medlemskapet jämfört med endast 29 procent som är emot. Tjugofem procent har ingen åsikt. När EU-motståndet var som störst 1996 var siffrorna nästan omvända med 52 procent mot medlemskapet och 33 procent för. Omsvängningen har varit mycket påtaglig.¹ EU-motståndarna har tappat 23 procentenheter under de senaste elva åren. EU-anhängarna har vunnit större delen av detta tapp (plus 13 procentenheter), men andelen utan åsikt har också vuxit från 15 till 25 procent (plus 10 procentenheter). EU-frågan är idag inte en lika negativ och het stridsfråga som under 1990-talet. Positiva och neutrala sentiment visavi EU har långsamt vuxit i styrka (se figur 1).

SOM-institutet är inte ensamt om att ha registrerat den tydliga opinionsomsvängningen i EU-positiv riktning under senare år. Samma positiva EU-vind återfinns till exempel också i Eurobarometerns och SCB/PSU:s mätningar. I Eurobarometermätningen senhösten 2007 slog stödet för EU ett svenskt rekord med hela 55 procent som angav att medlemskapet var en ”god sak” I motsvarande mätning 1996 var resultatet endast 27 procent.

Den positiva EU-vinden i Sverige innebär att svenska folket inte längre tillhör de mest EU-kritiska. Vi har lämnat bottenplatserna, men vi har dock fortfarande långt kvar till den övre halvan när det gäller EU-positivism. I mätningen hösten 2007 intar Sverige plats 17 när det gäller det allmänna stödet till EU (=andel som tycker medlemskapet är en god sak). Vi ligger före länder som Finland och Österrike, som kom med i EU samtidigt som Sverige, och naturligtvis före Storbritannien som ligger i botten med endast ett 34-procentigt EU-stöd. Men samtidigt ligger vi långt efter Danmark som har resultatet 69 procents stöd och efter Holland och Luxemburg i toppen med ett EU-stöd kring 80 procent.

När det gäller den mer krassa nyttobedömningen av EU-medlemskapet ligger Sverige något lägre ned på EU-ländernas rangordningslista. I mätningen hösten 2007 var det 48 procent bland svenskarna som uppgav att Sverige haft nytta av medlemskapet (”benefited from being a member”) vilket gav rangplats 22 inom EU. Motsvarande resultat är klart mer positivt i Danmark med 78 procent som uppfattar EU-medlemskapet som nyttigt, men också i Finland med 51 procent och självklart i Irland på plats ett med 87 procent. I Storbritannien som ånyo intar bottenplatsen är andelen som ser nytta i EU-medlemskapet endast 37 procent.

Figur 1 För eller emot det svenska medlemskapet i EU (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data. Enkätfrågan lyder: "Vilken är Din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?" med svarsalternativen: "I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU; I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU; Har ingen bestämd åsikt i frågan." Procenten har beräknats bland personer som besvarat enkätfrågan.

Det är viktigt att lägga märke till att de mått vi hittills talat om är grova och närmast mäter ett allmänt stämningläge – för eller emot, en god sak eller en dålig.² Det är inte fråga om några konkreta skarpa lägen, till exempel om Sverige skall lämna EU eller inte. När vi ställer frågor av det slaget blir stödet för EU starkare. I alla de mätningar som gjorts kring utträdesfrågan i Valundersökningarna, i SVT:s Vallokalsundersökningar och i SOM sedan folkomröstningen 1994 har "lämna EU-ståndpunkten" alltid varit i minoritet (Hernborn m fl 2006). Och det gäller också mycket tydligt år 2007. Påståendet att "Sverige bör utträda ur EU" tyckte endast 25 procent var ett bra förslag 2007 mot hela 49 procent som tyckte det var ett dåligt förslag. Den tveksamma varken eller-andelen var 26 procent. Jämfört med 2006 har andelen som vill lämna EU minskat med två procentenheter från 27 procent till 25. I mätningen 2006 var andelen som *inte* ville lämna EU 49 procent, precis som 2007.

Andelen svenskar som angett att de vill att Sverige utträder ur EU har varit som högst 40–41 procent i valundersökningarna i samband med EUP-valet 1995 och riksdagsvalet 1998. Om vi jämför den andelen med dagens 25 procent ser vi tydligt att motståndet mot EU även minskat högst påtagligt när vi mäter det via kravet på ett utträde.

EU är alltså – oavsett hur vi mäter – mer populärt och accepterat idag än för tio-femton år sedan. Den sociala inlärningsteorin fungerar på fallet Sverige (Wessels 1995). Uppskattningen av EU tilltar med ett ökat umgänge. Det såg länge ut som det inte var så, men sedan millennieskiftet har uppskattningen tagit fart. Vi har börjat gilla läget.

Tabell 1 Svenska folkets åsikter om att lämna eller inte lämna EU (procent)**Påstående:** ”Sverige bör utträda ur EU”

	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	summa procent	antal personer	andel bra minus andel dålig
samtliga	25	26	49	100	1 566	-24
kvinnor	28	30	42	100	821	-14
män	22	21	57	100	745	-35
15 – 29	20	33	47	100	262	-27
30 – 49	28	24	48	100	506	-20
50 – 64	26	23	51	100	459	-25
65 – 85	25	26	49	100	339	-24
lågutbildad	34	33	33	100	333	+1
medellåg	26	30	44	100	523	-18
medelhög	23	22	55	100	323	-32
högutbildad	19	16	65	100	370	-46
arbetarhem	36	33	31	100	617	+5
tjänstemannahem	16	23	61	100	402	-45
högre tj-mannahem	15	12	73	100	257	-58
företagarhem	19	19	62	100	135	-43
jordbrukarhem	36	25	39	100	44	-3
landsbygd	34	27	39	100	241	-5
tätort	29	29	42	100	329	-13
stad	23	26	51	100	754	-28
storstad	17	18	65	100	223	-48
klart vänster	42	25	33	100	141	+9
något vänster	29	25	46	100	370	-17
varken eller	26	36	38	100	491	-12
något höger	16	20	64	100	380	-48
klart höger	18	12	70	100	149	-52
v	44	21	35	100	72	+9
s	28	33	39	100	570	-11
mp	26	30	44	100	122	-18
c	25	24	51	100	84	-26
fp	17	19	64	100	133	-47
kd	24	32	44	100	66	-20
m	10	15	75	100	323	-65
sd	72	10	18	100	40	+54

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studien 2007. Observera att svaret ”bra förslag” innebär utträde ur EU medan svaret ”dåligt förslag” innebär motstånd mot ett utträde ur EU.

Det klart ökade stödet för EU innebär dock inte att de gamla åsiktsskillnaderna mellan olika sociala och politiska grupper suddats ut. I de flesta fall är det inte så. De gamla skillnaderna består. Och i många fall är åsiktsdifferenserna lika stora som i folkomröstningen 1994. Opinionsvinden i EU-positiv riktning har ofta varit ungefär lika stark i olika grupper vilket lett till att gamla åsiktsklyftor finns kvar om än på en mer EU-vänlig nivå. Resultaten i tabell 1 visar hur olika sociala och politiska grupper tog ställning till förslaget att Sverige bör utträda ur EU.

Mönstret är i de flesta avseenden mycket välkänt (Gilljam och Holmberg 1996). Mest positiva till att Sverige förblir EU-medlem är män, äldre medelålders personer, högre tjänstemän, företagare och storstadsbor. Politiskt är EU-stödet starkast bland m- och fp-sympatisörer och bland personer som klassificerar sig själva som klart till höger ideologiskt.

Mest stöd för att Sverige lämnar EU återfinns bland kvinnor, bland yngre medelålders, bland lågutbildade, bland arbetare och bland landsbygdsbor. Politiskt har "lämna EU" mest stöd bland sympatisörer till sverigedemokraterna och därefter bland v-sympatisörer. Ideologiskt finns mest stöd för att gå ut ur EU längst ut till vänster.

Resultatet för miljöpartiets sympatisörer är värt extra uppmärksamhet. För första gången i SOM:s mätthistoria är det en övervikt bland mp:s sympatisörer som *inte* vill att Sverige lämnar EU (44 procent). Andelen mp-sympatisörer som vill att Sverige går ut ur EU är bara 26 procent. Maria Wetterstrands åsikt att miljöpartiet inte skall fortsätta att kräva ett svenskt utträde ur EU har alltså ett flertalsstöd bland partiets anhängare. Wetterstrand och en övervikt av mp:s sympatisörer har bytt åsikt tillsammans.

Ser vi på åsiktsförändringarna mer generellt sedan folkomröstningen 1994 har de flesta sociala grupper blivit mer EU-positiva i ungefär samma utsträckning. Det gäller för kvinnor och män, för olika åldersgrupper mellan 30 till 65 år, för olika utbildningsgrupper utöver de allra mest lågutbildade, för olika yrkesgrupper förutom den lilla gruppen jordbrukare och för människor boende på landet eller i storstaden. Bland de sociala grupper som uppvisar ett något avvikande förändringsmönster märks främst de unga på den positiva sidan. De uppvisar den starkaste positiva EU-vinden åtminstone mätt utifrån resultaten 2007. Yngre svenskar har blivit klart mer positiva till EU än genomsnittet sedan 1994. Då var de den åldersgrupp som var klart mest negativ till ett svenskt EU-medlemskap. Andra sociala grupper som uppvisar en något avvikande EU-vind är lågutbildade, äldre och jordbrukare som alla blivit mer EU-vänliga i långsammare takt än övriga befolkningen. I jordbrukarnas fall kan det till och med vara fråga om ett svagt ökande motstånd. Antalet undersökningsspersoner är dock så begränsat när det gäller jordbrukare att det är svårt att säkerställa en tillförlitlig opinionstrend.

Partipolitiskt har opinionsvindarna blåst mer olika. Om vi jämför med hur olika partiväljare röstade 1994 är det framförallt inom dåtidens stora motståndarpartier som förändringsvinden varit starkast. De största förskjutningarna i EU-positiv

riktning (mätt som andelen ja-röster 1994 jämfört med andelen negativ till ett EU-utträde 2007) återfinns bland sympatisörer till vänsterpartiet och miljöpartiet.³ I miljöpartiets fall har en klar nej-majoritet 1994 förvandlats till en ja-majoritet 2007 (+51 procentenheter i EU-positiv riktning). När det gäller vänsterpartiet har en ännu tydligare nej-majoritet 1994 förbytts i ett bra nära oavgjort läge mellan ja eller nej till EU 2007 (+35 procentenheter). Stora förändringar i EU-positiv riktning kan också noteras för sympatisörer till centerpartiet (+24) och kristdemokraterna (+21). I båda fallen har nej-majoriteter från 1994 förvandlats till ja-majoriteter.

När det gäller övriga partier har opinionsförändringarna varit klart mindre. I socialdemokraternas fall har en svag ja-övertikt från 1994 förstärkts något men inte särskilt mycket (+6 procentenheter). Folkpartiets och moderaternas sympatisörer var mycket EU-positiva redan 1994 och har så förblivit utan några större förändringar. Resultaten visar på stabila opinioner med förändringsvärdet -1 för folkpartiets anhängare och +2 för moderaternas.

Huvudresultatet är att en positiv EU-vind fortsätter att blåsa i Sverige och att den i lika mån omfattar de flesta sociala grupper. Politiskt har tidigare EU-negativa partiväljare bytt åsikt mest och blivit mer accepterande visavi EU. Mest påtagligt märks det bland miljöpartiets sympatisörer.

Bedömningar av EU-medlemskapets konsekvenser

Frågan är vad som kan ligga bakom de senaste årens positiva EU-vind i Sverige. Om vi inte nöjer oss med allmänna resonemang om att tiden läker alla sår. Eller att så småningom lär vi oss acceptera eller till och med gilla läget. Ja då måste vi leta efter mer substantiella förklaringar. Gärna "nära" förklaringar som är fotade i människors medvetande av typen hur EU uppfattas på olika områden. Förklaringarna blir då rationalistiskt förankrade i den meningen att människors bedömningar på olika områden kopplas till den generella EU-attityden. I SOM-undersökningarna har vi tillgång till data som möjliggör en dylik analys. Vi har sedan slutet av 1990-talet frågat svarspersonerna om Sveriges EU-medlemskap inneburit förbättringar eller försämringar på ett femtontal olika samhällsområden. Materialet gör det möjligt att systematiskt över tid följa hur svenska folket har bedömt konsekvenserna av EU-medlemskapet på många centrala samhällsområden. Och de olika bedömningarna kan relateras till EU-opinionens förändring. Uttryckt med samhällsvetenskaplig jargon innebär det att vi kan studera sambandet mellan människors *performance*-bedömningar och deras allmänna EU-attityder. Vilka konsekvensbedömningar har förändrats mest och vilka är starkast kopplade till åsikterna om EU? Resultaten av mätningen 2007 och tidserierna tillbaka till 1997 redovisas i tabellerna 2-4.

Vi börjar med att se på inom vilka samhällsområden EU får bäst betyg, det vill säga områden där många människor tycker att EU-medlemskapet inneburit förbättringar för Sverige och få människor uppfattar att medlemskapet lett till försäm-

ringar. Om vi slår samman resultaten för 2006 och 2007 får vi följande fem rangordnade områden där EU-medlemskapet bedöms mest positivt: Möjligheten att påverka EU, Högre utbildningen/forskningen, Livsmedelspriserna, Företagens villkor och Miljön. Ytterligare fyra områden bedömdes mer positivt än negativt, men med en mindre positiv övervikt. De områdena är Militära säkerheten, Jämställdheten, Sysselsättningen och Ekonomin.

För en minoritet av de studerade områdena bedöms konsekvenserna av EU-medlemskapet hittills ha varit övervägande negativa. De sex samhällsområden det gäller är – rangordnade från mest till minst negativa konsekvenser: Nationella självständigheten, Invandrare och flyktingar, Alkoholpolitiken, Jordbruket, Sociala tryggheten och Brottsbekämpningen.

Tabell 2 Åsikt om EU-medlemskapets konsekvenser inom olika samhällsområden 2007 (procent och konsekvensbalans)

Fråga: ”Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?”

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning	Summa procent	Konsekvensbalans	Antal svar
Möjligheten att påverka utvecklingen i EU	4	30	32	8	7	19	100	+19	1 565
Högre utbildning/forskning	2	18	46	3	1	30	100	+16	1 550
Sysselsättningen	1	23	46	8	2	20	100	+14	1 556
Den militära säkerheten	3	21	44	7	3	22	100	+14	1 562
Miljön	2	21	47	10	2	18	100	+11	1 573
Prisnivån på livsmedel	2	25	34	17	4	18	100	+6	1 567
Jämställdheten	1	12	59	7	1	20	100	+5	1 562
Ekonomin	2	21	40	14	5	18	100	+4	1 559
Den sociala tryggheten	1	7	55	13	4	20	100	-9	1 564
Alkoholpolitiken	1	15	39	16	11	18	100	-11	1 567
Invandrare och flyktingar	1	6	47	14	9	23	100	-16	1 565
Den nationella självständigheten	1	4	34	27	15	19	100	-37	1 565

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studien 2007. Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område.

Tabell 3 Andel som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring inom olika områden 1997–2007 (procent)

Fråga: ”Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?”

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prisnivån på livsmedel	35	36	34	30	24	19	20	-	41	35	27
Högre utbildning/forskning	-	28	26	25	23	22	-	-	23	22	20
Möjligheten att påverka i EU	34	31	30	29	26	29	-	-	-	-	34
Sysselsättningen	10	12	15	19	14	13	12	-	9	12	24
Företagens villkor*	43	32	28	34	23	25	23	-	20	22	-
Den militära säkerheten	20	18	16	20	21	23	19	-	-	-	24
Miljön	12	10	11	12	13	12	17	-	18	19	23
Jämställdheten	6	5	7	6	6	5	-	-	-	-	13
Brottsbekämpningen	7	10	8	8	13	18	14	-	16	18	-
Ekonomi	16	15	19	21	15	13	17	-	17	20	23
Sociala tryggheten	3	3	4	3	4	4	-	-	-	-	8
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-	-	19	17	16
Jordbruket	27	16	12	16	16	21	24	-	19	20	-
Invandrare och flyktingar	-	-	6	6	6	5	-	-	7	8	7
Den nationella självständigheten	3	2	3	2	3	3	-	-	-	-	5

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna. Samtliga personer som besvarat frågorna (inklusive svaret ”ingen uppfattning”) ingår i procentbasen. Året 1997 innehöll enkätfrågan inget explicit ingen uppfattning-alternativ. * Frågan gällde företagens konkurrensmöjligheter 1997–2002.

Tabell 4 Åsikt om EU-medlemskapets konsekvenser inom olika områden 1997–2007 (konsekvensbalans)

Fråga: ”Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?”

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prisnivån på livsmedel	10	16	15	12	1	-8	-2	-	25	21	6
Högre utbildning/forskning	-	23	21	22	19	16	-	-	17	18	16
Möjligheten att påverka i EU	11	6	9	4	4	9	-	-	-	-	19
Sysselsättningen	-19	-15	-2	7	-3	-4	-6	-	-21	-8	14
Företagens villkor*	32	20	17	26	9	13	13	-	6	12	-
Den militära säkerheten	10	7	0	6	6	11	6	-	-	-	14
Miljön	-14	-11	-10	-8	-6	-5	2	-	1	3	14
Jämställdheten	-9	-8	-3	-5	-7	-6	-	-	-	-	5
Brottsbekämpningen	-35	-22	-23	-20	-14	-5	-13	-	-8	-2	-
Ekonomi	-20	-19	-8	-4	-15	-16	-9	-	-14	-3	4
Sociala tryggheten	-28	-19	-16	-19	-15	-15	-	-	-	-	-9
Alkoholpolitiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-16	-10	-11
Jordbruket	-9	-26	-32	-29	-19	-8	-4	-	-17	-10	-
Invandrare och flyktingar	-	-	-9	-12	-18	-22	-	-	-22	-18	-16
Den nationella självständigheten	-49	-48	-46	-49	-44	-41	-	-	-	-	-37

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningarna. Samtliga personer som har besvarat intervjufrågorna (ca: 1 550–1 700 genom åren) ingår i procentbasen. Konsekvensbalansen anger andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss förbättring minus andelen som anser att EU-medlemskapet har inneburit stor eller viss försämring inom respektive område. Året 1997 innehöll enkätfrågan inget explicit ingen uppfattning-alternativ. * Frågan gällde företagens konkurrensmöjligheter 1997–2002

Men det mest relevanta att undersöka är att se hur konsekvensbedömningarna har förändrats. Vilka områden bedöms mer positivt idag jämfört med tidigare? Eller mer konkret uttryckt vilka konsekvensbedömningar har blivit mer positiva samtidigt som EU-opinionen också blivit mer positiv? Orsak och verkan kan naturligtvis som alltid diskuteras (den allmänna EU-attityden kan färga av sig på bedömningarna), men de områden som förändrats mest i positiv riktning är våra huvudmisstänkta när det gäller vilka policybedömningar som kan ligga bakom de senaste årens positiva EU-vind i Sverige. Vi jämför med läget för fem år sedan, det vill säga med de bedömningar som gjordes 2001/2002.

Förändringsanalysen visar mycket tydligt att det främst är tre områden där konsekvenserna av EU-medlemskapet bedöms klart mer positivt 2006/2007 än för fem år sedan. De områdena är Livsmedelspriserna, Ekonomin och Miljön. Här har de positiva bedömningarna (konsekvensbalansen) i genomsnitt förstärkts i positiv riktning med mellan +18 till +15 enheter. Många andra policyområden får också en mer uppskattande bedömning idag än tidigare. Det gäller i själva verket hela fjorton av våra femton studerade områden; bland dem även sådana tidigare oftast negativt bedömda områden som Sysselsättningen (+7) och Jämställdheten (+12).⁴ Men i många fall är det bara fråga om några få procentenheters förändring och alltså inte statistiskt säkerställt. Det enda område där vi kan notera en viss minskning av den positiva konsekvensbalansen är för Högre utbildning/forskning (-1 enhet). EU-medlemskapets konsekvenser för svensk högre utbildning och forskning bedöms något mindre positivt idag än för fem år sedan.

De områden som, förutom Högre utbildning/forskning, uppvisar de minsta bedömningsförändringarna i positiv riktning är Företagens villkor (+1), Invandrare och flyktingar (+3) och Jordbruket (+4). De i huvudsak stabila konsekvensbedömningarna inom dessa områden tror vi inte har spelat någon huvudroll när det gäller att förstå varför den svenska EU-opinionen blivit mer positiv under senare år. De kan avföras från listan över misstänkta.

Det är istället de mer dramatiska och för EU positiva förändringarna i bedömningarna av ekonomin (inkl livsmedelspriserna) och miljön som är våra huvudmisstänkta som orsaksfaktorer bakom det ökade stödet för Europeiska unionen. EU-opinionen i Sverige har blivit mer vänligt inställd därför att den övernationella miljöproblematiken (inklusive klimatfrågan) kommit alltmer i fokus, därför att EU-medlemskapet har fått en del av förtjänsten för att den svenska ekonomin gått mycket bra under senare år och därför att livsmedelspriserna långsiktigt sjunkit något. Kärnan i analysen är att det är de ekonomiska konsekvensbedömningarna som är mest centrala. Det är där de största bedömningsförändringarna i positiv riktning har skett. *Homo Economicus* är verksam även i EU-sammanhang.

En slutsats av det slaget styrks ytterligare när vi ser på hur olika konsekvensbedömningar är relaterade till människors åsikter om EU-medlemskapet. Det visar sig att det främst är de ekonomiska bedömningarna som är starkt kopplade till EU-åsikterna. Korrelationen (r) mellan EU-åsikt och bedömningen av ekonomins ut-

veckling var den högsta i undersökningen med värdet .57 år 2006 och .56 år 2007. Andra ekonomirelaterade områden uppvisar också höga korrelationer med EU-attityden, sysselsättningen till exempel med r-värden kring .45 (2:a plats 2006, 3:e plats 2007) och livsmedelspriserna med korrelationer mellan .33 till .38 (3:e plats 2006, men bara en 8:e plats 2007).

De konsekvensbedömningar som uppvisar de svagaste sambanden med EU-åsikterna återfinns alla utanför den ekonomiska sfären. De bedömningarna gäller alkoholpolitiken med korrelationer kring .21 till .25 (sista plats båda åren), högre utbildning/forskning med r-värden omkring .28 till .29 (näst sist 2006, tredje från slutet 2007) och jämställdhet med en korrelation på .28 år 2007 (näst sist).

Om vår tes om ekonomibedömningarnas centrala roll är riktig skall det bli intressant att se hur motståndskraftig EU-opinionen är när ekonomin eventuellt viker nedåt under 2008 och 2009. Om EU har fått en del av äran för det ekonomiska uppsvinget under senare år kan EU också drabbas av en eventuell ekonomisk lågkonjunktur och få bära en del av skulden för en nedgång. Skall vi tro sentida ekonomisk-politisk forskning kan det vara ett möjligt scenario. Människor är mer benägna att bestraffa sittande regeringar i dåliga tider än att belöna dem i goda tider (Oscarsson och Holmberg 2008). Om den goda ekonomin mattas kan den positiva EU-vinden mojna under de närmaste åren. Under förutsättning naturligtvis att "EU-regeringen" får bära en del av hundhuvudet för den ekonomiska nedgången.

Men allt blåser inte EU:s väg

EU-dimensionen i svensk opinion omfattar inte enbart den numera gamla frågan om medlemskapet, även om den fortfarande är dominerande. Dimensionen omspänner idag flera olika frågor, som dock i många fall har att göra med graden av integration och överstatlighet inom EU. Exempel på frågor av detta slag är EU:s utvidgning, euron, försvarssamarbetet och det nya grundfördraget. Alla dessa nya frågor kan naturligtvis potentiellt påverka opinionsläget vad gäller den allmänna EU-attityden. Förändringar i åsiktsläget i någon delfråga kan påverka den allmänna EU-åsikten. Under förutsättning naturligtvis att påverkan går från åsikten i delfrågan till den allmänna attityden. I många fall kan vi dock anta att orsakspilen har motsatt riktning – att den allmänna EU-inställningen färgar av sig på hur man bedömer de olika delfrågorna. I realiteten kan vi utgå ifrån att båda processerna verkar – helheten påverkar delen och delen påverkar helheten.

Vad vi dock vet med säkerhet är att alla de olika EU-frågorna hänger starkt ihop åsiktsmässigt. Korrelationerna dem emellan befinner sig i genomsnitt kring .57 i de senaste SOM-studierna (snitt korrelation mellan sex olika EU-frågor). Sambandet mellan åsikten om euron och ett eventuellt utträde ur EU är exempelvis .54. Motsvarande korrelation mellan inställningen till ett svenskt deltagande i försvarssamarbetet inom EU och frågan om att lämna EU är .42. Den nära kopplingen gör att opinionsförändringar i eurofrågan respektive frågan om försvarssamarbetet kan

spela en roll för inställningen till den mer övergripande frågan om det svenska medlemskapet i unionen.

Frågan är alltså om åsiktsläget och opinionsförändringar när det gäller sådana mer konkreta EU-frågor som införande av euron, försvarssamarbetet inom EU och godkännande av det nya grundfördraget kan ha bidragit till de senaste årens positiva EU-vind i Sverige. Det enkla svaret på frågan är i alla tre fallen troligen inte. Den positiva EU-vinden har med all sannolikhet inte underblåsts av människors åsikter och opinionsförändringar när det gäller euron, försvarssamarbetet eller grundfördraget. Om något har tvärtom åsikterna i dessa frågor bromsat den positiva EU-vinden.

I fallet med ett införande av euron har opinionen sedan folkomröstningen 2003 i huvudsak varit stabil med en övervikt för ett nej (Oscarsson och Holmberg 2004). Den opinionsförskjutning som eventuellt kan noteras är snarast i negativ riktning – nej-opinionen har stärkts. I SOM-undersökningarna sedan 2004 har andelen personer som tycker att ett införande av euron i Sverige är ett bra förslag varierat från 31 procent 2004, över 29 respektive 34 procent 2005 och 2006, till 29 procent 2007. Andelen som anser att ett införande av euron är ett dåligt förslag har hela tiden omfattat klart fler personer, 44 procent 2004, 43 procent 2005, 45 procent 2006 och 51 procent 2007.⁵ Nej-sidan vann folkomröstningen 2003 därför att svensk ekonomi gick bättre än ekonomin i de flesta euro-länder (Oscarsson och Holmberg 2004). Så länge det läget i huvudsak gäller lär inte den svenska skepticismen mot euron förändras. Ånyo ser vi att *Homo Economicus* är verksam.

När det gäller Sveriges medverkan i försvarssamarbetet inom EU är opinionsläget helt annorlunda. Här har vi en klar positiv opinionsövervikt för ett svenskt deltagande. Men övervikten har försvagats under senare år (Holmberg och Lindahl 2007). Resultaten i tabell 5 visar på en svag nedgång i stödet för att Sverige skall delta i EU:s försvarssamarbete från 43 procent 2005, över 40 procent 2006 till 37 procent 2007.

Tabell 5 *Inställning till förslaget att Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU 2005 – 2007 (procent)*

Påstående: "Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU"

år	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	summa procent	andel bra minus andel dålig opinionsbalans
2005	43	35	22	100	+21
2006	40	36	24	100	+16
2007	37	39	24	100	+13

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studierna.

Tabell 6 För eller emot att Sverige godkänner EU:s nya grundfördrag (procent)*Påstående: "Sverige bör godkänna EU:s nya grundfördrag"*

	bra förslag	varken eller	dåligt förslag	ingen upp- fattning	summa procent	antal personer	andel bra minus andel dålig
samtliga	15	27	15	43	100	1 571	±0
kvinna	10	27	14	49	100	823	-4
man	22	26	16	36	100	748	+6
15 – 29	9	27	12	52	100	261	-3
16 – 49	14	27	17	42	110	507	-3
50 – 64	15	30	16	39	100	537	-1
65 – 85	22	23	14	41	100	346	+6
lågutbildad	10	30	14	46	100	341	-4
medellåg	9	29	14	48	100	523	-4
medelhög	17	32	16	35	100	322	+1
högutbildad	27	16	18	39	100	367	+9
arbetarhem	7	33	14	46	100	621	-7
tjänstemannahem	18	23	15	44	100	402	+3
högre tj-mannahem	31	15	17	37	100	255	+14
företagarhem	15	31	14	40	100	133	+1
jordbrukarhem	13	27	20	40	100	45	-7
landsbygd	10	27	16	47	100	240	-6
tätort	15	30	13	42	100	336	+2
stad	15	26	14	45	100	754	+1
storstad	23	24	19	35	100	225	+4
klart vänster	13	28	19	40	100	143	-6
något vänster	11	25	20	44	100	373	-9
varken eller	11	33	13	43	100	496	-2
något höger	21	23	12	44	100	377	+9
klart höger	29	21	11	39	100	146	+18
v	8	22	23	47	100	73	-15
s	13	32	12	43	100	577	+1
mp	10	22	27	41	100	124	-17
c	14	24	16	46	100	82	-2
fp	28	19	10	43	100	134	+18
kd	14	23	22	41	100	65	-6
m	24	25	8	43	100	320	+16
sd	2	19	37	42	100	43	-35
EU-positiv	35	22	6	37	100	570	+29
varken eller	7	39	8	46	100	460	-1
EU-negativ	2	22	36	40	100	438	-34

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-studierna. EU-frågan om positiv eller negativ inställning lyder: "Allmänt sett, vilken är Din inställning till EU?" med svarsalternativen "mycket positiv, ganska positiv, varken positiv eller negativ, ganska negativ, mycket negativ."

En motsvarande svag opinionsnedgång återfinns också på ett annat område som involverar ett internationellt försvarssamarbete. Det gäller ett eventuellt svenskt medlemskap i NATO. Här har också stödet minskat under senare år från 22 procent som ville ha ett svenskt medlemskap 2005 till 19 procent 2007 (Bjereld 2008).

En trolig tolkning av varför stödet för ett svenskt engagemang i båda fallen försvagats något är krigen i Irak och Afghanistan.⁶ De drar ut på tiden och har inte varit odelat framgångsrika för att uttrycka sig försiktigt.

Det försvagade stödet för att Sverige skall delta i EU:s försvarssamarbete är alltså knappast något som kan ligga bakom det allmänt ökande stödet för EU.

En liknande slutsats kan man förmodligen också dra när det gäller frågan om ett svenskt godkännande av EU:s grundfördrag. Här har vi inte tillgång till någon mätning över tid. Vi har endast mätt frågan i SOM-studien 2007. Men frånvaron av en tydlig åsiktsbild och det faktum att de allra flest svenskar inte har någon klar uppfattning i frågan gör att det är högst osannolikt att fördragsfrågan ännu hunnit sätta några avtryck i den allmänna EU-opinionen. Resultaten i tabell 6 visar att 70 procent av svarspersonerna inte tagit ställning för eller emot och att den minoritet som har en åsikt är jämnt fördelad mellan dem som är positiva respektive negativa till att Sverige godkänner grundfördraget.

Den minoritet som tagit ställning i frågan uppvisar dock välkända åsiktsmönster i olika sociala och politiska grupper. Attitydskillnaderna är i de flesta fall mycket små, men alltså inte överraskande givet att fördragsfrågan hör hemma på EU-dimensionen.⁷ Mest positiva till att Sverige godkänner grundfördraget är män, de äldsta, högutbildade, högre tjänstemän, storstadsbor, personer klart till höger ideologiskt och sympatisörer till folkpartiet och moderaterna. Mest negativa till ett svenskt godkännande är kvinnor, yngre, lågutbildade, arbetare och jordbrukare, landsbygdsbor, personer ideologiskt till vänster och sympatisörer till sverigedemokraterna respektive till vänsterpartiet och miljöpartiet.

Fördragsfrågans åsiktsmönster visar att den är en klassisk EU-fråga, men än så länge högst sovande eftersom endast en liten minoritet tagit ställning. Om riksdagen hösten 2008 godkänner fördraget är väl sannolikheten stor att frågan somnar in för evigt och försvinner från dagordningen. Och därmed kommer den inte heller i framtiden att spela någon större roll för hur den allmänna EU-opinionen utvecklas.

Allt fler svenskar går mentalt med i EU

Sverige som nation gick med i EU vid årsskiftet 1995. En majoritet av svenska folket har dock ännu inte mentalt anslutit sig till unionen. Men sedan början på 2000-talet är det fler svenskar som är positiva till medlemskapet än som är negativa. Och i SOMs mätning hösten 2007 var det rekordmånga som var för medlemskapet – hela 46 procent. Vinden blåser EUs väg. Om medvinden fortsätter kanske snart en majoritet av Sveriges folk förenar sig med nationen och ansluter sig till EU

även mentalt. I så fall är det en snabb process. Det tog över 500 hundra år och otaliga inbördeskrig innan svenskarna accepterade Sverige som samlad nation – från vaggan i Skaraborg på 1000-talet till dess att Gustav Vasa definitivt infogade smålänningarna i riket på 1540-talet.

Trenden i SOM-undersökningarnas siffror tyder på att det inte kommer att dröja lika länge innan vi har accepterat EU.

Noter

- ¹ En annan mycket snabb och dramatisk omsvängning syns också i figur 1; den mellan 1991 och 1992 när en klart positiv EU-opinion fövandlades till en lika klar negativ opinion. Större delen av denna förändring inträffade under våren 1992 efter Maastrichtavtalet i december 1991. Se vidare Holmberg m fl 2001: 13.
- ² I SOM-undersökningen 2007 har vi introducerat en ny allmän EU-fråga som inte refererar till medlemskapsproblematiken. Enkätfrågan lyder: "Allmänt sett, vilken är Din inställning till EU?" med sex svarsalternativ mycket positiv (6 procent), ganska positiv (31), varken positiv eller negativ (29), ganska negativ (20), mycket negativ (8) och ingen uppfattning (6 procent). Övervikten för den EU-positiva opinionen blir 9 procentenheter i den första mätningen med frågan 2007 (37 procent positiv inställning jämfört med 28 procent negativ). Korrelationen mellan den nya EU-frågan och för/emot-medlemskapsfrågan är .82. Motsvarande korrelation med utträdesfrågan är .78. Korrelationen mellan för/emot-medlemskapsfrågan och utträdesfrågan är .86. Alla tre frågorna är m a o mycket nära relaterade till varandra mätmässigt. De mäter på lite olika sätt samma EU-dimension.
- ³ Vi har jämfört andelen ja-röster inom de olika partisympatisörsgруппerna 1994 med andelen i samma grupper 2007 som inte ville att Sverige skall gå ut ur EU. Jämförelsen 2007 har gjorts efter det att resultaten dikotomiserats till att endast omfatta personer som tycker det är bra eller dåligt att Sverige lämnar EU. Resultaten för 1994 har hämtats från Gilljam och Holmberg (red) 1996: 227.
- ⁴ Bedömningen av EU-medlemskapets konsekvenser för Sverige när det gäller sysselsättningen är det område som förskjuts mest i positiv riktning mellan 2006 till 2007, från 12 procent som ser förbättringar på grund av medlemskapet 2006 till 24 procent 2007.
- ⁵ Påståendefrågan innehöll också svarsalternativet varken eller som 2004 fick 25 procent svar, 2005 28 procent, 2006 21 procent och 2007 20 procent. Frågan 2004-05 gällde medlemskap i EMU. Åren 2006-07 gällde frågan införande av euron.

- ⁶ I SOM-studien 2007 ingår en fråga om Sveriges insats i Afghanistankriget. Påståendefrågan löd: "Avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan". Resultatet blev jämnt, 24 procent bra förslag, 26 procent dåligt förslag, 23 procent varken eller och 27 procent ingen uppfattning. Åsikterna var förhållandevis olika i skilda sociala och politiska grupper. Mest positiva till att den svenska styrkan skall stanna kvar i Afghanistan var män (34 procent), unga (32 procent), högutbildade (38 procent), storstadsbor (37 procent), högre tjänstemän (41 procent), personer ideologiskt klart till höger (43 procent), personer som vill att Sverige skall delta i EU:s försvarssamarbete (41 procent), personer som vill att Sverige skall gå med i NATO (42 procent) och sympatisörer med folkpartiet (38 procent) och moderaterna (37 procent).
- ⁷ Korrelationen mellan åsikterna i grundfördragsfrågan och frågan om Sverige skall lämna EU är .53 i SOM-studien 2007.

Referenser

- Bjereld, Ulf (2008). Natomedlemskap och svensk militär närvaro i Afghanistan. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*. Göteborg: SOM-institutet
- Eurobarometer 68* (2007). Bryssel: EU-kommissionen
- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (red) (1996). *Ett knappt ja till EU*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Hernborn, Hans, Holmberg, Sören och Näsman, Per (2006). *Valu i allmänhetens tjänst*. Stockholm: Sveriges Television
- Holmberg, Sören m fl (2001). *Europaopinionen*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen
- Holmberg, Sören och Lindahl, Rutger (2007). *Positiva opinionsvindar för EU*. Stockholm: Sieps
- Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören (red) (2004). *Kampen om euron*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen
- SCB/PSU November 2007*. Stockholm: SCB Statistiska meddelanden
- Wessels, Bernhard (1995). Development of Support: Diffusion or Democratic Replacement? In Niedermayer, Oskar and Sinnott, Richard (eds) *Public Opinion and Internationalized Governance*. Oxford: Oxford University Press

NATO-MEDLEMSKAP OCH SVENSK MILITÄR NÄRVARO I AFGHANISTAN

ULF BJERELD

Frågan om svenskt Nato-medlemskap är fortfarande kontroversiell i svensk politik och debatt. Sveriges militära alliansfrihet ligger fast, samtidigt som samarbetet med Nato utvecklas. Bland de politiska partierna förespråkar moderaterna och folkpartiet att Sverige söker medlemskap i Nato nu, medan kristdemokraterna är tveksamma och centern vill behålla alliansfriheten. Socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet säger klart nej till svenskt Nato-medlemskap. Den borgerliga alliansregeringen har garanterat att man inte kommer att driva frågan om Nato-medlemskap under mandatperioden, samt att ett svenskt Nato-medlemskap inte är möjligt utan att socialdemokraterna först sluter upp bakom den linjen.

Samtidigt ifrågasätts Sveriges deltagande i den FN-stödda, men Nato-ledda, Isaf-styrkan (International Security Assistance Force) i Afghanistan från flera håll. Miljöpartiet och vänsterpartiet är tveksamma till Sveriges deltagande, medan övriga partier förespråkar att Sverige blir kvar. Isaf-styrkan är politiskt kontroversiell eftersom dess uppdrag utökats över tid och verksamheten alltmer påminner om krigförande i stället för fredsbevarande. Det finns en risk att Isaf blandas samman med den USA-ledda koalitionen *Enduring Freedom*, som störtade talibanregeringen 2001 och som fortfarande finns kvar i landet. Framträdande socialdemokrater som Pierre Schori hävdar att Sverige bör lämna Isaf eftersom de svenska soldaterna skulle göra bättre nytta på annat håll, t ex i Afrika.

I detta kapitel redovisas hur den svenska Nato-opinionen utvecklats under året. Dessutom ställs för första gången i SOM-undersökningarna en fråga om inställningen till Sveriges deltagande i Isaf. Är stödet för Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan lika lågt som stödet för svenskt Nato-medlemskap? Finns det ett samband mellan åsikterna i dessa frågor, t ex genom att Nato-motståndare också tenderar att vara kritiska till Sveriges närvaro i Afghanistan?

Låt oss först redovisa hur svenska folkets inställning till Nato-medlemskap utvecklats. Resultaten från 2007 års SOM-undersökning visar på fortsatt stabilitet i den svenska Nato-opinionen. Andelen Nato-motståndare är fortfarande mer än dubbelt så många som andelen Nato-anhängare. Tabell 1 visar svenska folkets inställning till Nato-medlemskap under åren 1994-2007.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till NATO-medlemskap 1994-2007 (procent)*Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato*

	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans
1994	15	37	48	100	-33
1995	17	37	46	100	-29
1996	21	34	45	100	-24
1997	24	38	38	100	-14
1998	22	35	43	100	-21
1999	19	34	47	100	-28
2000	24	31	45	100	-21
2001	22	29	49	100	-27
2002	23	36	41	100	-18
2003	22	34	44	100	-22
2004	20	33	47	100	-27
2005	22	32	46	100	-24
2006	22	32	46	100	-24
2007	19	37	44	100	-25

Kommentar: Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett bra förslag minus andelen som tycker att det är ett dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Personer som ej besvarat frågan ingår inte i procentbasen.

Andelen som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato har 2007 minskat till 19 procent, mot 22 procent 2005 och 2006. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2007 till 44 procent, mot 46 procent 2005 och 2006. Andelen som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag har ökat till 37 procent, mot 32 procent 2005 och 2006.

Resultaten kan jämföras med två andra nyligen genomförda undersökningar av den svenska Nato-opinionen. I Styrelsen för Psykologiskt Försvars undersökning från 2007 ställdes frågan *Försvarsalliansen Nato har på senaste tiden anslutit nya europeiska medlemmar. Tycker du att Sverige skall söka fullt medlemskap i Nato eller skall vi stå utanför Nato?* Av de tillfrågade ansåg 28 procent att Sverige skulle söka fullt medlemskap, medan 43 procent var emot och 28 procent inte hade någon uppfattning. I en Sifo-mätning från mars 2008 (redovisad i Svenska Dagbladet 2/4 -08) ställdes frågan: *Tycker du att Sverige skall ansluta sig till försvarsalliansen Nato?* Av de tillfrågade var 29 procent för och 53 procent emot ett svenskt Nato-medlemskap, medan 19 procent var tveksamma eller svarade vet ej. Även i dessa båda

mätningar finns det således ett tydligt flertal som är motståndare till ett svenskt Nato-medlemskap.

Vilka åsiktsskillnader i Nato-frågan återfinns då inom olika befolkningsgrupper? Tabell 2 visar svenska folkets Nato-åsikter 1994-2007 efter kön, ålder och partisympati.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap, efter kön, ålder och partisympati 1994-2007 (opinionsbalans)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Samtliga	-33	-29	-24	-14	-21	-28	-21	-27	-18	-22	-27	-24	-24	-25
Kön														
Man	-30	-22	-20	-13	-18	-25	-18	-18	-12	-16	-21	-18	-17	-22
Kvinna	-35	-33	-28	-16	-24	-36	-24	-35	-26	-29	-32	-28	-30	-29
Ålder														
15-30	-45	-29	-30	-16	-12	-26	-28	-24	-10	-16	-19	-13	-22	-16
31-60	-32	-32	-26	-15	-27	-30	-26	-35	-26	-27	-33	-29	-31	-28
61-75	-20	-17	-16	-14	-12	-28	-7	-11	-9	-19	-21	-19	-13	-28
Parti-sympati														
v	-58	-53	-46	-57	-39	-55	-51	-61	-50	-51	-64	-58	-71	-56
s	-36	-39	-38	-30	-33	-40	-41	-36	-32	-35	-40	-38	-37	-37
mp	-61	-42	-50	-43	-52	-50	-36	-52	-54	-36	-55	-58	-57	-54
c	-35	-26	-28	-32	-29	-40	-23	-37	-35	-39	-19	-41	-19	-29
fp	-27	-4	-24	+11	-7	-31	-27	-21	-4	-8	-10	-13	-11	-2
kd	-32	-9	-24	+2	-12	-14	+1	-17	+5	-14	-13	-8	-16	-9
m	-17	+2	+7	+21	+9	+4	+16	+8	+34	+19	+8	+7	+2	0

Kommentar: Se tabell 1. Ju mer negativ opinionsbalans, desto svagare stöd för att Sverige bör söka medlemskap i Nato.

Kvinnor är mer negativt inställda än män till ett svenskt Nato-medlemskap, även om åsiktsskillnaderna har minskat något. Åsiktsskillnaderna mellan olika åldersgrupper varierar över tid. I 2007 års mätning är det den yngsta åldersgruppen som är minst negativ till Nato-medlemskap. Bland partisympatisörerna är Nato-motståndet störst bland vänsterpartister och miljöpartister, följt av socialdemokrater, centerpartister, kristdemokrater, folkpartister och moderater. Nato-opinionen på väljarnivå följer således vänster-högerdimensionen. Inget parti uppvisar ett flertal som förespråkar svenskt Nato-medlemskap. Stödet för Nato-medlemskap inom moderaterna har minskat för femte året i rad, och nu är andelen moderata Nato-anhängare lika stor som andelen moderata Nato-motståndare.

Hur starkt är då stödet i den svenska folkopinionen för Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan? Finns det något samband mellan åsikt i frågan om svensk militär närvaro i Afghanistan och åsikt i frågan om svenskt Nato-medlemskap? I tabell 3 redovisas först svenska folkets åsikt om Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan.

Tabell 3 Åsikt om Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan, efter kön, ålder och partisympati 2007 (procent)

Förslag: Avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan

	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans	Ingen uppfattning
Samtliga	32	32	35	99	-3	27
Kön						
Man	29	29	42	100	-13	18
Kvinna	36	36	28	100	+8	35
Ålder						
15-30	21	33	46	100	-25	31
31-60	31	32	37	100	-6	27
61-75	40	32	28	100	+12	24
Partisympati						
v	34	28	38	100	-4	27
s	34	38	27	99	+7	29
mp	36	25	39	100	-3	26
c	41	27	32	100	+9	33
fp	26	27	48	101	-22	21
kd	30	30	40	100	-10	30
m	22	30	48	100	-26	23

Kommentar: Svarsalternativen var "mycket positiv", "ganska positiv", "varken positiv eller negativ", "ganska negativ", "mycket negativ" och "ingen uppfattning". I tabellen är "mycket positiv" och "ganska positiv" hopslagna till "positiv", medan "ganska negativ" och "mycket negativ" är hopslagna till "negativ". Andelen som svarade "ingen uppfattning" ingår ej i procentberäkningarna utan redovisas separat i tabellen. Opinionsbalansen visar andelen som är positiv minus andelen som är negativ till respektive parts uttalande.

Den svenska opinionen är kluven i förhållande till Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan. Av de tillfrågade som uttryckt en uppfattning anser 32 procent att det är ett bra förslag att deltagandet skall avbrytas, 35 procent anser att det är ett dåligt förslag och 32 procent anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag. Kvinnor är mer negativt inställda till Sveriges deltagande än män. Äldre är mer negativt inställda till Sveriges deltagande än yngre.

Det är intressant att notera att resultaten inte helt följer vänster-högerskalan. Bland partiernas sympatisörer återfinns det starkaste stödet till Sveriges deltagande i Afghanistan bland moderater, folkpartister, kristdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister. Det starkaste motståndet återfinns bland centerpartister, följt av socialdemokrater.

Finns det då något samband mellan åsikt i frågan om svenskt medlemskap i Nato och åsikt i frågan om Sveriges deltagande i Afghanistan? Bland dem som anser att Sverige bör söka medlemskap i Nato är det 50 procent som vill att Sverige fortsätter sitt deltagande i Afghanistan, medan 25 procent anser att deltagandet bör avbrytas. Bland dem som anser att Sverige inte bör söka medlemskap i Nato är det 35 procent som vill att Sverige fortsätter sitt deltagande i Afghanistan, medan 39 procent anser att deltagandet bör avbrytas. Det innebär att varannan Nato-anhängare vill fortsätta den svenska närvaron i Afghanistan, medan bara var tredje Nato-motståndare vill fortsätta deltagandet.

Varför är då opinionen mer positivt inställd till Sveriges militära deltagande i Afghanistan än till Nato-medlemskap? Jag menar att två, delvis sammanhängande, faktorer här är av betydelse. För det första genomförs Isaf:s aktion i Afghanistan på FN-mandat, medan Nato är en försvarsallians som politiskt och militärt domineras av USA. För det andra genomförs Isaf:s aktion i Afghanistan på frivillighetens grund, medan Nato-fördragets artikel V innebär bindande säkerhetsgarantier medlemsstaterna emellan. Även om det nu pågår en diskussion om hur artikel V skall tolkas och hur bindande säkerhetsgarantierna egentligen är.

Ibland påstås det att det svenska Nato-motståndet har sin grund i isolationism och en ovilja till solidaritetshandlingar gentemot omvärlden. Men så är det faktiskt inte. Faktum är att Nato-motståndare är avsevärt mer positivt inställda till biståndspolitik och flyktingmottagning än vad Nato-anhängare är. I SOM-undersökningen 2007 vill 62 procent av Nato-anhängarna att Sverige tar emot färre flyktingar, mot 42 procent av Natomotståndarna. Av Nato-anhängarna vill 31 procent minska biståndet, mot bara 15 procent av Nato-motståndarna. Dessa åsiktsskillnader mellan Nato-anhängare och Nato-motståndare om bistånd och flyktingmottagning återfinns inom samtliga partier. En Nato-anhängare inom moderaterna är mer negativt inställd till bistånd och flyktingmottagning än en Nato-motståndare inom samma parti. Motsvarande resonemang gäller för folkpartiet, socialdemokraterna och de övriga partierna. Mönstret är inte nytt, utan återfinns även i tidigare mätningar (Bjereld 2001).

Nato-motståndet har snarare sin grund i en strävan efter att bevara Sveriges oberoende och handlingsfrihet. Här finns klara paralleller till den svenska EU-skepsisen. Sverige och svenskarna är gärna med och tar ansvar – men deltagandet skall i så stor utsträckning som möjligt ske på frivillighetens väg.

Referenser

Bjereld, Ulf (2001) Varför är den svenska Nato-opinionen så negativ? i Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red) *Land, Du välsignade?* SOM-rapport 26. SOM-institutet. Göteborgs universitet.

Opinion 2007 Styrelsen för Psykologiskt Försvar. 2007.

EN FÖRÄNDRAD VÄRLDSBILD?

LENNART WEIBULL

Det finns händelser som ändrar både tiden och rummet. Andra världskrigets slut 1945 är ett exempel. Efter det började inte bara en ny tideräkning utan det skapades också en ny värld dominerad av USA och Sovjet. Vi fick en efterkrigs-generation vars världsbild präglades av det kalla kriget. Berlinmurens fall 1989 och demokratiseringen av Östeuropa är en annan händelse som fick betydelse för vår bild av världen genom att gamla föreställningar inte längre fungerade. En tredje händelse var terrorattacken i USA i september 2001 som kom att visa på en ny typ av global konflikt, där religion blev en ny dimension i synen på världen.

Att intresse skapas för områden där något händer har till stor del sin förklaring i mediernas uppmärksamhet. När SOM-institutet ställde frågor om intresset för ett urval länder under några år i början av 1990-talets början var ett sådant mediemönster tydligt. Tillspetsningen av konflikten i Mellanöstern omkring 1990 och situationen i det sönderfallande Sovjetunionen innebar att många ansåg det viktigt att få nyheter från respektive område (Rosengren och Weibull, 1995). En analys av länderpreferenser visade på en klart anglosaxiskt präglad bild av världen (Rönström och Weibull, 1996). Att enskilda händelser uppmärksammas behöver dock inte nödvändigtvis påverka människors geografiska omvärldsbild. Vårt perspektiv på världen är i hög grad bestämt av våra känslomässiga bindningar till den egna orten eller det egna lande, geografiskt och kulturellt; bland svenskarna visar sig bindningen i större utsträckning gälla nationen än vad som är vanligt bland medborgarna i flertalet andra europeiska länder (Berg, 2005; jfr Weibull, 2004).

Frågan är då om världsbilden har förändrats under det gångna decenniet. För att belysa det upprepades i SOM-undersökningen 2007 ett antal frågor som ställts i tidigare undersökningar. Frågorna om länderintresse är av två slag. Den ena avser hur viktigt det är att få nyheter om aktuella händelser i ett visst land, den andra om man övervägt att flytta till ett annat land – och i så fall vilket. För båda typerna av frågor finns det möjligheter att göra jämförelser ända tillbaka till början av 1990-talet.

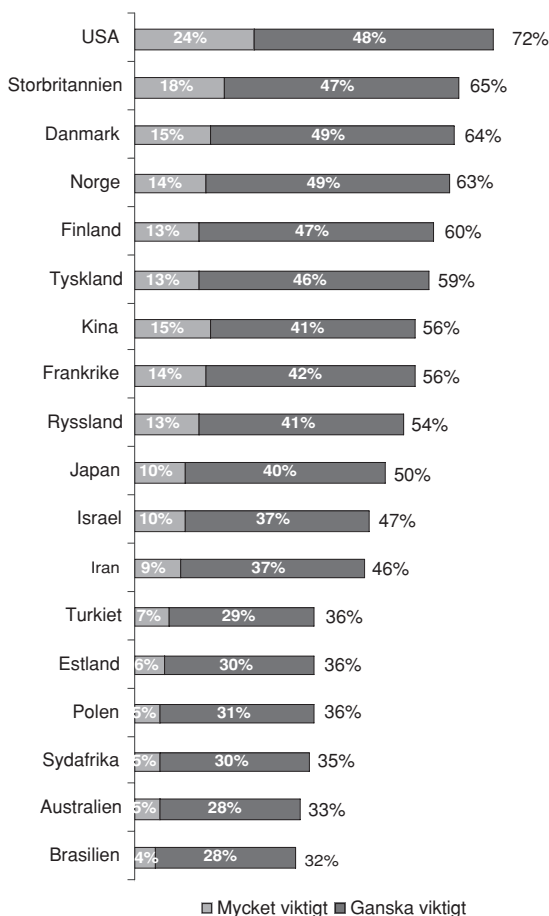
Viktiga nyhetsländer

Frågan om den upplevda viktigheten ställdes för 18 länder. De avsåg att representera grannländer, stormakter och länder i tredje världen. Av dessa var USA med marginal det land som svenskarna år 2007 uppfattade som viktigast att få nyheter ifrån (figur 1). Var fjärde svensk tycker att det är mycket viktigt, över 70 procent att det är minst ganska viktigt. Storbritannien och de nordiska länderna kommer i

en andra grupp, Tyskland, Kina, Frankrike och Ryssland i en tredje. I botten återfinns vi Sydafrika, Australien och Brasilien.

Det kan diskuteras hur nivån på intresset skall värderas. Även de länder som ligger lågt bland de 18 bedömda länderna måste ändå anses ha relativt höga siffror. Det är nog snarast mer överraskande att en tredjedel av svenskarna anser att det är viktigt med nyheter från Brasilien än att tre fjärdedelar har intresse för vad som händer i USA. Om vi skall tänka oss den andel svenskar som faktiskt följer skeendet regelbundet verkar det rimligast att utgå från andelen som svarar mycket viktigt. Då hamnar de sju länderna i botten på under tio procent och de fyra sista på fem procent eller lägre, vilket kan antas vara en mer rimlig bild av vilka länder människor faktiskt följer.

Figur 1 Viktigt att få nyheter från följande områden 2007 (procent)

Källa: Riks-SOM 2007

Rangordningen mellan länderna är knappast överraskande. Frågan gällde att följa nyheter och i toppen finns de stora nyhetsländerna. En studie av ländertäckningen i sju svenska nyhetskanaler¹ första kvartalet 2007 visade att USA låg högst i samtliga följda av Storbritannien och Tyskland. Sydafrika, Australien och Brasilien hade endast ett fåtal omnämmanden. Ryssland och Frankrike fick klart större uppmärksamhet i nyheterna än de nordiska länderna, vilka i sin tur hade fler omnämmanden än Estland och Polen (Strömbäck, 2008). Svaren speglar således i sina grunddrag nyhetsbilden, men det finns också avvikelser främst genom grannländernas skilda placeringar.

Rangordningen indikerar åtminstone tre dimensioner i den samlade bedömningen: rumslig och kulturell närhet och politisk betydelse; i den politiska dimensionen rymms givetvis även en ekonomisk. Både rumslig och kulturell närhet bidrar till att placera de nordiska länderna högt, en kombination av politisk betydelse och kulturell närhet bidrar till den höga viktigheten hos USA, men också till att europeiskt viktiga länder som Storbritannien, Tyskland och Frankrike kommer högt. Den politiska dimensionen kan också antas förklara att Kina och Japan placerar sig förhållandevis högt. De tre länderna i botten är de som rumsligt ligger längst bort från Sverige.

Tabell 1 Dimensioner i bedömningen av hur viktigt det är att få nyheter från 18 utvalda länder 2007 (procent)

	Långt borta	Särskilt viktiga	Mycket nära
Brasilien	.84	.34	.28
Sydafrika	.84	.36	.24
Australien	.81	.32	.29
Turkiet	.78	.38	.29
Polen	.73	.25	.53
Estland	.72	.25	.53
Iran	.67	.57	.20
Israel	.65	.58	.24
USA	.24	.83	.30
Storbritannien	.29	.76	.46
Kina	.49	.75	.25
Tyskland	.37	.68	.51
Frankrike	.43	.68	.45
Japan	.56	.66	.27
Ryssland	.51	.60	.45
Norge	.29	.36	.84
Danmark	.28	.37	.82
Finland	.35	.32	.82
Förklarad varians	34%	29%	23%

Kommentar: Faktoranalys. Trefaktorlösning med varimaxrotering.

Ett försök att testa dessa antaganden genom en konfirmatorisk faktoranalys med en trefaktorslösning ger visst stöd för tolkningen, men resulterar inte i några entydiga dimensioner.² Visserligen faller det ut en klar närhetsfaktor, där de nordiska länderna laddar högst – och där även Estland, Polen och Tyskland laddar relativt högt. De två förstnämnda har dock högre laddningar i den faktor som samlar länderna på stort geografiskt och kulturellt avstånd, där Brasilien och Sydafrika kommer högst. En politisk viktighetsdimension med kulturella inslag är den där USA, Storbritannien och Kina har de högsta värdena, men där även övriga större europeiska länder ingår (tabell 1).

De blandade mönstren i svaren blir särskilt påtagliga när vi granskar det nordeuropeiska området. Medan de nordiska grannländerna hamnar i topp kommer grannländerna på andra sidan Östersjön snarast i botten av de 18 bedömda länderna. Att Estland bedöms som mindre viktigt kan möjligen ha att göra med att det är ett litet land, men den tolkningen gäller inte Polen som är ett av Europas största länder som dessutom har kännetecknats av en viss politisk turbulens. Det har dock visats även i en tidigare specialanalys av svenskarnas syn på Polen att inställningen till Polen och polackerna präglas av brist på kunskap om landet och är inte sällan negativ. Slutsatsen av den analysen var att Polen i svenskarnas ögon är landet i ”ett nära fjärran” (Weibull och Lithner, 2001).

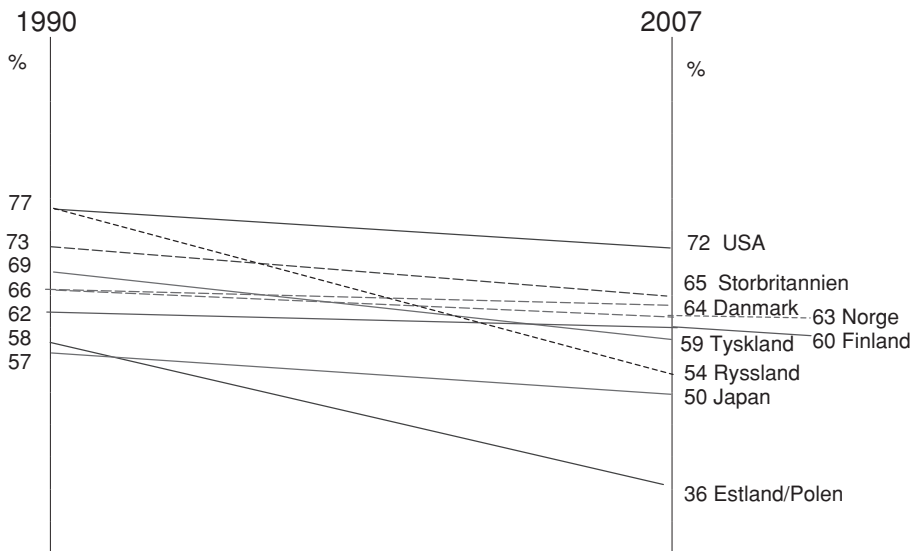
En förklaring till otydligheten i dimensionerna är att det överlag finns mycket starka samband mellan bedömningarna av enskilda länder. Den som är intresserad av omvärlden är vanligen intresserad av många länder. Ingen korrelation understiger 0,5 (Pearsons r): man är antingen är mycket intresserad eller ointresserad. Vi skall återkomma till den. I detta avseende skiljer sig resultaten från en tidigare studie med fokus på svenskarnas upplevda samhörighet med ett antal länder, där det visade sig finnas tydligare dimensioner bland annat genom de nordiska länderna placerade klart högst och USA förhållandevis lågt (Weibull, 2004).

Stabilitet – men också förändring

Synen på Estland och Polen 2007 aktualiserar frågan om det med tanke på allt vad som hänt i Östeuropa under de senaste snart två decennierna ändå inte skett någon förändring i svenskarnas syn. Svaret är ja, men kanske inte på det sätt som kunde förväntas. I figur 2 redovisas för de tio länder där vi har möjligheter att göra jämförelse mellan svenskarnas viktighetsbedömningar 1990 och 2007.

Det allmänna mönstret är en liten försvagning av omvärldsintresset med i genomsnitt fyra-fem procentenheter, vilket säkert kan förklaras av att 1990 var ett världspolitiskt mer turbulent år än 2007. För de allra flesta länder är mönstret likartat och rangordningen i stort sett densamma båda åren: USA och Storbritannien ligger högt och följs av de nordiska länderna och Tyskland. Men i tre fall har det skett en kraftig nedgång: Estland, Polen och Ryssland, där de två förstnämnda gått från nästan 60 procent som 1990 ansåg dem viktiga till omkring 35 procent 2007. Dåvarande Sovjetunionen hade över tre fjärdedelar som bedömde landet nyhetsmässigt viktigt 1990 mot drygt hälften 2007.

Figur 2 Viktigaste länder i nyheterna 1990 och 2007 (procent mycket och ganska viktigt)

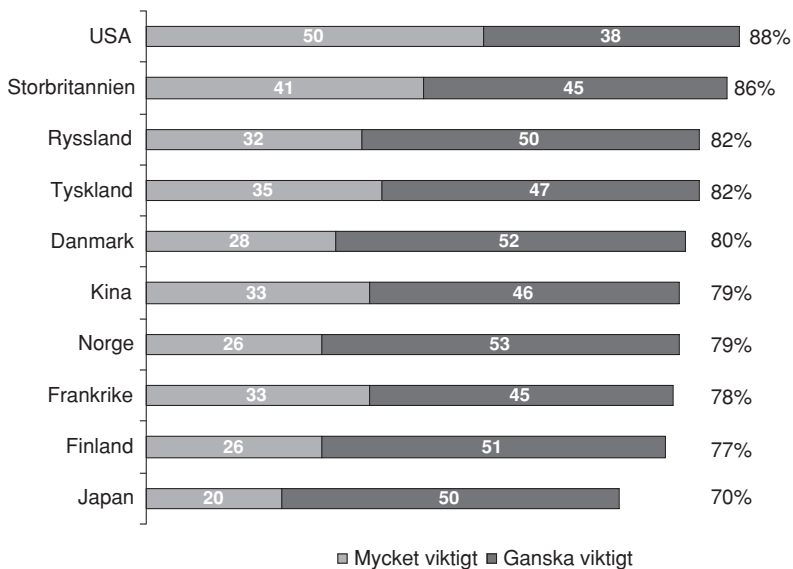
Källa: SOM 1990 och 2007

Resultaten är knappast överraskande. Samtliga länder laddade 1990 högt på den politiska dimensionen, när utvecklingen i Östeuropa var i världens fokus. Det misstag som många gjorde var att den tidens positiva uppmärksamhet också skulle skapa en politiskt kulturell gemenskap runt Östersjön (jfr Lauristin och Vihalemm, 1997). Men det har ännu så länge inte blivit fallet. Tvärtom visar sig att även när vi prövar ytterligare dimensioner i en faktoranalys kommer båda länderna att grupperas tillsammans med de länder som geografiskt ligger längst bort från Sverige. Slutsatsen är entydig: när den politiska turbulensen var över så försvann också en stor del svenskarnas intresse för sina östliga grannländer. Att Ryssland ändå ligger så pass högt har troligen mindre med närheten att göra utan sannolikt mer med att landet fortsatt spelar en världspolitiskt viktig roll.

En politisk faktor i bedömningarna

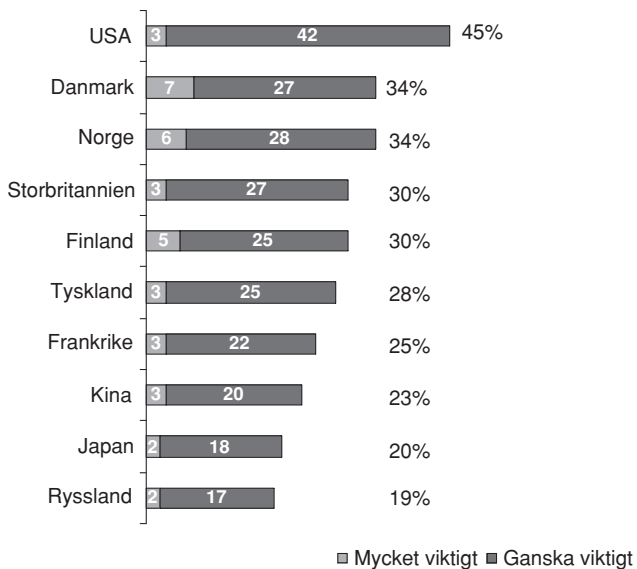
Så långt har vi diskuterat vilka egenskaper hos de enskilda länderna som bidrar till att de bedöms som mer eller mindre viktiga. För att komma ett steg vidare är det nödvändigt att undersöka vilka skillnader i bedömningar som finns mellan olika grupper av svarande (tabell A1). Att det finns ett slags politisk-ekonomisk grundvärdering i vad som anses vara *viktiga* länder framträder i att den enskilda faktor som är mest utslagsgivande för att förklara skillnader i svaren är politiskt intresse.

Figur 3a De politiskt intresserades tio-i-topp-länder 2007 (procent)

Antal svar: 377

Figur 3b De politiskt ointresserades tio-i-topp-länder 2007 (procent)

Antal svar: 304

Differensen mellan de mycket och de inte alls politiskt intresserade bedömningar är i genomsnitt 50 procentenheter. Minsta skillnaden finns i fråga om Australien (47% bland de politiskt intresserade och 16% bland de inte alls politiskt intresserade) och den största för Ryssland (82% respektive 19%). De politiskt intresserade ligger särskilt högt bland de länder som vi i dimensionsanalysen tolkat som ”viktiga”, medan de politiskt ointresserade värderar de ”nära” länderna som relativt sett viktigare (figur 3). Om vi tar ut de tio högst värderade länderna i båda extremgrupperna visar sig emellertid att det är samma tio länder på båda listorna och samma land i toppen – USA. Rangordningen är således likartad men nivåerna skiljer sig kraftigt åt.

Utbildningsskillnaderna uppvisar i stort sett samma mönster. De högutbildade värderar de politiskt ekonomiskt viktiga länderna högre än vad de lågutbildade gör. Skillnaderna är här särskilt stora för Kina, Frankrike och Storbritannien med närmare 40 procentenheter, de minsta noteras intressant nog för de mest fjärran länderna och för de nordiska (drygt 20 procentenheter).

Det är däremot svårt att skilja ut någon stark ideologisk eller partipolitisk faktor, men det finns ändå några tendenser (tabell A1 i kapitlets appendix). En sådan är att USA värderas klart högre bland personer som placerar sig ideologiskt till höger eller sympatiserar med fp, m eller kd – men också bland s- och mp-sympatisörer. V- och c-sympatisörer placerar däremot de nordiska länderna högst. De stora europeiska länderna värderas högst bland personer som placerar sig ideologiskt till höger, men personer med ideologisk vänsterplacering ligger relativt sett högre för Sydafrika, Brasilien – och i viss mån Estland. Något förenklat rankas länder i centrum något högre av högerpersoner och länder i periferin något högre av vänsterpersoner, men skillnaderna är inte särskilt stora.

I fråga om demografi kan vi notera att USA är det enda land där de yngsta ligger högre än de medelålders och de äldre: 76 procent av dem mellan 15 och 29 år anser att det är mycket eller ganska viktigt att få nyheter därifrån och det ligger därmed klart högst inom åldersgruppen. Även bland de äldsta ligger USA högst (68%), men den intressanta skillnaden är att bland de äldsta följer Storbritannien, Tyskland och Frankrike ganska tätt efter med 61, 58 och 55 procent. Bland de yngsta däremot är det ett relativt större gap ner till Storbritannien (65%) och Frankrike-Tyskland (båda 52%).

Resultatet kan ge antydning om det som i tidigare studier framhållits om en starkare anglosaxisk faktor i de yngstas bedömningar (Rönström och Weibull, 1996). Så verkar emellertid inte vara fallet 2007, eftersom de yngsta inte markant skiljer ut sig i fråga om Storbritannien och Australien. I bedömningen av det senare landet är det snarare 30-49-åringarna som skiljer ut sig något. Möjligen antyder resultatet att det rör sig om en generationsfråga: det var denna grupp som var yngst i mätningarna under första hälften av 1990-talet. Antagandet skall prövas vidare i nästa huvudavsnitt.

Det finns dessutom en genomgående könsskillnad i bedömningarna och med att kvinnor bedömer viktigheten större för samtliga länder. Skillnaden är i genomsnitt drygt tio procentenheter. Endast i fråga om Ryssland, Tyskland, Kina och USA understiger differensen fem procent.

Besök ger ökat intresse

Intresset att följa med i vad som händer i andra länder är givetvis också påverkat av den egna erfarenheten. I undersökningen tillfrågades svarspersonerna om de personligen besökt de utvalda 18 länderna (tabell 2). Resultatet visade föga överraskande att de länder som flest hade varit i var Danmark (91%) och Norge (87%). Också Tyskland och Finland låg förhållandevis högt liksom Storbritannien och Frankrike. Mer överraskande var den förhållandevis stora andelen som besökt USA (36% av de tillfrågade), Polen (25%) och Ryssland (16%).

Procentandelar av detta slag är svåra att värdera genom att det alltid kan finnas en risk för överskattning och det saknas möjligheter att kontrollera uppgifterna. Men en eventuell överskattning skulle inte gälla de länder som har höga procenttal utan snarare de som ligger lägst, eftersom det även bakom låga siffror fanns ett stort antal personer. Det hör dock till bilden att frågan gällde om man *någon gång* varit i landet. Det är ändå troligt att vi måste räkna med en viss överskattning, även om andelarna inte skiljer sig nämnvärt från vad som beräknas utifrån en likartad fråga i en tidigare studie (Weibull, 2004). Det finns även svarsmönster som ger stöd åt rimligheten i besöksmönstren. Det är syd- och västsvenskar som oftare än andra varit i Danmark, medan väst- och mellansvenskar oftare varit i Norge och stockholmare och norrlänningar oftare besökt Finland.

Högutbildade och akademiker har oftare än andra besökt samtliga länder. Skillnaderna är betydande för länder med relativt lägre besöksandelar, exempelvis Ryssland och USA, och små för de med hög andel besökare som de nordiska. Det kan även anas effekter av charterresande i att det finns förhållande små skillnader efter utbildning och familjeklass när det gäller att besöka Turkiet.

Åldersskillnaderna är svårbedömda eftersom frågan avser om man *någon gång* har besökt ett land och de äldre har således haft större möjligheter. De yngsta ligger därför klart lägre. I motsats till resultatet på frågan om länderintresse då kvinnorna låg högre än männen, är det männen som i större utsträckning besökt länderna. Skillnaderna är dock inte dramatiska.

För samtliga länder finns ett samband mellan besök och ett intresse att följa nyheter från landet i fråga, men sambandens styrka varierar (tabell 2). För länder som Storbritannien, Kina, Iran, och Danmark är intresset klart högre bland besökare än bland dem som inte varit där, med i fråga om Polen, Ryssland, Israel och Japan är det relativt små skillnader.

Tabell 2 Besök i olika länder och viktigt med nyheter efter besök landet 2007 (procent)

Land	Andel som besökt landet	Viktigt med nyheter därifrån	
		Har varit där	Har inte varit där
Danmark	91	68	39
Norge	87	67	47
Finland	72	65	52
Estland	21	46	34
Polen	25	43	33
Ryssland	16	62	52
Tyskland	80	71	58
Storbritannien	63	78	48
Frankrike	58	68	43
Turkiet	31	46	33
Israel	11	56	45
Iran	2	74	45
Kina	10	84	54
Japan	5	60	49
USA	36	83	67
Brasilien	5	44	31
Sydafrika	5	58	35
Australien	8	52	31

Kommentar: Antalet svarspersoner är som lägst 28 (varit i Iran), 58 (varit i Sydafrika) och 61 (varit i Brasilien). Viktigt avser både mycket och ganska viktigt.

Skillnaderna i nivå visar att det nog knappast är besök i sig som har betydelse utan frekvensen i besök och besökens karaktär. Det senare är inte belyst i undersökningen men resultaten möjliggör ändå en del intressanta tolkningar. Av de stora europeiska länderna finns det ett starkare samband mellan besök och intresse när det gäller Storbritannien och Frankrike än det finns för Tyskland, en skillnad som antyder att de förra är egentliga besöksmål medan det senare är ett land som främst passeras. För de östliga grannarna Polen, Ryssland, Estland och Finland ökar inte heller intresset för nyheter efter besök, vilket kan indikera att besöket hade andra orsaker än att besöka landet i sig. Den relativt höga siffran för Danmark påverkas av att boende i Skåne både ofta besöker Danmark samtidigt som de är intresserade av att följa vad som händer i det nära grannlandet.

Resultaten stöder den tidigare slutsatsen att geografisk och kulturell närhet styr vår orientering i förhållande till andra länder. När vi också lägger in en viktighets-

faktor tillkommer även en politisk dimension. I det förra fallet finns en påtaglig stabilitet, medan det i det senare fallet sker en påverkan av det världspolitiska skeendet.

Populära länder

I vår analys av viktigheten har vi utgått från ett antal namngivna länder. Frågan är då om samma mönster uppträder då människor själva får välja länder som de i något avseende är intresserade av. För att belysa detta ställdes en öppen fråga som använts i tidigare SOM-undersökningar om i vad mån man funderat på att flytta utomlands – och i så fall till vilket land. Den följdes upp med ytterligare en fråga om vilket land man skulle välja om man var tvungen att flytta utomlands (jfr Rosengren och Weibull, 1995). Genom att frågorna ställts tidigare finns således möjlighet att göra jämförelser över tid av hur allmänheten vid skilda tider bedömer olika länder.

Den första delen av frågan avser i vad mån människor överhuvudtaget funderat på att flytta till något annat land. Antagandet är att det här handlar om ett land som svarspersonen gillar eller på annat sätt är intresserad av. Det visar sig först att nästan en tredjedel (31%) uppger att de funderat på att flytta till något annat land. Det är en ökning i jämförelse med situationen i början av 1990-talet då andelen låg på mellan en fjärdedel och en femtedel (tabell 3).

Skillnaden i fråga om flyttningsfunderingar 2007 är stor mellan olika grupper, där ålder är särskilt utslagsgivande. Över hälften av dem mellan 15 och 29 år säger sig ha funderat, i jämförelse med omkring tio procent bland pensionärerna. Storstadsboende (46%, landsbygd 25%) och högutbildade (42%, lågutbildade 14%) är att andra grupper med en hög andel som reflekterat över flyttning till utlandet. Om vi plockar ut extremgruppen unga, högutbildade män så är de flyttningsintresserade hela 80 procent.

Ser vi hur flyttningsfunderingarna ökat över tid visar sig detta gälla samtliga åldersgrupper. Den största ökningen – från 12 till 28 procent – finns bland personer mellan 50 och 64 år. Bakom den kraftiga ökningen kan antas ligga det stigande intresset att flytta utomlands efter pensioneringen.

De mest attraktiva länderna

De drygt 30 procent som haft funderingar på att flytta fördelar sig över ett mycket stort antal länder. Europa utanför Norden har den största andelen med 44 procent, Nordamerika 20 procent och de nordiska länderna tillsammans 16 procent. Länder i Asien och Oceanien har omkring tio procent av preferenserna medan Afrika och Sydamerika endast någon procent vardera (tabell 3).

Det enskilt mest attraktiva landet är USA (valt av 16% av dem som funderat på att flytta), därefter Storbritannien, Spanien och Norge (alla omkring 10%) samt Australien (7%). Många länder ligger strax under fem procent, bland andra Frankrike, Italien, Tyskland, Thailand och Kanada.

Tabell 3 Länderpreferenser bland allmänheten 1991–1995 och 2007

Andelen som övervägt att flytta till ett annat land (procent av samtliga) respektive angivet land (procent av dem som övervägt att flytta)

Har övervägt att flytta	År					
	1991	1992	1993	1994	1995	2007
Nej	75	76	78	77	73	69
Ja	25	24	22	23	27	31
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antal svar	1 555	1 862	1 827	1 664	1 744	1 615
Angivet land (procent av angivna länder)						
Danmark	3	6	5	3	4	3
Norge	3	4	7	6	13	9
Finland	1	4	3	4	5	3
Totalt Norden	7	14	15	14	23	16
Frankrike	4	5	5	1	4	4
Grekland	1	2	3	2	2	2
Italien	3	2	2	1	3	3
Portugal	1	2	1	-	1	0
Spanien	8	7	5	7	4	11
Storbritannien	6	9	8	8	7	11
Tyskland	6	4	3	8	4	4
Österrike	2	2	2	2	3	1
Schweiz	2	2	1	2	1	1
Totalt Europa exkl Norden	39	37	34	42	34	44
Thailand	-	-	-	-	-	3
Totalt Asien	2	4	5	4	2	9
Totalt Afrika	2	-	2	2	1	1
USA	23	20	21	20	19	16
Kanada	4	3	4	4	3	3
Totalt Nordamerika	28	22	26	23	23	20
Totalt Sydamerika	1	1	2	1	1	1
Australien	18	16	14	12	13	7
Totalt Oceanien	22	21	17	16	16	9
Antal svar	354	456	394	383	480	455

Kommentar: Endast de mest förekommande länderna har redovisats.

En jämförelse med hur länderpreferenserna såg ut drygt tio år tidigare visar på en grundläggande stabilitet men också en del intressanta förändringar. Europa utanför Norden har ökat sin andel, medan Nordamerika har minskat sin genom att USA tycks ha minskat sin attraktionskraft. Siffran för USA är visserligen fortfarande högst men det är den lägsta som uppmätts och kan jämföras med 23 procent 1991; Kanada ligger däremot konstant. Ett annat land som kraftigt tappat i preferenser är Australien – från 18 procent 1991 till 7 procent 2007.

Också de nordiska länderna har tappat något, medan Storbritannien och Spanien har ökat sin attraktionskraft. Ett uppstickarland mellan 1995 och 2007 är Thailand, som visserligen inte har mer än tre procent, men tidigare legat på nästan noll.

En konsekvens av förskjutningen i länderpreferenser är att tidigare slutsatser om de anglosaxiska ländernas dominerande roll inte längre får stöd. År 1991, möjligen i ljuset av den politiska vinden efter Östeuropas fall, hade USA, Storbritannien, Australien, Nya Zeeland och Kanada tillsammans 56 procent av allmänhetens länderpreferenser, 1995 hade andelen sjunkit till 46 och 2007 är den 37; Asien har under samma tid ökat sin andel från 2 till 9 procent. Världen har uppenbart blivit mer pluralistisk än tidigare.

Vad skapar attraktionen – arbete eller fritid?

Utgångspunkten för vår fråga är intresset att flytta. När svaren skall tolkas måste vi således ta hänsyn till olika skäl att flytta. Vi har kunnat se att de som i ökande utsträckning funderat på att flytta utomlands är personer i övre medelåldern. Ett rimligt antagande var att det kan röra sig om ett eventuellt pensionärsboende i soligare länder än Sverige. Antagandet får också ett visst stöd då vi granskar länderpreferenserna i olika åldersgrupper. Personer i övre medelåldern och pensionärer har, jämfört med yngre, framför allt funderat på att flytta till Spanien och Thailand – men inte till Frankrike eller Italien. De yngres länderpreferenser är främst riktade mot USA samt i någon mån Storbritannien. För Australien återkommer det tidigare mönstret från bedömningen av enskilda länders viktighet: det är inte längre de yngsta utan de i yngre medelåldern – närmast en australiengeneration – som lockas av det. För de nordiska länderna finns inget entydigt mönster.

Storbritannien är det land som prioriteras högst bland de högutbildade, medan Spanien ligger högst bland de lågutbildade. De högutbildade väljer oftare Frankrike när det gäller Medelhavsländer. Preferenserna ger ytterligare perspektiv på motiven bakom att välja enskilda länder. Allt talar för att det är avkoppling som bidrar till att en tredjedel av gruppen äldre (50+), lågutbildade personer har lockas av Spanien – och Thailand, medan det är arbete och karriär som gör att var fjärde högutbildad ung person prioriterar Storbritannien.³ Grupperna skiljer sig tydligt åt: Spanien har ingen större dragningskraft i den senare gruppen och Storbritannien inte i den förra.

Acceptabla länder

För att även fånga upp länderpreferenser bland personer som inte funderat på att flytta ställdes även följdfrågan vart man skulle flytta om man var tvungen att lämna Sverige. Av samtliga svarspersoner var det 16 procent som inte kunde eller ville svara på frågan.

Var tredje av dem som inte själva funderat på att flytta utomlands skulle – om de blev tvingade att flytta – välja Norge. De nordiska länderna tillsammans har 40 procent av länderpreferenserna, vilket visar på den geografiska och kulturella närhetens betydelse bland dem som inte tidigare reflekterat på att flytta utomlands. Med därefter följer Spanien, Storbritannien och USA i nämnd ordning med mellan fem och tio procent vardera. Det är framför allt de yngre som drar upp siffrorna för Storbritannien och USA; de ungas preferenser för dessa två länder är således stark oavsett om de har funderat på flyttning eller ej.

Svaren på frågan om vilket land man skulle välja om man var tvungen att flytta är således bestämd av närhetsfaktorn. Nu ligger de nordiska länderna klart högst, och har ökat sin andel i förhållande till det som bara gäller flyttningsfunderingar – från 15 till drygt 35 procent. Övriga delar tappar i stort sett proportionellt. Europa får nu 37 procent (44% bland dem som funderat), Nordamerika 13 (19) och Asien 6 (9). Endast Oceanien behåller sin andel (tabell 4). Det vi ser här är sannolikt den realistiska bilden av vad människor anser vara bra länder att bo i.

Utfallet är i stort detsamma som i undersökningarna från början av 1990-talet med den stora andelen som i ett tvångsläge trots allt väljer ett nordiskt land och då främst Norge. Samtidigt framträder det förändrade ländermönstret som skiljer 2007 från de tidigare studierna: de europeiska länderna ökar och Nordamerika tappar något. Inte heller här spelar den anglosaxiska faktorn en lika stor roll som i början av 1990-talet.

Värld i förändring?

De stora årtalen i världens historia är konstruktioner. I ett längre perspektiv står de kanske för viktiga förändringar av världen, men i ett kortare är det ofta andra saker som avgör människors världsbild. Inom båda de två infallsvinklar som vi anlagt i vår analys av svenskarnas syn på världen kan vi finna belägg för både stabiliteten och förändringen.

De bedömningar vi svenskar gör av världen bestäms av Sveriges geopolitiska position i norra Europa. Vi prioriterar å ena sidan länder som är rumsligt och kulturellt nära och å andra sidan länder som har stor politisk betydelse. Närhetsfaktorn är tämligen stabil över tid, medan den politiska faktorn varierar. I början av 1990-talet var Ryssland och Östeuropa politiska viktiga områden men under de mer än tio år som sedan förflutit har gjort att de har sjunkit undan, medan USA behållit sin politiska position.

Den samlade bilden är således att de nordiska länderna tillsammans med USA och Storbritannien är fixpunkterna i början av 1990-talet lika väl som år 2007. Men

Tabell 4 Länderpreferenser bland allmänheten i Sverige 1991–1995 och 2007 (procent)

Tvingad att flytta	År					
	1991	1992	1993	1994	1995	2007
Kan ej ta ställning	16	14	11	14	12	17
Anger land	84	86	89	86	88	83
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antal svar	1 555	1 862	1 857	1 702	1 777	1 616
Angivet land						
Danmark	8	14	11	12	9	8
Norge	17	19	25	25	32	24
Finland	2	3	2	3	3	3
Totalt Norden	28	30	40	41	45	36
Frankrike	5	5	4	3	2	3
Grekland	1	1	2	2	1	2
Italien	3	2	2	1	2	5
Portugal	1	-	-	-	1	1
Spanien	7	5	4	5	5	10
Storbritannien	7	7	6	8	7	9
Tyskland	4	5	3	5	4	2
Österrike	4	3	2	2	2	1
Schweiz	2	2	2	2	2	1
Totalt Europa exkl Norden	35	39	28	28	28	37
Thailand	-	-	-	-	-	2
Totalt Asien	1	1	1	2	2	5
Totalt Afrika	0	0	0	0	0	0
USA	14	13	13	12	12	9
Kanada	3	3	3	2	2	3
Totalt Nordamerika	18	17	17	14	14	13
Totalt Sydamerika	1	0	0	0	1	1
Australien	13	10	11	8	8	5
Totalt Oceanien	16	12	13	10	10	8
Antal svar	1 303	1 591	1 617	1 379	1 526	1 386

Kommentar: Endast de mest förekommande länderna har redovisats.

fixpunkterna verkar ändå inte vara lika fasta som tidigare. Attraktionskraften hos den anglosaxiska världen har successivt minskat med Storbritannien som undantaget och det finns överlag en större Europafokusering i preferenserna.

Flera omständigheter ligger bakom förändringen. En första är att svenskarna – med vårt sätt att mäta – har ytterligare internationaliserats. Fler än tidigare kan tänka sig att flytta utomlands och internationaliseringen har flyttat högre upp i åldrarna. Världen har blivit öppnare bland annat genom EU och det har bidragit till en ökad länderspridning. En andra tendens är att länderpreferenserna påverkas av de skäl som ligger bakom funderingar att flytta utomlands. För yngre och högutbildade verkar det handla om arbete och karriär, för äldre om fritidsboende och avkoppling. Intrycket är att det är 40-talistgenerationens syn på världen efter pensionen som i ökande utsträckning inverkar på svenskarnas.

Noter

- ¹ Rapport och Aktuellt i Sveriges Television, Nyheterna i TV4 samt dagstidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Expressen. Om kodning etc se Strömbäck (2008)
- ² En explorativ faktorlösning med Kaisers kriterium och varimaxrotering resulterar endast i två dimensioner, där den ena omfattar länder på långt avstånd från Sverige: Brasilien, Sydafrika, Australien, men också länder med på långt kulturellt avstånd som Polen och Estland. Den andra faktorn står för närhet både geografiskt och kulturellt: först de tre nordiska länderna och sedan Storbritannien, Tyskland och USA.
- ³ Antalet personer i varje grupp är emellertid mycket litet: Unga högutbildade är 19 och äldre, lågutbildade 29 personer.

Referenser

- Berg, Linda (2005) Svenskarnas syn på omvärlden. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lauristin, Marju, Vihalemm, Peeter (1997) *Return to the Western World: cultural and political perspectives on the Estonian post-communist transition*. Tartu: Tartu University Press.
- Rosengren, Karl Erik, Weibull, Lennart (1995) Svenskarnas omvärldsorientering 1990-1994. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Det gamla riket*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Rönström, Anna, Weibull, Lennart (1996) Världen utanför. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Mitt i nittioalet*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strömbäck, Jesper (2008) *På nyhetsmediernas agendor – en studie av hot och risker i det svenska nyhetsurvalet i morgonpress, kvällspress och TV*. Sundsvall: Demokrati-institutet.

Weibull, Lennart (2004) Svenskarnas syn på omvärlden. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart, Lithner, Anders (2001) Grannar på avstånd – om Sverige och Polen. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Land, Du välsignade?*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Tabell A1 Andel som anser det mycket eller ganska viktigt att få nyheter från följande länder 2007 (procent)

	Dan- mark	Norge	Fin- land	Est- land	Polen	Ryss- land	Tysk- land	Storb- riten	Frank- rike	Turkiet	Israel	Iran	Kina	Japan	USA	Bra- silien	Syd- afrika	Aust- ralien	Antal svar
Totalt	64	63	60	36	36	54	59	65	56	36	47	46	56	50	72	32	35	33	1 461
Kvinnor	70	68	66	42	42	55	61	67	60	44	53	52	58	53	74	38	43	39	774
Män	58	58	53	28	28	53	57	62	52	27	41	39	54	46	70	24	26	25	687
15 – 29 år	60	60	55	26	25	42	52	65	52	34	44	43	53	45	76	28	31	30	269
30 – 39 år	65	64	62	42	43	58	60	66	58	45	48	49	58	54	72	36	39	37	505
40 – 64 år	67	65	63	37	35	56	63	66	57	67	48	45	58	49	42	31	35	32	434
65 – 85 år	61	62	59	33	31	55	58	61	55	30	48	44	54	46	68	26	33	28	253
Läutbildad	50	51	46	25	25	39	42	44	37	22	33	31	36	33	53	21	23	22	272
Medellag utb	59	59	56	31	28	48	54	61	51	30	42	40	52	45	69	27	33	28	494
Medelhög utb	71	70	65	40	40	58	64	71	61	40	51	51	63	54	77	36	40	39	310
Högutbildad	78	75	74	48	51	72	77	82	75	53	64	60	74	66	86	42	47	43	362
Mkt pol intr	80	79	77	50	54	82	82	86	78	56	70	70	79	71	88	52	55	47	180
Ganska pol intr	70	69	65	41	41	64	67	73	64	40	54	51	65	58	80	35	39	38	645
Inte särs pol intr	58	58	54	28	27	40	48	54	45	30	38	38	45	38	61	24	28	25	509
Inte alls pol intr	34	34	30	15	14	19	28	30	25	18	17	17	23	20	45	13	14	16	116
Klart vänster	67	63	62	45	40	58	56	62	57	46	50	52	58	53	68	42	44	38	126
Något vänster	67	68	62	38	38	61	63	68	59	40	54	52	59	53	74	36	40	35	353
Varken eller	55	55	53	29	29	40	49	53	46	30	36	36	45	40	62	27	28	28	445
Något höger	74	72	68	40	41	62	68	77	65	38	54	51	66	56	82	31	38	34	354
Klart höger	67	67	63	35	35	62	72	76	64	34	51	42	64	57	81	31	32	35	142
v	74	75	71	46	39	63	65	71	60	48	56	55	61	54	69	38	42	34	73
s	56	56	52	29	29	45	50	55	47	30	39	39	47	43	64	28	32	30	514
mp	76	76	71	50	53	68	69	78	70	58	65	63	71	69	81	52	52	50	119
c	70	71	69	44	43	57	61	65	58	42	44	44	57	49	67	31	37	33	80
fp	75	75	73	37	38	65	76	82	74	44	57	57	75	61	88	35	41	37	127
kd	78	76	73	43	49	61	65	73	62	48	66	57	65	53	83	34	34	30	61
m	69	66	63	38	38	62	69	75	65	34	52	47	64	56	83	30	34	32	301

Dokumentation

DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2007

ÅSA NILSSON

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför varje höst sedan 1986 en nationell frågeundersökning – *Riks-SOM* – i syfte att kartlägga den svenska allmänhetens vanor och attityder på temat samhälle, politik och medier (förkortningen SOM står för Samhälle Opinion Massmedia).¹ *Riks-SOM-undersökningen 2007* är således den 22:e i ordningen. Data samlas in via postala enkäter, och varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre institutioner/institut vid Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Statsvetenskapliga institutionen samt Centrum för forskning om offentlig sektor (CE-FOS). En rad forskningsprojekt medverkar i Riks-SOM-undersökningen – flertalet med förankring i någon av dessa tre institutioner, men även externa projekt deltar.

Resultaten från Riks-SOM-undersökningarna redovisas i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på de senaste resultaten men också, så långt det är möjligt, belyser mer långsiktiga opinions- och medietrender. I föreliggande kapitel redovisas genomförandet av Riks-SOM-undersökningen 2007; det handlar om studiens uppläggning, fältarbetets olika moment samt resultatens representativitet.

Undersökningens uppläggning

Riks-SOM-undersökningen genomförs sedan starten 1986 i form av en postenkät som går ut till ett systematiskt sannolikhetsurval² av Sveriges befolkning. Från och med 2000 års undersökning är åldersintervallet 15–85 år (tabell 1). Utländska medborgare ingår i urvalet sedan 1992 (samt i undersökningarna 1986 och 1989).

Omfattningen av undersökningen har ökat fram till och med slutet av 1990-talet, både vad gäller antalet frågor och antalet svarspersoner. Från och med 1998 delades Riks-SOM-undersökningen i praktiken upp i två parallella riksrepresentativa delundersökningar, vilka alltsedan 2000 års undersökning har baserats på ett urval om vardera 3 000 personer. 2007 års Riks-SOM-undersökning kompletterades med ytterligare en delundersökning på nationell nivå, kallad Kort-SOM, med ett urval om ytterligare 3 000 personer; för en beskrivning av denna undersökning se Nilsson 2008/kommande.

Tabell 1 Riks-SOM-undersökningens uppläggning 1986–2007

År	Urvalsmetod	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1986	Systematiskt sannolikhetsurval	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1987–1998	"	"	"	Endast sv.	"
1989	"	"	"	Både sv. & utl.	"
1990–1991	"	"	"	Endast sv.	"
1992–1995	"	"	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1996	"	"	2 841 ¹	"	"
1997	"	"	2 800	"	"
1998	"	2	5 600	"	16–80 år ²
1999	"	"	"	"	15–80 år
2000–2005	"	"	6 000	"	15–85 år
2006	"	"	6 050 ³	"	"

2007	Systematiskt sannolikhetsurval	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år

Kommentar: ¹Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i det ursprungliga urvalet utan tillfördes i efterhand undersökningens första urval om 2 800 personer. ²Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i urvalet. ³Det ursprungliga urvalet om 6 000 personer utökades med 50 personer ur spärregistret *NIX adressat*, felaktigt exkluderade ur det ursprungliga urvalet (se vidare Nilsson 2007).

Datainsamlingen för de båda formulären i Riks-SOM 2007 genomfördes parallellt och under identiska förutsättningar. Ungefär en femtedel av frågorna (variablerna) i undersökningen ingick i bägge formulär och kan därmed analyseras med dubbla urvalsstorleken som grund. Dessa frågor är dels sådana som syftar till att belysa centrala frågeställningar inom statsvetenskap, förvaltningsforskning och medie- och kommunikationsvetenskap, dels sådana av bakgrundskaraktär.³ Genom att inkludera frågor i bägge formulär erbjuder det större urvalet också möjligheten till bearbetningar av svarsgrupper som annars vore för små för statistiskt säkerställda analyser.

De enskilda frågorna utarbetas av de deltagande forskningsprojekten i samarbete med SOM-institutet. De båda formulären (se bilaga i slutet av denna volym) skiljer sig innehållsmässigt något åt i det att tyngdpunkten i det ena formuläret – *Riks-SOM I* – ligger på politik och samhälle, medan det andra – *Riks-SOM II* – i stället har en tonvikt på frågor om medier, kultur och livsstil. Dispositionen av innehållet i formulären framgår av tabell 2.

Tabell 2 Innehållsöversikt för frågeformulären i Riks-SOM 2007

<i>Riks-SOM I</i>		<i>Riks-SOM II</i>	
Fråga 1–7	Nyheter och medier	Fråga 1–10	Nyheter och tidningar
Fråga 8–26	Politik, samhälle och demokrati	Fråga 11–23	Politik, samhälle och demokrati
Fråga 27–30	Radio, tv och internet	Fråga 24–30	Radio och tv
Fråga 31–37	Omvärldsfrågor	Fråga 31–36	Medieteknik, mobil-telefoni och internet
Fråga 38–43	Samhälle och service	Fråga 37–40	Tidskrifter, böcker och bibliotek
Fråga 44–60	Miljö och energi	Fråga 41–45	Film och teater
Fråga 61–63	Kunskap och samhälle	Fråga 46–58	Aktiviteter, intressen och värderingar
Fråga 64–78	Aktiviteter, intressen och värderingar	Fråga 59–66	Arbetsliv
Fråga 79–87	Arbetsliv	Fråga 67–84	Bakgrundsfrågor
Fråga 88–103	Bakgrundsfrågor		

Kommentar: Frågeformulären för Riks-SOM I respektive Riks-SOM II återfinns i bilaga i slutet av denna volym.

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenten att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta; ytterligare några frågor är helt öppna men kräver endast ett kort svar (de rör bland annat vilken/vilka morgontidningar man läser och vilka samhällsproblem man tycker är viktigast i Sverige i dag). Att fylla i enkätens samtliga frågor tar uppskattningsvis cirka en och en halv timme; de synpunkter som erhålls från respondenterna indikerar dock stora variationer.

Fältarbetet

Fältarbetet för *Riks-SOM 2007* följer i huvudsak uppläggningsen av tidigare års undersökningar. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2007. Arbetet inleddes i mitten av september med att ett vykort skickades ut till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev⁴, en informationsbroschyr om SOM-institutets verksamhet samt en penna. Enkäten nådde ut onsdagen den 26 september. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – sammanlagt sex insatser. Den 11 februari avslutades fältarbetet i formell mening. Men redan vid novembers utgång hade 94 procent av de som slutligen skulle komma att medverka skickat tillbaka sin enkät. Av tabblån nedan framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.⁵

Tablå 1 Fältarbetets moment Riks-SOM 2007

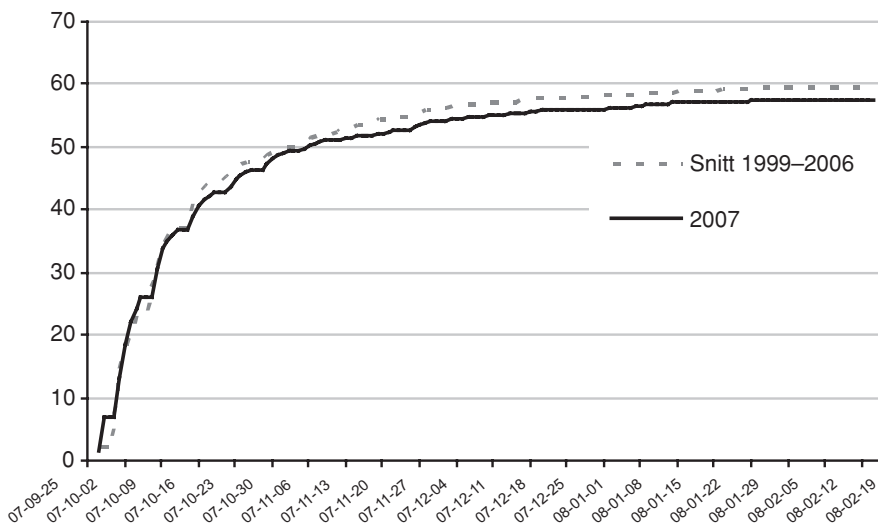
13 sept. 2007	Utskick av aviseringsvykort.
21 sept.	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna (försändelsen når ut till respondenterna onsdagen den 26 sept).
1 okt.	Utskick av tack-/påminnelsevykort.
8 okt.	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
18–29 okt.	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten (med utskick av ny enkät till de som saknar och postal bekräftelse till övriga som sagt att de ämnar delta)...
...resp. 30 okt.	...samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
13–19 nov.	Telefonpåminnelse (motsvarande 18–29 okt.)...
...resp. 20 nov.	...samt postal påminnelse (motsvarande 30 okt.).
4–10 dec.	Telefonpåminnelse (motsvarande 18–29 okt.)...
...resp. 11 dec.	...samt postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
27 dec.	Postal påminnelse till de som i någon av de föregående telefoninsatserna sagt sig beredda att medverka men inte skickat in.
21 jan. 2008	Utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt ”bortfallsenkät” – med frågan om varför man inte önskar/kan delta – till samtliga som inte hörts av under fältarbetets gång samt de som i någon av de föregående telefoninsatserna sagt sig beredda att medverka men inte skickat in.
11 feb.	Fältarbetet avslutades.

Den första enkätförsändelsen gick ut fredagen den 21 september (med B-post, dvs. planerad utdelning nästkommande onsdag).⁶ Torsdagen veckan därpå kom 65 ifyllda enkäter tillbaka. Efter helgen uppgick inflödet till 13 procent av det totala antalet utskickade enkäter; resultatet med hela veckans inflöde inräknat uppgick till en dryg fjärdedel. Detta motsvarar inkomna svar från nästan hälften, 45 procent, av de som skulle komma att besvara enkäten innan fältarbetet avslutades. Vid ok-

tobers utgång hade 85 procent av det slutgiltiga antalet ifyllda enkäter kommit in; vid novembers utgång 94 procent, och vid årsskiftet 97 procent. Därefter fortsatte inflödet svagt men stadigt ända in i februari 2008, motsvarande de sista 3 procenten.

Under fältarbetets första veckor var enkätinflödet i nivå med tidigare års undersökningar (figur 1). De första dagarnas inflöde beror i någon mån av vilken veckodag enkäten når ut, särskilt i förhållande till helgens postfria dagar, något som försvårar exakta jämförelser av inflödesresultat i fältperiodens början. Precis som i 2006 års undersökning nådde 2007 års formulärförsändelse adressaterna en onsdag (medan den har nått ut en torsdag åren närmast tidigare); och det initiala resultatet för 2007 var något bättre än motsvarande 2006. Efter ungefär en vecka var försprånget dock förlorat, och inflödesnivån för de två åren följde varandra tämligen väl fram till ungefär en knapp månad in i fältarbetet då 2007 års undersökning åter uppvisade ett något starkare inflöde. Vid ungefär motsvarande fälttidpunkt 2006 tappade emellertid det årets undersökning markant relativt tidigare år, och i detta perspektiv var inflödet även 2007 relativt svagt, om än starkare än 2006. Vid fältarbetets slut den 11 februari var inflödesresultatet för 2007 2,3 procentenheter sämre än genomsnittet för de sju föregående åren (inkl. 2006), men 1,7 procentenheter bättre än enbart 2006.

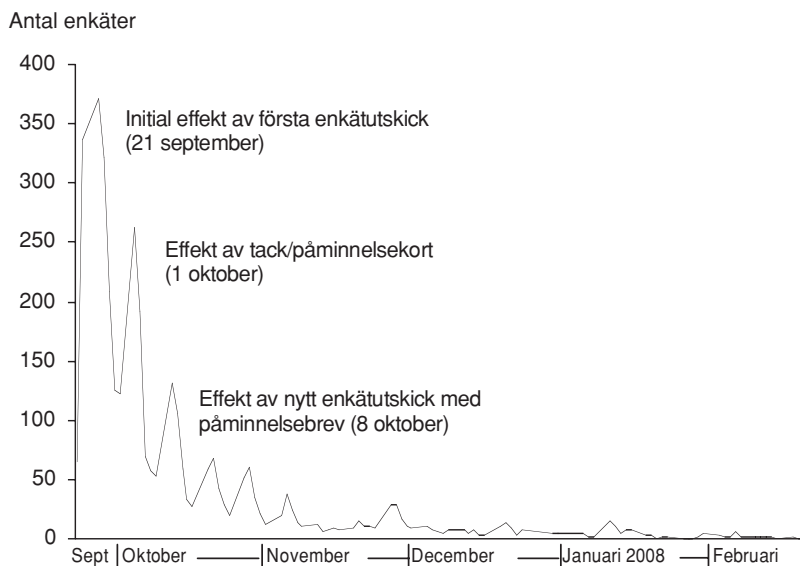
Figur 1 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2007 relativt ett genomsnitt för 1999–2006 års undersökningar (kumulativ procent av bruttourvalet)

Kommentar: Inflödet redovisas med utgångspunkt i 2007 års fältperiod i relation till jämförbara fältveckor för övriga års undersökningar.

Figur 2 visar hur enkätinflödet kommer i vågor, tydligt i fas med utskick och påminnelseåtgärder. Vågbildseffekten är ett mycket stabilt fenomen som uppträder i varje undersökning. Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln.

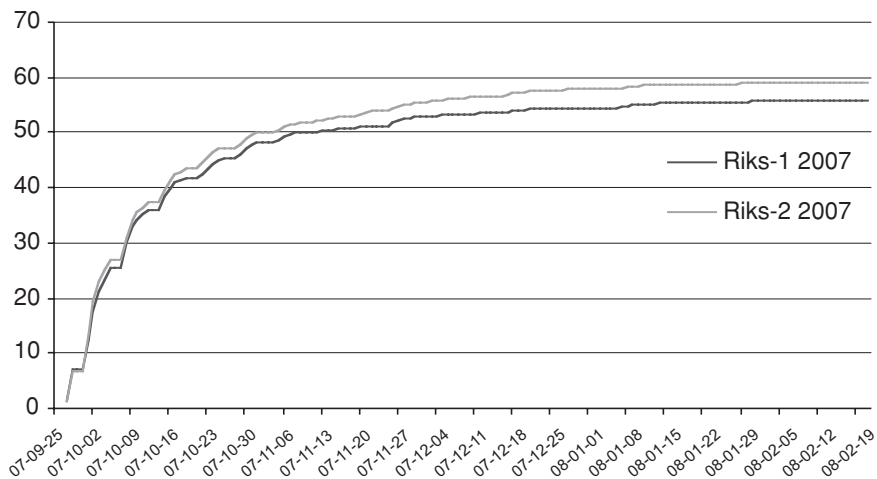
Figur 2 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2007 (antal)

Kommentar: Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln.

När fältarbetet avslutades slutgiltigt den 11 februari var bruttosvarsfrekvensen (dvs. andelen inkomna enkäter av det totala antalet utskickade) 57,2 procent, vilket alltså innebär ett sämre resultat relativt genomsnittet för undersökningarna 1999–2006 (59,7 procent). Inflödet för respektive delundersökning följer i huvudsak samma mönster under fältperioden, med den skillnaden att resultatet för Riks-1 (med ett kortvarigt undantag för andra fältdagen) genomgående är något sämre än för Riks-2. Vid fältarbetets slut uppgick skillnaden till 103 enkäter, motsvarande 3,4 procentenheter sett till bruttoresultatet. Motsvarande skillnad mellan den jämförelsevis mer politikinriktade Riks-1 och den mer medieinriktade Riks-2 har observerats samtliga år sedan 1998 då Riks-SOM för första gången genomfördes som två parallella delundersökningar, med två olika formulär: skillnaden har varierat i storlek mellan en (2003 års undersökning) och fem (2001) procentenheter. Figur 3 visar inflödet per delundersökning 2007.

Figur 3 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-1 respektive Riks-2 2007 (kumulativ procent av bruttourvalet)

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet definierar man normalt bort avlidna samt personer som är långtidssjukskrivna, inte talar svenska, har flyttat från orten eller av liknande skäl inte bedöms ingå i populationen utan definieras som så kallat naturligt bortfall (för en fullständig definition, se kommentar till tabell 3). Därmed erhåller man undersökningens nettourval, vilket ligger till grund för redovisningar av undersökningars svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter har svarsfrekvensen tidigare brukat ligga på mellan 60 och 70 procent, men under senare år har det blivit allt svårare att nå dessa nivåer. SOM-undersökningarna uppvisar generellt ett gott resultat med en genomsnittlig svarsfrekvens för de sammanlagt 22 genomförda undersökningarna på 67 procent (tabell 3). Från och med 2000-talet har nivån emellertid sjunkit; glädjande nog är dock den vikande trenden åtminstone tillfällig bruten i och med 2007 års resultat på 63 procent. Därmed blir genomsnittet för undersökningarna 2000–2007 en nettosvarsfrekvens på 64 procent, vilket kan jämföras med 68 procent för perioden 1986–1999.

Tabell 3 Svarsfrekvens i Riks-SOM-undersökningarna 1986–2007

	Antal svarande	Svarsfrekvens av hela urvalet (brutto)	Svarsfrekvens med hänsyn till naturligt bortfall (netto)	Undersökningsföretag ansvarigt för fältarbetet
1986	1 624	65	68	SCB
1987	1 672	67	70	SOM-institutet
1988	1 643	66	69	SCB
1989	1 578	63	66	IMU-Testologen
1990	1 582	63	66	IMU-Testologen
1991	1 573	63	67	IMU-Testologen
1992	1 889	67	71	Sifo
1993	1 857	66	70	Sifo
1994	1 704	61	67	Gallup
1995	1 777	63	65	Temo
1996	1 779	63	69	Gallup
1997	1 754	63	69	Gallup
1998	3 561	64	68	Sifo
1999	3 503	63	67	Kinnmark
2000	3 546	59	63	Kinnmark
2001	3 638	61	67	Kinnmark
2002	3 609	60	65	Kinnmark
2003	3 675	61	66	Kinnmark
2004	3 612	60	65	Kinnmark
2005	3 499	58	63	Kinnmark
2006	3 336	55	60	ScandInfo
2007	3 435	57	63	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionsvård, förståndshandikappad; avliden; bortrest, studier/militärtjänstgöring på annan ort; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande.

Av det ursprungliga urvalet på totalt 6 000 personer (bruttourvalet) var det 3 435 personer som besvarade och skickade in formuläret i 2007 års undersökning. Sammanlagt 511 personer har räknats bort som naturligt bortfall. I tabell 4 redovisas bortfallsstorleken i årets undersökning, totalt samt för båda enkäterna.

Andelen bortdefinierade (det naturliga bortfallet) ligger på ungefär samma nivå för de bägge delundersökningarna, totalt 8,5 procent (Riks-1: 9,1 procent; Riks-2: 7,9 procent). Det naturliga bortfallet lyfter bruttosvarsfrekvensen på totalt 57 procent för hela undersökningen till nettoresultatet 63 procent. I och med den ringa skillnaden i antalet bortdefinierade mellan Riks-1 och Riks-2 återspeglas skillnaden

i inflöde dem emellan även i nettoresultatet: Riks-1 har en nettosvarsfrekvens på 61 procent, Riks-2 på 64 procent.

Tabell 4 Svarande och bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2007

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 000	3 000	6 000
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	274	237	511
Nettourval	2 726	2 763	5 489
Antal svarsvägrare/ej anträffade	1 060	994	2 054
Antal svarande	1 666	1 769	3 435
Svarsfrekvens: brutto	56%	59%	57%
Svarsfrekvens: netto	61%	64%	63%

I samband med telefonpåminnelserna har personer som meddelat att de inte önskar delta i undersökningen fått följdfrågan om varför. Kompletterat med den information som erhållits från respondenter som hört av sig under fältarbetets gång och resultaten av den bifogade "bortfallsenkäten" i sista påminnelsen, med frågan om varför man inte önskar eller kan delta i undersökningen (gav svar från 110 personer), har totalt 710 personers specificerade anledningar till att inte *vilja* delta kunnat sammanställas (tabell 5). I linje med tidigare års erfarenheter är tidsbrist ett vanligt argument; i 2007 års undersökning är det totalt 37 procent av personerna med en känd orsak till svarsvägran som anger detta som enda skäl till att avstå. Tidigare år har tidsskälet varit än mer frekvent relativt andra orsaker (Nilsson 2006). Att avstå på mer principiell grund är även det relativt vanligt, omfattande 22 procent i årets undersökning. Därefter är det ungefär lika många som anför att det är för många frågor som att frågorna är ointressanta: 14 respektive 13 procent. Att frågorna däremot skulle vara för svåra; oro/misstro beträffande anonymitetsförhållandet; eller det faktum att det inte utgår någon ersättning för att medverka, är ingetdera en särskilt frekvent grund för svarsvägran. Bilden är väsentligen densamma i de två delundersökningarna.

Tabell 5 Specificerade skäl till att inte vilja delta i Riks-SOM-undersökningen 2007 (procent)

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Har inte tid	38	36	37
Vill av princip inte delta	21	22	22
För många frågor	12	15	14
Frågorna är ointressanta	15	11	13
Frågorna är för svåra	2	4	3
Litar ej på anonymiteten	4	3	3
Vill ej delta utan ersättning	2	3	2
Annat skäl	0	0	0
Blandade skäl	6	6	6
Summa procent	100	100	100
Antal personer	372	338	710

Kommentar: Informationen är inhämtad via telefonpåminnelserna, via den "bortfallsenkät" som bifogas sista påminnelsen samt från kontakter med respondenter som hört av sig under fältarbets gång.

Representativitet och svarsfrekvens i olika grupper

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övrigas, blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor. Av tabell 6 framgår hur svarsbenägenheten i *Riks-SOM 2007* varierar i olika grupper över tid.

I likhet med erfarenheterna från tidigare års SOM-undersökningar svarar kvinnor som grupp i större utsträckning än män, ett mönster som förstärkts under senare år. 2007 är skillnaden totalt sett 6 procentenheter, i Riks-2 hela 7 procentenheter (2006 var den dock ännu större: med 9 procentenheter i Riks-2, och 7 procentenheter totalt).

Vi noterar hur äldre helt i linje med tidigare erfarenheter svarar i större utsträckning än yngre; precis som vad gäller könsfaktorn har mönstret blivit än tydligare med tiden. Skiljelinjen mellan att svara i mindre respektive större utsträckning än genomsnittet återfinns 50-årsåldern; här har den legat sedan slutet av 1990-talet. Störst är svarsviljan i gruppen 60–69 år, med en svarsfrekvens om totalt 78 procent, densamma i bägge delundersökningar. Svarsfrekvensen bland de allra äldsta, 80–85-åringarna, klarar genomsnittresultatet med god marginal (gruppen omfattar 194 personer i nettoourvalet, 361 i bruttourvalet). Den svagaste svarsbenägenheten

Tabell 6 Svandsandelen (netto) i olika grupper i Riks-SOM-undersökningen 1995–2007 (procent)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Riks-I	Riks-II
TOTALT	65	69	69	68	67	63	67	65	66	65	63	60	63	61	64
Kön															
Kvinnor	66	68	70	69	68	65	68	69	68	67	65	64	66	64	68
Män	65	67	68	69	66	61	66	62	64	63	61	57	60	58	61
Ålder															
15–19 år	66	71	72	75	67	57	56	61	60	55	56	49	53	46	59
20–24 år	64	66	67	63	55	60	57	61	57	55	53	43	49	49	48
25–29 år	60	74	55	64	58	55	59	60	63	57	54	50	51	45	56
30–39 år	67	60	62	64	63	57	62	57	60	59	57	54	54	54	55
40–49 år	62	68	70	73	66	60	67	64	63	61	58	59	59	59	60
50–59 år	67	67	71	73	70	67	76	69	71	69	69	67	68	68	68
60–69 år						74	76	76	79	78	73	73	78	78	78
70–79 år						74	74	71	75	79	75	71	75	74	76
80–85 år						58	67	66	62	65	64	67	71	69	73
60–75 år ¹	69	71	76	73	75	75									
76–80 år ¹	63	72	78	58	69	68									
Region															
Stockholm	64	63	64	63	60	58	64	60	61	61	57	56	56	55	57
Östra Mellansverige	65	68	67	71	63	64	68	64	66	65	66	63	68	67	69
Småland med öar	69	71	74	70	70	68	73	68	66	70	67	62	62	57	67
Sydsverige	67	64	70	75	70	65	62	69	67	64	61	58	62	61	62
Västsverige	63	69	70	69	68	61	66	65	69	67	62	60	66	63	68
Norra Mellansverige	65	75	67	69	69	66	69	67	69	61	64	62	61	59	64
Mellersta Norrland	68	70	74	72	71	64	73	69	63	69	67	60	63	64	63
Övre Norrland	67	69	72	69	72	61	72	67	68	71	64	64	63	66	60

Kommentar: ¹Gruppen 81–85-åringar inkluderades i och med Riks-SOM 2000, varmed åldersindelningen i svandsandelsanalyserna av personer över 60 år ändrades.

återfinns, totalt sett, i gruppen 20–24 år, med en svarsfrekvens på 49 procent. I enbart Riks-1 är dock nettoresultatet ytterligare något lägre bland 15–19-åringarna: 46 procent.

Boende i Stockholmsregionen drar precis som tidigare år ner svarsandelen för undersökningen som helhet; svarsandelen 2007 är 56 procent. Detsamma gäller, sett till båda undersökningar, också Sydsverige (62 procent). Resultatet för Västsverige, landets tredje storstadsområde, är däremot bättre än genomsnittet. Den allra högsta svarsfrekvensen återfinns i östra Mellansverige (totalt 68 procent).

SOM-undersökningens urval av personer utgör ett slags Sverige i miniatyr. Hur väl avspeglar då Riks-SOM-undersökningen 2007 hela befolkningen, och vilka skillnader kan urskiljas mellan sammansättningen i det dragna urvalet av personer och de respondenter som slutligen svarat? Via tabell A1–A4 i appendix kan respondenternas sammansättning beträffande kön, ålder, region respektive fackföreningsmedlemskap jämföras med sammansättningen i såväl det dragna urvalet som i den svenska befolkningen. Av uppställningarna framgår att de svarande tämligen väl avspeglar den svenska befolkningen i dessa avseenden. Några avvikelser förtjänar dock att kommenteras.

Könsfördelningen (tabell A1) bland svenska 15–85-åringar är mycket balanserad i verklighetens Sverige år 2007: 50–50. Bland de svarande i Riks-SOM-undersökningen 2007 är emellertid fördelningen 52–48 med en övervikt av kvinnor; i Riks-2 53–47. De dragna urvalen har inte bidragit till denna skevhet (i Riks-2 var männen tvärtom i svag övervikt), även om det naturliga bortfallet i Riks-1 bidrog till en svag övervikt av kvinnor i nettourvalet. I första hand bottnar den överrepresentation av kvinnor som finns i undersökningen av kvinnors generellt något större svarsbenägenhet (jfr. tabell 6).

Ålderssammansättningen (tabell A2) i Riks-SOM-undersökningens dragna urval är precis som könsfördelningen mycket representativ för den svenska befolkningen, det gäller Riks-1 likväl som Riks-2. Men genom att yngre svarar i något mindre utsträckning än äldre (jfr. tabell 6), särskilt relativt gruppen 50–75-åringar, uppkommer en viss snedfördelning i undersökningen. Detta är ett välbekant mönster från de senaste årens undersökningar.

Ser vi till den geografiska fördelningen (tabell A3), ger Riks-SOM 2007 en i huvudsak god bild av den geografiska spridningen i Sveriges befolkning. Stockholmare är något underrepresenterade i bägge delundersökningar till följd av en generellt sämre svarsvilja (jfr. tabell 6). Men avvikelsen är inte större än två procentenheter mellan verklighetens Sverige och Riks-SOM-undersökningen (21 mot 19 procent).

Vad gäller fackföreningsmedlemskap (tabell A4) liknar mönstret i Riks-SOM det för befolkningen som helhet, om än med en viss underrepresentation av LO-an slutna i SOM-materialet till förmån för SACO-an slutna – något som gäller bägge delundersökningar. Det ska emellertid sägas att jämförelsen haltar något i och med skillnader i mätmetoder.

Jämförelserna mellan svarspersonernas socioekonomiska sammansättning och befolkningens visar att Riks-SOM-undersökningens respondenter sammantaget speglar Sveriges befolkning mycket väl.

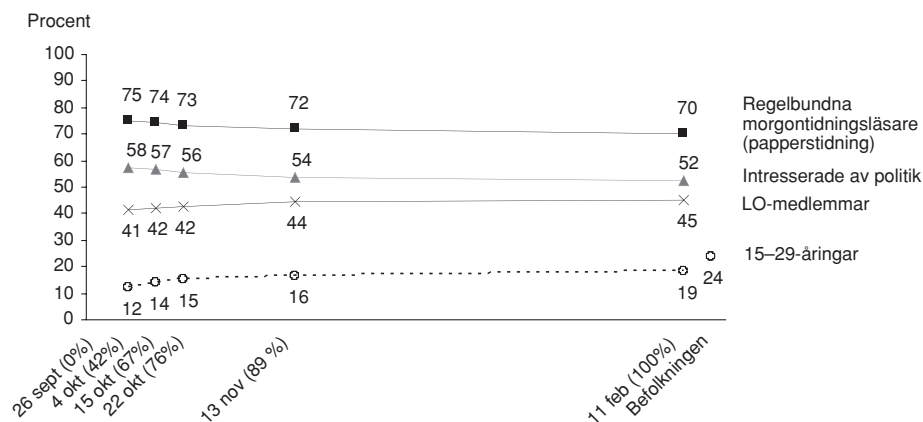
Representativitet efter svarsfrekvens

Vid uppläggningsen av fältarbetet för en enkätstudie måste svarsfrekvens och svars-kvalitet alltid vägas mot tillgängliga resurser i tid och pengar. En undersökning helt utan påminnelser är naturligtvis billigare och mindre tidskrävande. Men erfarenheten säger oss att svarsfrekvensen med en sådan strategi blir väsentligt lägre än om man inkluderar ett antal påminnelser. Och det finns samtidigt tendenser till att en låg svarsfrekvens delvis är resultatet av att vissa grupper är mindre benägna att delta utan påstötningar än andra; underlaget blir alltså inte enbart *mindre* med en kortare fältperiod utan dessutom *skevare* sett till befolkningen som helhet.

I Riks-SOM-undersökningen 2007 hade 42 procent av de personer som skulle komma att besvara enkäten skickat tillbaka den ifylld senast dagen då första påminnelsen (kortet) nådde ut (4 oktober). Skulle vi nöjt oss med det inflödet hade skevheten i ålder varit större jämfört med slutresultatet. Gruppen 15–29-åringar representeras efter sex dagars inflöde med 12 procent i enkätunderlaget – att jämföra med 19 procent när samtliga enkäter räknats in, och med befolkningens 24 procent. Även sammansättningen beträffande socioekonomiska egenskaper i termer av subjektiv klassposition och fackföreningsmedlemskap påverkas av fältarbetets längd, med en lägre andel som definierar sitt hem som arbetarhem och som är LO-medlemmar i det initiala svarsunderlaget jämfört med senare (det ska sägas att detta tydliga mönster saknades helt 2006 och var mycket svagt i 2005 års undersökning; se tabell A5 i appendix). I det initiala svarsunderlaget är 41 procent LO-medlemmar; vid fältarbetets slut har andelen vuxit till 45 procent.

Men det är åldersfördelningen som påverkas tydligast av fältarbetets längd i en postal frågeundersökning som SOM-undersökningen. Skevheter i detta avseende riskerar att påverka resultaten av frågor där åldersfaktorn är starkt relaterad till svaren. Exempelvis kan konstateras hur morgontidningsläsning och politiskt intresse överskattas vid ett ”förtida” fältstopp till följd av överrepresentationen av äldre i de tidigt inkomna svaren. Nu är alternativet inte nödvändigtvis att helt avstå från påminnelser eller att strypa inflödet redan efter fem dagar. Skulle vi exempelvis sätta punkt i mitten av november – efter tre påminnelseinsatser: ett tack-/påminnelsekort, ett nytt enkätutskick samt en telefonuppföljning – då 89 procent av de som skulle komma att medverka hade skickat in sin enkät, blir skevheten i åldershänseende mindre (figur 4). Detsamma gäller morgontidningsläsning och politiskt intresse. Men fortfarande gäller att överensstämmelsen med ålderssammansättningen i det verkliga Sverige är störst i det slutliga Riks-SOM-materialet. Det finns alltså goda skäl att genom fler påminnelseinsatser söka öka svarsfrekvensen i postala enkätundersökningar.

Figur 4 Andelen regelbundna morgontidningsläsare, intresserade av politik, LO-medlemmar respektive 15–29-åringar efter fältarbetets längd (svarsfrekvens) i Riks-SOM 2007 (procent)

Kommentar: Regelbundna morgontidningsläsare avser de som läser en papperstidning minst 5 dagar i veckan. Andelen intresserade av politik avser de som svarat att de är mycket eller ganska intresserade. Se tabell A5 i appendix för en översikt över resultaten från motsvarande analys av Riks-SOM-undersökningarna 2003–2006.

Betydelsen av telefonpåminnelser

SOM-undersökningen har alltsedan första undersökningen 1986 i fältarbetet alltid inkluderat någon typ av telefonpåminnelse (se t. ex. dokumentationen i Björkqvist 1989, s. 4). Erfarenheten är att dessa påminnelser väsentligt lyfter inflödet en bit in i fältarbetet när det annars riskerar att dala. Påminnelserna bidrar samtidigt till att få kännedom om olika typer av naturligt bortfall, liksom om orsaker bakom svarsvägran. Det är dock svårt att mer exakt värdera inflödesnyttan av telefonpåminnelserna i och med att de enkäter som skickas tillbaka längre in i fältarbetet inte självklart kan kopplas direkt till någon specifik insats utan kan vara resultatet av tidigare insatser eller kombinationer av insatser; systematiska metodtester med kontrollgrupper har aldrig genomförts i sammanhanget. Därtill har tidpunkten för telefoninsatserna, liksom omfattningen av dem, varierat över tid. Men dokumentationen kring fältarbetets olika insatser har förbättrats genom åren, och nedan följer en analys av nyttan av olika påminnelseinsatser i 2007 års undersökning.

Fältarbetet för SOM-undersökningen omfattar, sedan 1994, tre insatser med telefonpåminnelser.⁷ I SOM-undersökningen 2007 inleddes den första insatsen tre veckor efter det att enkäten nått ut, den 18 oktober, och pågick 12 dagar i sträck, dvs. till och med den 29 oktober. Respondenten hade då redan erhållit två postala påminnelser: ett kort samt en försändelse med en helt ny enkät (se tablå 1 ovan).

Vid starten för första telefonpåminnelseinsatsen saknades svar från totalt 3 307 respondenter (borträknat det vid tidpunkten kända naturliga bortfallet om 116 personer, samt de som lämnat besked att de inte önskar delta, 64 personer). För 2 412 av dessa personer, det vill säga 73 procent, kunde erhållas ett hemtelefonnummer.⁸ Samtliga dessa personer söktes av det företag som genomförde telefonpåminnelserna.⁹

Ett första viktigt resultat av telefonpåminnelserna är en starkt förbättrad kännedom om det naturliga bortfallet: i samband med den första telefoninsatsen registrerades totalt 174 personer som långvarigt sjuka/handikappade, avflyttade, ej svensktalade, långvarigt bortresta etc. (tabell 7). Antalet kan jämföras med de 116 personer som det fanns kännedom om då insatsen inleddes.

Därutöver resulterade telefonkontaktarna i att totalt 1 117 respondenter sade sig villiga att delta i undersökningen, vilket motsvarar två tredjedelar av dem man haft kontakt med (exklusive dem som registrerats som naturligt bortfall; se tabell 7). Nu är det inte nödvändigtvis samma sak vad telefonintervjuaren registrerar och vad den intervjuade verkligen avser att göra; det handlar helt enkelt om ”kvaliteten” på de ja-svar som redovisas – har man lyckats med att övertyga respondenten om vikten av att delta i undersökningen? Som framgår av tabellens redovisning var det en tredjedel av de som förklarat sig villiga att delta som också gjorde det inom de närmaste veckorna – något färre bland dem som önskat ny enkät än bland dem som hade kvar den de fått tidigare, men skillnaden är liten. Resultatet ska i första hand jämföras med motsvarande andel bland dem man inte lyckades att nå och bland dem helt utan känt telefonnummer: 12 respektive 9 procent. Det ska noteras att de senare samtidigt nåddes av ytterligare en *postal* påminnelse, som skickades ut efter telefoninsatsens sista dag.

Telefonpåminnelserna har således helt klart en positiv effekt på svarsinflödet. Om vi vidgar effektperspektivet till omfatta även de enkätsvar som dröjde lite längre, visar det sig att över hälften, 52 procent, av de som sagt sig villiga att delta i första telefonpåminnelseinsatsen skickade tillbaka sin enkät innan fältarbetet avbröts efter årsskiftet. Men då ska betonas att några av dessa fått ytterligare påstötningar per telefon alternativt postalt. Motsvarande svarsfrekvens bland dem man inte lyckades kontakta – i *första* telefoninsatsen – var 25 procent, och 21 procent i gruppen utan känt telefonnummer. Vissa av dessa kunde dock nås via någon av de följande telefoninsatserna.¹⁰

Av resultaten redovisade i tabell 7 kan också konstateras att de respondenter som svarat att de redan skickat in enkäten i huvudsak också kom att ingå i studien; denna grupp om 89 personer uppvisar en svarsprocent på 72 procent, och resultatet blir detsamma även om vi ser till hela resterande fältperioden. Orsaken bakom de försenade enkätsvaren är svårare att fastställa; möjliga förklaringar är försenade postförsändelser; att svaret i telefon ges mot bakgrund av dåligt samvete som sedan motiverar respondenten att skicka in enkäten; samt någon typ av misstag i enkätregistreringen – rimligen handlar det om en kombination av dessa faktorer.

Tabell 7 Resultat av första telefonpåminnelseinsatsen i Riks-SOM 2007 (antal respektive procent)

Totalt antal sökta respondenter	2 412
Fel telefonnummer	139
Ej kontakt	440
Kontakt	1 833
<i>Andel kontaktade respondenter (av dem med korrekt tfnr)</i>	81%
Resultat av respondentkontakt (dvs. totalt 1 833 personer):	
Naturligt bortfall	174
"Har redan skickat in"	89
Svarsvägran	453
Svarsvilliga ¹	1 117
<i>Andel svarsvilliga av kontaktade respondenter exkl. naturligt bortfall</i>	67%
Svarsfrekvens (netto ²) vid andra telefonpåminnelseinsatsens inledning (den 13 november), efter resultatet från första insatsen:	
"Har redan skickat in"	72%
Svarsvägran	0%
Svarsvilliga	33%
...som önskat ny enkät	31%
...övriga	34%
Samtliga kontaktade	26%
Sökta men ej kontakt (ej kontakt/fel telefonnummer) ³	12%
Svarsfrekvens bland ej sökta (dvs. utan känt telefonnummer) ³	9%

Kommentar: Telefonpåminnelserna genomfördes 18–29 oktober. ¹Av dessa önskade 425 respondenter, eller 38 procent, att få sig tillsänt ett nytt formulär. ²Naturligt bortfall exkluderat. ³De grupper som ej kunde nås per telefon erhöll i stället en ytterligare postal påminnelse som skickades ut dagen efter telefoninsatsens sista dag.

Sammantaget visar analysen entydigt på nyttan av påminnelser via telefon: de genererar en väsentligt förbättrad kunskap om bortfallet men framför allt ökar de sannolikheten att erhålla svar från respondenter som inte övertygats att delta via tidigare postala påminnelser. Svarsfrekvensen är mer än dubbelt så stor i gruppen som man haft telefonkontakt med än hos övriga – nära tredubbel större om man jämför enbart med dem utan känt hemtelefonnummer och avgränsar resultatet till att gälla svar som skickas in inom de närmaste veckorna innan nästa telefonpåminnelseinsats inleds.

Sammanfattning

Föreliggande dokumentation av Riks-SOM-undersökningen 2007 visar att enkätunderlaget som erhållits från totalt 3 435 personer under hösten 2007 kan sägas spegla Sveriges vuxna befolkning mycket väl. Den relativt goda svarsfrekvensen på 63 procent i kombination med en mycket god representativitet bland de svarande relativt urvalsramen innebär att Riks-SOM-undersökningens datamaterial utgör en mycket god grund för beskrivningar och analyser av aktuella vanor och attityder hos Sveriges befolkning.

Noter

- ¹ Parallellt med Riks-SOM-undersökningen genomför SOM-institutet en motsvarande enkätundersökning på årlig basis i Västra Götalandsregionen: *Väst-SOM*.
- ² Den urvalsteknik som tillämpas av det statliga personadressregistret SPAR, ur vilket SOM-undersökningens urval av respondenter dras.
- ³ Det är också i huvudsak dessa frågor som ingår i den så kallade Kort-SOM-undersökningen som genomförts parallellt med Riks-SOM-undersökningen (se vidare Nilsson 2008/kommande).
- ⁴ Sedan 2006 års undersökning editioneras det första missivet genom att det innehåller några särskilda rader till gruppen 15–19-åringar respektive 65–85-åringar, med budskapet att vissa frågor kan vara svåra att besvara när man är ung respektive har lämnat arbetslivet.
- ⁵ Fältarbetet i SOM-undersökningen 2007 genomfördes i samarbete med undersökningsföretaget *Kinnmark Information*. Arbetet var upplagt så att Kinnmark ombesörjde urvalsdragnin, upptryckning och utskick av formulär och påminnelser, telefonpåminnelser (i samarbete med företaget *Concilia Information*), scanning av formulärsvaren samt datauppläggning. SOM-institutet har stått för innehållet i allt material som skickats ut, genomfört kodningen av öppna svar samt kvalitetssäkring och iordningsställande av den slutgiltiga datafilen. Kodningen av öppna svar har genomförts av biträdande forskare Malin Forsberg och Fredrik Welin.
- ⁶ Som ett extra incitament att fylla i enkäten utlovades i följebrevet att man genom att fylla i enkäten och skicka tillbaka den så att den var undersökningsföretaget till handa senast den 9 oktober deltog i en utlottning av någon av SOM-institutets publikationer; 25 böcker lottades ut till vardera delundersökning. Erfarenheten från metodtester i samband 2003 års SOM-undersökningar visar att detta inte tycks förbättra inflödet när man tar hela fältarbetet i beaktande men däremot innebär att respondenten skickar tillbaka enkäten snabbare än annars

(Nilsson 2004). Utlottningen är samtidigt ett sätt att visa på hur resultaten från SOM-institutets undersökningar publiceras i offentliga skrifter, och att ge publikationerna extra spridning bland befolkningen.

- 7 I 1994 års undersökning omfattade den sista insatsen enbart de som i någon av de tidigare insatserna bett att få tillsänt sig ett nytt formulär; i 2003 års undersökning omfattade den sista insatsen de som i någon av de två tidigare insatserna sagt att de skulle medverka, oavsett om de önskade ett nytt formulär eller ej. I 2001 års undersökning inkluderades en fjärde telefonpåminnelse omfattande respondenterna i den ena delundersökningen (Riks-1) för att minska avståndet i svarsprocent relativt den andra; insatsen begränsades till de som i någon av de tidigare telefoninsatserna sagt att de skulle medverka.
- 8 Mobiltelefonnummer ingick ej i den preliminära nummersökningen, men inför de två efterföljande telefonpåminnelseinsatserna kompletterades registerinformationen med förekommande mobiltelefonnummer i de fall hemtelefonnummer saknades.
- 9 Concilia Information.
- 10 Den möjligheten ökade också något i och med att registerinformationen utökades med ev. mobiltelefonnummer i de fall hemnummer saknades. Samtidigt ska betonas att det i de mer svårkontaktade grupperna, och inte minst bland dem helt utan känt telefonnummer, rimligen riskerar att dölja sig ett större naturligt bortfall (avflyttade etc.) jämfört med vad gäller övriga.

Referenser

- Björkqvist, Karin (1989) *SOM-undersökningen 1988 – Metod, Frågeformulär, Kodbok*. SOM-rapport nr. 3. Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2004) ”Den nationella SOM-undersökningen 2003”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Rapport nr. 34. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2006) ”Den nationella SOM-undersökningen 2005”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Du stora nya värld*. Rapport nr. 39. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2007) ”Den nationella SOM-undersökningen 2006”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Det nya Sverige*. Rapport nr. 41. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2008/kommande) ”Kort-SOM 2007 – En metodologisk delundersökning inom ramen för den nationella SOM-undersökningen 2007”. SOM-rapport. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

APPENDIX

Tabell A1 Könsfördelning bland svarande i Riks-SOM-undersökningen 1986–2007 samt 2007 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	Kvinnor	Män	Summa
1986	Riks-SOM	49	51	100
1987	Riks-SOM	51	49	100
1988	Riks-SOM	53	47	100
1989	Riks-SOM	52	48	100
1990	Riks-SOM	49	51	100
1991	Riks-SOM	48	52	100
1992	Riks-SOM	48	52	100
1993	Riks-SOM	50	50	100
1994	Riks-SOM	51	49	100
1995	Riks-SOM	50	50	100
1996	Riks-SOM	54	46	100
1997	Riks-SOM	51	49	100
1998	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
1999	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2000	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
2001	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	49	51	100
2002	Riks-SOM I & II	53	47	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	54	46	100
2003	Riks-SOM I & II	52	48	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2004	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	50	50	100
2005	Riks-SOM I & II	52	48	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2006	Riks-SOM I & II	52	48	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	53	47	100

2007	Befolkningen (15–85 år)	50	50	100
Riks-SOM	Bruttourval	50	50	100
I & II	Nettourval	50	50	100
	Svarande totalt	52	48	100
	<i>Riks-I</i>			
	<i>Bruttourval</i>	50	50	100
	<i>Nettourval</i>	51	49	100
	<i>Svarande</i>	53	47	100
	<i>Riks-II</i>			
	<i>Bruttourval</i>	49	51	100
	<i>Nettourval</i>	49	51	100
	<i>Svarande</i>	52	48	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata i de fall uppgift saknas).

Tabell A2 Åldersgruppernas fördelning bland svarande 1986–2007 samt 2007 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–80 år	76–85 år	Summa
1986	Riks-SOM	30	34	36			100
1987	Riks-SOM	26	37	37			100
1988	Riks-SOM	27	36	37			100
1989	Riks-SOM	26	39	35			100
1990	Riks-SOM	26	37	37			100
1991	Riks-SOM	26	37	37			100
1992	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1993	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1994	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1995	Riks-SOM	24	36	36	4		100
1996	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1997	Riks-SOM	22	35	38	5		100
1998	Riks-SOM I&II	22	36	38	4		100
	<i>Riks-I</i>	22	36	38	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	35	39	4		100
1999	Riks-SOM I&II	21	34	40	5		100
	<i>Riks-I</i>	22	34	39	5		100
	<i>Riks-II</i>	21	35	40	4		100
2000	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	20	32	41		7	100
	<i>Riks-II</i>	21	32	40		7	100
2001	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	18	34	40		8	100
2002	Riks-SOM I&II	20	33	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	21	34	39		6	100
	<i>Riks-II</i>	19	32	42		7	100
2003	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	41		8	100
	<i>Riks-II</i>	22	32	40		6	100
2004	Riks-SOM I&II	19	32	41		8	100
	<i>Riks-I</i>	18	34	40		8	100
	<i>Riks-II</i>	21	30	42		7	100
2005	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	18	33	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	20	32	41		7	100
2006	Riks-SOM I&II	18	32	43		7	100
	<i>Riks-I</i>	18	33	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	18	31	44		7	100

2007	Befolkning	24	33	36		7	100
Riks-SOM	Bruttourval	24	33	36		7	100
I & II	Nettourval	23	33	37		7	100
	Svarande	18	31	43		8	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	24	33	35		8	100
	<i>Nettourval</i>	22	35	36		7	100
	<i>Svarande</i>	17	32	43		8	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	24	32	37		7	100
	<i>Nettourval</i>	23	33	38		6	100
	<i>Svarande</i>	20	30	42		8	100

Kommentar: 1992 utvidgades åldersintervallet uppåt till 80 år, 2000 till 85 år. Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata om uppgift saknas).

Tabell A3 Fördelning på region bland svarande 2001–2007 samt 2007 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Befolknings- underlag	Stockholm	Östra Mellansverige	Småland med öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Summa procent
2001	Riks-SOM I & II	18	18	9	13	20	11	5	6	100
2001	Riks-SOM I & II	18	18	9	13	20	11	5	6	100
	<i>Riks-I</i>	17	18	9	14	20	11	6	5	100
	<i>Riks-II</i>	18	18	9	13	20	11	5	6	100
2002	Riks-SOM I & II	19	17	10	15	19	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	16	9	16	19	10	4	7	100
	<i>Riks-II</i>	18	19	10	15	18	10	5	5	100
2003	Riks-SOM I & II	19	16	9	14	22	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	18	16	9	15	23	9	4	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	16	9	14	22	10	4	6	100
2004	Riks-SOM I & II	19	17	10	14	20	9	5	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	17	10	14	21	8	5	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	17	10	14	21	9	4	6	100
2005	Riks-SOM I & II	18	19	10	13	21	9	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	18	17	11	13	21	9	5	6	100
	<i>Riks-II</i>	18	19	10	13	21	9	4	6	100
2006	Riks-SOM I & II	19	18	9	14	21	9	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	18	9	14	21	9	4	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	17	9	15	21	9	4	6	100
2007	Befolkning	21	17	9	15	20	9	4	5	100
Riks-SOM I & II	Bruttourval	21	18	9	13	19	9	5	6	100
	Nettourval	21	18	9	13	19	9	5	6	100
	Svarande	19	19	9	13	20	9	5	6	100
<i>Riks-I</i>	Bruttourval	21	18	8	14	19	9	5	6	100
	Nettourval	21	17	9	13	20	9	5	6	100
	Svarande	19	19	8	13	20	9	5	7	100
<i>Riks-II</i>	Bruttourval	22	18	9	13	19	9	4	6	100
	Nettourval	22	18	9	13	19	9	4	6	100
	Svarande	19	19	9	13	21	9	4	6	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser). Data om urval samt svarande bygger på registerdata.

Tabell A4 Fackföreningsmedlemskap bland svarande 1986–2007 samt 2007 hos svenska befolkningen (procent)

År	Befolkningsunderlag	LO	TCO	SACO	Summa
1986	Riks-SOM	59	33	8	100
1986	Riks-SOM	59	33	8	100
1987	Riks-SOM	59	33	8	100
1988	Riks-SOM	55	33	12	100
1989	Riks-SOM	56	34	10	100
1990	Riks-SOM	56	32	13	101
1991	Riks-SOM	56	32	12	100
1992	Riks-SOM	53	33	13	99
1993	Riks-SOM	56	32	12	100
1994	Riks-SOM	56	31	13	100
1995	Riks-SOM	56	32	12	100
1996	Riks-SOM	54	29	17	100
1997	Riks-SOM	53	34	13	100
1998	Riks-SOM	55	32	13	100
	<i>Riks-I</i>	<i>52</i>	<i>34</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>58</i>	<i>31</i>	<i>12</i>	<i>101</i>
1999	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>33</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>30</i>	<i>15</i>	<i>99</i>
2000	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>32</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>31</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
2001	Riks-SOM I & II	52	31	17	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>35</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>55</i>	<i>28</i>	<i>17</i>	<i>100</i>
2002	Riks-SOM I & II	50	34	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>51</i>	<i>33</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>50</i>	<i>34</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
2003	Riks-SOM I & II	48	37	15	100
	<i>Riks-I</i>	<i>47</i>	<i>38</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>36</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
2004	Riks-SOM I & II	48	37	15	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>36</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>37</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
2005	Riks-SOM I & II	47	37	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>46</i>	<i>38</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>35</i>	<i>17</i>	<i>100</i>
2006	Riks-SOM I & II	45	39	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>42</i>	<i>40</i>	<i>18</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>46</i>	<i>39</i>	<i>15</i>	<i>100</i>

2007	Befolkningen (15–74 år)	49	35	16	100
	Riks-SOM I & II	45	36	19	100
	<i>Riks-I</i>	<i>45</i>	<i>36</i>	<i>19</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>45</i>	<i>35</i>	<i>20</i>	<i>100</i>

Kommentar: Data om befolkningen 2007 är hämtade från SCB:s Arbetskraftsundersökningar 2007 (Grundtabeller, Tabell 11, publicerad på www.scb.se/statistik/AM/AM0401/2007A01/AKU2007_1574.pdf) och avser anställda i åldrarna 15–74 år; SOM-data avser samtliga i undersökningen.

Tabell A5 *Andelen 15–29-åringar, LO-medlemmar, regelbundna morgontidningsläsare respektive intresserade av politik: en jämförelse mellan respondentunderlaget erhållet vid tidpunkten då första påminnelsen når ut och undersökningens slutgiltiga respondentunderlag, Riks-SOM 2003–2007 (procent)*

	2003	2004	2005	2006	2007
15–19 år	16 – 21	14 – 19	15 – 19	13 – 18	12 – 19
LO-medlemmar	43 – 48	45 – 48	46 – 47	44 – 44	41 – 45
Politiskt intresserade	56 – 52	54 – 50	52 – 49	58 – 54	58 – 52
Regelbundna morgontidningsläsare	79 – 73	74 – 72	76 – 72	74 – 70	75 – 70

Andel respondenter som svarat vid tidpunkten för första påminnelsen av det slutgiltiga antalet respondenter i undersökningen	37	39	40	42	42

Kommentar: Jämförelsetalen i tabellen redovisas enligt principen P – S, där P motsvarar andelen bland de respondenter som svarat vid tidpunkten då första påminnelsen når ut, och S motsvarar andelen i undersökningens slutgiltiga respondentunderlag. Det första påminnelsekortet når ut cirka en vecka efter första enkätförsändelsen.

FÖRFATTARNA

Annika Bergström, fil dr, verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning fokuserar på nya mediers publik, användarmedverkan inom ramen för Web 2.0-faciliteter samt politisk kommunikation på nätet.

Daniel Berlin, fil dr, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar om miljöpolitik och naturresursförvaltning.

Ulf Bjereld, professor, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar om internationell politik, svensk utrikes- och säkerhetspolitik samt konflikterna i Mellanöstern.

Göran Bolin, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid institutionen för kultur och kommunikation, Södertörns högskola. Hans forskning är inriktad på mediers roll i sociala och kulturella förändringsprocesser framför allt gällande rörliga bildmedier och mobiltelefoni.

Martin Brothén, fil dr, föredragande vid riksdagens utrikesutskott och huvudsekreterare i Riksdagskommittén. Inom ramen för ett forskningsprojekt vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet studerar han förtroendet för riksdagen.

Marie Demker, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet samt gästprofessor vid Södertörns Högskola. Hennes forskning är inriktad på internationell och komparativ politik, särskilt västeuropeisk politik och immigrationspolitik.

Monika Djerf-Pierre är docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning handlar om medieanvändning, TV-forskning (särskilt public service), medie- och journalistikhistoria, politisk kommunikation, medieproduktion, ledarskaps- och organisationsforskning, samt genusforskning.

Mathias A. Färdigh, fil mag, doktorand vid Institutionen för journalistik och masskommunikation samt verksam vid Quality of Government Institute, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på pressfrihet och mediernas betydelse för ett fungerande samhälle.

Marina Gheretti, fil dr, verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad mot journalistik och nyhetsvärdering.

Marie Grusell, fil dr, verksam som forskare och lärare vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad på allmänhetens syn på mediernas reklam.

Per Hedberg, fil kand, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på valdeltagande och på opinionsbildningen kring energifrågor.

Sören Holmberg, professor vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är ledare för valforskningsprogrammet och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende och representativ demokrati.

Lars Höglund, professor, verksam vid institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Göteborgs universitet och Högskolan i Borås. Hans forskningsområden behandlar informationsbeteende och biblioteks- och informationstjänster i ett organisations- och samhällsperspektiv.

Susanne Johansson, fil dr i offentlig förvaltning och undersökningsledare vid SOM-institutet. Hennes forskning är inriktad på lokal demokrati och politiskt beteende.

Larsåke Larsson, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Örebro universitet och tidigare även verksam vid JMG, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad mot journalistik, public relations och kriskommunikation.

Johan Martinsson, doktorand vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han arbetar för närvarande på en avhandling om arbetslöshetens påverkan på väljarbeteende.

Lennart Nilsson, docent i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet samt föreståndare för Cefos, Centrum för forskning om offentlig sektor. Han forskar kring den offentliga sektorn och offentlig service.

Åsa Nilsson, fil kand, verksam vid SOM-institutet och undersökningsledare för Riks-SOM-undersökningen samt doktorand vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Ylva Norén-Bretzer, fil dr i statsvetenskap, är forskare och lektor vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet. Hennes forskning och undervisning handlar om förvaltning, implementering, utvärdering, miljöforskning och politiskt förtroende. I hennes avhandling analyserades det politiska förtroendet i Sverige.

Jonas Ohlsson, ek mag, fil mag, verksam vid SOM-institutet och doktorand vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Henrik Oscarsson, docent, är lärare och forskare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på väljarbeteende och opinionsbildning

Maria Oskarson, docent, är lärare och forskare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hennes forskning är inriktad på sociala och politiska skiljelinjer.

Bo Rothstein, August Röhss-professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Han forskar för närvarande om vad som gör samhället möjligt.

Josefine Sternvik, fil mag, verksam vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon har just färdigställt en avhandling om formatförändringar i dagspressen.

Jan Strid, universitetslektor vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han sysslar med forskning om tidningar och radio.

Ingela Wadbring, fil dr, verksam inom Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon forskar kring medieanvändning med inriktning på dagspressutveckling samt om mediernas kommersialisering.

Eva Wahlström, fil mag, doktorand i litteraturvetenskap och verksam som universitetsadjunkt vid Högskolan i Borås.

Lennart Weibull, professor i massmedieforskning vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet och prorektor vid universitetet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning.

Oscar Westlund, fil mag, doktorand och verksam vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på mediestrukturer och medieanvändning, särskilt vad gäller digitala medier så som internet och mobiltelefoni.

DELTAGANDE PROJEKT I SOM-UNDERSÖKNINGEN 2007

Alkoholopinion

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Lennart Weibull och Sören Holmberg

Bibliotek i förändring

Högskolan i Borås
Lars Höglund

Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Martin Brothén och Sören Holmberg

Dagspresskollegiet

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Lennart Weibull och Ingela Wadbring

Den ekologiska medborgaren

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sverker C. Jagers

Energiopinionen i Sverige

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Per Hedberg

EU-opinionen

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg

Film och bio

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Marina Ghersetti

Förtroendet för AMS

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Åsa Nilsson och Sören Holmberg

Förtroendet för riksbanken

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

Förtroendet för riksdagen

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Martin Brothén och Sören Holmberg

Förtroendet för SÄPO

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

Klimat och transport

Göteborgs miljövetenskapliga centrum, Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet
Katarina Gärdfeldt

Konsumenten och konglomeratet

Centrum för konsumtionsvetenskap, Göteborgs universitet
Ulrika Holmberg och Merja Mankila

Kultur och livsstil

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Åsa Nilsson

Makt, identitet, modernitet (MIM)

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Marie Demker

Medborgarnas demokratiopinioner

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Henrik Oscarsson

Navigera mot en hållbar fiskeförvaltning

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sverker C. Jagers

PR och demokrati

Medie- och kommunikation, Örebro Universitet
Larsåke Larsson

Publik- och utbudsanalys

Sveriges Television
Bengt Nordström

Samhällsorganisation och socialt kapital

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Bo Rothstein

Skiftande medielandskap – Mediers betydelse för social och kulturell förändring

Institutionen för medier, konst & filosofi, Södertörns högskola
Göran Bolin

Svensk scenkonst

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Åsa Nilsson

Svensk utrikespolitisk opinion

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Ulf Bjereld

Valforskningsprogrammet

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg

Vetenskap i samhället

Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

Välfärdsstatens politiska sociologi

Sociologiska institutionen, Umeå universitet och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Maria Oskarson

ADRESSER

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se Hemsida: www.som.gu.se

Beställningar av publikationer kan göras på tfn 031-786 49 76 eller faxas in på nummer 031-786 45 54. För beställningar via e-post är adressen order@som.gu.se. Det går också att beställa publikationer via vår hemsida: www.som.gu.se

Om Du vill kontakta någon av de medverkande författarna i *Skilda världar* följer här e-postadresser.

Namn	E-postadress
Annika Bergström	annika.bergstrom@jmg.gu.se
Daniel Berlin	daniel.berlin@pol.gu.se
Ulf Bjereld	ulf.bjereld@pol.gu.se
Göran Bolin	goran.bolin@sh.se
Martin Brothén	martin.brothen@riksdagen.se , martin.brothen@pol.gu.se
Marie Demker	marie.demker@pol.gu.se
Monika Djerf-Pierre	monika.djerf-pierre@jmg.gu.se
Mathias A. Färdigh	mathias.fardigh@jmg.gu.se
Marina Ghersetti	marina.ghersetti@jmg.gu.se
Marie Grusell	marie.grusell@jmg.gu.se
Per Hedberg	per.hedberg@pol.gu.se
Sören Holmberg	soren.holmberg@pol.gu.se
Lars Höglund	lars.hoglund@hb.se
Susanne Johansson	sanna.johansson@cefos.gu.se
Larsåke Larsson	larsake.larsson@hum.oru.se
Johan Martinsson	johan.martinsson@pol.gu.se
Lennart Nilsson	lennart.nilsson@cefos.gu.se
Åsa Nilsson	asa.nilsson@jmg.gu.se
Ylva Norén Bretzer	ylva.noren-bretzer@spa.gu.se
Jonas Ohlsson	jonas.ohlsson@jmg.gu.se
Henrik Oscarsson	henrik.oscarsson@pol.gu.se
Maria Oskarson	maria.oskarson@pol.gu.se
Bo Rothstein	bo.rothstein@pol.gu.se
Josefine Sternvik	josefine.sternvik@jmg.gu.se
Jan Strid	jan.strid@jmg.gu.se
Ingela Wadbring	ingela.wadbring@jmg.gu.se
Eva Wahlström	eva.wahlstrom@hb.se
Lennart Weibull	lennart.weibull@jmg.gu.se
Oscar Westlund	oscar.westlund@jmg.gu.se

Bilagor

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2007

**INFORMATION TILL
DIG SOM INGÅR I
UNDERSÖKNINGEN**

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

- Vilket förtroende har vi i Sverige för olika samhällsinstitutioner?
- Vilken roll spelar tidningar, radio, TV och internet i våra liv?
- Vilket samhällsengagemang finns i Sverige?
- Hur påverkar massmedierna oss?
- Vad gör svenskarna på sin fritid?

Detta är exempel på frågor som *Samhälle Opinion Massmedia 2007* försöker att besvara. Undersökningen görs gemensamt av tre forskningsenheter vid Göteborgs universitet.

Vilka gör Samhälle Opinion Massmedia – och varför?

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har sedan mitten av 1950-talet genomfört studier om väljare, massmedier och opinionsbildning. Ett viktigt syfte med studierna är att öka kunskapen om hur den svenska demokratin fungerar.

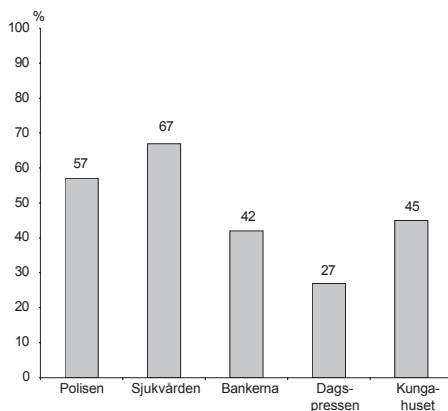
Vid *Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)* bedrivs forskning om demokrati och effektivitet med särskild inriktning på kommuner och landsting/regioner. Forskningen bedrivs i samverkan med forskare i andra länder.

Ett centralt forskningsområde vid *Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)* rör mediernas betydelse för individ och samhälle. Forskningen har i över 25 år följt hur vi i Sverige använder och förhåller oss till våra medier.

Dessa tre forskningsenheter driver tillsammans SOM-institutet vid Göteborgs universitet, som sedan 1986 genomför en årlig nationell frågeundersökning – "Riks-SOM" – riktad till den svenska allmänheten. Riks-SOM-undersökningen ger många möjligheter att studera hur vanor och åsikter förändras över tid. Studien är ett viktigt bidrag till forskningen kring demokrati- och mediefrågor i Sverige.

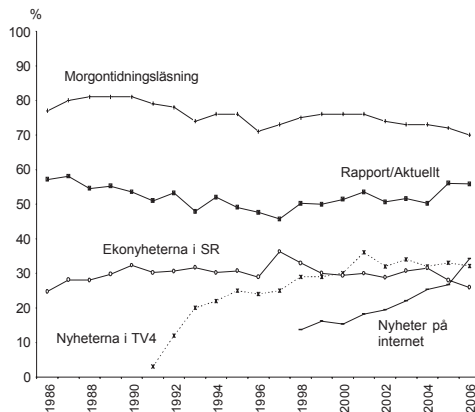
Bland de resultat som under senare år har uppmärksammas märks till exempel mätningarna av medborgarnas förtroende för olika samhällsinstitutioner och massmedier.

Andel av befolkningen som har stort förtroende för olika samhällsinstitutioner (procent)

Källa: Riks-SOM 2006

Morgontidningsläsning och nyhetstittande i TV minst 5 dagar per vecka samt användning av nyheter på internet minst 3 dagar per vecka (procent)

Källa: Riks-SOM 1986–2006

Ett Sverige i miniatyr

Vi har slumpmässigt valt ut 9 000 personer i Sverige. Det är alltså slumpen som gjort att just du kommit med i undersökningen. Urvalet har gjorts via befolkningsregistret. Tillsammans ska de utvalda personerna ge en god bild av befolkningen i Sverige.

För att få rättvisande resultat i undersökningen är det viktigt att alla svarar. Varje svar som uteblir försämrar undersökningens tillförlitlighet. Vi hoppas därför att du vill medverka, men det är givetvis du själv som avgör om du vill vara med eller inte.

Frågeformuläret

I undersökningen Samhälle Opinion Massmedia samarbetar ett antal olika forskningsprojekt. Det innebär att frågorna spänner över ett mycket stort antal områden. Antalet frågor kan verka stort, men de flesta besvaras enkelt med ett kryss i tillämplig ruta.

Vad händer med svaren?

Svaren behandlas anonymt och resultaten publiceras bara som siffror i tabeller. Vad någon enskild person svarat framgår **aldrig**. Alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt.

Årets undersökning genomförs i samarbete med *Kinnmark Information* som svarar för utskick och insamling av frågeformulär.

Varje år publicerar SOM-institutet minst två böcker. Där presenterar olika forskare resultat från sina specialområden. Exempel är de under 2007 utgivna böckerna *Det nya Sverige* och *Det våras för regionen*. Böckerna kan beställas från SOM-institutet (telefon-, faxnummer, post- samt e-postadress hittar du på nästa sida). Du kan även besöka SOM-institutets hemsida för att få veta mer om vår verksamhet och ta del av ett urval av tidigare undersökningsresultat. Adressen är: www.som.gu.se

Några av de forskare som deltar i årets undersökning:

Doktorand Rudolf Antoni:
Film och kultur

Fil. dr. Annika Bergström:
Nybeter och internet

Professor Göran Bolin:
Mobiltelefon

Fil. dr. Martin Brothén:
Riksdagen

Professor Marie Demker:
Integrationsfrågor

Docent Monika Djerf-Pierre:
Datorspel

Docent Karin M. Ekström:
Konsumtion och samlande

Doktorand Per Hedberg:
Energiopinion

Ekon. dr. Ulrika Holmberg:
Nya branscher

Professor Lars Höglund:
Bibliotek

Fil. dr. Sverker C. Jagers:
Miljöopinion

Docent Lennart Nilsson:
Kommunal service

Doktorand Åsa Nilsson:
Medieanvändning och generationer

Professor Bo Rothstein:
Civila samhället

Fil. dr. Ingela Wadbring:
Dagspress

De tre institutionerna bakom SOM-institutet:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning. (www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom svensk forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)

Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS) vid Göteborgs universitet är ett ledande centrum för mångvetenskaplig forskning om offentlig sektor och samhällets riskfrågor. (www.cefos.gu.se)

* * *

Ansvariga för den nationella SOM-undersökningen är professorerna **Sören Holmberg** och **Lennart Weibull**. Sören Holmberg är forskare vid Statsvetenskapliga institutionen med inriktning på politiskt beteende, särskilt väljare och valrörelser. Lennart Weibull är forskare vid Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) med inriktning på medieutveckling, särskilt dagstidningar.

Vi svarar gärna på frågor!

Om du har frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna till *Kinnmark Information*. Telefonnumret är: 020-28 28 30 (samtalet kostar endast en markering).

Om du har frågor till SOM-institutet, ring eller skriv till:

SOM-institutet

Göteborgs universitet

Box 710

405 30 GÖTEBORG

Telefon: Kerstin Gidsäter (kansli och administration) 031-786 12 17

Åsa Nilsson (undersökningsledare) 031-786 12 39

Fax: 031-786 45 54

E-post: info@som.gu.se

Internet: www.som.gu.se

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

GÖTEBORGS UNIVERSITET

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2007

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Här är ett exempel:

Fråga 1 Hur väl anser du att påståendet 'I dag skiner solen' stämmer?

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls
Om du tycker att påståendet <u>inte stämmer alls</u> , sätt då ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☐	☒
Om du tycker att påståendet <u>stämmer ganska bra</u> , markerar du så här:	☐	☒	☐	☐	☐
Skulle du råka sätta ett kryss i fel ruta, rätta till det genom att stryka över hela rutan. Sätt därefter kryss i rätt ruta på följande sätt:	☒	☒	☐	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator. Håll därför om möjligt kryssen innanför rutorna.

Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspeppenna och inte tusch eller blyerts.

FORMULÄRETS INNEHÅLL

Frågenummer	Frågeområde
1–7	Nyheter och medier
8–26	Politik, samhälle och demokrati
27–30	Radio, tv och internet
31–37	Sveriges förhållande till omvärlden
38–43	Samhälle och service
44–60	Miljö och energi
61–63	Kunskap och samhälle
64–78	Aktiviteter, intressen och värderingar
79–87	Arbetsliv
88–103	Bakgrund

NYHETER OCH MEDIER

Fråga 1 Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och tv?

	Dagligen	5–6 ggr/ vecka	3–4 ggr/ vecka	1–2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i riksradiön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala nyheter i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT:s morgonnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsmorgon i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Update i TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter på text-tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar regelbundet? Om du läser mer än en morgontidning, ange först den som du betraktar som din huvudtidning. Frågan gäller inte läsning på internet.

	7 dagar/ vecka	6 dagar/ vecka	5 dagar/ vecka	4 dagar/ vecka	3 dagar/ vecka	2 dagar/ vecka	1 dag/ vecka
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Jag brukar inte läsa någon morgontidning på papper regelbundet							

Fråga 3 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar? Frågan gäller inte läsning på internet.

	6–7 dagar/ vecka	3–5 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐
GT eller Kvällsposten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande gratistidningar?

	Minst 5 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Metro	☐	☐	☐	☐	☐
City (Stockholm/Göteborg/Malmö)	☐	☐	☐	☐	☐
Punkt SE	☐	☐	☐	☐	☐
Extra Östergötland/Xtra Helsingborg	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

Ja → *Gå vidare till fråga 6.*

Nej → **Om du ändå läser en morgontidning, på vilket sätt har du då tillgång till den?**

Lånar av bekant/granne

Läser på kollektivtrafiken (buss, tåg etc.)

Läser på arbetet/skolan

Köper lösnummer

Läser på internet

Annat sätt:

Fråga 6 Brukar du läsa eller titta i följande dagstidningar på internet?

	6-7 dagar/ vecka	3-5 dagar/ vecka	1-2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet.se	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen.se	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Nyheter (DN.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska Dagbladet (SvD.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Industri (di.se)	☐	☐	☐	☐	☐
Annan/andra dagstidningar på internet:					
.....	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	

Fråga 7 Hur viktigt anser du personligen att det är att få nyheter från följande länder?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	...och har du någon gång varit i landet?	
					Ja	Nej
Danmark	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Norge	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Finland	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estland	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Polen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryssland	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tyskland	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Storbritannien	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Frankrike	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Turkiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Israel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Iran	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kina	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Japan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
USA	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brasilien	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sydafrika	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Australien	☐	☐	☐	☐	☐	☐

POLITIK, SAMHÄLLE OCH DEMOKRATI

Fråga 8 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

Mycket
intresserad

Ganska
intresserad

Inte särskilt
intresserad

Inte alls
intresserad

Fråga 9 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

.....

Fråga 10 Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐
De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och tv	☐	☐	☐	☐	☐
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐
Storföretagen	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
Riksbanken	☐	☐	☐	☐	☐
Kungahuset	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunstyrelserna	☐	☐	☐	☐	☐
Universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐
Europaparlamentet	☐	☐	☐	☐	☐
Förenta Nationerna (FN)	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 11 Ange också hur stort förtroende du har för följande samhällsinstitutioner eller grupper:

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Säkerhetspolisen (SÄPO)	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholmsbörsen	☐	☐	☐	☐	☐
Staten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 12 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:					
		Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU		☐	☐	☐	☐
Sverige		☐	☐	☐	☐
Landstinget/regionen där du bor		☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor		☐	☐	☐	☐
Fråga 13 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för svenska politiker?					
Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende		
☐	☐	☐	☐		
Fråga 14 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?					
Klart till vänster	Något till vänster	Varken till vänster eller till höger	Något till höger	Klart till höger	
☐	☐	☐	☐	☐	
Fråga 15 Vilket parti tycker du bäst om i dag?					
☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna				
☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna				
☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet				
☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):				
Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?					
☐ Ja, mycket övertygad	☐ Ja, något övertygad	☐ Nej			
Fråga 16 Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift?					
Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	
☐	☐	☐	☐	☐	
Fråga 17 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?					
	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐
Sälja statliga bolag som bedriver affärsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa mer på friskolor	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatterna	☐	☐	☐	☐	☐
Införa vårdnadsbidrag för barn mellan 1 och 3 år	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 18 Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?

	Ogillar starkt		Varken gillar eller ogillar						Gillar starkt		
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Centerpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moderaterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vänsterpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Folkpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Socialdemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kristdemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverigedemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om du skulle använda samma skala också för några partiledare, var skulle du placera:

	Ogillar starkt		Varken gillar eller ogillar						Gillar starkt		
<i>Personen är okänd för mig</i>	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Maud Olofsson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fredrik Reinfeldt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lars Ohly	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jan Björklund	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mona Sahlin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Peter Eriksson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maria Wetterstrand	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Göran Hägglund	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jimmy Åkesson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Har det under de senaste 12 månaderna hänt att du eller någon nära anhörig/vän blivit felaktigt eller orättvist behandlad av en offentlig myndighet eller tjänsteman?

Ja, flera gånger Ja, någon gång Nej

Fråga 20 Om du själv eller någon annan skulle bli felaktigt eller orättvist behandlad av en offentlig myndighet eller tjänsteman, känner du till att du har möjlighet att anmäla det?

Nej Ja, men jag vet inte vart jag skulle vända mig
 Ja, och jag vet vart jag skulle vända mig
 Ja, och jag har tidigare gjort anmälan

Fråga 21 Har du under de senaste 12 månaderna besökt Sveriges riksdag/Riksdagshuset i Stockholm?

Ja Nej, men tidigare Nej, aldrig

Fråga 22 Under de senaste 12 månaderna, har du haft någon form av kontakt med någon riksdagsledamot?

Ja Nej

Fråga 23 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Införa sextimmars arbetsdag	☐	☐	☐	☐	☐
Behålla fastighetskatten	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	☐	☐	☐	☐	☐
Höja arbetslöshetsersättningen (a-kassan)	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatten på alkohol	☐	☐	☐	☐	☐
Införa trängselavgift (biltull) i storstäderna	☐	☐	☐	☐	☐
Registrera lobbyister som verkar i riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 24 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Rikspolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvårdens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poliser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lärare i grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forskare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Journalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Informatörer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lobbyister	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 25 Förutom traditionella affärs- och sparbanker finns i Sverige numer banker som ägs av företag med annan huvudverksamhet (t. ex. försäkringsbolag, livsmedelskedjor). Vilket förtroende har du i allmänhet för denna typ av banker?

Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 26 Om du ser till läget i dag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?

	Mycket oroande	Ganska oroande	Inte särskilt oroande	Inte alls oroande
Terrorism	☐	☐	☐	☐
Miljöförstöring	☐	☐	☐	☐
Ekonomisk kris	☐	☐	☐	☐
Ökat antal flyktingar	☐	☐	☐	☐
Fattigdomen i tredje världen	☐	☐	☐	☐
Stor arbetslöshet	☐	☐	☐	☐
Förändringar i jordens klimat	☐	☐	☐	☐
Naturkatastrofer	☐	☐	☐	☐
Militära konflikter	☐	☐	☐	☐
Befolkningsökningen	☐	☐	☐	☐
Ökad alkoholkonsumtion	☐	☐	☐	☐
Försämrad havsmiljö	☐	☐	☐	☐

RADIO, TV OCH INTERNET

Fråga 27 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?

	Dagligen	5–6 dgr/ vecka	3–4 dgr/ vecka	1–2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privat lokalradio (t. ex. Rix FM, Mix Megapol/Radio City, NRJ)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andra kanaler på webben	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 28 Hur ofta brukar du titta på program i följande tv-kanaler?

	Har ej tillgång	Dagligen	5–6 dgr/ vecka	3–4 dgr/ vecka	1–2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1/SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV8	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanal/-er	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sportkanal/-er	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT 24	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 29 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?

Brukar aldrig använda internet i privat syfte → *Gå vidare till fråga 31.*

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gångar i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Chattat (MSN, ICQ etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon blogg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i diskussionsforum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt/beställt varor eller tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt tjänster hos kommun/ myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat onlinespel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 30 Har du under de senaste 12 månaderna tagit del av följande på internet?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon/några gånger i veckan
Din kommuns hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt landstings/din regions hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Regeringens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Något politiskt partis hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Någon riksdagsledamots hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Någon lokalpolitikers hemsida	☐	☐	☐	☐	☐

SVERIGES FÖRHÅLLANDE TILL OMVÄRLDEN**Fråga 31 Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?**

- I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU
- I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU
- Har ingen bestämd åsikt i frågan

Fråga 32 Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning
Miljön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysselsättningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den sociala tryggheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jämställdheten mellan män och kvinnor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den militära säkerheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den nationella självständigheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Möjligheter att påverka utvecklingen i EU	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prisnivån på livsmedel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högre utbildning/forskning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare och flyktingar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholpolitiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 33 Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Varken positiv eller negativ
- Ganska negativ
- Mycket negativ
- Ingen uppfattning

Fråga 34 Hur ställer du dig till följande förslag som gäller utrikes- och säkerhetspolitik?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska försvarsutgifterna	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör söka medlemskap i NATO	☐	☐	☐	☐	☐
Minska u-hjälpen	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör införa euro som valuta	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör utträda ur EU	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 35 Och vilken är din åsikt när det gäller följande förslag i den aktuella debatten?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning
Sverige bör godkänna EU:s nya grundfördrag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 36 I den allmänna debatten om flyktingar och invandring har det förekommit många olika åsikter. Vilken är din åsikt om följande påståenden?

	Instämmer helt	Instämmer i stort sett	Instämmer delvis	Instämmer inte alls	Vet ej
Det finns för många utlänningar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrarna i Sverige ska fritt kunna utöva sin religion här	☐	☐	☐	☐	☐
En del folkslag är mer intelligenta än andra	☐	☐	☐	☐	☐
Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 37 Man talar ibland om att Sverige har blivit ett mångkulturellt samhälle. Anser du att denna utveckling har varit positiv eller negativ på följande områden:

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen uppfattning
Mat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kultur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Språk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Religion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lag och ordning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysselsättningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

SAMHÄLLE OCH SERVICE

Fråga 38 Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor sköter sin uppgift?

Mycket bra ☐	Ganska bra ☐	Varken bra eller dåligt ☐	Ganska dåligt ☐	Mycket dåligt ☐	Ingen uppfattning ☐
---	---	--	--	--	--

Fråga 39 Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Ingen uppfattning
(1) Kommunal barnomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(2) Kommunal grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(3) Kommunal gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(4) Friskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(5) Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(6) Sjukhusvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(7) Privatläkare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(8) Folkhälsovård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(9) Privattandläkare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(10) Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(11) Kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(12) Bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(13) Kulturaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(14) Fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(15) Miljövård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(16) Tillgång på bostäder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(17) Gator och vägar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(18) Möjligheten att få jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 40 Om förändringar av servicen ska göras, vilket av ovanstående serviceområden anser du att:

Det är mest angeläget att satsa på?

Det i första hand ska minska på?

V.g. ange en av siffrorna 1–18 i fråga 39 ovan.

Fråga 41 Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i:

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det landsting/den region där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 42 Vilket förtroende har du för följande institutioner?

	<i>Känner inte till institutionen</i>	Mycket stort för- troende	Ganska stort för- troende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet för- troende	Mycket litet för- troende	Ingen upp- fattning
Justitiekanslern (JK)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Justitieombudsmannen (JO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jämställdhets- ombudsmannen (JämO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Konsument- ombudsmannen (KO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 43 Här återfinns ett antal förslag hämtade från den svenska samhällsdebatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen upp- fattning
Införa dödsstraff för mord	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stärka djurens rätt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillåta homosexuella par att adoptera barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Förbjuda forskning som använder befruktade ägg (embryonala stamceller)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

MILJÖ OCH ENERGI

Fråga 44 Hur intresserad är du i allmänhet av miljöfrågor?

Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
☐	☐	☐	☐

Fråga 45 Hur ofta gör du personligen nedanstående saker av miljöskäl?

	Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid	<i>Kör aldrig bil</i>
Sänker hastigheten vid bilkörning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att gå, cykla eller åka kollektivt i stället för att ta bilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att åka tåg istället för att ta flyget	☐	☐	☐	☐	☐	
Sorterar hushållsavfall	☐	☐	☐	☐	☐	
Äter ekologiskt odlade grönsaker/frukt	☐	☐	☐	☐	☐	
Handlar miljömärkta varor	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 46 Hur allvarliga hot mot miljön i Sverige anser du att följande miljöproblem är?

	Mycket litet hot								Mycket stort hot	
	↓									↓
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Utsläpp från industrier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avgaser från biltrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oljeutsläpp vid kusterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utrotning av djur- och växtarter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Användandet av kemikalier i jordbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uttunnningen av ozonskiktet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Växthuseffekten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hanteringen av kärnkraftens högaktiva avfall	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Övergödning av sjöar och hav	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Klimatförändringar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 47 Det har diskuterats hur man kan motverka globala klimatförändringar genom att minska koldioxidutsläppen. Enligt din uppfattning, hur viktigt anser du att det är att begränsa omfattningen av följande utsläppskällor?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning
Flygtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Lastbilstransporterna	☐	☐	☐	☐	☐
Privatbilismen	☐	☐	☐	☐	☐
Industrins energianvändning	☐	☐	☐	☐	☐
Hushållens energianvändning	☐	☐	☐	☐	☐
Köttproduktionen	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 48 Hur allvarliga hot mot havsmiljön i Sverige anser du att följande är?

	Mycket allvarligt hot	Ganska allvarligt hot	Inte särskilt allvarligt hot	Inte alls allvarligt hot	Ingen upp- fattning
Övergödning i jordbruk och skogsbruk	☐	☐	☐	☐	☐
Giftiga båtbottnfärger	☐	☐	☐	☐	☐
Giftutsläpp från industrin	☐	☐	☐	☐	☐
Utfiskning	☐	☐	☐	☐	☐
Läkemedelsrester i avloppsvattnet	☐	☐	☐	☐	☐
Algblomning	☐	☐	☐	☐	☐
Spridning av främmande växt- och djurarter	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 49 Vilket förtroende har du för följande institutioner och grupper när det gäller information om havsmiljön?

	<i>Känner inte till institutionen/ gruppen</i>	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisationer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forskare	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Journalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fiskeriverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 50 Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige? Markera endast ett av svarsalternativen.

- Avveckla kärnkraften snarast
- Avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut
- Använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler
- Använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden
- Har ingen bestämd uppfattning i frågan

Fråga 51 Vad anser du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för:

	Mycket liten risk										Mycket stor risk
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens högaktiva avfall på ett säkert sätt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 52 Anser du att uranbrytning ska tillåtas i Sverige?

- Ja Nej Ingen uppfattning

Fråga 53 Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5-10 åren?

	Satsa mer än i dag	Satsa ungefär som i dag	Satsa mindre än i dag	Helt avstå från energikällan	Ingen uppfattning
Vattenkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Biobränslen	☐	☐	☐	☐	☐
Olja	☐	☐	☐	☐	☐
Vågkraft	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 54 Hur ställer du dig till en etablering av följande verksamheter i den kommun där du bor?

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ
Oljeraffinaderi	☐	☐	☐	☐	☐
Anläggning för miljöfarligt avfall	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraftverk	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraftverk	☐	☐	☐	☐	☐
Slutförvar för kärnkraftens högaktiva avfall	☐	☐	☐	☐	☐
Gasnät för fossil-/naturgas	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 55 Om ditt hushåll redan nu har eller i framtiden får möjlighet att välja s.k. miljövänlig el (grön el), hur mycket mer tror du ditt hushåll är villigt att betala för miljövänlig el?

- Inte villigt att betala mer för miljövänlig el än för annan el
- Villigt att betala upp till ca 200 kronor mer per år för miljövänlig el
- Villigt att betala upp till ca 500 kronor mer per år för miljövänlig el
- Villigt att betala upp till ca 1 000 kronor eller mer per år för miljövänlig el
- Ingen uppfattning

Fråga 56 Hur stort förtroende har du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Miljöorganisationer	☐	☐	☐	☐
Kärnkraftsindustrin	☐	☐	☐	☐
Regeringen	☐	☐	☐	☐
Forskare	☐	☐	☐	☐
Journalister	☐	☐	☐	☐
Statliga myndigheter på energiområdet	☐	☐	☐	☐
Elbolagen	☐	☐	☐	☐

Fråga 57 Och hur stort förtroende har du för följande offentliga myndigheter när det gäller information om energi?

	<i>Känner inte till myndigheten</i>	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Energimyndigheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraftsinspektionen (SKI)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturvårdsverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunala energirådgivare	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 58 Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang?

	Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid
Uppvärmning av bostaden	☐	☐	☐	☐	☐
Användning av elapparater/belysning	☐	☐	☐	☐	☐
Inköp av elapparater/belysning	☐	☐	☐	☐	☐
Varmvattenförbrukning	☐	☐	☐	☐	☐
Transporter/resor	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 59 Vilken är din uppfattning om följande påståenden som man ibland hör om vindkraft? Ange för var och ett av påståendena om det enligt din uppfattning är felaktigt eller riktigt.

	Helt felaktigt påstående					Helt riktigt påstående					Ingen uppfattning	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Vindkraftverk är bullriga	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraft är miljövänlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
El producerad med hjälp av vindkraft blir dyr	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraft innebär mycket små risker för människors liv och hälsa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraftverk förfular landskapet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 60 Hur ställer du dig till en etablering av vindkraftverk i närheten av:

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Har ingen fritidsbostad
Din fasta bostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din fritidsbostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KUNSKAP OCH SAMHÄLLE

Fråga 61 Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Medicin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Humaniora	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utbildningsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 62 Hur viktigt anser du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästanivå inom följande områden?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning
Energi	☐	☐	☐	☐	☐
Hjärt-/lungsjukdomar	☐	☐	☐	☐	☐
Miljö	☐	☐	☐	☐	☐
Nationalekonomi	☐	☐	☐	☐	☐
Genteknik	☐	☐	☐	☐	☐
Pedagogik	☐	☐	☐	☐	☐
Rymden	☐	☐	☐	☐	☐
Litteraturvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐
Klimat	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 63 Anser du att den vetenskapliga utvecklingen under de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?

Mycket bättre

Något bättre

Varken bättre eller sämre

Något sämre

Mycket sämre

Ingen uppfattning

AKTIVITETER, INTRESSEN OCH VÄRDERINGAR

Fråga 64 Ange nedan vilken/vilka föreningar/organisationer du är medlem i samt hur aktiv du är i dessa.

	Icke medlem	Medlem, men har <u>inte</u> varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har någon typ av uppdrag
Idrotts- eller friluftsförening	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐	☐
Politiskt parti (inkl. kvinno-/ungdomsförbund)	☐	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐	☐
Handikapporganisation	☐	☐	☐	☐
Kulturförening (musik, dans, konst etc.)	☐	☐	☐	☐
Hembygdsförening	☐	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐	☐
Nykterhetsorganisation	☐	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐	☐
Annan förening/organisation	☐	☐	☐	☐

Fråga 65 Tillhör du någon kyrka, annat religiöst samfund eller religion?

	Nej	Ja, men jag har <u>inte</u> varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna
Svenska kyrkan	☐	☐	☐
Annan kristen kyrka/samfund	☐	☐	☐
Jag är muslim	☐	☐	☐
Jag tillhör en annan religion som varken är kristen eller muslimsk	☐	☐	☐

Fråga 66 Har du läst någon eller några böcker av följande författare?

	Känner inte till författaren	Nej, ingen bok	Ja, en bok	Ja, två eller flera böcker
Stieg Larsson	☐	☐	☐	☐
Orhan Pamuk	☐	☐	☐	☐
Liza Marklund	☐	☐	☐	☐
Dick Harrison	☐	☐	☐	☐
Tomas Tranströmer	☐	☐	☐	☐
Marian Keyes	☐	☐	☐	☐
J. K. Rowling	☐	☐	☐	☐
Jan Guillou	☐	☐	☐	☐
Kerstin Ekman	☐	☐	☐	☐

Fråga 67 Har du någon gång funderat på att flytta från Sverige till något annat land?

Nej Ja, till: (landets namn)

Fråga 68 Om du skulle vara tvungen att flytta från Sverige till något annat land, vilket land skulle du då välja?

..... (landets namn)

Fråga 69 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvar-talet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Sysslat med sport/idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tränat på gym (styrketräning, aerobics etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Motionerat/idkat friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på tips, Lotto, V75	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit vegankost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt cigaretter/cigarrer/pipa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kört bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt kollektivt (buss, tåg etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest i tjänsten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med grannar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löst korsord	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat dator-/tv-spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i demonstration	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat med aktier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tecknat/målat/skrivit poesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Storhandlat alkohol utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bett till Gud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skänkt pengar till en hjälp-organisation	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt gudstjänst/religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 70 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Mycket nöjd

Ganska nöjd

Inte särskilt nöjd

Inte alls nöjd

Fråga 71 Har du något favoritlag i ishockey?

Nej Ja: (lag)

Fråga 72 Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svara med hjälp av nedanstående skala:

Det går inte att lita på
människor i allmänhet

Det går att lita på
människor i allmänhet

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Fråga 73 Allmänt sett, hur är ditt självförtroende? Svara med hjälp av nedanstående skala:

Mycket dåligt

Mycket bra

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Fråga 74 Vilka typer av medieteknik har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?

	Ja	Nej	Vet inte
Telefon (fast anslutning)	☐	☐	☐
Mobiletelefon	☐	☐	☐
Dvd-spelare	☐	☐	☐
Cd-spelare	☐	☐	☐
Mp3-spelare	☐	☐	☐
Stationär dator	☐	☐	☐
Bärbar dator	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐
Bredband	☐	☐	☐

Fråga 75 Hur ofta har du under de senaste fem åren bytt eller anlitat ny/nytt:

	Ingen gång	En gång	Två gånger eller fler	Minns inte	Ej relevant för mig
Försäkringsbolag	☐	☐	☐	☐	☐
Telefonbolag	☐	☐	☐	☐	☐
Bank	☐	☐	☐	☐	☐
Mataffär där du handlar oftast	☐	☐	☐	☐	☐

Vilken typ av bank eller banker har du konto hos i dag? Du kan markera fler än ett svar.

- Traditionell affärs-/sparbank
- Bank som ägs av företag med annan huvudverksamhet (t. ex. försäkringsbolag, livsmedelskedjor)
- Annan typ av bank
- Jag har inget bankkonto

Fråga 76 Har du/ditt hushåll:

	Ja	Nej
Fritidshus	☐	☐
Fritidsbåt	☐	☐
Bil	☐	☐

→ V. g. ange märke och årsmodell (för den bil du/ditt hushåll använder mest):

Bilmärke: Årsmodell:

→ **Har du/ditt hushåll en s. k. miljöbil?**

- Ja Nej Vet inte

Har du eget körkort för personbil?

- Ja Nej

Fråga 77 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala, där 0 motsvarar ”mycket dåligt” och 10 motsvarar ”mycket gott”.

Mycket dåligt

Mycket gott

- 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Fråga 78 Hur lång är du och hur mycket väger du?

Längd (i cm):

Vikt (i kg):

Vill avstå från att svara

ARBETSLIV

Fråga 79 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	☐ Förtidspensionär/sjukpensionär
☐ Genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Studerande
☐ Arbetslös	☐ Annat:

Fråga 80 Vilket är/var ditt huvudsakliga yrke? (Om du inte är yrkesverksam för närvarande gäller frågan ditt senaste yrke.)

..... (yrke/sysselsättning)

Har **aldrig** yrkesarbetat → Gå till fråga 85.

Fråga 81 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

☐ Tjänsteman	☐ Företagare: ingen anställd
☐ Tjänsteman med arbetsledande funktion	☐ Företagare: 1–9 anställda
☐ Tjänsteman m. företags-/verksamhetsledande funktion	☐ Företagare: 10 eller fler anställda
☐ Arbetare	☐ Jordbrukare: ingen anställd
☐ Arbetare med arbetsledande funktion	☐ Jordbrukare: en eller flera anställda

Fråga 82 Arbetar/arbetade du hel- eller deltid?

- Heltid Deltid, minst 15 timmar i veckan Deltid, mindre än 15 timmar i veckan

Fråga 83 Arbetar/arbetade du i statlig, kommunal, landstingskommunal eller privat tjänst?

- Statlig Kommunal Landstingskommunal Privat

Fråga 84 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

- Nej
 Ja → Upp till en vecka
 Mellan 1 vecka och 1 månad
 1–3 månader
 3–12 månader
 Mer än 12 månader

Fråga 85 Är du medlem i någon fackförening?

Ja, förbund inom:

- LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund:
 TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
 SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
 Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund:
 Nej

Fråga 86 Är du medlem i någon arbetslöshetskassa (a-kassa)?

- Ja Nej Vet inte

Fråga 87 Har du haft kontakt med en arbetsförmedling under de senaste 12 månaderna?

- Ja Nej

TILL SIST NÅGRA BAKGRUNDSFRÅGOR

När man sammanställer resultatet av sådana här undersökningar brukar man dela upp svaren i olika grupper. För att kunna göra detta behöver vi dina svar på dessa avslutande frågor.

Fråga 88 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Fråga 89 Vilket år är du född?

Årtal:

19

Fråga 90 Är du..:

Svensk
medborgare

Medborgare i
annat land

Både svensk medborgare
och medborgare i annat land

Fråga 91 Vilket är ditt civilstånd?Ensamstående
Sambo
Gift/partnerskap
Änka/änkling
Fråga 92 Har du egna barn? Ja Nej**Fråga 93 Hur ser ditt hushåll ut?** Jag bor ensam → *Gå till fråga 94.*

☐ Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med:	→	En vuxen	☐	Ja	☐	Nej
		Flera vuxna	☐		☐	
		Ett eller flera barn	☐		☐	

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn:	<input type="text"/>	...i åldrarna:	☐	0–3 år	☐	4–6 år	☐	7–15 år	☐	16 år eller äldre	☐
-------------	----------------------	----------------	--------------------------	--------	--------------------------	--------	--------------------------	---------	--------------------------	-------------------	--------------------------

Fråga 94 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?*Ditt nuvarande hem:*

- Arbetarhem
 Jordbrukarhem
 Tjänstemannahem
 Högre tjänstemanna-/akademikerhem
 Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
 Jordbrukarhem
 Tjänstemannahem
 Högre tjänstemanna-/akademikerhem
 Företagarhem

Fråga 95 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 96 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

- Har alltid bott här
 Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort
 Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort
 Inflyttad, har bott här mer än 10 år
 Inflyttad, har bott här 4–10 år
 Inflyttad, har bott här 1–3 år
 Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

Fråga 97 I vilken typ av område bor du?

- Storstad, centralt
- Storstad, ytterområde/förort
- Stad eller större tätort, centralt
- Stad eller större tätort, ytterområde
- Mindre tätort
- Ren landsbygd

Fråga 98 Hur bor du för närvarande?

I villa/radhus	I lägenhet/flerbostadshus	Annat boende
☐	☐	☐

Fråga 99 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Hyr bostaden Äger bostaden (även bostadsrätt)

Om du hyr din bostad, hyr du i andra hand?

- Nej Ja, jag hyr i andra hand

Fråga 100 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera den du genomgår för närvarande.

- Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
- Grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
- Studier vid gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
- Examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
- Eftergymnasial utbildning, ej högskola
- Studier vid högskola/universitet
- Examen från högskola/universitet
- Examen från forskarutbildning

Fråga 101 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

☐ Ekonomi/handel/administration	☐ Media/journalistik/reklam
☐ Estetisk/design/hantverk/konst	☐ Naturvetenskap/matematik/data
☐ Hotell/restaurang/service/skönhetsvård	☐ Pedagogik
☐ Hälso-/sjukvård	☐ Samhällsvetenskap/juridik
☐ Humaniora/kultur	☐ Socialt arbete/omsorg/psykologi
☐ Jordbruk/skogsbruk/miljövärd	
☐ Teknik/byggteknik/industri/transport	☐ Annan:

Fråga 102 Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten i kronor för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel ska räknas in i den ungefärliga årsinkomsten).

☐ 100 000 eller mindre	☐ 401 000 – 500 000
☐ 101 000 – 200 000	☐ 501 000 – 600 000
☐ 201 000 – 300 000	☐ 601 000 – 700 000
☐ 301 000 – 400 000	☐ Mer än 700 000

Fråga 103 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomi	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomi kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättras	Förbli ungefär densamma	Försämrar
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomi	☐	☐	☐

ETT STORT TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Om du har synpunkter på någon enskild fråga eller formuläret som helhet är vi tacksamma för att få ta del av dessa.

SOM-INSTITUTET DRIVS I SAMARBETE MELLAN TRE FORSKNINGSENHETER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning.
(www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning.
(www.jmg.gu.se)

Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)

Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS) vid Göteborgs universitet är ett ledande centrum för mångvetenskaplig forskning om offentlig sektor och samhällets riskfrågor.
(www.cefos.gu.se)

* * *

I den undersökning som du just hjälpt oss att genomföra deltar forskare från dessa tre forskningsenheter men också forskare från andra institutioner och universitet, bland andra:

Annika Bergström, fil.dr:
Nyheter och internet

Martin Brothén, fil.dr:
Riksdagen

Marie Demker, professor:
Integrationsfrågor

Per Hedberg, doktorand:
Energiopinion

Ulrika Holmberg, ekon.dr:
Nya branscher

Sören Holmberg, professor:
Politisk opinion

Sverker C. Jagers, fil.dr:
Miljöopinion

Lennart Nilsson, docent:
Kommunal service

Bo Rothstein, professor:
Civila samhället

Lennart Weibull, professor:
Åsikter om massmedier

Detta är några av de böcker som SOM-institutet har gett ut baserade på resultaten från de senaste årens SOM-undersökningar:

Du kan läsa mer om SOM-institutets verksamhet på vår hemsida:

www.som.gu.se

Här kan du också enkelt beställa våra böcker
eller läsa enskilda kapitel.

Vill du kontakta oss är du mycket välkommen att göra det:

...på telefon: 031-786 12 17

...via epost: info@som.gu.se

SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA

Samhälle Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutet drivs gemensamt av tre forskningsenheter: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Statsvetenskapliga institutionen samt Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS). SOM-institutets undersökningar utgör ett viktigt bidrag till universitetets forskning om opinionsbildning i det svenska samhället i dag. Den nationella SOM-undersökningen går ut till totalt 9 000 slumpmässigt utvalda personer boende i Sverige och genomförs i samarbete med Kinnmark Information.

Ansvariga för undersökningen är professor Sören Holmberg och professor Lennart Weibull. Undersökningsledare är bitr. forskare Åsa Nilsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna
Kinnmark Information, telefon: 020-28 28 30
(santalet kostar endast en markering)

Du kan också ringa eller skicka epost till SOM-institutet:
Åsa Nilsson, telefon: 031-786 12 39, epost: asa.nilsson@som.gu.se
Vill du läsa mer om SOM-institutet finns vi på internetadressen: www.som.gu.se

*Detta nummer är endast till för att
inkomna svar ska kunna prickas av
vid datorns optiska läsning. Då
slipper du få påminnelse i onödan.*

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2007

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Här är ett exempel:

Fråga 1 Hur väl anser du att påståendet 'I dag skiner solen' stämmer?

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls
Om du tycker att påståendet <u>inte stämmer alls</u> , sätt då ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☐	☒
Om du tycker att påståendet <u>stämmer ganska bra</u> , markerar du så här:	☐	☒	☐	☐	☐
Skulle du råka sätta ett kryss i fel ruta, rätta till det genom att stryka över hela rutan. Sätt därefter kryss i rätt ruta på följande sätt:	☒	☒	☐	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator. Håll därför om möjligt kryssen innanför rutorna.

Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspetspenna och inte tusch eller blyerts.

FORMULÄRETS INNEHÅLL

Frågenummer	Frågeområde
1–10	Nyheter och tidningar
11–23	Politik, samhälle och demokrati
24–30	Radio och tv
31–36	Medieteknik, mobiltelefoni och internet
37–40	Tidskrifter, böcker och bibliotek
41–45	Film och teater
46–58	Aktiviteter, intressen och värderingar
59–66	Arbetsliv
67–84	Bakgrund

NYHETER OCH TIDNINGAR

Fråga 1 Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och TV?

	Dagligen	5–6 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i riksradiön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala nyheter i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT:s morgonnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsmorgon i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Update i TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter på text-tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar regelbundet? Om du läser mer än en morgontidning, ange först den som du betraktar som din huvudtidning. Frågan gäller inte läsning på internet.

	7 dagar/ vecka	6 dagar/ vecka	5 dagar/ vecka	4 dagar/ vecka	3 dagar/ vecka	2 dagar/ vecka	1 dag/ vecka
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag brukar inte läsa någon morgontidning på papper regelbundet

Fråga 3 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?

	6–7 dagar/ vecka	3–5 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet					
...på papper	☐	☐	☐	☐	☐
...på internet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen					
...på papper	☐	☐	☐	☐	☐
...på internet	☐	☐	☐	☐	☐
GT eller Kvällsposten					
...på papper	☐	☐	☐	☐	☐
...på internet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande gratistidningar?

	Minst 5 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Metro	☐	☐	☐	☐	☐
City (Stockholm/Göteborg/Malmö Lund)	☐	☐	☐	☐	☐
Punkt SE	☐	☐	☐	☐	☐
Extra Östergötland/Xtra Helsingborg	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

Ja → *Gå vidare till fråga 6.*

Nej → **Varför inte? Du kan markera fler än ett alternativ.**

- Jag kan läsa den lokala morgontidningen på internet
- Jag kan läsa tidningen på arbetet/i skolan
- Jag har inte tid att läsa morgontidning
- En prenumeration är för dyr
- Tidningen skriver för lite om orten/området där jag bor
- Nyheterna i morgontidningen är redan gamla
- Tidningsutdelningen sköts för dåligt
- Det blir för mycket papper att ta hand om
- Papperstidningar har negativ miljöpåverkan
- Jag får de nyheter jag behöver från en gratistidning
- Jag får de nyheter jag behöver från radio och tv
- Jag får de nyheter jag behöver från internet

Annat skäl:

Fråga 6 Fanns det någon morgontidningsprenumeration i det hem som du växte upp i?

Ja, under hela
min uppväxt

Ja, under större delen
av min uppväxt

Ja, under kortare
period/perioder

Nej

Minns inte

**Fråga 7 Hur mycket brukar du normalt läsa av följande typer av innehåll i morgontidningen?
Frågan gäller inte läsning på internet.**

Jag läser aldrig någon morgontidning → *Gå vidare till fråga 8.*

	Allt/i stort sett allt	Ganska mycket	Inte särskilt mycket	Inte särskilt mycket	Inte särskilt mycket	Inte särskilt mycket	Inte särskilt mycket	Inte särskilt mycket	Inte särskilt mycket
Ledare och kommentarer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturartiklar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Insändare	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonominyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Inrikespolitik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utrikesnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olyckor och brott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Familjenyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala affärsannonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privata småannonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Radio- och tv-material	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöjesartiklar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 8 Hur viktigt anser du personligen att nedanstående typer av innehåll är i en lokal morgontidning?

	←			Varken eller/ vet ej	→		
	Mycket oviktigt	Ganska oviktigt	Något oviktigt	Varken eller/ vet ej	Något viktigt	Ganska viktigt	Mycket viktigt
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Familjenyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Insändare	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Inrikesnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdag och regering	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olyckor och brott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ledare och kommentarer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utrikesnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kultur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöje	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Debatt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om radio- och tv-program	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala affärsannonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bostadsannonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöjesannonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privata småannonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 9 Läser eller tittar du regelbundet i någon eller några morgontidningar på internet? Om du läser mer än en morgontidning på internet, ange först den som du betraktar som din huvudtidning.

	7 dgr/ vecka	6 dgr/ vecka	5 dgr/ vecka	4 dgr/ vecka	3 dgr/ vecka	2 dgr/ vecka	1 dag/ vecka	Mer sällan
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag läser aldrig någon morgontidning på internet

Fråga 10 Om du jämför den lokala morgontidningen på papper och på internet, tycker du att följande påståenden passar bäst på papperstidningen eller bäst på nättidningen? (Ange endast ett kryss per rad.)

	Passar bäst på pappers- tidningen	Passar bäst på nät- tidningen	Passar lika bra på båda	Passar inte på någon	Ingen upp- fattning
...ger överblick över vad som händer	☐	☐	☐	☐	☐
...ger fördjupning	☐	☐	☐	☐	☐
...är rolig att läsa	☐	☐	☐	☐	☐
...är överskådlig	☐	☐	☐	☐	☐
...har de senaste nyheterna	☐	☐	☐	☐	☐
...ger en stunds avkoppling	☐	☐	☐	☐	☐
...ger praktiskt användbara upplysningar	☐	☐	☐	☐	☐
...ger intressanta samtalsämnen	☐	☐	☐	☐	☐

POLITIK, SAMHÄLLE OCH DEMOKRATI

Fråga 11 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

Mycket
intresserad

Ganska
intresserad

Inte särskilt
intresserad

Inte alls
intresserad

Fråga 12 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

.....

Fråga 13 Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐
De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och tv	☐	☐	☐	☐	☐
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐
Storföretagen	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
Riksbanken	☐	☐	☐	☐	☐
Kungahuset	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunstyrelserna	☐	☐	☐	☐	☐
Universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐
Europaparlamentet	☐	☐	☐	☐	☐
Förenta Nationerna (FN)	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 14 Ange också hur stort förtroende du har för följande samhällsinstitutioner eller grupper:

	<i>Känner inte till institutionen</i>	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Säkerhetspolisen (SÄPO)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholmsbörsen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biblioteken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 15 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Landstinget/regionen där du bor	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 16 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?

Klart till vänster	Något till vänster	Varken till vänster eller till höger	Något till höger	Klart till höger
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 17 Vilket parti tycker du bäst om i dag?

☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna
☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna
☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet
☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):

Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?

- Ja, mycket övertygad Ja, något övertygad Nej

Fråga 18 Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	☐	☐	☐	☐	☐
Låta privata företag svara för äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐
Införa republik med vald president	☐	☐	☐	☐	☐
Återinföra gratis entré på statliga museer	☐	☐	☐	☐	☐
Införa avgifter på bibliotekslån	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 20 Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige? Markera endast ett av svarsalternativen.

- Avveckla kärnkraften snarast
- Avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut
- Använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler
- Använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden
- Har ingen bestämd uppfattning i frågan

Fråga 21 Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?

- I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU
- I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU
- Har ingen bestämd åsikt i frågan

Fråga 22 I vilken utsträckning är du beredd att betala högre skatt om pengarna används till följande verksamheter i din kommun?

	↓											↓				
		Inte alls beredd att betala högre skatt										I mycket hög grad beredd att betala högre skatt				
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
Skola		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				
Äldreomsorg		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				
Bibliotek		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				
Brottsbekämpning		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				
Kulturevenemang		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				

Fråga 23 Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor sköter sin uppgift?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

RADIO OCH TV

Fråga 24 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?

	Dagligen	5–6 dgr/ vecka	3–4 dgr/ vecka	1–2 dgr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rix FM	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mix Megapol/Radio City	☐	☐	☐	☐	☐	☐
NRJ (Radio Energy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lugna favoriter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
The Voice	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andra kanaler på webben	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 25 Hur ofta brukar du titta på program i följande tv-kanaler?

	<i>Har ej tillgång</i>	Dagligen	5–6 dgr/vecka	3–4 dgr/vecka	1–2 dgr/vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Plus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV8	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 9	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT 24	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Barnkanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Kunskapskanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Discovery	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
MTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanal/-er	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sportkanal/-er	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 26 Vilken tv-kanal tycker du har de bästa programmen när det gäller: (Markera endast en kanal per rad.)

	SVT1/ SVI2	TV3	TV4	Kanal 5	SVT 24	SVT Barnkanalen	SVT Kunskapskanalen	Annan kanal	Ingen uppfattning
Barnprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lättare underhållning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsprogram/ -magasin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teater, opera, konsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturprogram/-magasin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska tv-serier/ drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländska tv-serier/ drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Långfilmer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Populärmusik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dokumentärer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 27 Vilket är ditt allmänna intryck av de svenska tv-kanalerna?

	Mycket positivt	Ganska positivt	Varken positivt eller negativt	Ganska negativt	Mycket negativt	Ingen uppfattning
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Plus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV6	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 9	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT 24	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Barnkanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Kunskapskanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 28 Hur viktigt tycker du att det är att Sveriges Television (SVT) visar följande typer av program?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning
Barnprogram	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsprogram	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐
Lättare underhållning	☐	☐	☐	☐	☐
Naturprogram	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsprogram/-magasin	☐	☐	☐	☐	☐
Teater, opera, konsert	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturprogram/-magasin	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska tv-serier/drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐
Utländska tv-serier/drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐
Långfilmer	☐	☐	☐	☐	☐
Populärmusik	☐	☐	☐	☐	☐
Dokumentärer	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 29 Är du positivt eller negativt inställd till reklam i tv?

Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 30 Tycker du att tv-licensen, mottagaravgiften som man betalar för Sveriges Television, är värd priset eller inte?

Mycket väl värd priset	Ganska väl värd priset	Inte speciellt värd priset	Inte alls värd priset
☐	☐	☐	☐

MEDIETEKNIK, MOBILTELEFONI OCH INTERNET

Fråga 31 Vilka typer av medieteknik har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?

	Ja	Nej	Vet inte		Ja	Nej	Vet inte
Telefon (fast anslutning)	☐	☐	☐	Storbilds-tv			
Mobiltelefon	☐	☐	☐	(37" eller större)	☐	☐	☐
Ip-telefoni	☐	☐	☐	Hemmabioanläggning	☐	☐	☐
Mp3-spelare	☐	☐	☐	Stationär dator	☐	☐	☐
Cd-spelare	☐	☐	☐	Bärbar dator	☐	☐	☐
Video	☐	☐	☐	Internet	☐	☐	☐
Dvd-spelare	☐	☐	☐	Bredband	☐	☐	☐

Fråga 32 Vilken typ av tv-mottagning har ditt hushåll?

Via marknätet/ egen antenn	Satellit- mottagning	Kabel- anslutning	Bredbands- anslutning	Vet inte
☐	☐	☐	☐	☐

...och ungefär hur många kanaler har du tillgång till i ditt hushåll?

1-5	6-10	11-20	21-30	Fler än 30	Vet inte
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag/mitt hushåll har inte tv

Fråga 33 Har du egen mobiltelefon? (Du kan kryssa för flera alternativ.)

- Ja, privat med kontantkort Nej → *Gå vidare till fråga 35.*
 Ja, privat med abonnemang
 Ja, i tjänsten/arbetet

Har du en 3G-mobil?

- Ja Nej Vet inte

Fråga 34 Hur ofta brukar du använda mobiltelefon till följande?

	Aldrig	Högst några ggr/ månad	Någon/ några ggr/ vecka	1-3 ggr/ dag	4-10 ggr/ dag	11-20 ggr/ dag	Mer än 20 ggr/ dag
Ringa/ta emot samtal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka/ta emot sms	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka/ta emot epost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka bilder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ta bilder/fotografera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använda nyhetstjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Surfa/wappa på internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ladda ner bilder/spel/ ringsignaler/musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lyssna på mp3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lyssna på radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Titta på tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 35 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?

Brukar aldrig använda internet i privat syfte → *Gå vidare till fråga 37.*

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Chattat (MSN, ICQ etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon blogg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt/beställt varor eller tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt/sålt varor via privatannons	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort bankärenden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort biblioteksärenden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt tjänster hos kommun/ myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tittat på tv/lyssnat på radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laddat ner musik/böcker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laddat ner film/tv-serier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 36 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Kommenterat nyhetsartiklar på nätet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skrivit egen blogg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i diskussionsforum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svarat på någon webbfråga	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat actionspel online (<i>Quake, Counter-Strike, Battlefield etc.</i>)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat rollspel online (<i>World of Warcraft, Everquest etc.</i>)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat annat spel online	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i en virtuell värld online (<i>Second Life, Project Entropia etc.</i>)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i s. k. webbcommunity (<i>LunarStorm, Facebook etc.</i>)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit i kontakt med någon via en dejtingsajt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lagt ut video/musik (<i>YouTube etc.</i>)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Delat med mig av egna program/konfigureringar i s. k. fri programvara (GNU, Linux etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TIDSKRIFTER, BÖCKER OCH BIBLIOTEK

Fråga 37 Hur ofta läser eller tittar du i följande?

	Flera gånger i veckan	Någon gång i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång per kvartal	Någon gång per halvår	Någon gång per år	Aldrig
Vecko-/månadstidning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Special-/facktidsskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Facklig tidning/tidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländsk dagstidning/tidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skönlitterär bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fackbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 38 Har du under de senaste 12 månaderna läst högt ur en bok/tidning för något barn?

Nej, ingen gång	Ja, någon gång under året	Ja, någon gång i halvåret	Ja, någon gång i kvartalet	Ja, någon gång i månaden	Ja, någon gång i veckan	Ja, flera gånger i veckan
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om JA, hur länge läste du, vad läste du och för vem/vilka läste du senaste gången du läste?

a) Cirka antal minuter:

b) Typ av bok/tidning:

- Bok/saga
- Bilderbok
- Pekbok
- Faktabok
- Serietidning
- Annat

c) Barnets/barnens ålder:

- Upp till 3 år
- 4–6 år
- 7–12 år
- 13 år eller äldre

b) Barnets/barnens kön:

- Flicka
- Pojke

Fråga 39 I vilken utsträckning är följande skäl att besöka biblioteket viktiga för dig?

Har inte besökt något bibliotek under de senaste 12 mån → Gå vidare till fråga 40.

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Låna barnböcker	☐	☐	☐	☐
Låna fackböcker	☐	☐	☐	☐
Låna skönlitteratur	☐	☐	☐	☐
Låna ljudböcker (cd/kasset)	☐	☐	☐	☐
Tillgång till internet	☐	☐	☐	☐
Låna musik eller filmer	☐	☐	☐	☐
Låna/läsa material på annat språk än svenska	☐	☐	☐	☐
Tillgång till arbetsplats	☐	☐	☐	☐
Tillgång till sakkunnig hjälp	☐	☐	☐	☐
Miljön och möten med andra människor	☐	☐	☐	☐
Ta del av kulturevenemang	☐	☐	☐	☐
Annat:	☐	☐		

Fråga 40 Hur viktiga anser du att biblioteken är för att ett modernt samhälle ska fungera?

Helt avgörande	Mycket viktiga	Ganska viktiga	Inte särskilt viktiga	Inte alls viktiga
☐	☐	☐	☐	☐

Om du anser att biblioteken är viktiga för ett modernt samhälle: Hur viktiga anser du att följande uppgifter är för biblioteken?

Gå vidare till fråga 41.

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning
Stimulera läsning och kunskap	☐	☐	☐	☐	☐
Bevara det litterära arvet	☐	☐	☐	☐	☐
Garantera allas rätt till gratis information	☐	☐	☐	☐	☐
Ge stöd till skola/utbildning	☐	☐	☐	☐	☐
Förmedla kunskap till företag och organisationer	☐	☐	☐	☐	☐

FILM OCH TEATER

Fråga 41 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna sett på långfilm (spelfilm, tecknat, dokumentärer) på:

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gångar i veckan
Biograf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dvd/video	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanaler i tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Allmänna tv-kanaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hyrfilm via internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 42 Hur intresserad är du av att se följande typer av film på bio?

	Mycket intresserad	Ganska intressad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
Action	☐	☐	☐	☐
Thrillers	☐	☐	☐	☐
Komedi	☐	☐	☐	☐
Drama	☐	☐	☐	☐
Romantik	☐	☐	☐	☐
Barn-/familjefilm	☐	☐	☐	☐
Dokumentär	☐	☐	☐	☐
Skräckfilm	☐	☐	☐	☐
Science Fiction/fantasy	☐	☐	☐	☐

Fråga 43 Vilket tycker du är det bästa sättet att se film om du tänker på följande? Markera endast ett kryss per rad.

	På biograf	På tv	På dvd	På datorn	Ingen uppfattning
Bäst filmupplevelse	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst kvalitet på bild/ljud	☐	☐	☐	☐	☐
Bekvämast	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst att se tillsammans med andra	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst avkoppling	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 44 Vilken är din åsikt om följande förslag i den aktuella mediedebatten?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning
Avskaffa filmcensuren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avkriminalisera all fildelning på internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Införa obligatorisk förhandsgranskning av datorspel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Förstärka skyddet av upphovsrätten för författare, musiker och filmproducenter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 45 Hur intresserad är du av att se teater och annan scenkonst?

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
Klassisk teater	☐	☐	☐	☐
Modern teater	☐	☐	☐	☐
Samhällsinriktad teater	☐	☐	☐	☐
Komedi	☐	☐	☐	☐
Fars	☐	☐	☐	☐
Musikal	☐	☐	☐	☐
Opera	☐	☐	☐	☐
Klassisk musik	☐	☐	☐	☐
Klassisk balett	☐	☐	☐	☐
Annan dans	☐	☐	☐	☐

INTRESSEN, AKTIVITETER OCH VÄRDERINGAR

Fråga 46 Hur intresserad är du i allmänhet av:

	Inte alls intresserad					Mycket intresserad					
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Lokalsamhället	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöfrågor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ny teknik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kultur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöje/underhållning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 47 Ange nedan vilken/vilka föreningar/organisationer du är medlem i samt hur aktiv du är i dessa.

	Icke medlem	Medlem, men har <u>inte</u> varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har någon typ av uppdrag
Idrotts- eller friluftsförening	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐	☐
Politiskt parti (inkl. kvinno-/ungdomsförbund)	☐	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐	☐
Handikapporganisation	☐	☐	☐	☐
Kulturförening (musik, dans, konst etc.)	☐	☐	☐	☐
Hembygdsförening	☐	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐	☐
Nyktethetsorganisation	☐	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan, frikyrka, religiöst samfund eller religiös organisation	☐	☐	☐	☐
Annan förening/organisation	☐	☐	☐	☐

Fråga 48 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Sysslat med sport/idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tränat på gym (styrketräning, aerobics etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Motionerat (jogging, simning, stavgång, skidor etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit ute i naturen/friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på fotboll/ishockey	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på tips, Lotto, V75	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit snabbmat (hamburgare/pizza/kebab)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit vegankost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit kött	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt cigaretter/cigararer/pipa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på musikal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på balett, dansföreställning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på klassisk konsert, opera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på rock-/popkonsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kört bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt kollektivt (buss, tåg etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest i tjänsten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 49 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Inte alls nöjd										Helt och hållet nöjd				
↓														↓
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐				

Fråga 50 Hur många av de vänner du träffar regelbundet fick du första gången kontakt med på internet?

Ingen	1-2	3-5	Fler än 5	<i>Träffar inga vänner regelbundet</i>
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 51 Upplever du att du gör följande aktiviteter så ofta som du vill? Om inte, vad är orsaken? Du kan markera flera orsaker.

		<u>JA</u> , jag går så ofta som jag vill	<u>NEJ</u> , jag går inte så ofta som jag vill, av följande orsak(er):						
	<i>Intrasserar mig inte alls</i>		Har inte tid	Svårt ta mig dit/hem	För dyrt	För dåligt utbud	Har ingen att gå med	Annan orsak	
Gå på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på balett/dans- föreställning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på klassisk konsert/ opera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på rock-/popkonsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på restaurang/bar/ pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Träna på gym/utöva idrott/sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Delta i studiecirkel/ kursverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på museum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på konstupställning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gå på fotboll/ishockey	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Eventuell kommentar, exempelvis vad gäller andra orsaker:

.....

Fråga 52 Har du/ditt hushåll:

	Ja	Nej
Fritidshus	☐	☐
Fritidsbåt	☐	☐
Bil	☐	☐

→ V. g. ange märke och årsmodell (för den bil du/ditt hushåll använder mest):

Bilmärke: Årsmodell:

Har du eget körkort för personbil?

Ja Nej

Fråga 53 Hur värderar du i allmänhet följande i förhållande till vad det kostar?

	Mycket väl värd pris	Ganska väl värd pris	Inte speciellt värd pris	Inte alls värd pris	Ingen uppfattning
Pocketbok	☐	☐	☐	☐	☐
Cd-skiva	☐	☐	☐	☐	☐
Köpfilm (dvd)	☐	☐	☐	☐	☐
Dator-/tv-spel (köp)	☐	☐	☐	☐	☐
Biobesök	☐	☐	☐	☐	☐
Teaterföreställning	☐	☐	☐	☐	☐
Musikalföreställning	☐	☐	☐	☐	☐
Opera/klassisk konsert	☐	☐	☐	☐	☐
Balet/dansföreställning	☐	☐	☐	☐	☐
Restaurangbesök	☐	☐	☐	☐	☐
Fotbolls-/ishockeymatch	☐	☐	☐	☐	☐
Morgontidnings- prenumeration	☐	☐	☐	☐	☐
Bredbandsabonnemang	☐	☐	☐	☐	☐
Hyrfilm via internet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 54 Vilken är din allmänna inställning till följande typer av reklam?

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ
Annonser i morgontidningar	☐	☐	☐	☐	☐
Reklambilagor inlagda i morgontidningar	☐	☐	☐	☐	☐
Tv-reklam	☐	☐	☐	☐	☐
Radioreklam	☐	☐	☐	☐	☐
Direktreklam	☐	☐	☐	☐	☐
Annonser på internet	☐	☐	☐	☐	☐
Bioreklam	☐	☐	☐	☐	☐
Utomhusreklam	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 55 Här följer några påståenden kring allmänt användande av morgontidningen. Markera nedan i vilken grad du instämmer i påståendena.

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte alls
Även om det inte alltid står så mycket intressant i morgontidningen, måste man ändå läsa den	☐	☐	☐	☐
Det är inte så viktigt att läsa en morgontidning, man får ändå veta vad som händer	☐	☐	☐	☐
Människor i min omgivning förväntar sig att jag alltid har läst morgontidningen	☐	☐	☐	☐
Om man ska vara insatt i aktuella samhälls- frågor måste man läsa en morgontidning regelbundet	☐	☐	☐	☐

Fråga 56 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Umgåtts med vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med grannar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skrivit dagbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på museum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på konstutställning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löst korsord	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mekat med eller vårdat bil/mc/moped	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysslat med trädgårdsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat dator-/tv-spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjungit i kör	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat musikinstrument	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit upptagen kvällstid med aktiviteter/ärenden utanför hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit frukost utanför hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat kravmärkt mat/livsmedel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetat övertid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat med aktier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tecknat/målat/skrivit poesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av direktreklam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt musik-cd	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Släktforskat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat teater, deltagit i lajv etc.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysslat med handarbete/hantverk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i studiecirkel/kursverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bakat/syltat/saftat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hyrat dvd/video	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lyssnat på ljudbok/talbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bett till Gud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skänkt pengar till en hjälporganisation	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt gudstjänst eller religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 57 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala, där 0 motsvarar "mycket dåligt" och 10 motsvarar "mycket gott".

Fråga 58 Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?
Svara med hjälp av nedanstående skala:

Det går inte att lita på
människor i allmänhet

Det går att lita på
människor i allmänhet

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Om du skulle använda samma skala, i vilken utsträckning anser du att det går att lita på människor i det område där du bor?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ARBETSLIV

Fråga 59 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	☐ Förtidspensionär/sjukpensionär
☐ Genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Studerande
☐ Arbetslös	☐ Annat:

Fråga 60 Vilket är/var ditt huvudsakliga yrke? (Om du inte är yrkesverksam för närvarande gäller frågan ditt senaste yrke.)

- (yrke/sysselsättning)
- Har **aldrig** yrkesarbetat → Gå till fråga 65.

Fråga 61 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

☐ Tjänsteman	☐ Företagare: ingen anställd
☐ Tjänsteman med arbetsledande funktion	☐ Företagare: 1–9 anställda
☐ Tjänsteman m. företags-/verksamhetsledande funktion	☐ Företagare: 10 eller fler anställda
☐ Arbetare	☐ Jordbrukare: ingen anställd
☐ Arbetare med arbetsledande funktion	☐ Jordbrukare: en eller flera anställda

Fråga 62 Arbetar/arbetade du hel- eller deltid?

- Heltid
- Deltid, minst 15 timmar i veckan
- Deltid, mindre än 15 timmar i veckan

Fråga 63 Arbetar/arbetade du i statlig, kommunal, landstingskommunal eller privat tjänst?

- Statlig
- Kommunal
- Landstingskommunal
- Privat

Fråga 64 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja → Upp till en vecka
 Mellan 1 vecka och 1 månad
 1–3 månader
 3–12 månader
 Mer än 12 månader

Fråga 65 Var förvärvsarbetar/studerar du för närvarande?

- I huvudsak i den kommun där jag bor
- I huvudsak i annan kommun än där jag bor
- Jag förvärvsarbetar/studerar inte för närvarande

Fråga 66 Är du medlem i någon fackförening?

Ja, förbund inom:

- LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund:
- TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
- SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
- Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund:
- Nej

TILL SIST NÅGRA BAKGRUNDSFRÅGOR

När man sammanställer resultatet av sådana här undersökningar brukar man dela upp svaren i olika grupper. För att kunna göra detta behöver vi dina svar på dessa avslutande frågor.

Fråga 67 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Fråga 68 Vilket år är du född?

Årtal:

Fråga 69 Är du..:

Svensk
medborgare

Medborgare i
annat land

Både svensk medborgare
och medborgare i annat land

Fråga 70 Vilket är ditt civilstånd?

Ensamstående

Sambo

Gift/partnerskap

Änka/änkling

Fråga 71 Har du egna barn?

- Ja Nej

Fråga 72 Hur ser ditt hushåll ut?

- Jag bor ensam → *Gå till fråga 73.*
- Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med: →
En vuxen	☐	Ja	☐
Flera vuxna	☐		☐
Ett eller flera barn	☐		☐

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn: ...i åldrarna: 0–3 år 4–6 år 7–15 år 16 år eller äldre

Fråga 73 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?Ditt nuvarande hem:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemanna-/akademikerhem
- Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemanna-/akademikerhem
- Företagarhem

Fråga 74 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 75 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

- Har alltid bott här
- Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort
- Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort
- Inflyttad, har bott här mer än 10 år
- Inflyttad, har bott här 4–10 år
- Inflyttad, har bott här 1–3 år
- Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

Fråga 76 I vilken typ av område bor du?

- Storstad, centralt
- Storstad, ytterområde/förort
- Stad eller större tätort, centralt
- Stad eller större tätort, ytterområde
- Mindre tätort
- Ren landsbygd

Fråga 77 Hur bor du för närvarande?

- I villa/radhus I lägenhet/flerbostadshus Annat boende

Fråga 78 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Hyr bostaden Äger bostaden (även bostadsrätt)

Om du hyr din bostad, hyr du i andra hand?

- Nej Ja, jag hyr i andra hand

Fråga 79 Hur många rum finns det i din nuvarande bostad? Räkna inte med köket.

- 1 rum 2 rum 3 rum 4 rum 5 rum eller fler

Fråga 80 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera den du genomgår för närvarande.

- Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
 Grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
 Studier vid gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
 Examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
 Eftergymnasial utbildning, ej högskola
 Studier vid högskola/universitet
 Examen från högskola/universitet
 Examen från forskarutbildning

Fråga 81 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

☐ Ekonomi/handel/administration	☐ Media/journalistik/reklam
☐ Estetisk/design/hantverk/konst	☐ Naturvetenskap/matematik/data
☐ Hotell/restaurang/service/skönhetsvård	☐ Pedagogik
☐ Hälso-/sjukvård	☐ Samhällsvetenskap/juridik
☐ Humaniora/kultur	☐ Socialt arbete/omsorg/psykologi
☐ Jordbruk/skogsbruk/miljövärd	
☐ Teknik/byggt teknik/industri/transport	☐ Annan:

Fråga 82 Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten i kronor för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel ska räknas in i den ungefärliga årsinkomsten).

☐ 100 000 eller mindre	☐ 401 000 – 500 000
☐ 101 000 – 200 000	☐ 501 000 – 600 000
☐ 201 000 – 300 000	☐ 601 000 – 700 000
☐ 301 000 – 400 000	☐ Mer än 700 000

Fråga 83 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättras	Förbli ungefär densamma	Försämrar
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Fråga 84 Anser du att samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?

Mycket bättre	Något bättre	Varken bättre eller sämre	Något sämre	Mycket sämre	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

SOM-INSTITUTET DRIVS I SAMARBETE MELLAN TRE FORSKNINGSENHETER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning.
(www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning.
(www.jmg.gu.se)

Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)

Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS) vid Göteborgs universitet är ett ledande centrum för mångvetenskaplig forskning om offentlig sektor och samhällets riskfrågor.
(www.cefos.gu.se)

* * *

I den undersökning som du just hjälpt oss att genomföra deltar forskare från dessa tre forskningsenheter men också forskare från andra institutioner och universitet, bland andra:

Rudolf Antoni, doktorand:
Kultur

Annika Bergström, fil.dr:
Nyheter och internet

Göran Bolin, professor:
Mobiltelefon

Monika Djerf-Pierre, docent:
Datorspel

Marie Grusell, doktorand:
Attityder till reklam

Sören Holmberg, professor:
Politisk opinion

Lars Höglund, professor:
Bibliotek

Lennart Nilsson, docent:
Kommunal service

Åsa Nilsson, doktorand:
Medier och generationer

Jonas Ohlsson, doktorand:
Medieanvändning

Bo Rothstein, professor:
Civila samhället

Ingela Wadbring, fil.dr:
Dagspress

Eva Wahlström, doktorand:
Barn och böcker

Lennart Weibull, professor:
Massmedier och kultur

Detta är några av de böcker som SOM-institutet har gett ut baserade på resultaten från de senaste årens SOM-undersökningar:

Du kan läsa mer om SOM-institutets verksamhet på vår hemsida:

www.som.gu.se

Här kan du också enkelt beställa våra böcker
eller läsa enskilda kapitel.

Vill du kontakta oss är du mycket välkommen att göra det:

...på telefon: 031-786 12 17

...via epost: info@som.gu.se

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA

Samhälle Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutet drivs gemensamt av tre forskningsenheter: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Statsvetenskapliga institutionen samt Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS). SOM-institutets undersökningar utgör ett viktigt bidrag till universitetets forskning om opinionsbildning i det svenska samhället i dag. Den nationella SOM-undersökningen går ut till totalt 9 000 slumpmässigt utvalda personer boende i Sverige och genomförs i samarbete med Kinnmark Information.

Ansvariga för undersökningen är professor Sören Holmberg och professor Lennart Weibull. Undersökningsledare är bitr. forskare Åsa Nilsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna
Kinnmark Information, telefon: 020-28 28 30
(samtalet kostar endast en markering)

Du kan också ringa eller skicka epost till SOM-institutet:
Åsa Nilsson, telefon: 031-786 12 39, epost: asa.nilsson@som.gu.se
Vill du läsa mer om SOM-institutet finns vi på internetadressen: www.som.gu.se

*Detta nummer är endast till för att
inkomna svar ska kunna prickas av
vid datorns optiska läsning. Då
slipper du få påminnelse i onödan.*

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiototal*
Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och
sambälle*
Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--11--SE

12. Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*
Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--14--SE
ISBN 91-972694-1-7
15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE
ISBN 91-972694-2-5
16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittioalet*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE
ISBN 91-972694-3-3
17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17—SE
ISBN 91-972694-4-1
18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE
ISBN 91-972694-5-X
19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE
ISBN 91-972694-7-6
20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssamhället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE
ISBN 91-972694-8-4

21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE
ISBN 91-972694-9-2
22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE
ISBN 91-973670-1-X
23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-2-8
ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE
24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-3-6
ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE
25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-4-4
ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE
26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-6-0
ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE
27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-7-9
ISRN: GU-STJM-SOM--27--E
28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-8-7
ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

29. Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red):
Efter Arbetet. Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.
Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISSN: 1101-4692 och 0428-4788
ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE
30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken. Trettio två artiklar om politik, medier och samhälle.*
Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-9-5
ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE
31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*
Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-01-8
ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE
32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*
Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-02-6
ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE
33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfångans marknad*
Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-03-4
ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE
34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*
Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-04-2
ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE
35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*
Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-05-05-13
36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*
Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-06-9
ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE
37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*
Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-07-7

38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*
Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-08-5
39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*
Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-09-3
40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen – Västsverige 1998-2005*
Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-10-6
41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*
Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-11-3
42. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0
43. Nilsson, Lennart och Rudolf Antoni (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7
44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4